Ч. 6. ДАВАЙТЕ З РУК ДО РУК, З БАРАКА ДО БАРАКА! Р. П.

ПРОСЬВІТНИЙ ЛИСТОК

Видає Пресова секція С. В. У. з полонених Українців табору Вецляр.

Виходить 1. і 15. н. ст. кождого місяця. Ціна одного примірника 5 фен.

Вецляр, дня 15 марця 1916 р.

Наші завдання.

Всїх нас, полонених, звязала загальна судьба війни, а нині полону і всїх нас обєднює загальне бажаннє діждати ся миру і здоровими вернуть ся додому. Не одного тільки ми погляду на те, як витримати тягар нашого положення та як його полегшувати для здоровя тїла і духа в обставинах нашого життя.

Тяжку школу життя пройшли ми до війни, тяжкий досьвіт носимо в собі з сїєї війни і досить вже перенесли і в полонї. Школа всїєї нашої жизнї до сього часу приводила нас до всяких думок, до всякого обурення, тільки до найголовнїйшої думки ми з великим трудом домацюємось. Ми не можем, чи не хочем додумать ся і зрозуміти, що ключ до сповнення наших бажань є

широка організація нас самих

що наша власна організація своїм істнованнєм являєть ся найлїпшим чинником за нашу долю в усяких обставинах.

Далекі ми від дружного громадського життя, далекі від громадського ладу, організації і без чужої помочи не маєм сили завести порядок.

Тая поміч на счастя явилась нам тут в полонї в лицї наших земляків з Галичини, котрі після довгих клопіт добились на се дозволу у нїмецького воєнного минїстерства. Хто з нас більш розумів болї нашого життя, той радо прийняв і приймає сих земляків, поважних громадських дїячів Галичини і загально—Української суспільности і працює з ними для осьвіти, організації і для полїпшення всїх обставин життя свого народу.

Найголовнїйший грунт громадської організації і її сили то є просьвіта, а для нас, як полонених, просьвіта являєть ся першою і конечною цїлю. Тому і земляки з волї прийшли до нас з єдиним кличом: „Просьвіта!“ і першими кроками їх дїяльности в нашому таборі була організація кляси неграмотних, библїотеки, газети і вечірніх читань. В дальшій своїй дїяльности Просьвітний Видїл, поширюючи просьвіту звернув ся і до иньших до матеріяльних справ таборового життя полонених, всюди запобігаючи нашим нуждам, всюди захищаючи наші інтереси.

Згадуючи наше попереднє життє в полонї і порівнуючи його з теперішним, бачим своїми очима, почуваєм власним переконаннєм, яких значних полїпшень ми добились і наскільки повнїйше, людянїйше тепер стало наше життє.

І за все се ми повинні бути вдячні Просьвітному Видїлу і нїмецкому начальству, котре йде назустріч нашим через Просьвітний Видїл просьбам. Але замість вдячности в багатьох із нас иньші чувства хвилюють.

Нашим людям, змордованним, заляканим до мізка костей старими обставинами російського громадського життя, стало мерещить ся з першої появи тут земляків з волї тільки одно: „Сібірь!“ „Повісять!“ „Не побачу жінки, дїтей!“ і таке иньше.

З часом стало видко, що по полохливости ми перевисшили зайців, а по недовірю і непониманню самих себе і свого добра переступили всякі границї. Дивно робилось не тільки сторонньому чоловікові, а й свойому, що страх так затуманив по природї здорові мізки наших людей.

Горе було ще й тому, що на свому загальному страху зявилось багато музикантів, котрі підкручували той страх обманами та брехнями та по тих струнах полохливости бренькали, видаючи себе за приятелїв народу.

Друга частина полонених

що йде з Просьвітним Видїлом не грає на инстинктах, на темноті маси, а веде широку просьвітню працю, щоб розганять віковічну темноту,

щоб усувать наше народнє зло і його кошмари з Сибіром, шибеницею, тюрьмами і нагайками; веде просьвіту щоб прояснювати гуртом шлях до лїпшого життя та заздалегідь розглядувати всякі його можливости і всяке зло, що може нас підстерегати.

Прийде час, коли і велика більшість полонених і всї зрозуміють що таке просьвіта і які її завдання і границї і навчать ся відокремлювати просьвіту від полїтики і полїтиканства.

Наші люде приучені з Росії боять ся слова „полїтика“ і що назвать полїтикою від того будуть відсказувать, бо по гіркому досьвіду знають, що в Росії і просьвіта і навіть, случалось, що й панихиди считались небезпечною полїтикою, за котру попадало нагая. У нас там всяка найменьша вільна проява суспільства считалась небезпечною политїтикою, а тут ми дійдем до певного дослїду, що найширше сьвідоцтво від грамоти і загального знання до питаня про царизм, про Украіну і т. д. є просьвіта і що просьвіта, як така, не має собі границь, бо все повинна брати під свій розслїд, під науку, не лякаючись слова „полїтика“.

Читати, писати, слухати, говорити про щось ще не значить ту річ на дїлї проводить, робить, бо щоб робить, то треба мати або багато знання, або багато армат, або і те і друге разом.

Треба мати право на те, щоб сказати, що „Українське питання—пуста річ“ або „Україна повинна бути автономною, чи „самостійною“, бо важким одвіт буде тільки від того чоловіка, котрий се питаннє усердно і правдиво ізучив.

Далеко ще нам до того, щоб великі питання рішать: вони рішаться і без нас, але з тим більшою для нас користю, чим більше ми піднесемось своїм умовим розвитком, бо в усякім випадку

Зрячний чоловік скорійше зуміє за себе постояти.

А що до страху та до того почуття, що підтовкує багатьох з нас до того, щоб лащить ся, як після якоїсь провини, лизать ту руку, що нас бє, то можна взять за примір хоть курського Пуришкевича, у котрого хоть на словах хватило горожанської мужности і він не лякав ся указать в Государственній Думі на безладьє Росії і на неможливість продовжування після війни старого порядку.

А полїтика наша тільки в тім, що ми не цураємось науки, а рішучо йдемо до неї.

Найбільші і найгірші полїтики є ті, що боять ся і слова „полїтика“ та, як ті страуси, ховають ся він неї.

Більш довіря до Просьвітного Видїлу і до „Союза Визволення України“, бо як хоть трохи відкинуть строй, то мусимо признати ся, що багато лучше займать ся наукою

під проводом „Союза Визволення України“,

чим робить погроми під проводом агентів нашого правительства або потурать тій погромовщиці на лїпших синів народу та на жидів.

Багато з нас зрозуміли вже просьвітне дїло так, як воно є, і тому співчувають йому і йдуть в тї організації для него, забезпечуючи тим інтереси і добро життя всїх земляків.

Дякуючи такому розумінню, співчуттю і довірю просьвітній справі, найшлись ті сили, що вже давно поставили школу, читання, газету, видавництво книжок, хор, орхестр, театр, книгарню, чайну, кустарню є в послїдніх місяцях сї організації ще поширились і зміцнїли, а читання вилились в

„Людовий Унїверзитет“ з широкою програмою.

В голові ж всїх організацій полонених стала загальна таборова організація під назвою „Генеральна Рада“. Всї шефи бараків, а також по одному представнику із сьвідомійших людей від кождого барака і президії всїх иньших організацій складують собою сю організацію, Генеральну Раду. Жива і богата дїяльність сїєї загальної головної організації вінчає і забезпечує силу всїх наших організацій і служить порукою полїпшення таборового життя, його порядків і поширення просьвіти між земляками.

В Генеральній радї

сходять ся думки і справи всього табору, починаючи від бараків і блькових організацій до справ всїх секцій і Просьвітного Видїлу. На своїх кождонедїльних засїданнях Генеральна Рада обсуджує тї заявлені головнїйші справи в життю полонених і видїляє ще з себе комітети по ріжним справам, як напримір, комитет по роздїлу подарків і по зносинам з Красним Хрестом. Сей комітет складають собою блькові старші, голова Генеральної Ради, управитель канцелярії Ради і покликує ще до помочи і контроля хоть і чужих до організації людей від кождого блоку для роздїлу подарків.

Генеральна Рада дає відчит в своїй дїяльности таборовому вічу що недїлї в суботу вечером.

Організована буде також видача посилок, почта і иньші важнїйші справи.

Більше довіря, більше терпцю до вільної думки і слова та більше цїкавости до загального дїла, то не будем після за самих себе червонїти і мнятись, коли нас запитають—чого нам треба до кращого житя в нашій державі.

А поки що—треба буде
І на чужі люди
Подивитись, як там живуть,
Чи орють,

Чи не на ораному сіють
І просто жнуть
І немолоченеє віють
Та як і мелють і їдять,

Все треба знать...

Тодї побачимо що буде,
Бо хто не вміє заробить,
Той і не вміти ме й пожить.
Шевченко.

У. Б.

Гісторичний калєндарь.

„Гей застогнав, братя, Київ, тугою
А Чернигів напастьми—
Печаль розлила ся по нашій землї!"
Слово о полку Ігоря.

8 марта ст. ст. 1169 р. руский князь Андрій Суздальський зруйнував українську столицю Київ. Без пощади, без спожаління і без милосердя. „Як дика орда—пише лїтописець—лютували Суздальцї у городї. Два днї грабували вони й палили будинки, мордували горожан, жїнок їх та дївчат забірали з собою, старих та дїти убивали без жалю, обдирали церкви та монастирі, забирали ікони, книжки, ризи і дзвони. Сам князь Андрій вкрав зі Софійської церкви ікону Богородиці з Царгороду і шапку вел. Кн. Володимира Мономаха, що нею коронують ся московські князї. Настала в Київі велика туга, смуток і сльози.

Як же се так?! Руский Князь руйнує Київ, матїр усїх руських городів, гірше татарина! І він вже не підняв ся до тої лїноти і слави від того часу аж до нинїшного дня. Послухайте, як воно стало ся!

За Володимира Великого (990—1015) Київська держава була в найвищім розвою супроти иньчих межуючих держав, а сам Київ славив ся першим містом—після Царгороду. На синїх горах у Київі горіло триста церков золотими банями і мозаїками, яснїв княжий двір від кристалю і золота, білїли горді палати Київських купців марморами, стелили ся мозаїками улицї як коврами—а по них ходили славні Кияни та Киянки в золотих ризах з самоцьвітними чілцями, сережками та ковтками, слухали шуму водограїв по садках і колихали ся до сну невидною застїнною музикою та засипляли під віяльцями рабинь золотоволосих. Гордий та пишний був наш Київ своїм богацтвом і красою!

Тому то на його всї князї дивились ласим оком, і кождий хотїв засїсти на княжім столї у Київі. Одно тільки не сподобало ся деяким князям, а то те, що Кияни були нарід демократичний скликали віча і вважали своїм громадським дїлом правити громадою та державою, а сваволї князя не терпіли, тому нема чого дивуватись, що не вспів нелюбий князь, Андріїв батько Юрий умерти, як його майно пограбили, а голих рабів Суздальців (бояри та дружини) що навів був з півночи зі собою Юрий, повбивали.

Инакше виглядало князівство на північній **Ростово - Суздальській** землї, звідки був родом Юрий Довгорукий де й лишив свого сина Андрія на своєму столї, а сам таки дістав ся на Київський стіл.

Ростово Суздальська земля була здавна заселена племенами Чудськими і фіньськими: (як Чудь, Мерь, Весь, Мордва, Карель,—тілько на західний південь сидїли побіч них словянські Радимичі і Вятичі. Але Юрий Довгорукий, а далї його син Андрій заселяли сей дикий край словянськими збіглецями і своїми дружинниками, але під умовою, що не будуть мішати ся до управи в краю і слухати їх без нїякого опору. Тих своїх підданих називали ті князї не Русинами, а „руськими людьми" себ то підданими князїв, що походили зі старої Руси. Чудь та Фіни, слабійші, менш культурні од Славян, мішаючись із „руськими людьми" та перейнявши христіянську віру, потрохи втеряли свою народність і мову. З сїєї мішанини склало ся зовсїм осібне од Русинів—Українців і вдачею і на обличя племя, ще потім стало звати себе Великоруссами. Уже здавна Великорусси визначали ся своєю більшою рухливістю, здатнїйші були до торговлї та до вандрівки, але у громадському дїлї зрікали ся своєї волї і зовсїм підлягали волї свого князя—самодержавця.

Тими Великоруссами князї коверзували, як їм сподобало ся, (звичайно з невільниками) і це рабство закрило людям очи і вони були байдужі до того, що за своєю пазухою годують змія. Нїкому з них в голову не приходило, що можна громадою правити громадскими справами, вони уважали монархічний лад цїлком правдивий, тим більше що князя уважали як за Божого помазанника і на його деспотичні вчинки, дивились, як на промисел Божий. Цьому деспотизмови Суздальські князї радїли, так як безконтроля їх вчинків дуже сподобала ся, то одно горе, що про їх державу нїхто й на сьміх не згада, тодї як Київська гремїла славою на цїлий сьвіт.

Ще Юрієви приходило ся мати нїби й у своїх руках ту Київську славу.—„Так щож! нїчого не вдїєш, в Київі громада великий чоловік, робить те що їм подобаєть ся, а на мене помазаника Божого не звертають уваги, немов я і не князь"—так собі міркували перші самодержавні кн. Суздальцї. Ще Юрий родив ся в Київі, то хотїв уперати на Київськім столї, але його син Андрій Боголюбський виріс на півночи над Волгою, то йому Київська земля була зовсїм чужа і нелюба. Він

задумав зробитись „великим самод. князем“ і перенести великокняжий стіл з Київа на свій Суздаль, щоби не мати нїчого спільного з „тими“ демократичними Киянами в той спосіб, щоб змести з лиця землї Київ і тодї буде можливість зробитись „Самодержавним“.

Щоб зробитись міцнїйшим, він перестав усвоєму удїлї роздавати землї своїм братам та родичам, не вважав на волю дружини і народу, збудував місто Володимир над Клязмою. А що приїде до батька, та погляне на Київ, а порівнає до свого Володимира з сїрого дерева і глини, зависть палить його серце!

Треба Київ зрівняти з землею!—рішив в душі і чекав моменту, коли може здїйснити сю свою ідею.

Кн. Андрій з Великоруссами руйнує Київ.

Як умер батько, на Київський стіл не квапив ся, а Київським князем став князь волинський Мстислав II. Він мав сина Романа, славного лицаря, що потім став Великим і заснував Галицько-волинську державу і династию Романовичів. Того Романа просили Новгородцї до себе за князя, а прогнали від себе нелюбого Ростислава. Сим покористував ся Андрій Суздальський, і наче допомогаючи Ростиславови, зібрав своїх Суздальців і з великою силою підступив до Київа. Мстислав не був готовий до війни, поміч з Волиня не поспіла —три днї бив ся на чолї Киян проти Андрієвих „Великорусів“—але не встояв і мусїв тїкати, лишивши на поталу дикарям всї богацтва, які мав Київ—на пожежу і руїну.

Ограблені сьвятотацькою рукою золотобанні церкви потемнїли від диму і повалили ся, кришталний княжий двір погорів до щаду, горді мраморні палати купецькі замінили ся в купу звалищ, а по улицях текла кров наших батьків під ножами диких Суздальців, які обдирали з них золото і самоцьвіти і забирали їм жінок без спожалїння, а дїти кололи на смерть без милосердя.

Відколи істнував Київ, то не раз нападав на його постороннїй князь, але жаден такого постидного замисла не мав, як цї деспоти північні, бо цим не ходило о те, щоб лише взяти дань (оброк), а щоб—знищити, зрабувати, з димом пустити, щоб не істнувала така демократична держава. Ось як зробив це Андрій Суздалський і не застановив ся ані перед совістю людства, ані перед самим Богом, та розізлив своїх дикунів „Великорусів“ та и пустив між Киян, як голодних вовків між отару овець, що вирубали лїс наш як дроворуби без пощади, без спожалїння і без милосердя. Виконавши свою „святу“ ідею Андрій Суздальский, веселий та щасливий, що пограбив богацтва Київа і наш золотий вінець Князя Володимира Мономаха, вернув ся на свояси до Москви, там заложив основи великого самодержавнаго князївства, з якого повстало царство московське, де князї прибрали все громадське і полїтичне житя до своїх рук, не даючи найменшої волї людям. У Київіж—остала велика туга, смуток і сльози, а Україна лишилась без вінця, як папороть без цьвіту.

І так воно дїєть ся до нинїшного дня!

С. Журба.

ПРОФ. ДР. ПАВЛО РОРБАХ.*)

Через Україну, 1897

Поїзд мчить ся з маврійського двірця в Береcть. На возах виднїє напись „Варшава—Київ“. Струя европейських подорожних, що їхали до Москви, поплив лїворуч в напрямі до Минська. Поїзд, що тамтуди направив ся, можнаб навіть назвати поспішним. На шляху до Київа їдеть ся поволїйше. Ковель, Рівне, Бердичів, Казатин—се перехресні стації. Більше як шістьсот кільометрів треба переїхати в яких 20 годинах. Подорожний, що приїздить із західньої Европи, приглядаєть ся крізь вікно не надто ріжноманїтнїй околиці тай думає собі: Росія! Від Александровска до Варшави, а від Варшави до Берестя мав він таку думку, а коли він мав якесь поняття об сїм, що внутр зеленої мережки, якою відзначені на картах російські межі, преціньє якісь відмічення, то певно мав на думці російську Польщу. Але там, де переступаєть ся Буг, що відмежовує область Висли від прочої Росії, та лишаєть ся за собою Берестє литовське, конечно вже починаєть ся правдива, корінна Росія.

Освічені люде чули дещо й про Малоросію. Вона простягаєть ся десь там коло Київа. Мають бути також малоруські поети. Натурально: Гоголь, „Мертві душі“, „Ревізор“ і т. и., траґічний кінець в регїгійнім божевіллю, знищеня рукописи другої і третої части сего твору цїлого свого життя.

Слово „Малоросія“—то найвторопнїйший винахід російської полїтики. Воно є так само второпним винаходом, як оповідання про „невичерпані природні помічні засоби величезної держави“. Помічні засоби можеб й знайшли ся, колиб хто вмів їх добути. Однак що поможе плодюча почва, що поможе „чорнозем“, коли плуги, якими його ореть ся,—се старосвітські гаки, коли тонка скиба, ними викинена, вже давно висохла, коли обірника, що ним можнаби скріпити плодючість землї, уживаєть ся на топлива ізза недостачі дерева, коли хлїбороб не маєгроша, щоби купити собі відповідне господарське знарядця, коли худа, мала худібка далеко за слаба, щоб могла сильними плугами глубоко орати землю, коли церква противна шкільній науцї, яка може освідомити нарід, що треба знати, щоб господарство гаразд вело ся! Ми моглиб навести ще сїм разів по сїмдесять сїм инших вимогів, яким треба би відповісти, щоби використати сей дїйсно невичерпаний помічні засоби Росії, її безмежний простір урожайної землї, що є для населення Росії недоступна.

Хто вживаєслова „Малоросія“ той каже здогадувати ся, що не знає—як взагалї й цїла західна Европа—в чім саме лежить велика могучість Росії; а хто хоче визвати нас у сїй справі на словесні заводи, мусить місто слова „Малоросія“ вживати слова „Україна“. Україна починаєть ся від Берестя лит. бо вже много людей лївобіч Буга на полудень від Берестя уживаєв розговорі української мови. Все, що українське скриває історія під ширшою назвою: російське, а все, що російське, вважаєть ся нинї звичайно московським. Українцїв живе на світї більш 30-ти мілїонів. Західню їх межу становить Буг, східню—небосяжні, снїгом вкриті верхівя Кавказу, куди саме йде моя дорога.

Стація: Рівне! Країна тут дещо хвиляста, над ріками виступають долини дещо виразнїйше як досї на плоскім, багнистім поберіжжю. Коли я висяду та в російській мові зажидаю в стаційній перекуснї їди, або переговорюю з візником чи з дївчатем в часописній будцї, то вони порозуміють мене та дадуть відповідь у тій-же мові. Коли я скажу, візникови: „Їдь на село, бо я хочу бачити, як хлїбороби тут працюють“,—та коли стану розмовляти з людьми, що заняті робленем сїна, то вони прикличуть такого, що служив у війську: там є якийсь пан, йди, розмов ся з ним, спитай чого він хоче. Такого самого досвіду набере подорожний з мовою Москви чи Нижнього-Новгорода скрізь по селах полудневої Росії, де народньою є не російська а українська мова, на цїлій Волинї, Поділлю в Київі, Полтаві, Харкові тай ген дальше. Хто ходив до школи—а таких поміж селянами дуже мало,—хто був на службі, або мав заняттє при зелїзницї, почтї або иншім державнім урядї, той второпає по російськи; хто-ж хоче говорити своєю рідною мовою, той говорить по українськи. Якби Ви сказали Українцеви: Ваш земляк Гоголь був славним поетом!—то він зирне на Вас зпід ока або глумливо та відповість: ага, Гоголь, сей зрадник, що був українським поетом, але писав російські книжки!

Москаль! скаже Українець, коли він говорить про Великоросів думає під сим щось ще менше гідного любови. як перідше полудневий Німець про суворого серцем „Прусака“! Хахол! скаже з насмішкою в Москві на вулицї Великорос, коли двох візників сварить ся по українськи. Чубатий! значить се, бо Українцї мали давнїйше в звичаю закручувати волосє в чуби. Не два наріччя, лиш дві осібні мови не там одна цїлість, а тут підрядний виділом одноцїльного народу, а не се два народа; відмінною кровю, відмінною історією і відмінною зовсїм вдачею (характером), що жиють на Українї і в Московщинї. Українцї є нащадками славянських племен, над якими в IX та X ст. по Хр. заволодїли варяжські князї з Швеції зі своїми дружинниками. Всї землї від горішньої Двини і від Ільменського озера аж до Карпат і Дону—се староруські землї, се велике князївство київське. Була в ньому славянська кров змішана з ґерманською. Опісля рушили князї, дружинники та селяне з над

*) Славний нїмецький історик Павло Рорбах видав сьвіжу книжку **„Weltpolitisches Wanderbuch“**, (книга сьвітової полїтики) де находить ся уступ „Росія“, який подамо нашим читачам в переводї. Всїм уступі маєм такі статї: Через Україну 1897. Москва 1908. Петербург 1909 р.

Опріч сего про українську справу пишуть саме тепер: Кляйнов, Кесслєр, Др. Стюбе, Нольде, Келєр, Кіски і иньші.

Днїпра на північ і схід та оснували другу Русь над горішньою Волгою і Окою на землї, заселеній фінськими племенами. Там, на славянсько фінській кольонїяльній землї повстав опісля великокняжий осїдок Володимир, по якім спадщину дістала Москва. Українцях пливе отже лїпша кров, а в Москалях. Але сего в Росії не можна сказати. В Росії признаєть ся що найвисше „Малоросів“; назви: Українець і український заборонені, хоч навіть академія наук в Петербурзї порішила як слїдує: „Українство відріжняєть ся від великорусського не наріччєм лиш, але осібною мовою“. Хто сею мовою пише, або видяє книжки, той попадає в тюрму, хоч Україна видала Шевченка, що був великим національним поєтом з Божої ласки і хоч мала у Київі академію, де читали в 17 ст. Івана Хризостома і Атаназія по українськи.

Київ! Понад гордим Днїпром простягнув ся нонисше колишньої кріпости і старої Печерської Лаври довгий зелїзничий міст, а золоті банї міста мерехтять з далека, коли потяг у великім крузї обїжджає громаду домів на високім правім березї ріки. В Софійській катедрі, матернім храмі Руси, стоїть стара гарна мраморна гробниця. В нїй—як кажуть—містять ся тлїнні останки Ярослава, сина Володимира Святого, що то зігнав свій нарід у Днїпро і казав грецьким священикам сьпівати лїтурґію крещеня, щоби сим простїйшим способом приняла Русь христіянство. Урядова російська історія вважає Володимира і Ярослава враз зі всїми великими князями від 9 до 13 столїття очевидно Росіянами і то Росіянами в теперішньому розумінню. А вони були такими самими Росіянами, як Франконець Кльодвик був Ґалліїйцем або Остроґот Теодорик—Італїйцем. Вони були Норманами, Ґерманами, а Славяне були їхнїми підданими і були обовязані платити їм дан. „Чим для мене Русь“ —кричав неотесаний князь Святослав, внук Рурика—„що вона менї дає крім воску, меду і невільників“.

По бистротечнім Днїпрі плавали варяжські човни в низ; коло нинїшнього Катеринослава транспортовано їх сушею вздовж порогів, опісля пускали ся вони далї рікою, випливали на Чорне море і доїзди ли до Босфору підчас коли на „західній пути“ їздили Нормани по Льоарі та Скальдї, а Вікінґи нападали на Париж, то був час старої“ Руси, то був час, коли співали пісню про Гельґі„ Олега з Київа, що прибив свій щит на брамі Царгороду, коли йому цїсар виплатив гарач за се місто.

Полтава! Коло сього міста в бою між Шведами а Москалями поховано стару Україну. Сїмдесять лїт Гетьман Мазепа звязав ся був з Карлом XII проти Петра, який в супереч постановам договору хотїв у гетьманських землях господарювати так як у своїх, хотїв брати після своєї вподоби податки та рекрути, а вкраїнського гетьмана не признавав самостійним князем, але поводив ся з ним як з своїм підданим. Щоб ратувати вольности краю, рішив ся Мазепа стати зависимим радше від далекої Швеції, як від близької Московщини. Однак на полях біля Полтави судьба кинула кости щастя Петрови і Мазепа мусїв зі шведським королем втїкати до Туреччини.

Харків: Дебальцево! Безмірну скількість угля добувають тут з нутра землї. Ми є в заглибнї Донця, у найважнїйшій углевій области Росії. Над Донцем є углекопи, а на Поднїпровю є зелїзна руда. Від Днїстра по кавказький степ простягаєть ся „чорнозем“, сей пшеничний шпихлїр Росії. В околиці Харкова і Полтави лїс коминів з цукрових фабрик. В Херсонській области вдаєть ся тютюн, над Доном і на Кримі плекають винну лозу. Дві третинї всього збіжа, яке Росія висилає на світовий ринок, походить з пристаней полудневої України. З Одесси, Херсону, Таганрога, Ростова ведуть через Чорне море водні шляхи, що відтак збігають ся в однім—одинокім вузкім проливі коло Константинополя. Без України Росія не є Росією, не має зелїза, угля, зерна, пристаней! Коли хто хоче побідити Росію, то куди, думає те, йому йти?! На Петербург? Коли-ж бо царська корона і серце народа не в Петербурзї, а в Москві. Отже в Москві можна влучити Росію в саме серце? Якби там зайти, то можеб так й було! Але Київ лежить чотири рази блище заходу як Москва, а хто возьме Київ, той має вже побереіжжя і пристанї над Чорним морем. Без угля України залїзниці не можуть їздити, без її зелїзної руди не буде лемішів і гармат, без її збіжа проча Росія не буде мати досить поживи, бо середна і північна її сторона витворюють менше чим потребують. Усе велике життє в Росії мусїлоби поволи завмерти, колиб ворог заняв Україну.

(Далї буде...)

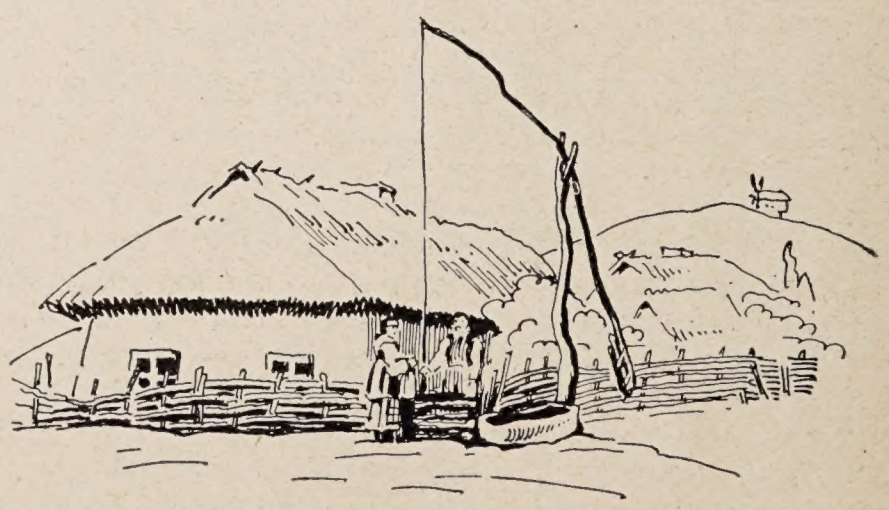

Наші садки.

Садок вишневий коло хати
Хрущі над вишнями гудуть.
(Шевченко).

Як гарно дивитись на наші села, здебільш покриті садками; здаєть ся немає нї їдної хати, біля якоїб не було хоч маленького садочка. Любо кожному подивитись на такі села і не даром письменники так вихваляють всю нашу Україну, „той край“, як сказав їден із письменників „где все обильєм дишет, где ріки льются чище серебра и т. д.“. Але пригляньтесь ближче і подивіть ся, що се за садки, чи багацько користи має з них наш селянин? Дуже мало! В кожнім садку більша частина росте вишень, а инколи ростуть яблонї та груші (дички), які родять такий кислий та терпкий овоч, що його можна їсти хіба тільки тодї, як пригниє, або сушений. Таки садки дають своїм хозявам тільки ягоди на вареники та кислицї на узвар і дуже мало дають таку садовину, щоб можна було вивозити на базар для продажі. Саміж дерева посаджені, аби як, без всякого ладу, дуже загусто; садок заріс увесь травою, там пасуть ся конї, корови, вівцї і инша скотина, котра завше об'їдає бруньки, обломлює гиляки, та обсипає овочі. Через таке безпечне відношеня наші—садки завше чахнуть, дерева болїють, заводять ся всїлякі комахи, і селянин, не получаючи урожаю хоч і погананьких плодів, дивуєть ся' чого садок не родить, а через кілька років зовсїм вирубує його і се місце засаджує картоплею, або зіставляє його тільки для того, щоб у недїлю можна булоб посидїти з кумом на травичцї у холодочку.

Користь зі садків.

Не диво, що наш селянин не вірить, що з садка можна гарно жити, бож і в його є садок, а яка з нього користь? Але се через те, що він не знає, як ходити біля його, яку деревину садити та ще не знає, де її дістати, а то думає, що йому і зовсїм неможливо завести гарний садок, як його можуть мати тілько пани. Се дуже велика помилка. Кожен селянин може мати такий самий садок, як і пан, тілько треба уміть ходить біля його. Замість сих захищенних можна мати гаразд кращі садки, які приносилиб велику користь. Наші землї дуже здатні, мало не скрізь можна булоб викохувати роскішні садки, з яких плоди можна булоб вживати на своїх місцевих фабриках і ринках, а не купувати за границею. На се треба булоб звернути увагу, а крім того нашим селянам. З кождим ром нарід все прибільшуєть ся та прибільшуєть ся, землї мало, тай ту не вміють обробляти і жизнь стає дуже гірка, а тим часом садівництво багацько допомоглоб селянам в матеріяльним житю, бо звістно, що їдна десятина доброго садку дасть більше користи, нїж десять десятин нашнї. Як бачим що і з маленького садочку можно жити добре, оби тільки ходити біля його гарно, та пильнувати, бо садок без сього догляду нїчого не варт.

Але багацько наших селян замість того, щоб скористати як можна лїпше свій маленькій кусочок землї і держатись його, йдуть шукати великого простору і знаходять... Але не знаходять тієї землї, тієї краси природи, з якими здавна звикли, і багацько їх бідують ще гірше, нїж дома. Ні їден з них тодї спомяне свій рідний край, свою хату і садочок; все се робить ся через байдужність, через темноту нашу. Як ми вже знаємо, що і з маленького кусочка землї можна жити не бідуючи, але треба ходити біля його добре, а не надїятись на Бога, як се багацько наших селян кажуть: „як Бог дасть, той так буде!“ а самі роблять так, як їх дїди прадїди робили, навіть не хочуть слухати тих людей, які їм родять, як найлучше.

Подивіть ся за грянцю, як там люде живуть: вони мають маленький клаптик землї і хлїба зовсїм не сіють,—натомість кохають садки та виноградники і живуть багацько лучше, нїж наш селянин; та ще там земля гірша, а у нас, де така гарна земля, можна ще лїпше жити, тілько треба самому робити, а не лиш надїятись на Бога. Окрім: матеріяльного обезпечіня, садок очищає повітря де багацько садків, там люде здоровіщі, менше хворіють і довше живуть. Сеж можно додати і до їжі' бо з садовини, а в загалї з усякої рослини найе здоровіщий харч. В нашім краю чимало сїл, дь люде кохають садки, гарно доглядають їх і мають велику користь, таких садків багацько є в Київщинї, Харківщинї, Полтавщинї, Подїлю та инших губ. В Київшинї є ідно м. Медвін, яке складаєть ся з цїлої волости, се м—чко усе укрито садками, мало не в кождого селянина є своя сушарня, на які сушать садовину. Як під'їзжаєш до сього м. здалека, то думаєш, що се гай і хто не знає, що се село, то дуже здивуєть ся, коли під'їде ближче і побачить хати.

А у нас як буває?

Таких садків у нас дуже мало—білшеж, як я вже казав, засаджені без всякого ладу вишеньками, сливками та дичками груш і яблунь: їдно другого глушить, вигоняють ся в гору, як у лїсї; дерева покалїчені, обросли мохом, багацько гиляк сухих, яких і не думає наш селянин обрізати а як і знайдеть ся такий, що обріже, то не так, як треба: завше зіставить великі пеньки, які загнивають ся, гниль йде в середину дерева і через скілька лїт на сім місцї получить ся вже дупло. Земля теж затвердла, заросла травою—нїхто і не здумає перекопати її, а як і перекопає, то тілько круг ствола, але користи з

сього мало, бо земля, де знаходять ся молоденькі корінці, як була тверда, обросла травою, так і зісталась і житя дереву сим не поліпшиш. Молоді садки тоже не далеко втікли від старих, бож і їх садили дуже загусто, щоб дарма місце не пропадало, а через літ скілько вони зійшли ся гилякаами до купи і садок стає дуже густий, сохне і перестає родити. Такий садок постигає також участь, як і старий, т. є. його викорчовують, а як і зіставляють, то хиба ради холодка. Тим господарь робить дуже велику помилку, бо такий садок можна ще справити і ось я власне про се і хотів побалакати.

Коли маємо такий захишений садок, а поруч

з сим і свобідний кусок землї, то лїпше буде закласти новий садок на сьому місцї, а старий викорчувати. Але як нема такого куска землї, а без садка де кілька лїт (заки місце з під викорчуваного садка віддихне, щоб можно було посадити молодий садок), не хочеть ся зістать ся. то сей садок можна ще справити. Для сього його **треба** перше всього прорідити, викорчувати лишнї дерева, і зіставити тілько дерев, щоб їм не було тїсно (дерево від дерева повинно бути не близче як на 4—5 саж. яблонї і груші і на 2—3 саж. вишнї і сливи). Не треба жалїти за старими деревами, а сьміливо викорчовувати, бо ті що зістануть ся, довше проживуть і краще родитимуть, нїж попереду. Коли якого небудь гарного дерева шкода викидати, то його можна пересадити на друге місце; тілько треба памятати, що дуже старі і слабі дерева не слїд пересаджувати, бо надії на те, що вони приймуть ся, мало.

Пересадженя,

Однак коли це лучить ся, то роблять се так: дерево, призначене до звичайним весною обкопують ровом в $1^1/_2$—2 арш. глибини, відступивши арш. $1^1/_2$, або й більше від стовбура. Зісподу же дерево підкопують так, аби воно не впало. Всї корінцї, які зустрічають ся, перекопують острою лопатою, або сокирою, а рани заглажують острим ножем і рівчак сей засипають гарною землею, найкраще компостною, а як нема компостної, то приготовляють другу землю. Для сього беруть часть навозної (навіз повинен бути добре перепрівший), часть звичайної грунтової, гарно змішують її і засипають рів, втолочують добре ногами, поливають і так зіставляють до осени. Обкопуваня се роблять для того, щоб рани за лїто успіли загоїть ся і пустить дрібні корінцї, аби дерево могло зразу після пересадженя тягти соки з землї.

В осени се дерево знов обкопують ровом, тільки позатим, що копали весною, щоб не порізати ті корінцї, що виросли за лїто. Тепер сього рівчака не засипають, а тільки обшивають кругом рогожою, щоб він не розсипав ся, коли будем переносити його і так оставляють до зими. **Зимою,** як тільки земля промерзне вершка $1^1/_2$—2, приступають до пересадки. До сього їден бік ями скопують навскоси, роблять з дошок санки, які підставляють під ком дерева. Спершу дерево нахиляють на противоположний бік, а з сього боку підставляють під нього санки, а тодї дерево перехиляють на другий бік і воно стає як раз на санки. Його превязують мутузком до санок, а щоб мутузок не різав ком, то його обмотують соломою, або під нього підкладають гиляки. Під санки накидають снїгу, або обливають водою, щоб земля замерзла, аби легче було тягнуть санки. Як витягнуть дерево з ями, ложать його на санї та перевозять на нове місце і спускають в яму.

Яма повинна бути викопана ще з осени, як можна ширша, а глубиною скільки треба, щоб дерево посадити на ту саму глибину, на якій воно росло. **Впускають дерево в яму также,** як і витягали, т. е. скопують навскоси яму, накидають туди снїгу і спускають туди по ньому на санках дерево. Відтак одвязують його і также ставлять на місце, як і на санки. Тільки треба пильнувати, щоб дерево поставити зразу на місце і в рівнї з землею, а то і трошки вище, бо як будем переставляти; то ком розсиплеть ся.

Як дерево поставлено на місце, то яму засипають доброю землею, втолочують єї і оставляють до весни, а весною добре поливають і всї цвітки, які появлять ся на сьому дереву село весною, зривають, щоб воно не плодоносило і не витягало лишнїх соків з землї. Після посадки дерево слїд привязати з трьох боків канатом до стовбів, або дерев, щоб вітер не розхитував його і не обривав дрібних корінців.

Лїпше буде, коли дерево перед посадкою обрізати, тільки **обрізувати треба умно,** щоб його зовсїм не зарізати. Се роблять так: за год перед тим, як дерево обкопують ровом, всї лишнї гилячки вирізують, а оставші обрізують на $^1/_3$,—або на $^1/_2$, щоб виросли молоді гилячки; всї лишнї молоді гилячки пінсерують, оставляючи тільки 2, або 3. Весною, коли дерево обкопають ровом, молоді гилячки знов підрізують, а дальше роблять так, як було вже сказано раньше. Лиш при такому пересаджувеню може бути перекопаним, що дерево прийметь ся. Бо без кому пересаджують ся тільки молоді дерева, в яких ще не дуже товсті коріня і багацько дрібних корінців.

Л. Ч.

З псальмів Штундиста.

(по словам пророка Ісаії).

— I. —

1. Спогадайте давні часи, від початку віків, що я—Бог, і нема менї рівнї між царями.
2. Слухайте мене, поневолений народе мій, прихили ухо своє, бо від мене вийде закон і суд мій поставлю сьвітом для народів.
3. Розбудись, розбудись, устань, Україно, ти, що з руки Господньої випила чашу гнїву його за те, що змінила давнї устави, зломала вічний заповіт!
4. Я покликав орла з заходу, з країв далеких; він же спевнить те, що я призначив. Бо я сказав—і доведу се до кінця; призначив—і здїйсню.
5. Слухайте ви Мене, ви, тугі серцем, од правди далекі.
6. Я надближив уже справедливість, вона недалеко, й рятунок від мене не забарить ся; і дам Київу спасеннє, Українї—славу свою.
7. Возвеселить ся пустиня і суха земля, возрадуєть ся країна бозплодна і зацьвіте барвінком, заграють тихі води , ясні зорі звеселять ся.
8. Велично цьвісти ме й радїти, буде веселитись і сьпівати; красота Сьвятих гір буде вам дана, розкіш Карпат і Кавказу.
9. Підкріпляйте овялі руки, додавайте сили хитливим колїнам;
10. Скажіте млявим на душі: будьте мужні, не бійте ся; ось Бог ваш; він прийде спасти вас.
11. Тодї прозрять очі в слїпих і уші в глухих вітворять ся.
12. Тодї хромий підскочить, як олень, а язик в нїмого піснею озветь ся; бо проторгнуть ся в пустинї води й в степу потоки.
13. І обернеть ся безвіддє у вірей, а земля прагнуща в жерела водні; в леговищах чорних зьвірів, де вони спочивали—будуть васильки і злотоцьвіти зеленїти.
14. І повстане там дорога, а тая дорога назветь ся дорогою сьвятою; не ходити ме шляхом тим нї один нечистий—він їм одним буде служити; хто ходити ме тим шляхом, то не зблукаєсь, хочаб і як був недоумний.
15. Змія там не буде, нї зьвір хижий на його ступить; нї, він там не знайдеть ся; ходити ним будуть—самі лиш праведні дїти України.
16. Вернуть ся визволені з неволї; із радісними піснями прийдуть до Київа; і радість вічна буде над головою в їх; радощі і веселощі знайдуть вони, а смуток і воздиханнє від них віддалять ся на темні лїса, на темні води, на гнилі колоди півночи.

Брат Штундар Л.

ГУЛЯЙБІДА.

Під Краковом

В купі тїл перед стїною
Критої твердинї,
Лежав жовнїр поранений
Од вчора до нинї.

В нього рани запекли ся,
Він стогнав од болю
А нї кому подивить ся,
Нї почути в полю.

Ой не чули його стонів.
Нї батько нї мати:
Нема кому води подать,
Ран перевязати!

І послїдню зібрав міць,
Трохи повернув ся,
Одкрив очі на хвилину,
Кругом озирнув ся.

Округ його як колоди
Тїла червонїли,
Зойки слались, стони рвались
І круки летїли.

Страшно було слухать,
Як братя стогнали;
Як прохали смерти в Бога,
Щоб їх доконали.

І згадав він, вмираючи
Рідну Україну;
Жінку, матїр і дїтей
І свою хатину.

Як прохали його дїти,
Щоб скоріш вертав ся;
Як молила жінка Бога,
Щоб живий зостав ся.

Луг, поле і садок
Перед ним зявились,
І ще раз він ізітхнув
І очі закрились.

Червона калина

Ой чогож ти, калинонько,
Чого зажурилась?
Чого листєчко зівяло—
Й сама похилилась?
Одна стою серед поля,
Одна як билина—
Гойда вітер, пече сонце,
Немає защину!
Сумно, сумно одній стоять
Отут при дорозї....

. . . . . .

Ой чого ти зажурилась,
Молода дївчино?
Чого личко твоє блїдне,
За ким серце гине?
Я осталась спротою
Як в полї билина,
Тількож менї подружечки,
Що отся калина,
Нї родини, нї дружини,
Нїкого не маю!.....

. . . . . .

Деж, дружино, ти мій милий,
Деж ти забарив ся?
Чи забув вже ти за мене,
Чи з ніжок звалив ся?
Боже, Боже, як би знала,
Де милий мандруєш;
Я полинулаб до тебе,
Де в полї ночуєш?
Пригорнула би тебе я
Як мати дитину....

. . . . . .

Хай би серце з веселилось
Хоч одну годину!

1 березїля 1916 р.

Билина.

Подїї в сьвітї.

Де бренькачі, там і слухачі. Анґлїя—найбільший ворог мира. Силою гроша втягнула знов у війну проти Нїмеччини ще й Портуґалїю, до Голяндиї не допускає сирівців як бавовни, какао, шкури, тому там 80,000 робітників немає роботи. Онодї розбито великий їх корабель Тубантїю і пущено поголоску, що се вдїяли Нїмцї, аби втягнути і Голяндію у вир борби.

Коли Франция втратила 2½ мілїона вбитих і ранених, Росія 2 мил. вбитих, а ранених та полонених і не казати—Анґлїя потеряла ледво 600,000, а тепер підносить голос, що мусить ½ мілїона робітників стягнути з війська до фабрик, аби не мати шкоди. А союзники мовчать і слухають.

І тут боляче і там горяче.

Франция боронить ся цїлою силою проти Нїмців за Верден, бо як упаде він,—то по думцї Рібо мабуть змушена буде заключити мир. Аби себе ратувати, відкликала свої війська не тілько з Ґалїполї, але тепер вже відкликує Сераїля з **військом** із Сальонїк до Франциї, хоч тодї утратить місце на Балканї. Так само Італїя, щоби помогти Франциї, розпочала кріваву офензиву над Сочею, та мусїла перестати, а тимчасом держава попадає у фінансову руїну. Социяльісти, що мають силу в Італії, заявили, що хоч як вони люблять Анґлїю, але та любов дорого коштує Італїю. В останнїх місцях заплатили за вуглє Анґлії 979 мілїонів, коли в попереднїм роцї за більше вугля заплатили Нїмеччинї тілько 247 мілїонів.

Бережіння лучче ворожіння.

В Сербії утворило ся сторонництво згоди з Австрією і видає часопись: Сербія на вигнаню. Воно не вірить у ворожбу побіди Росії та союзників та пропаґує заключеннє мира з Австрією. Швеция, хоч як Росія запевнює, що з нею війни не буде починати, зібрала оборону велику суму, бо від росийських островів до його тільки дві години воздухоплавом. Увійшла в змову з Ромунією проти Росії, щоби забезпечити ся перед інвазиєю тепер, або по вїйнї. В Ромунії приходять до голови то розум, що годї їм станути по сторонї Россії, бо тодї Ромунія буде мати за довгий фронт, від Буковини попри Угорщину, Сербію, Болгарию до Чорного моря. Як піде на Австрию, а Болгари ударять ззаду на Добружу. Отже як вмішаєть ся до війни, то проти Россії, і се буде певно аж при кінцї, як було у балканській війнї.

Хто уміє красти, той уміє і брехеньку скласти.

Росія не тілько робить, що говорить. Скликала думу, в нїй було бесїди богато, а розуму мало. Самого царя заставили пани говорити, аби нарід успокоїти. Як біда, то і царь приходить з просьбою до народу. Колись нарід ішов з просьбою до царя і його стрінули кулї і нагайка та

шибениця. А нині прийшла коза до воза. Бо у державі настав великий безлад. Мужик Распутін, довірець царя скидає і настановляє мінїстрів, в краю панує хабарництво до того степеня, що один правительственний уряд дає хабарь иньшому, містам грозить холод і голод, війська вивозять на площу вправ босими і без шинелї, вони з голоду нападають і грабують населенє; до 15 мілїонів збігців долучили ся товпи грабіжників і дорогою грабують, що попаде; денеде вибухли голодні бунти, кождий чекає тілько кінця війни. В Баку вибухли погроми на лавки, склади муки під проводом полїції через чотири днї. А четвертого дня, як грозила юрьба впасти на державні склади, уставлено машинові кріси (пулемьоти). і засїяно міста трупами. Виновником має бути мінїстер Хвостов і праві, які хочуть кінця війни, аби ще далї не втратили України а тут нема причини війни кінчити. Треба викликати розрухи і на них звалити невдачу Росії у війнї, бо хто потопає, той ся бритви хапає. Тому й ексмінїстра Сухомлїнова поставили перед суд за росийські втрати.

Чуємо, де бовка дзвін, а не знаємо, де він.

В росийській Думі утворив ся прогрессивний блок з 300 послів (з поступ. націоналїстів, центра; земельних октябристів, лївих октябристів, прогрессистів і кадетів), іменем якого зложив заяву **Ґр. Каннїст** при кінцї ґенеральної буджетової дебати: Жадаємо реформ: змінити методи управи нетілько у словах, але й на дїлї, понехати полїтику насильства, невідповідальности, негоспорности, короткозорости і суперечности з користю населеня і війська, а то складаємо найтяжчу одвічальність на правительство, яке спроваджує небеспеку на державу. Тодї посол трудовиків **Вершинін** заявив: супроти того, що правительство неспосібне, відвернути край від господарської руїни, потягнути всї живучі сили народу до одвічальної працї—загальна демократія жадає утвореня нового виконавчого тїла, вибраного загальним голосованєм. До того прилучились і соціял-демократи заявою Скобелєва, здержати ся від голосованя за переходом до нарад над буджетом, бо мілїярди з народнього добра видають ся без котролї думи. А хтож сьому винен?!

Хто борше насипле, той борше змеле.

Росія очевидно готуєть ся до весняної боротьби на життє і смерть; бо не посніє вона, то Нїмцї не будуть ждати. Алєксєєв заявив, що на весну 1916 р. Росія мусить мати нову двомілїонову армію. Тепер покликано навіть увільнених від війська робітників, що працювали в Путилівськім заводї, який тепер закрито. Та на горі хитають ся основи ще далї. Онодї заіменовано главнокомандуючим на західнім фронтї генерала Еверста, а шефом ґенерального штабу ґенерала Міхневича. Та знов наспіла вість, що сам Хвостов має уступити. Пождїм на весну, що нам принесе, бо поки що в Росії сварять ся позаду чотири пани, два атамани, а один піддапий кров надурно проливає.

„Як скінчить ся ця війна?“

Живе на Українї преславний знахор-мудрець. Неодному він говорив в очи правду, неодному предсказував судьбу. Почув про сего знахора ласий на ворожбитство царь, казав його приставити до себе тай питає: Скажи менї, добрий чоловіче, як скінчить ся ця війна? „Батюшко, я відповім тобі насе питаня, але скажи менї перше, які права в твоїй державі має запорожський славний нарід, Українцї?„ Моя держава, мудрий чоловіче, така велика що я невсилї знати, чи одному, або другому з твоїх людей робить ся кривда.“ То Господь так дасть—відмовив запорожський мудрець—що твоя держава стане така мала, аби ти міг знати про кривди своїх людей.“

В „Народнім Домі“

В неділю 26 марця (н. ст.) о 10 год. рано

Сьвяточна АКАДЕМІЯ

в честь Тараса Шевченка

По вступній промові виступлять депутації від усїх орґанїзаций і таборних товариств відчитають і зложать свої адреси.

Вступ вільний.

Вечером о ½7 години відбудеть ся

Великий КОНЦЕРТ

в честь Тараса Шевченка

з новою програмою:

Прольоґ
1 Шевченко-Колесса: Дївчина і рута (хор.)
2 Ой не ходи Грицю на вечерниці (орхестр.)
3 Шевченко: Розрита могила. (деклямація.)
4 Колесса: Вже більше лїт двістї (сольо баріт. з хор.)
5 Тече річка невеличка (орхестр)
6 Лисенко: Ой і не гаразд Запорожцї (хор.)
7 Шевченко: На Украіну. (деклямация)
8 Їхав козак за Дунай (орхестр)
Промова.
9 Кіюс: Розбите життє (орхестр)
10 Лисенко: Ой бре море, бре! (хор)
Живі образи з творів Шевченка: 1) з „Катерини“. 2) з „Назаря Стодолї“. 3) з „Гайдамаків“.

Цїни місцям і продажа білетів як звичайно.

МІСЯЧНЕ ЗВІДОМЛЕНЯ ОБОРОТУ

Кооперативної Чайної полонених Українців табору Вецляр, з дня 1-го Сїчня на 1-е Лютого 1916 року.

КРАМ	Оставалось на 1 Сїчня 1916 р. Дебет мар.	ф.	Кредіт мар.	ф.	Оборот Дебет мар.	ф.	Кредіт мар.	ф.	Решта на 1-го Лютого 1916 р. Дебет мар.	ф.	Кредіт мар.	ф.
Цукор	171	66	—	—	2811	97	2532	06	—	—	—	—
Чай	18	—	—	—	15	65	14	50	22	64	—	—
Какао	91	80	—	—	677	20	549	75	35	50	—	—
Шоколяд	44	40	—	—	137	05	129	50	44	—	—	—
Коржики „Schiffzwieback“	24	40	—	—	129	25	84	—	—	—	—	—
Сухар. „Zwieback“	98	56	—	—	565	14	425	44	64	—	—	—
„ „Keks“	23	39	—	—	598	98	564	26	88	55	—	—
Лїмони	18	—	—	—	113	21	74	—	4	14	—	—
Апельсіни	28	68	—	—	110	98	78	—	11	40	—	—
Цикорія	—	—	—	—	114	69	82	20	10	80	—	—
Яблука	72	31	—	—	1638	37	1309	91	—	—	—	—
РАЗОМ	591	90	—	—	6912	49	5843	62	281	03	—	—

ПАСІВ	Осталось на 1-го Сїчня 1916 р. Дебет м.	ф.	Кредіт м.	ф.	Оборот Дебет м.	ф.	Кредіт м.	ф.	Решта на 1 Лют. 1916 Дебет м.	ф.
Капітали:										
1] Паєвий	196	50	—	—	14	40	14	40	196	50
2] Основний 3) Запасний і 4) Фондовий	—	—	—	—	97	08	—	—	97	08
Борг	1128	45	—	—	2020	40	2211	34	937	51
Пожертвовано	—	—	—	—	3	70	—	—	3	70
Прибуток минул. року	858	89	109	20	—	—	705	26	44	43
Прибуток тек. міс.	—	—	—	—	1001	96	191	27	810	69
БАЛАНС	2183	84	109	20	3137	54	3122	27	2089	91
Оборот з 1-го Сїчня до 1-го Лютого 1916 року									13843	39

АКТІВ	Осталось на 1-го Сїчня 1916 р. Дебет м.	ф.	Кредіт м.	ф.	Оборот Дебет м.	ф.	Кредіт м.	ф.	Решта на 1 Лют. 1916 Дебет м.	ф.
В касї гроший	354	29	—	—	7003	09	6486	01	871	37
Біжучий рахунок	1128	45	—	—	2020	40	2211	34	937	51
Маєток і торгові росходи	109	20	109	20	191	27	191	27	—	—
Крам	591	90	—	—	6912	49	5843	62	281	03
БАЛАНС	2183	84	109	20	—	—	—	—	2089	91
Оборот з 1-го Сїчня до 1-го Лютого 1916 року									13843	39

	Члеів	Сумма записаних паїв
До 1-го Сїчня 1916 року в чайнї було	254	196 50
Протягом до 1-го Лютого приписалось	48	14 40
Виписалась	14	14 40
На 1-го Лютого чайна має всіх	288	196 50

ПРИБУТОК ОБЕРНЕНО НА СЛЇДУЮЧІ ЦІЛІ:

Дівіденди членам	196 м. 50 ф.
Основний капітал	11 м. 40 ф.
Зяпасний капітал	59 м. 80 ф.
Фонд для бідних учеників укр. Гімн.	42 м. 99 ф.
Просьвітному Виділу	500 м. — ф.
Разом	810 м. 69 ф.

Відповідальність сего місячного звідомленя з рахунками і книгами кооперативної чайної потверждує: 4 лютого 1916 року

Заряд Чайної.

Ч. 7. ДАВАЙТЕ З РУК ДО РУК, З БАРАКА ДО БАРАКА! Р. II.

ПРОСЬВІТНИЙ ЛИСТОК

Видає Пресова секція С. В. У. з полонених Українців табору Вецляр.

Виходить 1. і 15. н. ст. кождого місяця. Ціна одного примірника 5 фен.

Вецляр, дня 1 цвітня 1916 р.

Заколот в Росії.

Ми „отечеству“ кров і життє—воно нашим дітям—дулю.

З першого-ж дня, як скликано Думу, між послами й правительством повстала завзята боротьба. Не тільки поступовий бльок та радикали, а навіть праві депутати замість того, щоб одобрювати полїтику уряду, гостро критикують єї. Дума добиваєть ся поділу власти між правительством і народом та воно нї за яку цїну не хоче єї випустити з своїх рук. А як зачали обміркувати в Думі справу *помочі родинам погибших у війні салдатів*, заступник мінїстерства фінансів Кузьмінський виголосив від імени правительства таку заяву: „Правительство не може нїяк заопікути ся родинами погибших. Се коштує занадто багато гроший. Правительство мало що обходить положення родин салдатів. Дїти погибших не мають нїякого права домагатися від правительства підмоги. Се є дїлом приватної добродїйности“. От тобі на! батьки погинули за „отечество“, а дїти—йдїть у старцї!

Так от як віддячує правительство свойому народові за ті несчислимі жертви, які він марно положив на полї битви, обороняючи перед зовнїшним ворогом своє „отчество“!

Край порога трівога, коло вікон залога!

Тим часом між населенєм з кождим днем росте роздражнення й незадоволеня. А правительство побільшує жандармерію й полїцію, щоб чиновництву й тим павукам, які, жиють з крівавицї народу, складають маєтки, щоб можна було за помічю оружної сили запевнить собі й дальшу злочинну дїяльність. І тепер, коли стало ясним, що Дума відкине роспись державних видатків, чорносотенні круки вже розпочали агітацию за розігнання Думи. А правительственні круги захожують ся коло організації в Петербурзї істинорусских демонстрацій, щоб підготовити грунт до розігнання Думи і таким чином вину за всї невдачі знову-ж таки звалити на народ.

За онучу збили бучу!

Отаке-то дієть ся в Думі. Тепер же погляньмо, що дієть ся поза Думою. „Русскія Вєдомості“ подають звістку про заговір, який підготовив мінїстр внутрішних справ, Хвостов проти ясновидячого прозорливця монаха—мужика—прибічника й любимця царевого—Распутіна. Останнього часу Хвостов напирав на тайного аґента Ржевського, котрий за посередництвом монаха Ілїодора знайшов у Петербурзї пятьох розбійників і взяв на себе обовязок виконати замах на Распутіна і за це дістав письменну обіцянку Хвостова з чеком на 60,000 р. Ця справа вийшла на сьвіт Божий, бо коханка Ржевського у гнїві виявила той захід тайному агентові охрани, Сїмоновичеві, котрий предостеріг Распутіна одною з найвисшого сословія дамою і Распутін любимець дам—утїк і счинив шум в цїлій Росії.

Лист і чек Хвостова знайшли у Ржевського і він признав ся, що мав убити ще й иньшу *високопоставлену* особу, а мимо того Ржевського пущено на волю, а Сїмоновича, проти волї мінїстра-президента Штірмера, заслано на Сибір.

Лихо приключки шукає.

17 Лютня у Путилівському орудійному заводї вибухла забастовка робітників. Тодї Петербурський градоначальник частину тих робітників, що брали участь у забастовцї, вислав на фронт, а иньших силою заставив працювати над виробленнєм оружя. Крім того наказав 6 віддїлів заводу закрити. За мотиви до страйку робітники поставили свої вимоги випустити на волю увязнених товаришів, підвищення платнї на 75% та відкритя закритих віддїлїв. В відповідь на се вийшов указ замкнути весь Путилівський завод, а 300 робочих заарештовано.

Робітники відповіли на се демонстрациєю, та

забили ніймаиих поміж себе 8 провокаторів, правительственних аґентів. Увязненим робітникам загрожує кара на смерть. Завод і на далї зоставлено замкненим, *і 20,000 робітників зосталисъ без роботи,* а значить і без засобів до життя. Правительство вважає всїх робітників за зрадників держави.

Не дмухай проти вітру!

Воєнний мінїстр Поліванов сказав на великі шкоди од замкнення Путилівського заводу, бо армія, каже, зостанеть ся без нових гармат і оружия. Він каже, що той страйк робітничий є напад на тил армії і повстав він не з економічних, а полїтичних мотивів.

Та й цей мінїстр має незабаром уступити зі свого посту. Його попередника Сухомлїнова поставили перед суд за непорядки в інтенданстві, а сей мав би уступити за непорозуміння між ним, Полївановим, і царем, бо він, бачите, стояв за те, що пора б уже й мир заключити, та це не сподобало ся цареві і після того становисько його дуже захиталось. А з Копенгагену доносять, що в Росії з дня на день сподївають ся увільненя мінїстрів в звязку *з великим народним повстанням.* Протести проти Сухомлїнова і Хвостова, скандал з Распутіном охвачують, що раз ширші круги.

З тої муки не буде хліба.

Росія вперла ся конче своє переперти по трупах своїх людий і добити ся, чого задумала. Але ж не удаєть ся.—Жертви в Росії у теперішній весняній офензиві виносять 140,000 вбитих. Та ці невинні жертви мало обходять російське правительство. В 1914 році йому захотїлось мужицькими трупами зарівняти карпатські гори і треба признать ся, воно з уміннням це здійснило. В 1915 році воно засїяло трупом наших братів площу в 15—20 верстов навкруги Перемишля, а тепер вже на рівному полї кладуть гори нашого бідного селянина, заспокоюючи його тим російським щастєм, що він на тім сьвітї матиме в нагороду за вірну службу „царю й отечеству“, а дїтий його,—висилають витягати руку—на жебри! Але чогось ті, що обіцяють нам небесний рай, сами не дуже-то кваплять ся до нього, мабуть вони його тут знайшли свій рай—щастя на народньому нещастї.

С. К.

ОСЕЛ.

(Байка.)

Чи на Днїпрі, чи на Дунаю,
(От сього й сам я вже не знаю)
Осла на порохід тягнули.
Осел—я думаю, ви чули—
Упертий
До смерти.
Разів сїм — вісїм довелось
Змазнуть бичем його по спинї,
Ну, так, чи сяк, а удалось
Таки втягнуть до половини;
Та тут він сили всї зібрав,
Обперся копитами й став...
Не помагають вже й бичі,
Хоть„ калавур“ над ним кричи!
Довгенько мали з ним мороку,
„А наш осел вперед—нї кроку...
Ну що тут дїяти? Аж ось
Один догадливий матрос
Дає товаришам пораду:
А ну, заходьте—каже—ззаду
Й тягнїть упертого за хвіст!..
Побачите, що вам на злість
“Отся упертая проява
На порохід попреть ся жваво!„
І щож? як тільки це зробили,
Осел вперед потяг з усеї сили.

Переклав з російського.
Ку-ку-рі-ку.

ПРОФ. ДР. ПАВЛО РОРБАХ.*)

Через Україну, 1897

Вже два днї і три ночі йде поїзд. Наддонецькі углеві закопи лежать поза нами, сплїт довгого моста над Доном біля Ростова вже прошибнув, а *тут Україна, все ще Україна* Коли князї зі старого варяжського роду спорили о київську землю, пасли ся тут стада коней диких гунських племен; коли Московщина вже була велика, то тут ще володїв хан кримських Татарів.

Як-же Росія стала підбивати кавказькі племена, дійшла селянська кольонїзація аж до гір. Селяне тут по найбільше Українцї, а коли лучають ся инші, то вони стають Українцями! Тут дружать ся також ріжні народности між собою; на корінній українській землї дїєть ся се між Українцями а Москалями дуже рідко. Українська дївчина не пристає з „Москалем;“ він не вміє їй пісні сьпівати, не знає пійти з нею в танок, вона його не хоче.

*) Славний нїмецький історик Павло Рорбах видав сьвіжу книжку **„Weltpolitisches Wanderbuch“**, (книга сьвітової полїтики) де находить ся уступ „Росія“, який подаєм нашим читачам в переводї. В сїм уступі маєм такі речі: Через Україну 1897. Москва 1908. Петербург 1909 р.

Опріч сего про українську справу пишуть саме тепер Кляйнов, Кесслєр, Др. Стюбе, Нольде, Келєр, Кіски і иньш.

Колиб нинї хто прийшов на Вкраїну, розвинув над Чернигівщиною і Катеринославщиною прапор Мазепи і кликнув: „Проч з Московщиною!..“ Цїкаво, чи пішлиб за ним?! Учителї по селах і містах, нищі урядники, що не походять десь з далекої Росії, студенти, декільки купців та більших земельних власників, молодїж—вони всї послухалиб, згадалиб великого гетьмана Богдана Хмельницького, Батурин, прегарний осїдок виборного князя України, що його знищив Меньшіков по приказу Петра. Їх всїх одушевивби прапор України. Але селянин спитає:

Чи менї припаде ця земля, що належить тепер до польского та російського пана?

Правобіч Днїпра власники великої земельної посїлости—Поляки, лївобіч—Москалї, або українські шляхтичі, що вирекли ся української мови та вступили в ряди ґенералів та слуг на царськім дворі. Український селянин ненавидить їх всїх однаково. При касованню кріпацтва за царя Александра не дали йому досить землї, бо хотїли, щоби він дальше працював на панській землї. За пятьдесять лїт село збільшило ся, нарід помножив ся, але край не дасть ся розтягнути, а земля не лїпшає від лихої управи. „Дїдич нам чужий, він не вживає нашої мови, не мешкає поміж нами, він сидить собі в містї, його управитель—Нїмець, не вміє з нами жити, він ставить нам високі цїни за віднаєм, бо знає, що нам землї треба. По селах не повинно бути панів, лиш селяне, село то наша спадщина; хто прожене панів і нам дасть землю, за тим ми й підемо.“

І колиб висловлювати ся полїтично, то се треба назвати **українським питаннєм.** Західно-Европеєць, що хоче тут будувати електричну зелїзницю або заключити торговельну умову що до закупу збіжа, може переїхати ся зі сходу на захід і з півночі на полудень крізь цїлу Україну та бути тої думки, що то все Московщина так, як Смоленськ або Москва. Чому-ж мавби инакше думати?! Про Україну не поучував його вчитель ґеоґрафії анї часопись, яку він читає. не згадувала про неї?! Росія є Росією а східні окраїни можна собі дарувати, бо яка цїль в тім, щоб ними занимати ся!

Так думають в Нїмеччинї навіть ті, що вірять в свою знайомість Россії.

Дуже второпні люде кажуть мудречо Україна не може стати самостійною, бо вона має лиш селян, що говорять по вкраїнськи, а кромі сього ще хиба де кількох аґітаторів. А чим були Болгари, як освободили ся від турецького панованя? Були також селяньським народом, у якого на тисячку ледве оден був письменний, було у них декількох попів, що також не багато більше вміли, кількох академичних аґітаторів і з який тузин опришків, що по турецьки вміли бити ся з Турками. Опісля дістав сей нарід европейського князя, школи, фінанси, професорів, банкирів, ґенералів, мінїстрів, а всї вони походили зі свого народа; тепер має він вже гідне місце серед сусїдів і може повеличати ся між братами.

Так звані „второпні“ люде мають всї одну спільну прикмету, вони вміють видавати осуд о відносинах на землї і на небі, але не узглядняють істнованя історії, а коли оден з них надрукував таке, що він мовляв, докладно обдумав, то всї немовби молитву за ним повторяють раді, що самі не потребують над сею справою застановляти ся.

Стация Новоросійск! Хвилї Чорного моря вдаряють о греблю пристанї; курить ся з комина парохода. Вкінцї прийшов край довгій дорозї зелїзницею. Ще одну ніч і день колибаємо ся на давнім Понтусї. Остаточно прибуваю до Батум, де Язон завіз золоте руно, а де тепер Москалї будують проводи, якими має спливати нафта з Баку до збірників у пристанї. Там кінчить ся Росія не в полїтичнім, а в національнім значінню.

По тамтім боцї Кавказу вже инший світ—там поселились Грузини, Вірмени, Татари, Перзи, Курди. Там володїє Россія, але там не слїдно російського життя. Між Кавказом, а Московщиною лежить Україна. Коли українському народови вернуть волю, за яку він бореть ся з Москвою, то й Кавказ не остане при Москві, лиш припаде Україні. Нафтові джерела над каспійським морем і зелїзна руда в лонї гір вчинять українську землю з її чорноземом і з засобами над Донцем найбогатшою околицею в Европі. Тодї празнувати-ме стара Русь своє відродженнє, Русь Володимира і Ярослава Мудрого, що спочиває в Софійськім соборі в Київі, **Русь, яка о цїлої пів тисячки лїт старша від великого князївства московського** і яка не має нїчого спільного з татарським похожденнєм.

Коли Росія ще пятьдесять лїт остане в спокою, тодї може бути, що українське питаннє зійде зі сцени, хоч українські патріоти стараються його піддержати. Коли однак прийде для Росії рішаючий день, а наші рішаючі круги щасливим случаєм будуть на стілько орентувати ся в справах, що потрафлять влучно розвязати українське питанє, то тодї так тодї Росія буде розбита. **Хто має Київ, той переможе Росію!**

Українцям.

Збірайтесь юрбою ви всї, земляки,
І раду ведїть між собою:
Що були ви вільні колись козаки
І гетьман ваш був з булавою.

Колись була муза у вас чарівна,
Далеко її було чути—
Хто чув, як заграла у неї струна,
Не міг він її вже забути!

А ми свою музу забули уже,
Нїхто її з нас не згадає;
Лиш вітер їй струни колись колихне,
То гірко вона заридає!

Лежить наша лїра, розбита давно
І ржа її струни з'їдає—
А ми по всїм сьвітї блукаєм в одно
І місця нїхто з нас не має.

Вецлар 9-го Марця 1916 року.
Ж. Ш.

В неволї.

Як згадаю своє життя,
Що прожив чверть віка.
А щож я знав у сї лїта?
Скитав ся як калїка.

Як згадаю, та, заплачу
В байраку в куточку,
Жию, жию, і не бачу
Ясного деньочку.

Зівяло вже, серце, зівяла душа,
І розум вже мій помутив ся—
Несчасная доле, несчасна моя,
На щож я на сьвіт народив ся?

Герлїц 5-го лютня 1915 року.
Ж. Ш.

Гісторичний калєндарь.

Оттак і ви прочитайте,
Щоб несонним снились
Всї неправди, щоб розкрились
Високі могили
Перед вашими очима,
Щоб ви розпитали
Мучеників: кого, коли
Й за що розпинали?..

Шевченко.

13 Марта 1672 року.

В ночи впали до спальнї гетьмана лївобічної України, Демяна Многогрішного в Батуринї, схватили його у снї, уста заткали й винесли на сани, накрили шкурою, закували і відправили у Москву під караулом стрільців московських. Причини не було жадної до обвинуваченя гетьмана, лише те, що він бажав свому народові добра, і він з цим не таїв ся і при кождий нагодї він про це дбав і не раз укоряв моськовське правительство за Андрусівську згоду.

Тая Андрусівська згода 1667 року між Москвою, а Польщею роздерла Україну між двох тих панів на дві половинї. Воювали вони з собою від Переяславської угоди за Україну, аж ось помирили ся собі на здоровля, а нам на безголовля. Полські пани зїхали ся з московськими боярами в селї Андрусові, а наших послів на раду не допустили і про нас, як про скот безсловесний розсудили без нас і зложили умови чисто на нашу погибель! „Ляхи і Москвичі—як писав Москалям Дорошенко —звикли вважати нас наче нерозумний товар: самі собі, без нас порадили ся, які міста собі лишити, а забули, що ті міста вони здобули не своєю силою, а Божою запомогою та нашою хоробростью і кровю. Ми, хоч і вівцї, та не безсловесні! Ви нас на двоє розірвали і вмовили собі, що обидва державцї (Польща і Москва) нас смиряти муть, се значить **„викорінювати муть нас!“** 13 сїчня 1667 р. оба сусїди Славяни-братя підписали таке, що Україну роздирають на дві части: Правобереже Днїпра бере Польща, Лївобереже Москва, а Київ за два лїта має вернути назад до Польщі на віки вічні. І ти, Україно, слухай двох панів і мовчи та потакуй!

Демян Многрішний гетман лївобережної України 1669—1672 р.

Проти тої згоди подали собі руку оба гетьмани наші, правобережний Петро Дорошенко і лївобережний Демян Многогрішний, думаючи утвердити Україну під одною булавою подружем своїх дїтий.

Правобічний Гетьман Дорошенко, уже висво-

БРАТТЯ ЗЕМЛЯКИ!

ЗАЗОВ

БРАТТЯ ЗЕМЛЯКИ!

В середу 23 лютня (н. ст.) р. 1916 оснований для Вас в нашім таборі

„Людовий Університет“ і „Трехклясова Школа“.

Від середи маєте змогу у власних школах здобувати собі скарби людської думки, та черпати повними пригорщами цілющу воду знання.

Самі фахові наукові сили як адвокат і посол, лектор університету, професори Української Академічної гімназії; учителі народної школи, агрономи, лікарі. артисти і т. д. уділяти будуть Вам наук в тих Ваших школах.

Тож спішіть, братя, громадно до власного приюту осьвіти і науки. Вписуйте ся до рідної школи, до свого людового університету і вчащайте до них пильно. Вписувати ся можна іменами, або числами. Всї учнї вільні будуть від роботи у місті і таборі.

Низше подаємо Вам подрібний плян науки в школї та поділ всьої орґанїзацийної працї, всього таборового життя. Хай сей плян буде дороговказом на шляху до кращої долї.

Хто видержить цілий курс університету, як захоче, дістане сьвідоство, що поможе йому здобути краще становище в своїм життю.

ПЛЯН НАУКИ В ШКОЛЇ І УНЇВЕРЗИТЕТЇ, та поділ орґанїзацийної працї в таборі.

Місце	Пора дня.	Година	Понеділок	Вівторок	Середа	Четвер	Пятниця	Субота
Саля Народного Дому	РАНО	½ 9—½10	Про будову сьвіта	Українська література	Про будову сьвіта	Українська література	Про будову сьвіта	Українська література
„ „ „		½10—½11	Істория України	Істория України	Державне право	Про поступ людства	Істория України	Засїданя Ґенеральної Ради
„ „ „		½11—½12	Державне право	Ґімнастика	Рапорт старших	Ґімнастика	Ґімнастика	
Школа І і ІІ кляса		½ 9—½10	Наука для неграмотних	Наука для неграмотних	Наука для неграмотних	Наука для неграмотних	Наука для неграмотних	Наука для неграмотних
Школа III „		„ „	НАУКА ЗАГАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ І ІСТОРИЇ—ЩО ДНЯ					
Школа І і ІІ „		½10—½12	Наука нїмецької мови	Наука нїмецької мови	Наука скорого читаня і писаня		Наука нїмецької мови	Наука скор. чит. і писаня
Школа III „		½10—½11	НАУКА ПРО РОСТИНИ Й ЗЬВІРІ ЗІ СЬВІТЛЯНИМИ ОБРАЗАМИ					
Сьпївацький курінь		½10—½11	Теория музики	Вправи орхестра	Теория музики	Вправи орхестра	Теория музики	Вправи орхестра
Кустарний курінь		½10—½12	——	Курс рисунків і малярст.	——	Курс різьбарьства	——	Курс кераміки
І кімната побіч салї Нар. Д.		10—12	Ґенеральна канцелярия	Ґенеральна канцелярия	Ґенеральна канцелярия	Ґенеральна канцелярия	Ґенеральна канцелярия	Ґенеральна канцелярия
Шевченківський курінь		½10—11	——	——	Наука нїмецької мови	Природа України і народ	——	Наука нїмецької мови
Сьпївацький курінь		½11—12	Курс орхестра	——	Курс сьпіву	Курс орхестра	Курс сьпіву	——
Кустарний курінь		9—12 2— 4	Робітня кустарнї і гончар.	Робітня кустарнї і гончар.	Робітня кустарнї і гончар.	Робітня кустарнї і гончар.	Робітня кустарнї і гончар.	Робітня кустарнї і гончар.
Бібльотека		9—12	Таборова бібльотека	Таборова бібльотека	Таборова бібльотека	Таборова бібльотека	Таборова бібльотека	Таборова бібльотека
Чайний курінь	По полудни	2—6	Таборова книгарня	Таборова книгарня	Таборова книгарня	Таборова книгарня	Таборова книгарня	Таборова книгарня
„ „		2—6	Таборова чайня	Таборова чайня	Таборова чайня	Таборова чайня	Таборова чайня	Таборова чайня
Сьпївацький курінь		2—4	Вправи театру	Вправи хору	Вправи театру	Вправи хору	Вправи театру	Вправи хору
Шевченківський курінь		½ 3—½ 4	СЕМІНАР УКРАЇНЬСКОЇ ІСТОРИЇ, МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ ЩО—ДНЯ					
Саля Народного Дому		½ 3—½ 4	Курс кооперациї і книговодства	Курс загального господарства	Курс перетворення продуктів і масарства	Курс молочарства і виноградства	Курс садівництва і огородництва	Курс земельного господарства
Шевченківський курінь		½ 5— 6	Прогулька	Національні проблеми в українській літературі	Українська державна думка	Соціяльне становище України	Прогулька	Національні проблеми України
Саля Народного Дому		½ 4—½ 5	——	Семінар соціальних наук	Медицина	Курс соціяльних наук	——	Медицина
Саля Народного Дому	Вечер	7— 9	Семінар національного питання	Курс соціяльних наук	Виклади зі сьвітляними образами	Курс про Українську справу	Виклади про земельну господарку зі сьвітлян. обр.	ТАБОРОВЕ ВІЧЕ

БЛОКОВІ ЧИТАННЯ:

II блок в понед. від год. ½7 до ½8 в бар. 3 | IV блок вівторок ½7 до ½8 в бар. 4 | IX блок в середу ½7 до ½8 в бар. 4 | X блок в четвер ½7 до ½8 в бар. 3
III „ „ „ „ ½7 „ ½8 „ „ 4 | VI „ в середу ½7 „ ½8 „ „ 2 | VIII „ в четвер ½7 до ½8 „ „ 3

Засїдання блокової старшини будуть відбувати ся:

II блок в четвер від год 11 до 12 | IV блок в понеділок від год ½9 до ½10 | VI блок в середу від год ½5 до ½6 | X блок у вівторок від год 3 до ½5
III „ в понеділок „ ½12 до ½1 | VIII „ в середу „ „ 3 до ½ 5 | IX „ в четвер „ „ 3 „ 5

Засїдання ради блькових старших і учителїв полонених що суботи від години 3 до ½5, засїдання пресової секциї в понеділок від 5 до 6 і в середу від 3 до ½5, а засїдання „Запорожської Січи“ в понеділок від 9 до ½11, засїдання тов. Лисенка від ½12 до ½1.

ЗА УКРАЇНЬСКИЙ ПРОСЬВІТНИЙ ВИДІЛ ВЕЦЛЯРЬСКОГО ТАБОРУ

Д-р Роман Перфецький, Богдан Лепкий, Омелян Терлецький, Василь Щаховський, Пилип Лисецький.

Славні

Браття товариство!

Хто з нас не чував про славну „**Запорожську Сїч?**“ Славна та явна вона була на увесь сьвіт своїм лицарством, братерством і волею!

Так ми, йдучи по слїдам наших предковічних звичаїв, заснували в середу 29 марця 1916 року і в нашїм таборі ґімнастичне товариство під назвою „**Запорожська Сїч.**“ Вписуйтесь, браття до його гуртом, хто не хоче ковиріти і нидїти слабосилком. Будем вправляти свою силу, аби вона не пропадала—і будем творити товариство, що буде стояти один за всїх, а всї за одного! А тодї станем всї здорові як вода, богаті як земля, сьмілі як орли степовії! Де сила, там врода і слава!

Ґімнастичні вправи відбуватимуть ся в II кімнаті „Народного Дому“ і на площі перед ним в отсїм порядку:

Вівторок від г. ½11—11 вільні вправи тягарцями, а від г. 11—½12 вправи на ґімнастичних знарядах.

Четвер від г. ½11—11 вільні сїчові справи, а від г. 11—½12 вправи двигарами і атлетика.

Пятниця від г. ½11—11 ґімн. змаганя і боротьба, а від г. 11—½12 вправи на ґімнастичних знарядах.

Крім того що понедїлка по полудні будуть відбувати ся вільні вправи і ґімнаст. гри та забави на площі поза табором і збірні прогульки в околицю.

Вписуйте ся хочби геть всї до одного!

А хто йде, хай і друга за собою веде,—відновім старий сїчовий звичай у нашій Сїчі: **побратимство**. Нема рідного брата, так шукай названного. Збірають ся, було прихилитись два приятелї, що живуть зі собою, як рідні брати, як той Хома з Яремою. У них не було се моє, а се твоє, а все в купі. Побратають ся з собою, щоб помагав один одному у всякій пригодї. Щоб менший старшому був вірним слугою, а старший меншому рідним батьком! От воно що!

Заведемо між собою таке брацтво, один за всїх, всї за одного—разом братття; всїм одна цїль—краща доля наша!! **Вписуйте ся, братайте ся, єднайте ся** в нашім ґімнастичнім товаристві „**Запорожська Сїч**“ всї геть що до одного!

Отаман зі Старшиною.

Висші курси імени

Тараса Шевченка.

В середу 28 марця о 3 год. з полудня відбулось сьвято відчиненя висших курсів імени Тараса Шевченка вступним словом Голови Просьвітного Видїлу Д-ра Р. Перфецького і першою лекцією проф Богдана Лепкого.

На тих курсах учнї будуть ходити на далекі **прогульки!** будуть побирати науку, хто з полонених схоче бути провідником народу, як верне до краю!

Викладати муть всї професои чергою про сї найважнїші питання української справи:

1) Українська державна думка в історії.
2) Національні проблєми сучасної України.
3) Національні проблєми в укр. лїтературі.
4) Природа України і нарід.
5) Соціяльне становище України.

Кождий знає, що сї питання повинні докладно осьвідомити собі ті, що мають бути провідниками у визволеню нашої землї, що мають бути сіллю української землї і золотим зерном на нашій незораній ниві.

Збірайте ся, хто хоче осьвідомити собі ті питання в Шевченківськім Курінї—аби вернути до свого краю з богатим надбанням знання. Вашим завданнєм буде **сповнити заповіт Тараса і „вмити очі“** найменшого слїпого брата та вивести його з дому неволї моральної й материяльної. Дякуйте Богу, що вийшли ви зі сьвітової бурі цїло,—то на вас лежить обовязок принести нове життє, добре нове у сьвіт! Україна вимагає від вас дїла. А для України не штука вмерти, але штука життє переперти!

Д-р Роман Перфецький, Богдан Лепкий, Омелян Терлецький, Василь Пачовський, Пилип Лисецький.

бодив ся з під польского гнету і чекав нагоди зробити те і з Москвою зачав умовляти ся про се з Демяном Многогрішним. Але його пильнувала московська сторожа стрільців з Неєловом на чолі в Батуринї. Він то зробив донос у Москву: „Страшенна небезпека, Черкаси хотять сами у себе бути хазяїнами“.

Узнавши про цю „небезпеку“ царь батюшка прислав свого посла Танеєва у гетьманську столицю „розузнать.“ Приїхав посол від царя, гетьман **зібрав раду** і прилюдно об'явив послови Таняєву так:

„Царь нас шаблею не брав, ми своєю охотою піддали ся через те, що у нас з вами одна віра. А як що Київ і иньші українські городи він хоче віддати Польщі, то ми шукати мемо собі иншого государя на всї неправди. Те продаєте, чого в руках не маєте і не будете мати. Ми козаки не продані, не куплені; коли Ляхи підуть на Дорошенка за ваші гроші його усмирити, Київ нам забрати, ми, козаки получим ся з хоч би й султаном, з Татарами і хоч усї помрем а України Польщі не дамо. **Достанеться ляхам, достанеться й Москві за всї наші кривди!..**

Московський піддячий напудив ся як вовк у ямі і тільки скрива поглядав і зблїд. А став щось мимрити, крутити, а гетьман як закричав: „Мовчи, неправда! Москва лукавства вчиться у Ляхів! Ще раз як прийдеш тут до мене з неправдою, то будеш в Криму! Вийся і к бісу!“ Блїдий піддячий вийшов і став на раду з Неєловом начальником стрілців і там прийшли ті полковники, що за царські соболї Матїр продавали.

Вони не любили гетьмана, бо він був з селянського роду, а друге, він був безоглядний за найменьші упущеня по службі—карав, не звертаючи уваги, що вони шляхетцького роду, а частенько, то й зовсїм з посади проганяв, і через те та не задоволена старшина далась Москві підбурити проти чесного гетьмана, ще в надїях заслужити ласки від московського самодержавця.

На тайній радї Москвичі намовили їх зловити в ночі гетьмана самим, аби народ не знав, що се є рука Москви. Так напали на гетьмана, як він спав, схопили, закували у кайдани і зараз відправили у Москву; за ним арестували і його родичів і приятелїв, і всїх їх одвела в Москву моськовська сторожа.

14 квітня (апріля) 1672 року,

Демяня Многогорішного вели в Москві катувати, та допитувати, що він мав з Дорошенком проти Москви; він був старий немічний, а про те брали його на тортури (питку) аж три рази і били різками і канчуками кількадесять рязів до крови та натягали його на деревяній кобилї, аж кости хрумтїли,—потім так катували його сина і брата Василя і приятеля Матвія Гвинтовку, та ґенерального осаула Павла Грибовича, але не найшли нївкого нїякої вини. І думаєте пустили їх на волю?!

Гетьмана Многогрішного ведуть на муки в Москві

28 травня (мая) т. р. гетьмана і брата його Василя, виведено на майдан щоб скарати на смерть, але царь безневинного „помилував“ як царь: і присудив їх всїх на Сибір із безневинними семями. Там вони мусїли мучитись в холодї і голодї і жили прошенним хлїбом до смерти, так як їх маєтки пограбували по указу иого Величества царські бояри.

А за що? вони карались на Сибірі— За правду нашу, якої не любить нї царь нї його бояри. Царь торгував Україною з **Ляхами** за польську корону, бояри за нашу кров і маєтки.

Так воно дїєть ся донинїшного дня.

А 26 березня (марця) 1709 року

Запорожцї перейшли на сторону гетьмана Івана Мазепи, який зробив союз із королем шведським Карлом XII, аби спільними силами визволити Україну з під московської неволї.

Хто нашої історії не читав, то можливо що й не зна, хто були Запорожцї на Українї.

Цї люди були великі патріоти свого рідного краю, з демократичним правлїнєм, і з самостійними думками про волю і жадної сваволї якого небудь старшини, князя чи царя не терпіли, а коли що випадало на їх долю—обміркували спільно, а старшину уважали за своїх досьвідчених товаришів, а не так, як се робить ся у московській армії. Тут салдат стоїть від офіцира на недосягаємому промежутку і борони Боже, з „Його благоро-

дієм“ вступити в звичайну балачку, а знає оці два слівця „так тошно“ і „нї как нет,“ більш не вільно, „устав“ не велить, „разсасуліват“.

Тому царь дивив ся на Сїч як на щось не потрібне й нїкчемне, бо ж вони не признавали його „как“ та „тошно“ а проводили свої старі звичаї, де усякий був рівний кождому і кождий займав голос в усякім дїлї.

12 марця 1709 року

у суботу на Запорожі ударили в бубни, а скрізь на віщовому місту почали гукати окличники: у раду! в раду! в раду! Усї Запорожцї заметушились і стяглись туди, де бито в бубни. Почали раду. Прочитали довге посланіє Мазепи. У посланію викладало ся про ріжні тягла, що Вкраїна терпіла від московського ярма. Мазепа писав: Сам я чув, як цар казав: Треба викорінити сих злодіїв і поганців Запорожців! Нинї король шведський, сильно дужий, розбив трьох царів, до нас повернув ся та питає: чи хочете з України скинути московське ярмо і стати вільним щасливим народом? І я, гетьман Мазепа, уважаю слушним за ним стати, а ви що, братя Запорожцї! чи підете за Мазепою?! Ще й не вислухали листа Запорожцї, як блиснуло 15000 шаблюк на сонцї і всї в один голос закричали: За Мазепою, за Мазепою!—Бить ся! не мирить ся! хоч до смерти бить ся!

Щож їх заставило йти за Мазепою? Таж він для їх був не любий аристократ!? А то заставила їх гаряча любов до рідного краю, а для цего дарують йому про гріхи проти Запорожа та з ним стають до дїла, єднає одна висока мета (цїль), до якої стремів ся наш незабутнїй гетьман Мазепа для добра України.

Іван Мазепа, гетьман всеї України 1687—1709 р.

26 березня (марця) 1909

прибув у Будища (м. у. Зеньківському повіту) сам Кошовий *Кость Гордієнко* із товариством. Мазепа вислав до їх для почесної стрічи двох полковників з 2,000 козаків, котрі привели їх у Диканьку. Мазепа стрів їх у Кочубейовому будинку. Увійшовши в хату, Гордієнко уклонив ся Гетьманові, а бунчужний на знак пошани схилив перед ним отаманський бунчук (знамя). Після того Гордієнко промовив: „Ми, військо Запорожське Низове, дякуємо Милости Вашій за те, що ви, як і подобало найсташому ватажкові українському, взяли близку до серця долю нашої країни і взяли ся визволити із московської неволї. Ми певні, що тільки ради сього, а не власної користи наважили ся пристати до шведського короля.

Ми вірно хочемо допомогати вам, ми в купі з Вами будем жертвувати і кровю і життєм своїм, із всїм будемо корити ся вам, аби дістати бажаної мети. Молимо Вашу Милость понести на собі той тягар, а ми як зможемо, так допомагати мемо Вам! Перед Богом готові заприсягти на вірність і покірливість Вашій Милости, але бажаємо, що і Ваша Вельможність заприсягне працювати у згоді з нами, домогати нам спасти вітчину, нашу Україну!

Так промовив Кошовий, а при йому були й Запорожцї (товариство), бо вони твердо додержували тих звичаїв, щоб за військо нїхто і нїгде не говорив як од усього Товариства і при самому товаристві. **Мазепа відповів:**—„Дякую вам, Запорожцї, що ви вірите менї. Славлю ваше бажання добра рідному краєві. Коли я згодив ся зі шведським Королем, то не ради якої вигоди за-для себе, а з любові до рідної країни. У мене нема анї жінки, нї дїтей, і яб міг пійти собі куди-небудь, та спокійно доживать свого віку. Але керуючи стільки часу Україною щиро, скілько було моєї снаги та кебети, я не можу, забувши й честь і щиру любов до нашої землї України, скласти руки і покинути наш край на волю гнобителя“.

Менї добре відомо, що царь намірив ся усїх нас перегнати в иньший край, а вас, Запорожцї, усїх повернути в драґуни і життя ваші поруйнувати до решти. Як би царський намір вдав ся, усїх би вас повязано, заковано і заслано у Сибір. Я уважав своїм обовязком вдати ся до швецького короля й надїю ся, що Бог допоможе нам скинути з себе докірливе московське ярмо! Нумо, братя Запорожцї за одно! Я заприсягну Вам, а ви теж заприсягнїте і менї, заприсягнїте менї на непорушну вірність і дружбу у бою за волю України!“

Тут гетьман добув шаблю і підняв її в гору до сонця. А за ним підняло ся 15,000 щаблюк і присягали всї геть що до одного стати за Мазепою до бою за волю України, а в очах Мазепи і Гордієнка зяснїли сльози.

Зєднали ся два сьвіти: аристократ Іван Мазепа з городовим козацтвом і демократ Кость Гордієнко з низивим Запорожем, де усяк був собі рівен—зєдняли ся одностайне стати за волю України і злучити ся зі Шведами. Шведи були нам чужі вірою і мовою—але тим, що били на наших воро-

гів Польщу і Москву, тим були приятелями України.

Бо що із того, що Великорусси і Поляки наші брати Славяни, коли прочитаємо нашу історію, так побачимо:

Хто давив нас аж пятьсот лїт?
Хто спалював живцем нас на кострі?
Хто слав нас тисячами на Сибір?
Хто розрівав на двоє Україну!?
Славяни, чи Германи? Польща і Москва!

Нинї цїлий культурний сьвіт бажає, шоби **була Україна для Українців**, лиш одна Польща і Москва подали собі руки—і цїлий сьвіт перевертають до гори ногами брехнею, щоб України не було, бо тодї польські і московські п а н и м у с ї л и б п о п у с т и т и н а р о д о в і з е м л ю.

Та хоч не хоч—**Україна буде**, мусить бути, бо в 20 столїттю кождий нарід дбає про власне „я“ і хоч нашу інтелеґенцію засилають до Сибіру і тюрьми, так як 200 лїт тому назад, набивають; хоч Поляки захоплюють опустїлі наші землї для себе і заводять свої школи і костьоли на нашій землї, то тим вони українського руху на зупинять, а скорше маса осьвідомить ся, та й піде по правдивій дорозї, бо як осудять люде, так і буде, а хто сїє вітер, тому платять димом.

Що ж торкаєть ся земляків, які усердно пособляють катувати свою Матїр, як ті незрязчі старшини, що Многогрішного видали на муки, то скажем їм словами Шевченка:

І без царя, вас біснуватих,
Розтнуть, розірвуть, розіпнуть,
А кровю вашою, собаки,
Собак напоять!...

С. Журба.

Хрест на могилї Костя Гордїєнка, отамана Запорожської Сїчи. недалеко Олешок, коло с. Камянки.

Сьвято Тараса у нашім таборі.

В неділю рано о 10 годині (26 марта) відбуло ся Академічне Сьвято в честь Тараса Григоровича Шевченка. Сьвято відкрив промовою Голова Просьвітного Видїлу, в котрі зазначив великий вплив Шевченка на відрожденє нашої нації, нашого народу. По вступній промові, делеґати від всїх таборових організацій і товариств відчитали і зложили своїх дванайцять адрес. Сьвято закінчилось „Заповітом“ і гимном „Ще не вмерла“. Сьвято пройшло з сильним захопленнєм і зворушенєм слухачів. Глибоко запало в душу і надовго застине памяткою для нас... обездоленних. Заходом музичного т-ва ім. М. Лисенка вечером відбув

другий Великий Шевченківський Концерт в сім місяці.

В програму входили: спів, музика, деклямації і живі картини. Треба замітити, що спів значно покращав від першого концерту. Пісні „Дївчина і рута“ „Ой не гаразд запорожцї“ „Ой бре море, бре“ просьпівали гарно.

Нове на нашій сценї—сольові виступи, пройшли дуже красно. Що до музики, то на сей раз грала деколи слабше від першого концерту. Гарне вражіннє на людей зробила деклямація „На Україну“. Нїчого прошла „Разрита могила“. Слухачі удостоїли їх оплесками і визивали по два-три рази, повторяти або відтворювати нові твори.

Полонений Марко Спиридонович Митаксополів помер на катар легких у воєннім лязаретї, в 1916 р. 21-го лютого в 3 годинї дня.

Покійний 161 Александропольского полка 2 роти. ур, 12 жовтня 1883 р. походив з таврийської губ, федосійского уїзду, Андріївского повіту, села Дорти. Покійний був парубком, оставив у живих: батька, матїр. 3 брата 3 сестри 2 братів на війнї. Покійний був по ремеслу коваль. Абсолютно не мав своєї власности, і за все время полону не получив нїяких вістей від родини.

Полонений Лука Іванович Пугач, 185 Башкадікларевскаго полку помер в лазаретї сього табора на сухоти легких 25 лютого в 9годинї вечером 1916 р. род 17 жовтня 1895 р.

Покійний Катеринославської губ. того—же повіта, Томахинськой громади, села Томахи. жонатий мав ідну дитину, трьох братів. Отець мати живі, заняті хлїборобством, на землї 40 десятин.

Полонений Лука Лукіянович Коваль, 165 луцького полку, Юрковецької громади, села Гежуринцї помер в таборовім лязаретї на сухоти легких. 1916 р. 24 го лютого в 8 й годинї рано. Покійний був парубком, батько і мати померли, осталось 3 братів 2 на війнї, на всю семю мали 6 дисятин землї род. 1885 р. 7 лютого. Покійний був старшій унтерофіцер на війнї, получив фельдфебеля, будучи в запасї служив служителем в Київі в воєній школї В таборі був придїлен до 3 батал. 7 компанїї.

Полонений Стефан Дмитріевич Демиденко. 316 пол. 9 р. помер в таборовім (с/т) лазаретї на сухоти легких 25 лютого 2 години дня 1916 р. Покійн. Чернигівської губ. Сосницкої волости, Балетовської громади. хутор Ольгодорф. род. в 1887 р. Покійний був жонатий, оставив жінку, хлопця; отець мати і сестра живі, 3 братя всї три на війнї, занятє всего гуртка хлїборобство, землї 14 десятин. За все время полону від родини нї получав нїяких вістей.

Полонений 35 Брянського полка 5 роти. Григорій Степанович Усик, помер на сухоти легких у воєннім лазаретї в 1916 р. 20-го лютого в 2 годинї дня. Походив з Полтавської губ. Кобилянського уїзду Кулїковського повіту, села Пашенкова-Балка (ур. 2-го Листопада, 1892 р. Покійний був парубком, оставив в живих гурток семейства: батька, матїр, 5 братів 2 сестри, з тих 2 братів на війнї.

Покійний був хлїбороб, маєтку мали на всїх 10 десятин землї. В таборі придїлен був до 2-го, Батал. 8 компанїї.

Пером вам земля, покійні земляки, що лягли головами не за Україну, а за чуже добро на далекій чужинї. „Ви жертвою впали“...

До сего числа додаємо новий плян працї в унїверзитетї, в школї і в орґанїзациях та відозви новозаснованих Висших національних курсів ім. Т. Шевченка та „Запорожської Сїчи“

У В А Г А!

Все і всюди пишіть по своїому, по українськи. За пів години кождий може навчитися по своїому читати й писати. Хиба це тяжко? Гляньте: И се не руське І, а вимовляєть ся твердо так менче більше, як руське Ы. І читаєть ся як руське И. Е вимовляєть ся твердо як руське э; за те є вимовляє ся мняко: ї це мняке і, н. пр. мої, твої, читаєть ся мойі, твойі. Твердого знаку не пишеть ся, бо він непотрібний.

З друкарнї Союза Визволення України.

Ч. 10-11 ДАВАйТЕ З РУК ДО РУК, З БАРАКА ДО БАРАКА! Р. II.

ПРОСЬВІТНИЙ ЛИСТОК

Видає Пресова секція С. В. У. з полонених Українців табору Вецляр.

Виходить 1. і 15. н. ст. кождого місяця. Ціна одного примірника 5 фен.

Вецляр, дня 10 мая 1916 р.

Акт обжалованя „інородців“ на Росію до Уільзона,

президента Сполучених Держав.

Ліґа інородців Росії вислала вчера телєґрам до президента Уільзона слїдуючого смісту:

В непреривній недолї звертаєм ся ми до Вас, пане Президент, як до оборонця гуманности і справедливости, а через Вас до всїх приятелїв людства, аби вас повідомити, яку тяжку долю мусять переносити наші земляки і іновірцї у російськім злочиннім ярмі. Ми звертаєм ся через Вас, пане Президент, **до союзників Росії**, бо ми знаємо, що й вони в своїй свободолюбивости і почутю права найдуть наше положенє невиносимим.

Ми приналежні до чужеплемінних націй і іновірців Росії обжаловуєм російське правительство перед цїлим цівілїзованим світом і кличемо поміч, о защиту перед зниценєм!

Тут слїдують по одиноко обжалованя **Фінляндців, Балтийців, Лотишів, Литовців, Поляків, Жидів, Українців, Музульманів і Грузинів** проти котрих цїла російська держава виконувала свої тяжкі репрессії і суворости.

Потім слїдує таке: Тепер коли наші братя за Росію проливають кров і гинуть, тепер віддало російське правительство свободу свому чиновництву, щоби заспокоювало свою жадобу нищеня на наших оселях. Ми не жалуєм ся на шкоди нанесені воєнними операціями. Але ми жалуємо ся на безмисльні зниценя, що роблять ся на нас на розказ з чистої російської жадоби до нищеня і рабунку. Ми жалуєм ся на підлі підозріння власних підданних, на увязнюваня, висилку, на приневолення до голоду нужду й недолї наших родичів. Ми обжаловуєм за заголодженя і смерть мілїонів невинних наших родичів, старців, жінок і дїтей, (9 мілїонів виселенців). Ми не забули, що мілїони наших земляків находять ся в російських руках, що їм зачинено уста, і що вони мусять переносити тихо найстрашнїйші терпіння. Ми знаємо привичку російського правительства мстити ся на безоружних родичах і крівних, коли її рука не досягає тих, що говорять правду на неї перед світом. Ми нині не можемо помогти нашим бездольним зелякам. Боже, схорони їх від загибелї! Але ми знаєм також, що нїхто нині не вірить в обіцянки російського правительства.

Нїколи не забудуть наші поколїння того мучеництва, тої мартильоґії, яку заставила нас перенести Росія. Росія поневолила і поставила у безправє всї народи, що її віддали ся під опіку, вона уживає своєї сили на те, щоби власних підданих мучити і знищити наш добробут на цїлї поколїння.—Так Росія відтрунула від себе нас всїх, інородців!

І вона буде й опісля переслїдувати на-

ших земляків і не спочине доси, доки не осягне свою ціль: винищеня всїх інородців, як осібні народи в Росії. Тому кличемо до Вас: **Поможіть нам! Заступіть нас перед росийським знищенєм!**

Вигнанці.

О плачмо, о плачмо на ріках чужих,
Розвіяні вітром по світу,
Повісьмо бандури на лозах хибких,
Не ждїм собі сонцям нї світу!

О плачмо, о плачмо, що вигнані ми
Без жалю з своєї Країни,
Скитаєм ся в світї, а там серед тьми
Наш край застелили руїни!

У кождого звіра є своя нора,
В гадюки дупло між каміннєм—
А нам, Українцям, досталась жура,
Ярмо з безнадїйним терпіннєм!

Не плачмо, єднаймось ми вигнані з хат,
Як пісня нам наша заграє—
Збіраймось до купи, ставаймо у ряд,
Весь світ вже про нас нинї знає!

А. С. Т.

Політичне значінне України.

Майже ввесь табор гомонить про відлучення України в самостійну державу, але не всї надбачають ту користь, яку несе це відірваня, не тільки Українцям, а всїй Европі.

Кождий европеєць, котрий бажає супокою як своїй, так і межуючій державі, говорить, що тривкий мир може повстати тільки тодї, коли повстануть дві держави; Україна й Польща, інакше по скінченню цїєї світової пожежі, почнеть ся друга, така сама, як тільки не гірша.

Росія, що має річно приросту 3 мілїони людей, дуже скоро вигоїть ся з сеї війни і підійме на ново боротьбу за утрачені краї—а тільки, як з осереднїми европейськими державами стане Україна і Польща проти неї—Росія втихомирить ся і зверне ся до внутрішної перебудови своєї держави. Тому бажаня межуючих з Росією держав від Балтийського аж до Середземного моря, а то і Швеції, Нїмеччини, Австро-Угорщини, Ромунії і Туреччини є такі, щоби звести Росію на ступінь звичайної европейської держави, а це можливо тільки з вилученнєм України від Росії.

Правдивий Росіянин

теж бажає супокою свому народові, а це можливо тодї, коли теперішнїй царизм розібє нїмецка гармата, а нїколи не побажа такої побіди, яку одержав Петро I під Полтавою, де скріпив ся так міцно царат. Тодї навіть такий народний рух як революція у 1905 р., потерпїли би пораженння, то що станеть ся, коли б і в теперішній війнї московский царат вийшов би з побідою? То значить, царат збудував би собі міцну фортецю; а тодї всьому народови, яким кермує акціонерна спілка під вивіскою „рускоє государство“ зась навіть і мріяти про краще становиско своєї долї.

І тому кождий правдивий громадянин, який попав у лапи акціонерній спілцї „Рускоє Государство“ від щирого серця бажає, аби всї поневолені народи, підносили свій добробут самостійно не залежно від „акціонерної спільки“, яке лиш дбає про те, щоб як найбільш мати у своєму розпорядку бідного народу без огляду на те, чи він Москаль, чи Українець, чи він Жид, чи Лях, йому до того нема дїла, а ходить об одно—щоб більше мати зиску від робучого люду.

Чи устоїть ся Україна, як самостійна держава,

коли велика Росія в союзї з Анґлїєю і Францією не змогла подужати нїмецького напору? Проти такого питання ставимо досвід з сучасної війни: всї народи, що творили свою національну державу, в її оборонї стають дуже завзято, як Нїмцї, Французи, Серби, Болгари—а держави з мішаними національностями, як Росія й Австрія борять ся слабо. В Росії найбільш ледачі вояки є Великорусси, бо вони знають, що до їх землї ворог не добереть ся. Коли Україна буде наша, не московська, то українцї будуть всї як один муж боронити свого добра перед напором ворога. Держава одноцїльна національно є і буде найсильнїйша, так і буде з Україною. А якби Росія підняла на неї руку, то з трівоги перед росийською небеспекою за нею будуть стояти Ромунїя, Болгарія, Турція, Швеція та велика Нїмеччина з Австрією.

Яка нам користь була би з нашої держави?

Як не відлучать України від Росії, то буде Україна за Росію платити $^3/_4$ довгу з теперішної війни, значить 15 мілїардів. А коли повстане самостійна наша держава, то кошти її уладженя будуть виносити 5 мілїярдів. Чи лучче платити за чужий кожух 15 мілїярдів, а самому бути босий-голий, чи на уладженнє своєї хати дати третю часть сего і стати хозяєм на своїй хатї і на своїм полї?! І тодї наша Дума рішати ме, кому належить земля, як добути з чужих рук копальнї вугля, желїза, соли, живого срібла і марґану, як устроїти життя в нашім царстві, щоби бідному чоловікови краще жило ся на світї, як живеть ся в Росії. І тодї за нашу пшеницю попливе золото до наших рук, не до рук московських панів, і тодї за наші піземельні маєтки попливе капітал до нашого го-

рода Київа, не до Петербурга і Москви, і тоді заквітне у нас висока культура університетів, театрів, гімназій, шкіл промислових і господарських для нашої цїлї і нашого богацтва, не для московських заборчих плянів, московської поліції, московських панів, що без нашої землї голі як турецькі святі, а нашим добром наживають ся, а нас гонять на зарізь за перзькі краї, за Царгород, за Китайські землї—цїлий сьвіт хочуть здобути кровю нашого брата, щоби ходити в саєтах та золотї та пропивати нашу кров в шампанах з повійницями.

Тим то і я кажу в імени Українців (не тих Малоросів, що лиш люблять українські пісні, театри, вишивки і т. и.) а про тих Українців, котрі хотять і дбають всею душею і тїлом за добробут свого народу то ми всї бачимо одинокий вихід до кращої будучности нашого краю,—по розбитю московського царату відновити стару українську державу, котра була б не від кого не залежна.

Та великий був би сором для нас, коли би ми инакше дивили ся на свою справу, це значило би що стати зрадником України, свому рідному народові, а допомогати царатові і його підпорам: панам каніталїстам.

О такі великий сором, для тих Українців, котрі стоять на тім, щоб 35-ти мілїоновий нарід, здавав ся на ласку нїкчемного царату, це велика ганьба не тілько від своїх братів, але й від всього культурного сьвіта тим паче, що ми маємо **історичне право на окрему державу.**

Ми маємо свою власну культуру, ми маємо свою власну лїтературу, котру нам дала сама природа, а не така штучна, як ми бачимо московску лїтературу, де сам Москаль мало що розуміє, а про другі народности нема що й казати, бо вона штучна.

Ми маємо власні засоби, котрими нас наградила природа, як то: невичерпаємі копальнї вуглля, залїза, нафти, живого срібла (ртути) і багато инших менералів, якими користають ся чужинці, а властиво „акціонерна спілка". Вона бере за ті невичерпаємі скарби мілїарди від Англії, Франції і и. для веденя цїєї різнї, а не на користь нашого, чи кацапського добробуту.

Де хто з „малоросів" закине таке питаня: „Для відновленя української держави, треба за ложити *багато коштy* на будову фльоти, гармат і т. и. і це все треба на народній кошт робити". Безперечно правда, що те котре творить ся для народу, то з народнього кошту, але не так, як думають і висловлюють „Малороси" а ось як: ті мілїарди, які визича московське правительство, чи так „акціонерна спілка" за наші скарби, та на нашу гибиль, то чомуж, той же англичанин не визичить нам яких небудь 5 мілїардів, це б то одну не значну частку, яку вона довіряє „спілцї".

Це неоспоримий факт і будте певні, що не встигне оголоситись **„САМОСТІЙНА УКРАЇНА"** як набіжить „доброжелателїв" з своїми грішми, тілько беріть та дайте хоч не великий „процент". Отже самостійна Україна не потребує з людей стягати страшені податки, бо вона має спільний наш природній скарб, яким зможе вести оборот, а за який скілько завгодно будуть визичати чужі держави, бо то невичерпаємі народні багатства, якими поки що користаєть ся „московська спілка панів".

А крім того я занитаю вас, шан. „Малороси" чи малодухи, що вас чекає у вашій „матушкє Росії", коли ви боїтесь великих видатків?!

Над цим добре поміркуйте, та тоді по чистій совісті признайтесь: „Всї ці мілїарди, які затратила „матушка Росія" прийдеть ся обовязково виплачувати вам, вашим дїтям і внукам, а будете мати за ці видатки: добру жандармерію, полїцаїв і величезну банду шпіків, на яких ваша „матушка„ не поскупить ся, бо надбачати ме не безпеку у своїх піддапих і коли ви скажите, що „не хочу платити того, що без моєї згоди визичали", то будете ви „зрадникам" і місця вам у „матушкє" не буде. І тоді замість 5 мілїардів на Україну, прийдеть ся вам самим Малоросам платити 15 мілїардів на голу велику Росію!

Демократичний дух України.

Може хто буде з „Малоросів" боятись що не маємо свого царя, та своєї буржуазії, то на се маєм вповні задоволяючу відоповідь. Наша держава існувала тодї, як Москви й на сьвітї не було, і в нас хоч і були Князї, але головним провідником і Царем був наш демократичний дух, який рабського поклону не терпить і дивить ся на чоловіка, якого він би не був сословія як на звичайного чоловіка, а не видить в цареві Бога.

І хоч ми підпали під гнет чужинців, але того демдкратичного духу не в силї нїхто вибити з нашої душі і віну нас живе й доси і буде жити.

Коли у кождого з нас істнує такий правдивий „Царь", то ми не потрібуємо боятись того, що на український стіл дадуть з якої небудь держави царя, бо він не буде у нас „самодержавцем" а повинуватиметь ся тим законам, який ухвалить наш народний парлямент, наш демократичний дух.

Що ж торкать ся того випадку, колиб хто задумав знов загарбати під себе наш край, то в такім разї ми будем мати не 35 міліонів населеня, а плюс всї балкарські держави і середні европейскі держави стають до нас в оборонї европейскої рівноваги.

І так Ш. братя єдина путь до кращої будучности: Відбудова Української самостійної, нї від кого незалежної держави.

С. Журба.

Наш голос

на посвяченню прапору І-го Українського полку им. Т. Г. ШЕВЧЕНКА „Запорожської Сїчі“.

(Опис свят).

Світлим, безмірно-милим спогадом про події з життя в неволї лишить ся у кожного з нас спомин про Свята відродження нашого славного Запорожя, які ми мали нагоду бачити за свій побут у Раштатському українському таборі полонених, як делєґати від ветцлярського табору.

Дїйсно, що не вмер ще дух наших славетних прадїдів в серцях українських полонених, яких мачоха—недоля закинула на далеку чужину, в неволю, за тисячі верстів від рідної Неньки-України. Нї!—Ще жиє він і вистарчає кинути искру, щоби запалав він ярким полумям любови до пригнїченої Вітчини і щирим бажаннєм зєднано стати в оборону поруганих прав і на визволеннє свого народу!

Ярким прикладом сього є *посвята Хоругви І-го Українського полку ім. Т. Г. Шевченка „Запорожської Сїчі“*, яка відбула ся в середу 26-го сього квітня в раштатському таборі. Подаємо на скільки дозволяє місце, короткий огляд сих незвичайних Свят, які колись докладно будуть записані золотими лїтерами на сторінках української Історії.

Ще з вечора 25. квітня, у табору стали підходити, прибувши з ріжних українських таборів, делєґації полонених, яких радісно витали тисячі раштатських товаришів із орхестрою на чолї.

Рано 26. квітня, на площі 8. блоку відбула ся парада і ґімнастичні вправи Сїчовиків. Уявити собі сотки молодих, здорових хлопців, убраних у модерні козацьки однострої, які як один чоловік, приладною громадою, роблять те, що розказує їм їх отаман і роблять се не автоматично, а так, що грома мимовільно вявляєш собі замість їх,—давнїх спортів виконуючих священний танок перед статуями богів!

В 4. год. дня в салї театри зібрали ся: Президент С. В. У. члени Раштатського і инших Просвітних Видїлів, Українські полонені офіцери, Сїчовики, члени таборових орґанїзацій і учнї,—а також делєґації від українських таборів Нїмеччини і Австро-Угорщини. Свята відкрив кошовий писар промовою до полонених, в якій ярко характеризував історичне значинє даного моменту і під кінець,—запросив виборних від Фрайштатського, Ветцлярського і Зальцведельського таборів, тт. бути „батьками“ свят, згідно з давнїми традиціями Запорожської Ради. Запрошені заняли свої місця. Відтак відбув ся дуже цїкавий церемонїял **вибору полковника**, якому Кошовий Отаман вручив полковницьку булаву і побажав, щоби його полк був „славним і хоробрим, як орел, здоровим як вода і богатим як земля!..“

Батьки винесли прапор і таборовий пан-отець приступив до обряду освяченя й прапор був переданий вибраному полковникові і той торжественно обіцяв „боронити його з своїм молодецьким полком“ до останньої кроплї життя!..

Відтак почало ся привітання від родженої Сїчи від присутних гостий, між иншими від **делєґата нашого табора**, т. А. Полуботка, який сказав приблизно таке:

„Славні брати Запорожцї! Витаю вас іменем Вецлярського Просвітного Видїлу й Українських таборових орґанїзацій і бажаю вам бути дїйсними нащадками наших славетних предків, які кровю своєю боронили Вітчину від злих ворогів і завжди стояли на сторожі її волі і незалежности! Помогай вам Біг у перенятій вами справі визволення і освіти нашого пригнїченого народу!“...

Всї промови покривали ся дружними і гучними окликами: „Слава!...“ Відтак усї присутні тричі проспівали „Ще не вмерла Україна“ і радісно—возбуждені розійшли ся, щоби на завтра рано знов зібрати ся для привитання високих нїмецьких гостий і продовженя свят, які пройшли по такій **програмі**:

1) Витаннє гостий на брамі VIII бл.
2) Прихід Сїчі.
3) Хор злучених таборових співаків ріжних таборів.
4) Промова до Сїчовиків.
5) Хор Фрайштатцїв:—„Заповіт“.
6) Промова Сїчов. полковн. Ш. до гостий.
7) Марш Сїчі.
8) Сїчові вправи і спів усїх хорів з Рашт., Фрайштату, Вецляру і Зальцведеля. По обідї було народнє гулянє з забавками, льотереєю, співами, музиками і танцями. В 5-ій год. дня в театрі відбув ся незвичайно-чудовий концерт Фрайштатського Арт. Гуртка зі співучастю великого українського співака і артиста п. **Модеста Менцинського.**

Концерт до глибини душі зворушив присутних особливе точки виконані п. М. Менцинським. В пятницю рано відбув ся в театрі спектакль заходом тт. Фрайштатцїв; ставив ся **„Бурлака“**, драма в 3 дїях. Вистава пройшла дуже гарно і заслужила непервивні оплески присутних.

На сїм закінчили ся перші Сїчові Свята, які на завждї лишать ся в серцях присутних,—як найкращі спомини життя! Дїйсно, що: ще не вмерла Україна і нашим найщирійшим бажаннєм є, щоби і у нас у Ветцлярі як найскоріше вибрала свого полковника Запорожська Сїч і ми діждали ся нагоди бути на власних, подібних святах!

А. Полуботок.

Гісторичний калєндарь.

Ой чи той то хмель, чи не той то хмель,
Що на тики вєть ся?
Ой чи той то Хмель, чи не той то Хмель,
Що з Ляхами бєть ся!

Народна пісня XVII ст.

6 мая 1648 р. Великий український гетьман, Богдан Хмельницький побив Поляків над Жовтими Водами. (є се річка в Верходнїпровському повітї, шо вливаєть ся в Інгулець в Катеринославщинї)

З початком XVII ст. під Польщею.

ставало українському народови все гірше жити. Польські пани наперебій випрошують у короля усякі „пустинї“ на Вкраїнї, дарма, що в тих пустинях були свої хозяї—українські люде. Будують міста, містечка, замки і туди закликають селян на „свободу“ на 30 лїт—а саме тепер ті 30 лїтнї свободи скінчились і весь люд став панськими підданими.

Козаків теж усїх (крім реєстрових-записаних у книгу) повернуто в піддані. Настав для панів рай! палять лїси на поташ, засївають безмежні лани пшеницею—і все виводять за границю через Нїмеччину до Ішпанїї, що привозить золото з свіжо набутої Америки.

Але вести велике хозяйство панови не з руки. Найшли собі пани помішника — Жида. До XVII ст. Жиди тільки де-де помістах сидїли, а тепер вони розсипались по усїх панських фільварках, по маєтностях. Жид панови і продає, що треба, і поташ та селїтру добуває і корчмою орудує і в аренду всячину бере. З усього він і дохід добуде і на гроші переведе!

Дійшло до того, що польські старости (нинї губернатори) оддавали їм в аренду староства, а самі спокійненько у Варшаві та за границею бавили ся до схочу, губили золоті підкови за український піт і кров з Ішпанїї рознабуті. Жид став правою рукою пана дїдича—і не раз брав у аренду церкву. Дїло в тім, що польський уряд дивив ся на церкву, як на свій дохід—все одно, як от млин або корчма і тому коли пан ставив попа, оддавав йому в аренду церкву за велику купу грошей.

Часом пан оддавав церкву в аренду прямо Жидови—а жид вже за все брав, нїхто не мав права охрестити, одружитись, похоронити родичів, не поклонившись перше Жидові. А коли люде бунтовались—то він замикав церкву і люде росходили ся по хатах нераз з несвяченими пасками. Се дуже обурювало людей і хоть тут не так були винні жиди, як пани, що такі порядки позаводили та ненавість до „жида“ виросла страшенна, і коли вибухла Хмельниччина, однаково доставало ся й жидови й панови. А вибух сей наступив 1648 р.

19 квітня 1678 вибрано гетьманом сотника Богдана Хмельницького, що виховував в Жовкві і Ярославі в Галичинї у добрій військовій школї гетьмана Жовківського і мав маєток Суботів по батькови, звідки приготовлював цїле повстання.

Потрет Богдана Хмельницького з латинським підписом і гербовим знаком, роблений в Антверпії в нинїш. Белгії.

Бо тодї добре дбали сини України; наші славні предки, вільні казаки, не видавали своїх вільностей дешево не казали: „нехай, може так і треба,“ нї! А казали: „Ляжемо кістьми всї до одного, а не дїжде панувати на Україні поганий Лях!“

Бачив Хмельницький, бачили й козаки ті кривди, і бачили, що їх сила супроти Ляхів, тому треба шукати помочи де инде, а боротись конче потрібно, тож удав ся Хмельницький до новоспечиної Москви, але вона так боялась Ляхів, що й думати не хотїла стати супроти їх.

Нема ради, треба з бісурменом - Татарином єднатись, бо час був постояти за себе, або пропасти!

Зробив умову з татарським ханом, Хмельницький, рушив з усїм військом своїм і татарами на твердиню Кодак, бачивши, що не годить ся такій великій твердинї лишатись по заду, той зруйнував його і пішов далї.

Отаборив ся між річкою і балкою Очеретиною у Чорному лїсї, а Татари Тугай-беєм на чолї стали трохи далї. На другий день приєднали ся і реєстрові козаки, тобто такі, що Польща вислала їх проти них, уважаючи за своїх, але вони не хотїли йти проти своїх братів і тому польську старшину повбивали. Хтож із старшин згодив ся стати проти Ляха, то того лишили і в оден голос згодили ся стати по сторонї Хмельницького, бо він боронив козацькі вольности і віру православну України.

Зійшли ся козаки з Ляхами, але панки-ляшки не видержали того наскоку і почали відступати, коли оглянуть ся, а позаду піднялась курява, то татари наскочили на їх і почали „крутити веремія“ тобто надївати аркани на шию ворогам, стріляти з сагайдаків, топтати панків своїми кіньми і т. ин.

по 16 рядів під машинові кріси для того, аби лиш засїяти поле трупами), а робив все обмірковано, обраховано тодї й до дїла.

Кривоносові та Тугайбеєві з 6,000 козаками, він звелїв зайти ззаду Ляхів у густий лїс, перекопати усї стежки, позавалювати хмизом, а в самій гущавинї постановити гармати і так дожидати Ляхів. Разом з тим він вислав Микиту Галагана з невеличкою ватагою, аби заманив Ляхів у той лїс.

16 мая 1648 р. розбив наш Богдан велику польську армію **під Корсунем** і полонив обох гетьманів М. Потоцького і Калиновського. А було се так: Ляхи перехопили М. Галагана, та почали випитувати його де й скільки є у Хмельницького. Галаган набрехав їм чимало. Налякали ся ляхи тієї брехнї і стали відступати до Богуслава, а Галаган узяв ся показати їм шлях, тай повів їх у той лїс де засїв Кривоніс.

Похід Б. Хмельницького з Тугай-беєм на Поляків.

Страх напав на Ляхів і нема що робити, як тілько просити Хмельницького згоди. Зажадав, щоб ляхи віддали всю гарм. Ляшки під проводом Степана Потоцького на се згодили ся. Пішли панки-ляшки назад смутні, та невеселі, але по дорозї у княжих байраках напали їх татари і почали Ляхів з їх гарматами класти.

„Отсе вам панове, казали козаки за те, що схотїли з козаками у злагодї жити: кращі вам були жиди-збойцї, чим запорожцї-молодцї?!“

Багато набрали тоді козаки добра у польскому таборі, але Хмельницький не упивав ся тією славною перемогою; він добре знав, що ще є велика сила польського війська і задача впереді не мала стоїть, а свого війська не тактo багато всього з Татарами 1600, з яким і рушив *на Корсунь*.

1600 війська супроти величезного числа Ляхів пускати у бій годї, тому Хмельницький надумав хитрощами одолїти свого противника, а він до цего був здібний і даремно людської крови не лив (не так як тепер москалїв по милости Божій жмуть

Несподівано іззаду наскочив Хмельницький. Ляхи перелякані кинули ся тікати у лїс тай ускочили у тамішне болото. Стали його обходити і попали у глибокий яр, а там їх стрів Кривоніс із гарматами. Перелякані Ляхи тїкали світ-заочи. Вози, гармати, конї, люде, що не застряли у болотї, покотили ся у яр, позастрявали у рівчаках, що покопали Кривоносови козаки.

Хмельницький бачучи таке, вскочив у саму середину ворогів і у пень розбив Ляхів.

Без числа побито їх, багато взято у полон, а з ними й гетьманів-ляхів, Миколу Потоцького, та Мартина Калиновського і щей 80 значних панів. (1,300 талярів гармати, 4 коругви, клейноди, 2 булави, 2 бунчуки і 800 бранцїв).

Велика здобича на той час лишила ся козакам. Полонених Ляхів подарував Хмельницький татарам, а ті погнали їх у Крим, сподївающись великого викупу.

І так Хмельницький вибив ся з під польської

кормиги і став міркувати над тим, щоб Україна була не від кого не залежна держава, а для цего він мусїв мати добрих союзників, бо Україна, почитай, вибилась із сил у ріжних боротьбах за своє краще існування, тодї як Польша нї в якім разї не хотїла зрікти ся прав над Україною, яка випадково дістала ся до їх рук.

Уся Україна тодї повстала і освободила землю ставши панами Українцї на всї груди заспівали:

Та не буде краще, та не буде лучче
Як у нас на Вкраїнї:
Що немає жида та немає Ляха,
Не буде ізміни.

А нинї така сама велика хвиля настала!

Ось наступають з великою війною на нашу землю Нїмцї проти Росії, а польскі пани і ксьондзи з попами вигоняють наш православний нарід з землї у глибину Росії. Приходять Нїмцї на пусту землю і питають: чия се земля, де люди? „Польська земля!“—кажуть Ляхи, і давай переменювати церкви на костьоли, заводити польскі школи, переселювати польських монахів і містечки: аби наші дїти приводили на польське, а для Мазурів займали нашу землю.

Але, Ляхи, схаменїть ся, бо лихо вам буде, як наш народ повернеть ся і знов спалахне повстання на всій Українї і накиваєте пятами до своєї Варшави. Наш народ не стерпить польського панування і всї в один голос закричуть:

Ой чи бач, Ляше, що по Сян наше! Ми твого не хочем, не сягай і по наше. Ляжем кістьми всї до одного, а не дамо в нас господарити чужим, бо земля наша, то й нам належно її віддати від Кавказу по Сян! І тодї у весь народ заспіває знову в один голос:

Та не буде лучче, та не буде краще
Як у нас на Вкраїнї!

А. Журба.

Наскок козаків Б. Хмельницького на Поляків.

Весна.

Вже зняла з себе природа
Скатерть білую снїгів;
З гір біжать, рокочуть води,
Рвуть ся ріки з берегів.

Ізза моря наша птиця
Прилїтає в рідний край;
Зеленїє вже травиця,
Свій убор міняє гай;

Там і сям фіялки синї
Виглядають із трави;
Скоро в лузї на калинї
Защебечуть солов'ї.

Гріє сонечко і ниви
Своїм сяйвом золотить;
Лють ся жайворонка співи,
Комашня гуде, бренить.

Небо лагідно синїє,
Воздух чистий, мов кришталь;
Де-де хмаронька білїє,
Пливучи в безмежну даль.

Од полудня повіває
Теплим подихом зефир:
Все неначе оживає;
Веселить ся Божий мир.

Лобода.

Як би...

Як би всї земні народи
Між собою жили в згодї
І во імя чести й слави—
Несправляли пир кривавий;
Як би кулї та канони
Перелляли вони в дзони;
А шаблї, списи, кинжали
На плуги перекували,—
Щоб замісць огню і крови
Словом правди та любови
Покоряли вражі сили;
Щоб на віки залишили
Свої дикії бенкети,—
То на нашій на планетї
Стало б вічно панувати
Боже царство благодати.

Лобода.

Привіт нашим гостям із Австрії.

1. мая о 10. годинї рано до нашого табору завітали давно бажані дорогії гостї із Фрайштатського табору полонених (з Австрії).

Привіт Вам, Сердечний, теплий привіт

Дорогії Гостї-Братя!

Привіт Вам, Славні Робітники відрожденя нашої національної думки.

Нема слів привітать Вас так сердечно, щирійше, як почуваємо на серцї. Своєю гостиною Ви принесли свіже здорове повітрє... сильну енергію духа... надію на те, що праця росте і обернеть ся в велике дїло. Не змога виказати те велике радісне зворушеня, яке принесли ви, Товариші, до нашого табору. Велику подяку приносим Вам за те, що Ви зразу стали до запомоги і зробились співробітниками нашого дїла. Після довгої недолї сльоз безрадности і внутрішнього розтрою ми стрінули крішко згуртованих людей... Двістї лїт нас гнїтили, не давали нам усилити ся, а в сучасну війну нас зовсїм хотїли придушить... Але думка невміруща і коли після довгих терпінь істнує ще українська нація, захотїли вороги зовсїм стерти і слїд нашого житя... на встрічу встала Істина. Радуй ся, радуй ся земле! Наша думка встала зо всею своєю грізною постатью і несеть ся нам днями клич: Ми бажаємо волї. Ми бажаєм самостійної України! Ми можемо називатись синами України, бо ми бажаємо! А хто уже бажає, той уже не раб! Ще раз вітаємо вас в обіймах йти до кращої будучини! Повстане вільна Україна, нехай культурний світ займе її в свою семью. Слава нашим Братям Дорогим гостям. Слава святому З'єднанню. Дай Боже, щоби впали кордони між нами і тодї:

Від Кавказу по Сан лиш один буде лан,
Його власником нарід цїлий—
Спільна праця і край, блисне воля і рай:
України вінець золотий!

III.

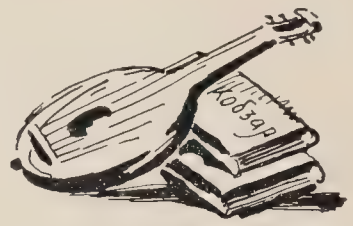

Гостям із Фрайштадту.

Привіт Вам, гостї дорогії,
Вкраїни щирії сини,
Борцї за мрії золотії,
За честь і долю Вітчини!

Поваги й дяки слово щире
Прийміть сьогодня Ви од нас;
Ми раді Вам, друзї, без міри
І од душі вітаєм Вас!

Шануємо по змозї й силї,
Яку в неволї маєм ми.
Гостина Ваша, братя милі,
Для нас мов сонїчко з пітьми.

Розвагу й радість Ви з собою
У наш куточок принесли,
І для борби за кращу долю
Нам сил духових підлили!

Позволь нам, Боже, на Вкраїнї
Також Вас, браття, привітать
І для загальної святинї
У спілцї з Вами працювать!

Лобода.

Побут т.т. Фрайштадців у нашім таборі.

1-го сего мая до нас прибули бажані й давно ждані гості товариші з Фрайштату, (у Австрії) зі своїм хором і музикою.

З великим одушевленєм стрінули їх т.т. Вецлярці, і посвому старому звичаю, вітали їх хлїбом —сіллю та теплим братнім словом тов. полон. В. і члена Просв. Видїлу проф. В. Пачовського.

2-го мая, у „Народнім Домі“ т.т. Вецлярці дали для загалу забавний концерт, у якім взяли участь т. Фрайштадці зі своїм духовим орхестром.

Вечір провели чудово. Слухаючи народні рідні пїсні і музику, на хвилину забудеш ся, що живеш у неволї і думи летять до рідної оселї на рідний край Украïну...

Присутнїм надзвичайно сподобала ся своя рідна музика, в'якій т. Фрайшд. уміло виявити красу й богатство нашої рідної мельодії.

3 мая, вечером т.т. з Фрайштаду дали концерт у „Народнім Домі“ (спів, дух. муз. й деклямація) на чолї дерегентом проф. Турулою.

Співали й грали. Як народні, так і ин. пісні чудово, навіть на волї не кожному доводилось чути таке мистецко виконанє пісень. Пісня Лисенка-Шевченка „Було колись на Вкраїнї ревіли гармати“ особливо причарувала нашу публїку, але було чути, що всї пісні виливались із глибини душі, а це виповняєть ся лиш тодї, коли до дїла становлять ся уміло й з повагою, а останє видно було по їх роботї.

Не одного з тов. цїкавило, що оден дерегент, управляє разом хором і орхестрою.

Під кінець концерта, оден з Фрайшт. делеґатїв тов. Чимара, держав промову, в'які виказав щирий привіт від іменї всїх тов. Фрайштадського табору, які просили, аби він т. Чимара, своїми устами, закликав до працї, до осьвіти всїх товаришів Вецлярців і ин., вказуючи на те, що осьвічена людина може принести користь як собі з окрема так і свойому рідному краєві, особливо.

Темна, не осьвічена людина принесе, як собі так і цїлому загалу саме нїчого, а більше лучаєть ся—принесе зла, і того зла він недобочати ме, бо він людина темна.

І тому, хто хоч крихітку має в душі любові до рідного краю, до рідної сїм'ї, до рідних дїтий, мусить принести їм осьвіти, бо наш край матеріяльно знищений у цїй війнї, що годі не осьвіченій людинї допомогти,

Тим паче, що наші брати там на Украïнї уже чекають на нас з певною надїєю, щоб разом осунути те зло, яке творить ся нашому селянину. Під кінець промови побажав: щоб як найскорше ми згуртувались і спільно обміркували свої справи, бо „там“ буде за пізно і не буде можливости готовитись, туди ми повинні явитись цїлком підготовленими до помочи своїм братам, а тут ми не маємо за собою а нї полїцая, анї жандаря, і це великий плюс у нашім з гуртованю.

Від т. Вецлярців зложив щиру подяку проф. Лепкий за їх добре бажанє і чудові співи й музику, звирнув ся до всїх присутних завважав: що ми перед своїми власними очима бачимо яркий приклад, котрий пригодить ся приложити в житю кождому, ми бачимо грубий бас, тоненька флейта і инші ріжні музичні струменти сами між собою ріжнять ся, а коли вони грають одну пісню разом, то так чудово ладять зі собою, що не наслухаєш ся. Ми чуємо, що цї ріжні струменти гарно грають нашу рідну пісню.

Дорогії братя! Надзвичайно булоб гарно, колиб і ми не рахувались з тим, що той багатший, а той біднїйший, той більше осьвічений, а той менше, та згуртувались у одно тїсне, одноцїльне! і разом провадилиб ту нашу пісню, що тепер заінтересуєть ся нею цїлий культурний світ! І коли це зробимо, то будьте певні, що ця наша пісня— висока ідея, котра завдяки війнї зробила величезний крок, скінчить ся так лагідно й приємно для нас, як оцї ріжні струменти заграли нашу рідну пісню. Наша пісня лунає на цїлий світ і коло пульпіта стоїть дереґент і вправляє всею музикою так наша Українська ідея управляти ме всїма нами, з гуртованою силою!!!

По скінченю концерту тов. Полуботок в горячій промові ярко схарактеризував сучасне положенє наших земляків на занятій українській території, на Волинї і Холмщинї, при чому порушив питаня про польські заходи на наших землях, а відтак щиро прохав присутних згадати свій громадянський обовязок і о скільки є можливим,—допомогти матеріяльними жертвами на устрій і утриманє наших українських шкіл на Волинї і Холмщинї. Промову стрінуто гучними оплесками і окликами „Згода!“

4 мая по обідї відбула ся прогулька, всякі взяли участь і т.т. Фрайштадцї. Під такій духовій орхестрі, приємно було проходжувати ся по між лїсом, на свіжім повітрі.

На відпочинку, музика грала чудово, і не одному пригадало ся, немов би на рідній Украïнї це все дїєть ся...

І вернули ся до табору з свіжими силами, думками й надїєю, „ще незабаром настане та хвилина, і будем проходжувати ся на вільній Украïнї!

6 мая на таборовім вічї т. Арнс у своїй промові вказав на одну нашу спільну похибку, а власне, що наші вороги дбають, аби народний гнїв звернути від себе вякий небудь бік, а часто на жидів. І не оден з нас чув, клич „чорної сотнї“ „бий Жидів, спасаючи Росію“ але подивім ся близенько тай побачимо, що то є інтрига „чорної

сотнї“ і жиди разом з українцями не мають жадних народних прав.

Тому, чим звертати свій гнїв на який небудь пригноблений нарід, то краще подати оден другому руку! І спільно йти проти загальнаго нашого ворога—Моськовського абсолютного царату (правлїння).

8 мая наші дорогі гості т.т. Фрайштадції, лишили наш табор, але їх думки й бажання не покинули нас, і вони в наших серцях остануть ся на віки. Т.т. Вецлярці випровожали їх аж до залїзн. двірця.

По братерськи попращались з жаданнєм бачитись як найскорше на вільній Україні у Київі.

С. Журба.

Несподїване віче.

Прощальний концерт земляків Фрайштадців, що в своїй артистичній поїздції по українським таборам ласкаво завітали і до нас у Вецляр, закінчив ся несподїваним і дуже гарним по вражінню вічем.

Після знаменито виконаних точок музики, співу і деклямацій і після привітання і подяки гостей Вп. Командантам нашого табору, сказав *прощальну промову з боку Фрайштадців* тов. Ч. Ся промова явилась відповідю на запити наших несвідомих товаришів, котрих наслухав ся шановний промовець за час свого побуту, у нас.

Зясовавши тяжке, неурівноважене життє української нації порівнаннєм його до старого Днїпра з його розливами, заносами, з його грізними порогами в протилежність з нїмецькою нацією з їх великим Рейном, которого всї береги любовними руками обложені каміннєм, щоб повнії води йшли в згоді з бажаннями і волею нації. Як Рейн служить знаком здїйсненої сили нїмецького духа, так Днїпро вказує на ще не зібрану повну переход силу української нації. А все те залежить від керманичів, від тих, що володїють та зверху кермують волею народу. Поганих керманичів ми мали на протязї довгих столїть і тяжко було з боротись. Замітні успіхи сїєї боротьби в користь народу були тільки після неудачних воєн, як Кримська війна, після котрої народ визволив ся із крїпацтва, як Японська війна, після котрої народ здобув хоть куций, але все ж констітуційний лад держави.

Після ж такої великої війни, як нинїшня, мусять бути великі і великі зміни в нашій державі на користь її народам.

Може бути, що Росія побідить, тодї мусим вертати зорганїзовані і сьвідомі, чого вимагати від правительства, як воно буде готовити реформи після сеї великої війни.

Може буте знов і таке, що часть наших земель підгорнуть під себе Нїмцї, або Австрія—тодї мусимо знати свої права і обовязки в тих державах, щоби виборoти собі найбільше волї для нашого народу.

Може бути ще таке, що Росія буде так розбита і мимо нашої волї, відібють Нїмцї усю Україну, або хоч половину і чужі держави змусять їх оголосити „Самостійну Україну“, тодї мусим бути знов зарганїзовані і знати, який лад завести на Україні, або бідному народови краще жило ся там, як у Росії.

Тому найбільш нам, Українцям, треба готовитись, бо на всякий випадок тим більш ми будем мати користи, чим лїпше до тих можливих випадків приготовим себе. Згуртовать ся та зрозуміти, як слїд, свою користь ми можем тільки нинї, поки маєм вільний час, а після миру буде пізно, бо тодї життя буде вимагати від кождого з нас богато дїла і дїла.

Вся робота, що тут, як і по иньшим таборам, ведеть ся і прямує до того, щоб угадать те дїло, щоб на всякий випадок, на всякий результат війни були ми уоружені знаннєм, розуміннєм і пильнованнєм наших власних інтересів.

Закінчивши промову тов. Ч., пропонув відавкрить діскусії на свої слова та просив забирать слово з боку Вецлярців, для чого також пропонував вибрать голову віча. Всї одноголосно просили тов. Ч. бути головою віча, на що він і згодив ся.

Від імени організацій Вецлярського тобору тов. Б. зложив подяку товаришам Фрайштадцям за їх приїзд до нашого тобору, за музику, спів, за широку агітацію в користь просьвітної праці серед наших товаришів і за влучне поясненнє нашої української справи.

На дальші прохання тов. голови віча забирать слово нїхто не обзивав ся і повна і збентежена настроєм саля мовчала: нїхто не хотїв казати, що в нього болить, чого йому треба від сього великого зібрання товаришів земляків.

Тодї взяв слово другий промовець з боку Фрайштадців тов. А. Дуже а дуже влучне і міцне було слово шановного промовця і правдиве було те слово, як Божа роса.

Довго і гарно промовляв тов. тов. А. до слухачів, кажучи, що від питань життя нїколи і нїгде не утїчем, нагадуючи про потоптані народні права та закликуючи до сьміливого гуртования, до здобуття волї і кращої будучини.

Під виливом сїєї промови прорвалось *слово* і з боку товаришїв *Вецлярців* у одиниць широкої маси слухачів. З піднесенним духом і запалом говорили один за другим богато промовців, порушуючи ріжні питання просьвітної праці і української народної справи і звали до єдности і боротьби.

Один товариш сказав слово в тому напрямі, що богато вже крові пролилось і що тепер годї вже кликать на боротьбу, а добре буде й те, що хоть цїлими лишимось.

Другії товариші одвітили, що сама організація, єднаннє і просьвіта являєть ся боротьбою за краще положеннє, бо головний чинник пролиття крови робочого люду є несьвідомість і темнота. Се тяжко зрозуміти і тому над сим треба зостановлювать ся і продумувать, ізучать се питаннє. А знов же, як відпихать ся від клича боротьби, то тим її не оминем, а тільки в гіршому положеню опинимось. Як би ми відпихались від всяких питань та думали б по старому жити рабами, то може після миру поженуть не забаром нас знову на війну чи проти Китая, чи проти Англії, не питаючись у нас, не кажучи нам, за що ми мусимо гинути.

Порушили також питаннє про те, на що нас, *Українців отдїлили*, чому осібно від іньших земляків по державі учимось, що мовляв сим ми розбиваєм свої сили, що не йдем всї разом, як один, а кождий нарід зосібна. На се ответив тов. Ч. в тих словах, що як кожда нація держави гуртуєть ся насамперед в самій собі на підставі своїх власних інтересів, то тим прокладаєть ся найкоротший шлях до всїх цїлей, тим самим сили всїх націй проти спільного ворога не зменьшують ся, а навпаки збільшуєть ся, бо сили кождої великої народної організації найбільші є тодї, коли та організація є національно одноцїльна. Коли буває одна загальна організація для всїх націй і для всїх цїлей, то починаєть ся ще більша ворожнеча, ще більша дезорганїзація і слабість.

Тим користуєть ся ворог та більш націнковує одну масу нації на другу і розбиває грізну хвилю проти себе. Ми не хочем рішать справи чужі, ми рішаєм насамперед свою власну справу, котру ми близче повинні знати, а вороже проти робочого люду іньших націй ми не стаєм, бо йдем до інтернаціонального союза з ним на підставі наших власних і спільних інтересів.

Ще з гарний кличом виступав мов Ч. за те, щоб більш терпцю було у незгідних по переконанню партій, щоб більш було поважения до чужих поглядів, щоб усовувать некультурні засоби боротьби поміж собою, памятаючи те, що несвідомість є наш найбільший ворог.

Виступали потім зі щирими привітаннями Голова Просвітного Видїлу нашого табору Д-р П. і представник Просв. Видїлу Фрайштадського табору Д-р С.

Ще зголошувались промовці, ще хотїлось говорити, але за пізним часом мусїли закінчить віче.

Загреміли перші звуки гімна *„Ще не вмерла Україна,“* всї стали і міцно, з одушевленнєм проспівали з хором і орхестою музики сей гимн, що так відповідав настрою присутних на вічу.

Тихо, благоговійно розійшлись з віча по баракам, дякуючи в душі товаришам Фрайштадцям за те, що вони зуміли зворушить уми і серця святим огнем правдивого слова.

Довго ще балакали в сей вечір, розійшовшись по баракам про те, що і як говорилось на вічу, та про те, про що на жаль не успіли поговорити.

* * *

На другий день рано зібрались наші товариші провожати Фрайштадців на вакзал. Щось прикувало нас до них, щось ворушилось у душі таке, що хотїлось пройтись нога в ногу з ними хоть до вакзалу.

Построїлись і з музикою ружили маршем на стацію.

Ще привітне слово від Вецлярців і стали прощать ся.

Сїли на потяг Фрайштадці, ще і ще заколихались із вікон ваґонів жовтоблакитні прапори, хусточки, шапки на привіт Вецлярців і хутко поворіт поїзду сховав від наших очей дорогих товаришів.

Далї і далї грохотїв поїзд, увозячи наших гостей до нового табору, до нових товаришів.

Счасти Вам Боже!..

П. Горобець.

Події в світї.

З брехні не мруть, тілько більше віри не ймуть.

Так нїхто нейме віри Сполученим державам **в Америцї**, що вислали грізну ноту до Нїмеччини, щоби занехала підводними суднами затоплювати кораблї, а то піде війною, хоч не оружем поки що, а папером грозить Іван великовоїнний, що одним махом побивахом сто душ повбиває. На се Нїмеччина одповіла, що не перестане дальше так воювати, бо тільки тим робом оборонить ся перед Анґлїєю, якій від початку війни затопила $1^1/_2$ мілїона тон, значить 7000 тон денно. Америка сїла, тай мовчить. А **Анґлїя** далї стоїть на тому, що

чужими руками добре гада ловити,

тай підгоджує всї невтральні держави до війни, а сама щойно тепер над тим думає, щоби стале військо мати, але не до бою, а до мира, бо хто буде мав армію за собою, той більше виторгує. „А ви, кохані союзники, за мене кров проливайте, поки не упадете, а я вам тодї подиктую, що кождому належить ся, бийте ся аж до побіди, хоч шкура за вичинку не стане!“ Всїм малим народам в Евро-

ній волю обіцяє, а про своїх Ірляндців не каже, та

поганому виду нема стиду:

Ірляндія в Анґлії, що Україна в Росії. Анґлійські пани захопили землю в Ірляндців, обложили їх великими податками, переслїдують, як протестанти їх католоцьиу віру, захопили в свої руки увесь промисл, замінили увесь народ в гельотів, себ то в чорних рабів без просьвітку і права. Тепер щоби змусити їх добровільно вступати до війська бороти ся за своїх гнобителів, завели такий лад, що Ірляндія гине з голоду. Серед Ірляндців є дві партії, як у нас на Україні: партія „**автономістів**“ що хоче жити під Анґлією, забезпечивши собі автономію, і друга партія: „сінфейн„—сами собі, себ то **самостійники**. Ті самостійники підняли 25 квітня повстаннє в столиці Ірляндї Дубліні, числом 15,000 оголосили самостійну „**Ірлярляндську републику**“ обсадили головні уряди, аж Анґлійці мусїли здобувати їх військом і арматами на улицях міста. Вивязала ся крівава борба, в якій полягло 300, а 700 людей ранено. Увязнено понад 3000 повстанців, 179 важких будівель повалено, а шкоди доходять до мілїона штерлінгів. Хоч і здавлено кроваво се повстання, але кров нїколи дармо не ллєть ся і увесь сьвіт стане в оборонї кривди Ірляндії, бо показало ся, що Анґлія, бубнила в бубни свободи всїм народам, а в неї самої самої

славні бубні за горами, а злизька шкурятані!

А тимчасом турецькі війська під проводом Нїмців захопили твердиню Кутельамара над Тигром в Мезопотамії і полонили 13,000 Анґлійського війська, яке сховало ся в колїнї Тигру по битві під Ктезіфоном ще 6 грудня мин. року. Се болючий удар для Анґлії, бо з тою подією вся її надія на захопленє Баґдату втрачена. Не могла Анґлія там нїякої помочі в пустинї дати, а нї російські війська помогли що йдуть від Ісфагану—яким також добра наука:—не заганяти ся за далеко, добре кажуть:

Не спитавши броду, не влїзь у воду.

А **Греція** бєть ся, як риба об лїд. Чужі хозяями в неї: Анґлія завела блькаду фльотою на остров Тасос, війська перемашеровують через її землю, на морю обступили її фльота французська і анґлійська, хоч не хоч у війну вступай! А король поїхав до Берлїна, ґабінет уступив, в краю затріволенє змагаєть ся:

чи собою в пень, чи собою в дуба то все тобі буба.

Сербському війську, що сидить на Корфу каже Анґлія і Франція йти на французький фронт, Росія і Італія кажуть йти болгарський, а король нї військо не хочуть, та дарма

на чиїм кріслї сидиш, тому пісню співай!

А **Росія** по невдачі знов змінила команданта, на західнім фронтї на місце Іванова прийшов ґенерал Брусїлов, хотїв ратувати Францію, але наступ на півночі проти Гінденбурга не удав ся знов—20 цвітня взято 5600 салдатів, 60 офіцерів в полон за 28 машиновими крісами (кулеметами) і одною арматою. Супроти того покликано до війська 1897 рік на 8 мая. А що нема оружа, кому випробляти, покликано на директорів і інтрукторів Французів до фабрик оружа, а Бельґійців до армії і хоч найновійші обчисленя російськи втрати до 1 грудня 1915 р. виказали Росії втрату 5½ мілїона людей, а Росія вперта далї готуєть ся до офензиви.

Хоч убий Москаля, а він зуби вискаля.

Сам не може собі помогти, а своїх 15,000 людий вислав до Марсилії у Францію на поміч Французам, але без мундурів і амунїції, має, бачите, арматнього мяса доволї, то й до Франції висилає, Французи взяли їх на автомобілї, повезли вдовж Франції, аби показати свому війську, тай на тім кінець. Тепер ходить чутка, що їх вишлють або до Солуня, або на Атос, де є монаша република, що схиляєть ся до Греції, а Росія по неї собі руку витягає. А в середині Росії що роблять, говорять богато і—крадуть, як нїколи. Онодї викрито крадїж 13½ мілїона рублїв в київській градоначальстві. Недавно позичила мійська дума в Київі 25 мілїонів. а того пропало 13½ мілїона, як камінь в водї.

Що кажуть про мир, то недуже вір.

А що кажуть хоч всї держави згодні з тим, що слїд би закінчити війну сего року перед зимою, та *на тім кораваю три три яблучка з раю*, бо усї хочуть закінчить війну, з побідою, а се не можливе, казали, Росія хоче сама заключити мир, та вона знає, хто від слова відкочить, того шкура обскочить, і пускає знов між народ голоси близької побіди, захопила Трапезунт від Турків тай велчаєть ся, як заяць хвостом. А народ мовчить і чекає, що буде. Так чи сяк в Росії буде революція.

Ось вам війну билиця не казка, як бубликів вязка!

Оголошення.

Маємо на складї до розпродажи:

1) **Православний Калєндарь** на р. 1916. Виданий заходом полонених табору Вецляр.—Цїна 20 фен.

2) **Модестови Менцинському**—видана тамже.—Цїна 15 фен.

3) **Тарасові Шевченкові** в 102 роковини, видана тамже—Цїна 20 фен.

4) **Дїдова казка** П-тка видана тамже цїна 10 фен.

5) **З минулого П-тка** видана тамже цїна 10 фен.

6) Звідки пішло імя Україна.—Цїна 15 фен.

7) Що тепер дїєть ся в Росії.—Цїна 10 фен.

8) Німецькі переводи для солдатів.—Цїна 15 фен.

9) Полонений. Голос пробудженого Українця. полон. табору Зальцведель.—Цїна 8 фен.

10) М. Возняк. Наша рідна мова.—Цїна 8 фен.

11) Др. Шишманов. Роля України в болгарськім відродженню.—Цїна 12 фен.

12) Др. М. Лозинський. Галичина в життю України. —Цїна 40 фен.

13) «**Просвітний Листок**», часопись табору Вецляр. —Цїна 5 фен.

14) «Вільне слово», часопись Зальцведельского табору.—Цїна 2 фен.

15) «Розсвіт», часопись табору Раштат,—Цїна 2 фен.

16) «Розвага», часопись табору Фрайштат.—Цїна 2 фен.

17) «Вістник Союза Визвол. України»—Цїна 5 фен.

Усе те можна замовляти також з робітничих команд.

Ч. 12-13 ДАВАЙТЕ З РУК ДО РУК, З БАРАКА ДО БАРАКА! Р. П.

ПРОСЬВІТНИЙ ЛИСТОК

Видає Пресова секція С. В. У. з полонених Українців табору Вецляр.

Виходить 1. і 15. н. ст. кождого місяця. Ціна одного примірника 5 фен.

Вецляр, дня 25 мая 1916 р.

Ірляндія—зеркало України.

Анґлїйська конституція славить ся своєю популярністю майже на цїлий світ, а розглянемо блище, то й забачимо, що нею користають ся лише Анґлїйцї (саксонцї), а решта мусить робити те, що подобаєть ся саксонцям.

Не буду казати про Негрів і инших на пів диких народів, поневолених культурною Анґлїєю.

Маю на метї познайомити ш. читачів з тим народом, що недоля їх життя стрінула майже однакова з нашою, а се є: Ірляндцї.

І як Ірляндцї, так і ми у цїй вiйнї хоч і не берем активної участи зі своїм власним військом, тим не менче значну роль відграємо і безумовно ця війна рішить долю не лише таких великих і культурних народів, але і поневолених, як Українцї, Поляки, Кавказ, Фінляндія і и.

XVI віцї Генріх VIII і його дочка Елисавета, а в XVII великий диктатор Анґлії Кромвель завоювали сусїдний західний остров Анґлїю, Ірляндію, де мешкає старий осібний від Анґлійців, який народ має свою мову, свою віру і свою культуру. Вони почали свою працю, цебто будувати „Отечество“ і захвативши велику посїлість в Ірляндії, почали катувати людей, не звертаючи уваги анї на старих, анї на малих, всїх винищували, або продавати до Америки в неволю, а решту висилали в ту північно-західну провінцію і на той грунт, який був саме найгірший у всїй Ірляндії, де з хлїборобства чи з иньшого селянського звичайного ремесла, годї прожити.

1660 роцї видано Act oft settlement, яким до решти поневолено, із посїлости лишило ся $^1/_5$ у руках Ірляндїв, а решту відобрано для анґлїйських панів.

Яків II, як його наслїдник Вільгельм III доповнив 1690 р. сей Act oft settlement (указ) на такий лад, у якім підвержено, що великі посїлости мусять признавати ся Анґлїйцям і Ірляндцям можна бути лише простими вояками і всї урядові посади можуть займати лише Анґлїйцї (саксонцї).

Не звертаючи уваги, що Ірляндцї католики, наложив на них обовязок будувати протестанські церквй і всї католицькі школи мусять бути закриті.

1801 роцї повстав злучений парлямент

„Єдиної неділимої Великої Британії з Ірляндією“

(унїя, подібна до унії Польщі з Україною, або до Єдиної неділимої Росії з Малоросією). Але треба зазначити, що ірляндський нарід визначав ся великою спосібностю, живою фантазією, доброю душею і оптимізмом, але через обмеженя шкіл, вони стали темними жебраками і згорбленими меланхолїками, сумовитими, як Українцї.

Мова лишила ся лише на північно-західній провінції між простими селянами, а вся інтелїґенція почало цвенкати лише по анґлїйському, як наша по московськи.

Суперечки Ірляндців до самостійности, Анґлїйцї значно обмежили.

Всї земнї скарби—мінерали, вугіль, нафту, залїзо, збіжя і инші природні багатства, щоб Ірлярндцям цїлком не дати можливости збувати своє добро в иньші держави, то закрили їм всї пристанї і тим відрізали їх від усього миру, змушуючи їх доставляти сирівцї до Англії.

Домашні надбаня, масло, молоко, сир, вовну, льон, шкіри і и. Ірляндцям неможливо було збувати, бо доступ до чужих держав через закриття гавані був неможливим, і тому Анґлійцї брали до своїх рук всьо і звичайно за безцїн, до своїх фабрик.

Настала тяжка живуха для Ірляндців, а щоб не загинути голодною смертю, то мусїли емігрувати (лишати свій край) на далеку чужину в Америку, там творили тайні союзи проти Анґлїйців.

Після Наполеонської війни ті тайні союзи,

приступили до своїх обовязків, і розпочав ся ірлярндський рух під проводом О'Коннеля, Connell'a.

Після того руху, Анґлїйцї трохи попустили віжки в признанї права їх католицької вірі і дали дозвіл їм, що Ірляндцї можуть своє добро збувати але в той спосіб, що зі всього ірляндського вивозу котрий мав вартість 63½ мілїона фунтів, а з того вивіз на 52/½ міл. ішов до Анґлії, а з 11 мілїонів ескпору за границю, тільки 700,000 фунтів йшло просто з Ірляндії, а решта 10 мілїонів мусїло переходити через Анґлїю за границю,—чи подібне дїєть ся з українськім збіжем і сирівцями вивоженими з України через Великоросью до Балтійського моря.

⅞ людности було безправними робітниками на панських ланах, а живило ся картофлями які садила на тій ⅛ частинї найгіршої землї, та мусїло оплачувати великі податки. Голод і еміграція зменшила людність до половини (1870 р. було 8,177,000, а 1911—ледво 4,390,000).

На цьому тайні союзи не застановились, а провадили свою дїяльність дальше. 1880 роцї, провідники тайного союза винайшли новий спосіб боротьби проти магнатів, котрі майже всї землї загарбали у свої руки.

Вони змогли темну масу на той єдиний путь,

аґрарного руху

по котрому і вийшли до значно кращої долї. Тим путем був *Бойкот*, (отказали ся всї селяни робити на панськім полї). Селяни зрозуміли значінє страйку, бо побачили, що пани працювати на полї не здібні і тому під карою смерти оголосили бойкот (хто піде на роботу до пана, тому кара смертю, палили його хату, убивали йому скотину).

Панки нїчого не могли вдїяти супроти такого мирного, але для їх болючого бою, і тому мусїли кидати богом данні широкі лани і тїкати на свояси за малим відшкодованнєм, бо приходить ся разом з маєтком гинути.

Цї страйки дїйсно мали вартість, бо земля вернула ся знов до природнього господаря, ірляндського селянина, що перше наймав ґрунт від анґлїйських панів.

В 1886 роцї анґлїйські лїберали переперли ірляндський парлямент, уставом „Home Rule". Се дало привід до утвореня партії *автономістів* серед Ірляндцїв **із буржуазії.**

Проти них виступили унїонїсти під назвою Оранжістів, як у нас „Союз Русского народа", що складали ся з самих анґлїйських кольонїстів в провінції Ульстер. Між ними заносило ся на війну саме перед теперішньою війною, бо автономісти дістали з Америки 2000 крісів і сотворили добровольну мілїцію. Анґлїя доставила унїонїстам оруже.

З вибухом війни Анґлїя, щоби зєднати ірляндських добровольцїв до війни оголосила Home Rule Bill, себ то

закон автономії Ірляндії

але з дописком, що він входить в життя після війни. Тим дав заманити ся *провідник автономістів* Redmont (Редмонт) і почав писати горячі статї проти Нїмцїв, завзиваючи земляків добровольної служби проти варварства нїмецького, покликав з Бельґії єпископа, який плакав перед Ірляндцями, оповідаючи видумані історії про переслїдуванє католиків в Бельґії. Але цї статї і спископські сльози пригадали Ірлянцям той гнет, як Анґлїйцї насильно заставляли їх будувати протестацькі церкви, а католицькі їхнї руйнували. В середині і в південній Ірляндії зложило ся за співучасти американських Ірлянцїв *друга партія* від слова: „ми самі" звана

Сінфейн або Самостійники,

партія робучих кляс.

Вони не годили ся на угоду з Анґлїєю за небеспечну автономію, а хотять добути самостійність. Дня 24 цвітня 1916 р. в понедїлок на тайний знак, перенесений з уст до уст столицї Дублїна, схопило ся 15.000 люда, вивісили зелену хоругов з жовтою написю: „Ірляндська република", захопили почтовий уряд, перетяли дроти телєґрафічні, обсадили головні улицї кількох частей міста серед загальної радости населеня кількох частей міста.

Воно захотило приготоване в одній лавцї оруже, жінки машерували в унїформах побіч мужів і несли їм порошницї. Після почти захопили судовий, унївєрзитеський будинок, два двірцї желїзничі і будинки часописий і много будівель, де всюди обсадили вікна. Задержували залїзничі поїзди і викидали анґлїйських урядників—пішли на приступ до замку. Але приступ не удав ся. Захопили найкращу дїльницю камениць і стали будувати тут барикади і окопи з автомобілїв. Щойно у ві второк поспіло анґлїйське військо, через середу і четвер ледво встигло здавити цїле повстання, коли ранено провідника повстання Pearce, президента „ірлянської републики", він оголосив приказ зложити оруже супроти перемоги. 300 людий впало по обох сторонах, 700 ранено. Трох провідників, що підписали републіканську відозву а се: Pearce Clarke і Macdonagk розстріляно на другий день на приказ військового суду. Морального провідника Sir Roger'a Casement'a, що висїв на беріг Ірляндії, увязнено і виточено йому процес о зраду стану, але каже пословиця:

чия справа? війтова, хто судить? війт!

то і він несподіваєть нїякої ласки. Тому він написав тестамент (заповіт), що його видана тайна друкарня в сотнях тисячах примірниках. Там виясняє Ірляндцям причину сеї війни по правдї, взиває усунути злочинцїв як Redmont, Carson, що на шкоду Ірляндії замирили з Анґлїєю і унїю провели за автономію, якої не дасть віроломна Анґлїя по війні. Далї каже: Нїмеччина мусить побідити, бо на світї є божа справедливість—„Ірляндія здобуде волю, як буде продовжати боротьбу з гнобителями без огляду"

на жертви і терпіння

Так пише перед смертю великий син відважного народу, а ми що? Україну ховаєм глибоко в серці, щоб не то поліцейський, але перший ліпший хуліган, або просто темний як ніч православний человєк не попрікнув нас! А от подивіть, кров пролита і відвага марно не пропадає нїколи:

Сам Аскіт мінїстер анґлїйський предложив автономістам з Редмонтом на чолї утворити.

національне ірляндське правлїннє

з власним соймом і повною автономією Ірляндії Малий народ Ірляндцї, а добув свого з таким суворим ворогом, як Анґлїйцї, що не знають пардону. А ми, великий 35 мілїоновий народ будем мовчати супроти московських і польських панів, що забрали нам землї?!..

С. Журба.

Похорон невольника.

Спів похоронний сумний, монотонний,
За душу хватаючий спів,
Жалібно стогне і хвилями тоне
В безмежним просторі ланів...

Там он, на полї, солдати поволї
Товариша в гробі несуть:
Пасинок долї скінчив у неволї
Життя свого скорбную путь...

Доля щербата занадто багато
В життї насміхалась над ним:
В армію взято його, як солдата,
Він рік був на полї страшним:

Бурі і грози, жару і морози
Частенько сїрома терпів,
В трудний дорозї горячїї сльози
Не раз бідолага пролив.

В горі тяжкому покинув він дома,
Дружину і дїток малих,
Тож до утоми тужив він сїрома:
Йому вже не бачити їх...

Він ще на полї ждав кари від долї,
Та доля судила не так:
Лиха доволї зазнавши в неволї,
Тодї лиш умер неборак...

Вмер на чужинї... Нїхто із родини
За гробом сердяги не йде,
При домовинї квиління дружини
Не чути і дзвін не гуде...

Лиш похоронний сумний монотонний,
За душу хватаючий спів,
Жалібно стогне і хвилями тоне
В безмежнім просторі ланів.

К. Згода

Революційний рух минулого (1904--1906) і революція близькоі будучини.

Схаменїть ся, будьте люде,
Бо лихо вам буде!
Шевченко.

Росийське правительство стоїть зараз на порозї розрішеня двох грізних преспектив недалекої будучини. Двох-річна війна яка не дала поки що Росії нїчого крім страт і поражок, примушує очікувати скорого і цїлковитого знищеня московського царату з такими певними вислїдами, як визволення Польщі, України і инших поневолених народів. Грізним приводом зараз буяє в повітрі Росийської держави,—повстаня нещасного московського народу, що принїс на вівтарь царизму величезні жертви і не дістав за се нїчого крім „улибочек“ і посмішечек вселяких Распутіних, Штюрмеров і Компанії.

Можна з певностю надїять ся, що могутнїй поток *народної революції*, на цїй раз знесе всї ті язви, що болючою раною бюрократичного режіму покривають величезне тїло Росії. Царь Микола II і його посїпаки добре це знають і очікуючи скорого кінця свому пануваню, як затравлені вовки уперто тримають ся давньої политики запугуваня і обдурованя народних мас, але час їх упадку недалекий. Революційні розрухи 1904—1906 рр. показали нам, що широкі маси селянства і робітництва хотяй й володїли незвичайною могутностю своїх стремлїнь, але носили тодї більше характер стихійности, нїж свідомого своїх бажань, руху солїдарної маси.

На Україні: аграрні розрухи, робітничі повстаня в Катеринославщинї і на Черноморії,—вибух на панцирнику „Патьомкін Таврическький“,—все се проводило ся непляномірно, безсистемно і при всьому ентузіазмі учасників кінчило ся майже нїчим. Революція була здушена страшеними респресіями уряду, народні маси пішли під проводом ріжних Коновницииних, Поликанових і Савенкових, а дїйсні народні провідники заповнили Сибірь і вязниці, не кажучи уже о тисячах поляглих зі славою на полї боротьби!..

Так кінчила ся велика революція 1904—1906 року і місце її заступила *тяжка реакція* з шибеницями, вязницями і важкою зневірою малодушних. Як не безрезультатно кінчила ся перша революція, але вона показала, що нарід має сили і бажаня боротьби з старим ладом, що в його рядах є богато сил, що стремяться до визволення пригнїчених мас і головне, що нарід не спить!—Стало ясним, що без організації і освідомленя широких селянських і робітничих верств не можливо бороти ся проти гнилої, але міцної ще своїм з'єднанєм „ветхозавітної Росії“, що підпори престола є вже трухлявими і прогнившими, що нарід має силу ідним напором знести їх, але потрібні *з'єднаність, солїдарність і розуміння* дїйсних завдань рев люції.

Попередню революцію провалило не правительство, а темнота і несвідомість народні! Руско-Японська авантюра, що коштовала Росії сотень тисяч жертв, пхнула нарід спробувати свої сили в боротьбі з царатом;—сучасна, всесвітна війна направить народні маси на *дійсну боротьбу за свою долю і право.* Будуща революція не буде повторенєм помилок і похибок 1904—6 р.,—нї!

Наши отцї, брати, жони і сестри, що лишили ся дома, які страждають по окопам і знищеним війною оселям,—яки повернуть з полону, се не буде уже темна, безглузда маса, яка йшла слїпо за попами і „народними приятелями“ в родї Пуришкевичив, Крушеванів і инших...—Дуже богато вистрадано, дуже богато пережито, дуже многому паучила сучасна війна і помилки старих часів не бовторять ся знову. Не піде брат стреляти в повставшаго брата по розказу пяного полїцая, не продасть батько сина за подяку пристава, не проклинатиме мати доньку за те, що вона несе молоді сили і житя на користь рідного народу! Як би не скінчила ся ся війна,—старого лиха ми вже не зобачимо!

Братя полонені! До Вас, яки цїлими днями валяють ся, як гнилі колоди на матрацах, до Вас, які предпочитають працю физичну—працї над своїм освідомленєм і освітою,—звертаю ся я:—*прокиньте ся!*—Пригадайте собі, що ви є дїтьми вільного колись народу, що ви є громадянами своєї вітчини, що на Вас лежить отповідальность перед нащадками за долю вашої рідної країни!..—Прокиньте ся:—ідїте до школи, де ви зможете *дістати загальну освіту,* ходїть до „Народного Дому“, де з уст ваших же товаришив, почуєте добру пораду на недалеке будуче. Коли принесе ся війна нам визволення України, то і там, на вільній, відрожденій землї потрібні знаня і свідомість, а нї—то хай ми по повороті до Росії, своїми темнотою і не з'єдностю не перешкоджатиме нашим свідомим товаришам, що стануть на оборону своїх поруганих прав разом з ними,—свідомих своїх національних і соціальних завдань підемо на остатній бій за права людини!.. Прокиньмо ся, товариші, що би не повторяти помилок 1905 р.

А. Полуботок.

До жайворонка.

Годї пташечко маленька,
Свої співи з неба лить!
Не вражай мого серденька:
Воно й так менї болить!

Я бувало, дуже радо
Слухав пісеньку твою,
В нїй находив я відраду,
Поки в рідним жив краю.

Був я жайворонку милий,
Тодї вільним як і ти...
Ах стрілою пролетїли
Тії роки золоті.

Нинї я—дитя неволї,
І томлюсь на чужинї...
Не для мене звуки волї—
Твої горнії пісні!

На невольника цї звуки
Навівають тихий сум,
Завдають серденьку муки,
Будять рій химерних дум...

Як зачую над собою
Твій сріблястий голосок,
Серце просить ся на волю,
Хоть на день, хоть на часок.

Твоя пісенька весела
Нагадає менї вмить,
Рідні ниви, рідні села,
Неба рідного блакить...

Ох, менї їх дуже тяжко
На чужинї*) споминать!
Перестань же, моя пташко,
В небі весело співать!

Як позволить Бог побачить
Менї знову рідний край,
От тодї менї, співаче,
Свою пісню заспівай!..

А тепер, як твій поллєть ся
Спів чудовий з висоти,
То чогось менї здаєть ся,
Що з мене кепкуєш ти...

. . . . . .

Годї ж, пташечко маленька,
Свої співи з неба лить!
Не вражай мого серденка:
Воно й так менї болить!..

К. Згода.

*) Уневолї (варіянт.)

Гісторичний калєндарь.

18 мая 1894 року на Ходинковому полї в стольному градї Москві відбувало ся велике свято нинї царствующого Миколи II, яке коштувало Росії декілька тисяч крівавих жертв.

Царь Микола II-й вступав на свій прародительський, псевдо-Романівський трон і з нагоди сїєї „великої“ події, в Москву йшли і їхали десятки тисяч темного, незрячаго люду, що би подивить ся хоть ідним оком на того, хто буде продовжувати ганебне панування над 180 мілїоновим росийським населенєм. Ишли і їхали зі всїх закутин росийської держави, з надїєю не тільки що побачити царя, але й погуляти на його святах, бо то ж є „батько, богопомазаник“... І нї хто не думав, що весїлє „царя-батюшки“ куштовати ме тисячи жизней звичайних смертних і сльоз всьої „необнятної Росії“, а так стало ся.

Ходинково поле се був привід всього того безладя, тих рік людської крові, що течуть і досї під „милостивою“ кормигою Миколи II-го;—кровью освятив він свій трон при вступленї на його, кровю обагряєть ся сей трон і по нинї і майбуть рухне незабаром під напливом крови і сльоз не повинних, темних людей!..

В сьому, 1916 роцї сповнила ся двайцять друга річниця з того часу і ми хочемо в коротцї пригадати читачам о сьому незвичайному, краєвавому святї. Ось що каже історія о „високоторже-

ственном днї вступленя на престол і св. коронованя Миколи Александровича II-го":—З нагоди царських свят, правительство урядило безплатні народнї забавки на Ходинцї,—в загородньої місцевости Москви. Ще тодї, суспільні веретви і члени мійської самоуправи указували Минїстру Двора N., що вибрана адмїнїстрацією місцевість не є здатною для великого народу, бо уявляє з себе бугристу рівнину з богатьома ямами і вибоями, але анї Минїстр Двора, анї Московський Генерал-Губернатор не звернули на се не якої уваги і як на сміх, загатили всю площу якимись загорожами і клїтками так, що дістати ся до головних павільонів, де йшли вистави і роздавали ся вселяки гостинцї і подарунки було майже неможливим для більшого гурту людей.

У достопамьятний день, Ходинське поле заволнили сотки тисяч народу і полїцаїв, яким куштувало чимало працї стримати на місцї цей живий поток. Гуляння мусили распочати ся по приїздї до спеціяльного павільону царської фамилії і нарід з нетерплячкою чекав сього, аж ось рознесла ся чутка що царський поїзд наближаєть ся;—зазвонили дзвони, заграли орхестри, десятки тисяч люду ринули ся по узеньким клїтям, що збудовали минїстри і... стало ся:—*майже 10,000 люду, переважно дїтей і жінок лишили ся мертвими і раненими на площі!* Здушені з ідної сторони масою народа, а з другої дбанєм усердних полїцяїв, що не давали товпі вирвать ся на просторійше місце.

Як виявило ся, тревога була викликана брехливою чуткою, що їде царь, а пустили її сами полицаї, що напирали з кіньми на людей і кричали своє звичайне: „осади назад!.."—Що проісходило тодї на Ходинцї—описать неможливо:—люди тисли ся, трупи вирinали на зверх людських голов і по сьому живому морю плили до міста...

Скілько драм і трагічних випадків було тодї, се можно описати хиба в спеціяльному лїтературному трудї, а не в короткій замітцї.

Тодішні газети писали, що царь, дізнавши ся про се, так разчуствував ся, що зараз же „пожертвовав" *цїлих 10,000 корб.* з дворцових сум на допомогу пострадавшим.

Так відбуло ся свято коронованя царя Миколи II-го.

А. Полуботок

Наша мати.

Україно, Україно,
Нашая ти мати!
Доки буде синів твоїх
Ворог розпинати?

Ти лежиш, нещасна мати,
Ворогом побита;
Зо всїх сторон обірвана,
Нїчим не прикрита!

Тільки кров із ран твоїх
Всю тебе збагрила,
Сама себе пеленою
Червоною вкрила!

Україно, Україно,
Замучена мати,
За що ж ворог дїтей твоїх
Вигнав голих з хати?

Все побив і попалив—
Остали руїни—
Не пізнала б ти тепер
Своєї країни!

Мати наша, Мати наша,
Мила Україно,
Защо тебе розіпняли
Петро й Катерина?!

Вецляр 4 Цвітня 1916 р. **Шипуков.**

Наші садки.

Садок вишневий коло хати
Хрущі над вишнями гудуть.
(Шевченко).

Обрізуваня гиляк.

Із зіставших ся в садку дерев треба гарно порідить корону, вирізавши всї непотрібні віти, а се робить ся так: спочатку вирізають всї сухі гиляки, потім обтинають занадто довгі і густі гиляки, т. напр.: трапляєть ся бачити 2—3 сплутані гилячки, котрі труть їдна об другу, обтирають кору їдна другі і дерево болїє. Тодї одну, а як треба, то обидві відрізають.

Обтинають також гиляки, що хилять дерево в їден бік, від чого воно стає кривобоким, а також і ті, що дуже звисають і мішають оброблювать землю, особливо у дерев, що ростуть понад дорогами. Всї гиляки, які дуже розрослись в бік і плутають ся з гиляками сусїднїх дерев, або затїняють сонце, через що воно не прогляне в середину корони, відрізують. Під кінець треба ще обтяти і вовки, але їх треба обтинать бережно, щоб цим не пошкодити дереву. Коли вовки виросли під тим місцем, де порізана, або обдерта кора, то їх треба зовсїм одрізать. А коли вони поросли десь там, де гилячок нема і місце пустує, або біля відломаної гиляки, чи після того, як недавно підгноєно землю

в садку, то всїх вовчків не обрізуємо, а скілька зіставляєм, обтявши їм трохи вершки, щоб з них зробились молоді плодові гиляки. Гиляки відрізувати біля самого пня, трохи на скісь, щоб зробити як можна меншу рану. Рани виглажують ся острим ножем і замазують ся масляною краскою, щоб в середину не заходила вода. Краще буде, коли їдна особа взлїзе на дерево, а друга стане у віддалї дерева буде вказувати, які гиляки відрізувати. Обрізку сю треба робити рано весною, коли морози вже спадають, а дерево ще не роспускаєть ся; сухіж гиляки можна обрізать ще і в осени і зимою і навіть лїтом. Коли на цїлому дереву почнуть сохнуть гиляки, і таке дерево стане вигоняти багато вовків, то се признака, що земля дуже бідна і дерево не має з чого тягти собі їжу, потрібну для життя. Щоб помочи сьому дереву і вратувати його від смерти, треба йому підрізати з до половини, або і більше гиляки, придержуючись форми корони, ся робота зветь ся відмоложенем корони.

Відмоложене корони.

робить ся у таких дерев 1) які через обильне плодоношеня дуже втратила силу, 2) у яких гиляки дуже ушкоджені раком і 3) коли у дерев всихають вершки. У відмоложених дерев виростають молоденькі гилячки, з яких зіставляють тілько потрібні, а зайві вкорочують ся, або і зовсїм одрізують ся. Пень старого дерева треба обшкрябать твердою щіткою, або шкрабачкою, бо він обростає мохом і грубою порепаною корою. Сї щелини дають гарний захист всїляким комахам, котрі весною розлазять ся по дереву і об'їдають листки, цвітки, та завязки овочів. Се краще робити після дощу в вохку погоду, коли мох обмокне і його добре обчищати.

Обчищати дерева

треба на якусь ряднину, щоб потім можна його спалити. Найкраще обчищувати кору пізно в осени і після обчищеня пень треба побілити вапном, щоб той мох, та лишаї на далї не заводились на дереві, а також щоб винищити осталі в щілинах комахи. Коли немає вапна, то можна обмазувати і білою глиною. Як до вапна, так і до глини можна додавати коровячого кізяка, або патоки, але без сього можна обійтись. Лїпше буде, коли дерево все побризкати рано весною, або в осени вапном, або глиною. Біленем забезпечуєм кору від трісканя; біла краска вапна одвертає лучі сонця і дерево пізнїйще розвиваєть ся і зацвітає вже тодї, коли минуть приморозки.

Рани у дереві.

Дерево має багато ран, які йому спричинили люде, всїлякі зьвірята, або мороз і вітер та инші недуги. Найчастїйще дерева хворіють від морозу, котрий шкодить не тільки цьвітам, але і самому дереву. Частїще се трапляєть ся весною: днем від сонця кора нагріваєть ся, а в ночі, як притисне мороз, вона зразу остигає, через що і відмерзне з соняшного боку. Весною приморожене місце вже не оживає, а чорнїє і в сїм місцї робить ся рана. Всї рани, чимби вони не спричинені були, треба як найскорше заосмотрити, бо свіжі рани найскорше гоять ся. Зранене місце треба обрізати аж до здорової части дерево, замостити глиною, змішанною на половину з коровячим кізяком, і обвязать ганчіркою; маленькі рани можна замазувати не глиною, а садовою мастю і ганчіркою не обвязувати.

Коли в дереві є дупло, то їх треба добре повичищати в середині від гнил, дїру забить дрібненькими кусочками цегли та песку, а зверху зацементувати, щоб туди не проходила вода. Тільки треба берегтись, щоб не зацементувать живу частину дерева. Коли на дереві опечена тілько кора, а деревина зісталась цїла, то се місце заготь можна бороздуванєм кори.

Бороздуванє кори

робить ся так: острим садовим ножем проводять скілька смужок вздовж стовбура через опечене місце, стромляючи нїж аж до деревини,—тодї соки дерева підходитимуть до сих порізів і се місце заросте молодою корою.

Так само гоють рани, коли вони довго не затягають ся. Се робить ся і з цїлим деревом, кора не разростаєть ся рівномірно з деревиною: дерево місцями—тонке, а місцями (де кора розростаєть ся) грубше і кора від напору соків тріскає.

Бороздуванє робить ся на весні (в маю місяцї), коли вже соки рушили по дереву, тілько при сїй роботї не треба затинати за глубоко, аби не нарушити самої деревини. Натипати кору можна не лише на пні, але і на довгих гиляках. У кістових дерев бороздуванє кори треба обходити, бо воно визиває велику стеку ґлею, але коли у цих пород від морозу, чи від инших причин репаєть ся кора і витїкає ґлей, то такі дерева можна і навіть треба бороздувать. Часто трапляєть ся, що якісь дерево, або зовсїм не було цеплена, то непідхожим до підсоня (климату), або до инших обставин, сортом. Звичайно, що об сїм можно переконатись тілько тодї, коли дерево зачне вже родити. Такі дерева можна перещепити бажаним сортом.

Перещіплюванє

робить ся весною в квітнї, або з початку мая і лїпше під кору; для сього обрізають їм з до половини, або й більше гиляки і прищіпляють бажаним сортом. В тоненькі гилячки вставляють по їдному, а в грубші по 2—3 і т. д. черенки, а потім лишнї можна повідрізувати, зіставивши тілько їден прутик. Кожде прещеплене місце треба об'язати мочалкою, або рафією і обмазати садовою мастью, а щей до того привязать палочку до кождого прививки, щоб птицї не сїдали на прививки і і не зломали її.

Можна ще так робить: в кінцї лїта, або рано весною пообрізувати так, як раніш я казав гиляки

і так оставить; такі обрізані гиляки пускають молоді жевці, на яких слїдуючую весною прищеплюють в приклад, се дуже добрий спосіб.

Прорідивши, як уже розсказано, сад, треба його ще з осени **переорати плугом**, а як плугом не можна, то перекопати лопатою і так зіставити до весни. Весною всї грудки розбивати, заскородити і круглий рік піддержувати чорний пар. Коли сад ше не зійшов ся вітями до купи, то між деревами можна садить городні рослини, або овочеві корчі, (крижовник, смородину, землянику, суницю і пр.)—малину же не треба садить, бо вона своїм коріням загорює землю і витягає багацько поживи з землї.

Віднова землї навозом.

Якаб добра земля не була, а всеж через скільки років вона зачинає тратити силу, бо з кождим роком рослини все беруть, та беруть поживу з землї, а прибувать сьвіжої не відкіль, раз земля не піддобрюєть ся. Отже, щоб віддати її се, що з неї витягнуло дерево на зріст і на урожай овочів, треба землю піддобрювати, бо тільки тодї можна мати добрий та регулярний урожай. Се особисто відносить ся до відмоложених дерев, якім потрібно дуже богато їжі. Треба знати, що чим гірша земля, тим її треба краще піддобрювати. Найлїпше піддобрювати сад навозом (перегорілим)—се робить ся так: кругом дерева копають рів у арш. $1^1/_2$, а то більше ширини і $^1/_2$—1 арш. глибини, відступивши від стовбура трохи далї, як кінчають ся кінцї гилячок. Сю землю змішують гарно з перепрівшім навозом, або компостною землею і засипають нею сей рівчак. Замість сього кругом дерева і на такомуж віддаленю від стовбура пробивають кілком дїри, в які наливають рідкого гною. Після сього ямки сї засипають землею, але лїпше буде, коли їх чим небудь заткнути, а як прийдеть ся ще колись небудь піддливать навозу, то дїри будуть готові. Коли сад густий і дерева зійшлись вітями до купи, то піддобрують всю землю підряд як ниву, тоб то роскидають навоз по землї і прикопують його. Чорнозем можна гноїть їден раз в пять років, но так щоб припало й по пуду навозу на кв. саж., иньші землї можна піддобрювати частїйще. Піддобрювати рідким навозом треба в лїтї до серпня, се помогає дереву до виданя кращих овочів і завязувать почек на слїдуючій рік. Инколи приходить ся додати до землї і вапна, особливо до кісткових дерев; вапно причиняєть ся скорійшого растворюваню корму в землї і розкращує її. Вапно вносить ся з осени, на кв. саж. фун. з пять. Окрім піддобрюваня треба ще і поливати дерево, особено в засуху. Поливать відразу добре, щоб вода пройшла аж до коріня.

Л. Ч.

Дарунок.

Немаю я в світї нїкого, нїчого,
Лиш доля лихая та зла,
Нема нї подвіря, нї хати, нїчого,
Є свита—і та чужа!

Немаю нї батька, нї мами, нї брата,
Злиднена я є сиротина;
Єдина лиш дума і доля проклята,
Се вся моя в світї родина!

Нї брешу, є в мене дарунок від батька,
Його називають? ярмо—
По смерти менї завіщав його батько,
А батькови цар милосерний Петро.

Вецляр 15 Мая 1916 р. **Шипуков.**

Із таборового життя.

Форми організацій міняють ся з поступом громадського життя. Сей натуральний закон відбиваєть ся і на організаціях нашого табору. На послїдних засїданнях Генеральної Ради виявилось що богато бажань є в користь того, щоб перестроїть де які наші організації і створить новії, а також більш усталить ті організації і поширить їх дїяльність.

Генеральна Рада, як центральна організація табору, перетяжена дїлами другорядного, побічного значіня або справами, котрі вимагають створення для них осібних організацій. Тому ухвалено зробить потрібні реформи, для точного обговорення котрих вибрано комісію із членів Генеральної Ради.

Де які із иньших таборових організацій також перестроюють ся. Так *Пресова Секція* поширяється в своїому складї доповненнєм до редакційного комітету представникам і від всїх таборових організацій, так званими референтами, для тієї цїли, щоб преса була дїлом і наукою для всїх громадян і організацій.

Соціяльна Секція усталилась із загальної організації в організацію одноцїльну по напрямку переконань складаючих її членів. Члени секції—вибрали новий центральний комітет і подїлились по губернїям з губернськими комітетами в голові.

Т-во Кооперативної *Чайної* ограничило своїх покупців і продає нинї тільки для пайщиків, від чого оборот не вменьшив ся, а порядок, в чайнї став гарний. Запись пайщиків приймаєть ся.

Гімнастичне Т-во „Сїч“ поки замітно не збільшуєть ся членами, бо ще богато не розуміють завдань сїєї організації і перекручують балачки про неї на щось страшне. З дальшим певним ознакомленнєм з завданнями організації „Сїч“ буде

зростать і прихильність до неї.

Блокові організації, як і *загальна національна організація* також реформують ся з того боку, що більш обєднюють ся, вибираючи свій центральний національний комітет. Сей комітет перейме приближно ті функції, що несла Рада старших бльоків і буде провадити загальні, таборові зібрання національних оргаїзацій.

Виклади на Висших Курсах ім. Т. Г. Шевченка і на Унїверзитетї переносять ся на тї години дня, які вільні від занятій в народній школї, бо до сього часу, ті і другі заняття відбувались одночасно, що відтягало від школи учнїв.

Народна школа побільшуєть ся учительськими силами і поширяєть ся в програмі добавленнєм нових предметів і нової 4 кляси, так що від нинї маєм 4-х клясову народну школу. Заняття відбувають ся від 8 до 10 год. рано. Запись в усї кляси школи приймаєть ся кождий день головно від 10 до 11 год. рано в школї, в учительській кімнатї.

Дня 23 мая було урочисте посвяченя школи таборовим пан Отцем при звуках музики з промовами вольних і полонених учителїв.

Ще назріло створення ініціативної організації *Генеральної Старшини*. Ся організація складаєть ся із членів Просьвітного Видїлу і голів всїх таборових організацій в згодї і по ствердженню Генеральної Ради. Генеральна старшина бере участь в засїданнях Генеральної Ради і на табор. вічах, яко виконавча інституція, але не має рішаючого голоса, а тільки дорадчий.

На вічах більш часу удїлено на освідомляючі бесїди, як з боку провідників таборових организацій, так і з боку всїх учасників віча без розбору напрямків в поглядах.

Приємно одмітить, що на вічу, 14-го сего мая знов розвелась діскусия, як продовженя діскусій з того віча, що відбулось з товаришами Фрайштадцями. Знов порушили пекучі питання про національні і соціяльні завдання нашої української справи. Цїкаво було вислухать нового промовця з боку тих кругів, що найбільш критично відносились до напрямку нашої просвітної праці. Після довгої одної і другої промови товариша, удалось дійти до висновку всього сказаного.

Вилилась та приближно думка, що не напрямок нашої дїяльности винен тому, що широкі маси наших товаришів по неволї з недовірєм на нас дивились і ще дивлять ся, а винне найбільш наше росийське вихованнє та національна несвідомість.

Взагалї головний чинник недовіря і був і є, як се давно видно, несвідомість і тому така велика почуваєть ся потреба в тій агітації, щоб вияснювать товаришам необхідність перемогти страхітя та ходить на віча, на засїдання Генеральної Ради, слухать виклади на курсах і унїверзитетї, брать участь в народній школї і організаціях. Тодї можна буде пізнать, кому ми служим, за кого стоїм та до чого прямуєм. **П. Горобець.**

Від Т-ва ім. М. Лисенка.

От уже осьмий місяць, як наш гурток співаків і музикантів, а пізнїйше і артистів, проявляє своє істнування в сьому таборі. Иого дїяльність раннїйше не так була замітна, але, по волї його розвою і скріпління, він поширив ся так, що в теперішній час, як ми його бачимо—можна сказать, що цей невеличкий гурток сотворений маленькими силами людий, пізнїйше назвали його, „Товариством імени М. Лисенка“, став в таборі звертать на себе увагу своєю працею.

На доказ подаєм спровождане з дїяльности артистичного гуртка за час від 8 грудня 1915 року до 21 мая 1916 року.

За цей час на сценї театру полонених Українців табору у Вецлярі пройшло під режісерією М. Карого:

8 грудня (н. с.) 1915 р. „По ревізії“ етюд в 1 дії, М. Кропивницького.
14 сїчня „Кум мірошник, або сатана в бочці“..
30 сїчня „Назар Стодоля“ в 3 д., Т. Шевченка.
12 лютня „Лихо не кождому лихо, иньшому і талан“ трагі-ком. водев. в 1 д., М. Кропивницького.
20 лютня „Вокально-Музичний вечер“.
27 лютня „Невольник“ драматичний малюнки в 5 одмінах, М. Кропивницького, переробл. з поеми Т. Г. Шевченка.
12 марця „Назар Стодоля“ в друге.
19 марця 1-й Ювілейний Концерт Т. Г. Шевченка.
22 марця 2-й Ювілейний Концерт Т. Г. Шевченка.
2 цвітня „Сто тисяч“ трагі-комедія в 4 дїях, І. Тобілевича.
11 цвітня „Вечір сміху й забави“.
24 цвітня „Бондарівна“ драма в 4 дїях 5 одмінах, І. Тобілевича (Карпенко-Карого).
6 мая „Сто тисяч“ вдруге.
14 мая „Вечір сміху і забави“.
21 мая 1. „Чи вдуріла“ фарс в 1 дії, Івана Франка
2 „Помирились“ комедія в 1 дії, М. Кропивницького.

Але в тім його велике несчастє, що на його більшість людей дивлять ся якось зверху, і то тодї тільки, як їм приходить ся бачити в часі вистав його на сценї (в Народнім домі). Ближче до його придивить ся, хоч трошки зацїкавить ся його життєм, то в людях тії цїкавости мало замітно. І чого воно так? А, як приглянеш ся ближче до своїх людей, то не треба бути дуже цїкавим, щоб не замітить великі в їх почуття, як до співів, музики і т. и. Хто'ж найбільш, як не ми, Українцї маємо найгарнїйших пісень, в котрі не один чужинець з великою охотою і чувством заслухаєть ся?! А музика? Кого'ж більш побачиш скрізь по світї во всїляких орхестрах, як не українця?!

З цього виходить, що зачувши наш чоловік свою музику або пісні, зразу пішов би на зустріч, повинуючись своєму почуттю, маючи хоч маленьке знанє і здібність, старав ся б і собі приняти хоч маленьку участь в його розвою.

Алеж ми бачимо противно, люди, якось до цього відносять ся ворожо з великим сумнівом, і бачать в цьому дїлї якийсь негарний замір. З початку, дїйсно люди якось дуже боялись, хоч про всїх сказать цього і не можна, а все таки велика частина людей не хотїла навіть і слухати тепер же, як бачимо—багацько людей переконались і дивлять ся на все те, як на найкращу штуку, а головним чином, як на просвітну працю.

А як нам, будучим тут одірваним од свого рідного краю, при таких невгодах, деж найти, як не в музиці, і співах, і инших таких іскуствах хоч на одну хвилину спокій для душі?!

Або хиба найдеть ся хоч один свідомий чоловік, щоб сказав взагалї, що небудь противне про наші українські драматичні вистави? Нї, весь світ знає про українські пісні, вони зацїкавлять кожного чоловіка.

Наша минувшина, котра так гарно улажена в українських п'єсах, дає нам змогу бачить і пізнать своє поколїннє свій корінь—хто ми й із якого роду походимо. А пісні і музика, хібаж не заставлять кожного із нас задумать ся над тим, від чого вона повстала, і чого вона сумна, а не весела?! І тут, як заглянуть глибше, то також бачимо своїх предків і цїле їхне життє. А хіба це не цїкаво? А, як то приємно кожному із нас знати не тільки те, що ми тепер бачимо і переживаємо, а й те, що й колись було, бо хто не знає історії свого народу, той чоловік і сам себе не знає, та не знає, як добувати будуче життя для свого народу.

Хто почуває себе чоловіком культурним і має хоч маленьку охоту до сего мистецва, хай не зостановлюєть ся над всїлякими сумнївами, а в силу любови до іскуства, несе свою поміч, як то: чи то він співак, музикант або артист. Тепер маємо духові інструменти, а людей в нашім Товаристві зовсїм мало, співаки і артисти також шукають людей. Не покидаємо надії, що в цьому дїлї яке, по всьому світї так сильно процвітає, як найбільше людей прийме участь для його поширення.

Товариство імени
М. Лисенка.

Кустарство.

Дякуючи гарному розвою Кустарного гуртка, Нїмецький уряд дав під кустарню два великих барака, в яких тепер і розмістились поодинокі віддїли кустарів.

Кождий віддїл має окрему кімнату, в якій і виробляє свої штуки і знакомить других з своїми виробами.

До сего часу в кустарних бараках є слїдуючі видїли:

різьбарство,
столярство,
вироби музичних струментів,
токарство по дереву,
виплїтання з соломи шкатулок і корзинок,
виплетання з ниток,
плетїння з лози,
випилюваннє лобзіком,
вишиваннє на полотнї,
переплетство,
слїсарство,
гончарство і
малюваннє картин.

В кустарному баракї містить ся школа рисування, яка вже має окрім 30 учнїв—15 учнїв, котрі переходять на масляні краски і живу натуру. Всякому даєть ся змога працювати в Кустарному Товаристві, хто тільки до чого здібний і всякому з своїх виробів є гарний заробіток.

Кустарне Т-во має лавку своїх виробів за воротами табору, а також в містї, де продажа йде що дня.

Хто бажає працювати по своїй спеціяльности, тих Т-во просить зголошувать ся що дня від 8 год. рано до ½6 вечера.

За поясненнями звертайтесь в кустарню до тов-ша С. М. Р.

Не курси рисування можна записуватись що пятницї від 10 год. рано до ½11 в учнї кустарів, а то і що дня в цї години можна записуватись.

Дуже потрібні в кустарну бараку, як можно, більш гончарів і вишивальщиків. Приходьте, Товариші, та зголошуйтесь або пишіть, як хто є на робітничій командї. Кустарні бараки і рисовальна школа є по улицї Мольткого за 4 бат., між 9 і 10 блок., за дротом.

Г. К. С. М. Р—ло.

Дві верби.

При дорозі дві верби
Вістами сплилися,
Як дві сестри
Вони обнялися.

Віти до долу
Вони опустили,
Вершечки до купи
Нїжненько схилили.

Стоять верби при дорозї
Вітами гойдають,
Мов бавлять ся сестрички
І думи гадають.

Ідуть люди дорогою,
Під верби заходять,
Одпочинуть в холодочку
І далї проходять.

Всїх приймають верби-сестри:
Людей і скотину
І ховають в холодочку,
Як мати дитину.

Пече сонце без жалости,
Вітер повіває
І курява на листячко,
На вербі сїдає

Прийде ніч і росою
Листячко обмиєть ся;
А настане день то й знову
Курявою вкриєть ся.

Гуляйбіда.

Події в світї.

Гарненький голосок, а чортова думка.

Анґлїя, як звісно, хоче усе добути чужими силами, а до того дійти, щоби в Европі всї держави ослабли, а вона стала панїєю над світом. З ротовим військом у Франциї скрута тепер, то домогають ся від Анґлії вугля і війська, та не те підняла з Анґлії буря: Ми—говорять пани з Анґлії—мусим заосморювати Італїю, Росію, Бельґію, Сербію, а небавом прийде на таке, що нам самим не стане. Все жадаєть ся від Анґлії: кораблї, вугля, вибухових матерій, сталї, ваґонів, машин, мяса, хлїба грошей—а далї тепер ще і війська! Те вже трохи за багато на одного!

І сам не гам і людям не дам!

Каже Анґлїя всїм невтральним державам і конфіскує на кораблях, що попаде. **В Ромунії** підкупила за 15 мілїонів франків всїх мельників, аби заперестали збіже молоти, щоби мука не дістала ся до осереднїх держав, аж мусїло саме правительство переймити управу тих млинів, щоби люди і військо ромунське не остало без хлїба. **А Ішпанїю** підмовляє захопити нїмецькі кораблї та увійти у війну проти Нїмеччини і за се не хоче відступити Ґібральтару, тільки Танґер.

На тобі небоже, що менї негоже!

А сей Танґер вольне місто, обеспечене Французами і Нїмцями. **Швецію** на війну підмовляє, аби Росія мала вільний доступ на море із заходу: забрала ся з перзького заливу—та король не схотїв! Підмовляє аґентів разом з Росією, аби короля зі світа згладили анархісти. Але сей заговір викрито і не вдала ся справа. **А Японїя**, як

Ворона маленька, а рот великий

має, наставила ся на Китай і між нею, а Китаєм повстало велике найруженнє так, що всякі надії на поміч Японії в Европі мусять розвіяти ся. Так само сполучені держави **Америки** грозили війною Нїмеччинї, а з Мехіком собі ради не дадуть, стоять перед війною в Мехіку, що сміло стає проти великої напасти, гадаючи собі:

Відвага мед пє, а кайдани тре.

Не таке в **Італії**, там біда велика. Хотїла Італїя святкувати річницю своєї війни з Австрією, та вся кровю обкипіла. Австрія наступає сильно, увійшла 8 верстов в Італїю вздовж границї, полонила 25,000 жовнїрів і 500 офіцерів, забрала 188 армат. Біда тай горе, замість гучного ювілею, прийдеть ся сказати:

спускайся з гори тихійше вниз, щоби хто голови вгриз.

А в **Ірляндії** повстання самостійників здавлено, 1315 осіб ранено, з'яких 304 вже умерло, двох начальників повстання розстріляли. Але прозорі Анґлїйцї поставили до парляменту, щоби дальші обжалования перепинити. Асквіт прибував сам до Ірляндії і увійшов в переговори з унїонїстами, або автономістами і вони мають зложити **національне ірляндське правительство** автономічне, бо пізнала Анґлїя, що Ірляндія

мала пташка та гострі кігтї має!

То і Українї наука, що печені голуби не летять до губи, а треба сміло домагать ся свого права. За дурно нїхто Малороссам не дасть землї нї школи —як будеш мовчати Малороссом, то все буде тебе в спину бити раз у раз дядько Великоросс, але скажім собі раз:

не боїть ся мокрий дощу, а голий розбою

і підіймім ся за своє право на своїй землї, яку загородили польські і московські пани з чужими капіталїстами на шкоду усїй Українї. **А Росія** готовить ся до весняної офензиви, цар, Миколай Миколаєвич і французький генерал по виїхали до Тернополя, але з Швецїї приходять вісти від тернопільських Галичан, що місто Тернопіль свакували з цивільної людности—видно там знов підмаєть ся кривавий танець. Але Росія добрих грачів не має, а знаєте

Які грачі, такі й танцї!

От взяли під суд одного з них мінїстра Сухомлїнова і засадили в Петропавловську кріпость, але злагодили йому тюрму, урядили по панськи його кімнати; а другого головного команданта артелєрії Кузьміна Караваєва хоч і брали під суд, але за „недостачею доказів" увільнив його цар і готовить для його високе місце за пролите на дурно море крови з народу, бо

мужича правда болюча, а панська на всї боки гнуча.

Великих злодіїв увільняють, а 5 соц.-демокр. послів гг. Петровського, Бадаєва, Муранова, Сарнайгова, Шагова убрали в арестанські убрання і заслали на примусові робори, до віку. В Петербурзї і Москві арештували много робітників і студентів і заповнили ними тюрми, бо вони готують революцію за дурно проливу народну кров. А тим часом в управі Росії

Кожда ручка собі горне

Велика княжна Мінїца з Чорногори, що вийшла за вел. Князя Петра Николаєвича захопила увесь вплив на дворі. Вона впровадила Разпутина до царя. Тепер його убили—стало на його місце 3 нових кандидатів, що їх будуть любити царські дами: еп. Пітірім, один молодий чорногорський монах один чорноокий Кавказець. Княжна має вплив на самого царя через одну даму Виробору, що посередничить цареви розмовляти ся з духами того світу. Вони всї кермують тепер Росією, вони впровадили хабарництво і підкупство до всїх становищ, так що без хабаря на високій чин нїхто і не пхається.

Де гріх, там і *покута буде:*

Цар повірив в свою заповіджену духами місію і має візії, що він має післанництво боже. За його і боять ся та думають його струпути з престола. Николай Николаєвич не хоче вставати, як пють чарку на честь царя официри, і сам думає оголосити ся царем. Пани з двора хочуть царицю підмовити, аби вона стала другою Катериною, себто убити царя, иньші знов хочуть зсадити увесь дім Романових і пастановити царем одного з „боярів"—а середні верстви мріють про республику. Так

що хатка то иньша гадка.

але се певне, що в Росії не йде до ладу, а до безладдя. А тепер про мир заворили побіч папи ішпанський король Альфонс і Уільзон зі сполучених Держав. Треба, кажуть, довести до завішеня оружа, а тодї вже годї буде вертати до проливу крови і лекше зложити згоду. Що війна має скінчити ся сего року, такою погляду є одеські купцї, що замовили у французьких фабриках прібки товарів до трох місяців, бо зараз після війни будуть їх потрібувати для повернувших людий. Значить сподівають ся кінця війни за три місяцї. Але

се ще вилами писано, а граблями скороджено

на водї: У Франції завязав ся гурт мінїстрів і генералів, що не хоче приступити до нїяких переговорів, хоч до сього схиляють ся иньші держави. Уільзон заявив, що сам прийшов час до завішеня оружя, в Англії завязав ся комітет, що збирає підписи за миром до премієра мінїстрів, а англїйська робітнича партія оголосила манїфест злучити ся всїм робітникам для мировоі справи. Та кінець дїлу вінець!

А на сїм слові будьте здорові, Божа власть, що схоче те й дасть, та ми кажем: Богу молись, та до берега гребись—щоб воскресла Україна!

Почтова скринька.

8. З бльоку «Ваш лист о т. Скшинском дістали і прийняли до відома»

7. З бльоку, без подписи: «Ваші застереженя приймаємо до відома зробим слїдство о указаних лицях і дякуємо Вас за вказівки напрасно боїте ся казати отверто;—за слово правди в штраф-барака нїхто Вас не посадять»

7 К. К.—«Ваші вірші не підходять, але попробуйте писати в прозї; у Вас є хист до сього»

7 Ми С-сов «Присилайте ще».

Полон. Гороху: Ваш лист ми дістали, але не можно надрукувати за браком мїсця. Дякуємо Вам за щирі слова. Пишіть образки з життя в таборі, але короткими реченями—то надрукуємо.

Оголошення.

Маємо на складї до розпродажи:

1) **Православний Калєндарь** на р. 1916. Виданий заходом полонених табору Вецляр.—Цїна 20 фен.

2) **Модестови Менцинському**—видана тамже.—Цїна 15 фен.

3) **Тарасові Шевченкові** в 102 роковини, видана тамже—Цїна 20 фен.

4) **Дїдова казка** П-тка видана тамже цїна 10 фен.

5) **З минулого П-тка** видана тамже цїна 10 фен.

6) Звідки пішло імя Україна.—Цїна 15 фен.

7) Що тепер дїеть ся в Росії.—Цїна 10 фен.

8) Німецькі переводи для солдатів.—Цїна 15 фен.

9) Полонений. Голос пробудженого Українця. полон. табору Зальцведель.—Цїна 8 фен.

10) М. Возняк. Наша рідна мова.—Цїна 8 фен.

11) Др. Шишманов. Роля України в болгарськім відродженню.—Цїна 12 фен.

12) Др. М. Лозинський. Галичина в життю України.—Цїна 40 фен.

13) **«Просвітний Листок»**, часопись табору Вецляр.—Цїна 5 фен.

14) «Вільне слово», часопись Зальцведельского табору.—Цїна 2 фен.

15) «Розсвіт», часопись табору Раштат,—Цїна 2 фен.

16) «Розвага», часопись табору Фрайштат.—Цїна 2 фен.

17) «Вістник Союза Визвол. України»—Цїна 5 фен.

Усе те можна замовляти також з робітничих команд.

Хто би знав, де є мій брат в полонї з Ново-Георгієвскої кріпости 1) Онисій Конович Ренгач із М. „Дубви", Уманського уїзду Київської губ.

2) Афанасій Іосифович Ніжник Уманського уїзду Київської губ. із села „Старі-Бабани"

3) Сергій Миклаєвич Хомутов Станицї Верхне Кундриєвськоє Військо-донської области.

4) Єфим Миколоєвич Прихожій із села „Паришкова" Переяславського уїзду Полтавської губ.

Хто де є, оклинїть ся до мене вісточкою, мій адрес г. Вецляр лагерь Воєнно-плїнних 5 батальон 5 бльок 5 барак № 2461 Антон Євдокимович Кузьменко.

У В А Г А!

Все і всюди пишіть по свойому, по українськи. За пів години кождий може навчитися по свойому читати й писати. Хиба це тяжко? Гляньте: И се не руське І, а вимовляєть ся твердо так менче більше, як руське Ы. І читаєть ся як руське И. Е вимовляєть ся твердо як руське э; за те є вимовляє ся мняко: ї це мняке і, н. пр. мої, твої, читаєть ся мойі, твойі. Твердого знаку не пишеть ся, бо він непотрібний.

З друкарнї Союза Визволення України.

МІСЯЧНЕ ЗВІДОМЛЕНЯ

Обороту Кооперативної Чайної полон. Українців табору Вецляр, з дня 1-го Марця до 1-го Цвітня 1916 р.

КРАМ	Оставалось на 1 марта 1916 р.		ОБОРОТ Прихід		ОБОРОТ Расхід		Решта на 1-е цвітня 1916 р.	
	Мар.	ф.	Мар.	ф.	Мар.	ф.	Мар.	ф.
Цукóр	72	80	2384	69	2190	85	466	35
Чай	21	92	32	—	173	31	18	40
Какао	83	83	909	90	753	50	312	88
Шоколяд	3	85	154	37	132	77	21	38
Коржики „Schffizwieback“	—	—	249	30	283	37	—	—
Сухар. „Zwieback“	—	—	389	08	412	94	—	—
„ „Keks“	70	90	1503	23	1676	35	43	02
Лїмони	—	—	142	85	171	59	7	80
Апельсіни	18	92	308	—	341	57	45	50
Цикорія	9	96	64	35	73	74	19	92
Яблука	—	—	1219	71	1262	96	—	—
Маггі	—	—	11	25	4	64	15	28
Цукорки	—	—	212	95	101	77	119	19
Мед	—	—	91	55	79	51	27	75
Вареня	—	—	59	40	43	32	23	15
Ящики від товару	—	—	—	—	12	45	—	—
РАЗОМ	282	18	7732	63	7714	74	1120	54

Рахунок прибутку і убитку.

Загальних расходів	130	52	—	—	З краму	580	22
Імущество	92	—	—	—			
Жалованья служащ.	90	—	312	52	З заварки чаю і какао	240	25
Чистий прибуток	—	—	507	95			
Загальний дохід	—	—	820	47	**Загальний дохід**	820	47

Капітали:

	На 1-е Цвітня 1916 р. чайна має: ДЕБЕТ мар.	ф.	КРЕДІТ мар.	ф.
1] Паєвий	—	—	192	—
2] Основний	—	—	30	—
3) Запасний	—	—	124	60
і 4) Фондовий	—	—	108	27
Борг	—	—	769	69
Не виданний девідент на паї	—	—	114	23
Чистий прибуток	—	—	507	95
Крам	1120	54	—	—
В касї готівкою	726	20	—	—
БАЛАНС	1846	74	1846	74

	Членів	Сума записан. паїв мар.	ф.
На перше Марта було	318	175	20
В Мартї поступило	83	25	20
Сключилось	24	8	40

Оборот в Мартї місяцї . . . . . **33226 мар. 54 ф.**

Відповідальність сего місячного звідомлення з рахунками і книгами кооперативної чайної потверждує: 3 Цвітня 1916 року

Заряд Чайної.

Ч. 14. ДАВАЙТЕ З РУК ДО РУК, З БАРАКА ДО БАРАКА! Р. II.

ПРОСЬВІТНИЙ ЛИСТОК

Видає Пресова секція С. В. У. з полонених Українців табору Вецляр.

Виходить 5. 15. і 25. н. ст. кождого місяця. Ціна одного примірника 5 фен.

Вецляр, дня 5. червня 1916 р.

Смерть Івана Франка.

Саме в часи завзятої боротьби о долю українського народу, дня 28. мая 1916. р. у Львові зійшов зі сцени життя їден із найкращих борців за його освідомленнє і культурне піднесення, наш відомий поет письменник і учений, **Д-р Іван Франко.**

Як грім ударила нас вістка про смерть сього велетня думки, сього борця і невтомного робітника на ланї народної освіти і культурного розвитку української нації. Величезна ся втрата і невиджалувана! В могутнїй духовній постатї І. Франка, ми губимо їден з наймічнїщих стовпів нашого українського письменства і тільки їдно розважає нас у нашому безмежному сумі, се та маса його ріжнороднїх творів, які лишив нам великий небіжчик і в яких отразила ся вся його духовна істота народного борця за освіту і поступ українського громадянства.

Своїми творами на ріжних полях науки, поезії і літератури, Іван Франко сотворив собі той нерукотворний памятник для нащадків, який постійно буде згадувати їм сього великого дїяча на ланї українського національного поступу і служити ярким прикладом, як треба працювати для свого народа! Він дїйсно був тим **камінярем**, що все життє поклав на користь кращої будучини Неньки-України і всього людства!

Вічна же память Тобі, Великий Сину—Великого народу!..

А. Полуботок.

В слїдуючім числї подамо потрет і огляд дїяльности Івана Франка.

На смерть І. Франка.

„З неба скотилась зоря променистая
В темну глибинь океана;
В мірі порвала ся чесна та чистая
Жизнь за братерство одна.“

Замовк співець... його на віки
Підземна Лєта приняла...
Удар тяжкий, удар великий
Нанесла нам фортуна зла.

Ми втратили за кращу долю
Свого могутнього борця,
Робітника на рідним полї,
Який трудив ся без кінця.

Недавно ще гули, бренїли
Його аккорди чарівні,
Які в серцях людий будили
Любов до волї й вітчини.

Недавно ще народню ниву
Зерном він чистим засївав
І з того доброго засїву
Богатого врожаю ждав.

Та не діждав тії години:
Пробив його останнїй час...
Яскравий світоч України,
Мов промінь захода, погас...

О, де нам слів таких набрати,
В яких би можна передать
Всю вартість нашої утрати,
Глибінь печалї описать?!..

Та що печаль? Вона безсильна
Вернуть поета до життя...
Його сховала тьма могильна
Від нас на вік, без вороття.

Умер поет... та його слово,
Огненне слово, ще живе,
До волї, правди і любови
И тепер людий воно зове.

І буде звать во вічні віки...
Столїттє, друге пролетить,
А наш земляк—поет великий
В душі народа буде жить!

К. Отава.

Закон 3. юня 1907. року.

День 3. юня 1907. року, як і гіркої памяти „9 января“ 1905. р., являєть ся історичним днем тяжкого погрому роспйського правительства над народом своєї держави. В сей день царське правительство розігнало Другу Державну Думу, арештувало соц.-дем. депутатів її й видало новий виборчий закон, від котрого слїдуючі дві Думи стали звати ся в насмішку „третєюнськими“.

9. января 1905. року тисячі народа довірчиво йшли до царя з іконами і церковними хоругвами, щоб росказати царю правду та просить милости і прав за такий незаконний намір, той нарід, правительство разстріляло й засїкло на вулицях Петербурґу нагайками.

Після того народ вже не просив, а трібував, і під грізним напором рішучих протестів і забастовок, царське правительство пішло на уступки і видало знаменитий „**Манїфест 17. октября**“ о свободах і покликало до законодатної дїяльности представників народу.

Тепер царському правительству пришлось рахувати ся не з полохливою масою на вулицях Петербурґа, що мандрувала до царських палат із вірою і молитвами, а з представниками народу, котрі добре вже знали, чого варто те правительство, ті прислужники трону.

Тепер прийшло ся рахувати ся не з уличними бунтарями, а з людьми, що покликані до контролю правительства в царську Думу, царським указом.

Але, чи могло старе правительство без боротьби уступити, чи могло бути згідним із новою силою робучого люду.

Нїколи і нїгде сього не бувало.

Пішла боротьба, в якій верх взяло правительство, верх взяв старий лад, старий, віками прищеплений дух царізму.

Першу Думу незабаром розігнали й стали другу до бою скликати.

Як звісно поступова частина членів Першої Думи, так званої Думи „народнього гнїву“ одвітила на сей розгін *Виборжськими зазовом* до народів держави провадить бойкот нахабного правительства, не давати салдатів, не платити податків і т. д. Але відповідного наслїдку той зазов у народа не мав, тільки депутатів у Другу Думу народ знов післав також войовничих, також щирих защитників робучого люду й більшість думська знову була проти правительства.

Полилось гнївне слово, почалась думська боротьба і знов правительству туго приходилось. У правительства єдина була надїя—розвязать і сю Думу, розігнати її, як і Першу. Для того ж, щоб не мати такої небезпечної для себе слїдуючої Думи, то тихонько поки що вимудровували новий вигідний для панів, виборчий закон.

Соціял-демократичні посли 4-ої Думи заслані на примусові роботи.

Петровський, Бадаєв, Муранов, Сарнойлов і Шагов в арештанських убраннях.

Також щоб і Думу розігнати, то потрібно було найти правительству для такої акції підходячу причину, а через те, що такої причини не було, то правительство пустило в ход *провокацію.*

Підослані були до соц.-дем. депутатів Думи аґенти поліції, під видом представників воєнних революційних орґанізацій Петербурґа. При помочи ріжних підлогів тих аґентів, правительство обвинило соц.-дем. Думи, котрих було більш 50, в преступній дїяльности серед війська.

На домагання правительства в Думі видать с.-д. депутатів для суда і кари, Дума відмовилась і тодї правительство розігнало Думу, арештувало тих із с.-д. депутатів, що не успіли втїкти, і опублїковало вибори в нову Думу по новому виборчому закону.

Се було **3. юня 1907. року.**

І в Першу та Другу Думи, виборчий закон був дуже для народа злий, а новий виборчий закон, „3. іюня“ знов страшенно *обмежив виборчі права робітників і селян,* а всю силу й права передав у руки панів та поміщиків. Тим законом все було так розписано, щоб обсїкти виборчі права бідного робучого люда й як більшу дорогу дать виборщикам панів та поміщиків. Коли від тисячі селян проходив один виборщик, то такого виборщика давали десятки попів або поміщиків, а крім того, тодї як селяне проходили чотири степенї виборів, то попи та помїщики проходили три, а то й двї степенї і значить меньш процїжувались, скорій доходили до губернських виборів, де вибирають членів Думи, так що в великій більшости перемогли защитники старих порядків, старого ладу Росії.

Тому то *„третєюнська“ Третя Дума* була такою слухняною та лагідною перед царським правительством і снова відбула свій 5 лїтній срок дїяльности.

За сей довгий час вона провела в життє немало таких законів, як приміром, устройство *прачешної* в Юрєвському унївєрзитетї і т. под.

Після, сю дїяльність благополучно продовжувала *Четверта*, також *„третєюнська“ Дума*, котра нинї вже кінчає свій 5 лїтній срок і котра в сю війну прославилась тим, що богато говорила, а зробила тільки те, що згодилась з царським правительством, ще з початку сїєї війни відправить на Сибір, на вічне поселеннє своїх членів із фракції соц.-дем.

Після Другої Думи пішли на Сибір, гримлячи кандалами, защитники робучого люду, пішли туди із Четвертої Думи, а нинї від нас буде залежать, щоб було інакше.

Багаті ми є гірким опитом і тільки треба вміло черпать із тієї науки, що життєм нам була дана.

Коли істнувала ся Перша Дума, а потім Друга, то все осторожні люде кричали: „Бережіть Думу!“ щоб, значить, її не розігнали, щоб, значить, потрохи йти правительству на уступки.

І коли не уберегли нї Першої, нї Другої Думи, то їм кидали докори за те, що ті Думи загостро йшли проти правительства, домогаючись прав для народа.

На других двох Думах, яких не розігнали, ми побачили наслїдки лагідности та уступчивости перед нашим правительством.

Куди летить наша любовь, наші симпатії, до яких Дум? Безперечно до перших двох, а двї послїдні стидно якось і згадувать.

Се порівнаннє говорить нам про те, що не лагідністю, не проханнєм здобувати треба права, а б о р о т ь б о ю. *П. Горобець.*

Контраст.

Настав ясний чудовий май:
Куди не глянь—перед тобою
Усе, неначе Божій рай,
Цвіте, пишаєть ся красою.

Квітчастий килим навкруги
Весна—молодка постелила,
Долини, гори і луги
В шовки неначе нарядила.

Красуєть ся чудовий гай
В зелено-пишному уборі,—
Кругом, нїби казковий край,
Усе твої чарує взори.

Життєм кипить весь Божий мир,
Велика радість в нїм панує:
Мала комашка, птах і звір—
Усе на волї торжествує.

В гаю до ночі не вгава
Сїмя веселая крилата,
Природа, навіть нежива,
Здаєть ся радістю обнята.

* * *

А я, природи володар,
Вінець Господнього творіння,
Ношу в душі своїй тягар
З нїмим покірливим терпінням...

Весна для мене—не весна,
Мене не тїшить сяйво мая,
Краса природи чарівна
Душі моєї не займає.

Нїщо її не веселить,
Чудовий май її дратує,
Серед краси вона болить,
Серед веселости нудьгує.

І зависть мене огорта,
Коли побачу, як на волї
Мала комашка пролїта
І пропада в яснім роздоллї.

Я, царь природи, чоловік,
Завидую нїкчемній тварі!..
Завидую... Вже другий рік
Сиджу я в дротяній кошарі.

Комашка вільна, а менї—
О, всеблагій, єдиний Боже!—
Менї не вільно в полонї
Ступить і кроку без сторожі...

Я другий рік даремно жду
Святої волї, наче Бога...
Та-ба!.. куди лиш не піду,
Зустріну всюди вартового...

1916. р. Отава.

Історічний калєндар.

3. червня 1569. р. підписав панам король Жиґмонт Авґуст на соймі в Люблинї грамоту на прилученє київщини побіч Підляша, Волиня і Поділя до Польщі від Вел. князївства литовського та наказав Київському воєводї кн. Василю Констанови Острожському зложити присягу Польщі. Тим робом Україна переходила від Литви до Польщі під панованнє. Се називаєть ся

Люблинська унїя Литви з Польщею.

в якій хитра Польща загарбала від Литви Україну, а Литва стала її прихвостнем. За тим Поляки побивали ся майже двістї лїт, але чого не зробила боротьба—те зроблено одним почерком короля. Як же це стало ся? Як Литва з Україною пристала до Польщі? Поляки роздїлили їх вірою: Литовців католиками поробили і дали їм більше право, а православних Українців відсунули від власти. Далї проти панів підбурили середню шляхту, щоби вона тягнула до Польщі, бо в Польщі „шляхтич на загродзє рувни воєводзє.“ Далї: Литва підійняла війну з Московським царством і не могла її подужати, Поляки не схотїли помогати кажучи: „Приступіть до унїї (злуки) з Польщею, то поможемо!“

Зібрали ся на *сойм до Люблина 1569. р.* і давай намовляти Литву до унїї (злуки в одну державу з Польщею.) Литовцї не схотїли: 1. березня виїхали тихенько з Люблина, сподїваючи ся зірвати сойм.

Поляки тодї представили королеви, що литовські пани тим образили короля, і, маючи за собою середню шляхту, намовили короля підписати таке: що *Підляше і Волинь* забирає від Литви *Польща*, бо ті землї були давно польські (хоч се була брехня). Король підписав. Тодї сказали: І Подїлє було польське і воно теж належить ся Польщі—король і се підисав. Тодї сказали: *І Київщина* була польська і вона теж належить ся Польщі. Король знов підписав і наказав усїм українським панам і достойникам, що були православної віри прибути на сойм і присягнути Польщі під загрозою утрати майна і достоїнств.

Українські пани не мали на Литві рівного права з католиками і завагували ся, чи не краще пристати до Польщі і запевнити своїй вірі і рівне право з польською. Прибули отож кн. Василь Констан Острожський, кн. Бог. Корецький, кн. Константин Вишневецький і багато иньших панів і князїв та заявили устами кназя *Конст. Вишневецького*: „Ми з доброї волї не з примусу присягнемо, але під умовою, що в Польщі буде в пошанї наша православна *віра*, наша українська *мова*, наші права і *привілєї*, які маємо від своїх кназїв, що старші родом за польських і литовських князїв.“ Поляки обіцяли; наші українські пани присягнули.

Тодї *литовські пани* побачили, що біда, геть їх Польща обрабує не тілько з України, але щей з Білої Руси—той вернули на сойм, щоби ратувати те, що остало ще під Литвою. Вернули і стали

просити не відривати більше нїчого, Поляки згодили ся, але Литва мусїла пристати на унїю се є: вічну злуку з Польщею, до якої тепер прилучено Україну. Мають вибірати разом короля, але мати осібних мінїстрів, скарб і своє військо.

Польські пани обрабували Литву і стали сунути ся на Україну, забирати землї, арендувати жидам, палити лїси на потаж, а мужиків змусили робити панщину; мало не всю нашу працю вивозили за золото за границю. А про мову і віру—то не стали терпіти й українського духу, дарма, що присягали! Аж вибухла козаччина і Богдан Хмельницький прогнав їх за Вислу, по битві під Жовтими Водами, Корсунем і Зборовим.

Така з Ляхами згода Українї каже: голуб з шуляком у гнїздо не пхай ся! З того часу і ми се знали, що з Ляхом дружи, а камінь за пазухою держи!

поки що й не існує, а вони вже посягають загребущі руки на чужі землї. Почали горлати перед цїлим світом, мовби тільки Польща бідувала „під московським деспотизмом".

Панове Поляки!

ви ще й про свою долю добре не відаєте, а вже пригадали ту *загребущу полїтику*, ізза якої Польша зійшла з карти Европи.

Та ганебна Польська полїтика, котра має багато спільного з Московською, що кажеть: „Дома ладу не питати, аби инчим розказувати", вже почала забирати „до будучого Царства Польського" те саме, ізза чого Польща згинула.

Ми питаємо вас, Панове Поляки:

Чи ви й тепер охочі до свого самостійного життя? Коли так, то мусите кинути ту ганебну полїтику, що довела вас до загибелї, а мусите

Вправи дївчат в українськім гімнастичнім товаристві „СЇЧ"

Це я спімнув старий історичний факт для того, щоби ш. читачам розкрити очі перед тією небезпекою, яку нам готують тепер панове Поляки.

Нинї *польські пани зїхали ся в Кракові* під проводом Яворського й ухвалили *Краківську унїю*, себто домогати ся від союзних держав: Україну Літву і Білорусинів прилучити до будучого польського царства а то: цїлу Галичину без подїлу на польську західну й українську—східну. Волинь із Підляшем, Полїсє, а навіть Київщину, бо там бачите є польські пани здавна. „Ми, Українцям, Литовцам і Білорусинам—кажуть вони—дамо таке право, яке Хорватам дають Угри".—Теплий кожух, та не на нас шитий—скажуть на се всї Українцї, Литовцї і Білорусини. Обіцянка не данка,—а дурному радість.

Дїло в тім, що фактично польська держава признати *право на самостійне існованнє* не лише нашій *українській нації* та Білоруській, а взагалї кожній нації, котра пред'являє своє право до самостійности! І коли ви, п. Поляки, це признаєте, то дїйсно заслугуєте на свою самостійність; коли нї—то ще довго вам рости до неї, аж поки ви зрозумієте, що не лише Поляк хоче жити і користати ся всїми природнїми благами, не зависимо одного чоловіка від другого, чи нації від нації, а кожний чоловік цього бажає!

А як вам московська неволя не подобає, то знайте що й нам не лише московська, а й польська. Бо ми, Українцї, польську неволю досить знаємо.

На підставі нашого загального інтересу я вас, п. Поляки прошу й взиваю всїм, що лише є найсвятїше: на що нам знов заводити Хмельничину, руїну—*Гайдамаччину?*

Ви ж добре знаєте, що кождий свідомий Українець може бути, Гонтою, Залїзняком і Зборів, Корсунь та Жовті води можуть воскреснути! А потім... і Польщі не має і Україна по чужих людях зітхати ме!

Отже краще б не повторяти тієї ганебної Польскої полїтики, що й Україна мусила йти до московського царату, від польського „щастя“ та й Польща й доси не може стати сама на свої власні ноги. Тож краще творити мир, чим воскресати історичну ворожнечу, після якої й доси Українець з Поляком не можуть сидїти за одним столом.

С. Журба.

Українські дївчата в Січових Стрільцях на боєвим фронтї.

Душа України.

Ви спите і не чує нїхто,
Як душа України до вас прилїтає,
Ви спите, ви не знаєте, хто
Під вікном вашим плаче і тяжко ридає.

А вона сирота від вікна до вікна
До дїтий прилїтає що ночі,
Розбудити дїтий своїх хоче від сна,
Що їм ворог приснав ясні очі:

—„Ви спите, ви не чуєте, ви глухі, ви нїмі,
Камінюка у вас, а не серце—
Нїби рани нема ще у ваших грудях,
Що пробило ядро бісурменське.

Чи зажили ті рани, що під Уманем ви
Бились з Ляхом три днї і три ночі—
Чи ще кров не тече по лицї з голови,
Що вам ворог виналював очі!?

Г. Шипуков.

„Вецлярська Україна“

Таку назву носить від 16. мая наша громада полонених Українців у вецлярському таборі.

На підставі ухваленого того дня нашою загально-таборовою орґанїзацією, Ґенеральною Радою, основного конституційного закону належать управи всїм внутрішним життєм у нашім таборі до найвищої таборової орґанїзації,—**Ґенеральної Ради (Ґенерального Сойму)** і вибраної тою виконуючої (екзекутивної) власти і Ґенеральної **Старшини.**

Теперішнїй наш орґанїзаційний устрій довершує почате дня 14. лютого дїло сотворення в нашім таборі цїнких основ орґанїзаційного життя, довершує те, що було поставлено стало в основу утвореної тоді загально-таборової орґанїзації—Ґенеральної Ради. Вже назвою своєю мала вона бути приготованнєм для теперішнього нашого державного устрою та складалась із представників всїх бараків. Правила вона враз із Просвітним Видїлом всїм просвітно-орґанїзаційним життєм у таборі, а в круг її дїяльности входило також піклованнє осьвідомляючою й аґітаційною працею в таборі, як і адмінїстраційні таборові справи (назначуваня старших бараків, старших на кухнях, вибір старших бльоків і старшого табору).

Новий наш орґанїзаційний устрій принїс нам цїнкійще зіллянє Просвітного Видїлу з нашими орґанїзаціями і зрїжничкованє та подїл круга дї-

яльности Ґенеральної Ради, між нові орґанїзації на засадї роздїлу адмінїстрації, від законодавства та освідомляючої (політичної) пропаґанди й аґітації до адміністрациї. Вимагав сього предвиджений розвій нашого просвітно-орґанїзаційного життя у таборі.

Після сього нового устрою нашого орґанїзаційного життя, **Ґенеральна Рада** переняла на себе всї законодатні справи в таборі, перебравши до розбору також і „всї ті питання, які не випливають вправдї з теперішнього таборового життя, але на Украïнї дотикають їх життєвих інтересів“ (§ 28. основного закону).

2) **Ґенеральній Старшинї** припали до полагодження всї адмінїстраційні справи в таборі і введеня ухвал Ґенеральної Ради в життє.

3) **Національна (народна) орґанїзація** перебрала на себе осьвідомляючу працю пол., пропаґанду й аґітацію в таборі.

Дня 20. мая відбуло ся перше засїданнє нової Ґенеральної Ради. Є **се вже наш Парлямент, наш Сойм** у котрім засїдають лише посли, вибрані від кождого бараку, від всього табору.

По торжественнім отворенню сього нашого Ґенерального Сойму й виборах президії приступлено до вибору голови нашої державної орґанїзації Кошового атамана і вибору Ґенеральної Старшини. Головою Ґенеральної Ради вибрано т. Я., заступником т. Б. писарями т.т. К. і П.

Кошовим отаманом вибраний зістав дотеперішний голова Просвітного Видїлу Др. Перфецький, а до Ґенеральної Старшини вибрано на підставі предложеної кожною орґанїзацією в таборі пропозиції по одному представникови від всїх таборових орґанїзацій і членів Просвітного Видїлу яко провідників тих орґанїзацій.

До Ґенеральної Старшини ввійшли крім членів Просвітного Видїлу т.т. Лепкого, Терлецького, Пачовського, Кордуби і Лисецького, т.т. В. Б., П. Б., Д. Р., П. і Б.

Дня 25. мая відбуло ся перше засїданнє Ґенеральної Старшини, на котрім вибрано Ґенерального Канцляра, писаря, Ґенерального отамана, чотирох ґенеральних осаулів, Ґенерального Підскарбного й Ґенерального обозного, а відтак обговорено весь плян працї в таборі.

Народна (національна) орґанїзація построєна на слїдуючих основах. Всї освідолені громадяне в таборі становлять сю орґанїзацію і вибирають у бараках баракові заряди, в блъоках блъокові управи, а на чолї стоїть вибрана загалом членів начальна управа.

В блъокових управах засїдають представники баракових орґанїзацій і старші бараків, а в начальній управі—голови блъокових орґанїзацій і по одному представнику тих орґанїзацій.

Народна (національна) орґанїзація се міжпартійна загально—таборова орґанїзація. Удержує вона семінар народнього виховання й аґітації (народний семінар).

Дня 27. мая відбули ся збори сеї народної орґанїзації на котрих довершено вибору 18 членів начальної управи та розведено обширну дискусию над напрямками всїєї осьвідомляючо-аґітаційної працї в таборі.

Вітаючи зі щирим вдоволеннєм весь сей новий устрій нашого орґанїзаційного життя у нашім таборі, як доказ здорового та нормального розвою нашого народнього життя в таборі, сподіваємо ся, що по тих реформах попливе життє наше ще живійше, ще сильнійше, а орґанїзації наші обіймуть своїми вітами весь наш загал у таборі.

Тому на слїдуючім засїданню дали цїй орґанїзації назву: **Просвітна Громада.**

С. Трояндa.

Народна школа.

25 мая, в четвер розпочала ся наука в зреформованій народній школї. В нову програму війшло чимало таких предметів, яких раніш в нїй не було, (як от: фізика, хемія, ґеометрія), добавлено 4 клясу та приєднано до викладов нові учительскі сили.

До сего часу вписалось до школи приблизно коло 130 душ, з яких що дня на викладах буває коло ста. Подїляють ся вони по клясах так:

До I кляси а й разом вписаних є 35, на уроки приходить пересїчно 25 учнїв.

До II кляси вписалось 35, на уроки приходить пересїчно теж 25 учнїв.

До III кляси вписаних є коло 40, на виклади приходить пересїчно 30 люду.

До IV кляси вписаних є з 20, на виклади ходить приблизно 15 люд.

Крім того, май же що дня вписують ся нові учнї. Люди з охотою беруть ся до науки та щиро цїкавлять ся всїма її галузями. Це й учителям надає охоти до працї й вони тепер провадять її систематично та з любовю.

Що четверга відбувають ся конференції учителїв, на яких кожний з них дає звіт з своїх викладів та висловлює свої думки й бажання, чи то до пляну, чи до методи навчаня, які при переведенню в практику зпричиняли ся б, з його погляду, до поступованя в науцї.

Так на конференції, яка відбула ся 1 червня, всї приблизно висловили ту думку,що треба йти на зустріч бажанням та вимогам учнїв і старати ся навчити їх всему тому, що їм потрібно в практичному життю й так, щоб з того їм був як найбільший тосен.

Здаєть ся, отже, що є всї данні до того, щоб на протязї 3-х місяцїв, як то намічено на пляну, люди змогли винести з школи такі знання, які принесли б велику користь в їх життю.

Як бачите, шановні читачі, з новою програмою, з новими фаховими силами та побільшеною енергією товариші учителї взялись до працї над освітою своїх братів земляків.

Дай-то, милий Боже! В добрий час!

С. Трояндa.

Ґімнастичне Т-во „СЇЧ“ існує з 29 марця с. р. Спочатку ми не мали нїяких приладїв до ґімнастикованя, не було і площі, на якій можливо було би робити вправи; не дивлючи ся на се в Т-во з'єднали ся декількох десятків полоненых, які збирали ся для вправ в їдної з кімнат „Н. Д.;“ було догідно і тісно, але про те зараз ми маємо дві чудових площі, ґімнастичні знаряди, футбол, кеглї і т. ин.; ходимо на прогульки в лїс і там на вільному повітрї робимо свої вправи і гри. Орґанїзація значно поширила ся; має щодня вправи крім четверга від 1/4 11-ої год, рано до 11 год. Закликаємо до товаришів, які розуміють всю вагу ґімнастикли для нашого здоровля і фізичного розвитку, хай зголошують ся до „СЇЧИ,“ де знайдуть і користь, і розвагу, і відпочинок! **М. Б-ський.**

Телеґрама.

З приводу невиджалованої втрати в особі **І. Франка, Генеральна Рада** послала у Львів телеграму такого змісту: „Генеральна Рада Вецлярскої України прилучає свій сум до запального суму всеї Соборної України по тяжкій незамінимій втраті І. Франка. Невблагана смерть вириває з рядів невтамних трудеників за обновленя свого народу найкращії сили.

Низько схиляємо голови перед величною постатю славного борця за кращу долю свого народу.

Люди вмірають—ідеї вічні.

Земля пером Тобі, вєликий поборнику правди!“

Голова: **Я-к.** Секретарь: **С. К-й.**

Подїї в світї.

(Від 25. мая—5. червня).

За тучами громовими сонечко не сходить!

Борба йде далї, а **миру** немає і Бог зна, коли буде. Вже світало, та за хмари сонце запало. Здавало ся Анґлїя і Нїмеччина пристануть на мир, відступивши Франції забрані землї, а Росія заплатить тим, що в неї взято. Тільки через Бельґію згода не стала. Та показало ся,

Слова полова—а дїло диво.

Схопила ся війна на французькім фронтї, як була—а ще з **Італїєю** Австрія стала рахувать ся. Полонила до 30,000 війська і пів сотнї гармат і увійшла з гір на доли дорогою, що йде до Венеції. В Італії зняв ся лемент до Росії, аби напір відвернула наступом на північнім фронтї. І царь скликав раду полководиї до Царського села, щоб офензиву починати. Але либонь

з того пива не буде дива.

Росія зачала великий наступ артилєрії на просторі 350 кільометрів, але поки що не видно наслїдків сеї офензиви. У Росії ладу немає, а невдоволенне змагаєть ся. Онодї в Одесї вистрілив один инжінєр на царя тричі, та тільки малого царевича зранив у лївву руку, а цар вийшов цїло. Та й з царем в Росії лихо не згине.

Хотїв мабуть привернути порядок Кїченер, анґлїйський мінїстр війни і вибрав ся до Росії в гостину зі штабом 22 офіцерів.

Та гірка гостина, як лиха година.

Но дорозї до Архангельська схопила ся буря і корабель воєнний разом з Кїченером і 22 офіцерами штабу затонув. Розбив ся або на мінї, або на на нїмецькім торпедї. Се велика втрата для **Анґлії**, бо він гетьман був усего війська добровільного, а без гетьмана військо гине. Се зробило великий переполох у Росії й Анґлії. Мав він цїлою силою росийського війська вдарити на Нїмеччину й Австрію без пощади на людські жертви. Може з його смертю спасло ся богато нашого брата від смерти. Хай з Богом спочиває на днї моря.

З щастя та горя скувала ся людська доля.

Останнього мая счинила ся велика битва на Скаґерак на побережю Данії між анґлїйською а нїмецьою фльотою, борба була на водї між кораблями, під водою між підводними суднами і в повітрі—битва, якої світ не видав. Анґлїйцї втратили 8 великих кораблїв, 10 торпедовців, 1 підводне судно, а в тім 333 офіцерів і 5,129 моряків—а Нїмцї 2 кораблї 4 малі кружляки 5 торпедів. Найкраще взнати се із анґлїйської звістки: Анґлїя втратила 117,750 тонів, Нїмцї 60,720, хоч Анґлїйцї много своєї шкоди закривають. Але ще одна—дві таких битви і уся Европа буде вільна від анґлїйського насильства і голоду.

Дай Боже знати, з ким буду в дуду грати,

кажуть невтральні Греція Румунїя і Швеція і під тою побідою Нїмців стали хилити ся до Нїмців, та всї вони ще не рішені. Хоч **Греція** умовила ся потай з Болгарією і позволила її займати Кавалю. **Румунїя** прихиляєть ся до Нїмеччини згодою з Турком і Болгарією, ворожо до Росії—але всї ще ждуть, мовляв:

Туди глядь, куди шерсть лежить!

А нам тілько і в гадцї, щоб мир був та добрий. Хай він порівняє гори з долинами, а богатих з убогими,—поневолених з вольними! Та воно дай Боже як найскорше, але вже видно, скорше від падолиста не завісять оружя, а поки перепишуть мир—Різдво буде. Слово—вітер, письмо грунт! Та щоби на тім письмі було написано: Україна має право! От і все, а за сим словом—здорові будьмо, а на себе не гудьмо. Правда і в морі не утоне!

Ч. 15. ДАВАЙТЕ З РУК ДО РУК, З БАРАКА ДО БАРАКА! Р. II.

ПРОСЬВІТНИЙ ЛИСТОК

Видає Пресова секція полонених Українців табору Вецляр.

Виходить 5. 15. і 25. н. ст. кожного місяця. Ціна одного примірника 2 фен.

Вецляр, дня 15. червня 1916. р.

Дещо про значіннє **Івана Франка** для нашого народу.

Годї нам нині гідно оцїнити, як великі заслуги поклав покійний Іван Франко для нашої народньої справи. Треба буде чимало лїт на те, щоби розглянути всї книги, вірші, розвідки, статтї, лїтературні й наукові замітки, які, мов із рога обильности, сипали ся з під Його творчого, невтомимого пера. Треба буде багато лїт, щоби той чоловік у всїй своїй величі виріс перед очами народу, не тільки як велетень думки, але також як знаменитий примір витрівалого робітника на народнїй ниві, як зразок знаменитого громадянина, як ідеал борця за поступ людини.

Іван Франко (1856—1916).

Нині можемо сказати, що куди б ти не повернув ся в нашу минувшину за останнїх 40 лїт, всюди стрінеш ся з іменем Д-ра Івана Франка, всюди він приложив свою добру руку, всюди оставив трівкі слїди в науцї нашій, у письменстві, в журналїстиці, в суспільно-економічній працї, в полїтиці, в парляментаризмі, в театрі, одним словом всюди. Село, город, рілля, фабрика, кабінет нашого інтелїґента і вбогий варстат (робітня) нашого ремісника —всї вони чимало завдячують Великому Покійникови, по всїм усюдам мандрує нині його невспинущий, нїколи не заспокоєний дух і голосно, безнастанно кличе: працюйте, вчіть ся, творіть, поступайте, бо нема часу й невільно стояти довго на одному місцї! Спочинеш хвилину і йди вперед, бо велика дорога перед нами, бо далеко приостали ми позад поступом щасливіщих від нас народів.

Як учений причинив ся Він чимало до того, що наше „Наукове товариство імени Тараса Шевченка“ підняло ся нині до уровенї заграничних академій наук. Писав у всїляких напрямках наук, знайомив нас із висліґами світової науки, виховував молоді вчені сили, показав світови, що й у нас, у тих Українців, про яких світ мало що знає, є своя наука, є наукова традиція, є охота доложити свою пайку до загальної скарбниці людського знання.

Такі праці, як про Варлаама й Йосафа, як про Апокрифи, про наші коляди, про Слово о Лазаревім воскресенні, про Вишенського, про деякі твори Шевченка вказують, що український геній є спосібний до глибокої самокритики, що сам може здавати собі справу з того, що він творить, пощо се творить, куди він прямує, одним словом, що він не ходить манівцями, а пливе, мов новітній корабель по морі, вбачаючи на розбурханих хвилях життя раз намічений шлях.

А його збірник народніх приповідок, апокрифів, віршів, се прямо монументальні видання, що не мають кращих від себе в цілому світі, величні докази невичерпаного багацтва серця й ума нашого народу.

Його короткий огляд нашої літератури в російському словарі Брокгауза, студія про Данта, про святе письмо, про байки, катехизм економії і таке иньше, се зразки знаменитої популярної літератури. Словом, у Франку мали ми всестороннього вченого, котрий перед нами відчиняв усї двері, ворота й ворітця до цілої Европи й перед цілим світом показував дорогу до нас, до тої України, про яку світ був призабув.

Як письменник—дав нам Захара Беркута, Перехрестні стежки, Панські жарти, Вишенського, Зівяле листя, Мойсея, Лиса Микиту, Украдене щастя і—чи годен пригадати й перечислити нараз усї цінніщі його поетичні твори. Яке багацтво, яка ріжнородність думки, форми, настрою! Ріжні часи, ріжні люди, ріжні питання, цілий народ від старця до дитини, від княжих часів до нині, від богача до останнього нуждаря, від достойника до того, що „На Днї“ суспільного устрою, заговорили нараз перед нами новим, горячим, різким словом, так як вони чують і розуміють із повних широких грудий.

Життя української суспільности запінило ся мілїонами капель людського горя, захвилювало бурею суспільного океана, заграло, зашуміло шумами подільских ланів, гірських пралїсів, ревом Днїпра, музикою степу. Він зняв із них печать заскорузлости, відвалив камінь облуди, поклав перед них могучий закон правди. Плачте, тїшитесь, смійтесь, проклинайте, лиш не нидїйте, не душіть ся в задусї, не гнийте! Отсе ваше перше й головне право, инші прийдуть за ним, бо цілий великий механїзм світа збудований на вічному й безнастанному рухові, на вічній безнастанній боротьбі о краще, що раз краще життя.

Се одно, що говорив покійний Іван у своїх безчислених творах, а друге важке слово то було: не бійте ся! Ви ж не невольники, не нїма худобина, яка терпеливо двигає ярмо—ви люди! Не бій ся, хлопе, анї жандара, анї дїдича, анї нїкого, бо ти властитель свойого кусника землї, ти робітник пильний, ти горожанин такий як і другі. Не бій ся, учителю, попе, урядникy, своїх зверхників, лиш домагай ся кращих умов працї, бо тебе потрібує народ, край, суспільство й коли ти чесно живеш, добре працюєш ти не маєш чого бояти ся. Жінко—перестань бути рабою, ти ж товаришка мущини, ти ж його співробітниця, тобі належать ся всї права, якими й він користуєть ся у світї.

І не тільки в лїтературних творах, у часописях, на зборах, у партийнім життю—всюди голосив Він отсї кличі, всюди загрівав до працї, до відваги, до правди. Що людське, не було чуже для його і нїчого не було йому дорожче як людина.

Творив партію соц.-дем., радикальну, національно-демократичну, бо всї вони були потрібні у свій час і для своєї роботи. Працював у ріжних дневниках і всюди, де його треба було, там Він і являв ся, розумiючи, що є тільки один Франко, котрого сила ума, щирість чуття, охота чину мусить розливати ся на всї партії, на всї верстви суспільні, на все, що стремить ся до кращого й лучшого народнього життя. Учив і вчить нас, як бути добрим Українцем, гарним громадянином і людиною, правдивою повною людиною в одній особі. У відродженнє нашого народу, у його спромогу жити не тільки народнїм, але і власним—державним життям вірив і тую віру оставив нам, як Свій великий батьківський заповіт, який нам конечно, конечно треба здїйснити, коли ми не хочемо бути його непонятливими учениками, його негідними земляками, його невдячними співгорожанами!

Б-н.

Іван Франко.

Наймит.

В устах тужливий спів, в руках чепіги плуга—
Так бачу я його;
Нестаток і тяжка робота і натуга
Зорали зморщками чоло.
Душею він дитя, хоч голову схилив
Немов дїдусь слабий,
Бо від колиски він в недолї пережив
І в трудї вік цїлий.
Де плуг його пройде, зелїзо де розриє
Землї плідної пласт,
Там незабаром лан хвилясте жито вкриє,
Свій плід землиця дасть.
Чому ж він зрібною сорочкою окритий,
Чому сїряк, чуга
На нїм мов на страцї з пошарпаної свити?
Бо наймит він, слуга.
Слугою родить ся, хоч вольним окричали
Богатирі його.
В нуждї безвихідній, погордї і печали
Сам хилить ся в ярмо.
Щоб жити, він життє і волю власну й силу
За хлїба кусник продає,
Хоч не кормить той хлїб і стать його похилу
Не випрямить і сил не додає.
Сумує нїмо він, тужливим співом оре
Те поле, оре не собі,
А спів той наче брат, що гонить з серця горе,
Змагатись не дає журбі.
А спів той, то роса, що в спецї підкріпляє
На пів зівялий цвіт;
А спів той—грім страшний, що ще лиш глухо грає,
Ще з далека гремить.
Та поки буря ще нагряне громовая,
Він хилить ся, проводить в тузї дни,
І земельку святу, як матїнку кохає,
Як матїнку сини.
Байдуже те йому, що для добра чужого
Він піт кровавий ллє,
Байдуже те йому, що потом труду свого
Панам панованнє дає.
Коби з трудів його на других хоч спливала
Небесна благодать.

* * *

Той наймит—наш народ, що поту ллє потоки
Над нивою чужою.
Все серцем молодий, думками все високий,
Хоч топтаний судьбою,
Та в серцї, хоч і як недолею прибитім,
Надїя кращая жиє;
Так часто під скали тяжезної ґранїтом
Нора холодна бє.
Лиш в казцї золотій, мов привид сну чудовий,
Він бачить доленьку свою,
І тягне свій тягар, понурий і суворий,
Волочить день по дню.
В столїтях нагнїту його лиш ратувала
Любов до рідних нив;
Нераз дїтий його тьма тьменна погибала,
Та все він пережив.
З любовю тою він мов велетень той давний,
Непоборимий син землї,
Що хоч повалений, опять міцний і славний,
Вставав у боротьбі.
Байдуже для кого—співаючи, він оре
Плідний широкий лан;
Байдуже, що він сам терпить нужду і горе,
А веселить ся пан.

* * *

Ори, ори й співай, ти велетню, закутий
В недолї й тьми ярмо!
Пропаде пітьма й гнет, обпадуть з тебе пута,
І ярма всї ми порвемо.
Не даром ти в бідї пригноблений врагами,
Про силу духа все співав,
Не даром ти казок чарівними устами
Його побіду величав.
Він побідить, порве шкарлущі пересуду,
І вольний, власний лан
Ти знов оратимеш—властивець свого труду
І в власнім краю сам свій пан.

ІВАН ФРАНКО,

Доктор фільозофії, почесний професор харківського унїверситету, член-дописувач рїжних закордонних наукових товариств, директор фільольоґічної акції, член богатьох наукових комісій і видїлу „Наукового т-ва ім. Шевченка“ у Львові, провідник і почесний член національно-демократичної партії й богатьох инчих українських полїтичних і наукових товариств і орґанїзацій.

Звише 40. лїт працював І. Франко на лані рідного письменства й освідомлення українського народу. Його труди величезні. Вони багато спричинили ся до загального піднесення культурного поступу й розвитку широких народнїх мас, до того, що наш занедбаний злою недолею український народ став на сучасний шлях визволення й відродження. Се був найбільший Син України після таких велетнїв, як наш славний Батько Тарас Шевченко, Костомарів, Кулїш та Мих. Драгоманов.

Зі смертю І. Франка ми губимо не тільки по-

ета, вченого й письменника, але й одного з найкращих наших народніх провідників і орґанізаторів. Зійшов до могили велетень українського національного поступу й лишив у сотнях своїх ріжнороднїх творів, найлїпший приклад нащадкам, як треба бороти ся о долю й освідомлення свого народу, як треба йти шляхом невтомного робітника на користь Ненці-Україні і всьому пригнобленому, обездоленому й темному!.. Память про Нього не вмре нїколи, не вмре, як не вмруть і Його безсмертні думки!

Др. **Іван Франко** родив ся 15. серпня 1856. р. в селї Ногуєвичах, дрогобицького повіту. Його батько був бідним селянином-ковалем і важкою працею робітника здобував хлїб насушний для своєї сїмї.

Кінчивши сїльську школу в Ясеницях, маленький Івась звернув на себе увагу своїми незвичайними спосібностями й перейшов до повітової школи в Дрогобичі, а звідтіль до ґімназії, яку скінчив у 1875. роцї з відзначеннєм.

Ще в ґімназії Він почав свою лїтературну дїяльність, а містив свої твори в орґанї студентського товариства „Друг“, який був під впливом так званої „старо-руської партії. Вступивши до львівського унїверситету, І. Франко стрінув ся з покійним українським дїячем Михайлом Павликом, зійшов ся з ним і з того часу вкупі почали працю на користь рідних селянських мас.

Франко й Павлик—се були майже перші орґанїзатори селян у Галичинї, які щиро взяли ся за їх освідомлення й провід у боротьбі за кращу будуччину. Будучи в Київі, І. Франко зазнайомив ся з відомим ученим Михайлом Драгомановим, який і показав йому дїйсний шлях працї на користь власного народу. Тим шляхом Франко йшов опісля все своє життя.

Тернистим був сей шлях. Уже в 1877. роцї Франка й Його товаришів арештовано й продержано довгі місяцї в тюрмі до слїдства, після чого засуджено за приналежність до соціялїстичного товариства. В 1880. р. І. Франка знову заарештували й пішки погнали „етапним порядком“ до рідного села. В 1889. р. Його заарештовують у третє. Справа, яку Він проповідував, і переслїдування за Його полїтичні переконання, відбили ся на Його становищі в суспільности. Наше духовенство й інтелїґенція довгий час бояли ся Його за те тільки, що Він проповідував нові думки, що Він бажав волї й рівности для всїх: і для пана й для мужика. У важкій боротьбі за шматок хлїба й одночасно за свої ідеали, Іван Франко мусїв довгі лїта покласти на те, щоби через свої великі заслуги добити ся серед суспільства належного признання. В 1894. р. Його іменовано степенню д-ра фільозофії при віденськім унїверситетї, а швидко після того Він здав іспит на професора української мови й лїтератури ві Львові. Але польські пани не допустили, щоби Франко став професором львівського унїверситету. І знову приходить ся Франкови тяжко заробляти на кусень хлїба.

Не дивлючи ся на важкі перепони й злиднї в життю, І. Франко безнастанно працює в ріжних полїтичних орґанїзаціях, пише й видає всїлякі популярні книжки для простого народу, аґітує й засновує нові орґанїзації. Коли святковано 25-лїтнїй ювілей І. Франка, то була видана товста книга **одних тільки** заголовків ріжних лїтературних творів, що написав Він на ріжних мовах і в ріжних виданнях. У 1891. роцї І. Франко засновує радикальну партію, яка витрівало бореть ся й досї за інтереси народніх мас, у 1899. роцї Він засновує зі своїми товаришами теперішню національно-демократичну партію й виробляє разом із др. Охримовичем її партийну проґраму. Два рази був Франко кандидатом на посла до парляменту. Та знову через польських панів, в інтересї яких було не допустити посла-Українця до парляменту, І. Франко оба рази перепав, хоч оба рази мав велике число голосів. Згодом Франко усуваєть ся від ширшої полїтичної дїяльности, а працює на ниві науки й українського письменства.

Українське громадянство по обидва боки кордону щиро шанувало Д-ра Івана Франка, як свого першого дїяча й провідника. Наукова дїяльність Його признана цїлим культурним світом. У Росії Він був почесним доктором фильозофії при харківськім унїверситетї, а незадовго до смерти, обговорювано думку вибрати Його в дїйсні члени Петроградської Імператорської Академії Наук.

Багато зробив покійний Іван Франко для українського народу й тому імя Його не вмре в серцях наших, а завжди стояти ме поруч із постатями инчих велетнїв українського народнього духу.

Вічна память і слава Великому Борцеві за долю й освіту пригнїченої Вітчини!

А. Полуботок.

Ів. Франко.

Каменярі.

Я бачив дивний сон. Немов переді мною
Безмірна та пуста і дика площина,
А я, прикований ланцом залїзним стою
Під височенною ґранїтною скалою,
А далї тисячі таких самих, як я.

У кожного чоло життя і жаль порили,
І в оцї кожного горить любови жар,
І руки в кожного ланци мов гадь обвили,
А плечі в кожного до долу ся схилили,
Бо давить всїх один страшний якийсь тягар.

У кожного в руках тяжкий залїзний молот,
І голос сильний нам з гори мов грім гремить:
„Лупайте цю скалу! Нехай нї жар нї холод
Не спинить вас! Зносїть і труд, і спрагу й голод,
Бо вам призначено скалу отсю розбить“.

І всї ми, як один, підняли в гору руки,
І тисяч молотів о камінь загуло,
І в тисячні боки розприскали ся штуки
Та відривки скали; ми з силою розпуки
Раз-по-раз гримали о камяне чоло.

Мов водопаду рев, мов битви гук крівавий,
Так наші молоти греміли раз-у-раз,
І пядь за пядею ми місце здобували;
Хоч не одного калїчили ті скали,
Ми далї йшли, нїщо не спинювало нас!

І кожний з нас те знав, що слави нам не буде,
Нї памяти в людий за сей крівавий труд,
Що аж тодї підуть по сїй дорозї люди,
Як ми пробєм її та прорівняєм всюди,
Як наші кости тут під нею зогниють.

Та й слави людської зовсїм ми не бажали,
Бо не герої ми і не богатирі—
Нї, ми невольники, хоч добровільно взяли
На себе пута. Ми рабами волї стали:
На шляху поступу ми лиш каменярі.

І всї ми вірили, що своїми руками
Розібємо скалу, роздробимо граніт;
Що кровю власною і власними кістками
Твердий змуруємо гостинець, і за нами
Прийде нове життє, добро нове у світ.

І знали ми, що там далеко десь у світї,
Котрий ми кинули для працї, поту й мук,
За нами сльози ллють мами, жінки і дїти,
Що други й недруги гнївнії та сердиті
І нас, і намір наш, і дїло те кленуть.

Ми знали се, і в нас не раз душа болїла,
І серце рвало ся, і груди жаль стискав;
Та сльози, анї жаль, нї біль пекучий тїла,
Анї прокляття нас не відтягли від дїла,
І молота нїхто із рук не випускав.

Отак ми всї йдемо, в одну громаду скуті
Святою думкою, а молоти в руках.
Нехай прокляті ми і світом позабуті,
Ми ломимо скалу, рівняєм правдї путї,
А щастя всїх прийде по наших аж кістках!

Ів. Франко.

На судї.

Судїть мене, суддї мої,
Без милости фальшивої,—
Не надїйтесь, що верну я
З „дороги нечестивої,“
Не надїйтесь, що голову
Перед вами смирно схилю я,
Що в добрість вашу вірить буду
Одну хоч хвилю я!

Судїть мене бєз боязни,
Та ж сильні ви; то знаєте—
Судїть без встиду, та ж ви встид
На привязи тримаєте;
Судїть, як каже право вам,
Судїть остріще, тяжче ще:
Та ж ви і право—то одно
В одній машинї колїсце!

Одно лишень прошу я вас:
Скажіть виразно й сміло ви,
Яка вина моя і тих,
Що враз зі мною йдуть і йшли?
Скажіть виразно: люди ті
Се зрадники! Вони хотять
Перевернуть, перетворить,
Звалити наш суспільний лад!..

Та й ще скажіть, за що хотять
Перетворити лад цїлий?
За те, що паном в нїм багач,
А гнесь слугою люд нїмий,
За те, що чесна праця в нїм
Придавлена, принижена,
Хоч весь той ваш суспільний лад
Піддержує й живить вона!

За те, що дармоїдство тут
З робучих рук ссе кров і піт,
За те, що тут з катедр, амбон
Ллєсь темнота, не ясний світ,
За те, що ллєсь мілїонів кров
По прихоти панів, царів,
За те, що люди людям тут
Кати, боги, раби, гірш псів!..

Та й ще скажіть, як сей лад
Перевернути хочем ми?
Не збруєю, не силою залїза і війни,
А правдою і працею й наукою.
А як війна крівава понадобить ся—
Не наша буде в тім вина!

Та ще скажіть, що ви й сами
Не відмовляєте нам того,
Що правду ми говоримо,
Що прямо, чесно ми йдемо
За правдою! Все се скажіть,
Суддї мої, по щирости,—
Тодї, в імя сього ладу,
Судїть мене без милости!..

Перша моя стріча з Ним.

Се було в осени 1896. р. Я мав 18 років. Мене вигнано з польської ґімназії. Викрито тайний гурток молодїжи й мене „голову“ вигнано за „соціялїзм“ з усїх ґімназій. Я втратив усї „уроки“, з яких удержував ся, мене покликано до начальства (повіту), поставлено під полїцийну сторожу, а в кінцї змушено мене покинути місто. Я почував велику кривду й поїхав до Львова до Франка за порадою —без дому без лому.

З дрожачим серцем я постукав до Його дверий у саме полудне. Відчинила менї сухорлява жінка скромно, майже вбого вдїта.

— Тут мешкає Д-р Іван Франко?

— Тут, прошу.

Я ввійшов у середину Його помешкання. Кілько шаф із книгами, столик із кріслом завалений рукописями і книжками. На долївцї повно книжок розсипаних, неуложених. Се була Франкова робітня.

— Сїдайте—Він небавом прийде!—сказала своїм питомим голосом жінка й лишила мене в кімнатї.

Я став ловити очима одну книжку за другою. Небавом побачив коло себе малих Франкових дїтий, що бігали по покою, тягнучи за собою візок. Вони дивили ся на мене цїкаво, і говорили з собою.

Через пів години ждав я—аж отсе увійшов у кімнату Він. У сїрім плащі, в убогім зношенім одїнню. Скинув плащ і подав менї руку. Менї заперло уста—я встав поклонив ся та сїдати не смів.

Передімною стояв чоловік сорока лїт. З Його поважного без усміху лиця повіяло на мене чимось глибоко скорбним. З високого чола хмарою звисала глибока задума. Зболїлі очі від читання дивились на мене добрячо—та я чув, що над сею головою висить хмара дум, сумнївів, журби й жалоби. Між мною а Ним стояла непоборима стїна. Я приходив зі своєю журбою до Його—а Він, бачу, думками обхоплює широкі круги, біль загалу, неволю всїх робучих мас,—ставить собі вічні питання, як воно, до чого й що воно буде з нами усїма. Я зі своїм маленьким горем смію звертати ся до Його. Я засоромив ся і мовчав.

— Сїдайте, —мовив Він тихим голосом.

— Я сїв і взяв Його книжку „Зівяле листє“ до рук.

— Ви звідки?

— З Золочева.

— Як же там у вас?

— Я розповів, як стоїть рух радикальний у повітї і просив Його продати нам кілька женевських видань.

— „Життє і Слово“ маєте?

— Маємо всї Ваші видання!—сказав я й замовк.

Його покликано обідати. Просив мене з собою. Менї було дуже нїяково—та я не смів перечити.

Жінка стояла коло печі, а Він сїв із дїтками і зо мною за стіл. Стала випитувати, як відбувалось вїче. Франко оповідав, яку суперечку мав із „народовцями“ (партія галицьких інтелїґентів), в якій Його бесїда захопила мужицтво. За той час кілько разів уставав і роздїляв дїтям і менї по кусочку мяса. Найбільше докладав менї й се менї було дуже досадно. Та опирати ся я не смів—хоч мало що й їв. А Він оповідав. Я ловив кожне слово. Менї розкрила ся перед очима цїла пропасть нашого розладу й нерозуміння в інтелїґенції потреб нашого селянства.

Ми встали від обіду. Я пізнав, що займаю Йому дорогий час, хоч він садовив мене коло себе в робітнї, дав менї до перегляду книжки—я вийняв всї гроші, які мав і просив менї продати, що може.

Узявши чималий жмут книжок, я уклонив ся низенько й вийшов.

В душі своїй чув пригнобленнє за себе: Він же думав про увесь народа, а я смів зближати ся до Його зі своєю журбою.

В. П.

Памяти славного „Каменяра“ І. Франка.

Злая Парка в чорну днину
Вкоротила славний вік;
Вмер борець за Україну,
Сильний духом чоловік,
Краю нашого світило,
Неутомний „Каменяр“,
Що в скалу недолї сміло
За ударом клав удар.
Так над дикою скалою
Працював Він сорок лїт:
Під могутньою рукою
Прахом сипав ся граніт.
Мур великий з кожним роком
Ширше лоно розкривав,
„Каменяр“ наш крок за кроком
Дальше й дальше поступав.
Сили тратилось не мало,
Праця—страх була тяжка,
Та нїщо не підривало
Духу й волї Земляка.
Лиш холодная могила
Несподївано для нас
Славну працю зупинила,
—О, проклятий будь той час!

* * *

На Україні не стало
Вже того „Каменяра!..
Потрудив ся Він не мало

Для загального добра.
Своїй Ненці-Україні
Він оддав усе, що міг,
Але дикої тверднї
Проломати ще не встиг.
Надломились Його сили,
Серед праці Він умер...
Скелю дику, браття милі,
Нам черга ломать тепер,
Не лякайтесь, що занадто
Наші силоньки слабі:
Хоч слабі, та нас багато,
В нас робітників—юрби!
І між ними є не мало
Сильних волею натур.
Вірте, браття, що б не стало,
А пробєм сранїтний мур!
Тільки дружно поспішаймо
По слїдах „Каменяра.“
З Богом, браття! Не дрімаймо,
Не така тепер пора!

* * *

Гей, хто любить Україну
Озовись, до нас виходь,
Всї працюймо заєдино,
Хай поможе нам Господь!

К. Самотний.

Економічний розвал Росії.

Недавно в одному російському журналї „Русскія Запіскі“ була надрукована стаття відомого російського письменника Пєшкова. Та стаття яскраво малює теперішнїй економічний стан Росії та показує нам, що там, у Росії, не так то все дуже добре, як деякі товариші вявляють. Подаємо цю статтю в цїлости.

„Економічні задачі, які повинна буде Росія розвязати по війнї такі величезні, що просто страх приступити до них: не знаєш із чого почати. У нашого мужика нема нї скотини, нї приладів до роботи, нї насїння до посїву, нї коний—одним словом, нїчого нема. Приходить ся вертати ся до „камяного віку“, коли чоловік запрягав свою жінку у „соху“, за яку служив звичайний корч. Із чисто російською безпечністю ми довгий час затуляли очі на це й говорили о незмірних природнїх багацтвах Росії, які позволять нам залїчить економічні рани, висміювали Нїмцїв, котрі примушені їсти хлїб із бульбою, і так неначе з неба звалили ся, коли в самих виявила ся гостра недостача хлїба. Зробило ся це через те, що ми, замість зібрати докладну статистику, потїшали себе розмовами про величезні запаси хлїба в Росії—цю „житницю Европи“ і т. д. Але нараз пізнаємо правдиве положеннє своє, коли заглянем до статистичних цифр.

Як подавав у Державній Радї мінїстер фінансів, війна тепер нам коштує в день $31\frac{1}{2}$ мілїонів руб., значить по над $11\frac{1}{2}$ мілїардів руб. річно. Наш річний буджет доходить $3\frac{1}{4}$ мілїардів руб. Значить, цього річно ми розходуємо по над 15 мілїардів руб. Це якраз така сума, яку за той самий час виносять усї наші доходи. Таким чином, ми провадимо війну вже не за наш дохід, котрий зменчив ся й велика часть якого йде на прожиток народу, а за наш національний капітал, за наше майно. Кожному добре відомо, до чого доходить господарка, коли видатки покриваютя ся не з доходів, а з частини капіталу.

Що таке положеннє повинно було прийти, можна було сказати наперед ще перед початком війни. Де кілько місяцїв після того, як війна почала ся в 1914. роцї—більша частина скотини пішла вже на мясо й ми почали розходувати ту скотину, котра потрібна на розплід, на молоко і т. д. 18. лютого 1915. р. мінїстер сїльської господарки сказав у Думі: „нормально ми споживаємо скотини 9 мілїонів штук річно. За минулий рік війни ми, з причини зросту споживання мяса військом, забили ще лишнїх 5 мілїонів штук скота, а 4 мілїони ми примушені були покупити на землях, занятих ворогами. Таким чином того року споживлено в нас 18 мілїонів штук, значить 17% усїєї скотини російської імперії“. Тепер наближаєть ся вже кінець другого року війни. У нас за багато говорили та сперечали ся: одні старали ся показати, що вже в нас іде добре, другі малювали положеннє чорними фарбами,—але справа від того не змінила ся. А правительство не має нїяких планів і боїть ся всякої громадської орґанїзації.

Тим часом життя йде своєю стежкою з желїзною послїдовностю. Наше національне багацтво подібно до зимового покрову на нивах перед приходом весни. Ще вчора все було покрито снїгом,—сьогоднї не сподївано появляють ся підозрілі чорні плями, а завтра, чи після завтра від снїгу не останеть ся нїякого слїду. Так і з нашим великим багацтвом. Перед війною все здаєть ся було в порядку, після почали появлять ся дїрки—недостача того й цього, то в однім місци то в другім. Наше хвилеве багацтво тає не днями, а годинами і до нас наближаєть ся банкроцтво.

Киньмо оком навкруги себе. Усї фабрики виробляють тільки військові матеряли, а тимчасом наші машини, ваґони, паровози, сїльсько-господарські знаряди псують ся з дня на день і їх нема чим замінити. Московські фабрики заявляють, що можуть виповнити тільки 8% приватних замовлень. А в якім положенню наші желїзниці? 22. березня мінїстер сказав у Думі, що бодай зовсїм неможна одержати замовлених для желїзниці матерялів. А наші трамваї по містах? Ограничимо ся Петербурґом. Стан ваґонів низче всякої критики; турбіни елєктричної стації попсовані: елєктрична сїть невпорядкована. І так само скрізь. Навіть наші деревяні мости, якими ми так хвалимо ся, вже давно не поправляють ся й знаходять ся в дуже сумнім станї. А наші друкарські машини? Перше ми мали їх із Нїмеччини, тепер нових достати зовсїм

неможливо, а старі роблять ся непригожими. Що далї, як на них неможна буде працювати? Із початку війни стоять у Петербурзї недокінчені доми й нищать ся від непогоди. І так всюди—розвал і знищеннє народнього господарства. „Оптїмісти“ в нас кажуть: „Ну тепер, правда, нема робучих рук, але нехай тільки наш хлїбороб скине по війнї салдатську шинелю й вернеть ся до дому, то зараз закипить робота, й усї недостачі будуть заповнені.“ Правда, коли він буде мати можність зробить це все—але чим робить? На кожних чотирох господарів припадає тільки один робучий кінь. Купить плуг він не в силї, бо в його нема гроший. Та де його купить? Приходить ся застеречи серйозно наше громадянство, щоб не думало, буцїм кінець війни—кінець усїх бід.“

За що ми воюємо?

З початку, як забрали мене на війну, я міркував собі, що й справдї будуть годувати мою сїмю, як то й обіцяли росийські чиновники. Але потім не те стало ся.

Завезли мене в Новоґеорґієвську кріпость де й пробував я аж до самісїнького полону. І чого я там не чував про свою покинену сїмю. 20. листопада, року 1914., пише менї моя жінка, щоб я приїхав до дому на пораду, бо полїція хоче продати худобу за довг, який я був винен у кредитове товариство. Завдяки мойому товаришові, котрий менї позичив шістьдесять карбованців, я цей довг віддав. Але не довго трівав мій спокій. 10. сїчня 1915. року знов пише до мене жінка, що хлїба нема за що купить, бо ту запомогу, що давали від уряду задержали на податки. На це я жінцї відповів, що цьому лихові не можу допомогти, бо я й сам живу в неволї, отже я зажадав, щоби приїхав до мене мій тесть на пораду, бо мене не відпускають самого з війська.

10. лютого 1915. р. приїхав до мене мій тесть, але він до мене трохи не доїхав, а лише на ту станцію, де я мешкав—себ-то на станцію „Новий двір“, де його вхопили жандарі, тай посадили до вязницї.

Щойно на другий день я дізнав ся, що мій тесть під арештом. Я заходив ся з проханнєм, щоби його вирятувати з сього „царського дому“ на пораду. Оттам у цьому магістратї просять із мене шість карбов., на той закон, котрий цар батюшка всїм чиновникам подарував, себ-то: „Можете з бідних і шкуру драти, але душі його не чіпати, бо „її“ треба буде попови віддати, бо це його власність“. Але на моє лихо у мене гроший не були вокупити батька.

І що ж, тілько всїєї поради я й мав із чиновником, а не з тестем; а ще чиновник менї й додав, коли я не заплатив йому гроший, що мого тестя дома оштрафують за перехід границї кріпости. Після цїєї поради, мого тестя взяли як раба Божого й повезли назад до дому.

А я, „хрістолюбівий воін“, пішов до свого окопа сумуючи. Але слова сього святого чиновника збули ся, що він менї казав, що мого тестя оштрафують. Ще мого бідного тестя й до дому не догнали, а вже його пристав дома чекає як чорт (!) біля пекла, з папером у руках, кричить: „давай двайцять пять карбов. штрафу, або три недїлї арешту, бо ти перейшов границю кріпости“.

Тесть перелякав ся, тай не тямив, що робить. Побіг до сусїда, позичив гроший і віддав отому богоугодному чоловікови. А в тім часї я теж жалїв ся свойому начальству, яке менї відповіло: „як я буду докучати йому, то воно зверне увагу на моє прохання й посадить мене на один місяць у „царські покої“, де я можу забути свою родину“.

Ось він і каже менї: „ти не пішов на війну дїтий доглядати, а повинен родину защищати“. Ось лихо наше, що не можно й спитати, хто є наша родина, як не жінки й дїти?

От же, товариші, самі розміркуйте, кого ми повинні боронити, чи свою рідну сїмю, чи помішників пузатих, що називають себе: родина. Оце ж, товариші, не балачка моя, а щира правда була.

А. Я.

Із таборового життя.

Редакцийна Секція відбула свої загальні збори в суботу 10. червня, на яких ухвалено новий реґулямін принятий у всїх українских таборах крім точки, що до платні дописувачам від стрічки. Замість того ухвалено конкурсові нагороди за статтї на ріжні теми. Крім того переведено вибори по думцї реґуляміну й рішено як найскорше перенести друкарню до табору.

Просвітна Секція Просвітної Громади уконстатувала ся з полонених учителїв маючи на метї вести школу та бльокові читання. На останнїх зборах принято реґулямін і ухвалено новий плян роботи.

Виклади про Т. Шевченка д-ра Смаля-Стоцького професора черновецького унїверситету розпочали ся в четвер 15. червня й відбувають ся що дня від години 4. до ½6. в салї Народнього дому.

Театр В неділю 21 мая, заходом Т-ва ім. М. Лисенка, відбули ся вистави: **„Чи вдуріла“** трагічн. фарс Івана Франка і **„Помирили ся“** ком. М. Кропивницького. Театр був повний, грала наша нова духова орхестра.

Незвичайне гарно передав свою трагічну ролю павшої дївчини Камелїї, товариш Д., гарним партнером йому був товариш З., що грав ролю

молодого ловеласа Юлїяна. В ком. **„Помирили ся“** т. т., виконавцї загалом провели свої ролї добре.

В неділю, 11. червня в салї „Народнього Дому“, заходом того ж товариства ім. Лисенка, виставлено драму Квітки-Основяненка **„Щире Кохання“.**

Хто не знав цієї пєси, тому заголовок міг заімпонувати. І справдї, театральна саля була переповнена глядачами, але зараз же мимоволї зявляєть ся питаннє: чим керувала ся артистична секція, вибіраючи цю пєсу до постанови? Чи тим тільки, щоб заголовком зібрати людий і поза тим нїчого не дати, чи тим, що цю пєсу вже нїде не ставлять?

Та про се секція краще знає. Я тільки вважав своїм громадським обовязком сказати, що театр у полонї може й повинен бути школою для народу. Він не тільки має показувати людям, що дїяло ся й дїєть ся на світї, а й повинен учити їх. При нашій же роботї пробудження й національного освідомлення народнїх мас, театр повинен бути одним із найважнїщих чинників у цїй роботї. Він має пробудити в народї любов до свого рідного слова рідної пісні, до своєї славної минувшини. Тому найпотрібнїщими будуть пєси історичного й побутового змісту, але громадянського характеру й із певними тенденціями. Також секція має звернути увагу на саме виконаннє ролїв поодинокими артистами. Не ставить ся вимог до художнього боку, але мусить бути серйозне відношеннє до дїла.

Треба більше звертати уваги й на зовнїшнїй бік, а то на ґрім і вимову. Так наприклад Галя молодицею була зовсїм зі шпаґльованим лицем, а не заґрімірованим. Зовсїм же недопустимо, щоби на сцену виходив нетверезий артист.

Галя взагалї була добра, але нажаль також не знала своєї ролї й увесь час мусїла говорити під суфльора. Це останнє її дуже вязало й у монольоґах вона зовсїм не віддала того, що навіть дуже добре зуміла б віддати.

Приятель Таранця був сухим і занадто загадочним, чого по пєсї не видно.

Добрими були: Таранець, який гарно передав тип набожного й добродушного селянина, Семен Іванович і Пятаковський. Цї останнї добре провели свої ролї, але помічаєть ся, що більшість артистів дуже покладають ся на суфльора й менче всього на себе.

Слїд застерігати ся „малоросєйщини,“ бо то дуже шкодить вражінню. Танцї тодї цїкаво бачити коли вони на містї, а не тодї, коли комусь хочеть ся вискочити, як то зробив Микола. Зазначаю з приємністю, що відповідні сили секція має й коли поведе роботу в зазначеному напрямі, принесе багато користи нашій справі.

Концерт. Заходом артистичного товариства ім. М. Лисенка в понедїлок 12. червня уладжено концерт із широкою програмою в яку входили номери хорові, орхестральні й декламації.

Концерт лишив на слухачах гарне вражіннє. Музичні номери пройшли загалом дуже гарно, а деякі як „Верховино“ та „Гей послухайте“ слухачі просили повторити на bis. В серединї концерту виступив один із товаришів-полонених із палкою промовою в якій зясував сучасний лад, причини боротьби кляс, наші стремлїння до полїпшення свого положення й як засіб до того гуртування в міцні орґанїзації. Слухачі нагородили промовця гучними оплесками.

Із декламацій пройшли гарно „На судї“ Іван. Франка й „Як би ви знали паничі“ Т. Шевченка. Що до решти декламацій, то слїд би звернути більше уваги на вибір деклямацій та й на саме виконня їх. **Глядачі.**

Функціонуючий у салї театра кінематоґраф робить повні збори й дуже зацїкавлює глядачів.

Чайня. Існувати Кооперативна Чайня (Спілка) почала від 5. грудня т. р. маючі з початку 288 членів - пайщиків, а паєвого капіталу—158 мар. Тямлю ті днї, коли вона в перший раз розчинила свої двері... Полонені віднесли ся до сього так, нїбито отворило ся не кооперативне товариство, маюче метою добро для всього табору, а якась тайна, злочинна орґанїзація, від якої табор мусить сподївати ся всїх можливих і неможливих лих і прикростий!.. На заснувателїв дивили ся, як на якусь осібну породу звірят і щиро бажали їм шибиниці по поворотї до дому... Не дивлючи ся на такий „гарний“ прийом, наша чайня пішла в рух і поволї зєднувала все більше й більше членів; торговля пішла жваво; продавали чай, какао, рїжні солодощі всїм хто приходив і сміховинкою було дивити ся, а одночасно і болюче, як наші товариші по полонї, крадькома пробирали ся в чайню, оглядаючи ся, щоби хто не побачив їх та „не записав №-ра.“ Усе ж таки саля чайнї завжди була набита битком покупцями й так собі, зібравшими ся посперечати ся й побалакати, дядьками; було страшенно накурено, брудно й галас стояв як на ярмарцї в свята! Щомісячний оборот сягав до 30,000 марок і члени діставали по 30—50 ф. дивіденди на пай (30 ф.); лишок загальної суми йшов на просвіту й добродїйні цїли, як наприкл. стипендія „на освіту біднїщого українського селянського хлопца по війнї,“ на волинські школи, на допомогу таб. орґанїз. і пресї, не устрій святочних розговін для полонених, на поміч бідним сиротам т. Вецляр, хорим нашого лязарету і т. ин... 3. мая с. р. загальні збори членів-пайщиків ухвалили, що вступ у чайню мати муть виключно члени і з того часу наша чайня прийняла вигляд дїйсної кооперативної лавки; зробило ся чисто, просторо, на столах завели ся рїжні часописї й забави, а дохід від сього

не тільки не понизив ся, а навіть підняв ся. Зараз чайня має більше 520 членів, на суму 233 мар. паєвих вносів і робить щоденний оборот торговлї 200—350 марок! Видно, що світ почав поборювати темряву. **Д. Ре-тняк.**

Суд. На одному з таборових віч вибрано суд із 12. присяжних суддїв, які мали розбірати справу з хлїбом. Кількох полонених обвинувачено за крадїж хлїба й покарано громадським судом.

Дуже небезпечна очна хвороба, або трахома появила ся серед наших полонених у кількох бараках. Є се запаленнє очий, яке проявляєть ся огненним набреніннєм червоної болони під повіками. Воно дуже болюче, ріже в очі неначе піском, око плаче, червонїє і червона заслона насуваєть ся на зїницю, так, що хорий може цїлком ослїпнути, як не піде до лїкаря. Найгірше те, що ся хороба дуже заразлива; вона дістаєть ся з дотику очий до рук, з рук переносить ся на других людий. Тому не дивно, що начальство табору видало наказ **не вітати ся поданнєм руки**. Хорі повинні не затаювати хороби, а як найскорше вдати ся до лїкаря, а то можуть ослїпнути на віки, а другим накоїти лиха заразою. Здоровим радимо не затирати очий руками.

До праці!

Нїхто не заперечить, що вільного часу в нас хоч одбавляй. А між тим ми безпечнїсїнько сидимо собі в бараках, не беремо ся анї за холодну воду, та ждемо, коли то той мир уже прийде. Таж праця—то розрада для чоловіка! Коли б ми хоч сяку-таку роботу робили, то не так би нам тужно було й за родиною, та й час би оцей, що так поволеньки тягнеть ся, проходив би скоріще. А праця в нашому таборі знайдеть ся кожному. Треба тільки захотїти! Для тих, хто хоче вчити ся наукам—є в нашому таборі школа, виклади, сїльськогосподарські та инчі курси. Для инчих, кого курси не цїкавлять, можна вишукати инчу роботу. Ось недавно збудовано два бараки для кустарських виробів. Тут також кожний, хто захоче може знайти для себе роботу, навчити ся багато де-чому та й запомогу сяку-таку дістати. В тих кустарських бараках вироблюють ся найріжнороднїщї річі з дерева—скриньки, рамцї, із соломи—корзинки, крашеною соломою виклеюють ся ріжні річі і т. д. Дуже цїкава робота різьбарство та випилювання з дерева, плеттїння з ниток ріжних кошиків та мішечків, ганчарські вироби і т. д.

Крім кустарських виробів у тих же бараках заснована школа малюнків де можна за короткий час вивчити ся малювати фарбами—олїйними й аквареллю. Тут малюють із натури ріжні види, пейзажі і т. д.

Отже, роботу можна знайти, треба тільки жвавіще за неї брати ся та не лякати ся, що та робота комусь на користь та що нас за це покарають. Киньмо вже всї ті забобони, перестаньмо слухати тих „всезнайок“, що сами нїчого не знають. Зголошуймось, товариші, всї одностайне до працї: ходїм до школи, ідїм на виклади, зголошуймо ся до кустарського дїла, а тодї легче нам буде й цї важкі часи полону перетерпіти!

За дїло, товариші!

К.

Подїї в світї.

(Від 5. до 15. червня 1916. р.)

Чужі гроші кажуть—Росія слухає.

Французькими лїтаками, бельґійськими панцирними автомобілями, японськими пушками, американською муніцією, а лиш росийськими людьми почала Росія офензиву на просторі 300 верст мілїоновою армією проти австрийського фронту від Припетї до румунської границї. Керму й догляд обіймили союзники, себто французькі й бельґійські ґенерали. Анґлїйцї вислали свого мінїстра війни Кіченера з 22. штабовими офіцерами, але він не доїхав, затонув на морі. Ті чужі ґенерали хочуть зломити Нїмців росийською масою, бо у себе не мають уже сили. Французи крім офіцерів доставили ґазові самостріли, Бельґійцї панцирних автомобілїв, заплатили за доставу оружя й амунїції Японії й Америцї і стали провадити нашого брата на смертельні бої без пощади, без спожаління й без милосердя. Але начальником поставили про око ґен. Брусїлова. У битву кидають ті чужинцї велику масу війська, його гонять козаки у боєву лїнїю, позаду стоять гармати, що стріляють на тих, які хотїли би вернути ся. Плач, клекіт, шум, лемент, рев людий і коний, стоси трупів падає серед гуку гармат і ґазового одуру французьких самострілів.

Так приходить ся тепер нашим братам воювати.

Але поки що Росіяни **не проломили** лїнїї ворогів, тільки пересунули їх на боках; на півднї коло Чернівець до Снятина, коло Городенки до Стрипи, та на півночи коло Луцька до Стиру. В серединї лїнїї коло Тернополя, де стоїть нїмецьке військо, не встили його виперти. В Росії підняв ся дух і

обняла всїх радість, бо воєнні звіти подають великі втрати ворогів, що доходять до 100,000 люду. Але кажуть:

Не кажи гоп—поки не перескочиш!

І правду кажуть. Самі Французи вказують у своїх часописях, що Росіяни нїде не досягнули до другої лїнії укріплень; доказом того се, що вони беруть багато в полон, але орудій дуже мало. Шведські часописи подають затрівоженнє росийського правлїння, що втрати за великі проти того, що здобули. Ґенерал Брусїлов валить великими масами людий без пощади, гірше від Николая Николаєвича. Дотеперішнїй наступ коштував 250,000 людий. Мінїстер війни звернув увагу цареви, що Брусїлов і його дорадники-чужинцї забувають, що Росія не може вже виставити третьої армії. А як так воно піде на тім великім фронтї, то за чотирі неділї Росія останеть ся без армії. Так кажуть верхи, а народ каже:

Людська кровиця не водиця, проливити не годить ся

таке море крови! От що говорять полонені під Чернівцями: росийські салдати нарікають, проклинаючи й плачучи на своїх офіцерів, що вони гонять людий на видиму смерть. Коли їх женуть на перед козаки до бою нагайками, то вони заплющують очі, щоби не бачити сього страшного виду, що побіч них дїєть ся. Покладають ся на судьбу, бо позаду стоять кулемети й орудія наставлені на них, однаково смерть звідсїль чи звідтіль, кому суджено, гине як нетля в огнї. Резерва стоїть далеко на 10 кільометрів, а перед резервою стріляють на своє військо, що отягаєть ся від наступу. Тому росийські втрати за 10 днїв доходять до чверти мілїона. Тому Росія на має чого величати ся, як попадя на весїллї. Офензива зачала ся шумно-бучно, а може скінчити ся невесело. Краще йти тихо, але певно, бо

Тиха вода людий топить, а бурна тілько лякає!

А в Росії не було добра зранку, не буде й до останку, хоч тілько крови проливаєть ся—поки не буде волї людям. Таким самим великим шумом заклекотїло в **Італії**, але не з побіди, а з пораженння. Австрийцї вступили на льомбарський низ у напрямі Віченци. І се викликало бурю проти правительства. Вороги війни—соціялїсти і сторонники війни—націоналїсти злучили ся разом у парляментї й заявили своє недовіря 197. голосами проти 158. Із-за того подав ся Саляндра з мінїстерством до димісії й король се приняв. Поки що не зложено ще нового правительства. Але у всїх містах заклекотїло від демонстрацій і овацій із сеї й другої сторони. В Міляні обкидали соціялїсти манїфестацію за Саляндрою фляшками, склянками й каламарями не без чорнила.

Бога не гнїви, а чорта не дрочи,

каже **Румунія** далї й не схиляєть ся на нїчию сторону. Онодї вступив росийський віддїл із бомбами на румунську землю, аби напасти збоку на австрийські роти і счинити переполох—та їх розброїли й інтернували (взяли під сторожу). З Нїмеччиною й Болгарією заключила Румунія умову—а військо з 40 полків уже стоїть готове, якби що до чого. Але поки що жде, відаючи добре, що хто вітру служить, тому платять димом.

А на похиле дерево й кози скачуть.

Так на **Грецію** найшло чужого війська 275,000 Французів, 125,000 Анґлїйців, 26,000 Сербів—тепер Болгари перейшли границю й займають важні для війни позиції, а Греція мовчить, мусить мовчати, бо слабенька. Розброїла навіть своїх 10 річників (призиву 10 років), чи не з хитрости, щоби Болгари могли безпечно займати позиції. Має бути умова між ними, що після війни вони вернуть те, що зайняли. Так то Греція

Бєть ся як риба об лїд.

А за те **Анґлія**, що найбільше винна, стоїть завзята як перець, та сама не виходить на герець, Осереднї держави держави мають 2100 км. фронту у Франції, в Італії і в Росії. Коли Французи стоять на фронтї 500 км., Росія на 1000 км., то Анґлія ледве на 100 км., а каже, що має 5 мілїонів війська. Так то правду кажуть: за одного винного сто невинних гине! Бо що винні ті наші бідні люди, ті росийські салдати, що їх гонять на смерть на те, аби Анґлія вийшла з побідою. Всїм волю по війнї обіцює, всюди у ворогів за пригнобленними уймаєть ся, але мовить св. писаніє:

У людий бачиш запороху в оцї, а в себе бервена не бачиш!

Ірляндія не втихла на самі обіцянки. Партія самостійників „Сінфейн“ знов підносить голову, хоч тільки їх поклало голову за волю Ірляндії. Не злякались! По містах вибухають здвиговища, бунти й демонстрації з ірляндськими зеленими прапорами й відзнаками. А ірляндські революціонери висадили в повітря один зовсїм готовий свіжий корабель анґлїйський. Звісно Ірляндцї—то не Українцї, що боять ся навіть учити ся грамоти, не то ставати під свою хоругов у борбі за землю й волю. Тому Ірляндцї, слава Вам,

Боріте ся, поборете!

В **Америцї** получили ся Нїмцї з Ірляндцями й поставили разом із поступовцями кандидатом „Hughes“-а проти Вільзона при виборах на призидента Сполучених Держав. Тепер там кипить борба між ними при виборах. А **Японїя**

Бачить, як лиска звідки блиска

і хвостом має, та зуби скалить, що біла раса в Европі вирізуєть ся собі на безголовє, а жовтій расї на здоровлє. Вона тодї підійме голос і стане виганяти з Азії й Анґлїю й Росію з Сибіру й Сполучені Держави та пустить Монґолів на Европу. Та се далека пісня—для наших дїтий!

А нам одна дорога—єднати ся до гурту, аби ми після вийни в себе вміли постояти за своє право, за землю й волю. Аби голова на вязях, то розум буде,— скаже де-хто. Та що з голови, як у нїй розуму мало і слїпі очі! А як незєднані вернете, то знов у вас буде що хатка, то инша гадка. І вам правительство не то що не дасть землї й волї—а ще за вашу кров і змарновані лїта прийдеть ся вам сказати знов, як у 1905. р.: за мое добро—штовх мене в ребро! І добра не буде!

Роди, Боже, на всякого долю й на бідного, й богатого, щоб усї стали однозгідні, та діждали щасливого мира—Украйнї на благо! А тодї заведем у себе кращий лад, який захочемо: всї рівні, на волї, у своїй хатї!

Від редакції. Просимо товаришів подавати до ґазети вірші, статтї, оповідання, жарти, підслухані розмови і т. д., за що будемо дуже вдячні.

Оголошення.

Маємо на складї до розпродажи:

1) **Православний Калєндарь** на р. 1916. Виданий заходом полонених табору Вецляр.—Цїна 20 фен.

2) **Модестови Менцинському**—видана тамже.—Цїна 15 фен.

3) **Тарасові Шевченкові** в 102 роковини, видана тамже—Цїна 20 фен.

4) **Дїдова казка**, П-тка—видана тамже цїна 10 фен.

5) **З минулого, П-тка**—видана тамже цїна 10 фен.

6) Звідки пішло імя Украйна.—Цїна 15 фен.

7) Що тепер дїєть ся в Росії.—Цїна 10 фен.

8) Нїмецькі переводи для салдатів.—Цїна 15 фен.

9) Полонений. Голос пробудженого Украйнця, віданнє полон. табору Зальцведель.—Цїна 8 фен.

10) М. Возняк. Наша рідна мова.—Цїна 8 фен.

11) Др. Шишманов. Роля Украйни в болгарськім відродженню.—Цїна 12 фен.

12) Др. М. Лозинський. Галичина в життю Украйни. —Цїна 40 фен.

13) «**Просвітний Листок**», часопись табору Вецляр. —Цїна 5 фен.

14) «Вільне слово», часопись Зальцведельского табору.—Цїна 2 фен.

15) «Розсвіт», часопись табору Раштат,—Цїна 2 фен.

16) «Розвага», часопись табору Фрайштат.—Цїна 2 фен

17) «Вістник Союза Визвол. Украйни»—Цїна 5 фен.

Усе те можна замовляти також із робітничих команд.

Хто би знав, де є мій брат в полонї з Ново-Георгієвскої кріпости1) Онисій Кононович Ренгач із М. „Дубови“, Уманського уїзду Київської губ.

2) Афанасій Іосифович Ніжник, Уманського уїзду Київської губ. із села „Старі-Бабани“

3) Сергій Миклаєвич Хомутов, Станицї Верхне Кундрієвськоє Військо-донської области.

4) Єфим Миколаєвич Прихожій із села „Паришкова“ Переяславського уїзду Полтавської губ.

Хто де є, окликнїть ся до мене вісточкою, мій адрес г. Вецляр лагерь Воєнно-плїнних 5 батальон 5 бльок 5 барак № 2461 Антон Євдокимович **Кузьменко.**

У В А Г А!

Все і всюди пишіть по своєму, по украйнськи. За пів години кожний може навчити ся по своєму читати й писати. Хиба це тяжко? Гляньте: И се не руське І, а вимовляєть ся твердо так менче більше, як руське Ы. І читаєть ся як руське И. Е вимовляєть ся твердо як руське э; за те є вимовляє ся мняко: ї це мняке і, н. пр. мої, твої, читаєть ся мойі, твойі. Твердого знаку не пишеть ся, бо він непотрібний.

З друкарнї „Союза визволення Украйни“ у вецлярському таборі.

Ч. 16-17. ДАВАИТЕ З РУК ДО РУК, З БАРАКА ДО БАРАКА! Р. II.

ПРОСЬВІТНИЙ ЛИСТОК

Видає Пресова секція полонених Українців табору Вецляр.

Виходить 5. 15. і 25. н. ст. кожного місяця. Ціна одного примірника 2 фен.

Вецляр, дня 5. липня 1916. р.

Памяти борців за волю.

Спіть, достойні сини славної Вітчини! Заснули ви сном велетнів на славу тим, хто ще живе, хто волю всїм у своїй душі плекає. Ви сповнили свій обовязок і тепер уже не розбудить вас ні страшний гук гармат, ні стогін мілїонів жертв сучасної війни. Ви йшли за волю—а ми за ката!.. Ви згинули за славу, край, братів—а ми?..

Товариші! хто ще мало зазнав кривди, хто ще вірить у добродійність царського правительства, нехай пригадає собі отсих безіменних героїв, відомих під іменем „Потьомкінців“: Чи не заговорить у кожного із нас сумлїннє перед їх світлою памяттю, чи не встануть перед усїма нами докором їх постаті? Вони загинули за нас, за кращу будучність, за волю всїх! Де ж ми були?...

Опанас Матюшенко.

Це було 14. червня 1905. року. Дух революції вже носив ся в повітрі. Кожний це відчував і тільки ждали відповідної хвилї, щоб викинути червоний стяг. Найбільшими жертвами царської самоволї того часу були матроси. Вже занадто знущало ся над ними начальство, занадто сковувала їх волю залїзна дисциплїна. Нестало снаги більше зносити утисків і всї вони як один на броненосцї **„Потьомкін“** підняли повстаннє. З найлютїщими своїми ворогами, ставленниками правительства, обрахували ся по своїму й захопили власть у свої руки. Вибрали революцийний камітет із самих матросів для командування й розпорядку, викинули червоний стяг і броненосець рушив на Одесу.

Саме в цю пору в Одесї розгорів ся страйк (забастовка) робітників. Поява броненосця в цей мент підняла віру робітників і надала рухові нової сили. Полїтичні домагання робітників до правительства були поставлені рішучо. Мов блискавка, звістка про „Потьомкіна“ облетїла всю Росію. Повстаннє „Потьомкінців“ показало всїй російській армії, що годї вже

годити своїому ворогові, пора встати й скинути з себе кайдани. Яку надїю підняло в народї повстаннє „Потьомкіньців“, памятає кожний добре, хто жив життєм того часу.

Але не так склало ся, як жадало ся. Вороги народа більше думали про те, як знову скувати нас, нїж ми про своє визволеннє. Найшли ся й на „Потьомкінї“, ще вірні прислужники правительства, що продали нашу волю. Боячи ся за свою шкуру, вихованцї царського правительства, почали сїяти розлад серед команди з першого дня. Вони відмовили від повстання броненосець „Ґеорґій Побєдоносєц“ й роздїлили на двоє матросів на „Потьомкінї“. Після цього революцийному комітетові нїчого не оставало ся робити, як на одинацятий день повстання йти до Румунії.

Ганьба й сором усїм зрадникам народа й вічна слава революцийним „Потьомкінцям“!

Нам, Українцям, тим більше дорога память сих борців „Потьомкіна“, що більшість із них були Українцї, що **душею цього повстання** був свідомий Українець **Опанас Матюшенко.**

Після повстання „Потьомкіна“ начальство поробило все можливе, аби зовсїм загасити искри революції у фльотї та затерти память про повстання. Наслало шпиґів на кораблї, перестало набірати Українців у чорноморську фльоту й навіть перемінило назву броненосця „Потьомкін“ на—„Пантєлєймон“. Але скільки воно не старало ся затерти слїди революції, як жорстоко не розправило ся з „Потьомкінцями“ й иншими борцями за волю,—духа революції й прагнення волї в народї не здусило. Народ знову прокидаєть ся. Вже не далеко той час, коли захитають ся мури царських палат і заблисне зірка волї пригнїченних народів Росії!

Хай же память отсих славних борців промовить до душі кожного з нас і заставить стати до працї, до орґанїзації за волю, за кращу долю!

Онисим Чемара.

Хитрий хахол.

Хвалимон Харитонович, се дуже розумна людина!..

Так казали про нього всї хто його знав. Та не тільки ж і того! Він і сам себе вважав дуже розумним чоловіком. І це зовсїм справедливо. Хиба ж могло якенебудь дїло в селї обійти ся без нього? Нїколи в свитї!...

Він мав добре горло й величезний талан балакати. Бувало хоч яку бабу перебалакає. Та що там бабу!.. Коли він схоче на сїльському сходї поставити на своїому, то хоч нехай там уся громада проти нього, а він таки своє зробить, он що! Тим то й не диво, що хто хотїв бути в селї старостою, чи соцьким, чи навіть десяцьким, то мусїв насамперед поставити Хвалимонові Харитоновичеві добру „чвйортку,“ тодї вже міг бути певним, що все піде гаразд!

Та що й казать! Вже коли Хвалимон Харитонович сам уважав себе за чоловіка не з останнїх, то ми мусимо згодити ся з ним!..

І ось уже майже два роки сидить Хвалимон Харитонович у полонї в Нїмця.

Багато він побачив світа за сей час. Видав види, як то кажуть, мати ме що росказувати, як повернеть ся, що дай Боже як найскорше, у своє село. До того ж він за час війни дістав нашивку, споважнїв, та й досвіду життєвого в нього побільшало.

—Е, казав він про себе,—тепер уже мене нїхто не проведе. Я й перше був не промах, а тепер то вже й старостї носа втру...

Мушу ж від себе додати, що крім того, що він, як то кажуть, не дасть собі в кашу наплювати, був він ще й надзвичайно хитрий. Хитрість то є взагалї природня прикмета всякого „малороса,“ але Хвалимон Харитонович був хитрїщий хитрого. От же, як бачимо, він володїв двома великими талантами—міг кожного перекричати й кожного перехитрити.

Хочете—не хочете, а мусите признати, що це був чоловік не абиякий. Що ж до нього самаго, то він собою дуже задоволений.

Одно його завжди мучить, що він так рано попав у полон. А чутка є, що на позиції тепер, та ще з його розумом, можна дослужити ся мало не до ґенерала, та й калитку чималу можна збити. Ех, дав промаха!

Та ще він нїяк не розбере, як це він нараз попав у такий табор, де тільки й балакають що

Вперед борцї!

Вперед борцї! Не відступайте
Перед ненавистю юрби!
На глум ворожий не вважайте,
Гартуйте сили в боротьбі.

Свої труди на рідній ниві
Доводьте чесно до кінця;
Собі ж за щирії пориви
Не ждіть лаврового вінця!

Не лаври—нї, колючі терни
На цій путї чекають вас:
Ганебний глум слїпої черні
Прийдеть ся чути вам не раз.

Та ви не бійте ся нїчого,
Стопою смілою ідїть,
До ідеалу пресвятого
Тернами стежку прокладїть!

Не думайте, борцї кохані,
Що всує тратить ся ваш труд,—
Пора бажанная настане:
Розкриє очі сонний люд.

І тїж слїпцї, що нинї сміють
Над вами злобно кепкувать,
Заміри ваші зрозуміють
І стануть вас благословлять!

К. Джерело.

Історичний калєндар.

14. червня (3. ст. ст.) 1722. р. помер у Глухові, тодїшнїй столицї гетьманській, гетьман Іван Скоропадський.

Іван Скоропадський гетьманував на Україні після Мазепи й гетьманував тільки для виду, бо всїм заправляв тодїшнїй цар Петро через свого доглядача. Скоропадський був чоловік старий, без волї. При ньому московське правительство ще більше обкроїло права України. Народ, бачучи як порядкує Москва на Україні, став нарікати на Скоропадського, що він не боронить України від Москви. Це дуже добре бачив Скоропадський, але нїчого не міг зробити. Він подавав прохання до Петра—ствердити права й вольности України, але замісць цього вийшов царський указ, котрим заводила ся на Україні „Малороссїйская коллєгія“ з шести великоросийських старших офіцерів тих ґарнїзонів, що стояли на Україні з брігадиром Вельяміновим на чолї.Вона мала кермувати поруч із гетьманом усїма справами. Цїєї образи та зневаги не могло перенести серце гетьмана, він заслаб і скоро помер.

15. ч. (3. ст. ст.) 1895. р. помер український про Україну? Та й що то за Україна? Не то що, навіть царя хочуть скинути, немов якого старосту, чи там старшину! Щось тут поганим пахне!.. І як це він отак попав ся? Цього він собі нїколи не подарує!..

І оце вже кілько днїв ходить він по таборі, мов неприкаяний. Чогось дуже засмучений і рішає в голові якесь важне дїло.

Нараз став. Ударив рукою себе по лобі, усміхнув ся, круто повернув на місцї й потяг до таборової крамницї. Купив собі кілько аркушів паперу, перо й чорнила й пішов до бараку.

—Ну,—думає усміхаючись,—побачимо, хто кого обдурить! Побачимо, побачимо!...

Сїв коло стола, розіклав перед собою папір, умокнув перо в чорнило й почав:

Єго Превосходїтельству
Ґенерал-Маіору Г-ну Коменданту Лагера
Хвалимона Харітонова Кожушко
прошенїє.

Так как я ненаходю сєбя нацоїналїстом українцем і нє можу прімкнуться к єтой орґанїзації потому што імущественнимі і сємейнимі обстоятєльствамі тєсно связан с Велїкоросїєй іначе говоря находюсь у завісїмостї от Русского правітєльства і поєтому находю для себя нєвозможним оставаться в національном лаґере і убєдїтельно прошу Ваше Превосходїтельство отправіть міня в другой інтернаціоналїстїческій лаґєр.

Став. Подумав. Перечитав і скривив ся. Щось не подобаєть ся; дуже довге й щось не те. Розірвав написане, взяв другий лист і почав із початку:

„Імєю честь покорнїйше просїть Ваше Превосходїтельство о переводї міня у другой лаґер так как я уроженець кореной Російськой ґуберніі а імено Кієвской а также матеріально і семейственно тєсно связан с Велїкоросїєй что і дайоть мінє повод надєяться что моя прозьба будеть ісполнєна.“

Прочитав. „Здаєть ся добре!“ сказав і ще додав:

„А єслї Ви Ваше Превосходїтельство не вєрітє что єто так то посмотрітє на мінє в лицьо!

В ожиданії милостївой резолюції
Хвалимон Харітонов Кожушко.“

—А, аж на душі повеселїщало!

Обережно склав папір і поніс до канцелярії.

Не знаю, чи йому вдалось обдурити всїх „Окраїнців,“ як він їх називав, але сам Хвалимон Харитонович був певний, що він їх перехитрив...

Трутень.

учений і один із найкращих дїячів України Михайло Драгоманов.

Драгоманов походив із давнього козацького роду. Учив ся в харківському університеті й був професором історії на університеті в Київі. Брав участь у „недїльних школах“ 1861. р. і ширив поступові думки між молодими Українцями і в Галичинї і в Росії. На донос львівських москофілів до московських жандармів, Драгоманова скинули з професорів і він мусїв покинути Росію. Поселив ся в Швайцарії в Женеві, де видавав місячник „Громада“ і книжки суспільного змісту. Аж болгарський уряд покликав Драгоманова до болгарської найвищої школи в Софії, де Драгоманов і помер.

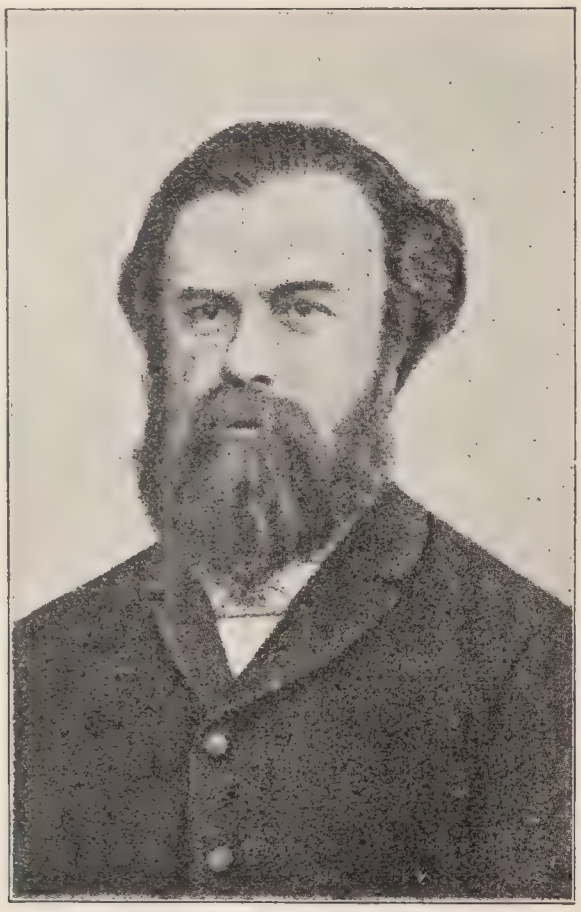

Михайло Драгоманов (1841—1895).

Вихований на ідеях „Кирило-Методіївського брацтва“ й на послїднїх виводах західно-европейської соціяльної науки виступив у половинї 70. р.р., коли на Українї заборонено українське слово й запанувала густа мряка реакції.

Драгоманов поставив слїдуючі полїтичні вимоги: рівне право для кожного чоловіка без ріжниці національности й полу, неограничену свободу слова, повну автономність кожної громади в її внутрішнїм життю й независимість вільної спілки всїх громад на цїлий українській землї—а попри те для національних меншостий однакове право що і для більшости. В сфері економіки жадає *передачі земель і вод* і знарядів господарських у *руки робучим союзам.* Космополїтизм у цїлях, а національзм що до форми (доріг) і способів—стало висловом його переконання. В „Переднїм Слові“ до „Громади“ каже: „Кожний чоловік, що вийшов із України, кожна копійка утрачена не на українську справу, кожне слово сказане не по українськи —є видаток із української мужицької скарбницї, котрий при теперішнїх видатках не звереть ся до неї нї звідки“.

Драгоманов дав почин соціялїстичному рухови в Галичинї серед молодї 80. р.р., з якої вийшов найбільший теперішнїй письменник і дїяч Д-р. Іван Франко, що недавно помер. За його впливом повстала в Галичинї в 1890. р. „Радикально-демократична партія“ мужицька, якої метою було: нести в народнї маси свідомість їх економічних, полїтичних і національних інтересів та боронити їх публично. Ся партія обхопила широкі селянські маси в Галичинї, дала почин великій орґанїзації „Сїчи“ в кожнім селї.

Так Драгоманов внїс західну культуру в наш забитий дошками світ і поставив таку програму (цїль) для нашого життя: союзна спільність (федералїзм) людий нашого народу з сусїдами близькими й далекими, вільність особи в усьому життю товариському, громадівство (соціялїзм) у справах господарських, розумовість (раціоналїзм) і дїйсність (реалїзм) у справах науки й умілости (штуки, іскуства).

18. ч. (7. ст. ст.) 1709. р. була нерший раз зруйнована Запорожська Сїч.

Коли Запорожцї під проводом Гордїєнка з гетьманом Мазепою перейшли на сторону шведського короля Карла XII., щоб із поміччю Шведів вигнати московських правителїв із України й тим вернути собі права й вольности, Петро, невдоволений на Запорожців, котрі найбільше боронили свої права й вольностї, послав на Запорожжє військо, щоби зруйнувати Сїч. Війська запорожського там було дуже мало, але воно боронилось дуже завзято. Тільки завдяки бувшому сїчовикови Галаґанови, який перейшов на бік Москалїв і показав їм Запорожські стежки, Москалї Сїч забрали, а всїх людий перебили. Курінї й будівлї на Сїчі попалено, а все те, що можна було забрати з собою, забрали. Сїчовики, що вратували ся з цїєї руїни і з під Полтави, заснували другу Сїч на Олешках при устю Днїпра на турецькій землї.

25. червня 1205. року поляг під Завіхостом вел. князь Роман Мстиславич Великий.

Волинський князь Роман, праправнук Мономаха, зайняв Галичину 1199. р. й дав почин Галицько-волинській державі й династії Романовичів, що княжили до 1340. р. Був дуже хоробрий, мав найбільшу державу в сучасній Европі, підгорнув за 5 літ під свою руку Київщину й Литву, придавив боярів у своїм царстві, розбив Половців, прийняв оборону православної віри по першім зруйнованню Царгорода латинянами, не прийняв королївської корони від папи Іннокентія III, а злучив ся з Нїмцями, щоби звоювати верховладу папи в Европі. Але заступили йому дорогу Поляки під Завіхостом, де він поляг перед битвою, необачно відступивши від своїх. У нїм утратила Україна великого чоловіка в той час, як наступали Татари й тому не могла устояти.

По нїм лишила ся памятка—різьблений орел двоголовний із Візантії на холмській баштї в селї Білавинї.

Роман Мстиславич Великий (1199—1205).

27. ч. (17. ст. ст.) 1663. р. вибрано гетьманом лївобічної України Івана Мартиновича Бруховецького.

Бруховецький був незначного роду, але він умів завоювати собі симпатію народа тим, що всїм обіцював рівність і спільність майна на Чорній Радї, де зібрала ся вся козацька старшина, козаки Запорожцї й чернь увесь народ—і там вибрано його гетьманом. Люди думали, що він справдї буде обороняти права й вольности українського народа, але помилили ся. Зробившись гетьманом, Бруховецький почав дуже утискати й рабувати народ. Щоб забезпечити себе з боку Москви, він поїхав туди на поклін, оженив ся з Московкою, вбрав ся в московський халат. Мовчав на се, що Москва з Польщею подїлили між себе Україну, та прохав царя, щоби в усїх українських городах були посаджені московські воєводи з ратниками, щоби збірали самі у царську казну гроші з міщан та селян, та з „кабаків“, котрі почали заводити ся вже й на Українї. Народ, бачучи що робить Бруховецький, збунтував ся. Тодї Бруховецький щоби прихилити до себе народ, дав наказ вирубати в пень усїх Москалїв. Їх побито, але як прийшов із поміччю правобічний г. Дорошенко, зловили й його, поставили перед громадський суд, а потім убили, як собаку, привязавши до гармати.

27. ч. (17. ст. ст.) 1672. р. гетьманом лївобічної України був вибраний Іван Самойлович.

Самойлович був син попа, але людина начитана й дуже хитра. Бачучи, як московське правительство вислало Многогрішного на Сибір, бояв ся й сам попасти в гнїв і тому годив Москві. Через це йому приходило ся сповняти нераз досить прикрі річи, а його прохання проти кривд Поляків на Українї зіставали ся даремними, бо московська полїтика держала ся Польщі. При ньому зломлено автономію церкви на Українї і взято під московську церковну власть. Самойлович почав правити Україною самовласно—без народа. Хотїв зробити гетьманство дїдичним (наслїдственним) у своїм родї. Народ за це його не любив і чекав нагоди, щоби його скинути, і така нагода трапилась. В 1697. роцї його арештовано Москвою й вислано на Сибір з родиною.

30. червня (19. ст. ст.) 1768. р. Гайдамаки під проводом Залїзняка й Гонти здобули Умань.

Чотирі роки по знесенню гетьманства підняв ся на Правобережжі великий селянський бунт. Їх звали Гайдамаками, або Колїями—а сей бунт Гайдамаччиною, або Колїївщиною. Провідниками їх були Максим Залїзняк і козак Іван Гонта, що був дотого полковником замкових козаків пана Потоцького в Уманї. Злучившись разом, вони здобули Умань, вигубили панів і Жидів та оповістили народови, що настав час привернути славне й вільне козацство та здобути державу разом із Запорожжам без холопа й без пана.

Катерина II. зміркувала, до чого йде; вислала

Максим Залїзняк.

військо проти Гайдамаків на підмогу Ляхам, що не мали сили здавити Українців. Російський ґенерал Ґурєв зловив підступом Залїзняка й Гонту, і видав польській шляхті. Ляхи замучили Гонту на смерть, дручи з його живцем шкіру. Залїзняка заслано на Сибір. Таким чином Росія й Польща здавили останнїй селянський рух за волю на Українї.

Іван Гонта.

Проводирі повстання Гайдамаків (1768. р.)

Туга за Україною.

Україно моя мила,
Дорогая нене!
До тебе таємна сила
Так і тяне мене!

Я тиняюсь на чужинї
Ось уже два роки,
Моя ж душа рветь ся, лине
В ті степи широкі,

Що роскинулись без краю
Над Днїпром—рікою...
Я щодня про них гадаю
З жалем та журбою...

Заглушив би жаль глибокий,
Та не маю сили:
Як забути степ широкий,
Славнії могили?

А лани широкополі?
А гаї зелені?
Нї, мій жаль мабуть нїколи
Не покине мене...

У неволї, на чужинї
Доти я проплачу,
Поки неньки України
Знову не побачу.

А так хочеть ся побачить
Хоч село те миле,
Де лїта мої дитячі
Тихо пролетїли!

Там—біленькая хатина
І садок зелений,
При воротях біля тину—
Ясен височенний;

Дві верби, його сусїдки,
Віти похилили,—
Все—дитинства мого свідки,
Все—для мене миле.

Як згадаю те кохане
Рiднеє кубельце,
Тяжко, тяжко менї стане,
Жаль бере за серце.

О, коли ж мене поверне
Доля на Вкраїну,
В те село благословенне,
В рідную хатину?!

1916 р. К. Джерело.

Великі Роковини (1798—1898).

(*Закінченнє прольосу*).

Коли славний, безталанний,
Щирий батько наш Богдан
У важкій годинї скликав
Запорожців на майдан,
Тямлю ніч сю як сьогоднї!
Вколо нас реве Днїпро
І клекоче Ненаситець,
Камяне гризе ребро.
А в степу напроти Сїчи
Се не хижая сова,
А кодацька ляцька кріпость
Свої кігтї висува.
У Богдана сльози в оцї,
Та огонї в душі, в словах.
„Згинем, браття, або в гору
Піднесем свободи стяг!
Згинуть, нам одна дорога,
Чи в кайданах, чи в війнї;
Хто ненавидить кайдани,
Тому війни не страшні!
Чи послабли ваші сили?
Потупили ся шаблї?
Чи в серцях ви погасили
Дух лицарський взагалї?“
І гучнїйше хвиль Днїпрових
Крик козацтва заревів:
„Або ляжем головами,
Або вибєм ворогів!“
В жовтім світлї смолоскипів,
Що горіли серед нас,
У очах козацьких блисло
Десять тисяч іскор враз.
Гей, тих десять тисяч іскор,
То був, браття, той підпал,
Що підняв страшну пожежу
Аж по Буга й Сяну вал.
Гей, тих десять тисяч іскор,
То гув, браття, той розмах,
Що історію Вкраїни
Повернув на инший шлях.
Бачу, бачу тії іскри!..
Мовиш: мало їх? Невже ж?
Що? На трийцять мілїонів
Десять тисяч не знайдеш?
Мовиш: де нам взять Богдана?
Тілько ти придатний будь
На святе, велике дїло!
Загартуй думки і грудь!
До високого лїтання
Ненастанно пробуй крил,
А Богдан прийде як сума
Ваших змагань, ваших сил.
До великого моменту
Будь готовим кожний з вас,—
Кожний може стать Богданом,
Як настане слушний час.
Мовиш: нинї, инші війни.
Ну, то иншу зброю куй!
Ум остри, насталюй волю!
Лиш воюй, а не тоскуй!
Лиш бори ся, не мири ся,
Радше впадь, а сил не трать,
Гордо стій і не кори ся,
Хочь пропадь, але не зрадь!
Кожний думай, що на тобі
Мілїонів стан стоїть,
Що за долю мілїонів
Мусиш дати ти одвіт.
Кожний думай: тут, в тім місцї,
Де стою я у огни,
Важить ся тепер вся доля
Величезної війни.
Як подам ся, не достою,
Захитаю ся мовтїнь,—
Пропаде кровава праця
Многих, многих поколїнь.
У таких думках держи ся
І дїтий своїх ховай!
Коб лиш чистая пшениця,—
Буде паска й коровай.
Чи побіди довго ждати?
Ждати—довго! То й не жди-ж!
Нинї вчи ся побіджати,
Завтра певно побідиш.
Таж не даром цвіт розцвів ся!
Чейже буде з цвіту плід.
Таж не даром пробудив ся
Український жвавий рід.
Таж не даром іскри грають
У очах тих молодих!
Чей нові мечі засяють
У правицях у твердих.
Довго нас недоля жерла,
Досї нас наруга жре;
Та ми крикнїм: Ще не вмерла,
Ще не вмерла і не вмре!

Іван Франко.

Лист із України.*)

На проводи в понедїлок,
В девятій годинї,
Був я, брате, в Манї й Галї,
У твоїй хатинї.

Маня Галю колисала,
Сльози утирала,
І про тебе, мій братїку,
Дещо промовляла.

І дала менї читати
Від тебе листочок,
А сама при тім зівяла
Як рози цвіточок.

Прочитав листа я твого
Й зараз догадав ся,
Що ти думаєш про мене,
Що я відцурав ся...

Нї, не думай, що я такий,
Я цього не дїю,
Та на Бога покладаю
Всю свою надїю...

Як жив-здоров ти вернеш ся
З горя на Вкраїну,
Може й я до того часу
Іще не загину,

То тодї все полагодим,
Все буде як перше,
А зло пройде чередою
Й буде як умерше.

Маня, Галя і я з ними
Шлем тобі поклона:
Як згадаєм, де ти живеш—
Аж серце холоне.

На килими,**) що при тобі
Почали ся ткатись,
Ще багато прийшлось цвіту
На їх укладати.

Пішов синїй і червоний,
Білим дотикають—
І ягнячу і старчачу—
Вовну всю вкладають!..

Прощай! Твій брат . . .

*) Сей лист редакція дістала від т. П-ко (II бат.) який одержав його від свого брата, з Полтави. Містимо його без всяких змін із дозволу власника.

Редакція.

**) Під килимами автор сього листа розуміє набор солдатів у Росії.

В Росії й на Україні.

Сїмї полонених. Як доносять часописї, росийський ґенеральний штаб оповіщує, що сїмям салдатів, котрі по своїй охотї попали в полон, гублять право на установлену законом поміч від правительства.

Вибух на фабрицї. Є чутки, що в північно західній Фінляндії став ся величезний вибух на фабрицї зривчатих матерялів. Причини вубуху й число втрат держить ся в тайнї.

Гурєв ловить Залїзняка й Гонту.

До Бога! Як доносять росийські часописї з Москви, Синод дозволив чудотворний образ Божої Матері з собору вислати на фронт. Недавно з великою пошаною образ однесено на Брестський вакзал, щоби їхати на фронт.

Орґанїзованнє громадських сил на Україні. „*Новое Время*“ з 19. мая повідомляє телєґрамою з Київа: „Тут відбули ся збори, які мають на ціли орґанїзувати краєвий комітет Союза міст, котрий обійматиме міста київської, волинської, подільської, чернигівської, полтавської та херсонської ґубернії. В обсяг дїяльности Союза входить боротьба з дорожнею, розвиток продукцийних сил у краю

та справи мунїціпальні, господарські й фінансові. В першу чергу має зорґанїзувати ся статистично-господарський віддїл Союза".

Росийські робітники проти заборчих плянів Росії. Росийська лїберальна преса жалуєть ся, що представники робітників у воєнно-промислових комітетах на чолї з Ґвоздьовим виступили в оборонї тої думки, що Росія має лише боронити ся, а не нападати на инші держави; дальше оборони не хочуть іти росийські робітники.

Перед внутрішньою війною в Росії. З нагоди переслїдування громадських орґанїзацій пише „*Рѣчь*" з 16. мая: „В кермуючих кругах очевидно думають уже про момент, який наступить по скінченню війни. Там виникають побоювання, що громадські орґанїзації, які тепер працюють, захочуть фукціонувати також у мирнім часї. А що в Росії панує засада „не орґанїзування", а „розбиття громадських сил", то в міродатних кругах виникає питанне, чи не почати б боротьби проти громадських орґанїзацій уже тепер". Говорячи про наради ґубернаторів, „*Русское Слово*" приходить до висновку, що вони направлені не так на оборону краю, як більше, щоб напасти на громадські орґанїзації. „Від оборони до нападу—така була основна тенденція зїзду ґубернаторів".

Український концерт у Петербузї. „*Биржевыя Вѣдомости*" оповіщають, що дня 11. марта відбув ся в Петербурзї в концертовій залї шкільного закладу Тенїшевської, вечір української музики „Концерт Кобзарів", уладжений поетом Сергієм Жуком при участи артистів театрів: царських, Народнього Дому, Музикальної Драми та кобзарів: І. Кучугури—Кучеренка й Ю. Кожушка, які приїхали до Петербурга навмисне за для того, щоби взяти участь у концертї.

Арешти на Україні. „*Кіевская Мысль*" з 22. квітня повідомляє з Харкова: „Тут відбули ся численні труси й арешти між учениками та робітниками. Арештовані головним робом студенти, курсистки та представники кас хорих деяких фабрик.

Становище Литовців. Льозанські „Annales des Nationalités" з квітня подають, яко виспїд конференції литовських патріотів, відбутої в Бернї в днях 1.—5. марта, таку заяву: „Ми, заступники Литви, вважаємо нашим обовязком заявити, що унїя між литовською й польською державою розвязана через подїл сих держав між сусїдні держави при кінцї XVIII. в. Отже ся унїя перестала фактично й правно існувати. Литовський народ бажає з серця польському народови здобути назад собі незалежність в обсягу його етноґрафічних меж, але хоче бути паном на своїй власній землї й підносить енерґічний протест проти всїх проб Поляків узурпувати собі законніправа Литовців на Литві." Далї литовські провідники бажають, аби в Вільнї повстав литовський університет так само, яко протест проти польських змагань. Вкінцї порішено домагати ся в часї мирних переговорів повного визволення Литви й віднови її назалежности.

Відроченнн Думи. По донесенням із Петербурґа царським указом знову відроченo Думу до 14. вересня.

Чи є в Росії конституція? З нагоди десятилїтнього ювілею Державної Думи Родзянко виголосив промову з короткою характеристикою дїяльности за 10. років. Його промову перервав в однім місцї Марков II., крикнувши: „Ви помиляєтесь, у Росії нема жадної конституції.

Із таборового життя.

ТЕАТР. В недїлю, 25. червня в салї Народнього Дому заходом „Артистичної секцї т-ва ім. М. Лисенка" виставлено комедію на 5 дїй, Ів. Тобілевича (Карпенка-Караго), Мартин Боруля. На сей раз т.т. актьори дїйсно постарали ся й вистава пройшла дуже добре. Особливо відзначили ся виконаннєм ролїв т.т., що грали: „Мартина Борулю", „Палажку", „Марисю" та „Трохима". Всї инші грали теж дуже добре, крім т., що грав повіреного, який очевидно не вник як слїд у свою ролю. „Трендель ів" у виконанню був більше похожий на якогось жидка-підрядчика, нїж на пройдоху-аблаката, яким його виводить автор. Тон яким він балакав також був якимось ненормальним, натягнутим, що видавало несмілівість актьора.

Взагалї пєса пройшла чудово й слухачі, яких у салї театра було повно, зістали ся виставою дуже задоволені. Нам лишаєть ся тільки побажати „Артистичній секції" дальшого розвитку й успіхів на користь та на славу рідної сценічної штуки й розвагу своїх товаришів полонених!

Віче. В суботу 24. червня відбуло ся в салї Народнього Дому загальне таборове віче, на якому були порушені найболючїщі питання таборового

життя, а се: відношення нїмецьких жовнїрів до полонених, контролї бльокових кухонь, хороба очий (трахома), яка сильно поширила ся в таборі й т. ин., а далї т. Скоропис зробив огляд світових подій.

В дискусії, що дотикала ся життя в таборі, вияснила ся необхідність знання прав полонених, щоби вони потім могли їх дошукувати ся. А то склав ся погляд у цїлого загалу, що полонений не має прав, а тому мусить терпіти. Товариші, це не так! Коли ви хочете, щоб вас поважали й не робили того, що вам не подобаєть ся, не пропускайте мимо нї одного факта: обговорюйте їх на вічах, між собою, аж тодї тільки ми зможемо добити ся того, чого хочемо.

Після огляду світових подій слїдували рїжні запити, як: „Чому С. В. У. й Просвітний Видїл хотять віддїлення України, а не задовольняють ся автономією, як у Фінляндії, або й більшою?“ „Де буде рішаючий бій? „Чи виграє від цієї війни щонебудь робуча кляса“ й ин. На всї ці питання відповідав президент С. В. У. т. Скоропис.

В суботу 1. липня відбуло ся загальне таборове віче в справі прилучення Холмщини до Польського Королївства. Насамперед один із т.т. полонених зробив коротенький огляд історичного розвитку Холмщини, підкреслюючи при сьому стремлїння польської шляхти загарбати цей край. Під кінець референт звернув увагу на те, що навіть тепер, коли Дума зовсїм видїлила Холмщину в окрему ґубернїю, коли Поляки не певні того, як складеть ся їх власне життє, вони не оставляють своїх брудних замірів, аби загарбати собі наші землї. Вони ведуть свою ганебну полїтику проти цїлого українського народу й досягли того, що Холмщину прилучено до Польського Королївства. Що ж ми маємо робити: сидїти й ждати, чи може інтензивнїще повести свою полїтику в оборонї власних інтересів?

Розвинула ся жвава дискусія, після якої цїле віче майже одноголосно ухвалено вислати протест слїдуючого змісту:

Союзові Визволення України.

Болюче вразило нас, полонених Українців вецлярського табору, вістка про те, що ще тепер, коли на фронтах ідуть страшні бої, коли ще не відомо навіть у чиїх руках буде находитись доля того чи иншого із поневолених російським урядом народів, над українським народом творить ся та ж сама несправедливість, яку терпів він і під російським урядом.

Прилучення Холмщини в одностайну цїлість із Польським Королївством, занятим австро-угорськимм військами розворушує нашу стару рану й заставляє пригадати польським верховодам старе українське прислівє: „крутїть та не перекручуйте!“

Ми, полонені Українці з усїх ґубернїй російської України, з окрема з Холмщини, заявляємо, що цей край є історичною частиною нашої української землї. Тому ми всї рішучо протестуємо проти загарбання цієї корінно-української землї й звертаємо ся до Союза В. У. з наказом, щоби він став із домаганнєм перед відповідними чинниками, аби Холмщина негайно була вилучена з одноцїльного заряду з польським краєм, а натомість, щоби їй було забезпечене повне право свобідного культурно-нлціонального розвитку разом із иншими українськими землями, що находять ся під управою Австрії.

На волинські щколи пожертвували полонені Українці: І. Т.—30 ф., А. К.—30 ф., І. Г.—30 ф., Д. Р,—30 ф., Л. К.—30 ф., Л. Ч.—30 ф., Ф. К.—30 ф., А. К. 30 ф., І. Н.—50 ф., Б. Ш.—60 ф., Н. Б.—30 ф., разом 3 м. 80 ф. **Щира дяка товаришам жертводавцам!**

ТОВАРИШІ!

Всї ви добре знаєте, що то є ґазета й яке значіннє вона має, коли стає справжнїм відгуком потреб народа, коли вислів ґазати стає висловом широких мас загалу. Наша таборова ґазета **„Просвітний Листок“** може й повинна стати висловом наших думок, наших бажань! Тому ми просимо всїх товаришів: **пишіть** хто як думає, оповідайте про свої пригоди, критикуйте ґазету, критикуйте роботу, що в нїй зле, пишіть, що для нас корисно, а що нї, пишіть скарги загального характеру, одним словом про все, що в кого наболїло! Пишіть і надсилайте до редакції. Можна не підписувати ся.

Редакція.

Події в світї.

(Від 15. червня до 5. липня)

Прийшла мабуть рішаюча хвиля, що скаже, хто нарештї переможе. На всїх фронтах заграли гармати і всюди йдуть на осереднї держави анґлїйські союзники.

Анґлїя почала 1. липня с. р. велику офензиву проти Нїмцїв на просторі 40 кільометрів над берегами ріки Сомни на західнім фронтї, але поки що нїчого важного не стало ся. Анґлїйські втрати є майже вдвоє більші від нїмецьких.

Так само *Франція* висилає на фронт коло Сомни цїлі гурми негрів, бо білих зуживає при Верденї. Але й там, коло Вердену, під напором Нїмцїв перстень облоги звужуєть ся щораз більше мимо того, що через офензиву на всїх фронтах Французи надїяли ся ослаблення напору нїмецьких військ. Через те одушевленнє, яке захопило Французів із початком офензив, охололо. Навіть на тайнім засїданню французського парляменту депутати-соціалїсти числом 100 голосів радили завісити оружє, коли Нїмеччина віддасть назад заняті французькі землї. І хоч перемогли все таки сторонники війни, хоч бої трівають далї, але з цього видно, що Франція піклуєть ся про своїх людий, цїнить їх. Не те дїєть ся в Росії.

В інтересї Анґлії та Франції *Росія* почала найперше офензиву й вигнула лїнїю боєвую коло *Луцька* та здобула Чернівцї, а недавно й *Коломию* на буковинськім фронтї. Але там де стоять нїмецькі війська, коло *Тарнополя* й коло *Товмача* фронт не порушив ся. Захопленнє Буковини є передовсїм потрібне для Анґлії, бо вона в Румунії закупила збіжа й треба його кудоюсь вивезти. Але скілько то коштувало крови нашого брата?

По донесенням невтральних ґазет, росийські ґенерали при теперішнїм наступі вживають зовсїм нової методи Брусїлова, а вонатака. На місцї наступу збірають багато орудїй і амунїції. По приготованню артилєрії й випущенню мілїона ґранатів поступає наперед піхота. Перші 6—14 колон зовсїм не мають крісів, тільки ручні ґранати, що кинути вибухають затроєними ґазами. Ті ряди засуджені з гори на смерть. Вони мусять дійти до ворожих окопів під огнем власних гармат. Мало з них доходить до цїли, але за ними йдуть других 12—20 кольон, які вже стають лице в лице з ворогом. Тодї артилєрія підіймає ще більший вогонь, так що й цї гинуть поруч із ворогом. Тодї щойно наступає властиве військо, що займає трупами застелений простір із якого усунули ся вороги. Ся безприкладна в Европі жертва людий звісна хиба в історії Росії. Се є тактика ґенерала Брусїлова, подиктована анґлїйськими дорадниками „синьої крови“, що себе шанують, а нашого брата шлють на неминучу смерть.

Але *чи буде з того пива яке диво*—треба сумнївати ся. За пять недїль офензиви успіхи, відносно до занятих територій, дуже незначні. А між тим за цей короткий час офіціяльно провірено тільки в центральнім бюрі в Київі кругло 106,000 трупів, з того 23 ґенерала, 26 полковників, про число ранених то й не казати. Кілько ж затаєно—довідаємо ся після війни...

І коли народ повернеть ся до дому, то мусить спитати в тих верховодів, за що то стільки крови людської пролило ся, за що цїла Ґаличина, Волинь, Польща та Курляндія засипані трупами салдатів. Вони мусять дати на се відповідь, а коли не дадуть, то народ має право порахувати ся з ними по свойому!..

Переписка Редакції.

До нас поступила заява слїдуючого змісту:

„Прошу т. редактора, а також і „Просвітний Видїл“, коли печатаєте „Події в світї“,то будьте в відношенню до обох воюючих сторін невтральними, памятаючи те, що там іде брат проти брата. Та Нїмцї й то пишуть не „кріваво відбили“, а „відбили з великими втратами“. „Просвіт. Видїл“ має на увазї ворога-Москаля, а забуває, що на галицькому фронтї бють ся Українцї проти Українців, а Москалїв там нема.“ *Хвиля.*

Приймаємо до відома заяву т. Хвилї й щиро дякуємо за пораду. Просимо й на далї не забувати нас і надсилати до редакції свої уваги, замітки та поради. Зі свого боку ми додамо всїх сил, щоби наша часопись задоволяла в с ї х товришів полоненх.

Т. II-о. Ваша стаття принята й піде до друку в найблзчому числї.

Оголошення.

1) Наша часопись відповідає на всї запити, помогає т. т. віднаходити своїх братів чи родичів, що знаходять ся в полонї чи то в Австрії, чи в Нїмеччинї, містить оголошення в сїй справі й т. д. Просимо т.т., коли що кому потрібно звертати ся до редакції.

2) Від 3. червня редакція „Просвітного Листка“ виплачує своїм дописувачам по 2 фен. за стрічку прози й 3 фен. за стрічку вірша. Про те, чия праця принята до друку будемо кожний раз оповіщати в рубрицї „Переписка Редакції“.

Заходом Т-ва ім. М. Лисенка

В неділю 9. липня (н. ст.) 1916. р.

в салї Народнього Дому таб. Вецляр БУДЕ ВИСТАВЛЕНО

Шельменко-деньщик

комедія на 4 дії, Квітки-Основяненка.

Початок о ½7. год. вечора.

У В А Г А!

Все і всюди пишіть по своєму, по українськи. За пів години кожний може навчити ся по своєму читати й писати. Хиба це тяжко? Гляньте: И се не руське І, а вимовляєть ся твердо так менче більше, як руське Ы. І читаєть ся як руське И. Е вимовляєть ся твердо як руське э; за те є вимовляє ся мняко: ї це мняке і, н. пр. мої, твої, читаєть ся мойі, твойі. Твердого знаку не пишеть ся, бо він непотрібний.

З друкарнї „Союза визволення України“ у вецлярському таборі.

Ч. 18. ДАВАЙТЕ З РУК ДО РУК, З БАРАКА ДО БАРАКА! Р. II.

ПРОСЬВІТНИЙ ЛИСТОК

Видає Пресова секція полонених Українців табору Вецляр.

Виходить 5. 15. і 25. н. ст. кожного місяця. Ціна одного примірника 2 фен.

Вецляр, дня 15. липня 1916. р.

Холмська справа.

„Не хочеш бути Українцем, то станеш Москалем, або Поляком!“ І це не байка, це є жорстока, болюча дійсність життя цілого українського народу. То нас зла доля кинула була в пазурі Польщі в 1387. році, то ми якийсь час живемо самостійним життєм, то нас ділять на двоє: одна частина нашого народу попадає під Московщину, а друга знову лишаєть ся під Польщею. І так на протягу цілого нашого історичного життя український народ переживає таку траґедію.

Кожна із цих держав старала ся переробити наш народ на свій зразок: одна хотїла зробити нас Поляками, друга Москалями. І тяжко це відбило ся на життї нашого народу й стримувало його розвиток. В 1795. р. Волинь і Холмщина відійшли до Австрії. Трохи лекше дихнуло ся цій частинї нашого народу, бо тодї австрийське правительство супроти Росії старало ся привернути до себе наш народ і дало йому деякі полегкости. Та було се не довго. В 1809. році на віденському мирі Холмщину злучили з Варшавським князївством, а в 1815. році його разом із Холмщиною прилучено до Росії.

Тепер дуже гірка доля стрінула Холмщаків: Поляки переслїдували їх за унію й хотїли перевернути на католицтво, Московське правительство старало ся перевернути на православіє. З 1864. року воно видає ріжні закони, якими людий просто примушувало ся робити те, чого бажає правительство. Перед останнїми роками єпископом Холмщини був Євлогій. Він позакривав усї українські товариства, що народили ся після 1905. року й дуже широко розвинули свою просвітну дїяльність серед народніх мас. Замість того дуже розвів чорносотенну пропаґанду й позасновував товариства „Союза істїно-русскіх людєй“. Нарештї в 1912. році Думою ухвалено, що Холмщина віддїлюєть ся від Польщі й ставить окрему Холмську ґубернїю. Дуже не до серця було це Полякам, але мусїли примирити ся з фактом.

Та життє не стоїть непорушно, воно мов той широкий потік стремить уперед і вибирає собі той шлях, де йому стоїть найменше перешкод. Але той природнїй розгін життя не лежить у інтересї кермуючих верств, тому вони створюють такі умови, які затримують той розгін і тим самим доводять до конфлїктів. Подібні причини викликали й сучасну війну. Наш народ найбільше терпить від цієї війни, а не знає навіть в чиїх руках опинить ся його доля: чи то знов у свого ж ворога, московського правительства, чи в кого иншого, чи може вийде так, що ми здобудемо найширшу можність власними руками виковувати собі долю.

Та поки сонце зійде, роса очі виїсть. „Багато з наших людий каже: „навіщо нам полїтика, не потрібна вона нам, не хочемо й слухати про неї“. Отак вони старають

ся одхрестити ся від тої політики, а того й не добачають, що по за їх спиною робить ся така політика від якої й вони чи хочуть, чи ні, а й їм не смачно стане. Не дивлячи ся на те, що Холмщина є історичною частиною нашої землі, що корінним населеннєм там є Українці й ставлять 52 проценти всього тамошнього населення, Поляки твердять, що Холмщина є польською й тілки польською країною. На ці вигуки велика частина українського народу мовчала й стало ся те, чого Поляки хотїли: Холмщину знову злучено з Польщею. Господарями в Холмщині фактично стали Поляки. Тепер вони з усїєю енергією взяли ся за просвітну працю: відновили т-во „Шкільна Матиця," закладають школи й досї вже мають відчиненими 51 школу, відчиняють курси для дорослих і роблять такі заклики до свого громадянства: **„Земляки! Від теперішньої хвилї залежить багато, дуже багато. Памятайте, що кожний гріш, зложений на біжучий фонд Холмщини, що кожна книжка, яку відсїль вишлемо на Холмщину, се цеголки, з яких виросте непереможна кріпость Польщини, якій на на імя—Холмщина!"**

Чи не ствердженує ся цим те, що сказано вище: „не хочеш бути Українцем—станеш Поляком," чи не до того ведуть змагання польських верхододів? А ми на це відповідаємо словами: „не хочемо полїтики!" А чи ж воно справдї так, треба над тим, товариші, добре розміркувати. Коли запитаю кого, чи треба нам боронити своїх інтересів, то певно не найдеть ся такого, що сказав би противне. А коли так, то хто ж, крім нас самих, зможе їх одстоювати так як слїд?

Отже, коли ми сами мусимо пильнувати своїх інтересів, то як же тут обійти ся без полїтики, бо ж полїтика, то й є охорона того, що для нас дороге, що для нас корисне. Значить, коли другі ведуть полїтику проти наших інтересів, то ми мусимо вести свою й народню полїтику, на оборону своїх інтересів, инакше й на далї будуть із нами робити так, як досї: сьогоднї відібрали Холмщину, завтра Волинь, Поділля і т. д. Тодї дїйсно справдить ся те, що так часто люблять твердити польські та московські шовінїсти. Одні кажуть: **„Нема Українців, а тілько Поляки,"** а другі собі: **„Никакой Украины небыло, нѣтъ и быть не можетъ, а есть только Русскіе!"** Ми мусимо збити ці брехнї власними руками й показати, що **Українці живуть і знають, чиї сини й яких батьків дїти.** Нехай цей факт прилученя Холмщини заставить кожного взяти ся за полїтику, нехай кожний Українець, свідомий власних інтересів, збірає навкруги себе гуртки людий і від їх імени посилає накази до Союза з протестом проти такого порушення наших прав. **Тільки власною народньою полїтикою ми зможемо відстояти свої інтереси й права.**

Онисим Чемара.

Зустріч.

В наше село приїхав новий урядник. Цей „начальник" хотїв, щоби його в селї всї бояли ся й шанували. Пошана в селї висловлюєть ся тим, що при стрічі скидають шапки й вітають ся. А вітають, або того, кого шанують, або кого боять ся.

Пан-урядник дуже любив, щоби перед ним скидали шапки. Тих людий, хто цього не робив, він називав революціонерами й не любив їх. Придираєть ся бувало до них за всяку дурницю й стараєть ся показати свою власть над ними, лає таких людий, а як попадають ся слабенькі, то й бє. Коли ж не можна було сього зробити на вулицї, то записував у книжочку, потім закликав до себе, а там тодї робив, що хотїв. Були правда такі люди, що й урядникові втирали носа, але їх було дуже мало.

Один раз на Івана Купайла їхав наш пан-урядник на своїй коняцї вулицею. Скрізь гуляло багато людий—старих і молодих. Всї скидали шапки, низенько вклоняли ся йому, щоби буває не посадив у кутузку, або не дав нагаєм по спинї. Сам він сидїв на коняцї в сїдлї й дуже пишав ся тим, що всї його так шанують. Але то була не пошана! Скидала шапку з нашого дядька його безправність і несвідомість. Щоб ще буває не причипив ся до нього цей катюга, бо ж він оце не даром тиняєть ся по селї.

Аж ось напроти йде молодий хлопець і, не

дивлячи ся на урядника, проходить мимо. Це дуже здивувало нашого „короля.“

— Що б се значило—подумав він,—що сей хлопець посмів пройти перед урядником не скинувши шапки?

Урядник спалахнув як вогонь і крикнув на хлопця:

— Стой!

Той не став. Урядник у друге:

— Стой, я тїбє ґаварю!...

— Чого?—спитав хлопець.

— Падї сюда!

— Чого ж—каже—я до вас піду? Повернув ся й пішов далї.

Це ще дужче розлютувало й здивувало нашого „короля“, пана-урядника з золотими ґудзиками.

„Як це так— думає собі — щоби сей хахол позволив собі не слухати ся чиновника сельської поліції, найстаршого в селї? Оце оказія!..

Урядник повернув коня й погнав за хлопцем.

— Я тїбє пріказиваю, астановісь і ідї сюда,— гуконув він і підняв у гору свого нагая котрий до сього часу висїв у нього коло сїдла. Та так це гуконув, що аж люди, котрі стояли віддалеки й дивили ся на цю оказїю, полякали ся.

Бачить хлопець, що „сельський король“ розлютував ся, обернув ся, підійшов до нього, все таки не скидаючи шапки, хоч знав чого хоче від нього урядник, і питає:

— А чого ви від мене хочете?

— Как єнто чаво?! Ти почему нє скінул шапкі і нє сказал „здрастуйтє“?

— Тому—каже хлопець—що я не знаю хто ви, а шапки я не привик скидати незнайомому чоловікові... Та чи й заслужили ви, щоби перед вами скидати шапку?!

— Как нє знакомому? Как єто нє заслужіл? Ти нє відїш кто я?

— Бачу—каже—що якийсь полїцейський...

— Да нє полїцейскій—кричить той—а ґаспадїн уряднїк і ти должон снять шапку мнє!

— Не знаю—каже хлопець. Я як їхав із дому, то в нас був урядник дуже гарний чоловік і перед ним я скидав, бо знав його. А вас я перший раз бачу, бо недавно приїхав, а полїцейських у нас багато, всїм не догодиш!..

— Вот то-то і єсть. Єслї ти нєдавно прієхал, то должон бил явіть ся ко мнє і там би узнал мєня—сердито крикнув урядник.

— Я—мовив хлопець—не маю дїла до вас являти ся й даремно ви до мене чіпляєте ся.

— Вот ти чему абразовал ся в Кієвє ілї в Адєсє! Да ти революціонєр навєрно?!

— В Київі й Одесї я не був—відповів хлопець—і чи революціонер я, чи нї, ви сього не можете сказати, бо на се мусять бути докази.

— Молчать!.. гуконув на хлопця урядник.

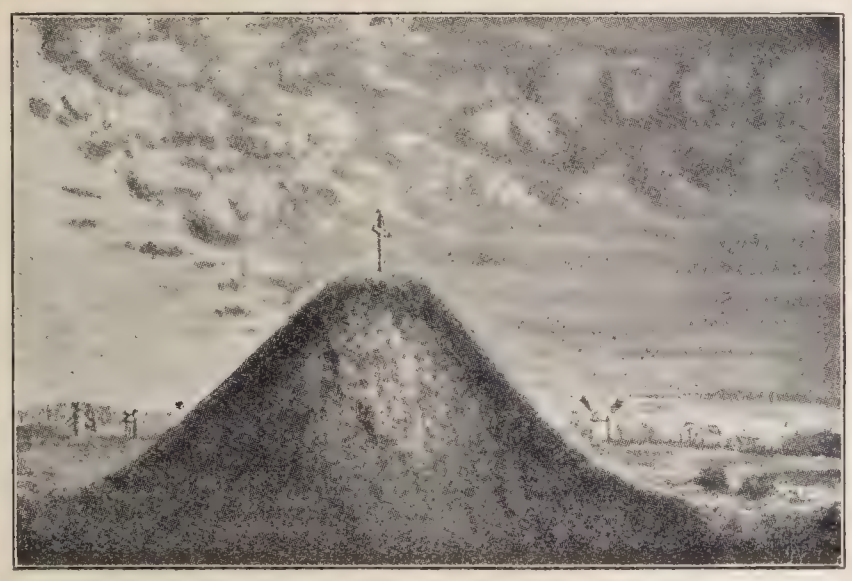

Шведська могила під Полтавою (рис. О. Скорописа).

— Так на що ж ви мене зачіпаєте?..

— Замалчі, нє смєй мнє і пікнуть! — кричить на хлопця. Але бачить, що той не боїть ся й правду йому каже, і що тут йому нїчого не зробиш, поліз у кишеню за книжкою.

Люди з боку сміють ся, дивують ся й боять ся, щоби часом не попало бідному хлопцеві задармо. А хлопець сміливо дивить ся на „короля“ нашого села й сам собі думає:

— Ну й гаряче, бісове племя!..

Тим часом урядник дістав книжку й олівця й гуконув:

— Ґаварі мнє чічас, как твая фамілїя?

У відповідь на се хлопець дістав із кишенї свого паспорта, подав йому й сказав:—Прошу, тут усе написано.

Той узяв паспорта в руки, піднїс його під самісїнький ніс і почав читати:

„Полтавской губерніи, Лохвицкого уѣзда, Андріяшевской волости, села Андріяшевки, казакъ Исидоръ Неимущій... родъ занятій“...

— Гм... протяг у ніс урядник, подержав іще трохи під носом той папір, а далї повернув ся до хлопця й каже до нього підлесливим голосом:

— Так... Значіт ви билї на хорошей службѣ... челавек учоний. Віноват, я нє знал вас... Ну, хорошо, будємтє знакоми,—й подає йому руку разом із паспортом.

Хлопець далї не зхотїв сварити ся з ним і після короткої розмови розійшли ся кожний у свій бік.

Люди здивовані цим випадком, разходили ся й весело сміяли ся, що їх селянин все таки не дав себе на поталу поганому полїцайові.

— Що, найшла коса на камінь!—казали вони сміючись. „Нарвав ся таки на свого!..“

Після того все село знало, як урядник із сорому просив вибачення перед хлопцем.

Захар Боязливий.

Історичний календар.

7. липня (27. червня ст. ст.) 1657. р. умер у Чигиринї найбільший гетьман України, Богдан Хмельницький.

Як Хмельницький побачив, що московське правительство не додержує Переяславської умови, обмежує самоуправу України й мирить ся з Ляхами проти української справи—задумав зірвати союз із Москвою. Укладає 1654. р. союз зі Швецією й Семигородом і підіймає війну з Польщею, щоби забрати західну Україну від Польщі, проти волї московського правительства. Сам одначе був уже хорий, тому вислав три полки під проводом Ждановича на поміч кн. семигородському Ракочієві до Галичини. Але Ракочія побили Поляки й напустили на нього Татар, а козаки, підмовлені московським послом, не схотїли йти воювати Польщу. Хмельницький, як почув, що його полки забунтували ся з царської намови, так зхвилював ся, що вдарив його паралїч, відібрало йому мову й через шість днїв він умер—не проголосивши народові свого розриву з Москвою. Була се одна з найбільше трагічних хвиль в історії України.

Все девятилїтнє гетьманування Хмельницького й уся його полїтика є доказом, що він змагав ся оборонити повну незалежність України не тільки від Польщі, але й від Москви. Його союз із Москвою—се було тільки шукання помочі в потребі, так само як раніще союз із Татарами чи Туреччиною, а опісля зі Швецією. Се не було нїяке „підданство“, нїяка „злука“ з Москвою і нїякий „поворот“ до „спільної руської держави“. Про все те він і не думав, а видумали все те, щойно недавно московські „обєдинителї“, націоналїсти. Хмельницький думав тільки про самостійну українську державу, писав ся все гордо „гетьманом України“ та володїв у нїй як самостійний володар до останньої хвилї свого життя.

7. липня (27. червня ст. ст.) 1659. року під Конотопом розбив на голову московську армію Іван Виговський.

Гетьман Виговський із козаками постановив на великій радї в Гадячі 1658. р. відступити від Москви й утворити з Польщею та з Литвою союз як рівний із рівним. Україна під спільним королем мала творити велике князївство з власним соймом, військом, скарбом, монетою й школами. Московське правительство сказало воєводї Трубецькому мирити ся з Виговським на основі такої самої злагоди, що й Польща—а тимчасом бунтувало підкупством простий народ проти Виговського й старши-

Гетьман цїлої України Іван Виговський (1657—1659).

ни. Почала ся війна. Трубецький обляг Конотоп, де полковник Гуляницький відбивав ся два з половиною місяцї. Тимчасом Виговський рушив із козаками й Татарами й захопив московське військо в два вогнї. 30,000 московського війська лягло трупом, кн. Пожарський попав у неволю, його покарано на смерть, а всї припаси, гармати, хоругви й прапори московські захопили козаки.

Була се катастрофа нечувана. Трубецький утїк із військом із України—цар хотїв утїкати з Москви в глибину Росії. Виговський міг визволити раз на все Україну, але підбунтований простий народ підняв повстаннє, бо не розумів мети Виговського і з цієї побїди нїчого не вийшло.

9. липня (29. червня ст. ст.) 1651. р. скінчила ся нещаслива битва Хмельницького з Поляками під Берестечком.

Хан татарський сердив ся, що Хмельницький йому не вірить і заключує союз із султаном. Рад-не-рад на Польщу йти мусїв на розказ султана, але замість на весну, прийшов аж лїтом. Поляки зібрали нове військо й найняли вправну в 30 лїтнїй війні готову нїмецьку армію. Під Берестечком

Наказний гетьман полковник Іван Богун.

проти 300,000 польських наємників стануло 200,000 козаків з Татарами. Хан знову зрадив—наказав Татарам тїкати. Хмельницький, а за ним Виговський побігли до хана та він забрав їх із собою і втїк із військом. Козаки без гетьмана обгородили свій табор возами й валом із трох боків, а з четвертого було болото. Поляки почали з трох боків брати приступом. Три днї відбивали ся наші, та четвертого в ночі винницький полковник **Іван Богун** задумав їх вивести через болото й річку Пляшову. Через них пороблено греблї і вже виведено більшу частину війська. Але селяни, що остали ся ще в таборі, незвиклі до військового порядку счинили переполох, як вівцї серед натовпу. Те побачили Поляки й розгромили все військо „на чотирі милї“. Тільки 300 козаків на малім острові цїлий день відбивали ся від Поляків, мимо милування короля—лягли всї до одного й виратувли честь козацького війська. Хмельницький побачив, що йому в бісурманів вже помочи не шукати, звернув ся за підмогою до Москви та заключив із нею союз Українї на безголовля.

10. липня (29. червня ст. ст.) 1709. року була велика битва під Полтавою, де цар Петро розбив Шведів, гетьмана Мазепу та Гордїєнка.

Шведський король Карло XII., побивши Петра під Нарвою, а далї Данців і Ляхів, союзників Москви, рушив на Україну. Гетьманом на Українї був тодї Іван Мазепа. Він давно думав зірвати з Москвою, але ждав пригадної хвилї. Такої хвилї він ще не бачив, не був приготований до неї й тому не рад був, коли почув, що Шведи вирушили на Україну. Волею-неволею мусїв рішити ся й стати на боцї Карла. Шведи, зєднавшись із Запорожцями та полками Мазепи, отаборили ся під Полтавою. Згодом надійшов туди й Петро з військом, багато більшим, нїж було в Карла й Мазепи. Тут і стала ся велика битва, в якій Карла й Мазепу побито, й вони мусїли втїкати до Бендер. Тяжка хвиля настала після тієї битви для Українців. В той час, коли до Шведів цар Петро був ласкавий, усїх Запорожців садовили на палї, вішали, ламали руки й ноги. Старшин Мазепи, що перейшли до царя ще до полтавського бою, загнано на Сибір. Коло нового гетьмана установлено з российських генералів „Малороссійскую коллєгію“, що правила Україною. Простому народові обіцяв цар скасувати податки, аби не лучив ся з Мазепою,—та царські слова полова: наложено ще більші драчі й заведено постій салдатів на Українї. Щоби вигубити козацтво, цар висилав їх на болота будувати Петербург, конати канали, осушувати багна на північ, або в пусті маловодні степи. Сотки тисяч наших братів гинуло від голоду, від браку води, та від усяких пошестий на тих роботах і далеких походах. А селяни мусїли достарчати підвоз та поживу і йти сотки миль у чужі землї за військом. Усе те робив цар навмисне, аби знищити Україну.

Думки.

Зібрались ми в неділеньку святую зі всїх кутків табору перший раз послухати нашої музики на вільнім повітрі. Заграла музика. Я втопив свої очі на чорний лїс, що стояв хоч зелений, але понурий від недолї людської й шум його казав менї: „Дивись, он ходять вільні люди поміж житами, що хвилює від вітру як море!“

Так, я бачив широке поле й жито високе, яке вітер колихав немов дитину, а маленькою доріжкою йшли люди і їм було любо й весело на світ божий дивити ся, а менї?..

Думки летїли за думками, очі дивили ся в простір, шукали чогось кращого й знайшли... Знайшли багато-багато хрестів, де поховані товариші-полонені. Тут застановив ся й на хвилину задумав ся. Чи доведеть ся менї хоч умерти в рідній сторонї, вільним чоловіком, не в полонї?...

За тими думками я й не оглядів ся, як музика перестала грати. Люди розійшли ся, я також пішов до свого бараку. В баракї сумно, душу здавив невимовний жаль... Став я прохати того єдиного Бога, щоб він відкрив менї—за що гинуть люди?.. Чим вони прогнївили Його? Я благав Його врозумити засмучений, незрячий і обідраний народ. Але... відповіди з неба не було... І тодї я зрозумів, що це дїло не Боже, а катів неситих, які з довгогривими попами торгують Богом, як жид товаром!.. І ще стало менї тяжче і я, зі словами „За що? За що?“ впав на постїль і заплакав...

Коли опамятав ся, знову я запитав себе: „що є народ?“. Віл, кінь і инше твореннє й то знаходять ся під опікою, а народ?.. Народ гине мілїонами і... мовчить... Каже, що так Бог дав!.. Коли війна, то значить вона потрібна! А того й не думає кого й що він „защіщаєт“, що те „отечество,“ яке він іде защищати—то зграя панів, які, як прийде до нього лиха година, то й пальцем не рухнуть, ба навіть осміють...

Оттаке то те „отечество!..“

Товариші! Хто думав над цим, той згодить ся зі мною. То ж не сидїть, склавши руки. Несїть світ правди в народ, пробуджуйте незрячий, заляканий люд. Це наш святий обовязок. Кожному й на кожному кроцї ми мусимо казати: **„в просвітї правда, в бажаннї воля, в єднаннї сила, в страннї доля!.,**

Смуток.

Враженнія з вистави „Мартин Боруля“.

Я знову дивлю ся на нього й знову смію ся над його дикими потугами привернути свої старі, всїма забуті прероґативи *) „дворянского званїя“. Його копіровка дворян, якій немає границь, противна, бо воно ображує примітивне почуттє людської гідности, а карикатурність всього того, що він робить визиває невтримний сміх. І всї сміють ся над ним—і глядачі й життя. Вони не можуть пробачити йому його стремлїнь насилувати природу. Він хоче змінити мову й старий уклад на новий, щоби приподобити ся другому, щоби бути похожим на того „вищого“. Всї в один голос називають його божевільним і сміють ся йому в вічі—смію ся й я за ними.

А пєса тим часом іде, змінюєть ся картина за картинню й також рівно, крок за кроком змінює ся моє відношеннє до Мартина, і... здаєть ся, що в салї всї притихають, сміх стає що раз тихший, а далї й зовсїм затихає. На сцену виходить син Мартина. Сарказм і сміх переносить ся на нього й почуттє гидливости до Борулї непомітно падає, поволї змінюєть ся жалістю, а далї робить ся образливо за нього до слїз. Господи, до чого можно довести себе? Він сам не розуміє, для чого йому те дворянство здало ся, але відчуває його необхідність. Він не може задоволити ся хатнїм кутком; життя вибило його з колїї й ображуючи, принижуючи його в тій чи иншій формі, дало почути те, чого він не хотїв примітити раніще. Життя силою викинуло його із звичайної життєвої колїї й пхає „в общество“. І він пішов, рішуче пішов, але пішов як слїпець і заблудив ся в лїсї. Він стукаєть ся лобом то об дуб, то об осину й усе більше заплутуєть ся. Ми дивимо ся й сміємо ся, дожидаємо кінця й будемо раді, як він розібє свій дурний лоб. „Дворянства шукати пішов, хотїв вище себе підскочити—ось тобі й дворянство, не чвань ся, не лїзь туди, куди не треба!

Отак бувало думав я, виходячи з театру, й дякував Богові, що сотворив Борулю. Він в тій, або в другій мірі поміг менї не зробити ся сміхо-

*) Вищі права у суспільстві.

виськом для других. Але тоді я оцінював його тільки з одного боку. Я ганьбив його за те, що він цурав ся всього свого рідного, та намогав ся стати за всяку ціну дворянином. Тепер менї жалко його, жалко як чоловіка.

Це моє особисте, субєктивне почуттє, а тому прийдеть ся відкинути образ Борулї, який склав ся в моїй уяві від гри т. З-о, котрий не зовсїм вірно передав його таким, яким змалював його автор пєси. Актьор дав щось осібне, свого, а не Тобілевича Борулю.

Жив чоловік, боров ся з нуждою, працював, гріш за грошем, крихта за крихтою збірав багацтво й одно твердив, що „чоловік мусить працювати“, коли йому казали, що час уже відпочити. Знав, що він дворянин, шляхтич, але нїколи не думав об цїм і дворянство без гроший мало цїкавило його. „Чоловік мусить працювати“, оце вся його фільозофія. Нараз, чоловік здурів, лишив ся розуму. Бєть ся за дворянством, кидає грішми на „аблаката“, на сина, якого посилає служити по $2^1/_2$ карб. місячно. Повернути дворянство стає метою його життя, без дворянства він жити не хоче. І він не жалїє нїчого для нього; не тільки багацтво все віддає, а й себе самого готовий переробити, щоби тільки зрівняти ся зі справжнїм дворянином, Красовським.

„Куди ти лїзиш—кажуть йому—Красовський лїкар, учений!“

„Вчений!.. Що то значить? Ага, правда, вчений, таки вчений. Він і балакає якось особливо; дїти його кличуть „папа“, робітники „пан“; нї дїти, нї жінка нїчого не роблять, хиба що вишивають на пяльцях; у нього самовар, він пє чай—не кофе. Так, правда, порядки в мене не дворянські. Як дворянин, то треба й порядки завести дворянські!“.

Як то виходить у нього дико, і як не похоже його поводження, на поводження багатого аристократа. Але йому це байдуже, була би тільки формальність виконана, бо те „званїє“ йому потрібне тільки для того, щоб вище стати на суспільній драбинї, не стояти на рівнї з бидлом-мужиком. А після того, як узяти на увагу становище бидла-мужика в суспільстві, робить ся зрозумілим стремлїння Борулї стати дворянином. Єдина мета його зробити так, щоби з ним рахували ся як із чоловіком. Його мало цїкавить навіть те, як до нього будуть відносити ся ті бидла, з яких він оце недавно сам вийшов. Як би не треба, він нїколи б не змінив „дядька Мартина“ на „пана“. Бо як же ж він відповість на образу пана Красовського, коли не зрівняєть ся з ним своїм станом? Оце й тільки оце його хиба. Він не знав, що нові порядки в хатї та папір на „дворянство“ не зроблять його розумнїщим. І через це життя розбило його ілюзії, але наука не пропала даром.

„Учить своїх дїтий не дивлячись на те, що вони мужики!“ заповідає він дочцї й зятевi-мужикові. Цим він признав право за мужиком таке, як за дворянином.

І таких людий між нами багато, але вони не божевільні, нї, **вони—темні, вони не знають хто вони є**. Але їх помилки не безкорисні. Навчені лихом батьків, їх дїти, унуки, повчившись, находять права свої й своїх батьків. І добиваються вони їх инакше, не просять як милостиню, вони не хочуть милостинї. **Вони пізнали, що дїлення людий—на людий і на бидло** є неправдиве і все з більшою й більшою енергією ломлять той „китайський мур“, яким обгородили себе „вищі“ від „нижчих“. Узброєні працею й знанням, вони завзято борють ся з віковою неправдою, яка засудила їх на голод, нужду й безправє, звела їх на ступінь „скотини“ й довела до такого траґі-комічного становища М. Борулю. Робота тяжка, мур кріпкий, але... вже рухаєть ся!..

І... недалеко час!..

Інтернаціонал.

Події в світї.

(Від 5. до 15. липня)

На всїх фронтах кипить завзята боротьба й чим вона скінчить ся, наперед неможна сказати. Держави почвірного порозуміння завзяли ся загальною офензивою на всїх фронтах зломити напір нїмецьких вийськ. З одного боку Анґлія й Франція прикладають усїх своїх сил до того, з другого—Росія кладе мілїони жертв, та толку з того мало. До цього часу успіхи їх у порівнанню зі стратами дуже невеликі. За весь час офензиви *Анґлія* здобула від Нїмців 17 сїл, себ-то 150-ту частину всього того, що Нїмцї забрали від Французів, і за сей маленький простір положила 65.000

людий. Як так далї піде, то відобє вона французькі й бельґійсокі землї за 300 тижнїв коштом 39 мілїонів людий.

Між тим *Франція* даремно намагаєть ся застановити напір Нїмців. Хоч і як завзято бють ся Французи за Верден, але нїмецькі війська все ближче й ближче підходять до лїнії фортів крїпости, а з північно-східної сторони загрожують уже й саме місто. Майже ½ мілїона людий коштує Французам той Верден, а полїпшення немає нїякого.

Небагато толку й з росийської офензиви. *Росія* вигнула лїнїю на Буковинї по Карпати за Коломию, та на північ по за Луцьк до річки Стохода. Тепер хоче на силу взяти на півночі Барановичі, Ковель в серединї, Станїславів на півднї —але на тому поки що й кінець, дарма, що тілько крови проливаєть ся. Росийські втрати по швайцарським часописям виносять 248.000 солдатів і 14.900 офіцерів—з того 23.025 взято в неволю, а решту вбито, або ранено. Та й над тими раненими нема доброго догляду, бо лїкарів тільки 2 на 1.500 людий, ба й ліжок не настарчає для недужих.

А тимчасом, коли на позиції лягають гори трупів, росийські військові проводарі нїяк не помирять ся між собою. Приїхав онодї мінїстер війни Шуваєв на воєнну раду до Брусїлова й чотирі підвладні його коминданти ґ. ґ. Мясицький, Щербатов, Захаров і Калєдин подали на його жалобу, що сї всї здобутки нетрівалі, на один день коштують забогато крови нашого брата, що се не для блага Росії, а для Франції, Анґлії та Італії наша кров проливаєть ся. І правду вони кажуть. Як пропаде ця армія—другої Росія не зможе вже виставити. З амунїцією ще справа стоїть сяк так, її можна дістати від Японії, відступаючи за се по кавалкам Сибір хоч і до самого Уралу, але що до людий—то мертві з гробу не встають, а армія стає все меншою й меншою. Та й з поживою приходить ся вже Росії круто. В краю сього року недорід й цїлій Росії грозить голод. Передбачаючи лихо, народ стає що раз більше незадоволений війною. У Петербурзї завязав ся тайний союз проти війни, та тих „революціонерів“ закували, та й погнали на Сибір. Правительство не вважає на голоси народа й війна провадить ся далї, якої світ не видав. Тепер уже все на гармати та кулї переведено; завели ся, як той казав: багатий за багацтво, а бідний Бог зна й за віщо!

А тимчасом пани в Россії закуповують на Українї землї, що забрато у Нїмців кольонїстів. Люди платили за десятину по 350 рублїв перед війною,—а нинї бувший мінїстер земледїлля Кривошеїн купує по 82 р. за дес., брат мін. желїзницї Трепова по 49 р. за дес., мїнїстер Гуркєв по 42 р. задес., мїнїстер фінансів ґр. Татїщев по 38 рублїв і так 39 таких панів закупило всї землї нїмецьких кольонїстів на Українї. А нашому братовї, що йшов кров проливати й роками банував у неволї—останеться з великої обіцянки—дуля.

— *Була колись правда, та заржавіла!* —скаже з вас не один. Та тяміте, що вона лежить у ваших руках. Як би ви стали всї зєднані разом за себе проти кривди панської без страху і зневіри, один за всїх, всї за одного, як наші батьки-Запорожцї на Сїчі,—то й такі б пани не посміли на вашу землю рук посягати. Дарма журить ся—жура сорочки не дасть. До дїла, до працї, до єднання своїх сил, а тодї можете кожному такому сказати:

„Шануйте доли й мости—будуть цїлі кости!“

ТОВАРИШІ!

Всї ви добре знаєте, що то є ґазета й яке значіннє вона має, коли стає справжнїм відгуком потреб народа, коли вислів ґазати стає висловом широких мас загалу. Наша таборова ґазета **„Просвітний Листок“** може й повинна стати висловом наших думок, наших бажань! Тому ми просимо всїх товаришів: **пишіть** хто як думає, оповідайте про свої пригоди, критикуйте ґазету, критикуйте роботу, що в нїй зле, пишіть, що для нас корисно, а що нї, пишіть скарги загального характеру, одним словом про все, що в кого наболїло! Пишіть і надсилайте до редакції. Можна не підписувати ся.

Редакція.

У В А Г А!

Все і всюди пишіть по своїому, по українськи. За пів годинн кожний може навчити ся по своїому читати й писати. Хиба це тяжко? Гляньте: И се не руське І, а вимовляєть ся твердо так менче більше, як руське Ы. І читаєть ся як руське И. Е вимовляєть ся твердо як руське э; за те є вимовляє ся мняко: ї це мняке і, н. пр. мої, твої, читаєть ся мойі, твойі. Твердого знаку не пишеть ся, бо він непотрібний.

З друкарнї „Союза визволення України“ у вецлярському таборі.

Ч. 19. ДАВАЙТЕ З РУК ДО РУК, З БАРАКА ДО БАРАКА! Р. II.

ПРОСЬВІТНИЙ ЛИСТОК

Видає Пресова секція полонених Українців табору Вецляр.

Виходить 5. 15. і 25. н. ст. кожного місяця. Ціна одного примірника 2 фен.

Вецляр, дня 25. липня 1916. р.

Сто днїв небіжка прожила...

Події, які настали в Росії після досить невдатної й нещасливої для нас росийсько-японської війни, примусили наш реакційний уряд піти на уступки й то досить великі. Де ж пак! Була *„издревле единая, недѣлимая и самодержавная“*, а тут на тобі—*„якийсь народ“* осмілюєть ся домагати ся й собі права урядования, хоче сам запорядковувати й знати, куди витрачаєть ся його народний гріш. Розпочала ся боротьба за власть у державі. З одного боку стояла значно невелика купка—якінебудь десятки тисяч чиновників-бюрократів і їхня опора реакційне дворянство, які нї за що не хотїли відмовити ся від тої власти, яку вони захопили, а з другого боку став до бою народ—ті мілїони, які своєю кровю зкроплювали далекі манжурські піски; мілїони, які в тїсних і задушних фабриках та заводах поволї, непомітно вбивали своє життя тяжкою працею не для своєї власної користи й не для своїх дїтий, а на користь капіталїстів-фабрикантів; стали до бою мілїони людий, які від ранку до вечера, в слоту й спеку працювали на багатих розлогих ланах і на вузеньких смужках землицї, а замість того рік-від-року не вилазили з довгів, не доїдали.

Розпочав ся кривавий бій і вже здавало ся, що народ вийде з нього переможцем. Ба навіть вийшов! Уряд побачив, що треба девчому поступити ся, бо в противнім разї народ візьме своє. І от вийшов указ 17. жовтня 1905 р., по якому *„великая й недѣлимая“* перестає бути самодержавною, бо скликуєть ся Державна Дума, представники якої мають право контролювати уряд, установлювати закони й відкидати шкідливі для народу закони. Народ притих і ждав нових реформ, нових законів. Але те напруження боєве не притихло. Зпочатку народ пильно слїдкував о що дбають його вибранцї? Сї ж вибранцї народу не зрадили йому. Вони пильно взяли ся до перебудови держави. Мало того, що зверху дано права народові. Дароване хоч і не відбірають, але можуть відібрати. І перші представники народу знали се. Вони розуміли, що обіцяні свободи (слова, друку, віри, спілок і т. д.) манїфестом 17. жовтня можуть тільки тодї здїйснити ся, коли будуть проведені через державні інституції—Державну Думу й Державну Раду.

І тут розпочала ся наново боротьба уряду, але вже не з самим народом, а з його представниками. Уряд спохватив ся—шкода було минувшини, коли можна було самовільно розпоряжати ся казною, не питаючись нїкого, що, куди й скілько витрачати. Настали нові часи—за кожну витрачену копійку необхідно давати звіт. Дуже пожалїв уряд, що в часи зневіря в свої сили й страху за своє посїданнє дав народові такі права. Але нїчого дїяти! Назад даного відібрати не можна, бо ще не певен був хто дужчий. Уряд бачив, як народ пильно стежить за работою в Думі. Бачили се й представники народу по листах і телєґрамах своїх виборцїв, по тих приговорах, які надсилали їм до Думи з домаганнями землї й волї. Представники, знали що за ними стоять мілїони їх виборцїв і в потребі піддержуть їх своєю силою, і нї на крок не відступали від своїх домагань.

І от уряд став полїтикувати. Навмисне не вносив у Думу потрібних законопроектів для обговорення, на всякі запити депутатів не поспішав ся з відповіддю, проволїкав ріжні пильні справи, а тим часом через своїх вірних прислужників—біле й чорне духовенство, через полїцію й їм подібних людців, ширив зрадливі думки між народом,—що соціалїсти, студенти та Жиди є дїйсними ворогами народу. Прислужники правительства стали закладати *„союзи истинно-русскаго народа“*, обіцюючи членам сих союзів нарізку землї від *„батюшки царя“*. Народнї представники знали, що ся нарізка може прийти лише законодатним порядком через Думу. А тому народнє представництво, не діждавши ся відповідного законопроєкту від правительства, само розробило такий законопроект і поставило його на дневний порядок у Думі. По сему законопроєкту всї землї—казьонні, удїльні (царської фамілїї), церковні й монастирські, а також землї приватних землевластників (поміщиків), мають перейти в руки працюючого народу — взагалї вся земля в державі мала би належати лише тим, хто її обробляє.

Кіш Запорожської Сїчі, по дїлений на курінї з церквою Покрови на серединї. Січ заснував кн. Дмитро Вишневецький Байда в кінцї 16. ст. і вона трівала до 1775. р. Там були всї рівні, вільні і все належало всїм.

Та не судило ся сьому законопроектові стати законом. Коли аґрарна (земельна) комісія внесла сей законопроєкт на розгляд у Державну Думу, правительство пішло на рішучий крок. 8. липня 1906. р. депутати зібрали ся перед будинок Таврийського двірця й побачили військо й полїцію, які пильно берегли вхід до середини двірця. Тут їм глузливо оповістили, що вони вільні від своїх обовязків. Так скінчила ся стодневна боротьба представників народу з правительством!

Але депутати не стерпіли сього дикого глуму над своїм народом. 9. липня сто вісїмдесять депутатів, число, яке має правну силу установляти закони, відїхали до Виборґу в Фінляндію й тут видали манїфест до народу. В своїм манїфестї депутати закликали народ, щоб він зі своєї народньої скарбницї не дав нї копійки гроший правительству, нї одного рекрута до війська, бо **після манїфесту 17. жовтня 1905. року правительство не має власти в державі й не має права розпоряжати ся державним майном, нїяких трат і видатків не повинен уряд робити без дозволу на се Державної Думи. Думу ж розпущено!**

А що ж народ? Чи послухав своїх вибранців? Чи став на оборону своїх інтересів і пішов за покликом своїх кращих одиниць?—Нї. Збаламучений зрадливими обіцянками прислужників, він навіть не зміг додержати свого запалу в продовженню сто днїв. Вихований у рабстві, не чувши нїколи вільного слова й правдивої науки, незорґанїзований міг хиба *все розторощити підчас гнїву,* коли вривається терпець його страждань, але не зміг до остаточної побіди постояти за свої життєві інтереси. Обдурений у своїх надїях *не зміг спокійно розібрати ся, де вихід із його скрутного становища.* Розлючений, нацькований негідниками народ накинув ся на Жидів, палив і руйнував усе, що йому видавало ся несправедливим.

Уряд скористував із темноти народу. *Само правительство викликало погроми,* а потім наслало козаків і кроваво розправило ся з бунтівниками. Пішли тюрми, каторга й шибиниця. Так несвідомість і незорґанїзованність народу дали силу урядові, який розторощив і задавив народнїй протест. Представників народу засудили до вязниць на три місяцї. А народ приголомшений і придавлений зістав ся й на далї у тій же свитї й без хлїба й без світу.

Програли ми! Пройшло десять лїт після розгону першої Державної Думи. Час недовгий, але великий своїми злиднями. Була й друга Дума, і її розігнано й засуджено народнїх оборонців. Третя Дума засїдала цїлих пять років, а нїчого путнього не врядила. І тепер засїдають у Думі, радять та розглядають ріжні закони, а чи є користь яка

з того народові? Немає! Як десять лїт тому назад лляли ми кров на манжурських пісках, так і тепер ллєть ся, лиш у більшому розмірі. Десять лїт назад програли ми. Та чи програємо тепер? Загляньмо трохи наперед і розберім чому програли ми? Хто ворог наш? Де сили проти нього? І сї десять тяжких років кажуть нам, де нам шукати підмоги в боротьбі, навчають нас, що тільки *єдність наша сила, і єдністю ми ворога побєм!..*

Користаймо ж із науки!..

В О Л Я.

Одна мати мала багато дїтий. Вона була молода, весела, вільна, здорова, красива й щаслива. Такі були в неї й дїти. Крім цього вона мала великі маєтки: широки степи, густі рівнобарвні гаї й діброви, рівні, безмежні, зелені луги, по котрим пливли глибоководні, ясні, мов хрусталь, річки. А скільки хуторів із вишневими садками! А ріжного иншого добра то й не перелїчити!

Багато людий заздрили щасливій матері. Хотїло ся б їм того, що мала вона. Стали вони ворожо нападати на маєтки щасливої матері, щоби захопити їх у свої руки, та не таких дїток вона мала, щоби до того допустили.

Але час од часу все міняєть ся. Змінило ся й життя вільної й щасливої матері. В боротьбі з ворогами за свою волю й маєтки дуже утомила ся мати й лягла відпочити. Лягла й кріпко заснула. Дїти теж вибили ся з сил, боронячи свою матїр та її добро. Не стало в них снаги, вибили ся з сил і мусїли припинити тяжку, нерівну боротьбу. Тим часом вороги закували матїр у тяжкі кайдани, а дїти? Одні пішли в чужі люди, другі лягли спати, а инші разом із матїрю попали в кайдани.

Запорожська рада збірала ся тричи на рік, 1. сїчня (на нов. рік), на Великдень і на Покрову. Там вибірали Старшину, а се: Кошового отамана, осаула, писаря, суддю і довбиша. Всї мали рівне право голосования і рішали більшостю.

Деякі з дїтий забули вже про матїр, а другі зовсїм відцурали ся від неї.

Аж ось трапило ся велике лихо на землї. Лихо тяжке, нїкого не минаюче й зачепило дїтий заснувшої матері. Всїх зачепило, заворушило. Прокинули ся дїти несщасної матері та вже було пізно. Дивлять ся—що за лихо: ревуть гармати, тріщать пістолї, лєть ся людська кров неповинна.

За що, як—не розуміють. Одні прямо з заспаними очима метушать ся на всї боки, не розуміючи звідки начало ся таке лихо, другі й зі сну ще не прокинули ся. Не розбірала зла фортуна й кинула їх у море вогню й смерти.

Багато їх бідалашних погинуло на крівавих степах, багато опинило ся в чужій землї, між чужими людьми, в тяжкій неволї. Що робити? Нема волї, нема долї, нїзким словом порадити ся.

— Ну, думають, тепер зовсїм нам кінець прийшов...

Коли фортуна трохи змилувала ся над безталанними дїтьми. Бачучи, що багато з них уже в неволї прокинуло ся від тяжкого сну, почала й собі будити їх і помогати їхньому горю. Прислала до них їхніх братів із другого краю.

Прийшли вони добрі, ласкаві, подали їм свою братню руку й давай допомогати в усьому чим можуть. Полїпшили життє, завели школу, давай учити, давай будити. Позбирали ся дїти несщасної матері, пригадали свою давню волю, славу й щасливе життя. Журять ся, сумують, радять ся, як знову добути собі волю й виручити матїр із ворожих рук. Стали гуртувати ся в різкі гурточки, щоб лекше було це зробити. Між иншими гурточками вирос один, який охрестив себе цїкавою назвою „Т-во Воля“. Гуртуєть ся навкруги нього все більше й більше пробуджених синів бідної матері. Неначе знову вони на світ народили ся: почули в собі силу й певність і голосно піднесли проклич волї свого народу. Почула це бідна, закована мати, усміхнула ся й сльози радости потекли з її очий. Дїти повертають ся до неї, кохають її і мріють про волю...

Захар Боязливий.

У полонї.

У нїмецькому полонї був я на роботї.
Дуже довго я топтав ся на Майнї в болотї.
Повертаю до табору, тут мене стрічають
І такою промовою земляки вітають:
—Не в добрий час ти, земляче, сюда заявив ся:
Тут цїлий гурт „божевільних“ людий обявив ся.
Якусь мову рідну творять та людий морочать,
Що попи, пани й мінїстри нам добра не хочуть.
А крім цього вони хочуть нас переробити:
З малоросів в Українців переворотити,
Хочуть людий ізрівняти, панів поскидати,
Усю землю панську людям убогим роздати.
—То се добре—одказую—вони затївають!
—Де там добре, коли й царя вони зачіпають!
Там зробили якусь школу і полїтикують,
Щоб Росію роздїлити. Он що там толкують!..
Україну зробить хочуть по новому ладу,
Що не буде царя у нїй, а учредять „Раду!“
Наказали більш чим треба, що й не розберу ся
Одяг ся я і думаю: „піду ж подивлю ся!“
Зайшов в школу: перш побачив я патрет Шевченка
А з ним поруч другий патрет—Петра Дорошенка.
Ось уходить в клясу вчитель, з добрим днем вітає
І сам якраз як і всї ми з нами розмовляє.
Розказує, як колись-то козаки гуляли,
Свою матїр Україну грудьми захищали!
Розказує, як то люди скрізь живуть на світї,
Хто панує над усїми, й що маєм робити,
Щоб всї були однакові—і пани й селяни,
Щоб не було по між нами нї бидла, нї пана;
Розповів, кому війна ця крівава здала ся
Що панам із неї користь, а нам лиш нещастя.
Кінчило ся. Повертаю знову до барака.
Земляки мене питають: „І ти вже, собака,
Ходиш в школу та радиш ся, щоб нас всїх продати,
Та царя святого хочеш з престола зігнати?“
—Послухайте, добродії—я відповідаю,
Не думаю я нїчого й вас не ображаю,
А у школї тільки добра робота ведеть ся
Й будьте певні, що ученим скрізь краще живеть ся!
Розповів їм, що чував я в таборовій школї,
І що бачив земляків там я свїх доволї.
Послухали, подивились вони менї в очі
Та сказали, що й вони всї учитись охочі,
Лиш боязько, щоб в Росії всїх не ростріляли,
Що ходили тут у школу, розум просвітляли.
Подумали, порадились та й гайда до школи,
Бо учити ся, сказали, не пізно нїколи...

Захар Боязливий.

Кооперація й її завданнє.

Кооперація—слово латинське. Означає воно співробітництво, співдїланнє, або самозапомогу членів. Тому й ті товариства, що поставили собі за мету економічний добробут своїх членів, а також і охорону інтересів цїлого суспільства перед ріжними лихварями та визискувачами, називають ся кооперативами або спілками. В залежности від того, який засіб є найголовнїщим для осягнення мети—такі товариства носять ріжні назви: *консумційна*, або потребительська спілка, *молочарська, хлїборобська, збіжева, будівельна* і т. д.

Перший зародок кооперації виник ще в ті далекі часи, коли люди тільки почали лучити ся в громади для спільної боротьби проти диких звірюк та й проти зявищ самої природи. Але сей зародок кооперації з початку не визнавав ся конечно потрібним і його часто закидали. В ту пору люди не могли додумати ся, що кооперація буде наперед економічною сістемою й тому, на початку свого розвою, кооперативам приходило ся занепадати нї з того нї з сього. У теперішнї ж часи, коли кооперативи стали конечною потребою для бідних людий, єдиним засобом боротьби проти експльоатації (визиску) багатим бідного, ці товариства ростуть, множать ся й розсївають ся по всїй земній кулї.

І тепер кооперативам приходить ся вести завзяту боротьбу, тільки не зі зявищами природи й дикими звірюками, як то було раніще, а з *посередниками,* тими, що з великих міст і склепів доставляють продукти консумєнтам прямо зі своїх рук: крамарі, перекупщики й инші торговцї. Посередники дуже добре знають, що коли всї селяне й робітники зрозуміють, що можна обійти ся без їх помочі, то їм тодї прийдеть ся відійти на бік, і то му вони не жалують нїяких видатків на те, щоби здусити й знищити кооперативний рух. Але тепер не так то легко це зробити, бо за кооперацію стали маси селянства й робітництва, яким приходить ся рік за роком вести боротьбу за кусень насущного хлїба і які в кооперації добачають свою спасительку від того нужденного життя.

Найпершим завданнєм кооперації є вести безнастанну боротьбу, боротьбу з тими посередниками-визискувачами й доставляти для своїх членів як найдешевше все те, що їм потрібне для життя. При тім кооперація мусить дбати, щоби давати

своїм членам завсїгди свіжий крам і, як уже сказано, не дорогий, щоби зисків було не багато, бо вони в кооперації виростають із самих членів товариства. Далї, коли одно товариство зросте в силу то святий обовязок його підпирати й допомогати другим товариствам, які ще недавно почали своє існованнє й ще не кріпко стоять на ногах.

Метою кооперативних товариств є також ширити культуру й просвіту по між народом, даючи спромогу засновувату школи, відкривати сїльськогосподарські курси і т. д. І коли товариство виповнить своє завданнє, тодї воно нїколи не загине марно.

Ось вам маленький приклад. Село має 500 дворів і в якому маєть ся 13 приватних крамниць. Якось у цьому селї зібрало ся 58 хазяїв і відкрили на паях кооперативну крамницю. Крам і инші річі вони почали продавати багато дешевше, нїж приватні торговцї. І що ж? Стало ся те, чого нїхто й не думав. Протягом восьми місяцїв чуть не все село стало купувати тільки в спілковій крамницї, а членів прибуло 370 люда.

Приватні торговцї на смерть перелякали ся від такої несподїванки. Почали робити доноси на крамницю, стали людий умовляти, щоб не йшли купувати в спілковій крамницї, залякували їх та нїчого не помогло. Крамниця розвивала ся далї, а десять приватних крамарів мусїли почепити замки на двері, бо до них нїхто не йшов купувати.

От і здїйснило ся почасти завданнє кооперациї. Але здїйснило ся через те, що вся громада приняла живу участь у громадському дїлї. Вони зрозуміли, що вся сила для боротьби з визискувачами є в згуртованню. І коли ми всї зрозуміємо це—ми зробимо великий крок наперед до кращої будучини.

Д. Веселий.

Зруйнованє запорожської Сїчи. По указу царицї Катерини з 4. юля 1775. р. на зелені свята обступив ген. Текелїй з росийським військом Сїч і на просьбу о. Володимира вони піддали ся. Старшину одвезено в Петербург і на Сибір. Кошового Петра Кальнишевського замуровано в казематї над Білим морем в Соловецькім монастирі де він прожив 25 лїт і ослїп. Запорожські землї роздано між московських і нїмецьких кольонїстів.

Із таборового життя.

Віча-мітїнґи. З якогось часу заходами Т-ва „Воля“ в нашому таборі відбувають ся загальні *віча-мітїнги* під відкритим небом. Збірають ся вони звичайно на великій площі в 7. бльоцї. Перший із таких мітїнґив відбув ся в вівторок 11. липня. На початку один із товаришів виступив із коротеньким рефератом, в якім зясував відношенне правительства до домагань робучої кляси в особах своїх представників, і які способи правительство, яке нїяк не може згодити ся, щоби кожний крок його був під контролем народа, вживає для того, щоби вдержати владу в своїх руках

і надалї набивати свої кишенї народнїм грошем. По рефератї завязала ся жвава дискусія, в якій приймали участь велика скількість промовців. Мітїнґ скінчив ся в 9. годинї, однако майже до ½11 на площі можна було бачити гуртки полонених які палко дискутували над тими питаннями, які порушували ся на мітїнґу.

Слїдуючі мітїнґи відбули ся 17. й 22. липня. На них порушували ся цїкаві питання, як про вибори до Державної Думи, як вони проводять ся в Росії, та чому так тяжко робітникові чи селянинові попасти туди. Цї мітїнґи були рівно ж цїкаві для загалу як і перший і зробили гарне вражіння на присутнїх.

З приємністю відмічуємо се відрадне зявище в нашому таборі й сердечно бажаємо тт. їнїціяторам найкращих успіхів у дальшій роботї.

Концерт. У неділю 16. липня с. р. в Народнїм домі нашого табору, відбув ся музично-вокальний вечір із водевілем „Сватання“.

Ще за чотирі днї до 16. липня скрізь по таборі пишали ся незвичайні розміром плякати (афішки) з голосною програмою музично-вокального віддїлу. Люди безумовно були зацїкавлені,—тим більше, що наш хор і орхестра не дуже часто потїшають нас своїми виступами. Театр був повний... Хотїло ся почути щонебудь таке, що хоч на одну хвилину відтягнуло б мозок од тяжких і сумних думок і заставило б серце живіще забити ся під вилівом рідної пісні...

Яка, як не наша українська пісня дає духову пищу мозкові й серцеві? Чи не вона заставляє чоловіка в одній хвилинї пережити й тяжке горе й безмірну радість, заставляє забути неволю й перенестись думкою далеко, далеко,—до рідних ланів, вишневих садків і білих хаток...

Зовсїм цього не можна сказати про пісні, котрі були виконані нашим таборовим хором. Яке вражінне зробили вони на слухачів—уже можна добре судити по тому, що люди, не діждавшись навіть кінця першого віддїлу, почали разходити ся, так, що на початку другого—слухачів лишило ся в салї тільки половина. І нема чого дивувати ся: за вісїм місяців існування нашого хору, він мав нагоду навчити ся лїпше виконувати свій репертуар, тим більше, що в цїм репертуарі цїлком все те, що не один раз чуло ся на нашій сценї й нового мало чого приходило ся на долю слухачів.

Перше на що приходить ся звернути увагу хора і шановних товаришів дериґентів—то це на відсутність взагалї дисциплїни в хорі. Співаки зовсїм не слїдять за орудою дериґента. Piano й forte не виконуєть ся. Темпу не додержуєть ся. Взагалї помічаєть ся відсутність доброї техніки в хорі й інтересу до свого дїла. Крім цього невдало визначають ся солїсти (сольо в „Закувала“). А тріо „Реве та стогне“, то вже цїлком було невдалим. У деяких місцях кожний зі співаків співав по свойому—один, як то кажуть, тяг у лїс, а другий по дрова. Се дуже неприємно вражало слух.

Це що до хору. Що до орхестри, то вона далеко краще виконує свої обовязки. Не було без помилок—але взагалї виконала свої номери дуже добре.

Не можна також обійти й артистів, щоб не сказати декилько слів про водевіль „Сватання“. Коли й був успіх,—то тільки дякуючі закінченню,—а іменно—танцюристам, котрі зі звичайним успіхом відбули свої №№. З дієвих осіб гарно провели свої ролї: Телепень—винокур і Губиха—вдова. Останнї були зовсїм не замітні і декотрі не відповідали своїм ролям. Товариші, як звичайно, дуже покладали ся на суфльора й ролї не вчили, наслїдком чого були ті паузи, які робили погане вражіннє на слухачів. Крім того сама штука занадто порожня змістом і нїчого не дала слухачам,—хиба те тілько, що насміяли ся до схочу.

Оглядаючи взагалї програму вечора в неділю 16. липня, приходить ся жалїти, що т. т. розпорядчики концерту як видко більше покладають ся на афішки, а не на свою пильність.

Л. Прикоть.

Чайня. В четвер 20. липня в другій годинї з полудня відбули ся надзвичайні збори таборової чайнї.

Відрадним явищем було те, що на цей раз прийшло членів на збори в більшій кількости, як звичайно, тому й збори були цїкавіщими.

На першу точку було поставлено затвердження статута. Де які параґрафи викликали жваві дискусії, але взагалї помічало ся, що деякі члени, чи то від боязни проявляти свою волю, чи то від привички приймати те, що подаєть ся на увагу членів, без найменшого критичного розгляду, більш бажали ухвалювати, нїж розбірати ся в тому, що їм подавано на увагу. Це останнє найшло вислів у слїдуючих словах одного з таких членів“. На що нам учити ся тут, як виробляють ся статути, та якими вони в дїйсности повинні бути? Дома нам земство дасть готовий статут, а тут нам виробляв голова (член Просвітного Видїла), а ми ухвалювали.

Ото ж у тому, товариші, лежить уся біда, що ми дуже добре можемо ухвалювати (піднїмати руки), а найменше можемо, найменше хочемо розбірати ся в тому, що ухвалюємо. Таким чином ми далеко не заїдемо, товариші, в своїй науцї.

Найважнїщим є: найбільше розбірати ся в тому, що нам підносять, найменше ухвалювати й найкраще виконувати те, що ухвалюємо та й від других того домагати ся.

Взагалї ж збори пройшли добре. Ухвалили статут із поправками, призначили цивільний одяг одному з членів чайнї й порушили багато біжучих справ чайнї.

Слїд звернути увагу товаришів-пайщиків на

те, щоб вони запасали ся завжди терпінням і були на зборах до самого кінця, а не виходили заздалегідь, бо це звичка не гарна й шкідлива. Такими випадками може завше користувати ся невиликий гурток і під кінець.

Театр. Приємно бачити, коли дїяльність якогось товариства приймає все ширші й ширші розміри і все більше наближаєть ся до свого завдання. Наш таборовий театр приймає все кращий і кращий вигляд. В неділю, 23. липня заходом Т-ва ім. Лисенка була виставлена драма М. Кропивницького „Дай серцеві волю—заведе в неволю". Вистава пройшла як нїколи перед тим й треба признати, що тт. визнали врештї в чому їх завданнє й прикладають усїх своїх сил до роботи. Особливо визначили ся грою тт. в ролях Микити Гальчука, Івана Непокритого, Морозихи, Марусї та Семена Мильниченко. Вони виказали у грі всю свою умілість і слухачі не лишили їх без нагороди. Гучні оплески й крики „браво" вказують на це. Трохи за слабо пройшли народнї сцени. Мало в них було життя й примітно було, що держали ся вони лише поодинокими, особами. Одначе, коли приймемо на увагу, що більшість товаришів перший раз виступають на сценї, ми мусимо в цьому вибачати, бо певно, що згодом і цї місця поправлять ся. Одним словом, т-во що раз більше поступає на перед у своїй роботї й заслуговує на признаннє. Треба ще звертати більше уваги на порядок у салї, а то часом підіймаєть ся такий гам, що нїчого не чути зі сцени. Це вже торкаєть ся шановних глядачів, щоби вони трохи коритнї ще держали себе під час гри.

Подїї в світї.

(Від 15. до 22. липня.)

Загальна офензива на трох фронтах. З боку анґлїйського над рікою Сомною другий наступ на нїмецькі лїнїї не вдав ся, тільки Анґлїйцї потерпіли великі втрати в людях. На другім місці коло *Верден* Нїмцї посувають ся все близче до твердинї. А на східнім фронтї напереміну напирають росийські війська на півночі коло Смоґону, на захід від Луцька та на Буковинї в Карпати, але нїде вони не зробили трівалих здобудків. При сїм по їх сторонї великі втрати в людях. Але сї дуже завзяті бої на тих трох лїнїях либонь мають рішаюче значіннє.

Як же заховують ся иньші держави?

Італїя хотїла виповісти війну Нїмеччинї, але потерпіла пораженнє в Африцї, де втратила 6.000 солдатів і 200 офіцерів та 24 гармати на річ турецьких військ і повстанців і замовкла. В Греції вибух великий огонь в Татой, де мешкав король Константин в лїтнім двірцї серед лїсової околицї. Сей лїс зайняв ся і наробив багато шкоди. Підчас пожежі згоріло кількасот людий, а король скочив із вікна і спас ся від смерти. Є слїди що сей огонь повстав з піджоги Анґлії рукою французького консульства в Греції. Зі смерттю короля вони сподївають ся притянути Грецію до війни.

Ромунїя скликує раду мінїстрів, що їй починати, бо чує, що кінець наступає. На ту раду мають доступ сторонники Росії, як опозиція до керманичів, які прихильні центральним державам. Анґлїя закупила збіже в Румунії, тепер жадає наступу Румунії на Австрію, але Румунїя не має доброго оружя. Його доставляють Румунії через Росію, але боять ся, щоби вона не обманула їх, бо Румунїя готовить ся до загальної мобілїзації, але не знати проти кого.

Скликаннє нарад у головних кватирах вказує, що зближаєть ся рішаюча хвиля. Таку раду скликано в росийській головній квартирі, де був присутнїй цар, опісля прибула й цариця з партією Разпутїна. Там рішено відпустку Сазонова, мінїстра заграничної полїтики й постановлено зміну в користь мирової партії. Миколу Миколаєвича усунено з команди на кавказькім фронтї, а головні причини: безвиглядність на побіду Росії в тій війнї й на прихиленнє собі Румунії. Сазонова усунено за звелику прихильність до союза з Анґлією мимо того, що 150 полїтиків предкладено конечність осібного мира Росії ще в червнї 1915. р.

Економічна зависимість Росії від чужих зросла у великій мірі. Останнїми днями Росія зробила позичку наново у Франції й Анґлії в квотї 6 миліярдів рублїв. Японії відступила не тільки північний Сахалїн і Владивосток, але й побереже на полудне від Амура по Харбін та ще й частину манджурської желїзниці. Сазонов підписав ся ще на умову, у якій Росія зобовязала ся попирати інтереси Японців в Китаю. „*Новое Время*" пише останнїми днями таке: „Капітал наших союзників захоплює все те, що ми називаєм багацтвом Росії і в чім є наша будучність. Вже перешахровано копальнї золота і плятини на Уралї, в Альтаю й на Амурі. Розкинено між чужинців концесії на копальнї нашого срібла й иньших руд. Сибір нинї

заповнили японські ткацькі вироби, медикаменти, навіть китайські черевики, а японські купці вже досягають Кавказу". За Японцями йдуть Американці, що виперли з України всї росийські вироби.

Між тим підіймають ся, як видно зі звідомлїня мінїстра внутрішних справ, на цїлій Україні розрухи й **повстання** здебільшого із за дорожнечі і нерозумної господарки які здавлюють ся з помічю військ иншої народности. Таке саме повстаннє вибухло серед українських кубанських козаків. Вони вбили багатьох росийських урядників, инших вигнали зі своєї области. Кожний росийський маєток узнано безправним, крамниці ограблено, їх власників замучено на смерть. Причини—кажуть росийські ґазети—в дорожнї, в дїйсности вони лежать далеко глибше. Між козаками зростало огірченнє на війну й на росийський режім котрий через безоглядну бранку в цїлих місцевостях руйнує українські землї. Ґенерал-ґубернатор визвав із Петербурґа військо, щоб здусити повстаннє.

Що вигляди на мир „Новое Время", пише ось що: „І в Льондонї, і в Петербурзї, і в Парижі підіймаєть ся в гору оптимізм що до мира, як нїколи перед сим. Цїлий світ є того погляду, що в осени будемо мати мир. Той оптимізм основуєть ся передовсїм на таких основах. Головне рішеннє цїєї війни припаде на місяць серпень сього року, а що потім прийде, се буде тільки пригривка до завішення оружя". Взагалї панує такий погляд, що ґенеральна офензива на кожний спосіб мусить принести рішеннє: або так, або сяк, або пан, або пропав. Тодї мусять і незатяєні великі втрати по обох сторонах привести до вичерпання. Пропоґанда за миром підняла ся в гору безперечно в Петербурзї, Парижі й Льондонї.

Дай Боже! Але кому на користь буде сей мир, чи Анґлії, чи Росії—від того залежати ме й українська справа! Поживем—побачим.

Переписка Редакції.

Т. т. 10. бл. 13. роти, 1. бар. Роблять ся заходи, щоби того надалї не було.

Тов. Феодор: Вас дуже муляє ця полїтика, що тут ведеть ся, вона вас лякає. Ви нїяк не хочете зрозуміти, що в тім то вся й біда, що ми завжди бояли ся тієї „полїтики", а „верховоди" що хотїли, те з нами й робили. Кажете, що за цю „полїтику" буде *„большой страм нашому непобѣдимому государю"* від Нїмцїв, бо Нїмцї мовляв те й те роблять та твердо додержують ся своєї присяги. Може ви й стрічали де таких, але це не взірець для нас, бо темний чоловік всюди однаковий і балакає те, що йому наказали „свише". що ж до нашого *„непобѣдимаго государя"*, то сорому він не боїть ся, бо стратив його дуже давно. Не бояв ся він сорому нї перед Нїмцями, нї перед цїлим світом, стріляючи у 1905. роцї на ваших жінок і дїтий, коли вони йшли прохати в нього милостини.

Не побоїть ся сорому й тепер це зробити, коли ви за вашу ж вірність підете прохати в нього нагороди. Ви нарікаєте, що вам погано живеть ся. Памятайте, що ви в полонї, і з одним нїхто нїгде не рахуєть ся, не тілько в полонї, а й на волї. Коли хочете, щоби ваше життє покращало, то гуртуйтесь, не бійте ся полїтики, та не чекайте, щоби вам із неба щастя впало. Цього тепер нема, всього ми мусимо домагати ся.

Роздумайте, розміркуйте над усїм цим!..

Тов. А. Старий, і тов. Безвісний. Ваші прохання передані куди треба. Відповідь буде далї.

Тов. Полонений таб. Вецляр. Ми працюємо не для того, щоби всї люди нам були покірні, а для того, щоби вони самі могли постояти за себе. Пригляньте ся краще до роботи, то й признаєте, що вона не без користи для всїх поневолених людий.

Т. т. Інтернаціонал, Боязливий, Смуток. Просимо прийти до редакції й відібрати гонорар за свої писання.

Останнї вісти.

На цих днях усї полонені нашого табору відїзджають на пільні роботи. Ґазета буде виходити далї й будем її висилати на робітничі команди. Бажаємо всїм відітхнути на свіжім повітрі і вернути до Вітчини з обновленеми душею й тїлом!..

У В А Г А!

Все і всюди пишіть по своїому, по українськи. За пів години кожний може навчити ся по своїому читати й писати. Хиба це тяжко? Гляньте: И се не руське І, а вимовляєть ся твердо так менче більше, як руське Ы. І читаєть ся як руське И. Е вимовляєть ся твердо як руське э; за те є вимовляє ся мняко: ї це мняке і, н. пр. мої, твої, читаєть ся мойі, твойі. Твердого знаку не пишеть ся, бо він непотрібний.

З друкарнї „Союза визволення України" у вецлярському таборі.

Ч. 20. ДАВАЙТЕ З РУК ДО РУК, З БАРАКА ДО БАРАКА! Р. II.

ПРОСЬВІТНИЙ ЛИСТОК

Видає Пресова секція полонених Українців табору Вецляр.

Виходить 5. 15. і 25. н. ст. кожного місяця. Ціна одного примірника 2 фен.

Вецляр, дня 5. серпня 1916. р.

Страх перед революцією.

Руська часопись „Утро Росії“ з 7/VIII доносить, що права-правиця подала цареві й правительству„ памятне письмо“.

Письмо це дістав Микола II зараз перед тим, як вибирав ся з мінїстрами на наради в головну квартиру і, як пишуть всї руські ґазети, мало воно великий вплив на переміну мінїстрів. В цьому „письмі“ як доносять шведські ґазети на підставі петербургських ґазет є написано таке: (дослівно) „Наше правительство за ввесь час цїєї війни тільки й слїдило за війною, а що дїєть в середині держави не звертало нїякої уваги. **Тимчасом всї революційні орґанїзації** не тратили найменшого часу а старались й старають ся підготовляти народ до **будучої революції**. Всї городські й земські союзи працюють над революцією, а що робить правительство? (питає в цьому письмі). „Що думає робити правительство, аби будучу революцію ще в єї зародку вбити? Нїчо, бо це правительство є безсильне, слабе. Через лївих, ми стратили в 1915 р. таких здібних й вірних мінїстрів, як Маклаков, Щеґловітов, Рухлов. По них прийшов Штюрмер. Ми думали що Штюрмер направить дїло, але ми помилили ся. Правда Штюрмер залицяв ся, підходив до лївих нераз, але не зробив нїчо, щоб цю бурю революцїї розігнати. Штюрмер занадто лагідно поводив ся з думою, лагідно поступав з жидами, позволяв на лїберальні конґреси.—Нї, Штюрмер до такої роботи ще не доріс—а його товариші-мінїстри також без енергії й сильної волї“.

При кінци в цьому письмі говорять праві: „Ми мусимо вести війну до кінця, доки не побідимо, але й ми повинні знати, коли цю війну закінчити. Війну ми мусимо скінчити скорше, чим прийде вибух революції. **Та правительство повинно вже починати дусити революцію!..**

По просту жадають праві, щоби всї союзи розігнати, а дїло починати на ново з „погромами“ а що ви (мовляв) не є до того так здібні, як ми, то й пускайте нас—Щеґловітів, Маклаковів й других таких. Письмо мабуть зробило своє. І на 23. липня наступила зміна в мінїстерстві. Сазонов, за порадою царя самого, мусїв „зробити себе хворим й пійти на відпочинок; Хвостов—мінїстер справедливости (суду) поміняв ся з Макаровим—мінїстром внутріших справ мовляв: ти Хвостов будь мінїстром внутрішних справ, а я Макаров—буду мінїстром (юстіції) справедливости. Справдї Макаров ще в р. 1912 показав ся дуже справедливим—тодї, як той самий Макаров скупав ся в крові лєнських робітників. „Так било, так єсть и так будєт“—сказав цей же сам мінїстер Макаров про ту кріваву купіль. Мабуть і тепер стає Макаров мінїстром справедливости, щоб по „лєнському“ судить. До помочі має мінїстра Хвостова з правицї — який з’уміє заводити порядки. А Штюрмер розуміє ся буде солїдарно йти рука в руку зі своїми товаришами. І дїло „дусити“ вже мабуть в дорозї. На своїх же людий й салдатів має правительство слабу надїю—зачинає не вірити. Бож годї, щоб цї мілїйони, які пігнало руське правительство на смерть в окопи—щоб цї, які із війни вер-

нуть домів—брали в оборону виновників.

А щоб мати певну поміч в усмирюваню революції, то цар Микола II вже видав указ на загальне ополченє на півдиких Номадів із самого кінця Азії, а то: з Астраханї, Сібіру, Туркестану й Сахалїну. В указї стоїть зазначено „що цих ополченців не буде вживати ся до війни. То на щож загального ополченя—як для війни їх не треба?—спитає не один. Відповідь є легка—прочитайте ще раз це письмо „правої-правиці“.

На сучасні теми.

За що—о, Боже правосудний
За що невинна ллєть ся кров?
За що держави многолюдні
Ломають згоду і любов?

За що з ненавистю слїпою?
Готують зло братам брати
І ріжуть ся по між собою,
Неначе лютії кати?

Коли ж вони вже схаменуть ся?
Коли утомлять ся в різні?
Чи кровю братньою упють ся
Вони коли-небудь, чи нї?

А вже пора, пора скінчити
Кріваву орґію давно:
Народне зло пора спинити,
Бо надто ширить ся воно.

Пора подать друг другу руки
І обновить святу любов:
В наш вік прогресу і науки
Не гоже проливати кров.

Хиба її ще не доволї
В останнї роки утекло?
Чи може мало в чистім полї
Народу трупом полягло?..

А скільки то горюхи-неньки
За вбитими пролляли слїз?
А дїтки—сироти маленькі?..
Всевладне зло панує скрізь...

На долю—мачуху прокльони
Шлють масси вдів, сиріт, калїк...
Людей, не тисячи—мільони
Страдають так вже третїй рік...

На віщож лютеє страданнє
Й незгоди клятая мара?..
Кінець людському безталанню
Пора покласти вже, пора!

1 серпня
1916 р. Вецляр.

К. Нечуй-Вітер.

Як „попи“ научають людий добру.

Це було давно, сїм років тому назад. Як-то в осени, коли уже бувають малі днї, а ночі великі, то однїчого робить, я одного вечера пішов в школу до учителя, щоб узять в нього яку-небудь книжку. Коли зайшов я у двір, то біля порога шкільного будинку, зобачив учителя, який вів розмову з селянином цьогож села.

— Добрий вечер, сказав я—а чи можна визичити у вас на кілько днїв яку небудь книжку.

Учитель подививсь на мене, бо він бачте, не був зі мною близько знайомий.

— Як вас зовуть.

Демид!—коли я це сказав, то тодї він добавив мою фамилїю, бо він чув уже раньше од людий, про мене де що з мого життя.

Відтак, учитель запросив нас обох до себе в кімнату. Коли зайшли, то учитель попрохав нас сїсти, а сам узяв якусь книжку і почав її голосно читати.

Прочитав одну сторінку листа, то запитав нас, чи не добреб було побалакати про цю книжку, бо її уже прочитував і вона дуже гарно учить про те, яким способом можно зробить краще життя для селян. Ми попросили розказать нам, що в нїй там такого гарного написано.

Учитель почав розказувати докладно й це нас дуже зацїкавило, бо в неї говорилось про „Кредитні Товариства“, яких мало ще було по селах. Я попросив цю книжку для себе додому, щоб докладнїйше розібрать ся з нею.

Учитель дав її і балакать більше не прийшло ся, бо учитель не мав вільного часу.

Прочитавши дома цю книжку, і, розібравши докладно, об чім іде річ, я на другий день покликав деяких сусїдів, яких уважав за цїкавих, і прочитав їм цю книжку, вона їх дуже зацїкавила,

так що порішили після обіду пійти до учителя, і обговорити, чи не можно б було устроїть в нашому селї таке товариство, про яке говорить ся в книжечцї. Як порішили, так воно й сталось, бо це був празничний день.

Коли йшли до школи, то по дорозї пристали до нас, ще деякі цїкаві селяни, так що поки дійшли до школи, то нас зібралось чоловік більше чим двайцять..

Учитель зобачив нас крізь вікно, бо він як раз дивив ся на вулицю, на якій бились два хохотинські півнї.

Коли ми зайшли у двір, то учитель зараз же вийшов до нас, і запитав, в чім дїло, що нас так-багато прийшло. Я йому пояснив, що цьому винна книжка, яку вчора менї дали. Учитель засміяв ся тай каже: А добреб було, колиб усї селяни так цїкавились книжками то можнаб багато чого гарного зробить.

Учитель завів балачку про цю книжку, і так всїх слухачів розвесилив, що той же день 22 чоловіки записалось, щоб завести „Кредитне Товариство“.

Про це все, що балакалось між учителем з селянами, хтось розказав „попові“. Піп, не розкумекавши добре дїла, зараз написав до пристава письмо, що в його приходї появилась „полїтика“.

Але як звісно пристав не забарив себе ждати, а через два днї після розговору учителя з селянами, він явив ся до „попа“ порадив ся з наставником „Христовим“, як „піп“ себе називає в церкві, і пішов робить трус в учителя.

Пристав в школї усе поперевертав, але не міг нїчого знайти, бо і не було нїчого „полїтичного“, як йому „піп“ писав в письмі. Як учитель розказав, в чім дїло, то пристав вилаяв ся, як пяний сапожник, або „союзник істінно руських людий“, тай поїхав з села.

Діждав я недїлї, і пішов до церкви помолить ся. Коли скінчилась служба „Божа“, то на кінець „піп“ почав проповідь казати, начав зі слів „Христа“, а з середини проповідї, почав людий лякать „полїтикою“, а особисто напирав на „Кредітне Товариство“, про яке йшла розмова по селї і яке мало в скорім часї почать свою роботу.

Взивав людий так: „Братя“ от тепер настали страшні часи, буде „діявол“ грошї людям давати, а за це буде свою печать на лобі класти, і хто возьме в товаристві „діявольські“ грошї, то той на віки пропащий, бо його душа буде записана в книзї аду.

Після такої проповідї люди поперелякувались а особливо жінки, кожна як вернулась з церкви то зараз до чоловіка пристала, чи він ще не продав свою душу „чорту“. Найшлись такі, що і не повірили „попові“, а стали посилать чоловіків, щоб йшов та записував ся, бо „піп“ дурницю казав.

Але й чоловіки деякі не кращі від жінок були; були й такі, що боялись балакать з тими, хто уже записав ся, в „Кредитне Товариство“.

Більше всїх налякав ся Кіндрат Грак. Грак був вірний син „попа“, як той його називав, він часто ходив до „попа“ за всякими порадами. Грак був багатенький собі чоловік, бо його сестра була монашкою, і дуже часто йому привозила те, що видурювали у людий.

Грак багато відбивав людий од „Кредитного Товариства“, лякаючи їх чортовою печатю. Але люди, як звісно темні як „Божа“ ніч вірили Граку, та й шли до нього позичати грошї, а він давав всїм, хтоб тілько не прийшов, тілько треба було заплатить процент той, якого забажа Грак. А Грак брав проценти не великі, так з одного возьме 20 карб. за 100 карб. на рік, а з другого 35 карб. бо мовляв і „Бог“ казав, що проценти можно брать, які хто забажа.

Коли одкрили „Кред. Товар.“ то майже все село записалось протягом одного року.

А Грак і не дума, бо боїть ся, колиб і справдї „чорт“ не преложив печать, та й якже його записать ся, коли „піп“ не велить та ще й ляка печатю. Так уже аж на другий рік трапилась нагода побачити Грака в кімнатї „Кред. Товар.“, бо як раз у жнива вкрадено у Грака 3 парі волів, а грошї, які були лишні, він пороздавав на проценти, то йому не було иншої ради, як взяти в „Кред. Товар.“ бо „піп“ не хотїв помогти і свойому вірному.

Так отакто „попи“ жадають добра селянам тим, які їх годують, як кабанів на сало.—Коли Грак записав ся в „Товар“. І узяв за малий процент грошї, то тодї йому зразу очі открились, бо він зрозумів, що це не чортові грошї, як йому „піп“ казав, а народнї. Після такого зневіря і ляку, який був у Грака раніш, він став членом і став дуже щирим прихильником народної справи.

Д. Веселий.

Т у г а.

Дивлюсь я на небо таї думку гадаю:
Чому я не сокіл, чому не лїтаю?
Чому менї, Боже, Ти крилець не дав:
Я б землю покинув, на небо б злїтав...

Ранок. На дворі тихо, любо. Жайворонок підняв ся в гору й заспівав жалібну пісню. Стою на площі. Лїворуч за дротом розкинуло ся широке поле—праворуч дрімає чорний лїс. На полї зеленїє жито, пшениця. Лїс, прибраний зеленим листом, часами зашумить од легкого вітру й той шум котить ся яром, як хвиля по морі!..

Гарно, Боже як гарно!...

Але нема тут тих вишневих садочків, що в нас на Українї, не співає вранцї веселих пісень соловейко, які я колись так любив слухати...

Дав Бог рай, знав кому—вольним козакам, а вороги, не маючи у себе такого раю, загарбали його в свої руки й знущають ся над нами.

Зробили пекло з того раю; роздарували землю козацьку панам, а козаків поневолили.

Милосердний Боже, всевидющий! Не дай загинути в неволї та ще й у чужому краю!

Дай ще пожити хоч пару років на вільній Українї, послухати пісень соловейка й Тебе, Творче, прославити вільними устами!

Вмерти на чужинї та ще й у полонї!.. О, Боже не дай! Люди не повірять, що я добра їм хотїв, насміють ся...

Та нехай так... Чи вмру, чи загину—за рідну Вкраїну! Прийде час, кайдани спадуть, настане свобода й зацвіте знову наш тихий рай!..

Л. К—о.

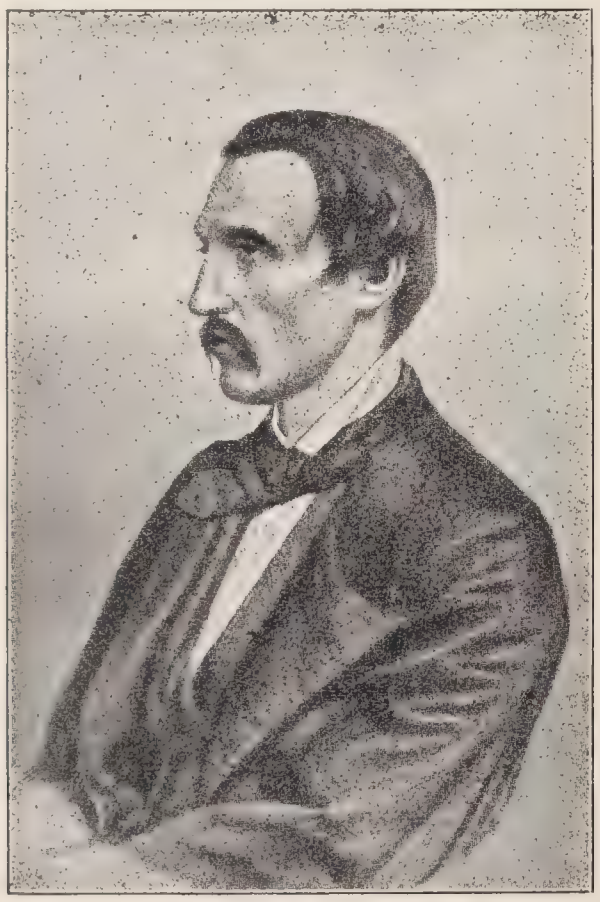

Панталеймон Кулїш

укр. найбільший письменник по Шевченку родив ся *27. липня (8. серпня н. ст.) 1819 р.* ст. ст. на Українї, яку перейшов вдовж і вшир і виступив як найкращий знавець української мови, словесности і історії в 60 рр.

В його творах відбило ся укр. національне лихолїття, як у нїякого письменика. Вийшов з гурту Кирило-Методієвських братчиків, перейшов вворожий самостійности табор до руссофілів, повернув ся відтак у польонофіли, а скінчив прихильностю до магометанства. В його життю і творах відбила ся, як бачите цїла історія України—але його хитання не його вина, в другий половинї XIX столїття українське життя зачало занепадати і все молоде поколїннє горнуло ся до російського революцийного табору, старі недобитки вимірали, його обхоплювала розпука і зневіря. А що він остав наш до смерти серед такого занепаду, за це йому честь і пошана довічня, коли озирнути ся на всяких Мордовцевих, Гребінків і Короленків. Коли Кулїш жив і боров ся—тодї бути Українцем, се не те що тепер. Він був як один моряк на розбитім човнї серед російського моря.

Тому наш народ простить йому гіркі слова—хоч під впливом жалю—він і сказав, що ми є—„нарід без путя, без чести і закона, і поваги, як азият мізерний“, якого

„Воля—шарпать панські села,
Честь—людий душити—
А лицарство—христіянську
Кров річками лити!“

Він видав повість: „Чорна Рада“ і иньші опов. Історія возсоєденения Росії, видавав часопись „Основу“ в Петербурзї, кілька збірок поезий: Хуторна поезїя, Дзвін, Позичена Кобза, Маруся Богуславка, Магомет і Гадиза, Україна, написав драму: „Драмована трильоґія“, переложив прекрасною мовою твори Шекспіра і Святе письмо.

Хай кождий з письменників дасть хоч би половину з того—у нас буде велика лїтература. Його імя між нами не вмре, не загине!

„Несподіванка“.

Одного вечора, у 7 бльоцї, зібрав ся гурток чоловік з 40-ка, по серединї гуртка стояв один з „Товариства Воля“, який вів гарячу розмову про поневоленє росийського життя, і также инших народів, які живуть в Росії.

До гуртка підходе, один із защитників панів, і кричить:—Геть! не слухайте цього запроданця, бо він, вам не добра бажає, а лиха.

Але люди продовжували стояти і слухати розмову, бо ця розмова як раз доторкувалась кожного з присутьних.

Тодї паньський защитник, пробираєть ся теж на середину гуртка, остановлює говорившого товариша, з запитом:

„Що ти! морочиш людям голови, хиба Українцї добра бажають народу, вони тілько хотять уговорити нас, щоб і ми помогали Нїмцям, бо Українцї уже хотїли стерегти табор, а цеж Нїмцям на руку, бо вони тодїб лишнїх людий послали на фронт.

Але тут, вийшла несподїванка для панського „защитника“, бо як раз наскочив на свого земляка, який знав за ним грішок.

І земляк тут як раз, указав йому, як він застоював народні права.

— Добре земляче, ти виноватиш Українцїв, що вони лиха бажають народу. А скажи, будь ласка, чи ти добра бажав тому чоловікові, що за три панських гилячки ти посадив його в тюрьму на три місяцї?!

— Хто? Я! Та відкіля ти мене знаєш?

— Так ти! ти! бо я тоже з того села, що й ти, і був на судї у земського, коли того чоловіка судили, а ти обвиняв. Оце мара і як він узнав, одійшовши од гуртка, росповідав „защитник“ своїм однодумцям.

Веселий.

Два роки.

Два роки минуло, а миру не має,—
Несчасних людий журба обнїмає.
В полонї томлять ся, гадають про волю
І кращії мрії лелїють про долю,
А тяжкая доля панує над всїми
Багато людий звела вже в могили.
Два роки гарячая кров молодая
Іллєть ся на фронтї землю обливає
Бють ся защитники царських престолів
Рїжних племен і рїжних народів
Сміло ідуть на врага супостата,
Защо, не знають самі небожата.
Два роки, як кинув семю дорогую
Единий защитник в годину тяжкую.
Семью оставив, Бог знає, на кого
І не лишив їм для жизнї нїчого.
Бідне семейство в несчастї ридає,
Годину розлуки тяжку проклинає.

* * *

У полонї вже два роки сїромахи гинуть,
У всякого одна думка, до дому полинуть.
Кругом дротом обведені, да ще і колючим,
Кожен чуствує неволю серденьком болючим
Кожен думає: як би то я мав тепер крила
Полетїв би в рідний край мій, де сторона мила
За щож оце пропадаю, марно лїта трачу?
Веселої годиноньки нїколи не бачу.
Чого ж це так, що я маю, тут оце страдати,
Чого ж дома бенкетують пани череваті?

* * *

На фронтї два роки невиннії гинуть,
З себе тяжкої неволї не можучи скінуть.
Заставляють убивати невинну людину,
Гине там людий багато за одну годину.
Земля дуже там трясеть ся од зривів гранатних,
Руйнуєть ся все майно там людий несчасних.
Земля скопана і зрита, трупами заслана
Замість сїл і городів, там пустиня стала,
Могилою для несчасних стала всяка яма!
Чому ж на фронтї нема богатого пана?

* * *

А дома два роки теж дуже страдають,
Бо багато є таких що й хлїба не мають.
Зостали ся лиш жінки, старики та дїти
То хто ж для них бідолашних піде заробити
Нема хати в них своєї, гинуть під „забором“,
А хто має, то й тую обложили збором.
А коняку взяли, нїчим дров привезти,
І приходить ся нещасним в своїй хатї мерзти.
Всяке лихо тяжке до бідних заходить
А багатих панів далеко обходить.
Сивий батько вже два роки горює без сина,
А з ним мати од журби теж зробилась сива,
Істратили вони сина, в старости підмогу
І не знають, як скінчити жизненну дорогу.
Жінка з дїтками малими горює без мужа,
Од великої турботи зробилась недужа,
Дожидає виглядає і Бога благає,
Щоб вернув ся він здоровий, а його не має.
Недоростки брати й сестри виглядають брата,
Аж сумна для них зробилась своя рідна хата.
А дївчина чорнобрива, милая коханка,
Не спить бідна да журить ся з вечора до ранка

Чому довго не приходить її козак милий,
Аж заплаче, як згадає, що може в могилї.
Кожен миру дожидає, а його не має,
І два роки дуже тяжко бідний люд страдає
А цареви із панами, все теє байдуже
І бажанний всїми мир їм зовсїм „ненужен“,
Вони людий посилають друг друга вбивати,
Собі славу з наших трупів хочуть збудувати.
Вони собі бенкетують і лиха не знають,
Да все новії полки на фронт посилають.
Ще продовжить ся война, Бог знає, аж поки,
А минуло їй оце вже, два тяженькі роки.

Захар Боязливий.

Новинки.

Замах руського правительства на права й волю Фінляндців і цим разом не вдав ся, бо хоч Росія цїлий табор своїх найздібнїйших полїцістів ніслала „стеречи порядку“ підчас виборів до сойму, в Фінляндії —всеж таки народ фінляндський вибрав 103. депутатів с.-д. Так, що соц.-дем. партія має тепер в соймі більшість—бо на всїх 200. депутатів є 103 с.-д. Жінки, які мають виборне право разом з мужчинами ніслали в сойм своїх 24. депутатів—жінок. Правительство думало, що тепер в часї війни вдасть ся йому зломити права фінляндського народу, та обмануло само себе. Фінляндський мужик із жінкою своєю разом борять ся за свої права. Й нїчо не може зробити цїла армія полїцістів там, де всї—як один вміють постояти за свої права.—А в нас?

Чутка є що в Росії мають дістати жиди більше волї, чим дотепер. Розуміють ся всї „істїнно русскі“ є проти цього, бо не будуть мали відтак на кого устроювати погроми.

Як боре ся румунський селянин за миром? Румунїю всїма силами пруть в війну. Несовісні полїтики Йонеску й Філїпеску старають ся на кождому кроцї спровокувати спокійного румунського мужика. Спекуляциї поміщиків й купців румунських довели до страшної дорожнечі. Вижити по просто нема відки. Тодї кинули ся ті спекулянти між народ й давай кричати, мовляв: „вибийте війну, або от таке нужденне життє підчас дорожнечі“. Але румунський мужик спровокувати не дав ся, а почав бороти ся проти злобних полїтиків й дорожнечі. Віча за вічами відбувають ся тепер під голим небом. Юрбою сходять ся румунські мужики й робітники та спільно підносять свій сильний голос протесту проти війни, проти дорожнечі, проти спекулянтів—поміщиків. Через два тижнї відбувають ся вже такі віча й демонстрациї —й мужик румунський не каже, „там без мене зроблять“, а роботу в поли лишає й стає в оборонї своїх прав й свого життя.

Французькі жінки хочуть прискорити кінець війни й вже де хто особливо в західній Франциї не хоче більше сїяти, бо кажуть, як не буде хлїба, скінчить ся скорійше війна, а иньші не хотять платити податків (налогів).

Знов нову пожичку воєнну принесли в „користь“ свому народови Анґлїя, Франція, Росія й Італїя. Як доносить італїйська ґазета „Трібуна“ то американські багачі жичать всїм чотиром державам гроший на 20 мілїардів марок.

Білоруска часопись „Гомін“ пише: У нїмецькому полонї знаходить ся тепер більш мілїона російських салдатів. Вони розмішені по таборах великими громадами, і це дає їм можливітть сяктак спільними силами наладити своє культурне життє, задоволити свої культурні потреби. Вони мають свої бібліотеки, читальнї, мають ґазети, уряджують театральні вистави й концерти, закладають школи, щоби внучити неграмотних або малограмотних салдатів.

Особливо енерґічно ведуть там свою культурну роботу Українцї. Вони дістають цїлий ряд ґазет на їх рідній мові, а також друкують і самі по своїх таборах—у Зальцведелї „Вільне Слово“, Вецлярі „Просвітний Листок“, у Раштатї „Розсвіт“ і иньчі. До нас дійшли осібні номері цих часописів і ми бачим, як добре налагодили Українцї роботу між своїми земляками. У тім же Раштатї заснували ся унїверзитетські курси доволї широкого пляну й народня школа. Там же орґанїзований відїл домових виробів, де ведеть ся практична наука всякого ремесла.

У Вецлярі відкритий від 23. лютого 1916 р. український народнїй унїверзитет і трохклясова народня школа. Крім того там здавна закладена кооперативна чайня, бібліотека, ґімнастично спортовий гурток, уладжують ся концерти, театральні вистави і т. п.

У Зальцведелї є „Народнїй Дім“, чотирохклясова народня школа; курси сїльсько-господарські, садівництва, огородництва й иньші.

Так працюють Українцї для своїх братів-полонених і самі полонені Українцї виявили значну

охоту до культурної праці. Між ними є багато національно свідомих інтелїґентів.

Російський уряд „правительство“ підходить до реформ, бо, як газети звіщають, хоче видїлить полїцію із мінїстерства внутрішних справ в осібні мінїстерство полїції і жандармерії. Бач з якого боку про нас дбають!..

Про селянську рівноправність недавно багато було балачок в Думі, але правительство устами своїх представників заявило, що сей закон нині неслушний, не на часї. Таку відповідь правительства про селянські права чуєм ми увесь час за всї 10 р. істнования Думи.

„Суд скорий правий і милостивий“. Суд над кавказкими дашнацаканами (революц. партія) в Еривані за неявкою двох свідків, ісправника і архіяпископа, знов відрочили вже в 5-й раз без взгляду на те, що деякі із підсудних сидять в тюрмі, чекаючи суда, від 4 до 6 років. Проханнє сих мучеників відпустити їх до суда на поруки і тепер судом не уважено. Багацько із підсудних вже померли в тюрмі, чекаючи того суда.

Анґлїя—„прибіжище вигнанців“. Прихильна Анґлії нервеґська чосопись: „Форденеганд“ оголошує гідні уваги звідомленя про висилку россійсько-польських втїкачів і росийських жидів, що сидїли в Анґлії з вірою, що в Анґлії найшли певне прибіжище. Але ось анґлїйські власти вибрали з 300.000 утїкачів, що перебувають в Льондонї, 25.000 жидів і поставили їх перед вибором, або йти до Фляндрії або бути виданими Росії. Так Росія одним замахом убиває дві мухи. Вона удержує 25.000 жидів-революціонерів, як наживу для канонів. Як неґрів-невольників засаджено їх в Льондонї на корабель вітрильний. як везе їх до Арханґельська і до Александрова. Від кількох недїль їдуть що дня такі кораблї, з невільниками з Анґлії до Росії і небавом всї зрадники Росії найдуть ся безпечно на російській землї.

Українські школи на Волинї в минулім році були в слїдуючих селах: в *Володимирі-Волинськім* чотириклясова школа, а в окрузї в селах: Вуйковвйчі, Руснів і Бискувичі шляхоцькі, Бутятичі, Зашковичі, Луковичі, Орищі, Свинюхи. Крім сего приготовано було ще 17 шкіл. В *Луцьку* школа в містї, в окрузї: Осторів, Теремне, Білостоки, Коршів, Озденїж, Ватин, Садів, Рожище, Воютин, Ниви золочівські. Приготовано відкрити ще 5 шкіл. В *Ковельськім окрузї*: в Вижві старій, приготовано відкрити 10 шкіл, в *Дубенькій окрузї*: в Берестечку; в *Камінецькій окрузї*: Лєдухів, Будки, Валигори, Круки, Дранча Руська.

Події в світї.

(Від 15. до 22. липня.)

Третий рік війни почав ся. Дня 1. серпня с. р. серед повної безнадїйности на скорий мир. Один італїйський соціалїст сказав правду: Є тільки одно, що є гірше від самої війни, а се пораженє. Та трівога перед наслїдками пораженя змушує всї народи видержувати і протягати війну далї на третїй рік мимо великих втрат в людях і коштах. Початок третього року припав на велику боротьбу союзників на всїх фронтах проти нїмецьких лїнїй. На сю боротьбу поклали вони вже 5 мілїонів трупів, два з половиною жертвували у неволю, сїм мілїонів ранених відвезли з поля бою по одній сторонї, а по другій рахуймо половину сего—то майже 20 мілїонів людий убитих, полонених і ранених принесла ся війна, а кінця не має. *Бо нїхто не хоче програти, а виграти не дають.*

І тепер всї знаємо, що війна не скінчить ся сего року. Може як би Румунїя станула по боцї Нїмеччини—сего року був би кінець, а як стане по сторонї Анґлії, то війна протягнеть ся через зиму на 1917 рік; хоч вона не рішить про побіду, але протягне на війну. Але поки що і Румунїя стоїть нерішена—знак тому, що кінець війни ще далеко. Щоб і зневолити приступити до себе, почали союзники Анґлії атакувати Болгарів від Сальонїки, росийська головна кватира перенесла ся до Сучави на гряницї Буковини і Росії, французькі і бельгійські інжинєри побудували наново желїзницю з Чернівець до Коломиї для перевозу військ до Галичини, цар Микола II заповів свій приїзд до Чернівець висилкою тисяча полїції до міста. Ромунія жде слушного часу, хоч два сторонництва борють ся з собою, а король заявив, що доки за ним стоїть армія в Румунії, поти не допустить росийського війська перейти через Добруджу на Болгарію до Константинополя. А до того на галицький фронт до Львова прийшли турецькі війська в три чи чотири корпуси і головну команду над нїмецько-австрийським фронтом обіймив Гінденбург. Те все надає Румунії рішитися. *Зміни на росийськім фронтї невеликі.* Росийські наступи останнїми днями на півночі йдуть на здобутє *Баранович* з двох сторін: Коло Городища і коло Ляхович, але їх відперто. Другу ціль здобути *Ковель* має наступ на 120 км. від Стобихви аж по Берестечко, осягнув сей успіх, що війська противників уступили під напором за річку Стохот. Третя ціль здобути *Львів* стрінула ся з великим опором австрийської армії, яка втеряла місто Броди на користь Росіян. Четверта ціль здобути *Ста-*

нїславів не посунула Росія нї на крок наперед супроти армії нїм. Ботмера і австр. Пфлянцера Бальтіна на Буковинї. За ті два місяцї здобула Росія великими своїми жертвами 25 верст між Стиром а Стохотом, 30 в. за Луцьком, 50 в. між Днїстром а Коломиєю і 60 в. на Буковинї до Карпат— а разом здобула 21.000 км, а 280.000 км. давної росийської землї є ще в руках союзників.

На французькім фронтї ще менчі зміни. Анґлїйсько-французька офензива тріває цїлий місяць серед безперервних наступів над рікою Сомною, де грає 10.000 гармат з обох боків межи Альберт а Перонне, коштувала їх 350.000 жертв, а здобула тільки 90 км² з 21.000 км², які мають в руках Нїмцї, що з далеко меншими втратами зуміли устояти і вернули ся тільки 5 км в зад. Франція втратила віру в сю офензиву і вже підіймає голос Герве, що „Франція має ледво 1 мілїон хлопців 12—18 лїтних, коли Нїмеччина має ще 5 мілїонів резерви. Тепер остає весь рахунок на Анґлїйцях. Побачимо, що буде. Тепер є перелім нїмецького фронту неможливий.“ А Нїмцї саме тепер знов почали в двох місцях нові два приступи до Верден новими силами.

Наїзд цепелїнів на Льондон, який двічи поробив великі шкоди в магазинах і доках англїйських викликав велике обуреня загроженої людности на „своє правительство“. Воно висилає всї сили у пропасть смерти до Франції, а не може обеспечити самої Анґлії Та годї—оба рази вернули цепелїни неушкоджені, бо їх не досягає найдальше стріляючи армата.

Що дїєть ся в серединї в Росії, трудно знати докладно. Наспівають тільки час від часу вісти з невтральних ґазет, як оттаке, що мінїстр фінансів Барк підчас послїдної позички поставив Анґлії і франції ультіматум: (Послїдне слово): Або 10 мілїярдів, або осібний мир Росії з Нїмеччиною і Австрією. Не було ради, хоч не дали всею, а все таки виторгував 6 мілїардїв (4 в Анґлії, 2 у Франції). Тепер наробили великого шуму скандальна справа. Богато росийських банкирів завело махінації з росийськими вартісними паперами на шкоду держави та заснували кружок спекуляцийний в Київі, що закуповав увесь сахар, а подержавши, продавав його з 20 разів більшим зиськом. На велике обуренє народу—нагло увязнено, 59 банкирів. а за ними замішані в сю справу дами з оперетки і балєту (кафе шантан) між ними і увязнено панну Біляк любку мінїстра Барка. За ними і многих капіталїстів в Москві і Київі, а що найцїкавійше, що саме „Новоє Время“ підпирало їх спекуляції і його власники братя Суворіни також мали бути арештовані. Так то капіталїсти в Росії бавлять ся, а народ кров проливає, за кожду здобуту пядь землї гине тисячами.

Велике значінне для української справи має побіч помінації Гинденбурґа головно-командуючим на волинськім фронтї від Тернополя—аж до Риґи має зміна росийського кабінету. По удержаню позички з Анґлії, як звістно, скасовано Сазонова з мінїстра загряницї, а на його місце став Стюрмер. Сазонов був прихильником Анґлії і Франції і казав, що дорога до Константинополя йде через Берлїн, значить: через Польщу. Теперішне мінїстерство каже, що дорогу до Царгороду мусить Росія собі промостити просто через Румунїю, Болгарію та Турцію, отже найважнїйшими місцем бою Росії буде Балкан без огляду на Францію і Анґлїю, звідси повстало же напруженнє в Румунії, звідси велике невдоволеннє Анґлії зі зміни кабінету, що виявив анґлійський посол в Петербурзї протестом проти сеї зміни, виїхавши з міста. Як що не поверне Сазонов, вирине на европейське питанє українська справа, бо щоби Росію відсунути від Константинополя, так вороги Росії, як і Румунїя, та союзниця Росії, Анґлїя—звернуть увагу на визволенє України для своєї користи і бажаного мира на сході Европи.

„Потрійний союз“ поневолених народів. Білоруська газета „Гомон“ голосить дуже потїшаючу для нас, думку, що Українцї, Білорусини і Литовцї повинні утворити потрійний союз в оборонї своїх прав перед напором Московщинї і Польщі. Се витаємо в імени полонених Українців з великою радістю і цїлим серцем. Коби раз з тих трьох народів утворився вал, що привів би раз до миру цїлий схід Европи і до розвою добробуту України, Білорусї і Литви. Щасть Боже!

З листу з Росії.

Дорогії братя, орґанїзуйтесь, готовтесь, потому що по етой войнї ожидает нас важний переворот в Росії.

Друґ з многих (товариш з орґанїзації.)

Ч. 21. ДАВАЙТЕ З РУК ДО РУК, З БАРАКА ДО БАРАКА! Р. II.

ПРОСЬВІТНИЙ ЛИСТОК

Видає Пресова секція полонених Українців табору Вецляр.

Виходить 5. 15. і 25. н. ст. кожного місяця. Ціна одного примірника 2 фен.

Вецляр, дня 15. серпня 1916. р.

ПОЛОНЕНІ НА СЕЛІ.

Війна примусила познайомити ся між собою найширші маси народів воюючих сторін. По воюючим державам розсіяла ся в ці роки сьвітової війни велика кількість жовнірів, де їм приходить ся черпати науку з чужого життя. Повнійша наука, розуміють ся, для тих, що попали до чужої землі, а не для тих, що на своїй землі бачуть чужих людий та з ними знайомлять ся, бо всю повноту життя людини можливо бачити тільки в її рідних обставинах. Тому то можна бути певними що наші полонені в Нїмеччинї більш винесуть науки з нїмецького життя й знання самого народа, нїж тутешні Нїмцї про нас. Також можна сказати, що й Нїмцї в Росії більш почерпнуть із науки, як там живуть люди, нїж наші люди узнають про Нїмців та їх життя, стрінувши ся дома з Нїмецькими робітниками. Але мусимо признати, що тут буде де яка ріжниця, в залежности від культурности, бо звісно, що від більше культурних людий завсїгди більше можна научити ся.

Наші полонені безперечно беруть на увагу все те, що бачуть і почувають, працюючи на чужинї, а тим часом цїкаво оглянути ся й на те, яке вони собою роблять враженя на других та як про них говорять ті чужинцї, серед котрих полонені жиють і працюють. Із нїмецької ґазети ми довідали ся про те, які думки Нїмців про наших земляків на роботах. Перш усього зазначуєть ся, що наші земляки на роботах в Нїмеччинї мають можливість порівняти нїмецькі обставини життя та публичні порядки з рідними, з якого порівнання для них може вирости тривкійша користь, нїж із проливу крови на війнї. Далї характеризують нас, яке ми собою робим враженя, такими словами: „Хто роздивляє Росіян, то може прийти до пересвідчення, що вони найбільше дитинні екземпляри людської породи без нїяких хитрощів. Вони багацько балакають, як школярі; розтратні, непрактичні, лакомі й у всїм віддають ся на ласки своєї судьби без нїякої думки; веселого настрою й усе схильні до жартів. Роблять вони в лїсї, то чуєть ся здалека їх шум і регіт; роблять коло сїна, то обкидають ся сїном, борють ся між собою, бігають навипередки, вправляють ся граблями, стрибаючи в гору або через копиці сїна; далеко через поле лунає їх регіт. А підходить наглядач, то зараз всї на місце й беруть ся за роботу, як би нїчого й не було“. Підкреслюєть ся, що наш чоловік схильний є, щоб більше погуляти й не без хитрости для того, щоб промарнувати якийсь час. „От наприклад, здоровенному полоненому, хлопчик нїмець пояснює знаками, що треба заложити ярмо на волів та їхати з ними до лїса, але земляк удає дурного, не розуміє малого. Надурно стараєть ся хлопчак розяснити, що треба робити й закликає його руками й плечима до дїла,—не розуміє. Маленьку люльку в зубах тримає й стоїть, закинувши куртку на лївe плече, в шапцї на бакір біля лементуючого хлопчика. Аж ось надходить хазяїн. Гоп!—і спадає куртка на віз, а біле, різьблене ярмо на волів: зразу все зрозумів, як видко з кождого руху руки.

Сумна для нас характеристика подаєть ся слїдуючими словами: „У малих гуртках впадає

в очі дивовижний хід, так повільно з ноги на ногу, але з похиленими вперед плечима й зі спущенною трохи головою. Так не йдуть наші нїмецькі робітники, навіть як вони є утомлені. Коли ж біжать скоро, то нагодують ватагу, що часто чує над собою батіг". Не приємно чути таку на себе критику по ході й по бігання, але приходить ся задумати ся, що може й правда, що історичне життє таку відзнаку на нас положило. Хай дальша історія здійме з нас тавро пригноблення змиє слїди довгої неволї!

Про співи говорить ся так: „Співають монотонно свої дуже сумовиті мельодії, подібні до наших народнїх пісень".

Так складаєть ся поволї загальний погляд на нас. І коли цїкаво й важно чужинцям знати про те, як ми думаємо про них, то так само мусимо признати, що цїкаво й важно знати й нам, як чужинцї думають про нас.

А найпаче нам, Українцям, треба дбати про те, щоб про нас йшла добра слава, щоб нас знали, як Українців, і знали з лїпшого боку характеру нашого народу й з боку його історичного життя та інтересів, бо се все непомітно впливає на користь нашого життя нинї й у будучинї.

Гончар.

Бідолаха.

Я родив ся в глухому селї чернигівської ґубернії. Так оповідав менї один знайомий. Батька я не памятаю, бо менї було всього півтора роки, як він умер. Мати теж умерла на семому роцї мого життя. Остав ся я круглим сиротою. Землї в мого батька не було, бо він рільництвом не займав ся, а шив людям чоботи й жив у найнятій хатї.

Як умер батько, мати стала ходити на поденну роботу й з того ми жили. Але від тяжкої роботи мати скоро захворіла й померла. Остав ся я малим, заробляти не міг, за хату платити було нїчим і мене господар виселив із неї. Опинив ся я серед вулицї. Гірко плакав я, блукаючи по нїй та нїхто наче й не бачив мене, нїхто не хотїв помогти мойму горю. Не знаю, кілько б менї ще прийшло ся блукати так, якби Бог не нанїс у село слїпця. Він бідолашний ішов собі, співаючи „Лазаря", а я з плачем насупроти нього. Зачув він мій плач, підізвав, розпитав, чого я плачу й узяв мене до себе за поводаря. Із цим слїпцем я проходив чуть не вісїм років, а потім він умер, дай Боже йому царство небесне, добрий був. Пожурив ся за слїпцем, та нїчого не вдїєш, треба, думаю, десь шукати другого хлїба. І де я тільки не жив, поки менї наступив 22. рік. Спробував усякого хлїба й добре узнав, як то він насушний дістаєть ся бідним людям і сиротам. Жив і в жидів і в панів, але в городї менї не трапляло ся бути. Із слїпцем я ходив тільки по близьким селам, а наймитом жив у свойому. Нїхто здавало ся й не знав про мене з начальства. Коли на 22. роцї кличе мене якось начальство у волость.

Пішов я й там довідав ся, що в осени маю ставити ся до війська. Я й думаю, як же про мене довідали ся. Діждав осени й мене взяли на царську службу в салдати. Як узнав же я, що мене пошлють служити на Кавказ у город Тифлїс, то аж зрадїв, бо дуже менї хотїло ся узнати, як то живуть люди в городах. Про Кавказ же я чув дуже багато розповідок. Казали, що за його воювали цїлих 60 років, що там города дуже гарні, багато винограду й люди не такі, як у нас на Українї. Отам, думаю, побачу так побачу! Приїхавши туди мене довго не пускали в город, а далї таки пустили.

Іду я вулицею, а очі так і розбігають ся: скрізь багацтво та роскіш. От, думаю, город так город, не даром за його пролито стільки людської крови. Зразу йшов я серединою вулицї, але помітив, що тут не добре, бо пани на звощиках та на самоходах так і снують сюди та туди. Давай думаю, зверну під стїнку, там не їздять тай рівнїще. Звернув і пішов. Пройшов кільки кроків, аж ось на зустріч охвицер. Я звернув йому, віддав честь і хотїв іти далї, але він спинив мене й каже: „Ти як смієш, болван, ходити тротуаром хіба ти не знаєш, що собакам і салдатам заборонено"? Накричав на мене й пішов.

Звернув я з проклятого тротуара й думаю, що за напасть, заборонено—а стань іти вулицею, то ще самоходи задавлять. Оце, думаю, в тім самім городї, що добули салдати своїми кістками й крівю й ходити заборонено.

Туга здавила мене за серце й я не знав, що робить і куди йти, не замітив як і підійшов до якогось саду. Слухаю, аж там так реве музика, що аж сад розлягаєть ся.

Дай, думаю, зайду, послухаю, чи не повеселїщає? Підійшов до воріт, коли там стоїть полїцай і каже: „салдатам заборонено!".

Одвернув ся тай замислив ся: що ж таке салдат?..

Прийшов у казарму, а там саме вчать: „салдат єсть защитник царя, віри, отечества —за них повинен голову положити, коли прикажуть.

Так ось що салдат, думаю собі, та тільки якої ж віри я защитник, хто в мене її відбирає? А де ж моє отечество? Чи не та вулиця, де я тиняв ся, плачучи сїм років, чи та економія, де від тяжкої працї померла мати?

Нема в мене отечества. Значить я защитник тільки царя та панів його, щоб їм нїхто не мішав гуляти в саду, слухати музику, ходити по тротуарах та їздити на самоходах, а салдату й собакам заборонено. На щож хоч сказано, що собакам, коли я сам же бачив, як панї йшла тротуаром і вела на ланцюжку собаку?..

Так гірко зробило ся менї після цих думок, що аж заплакав.

Після я ще довідав ся, що салдату не можна ходити в театр і їздити на трамваї. І здало ся менї, що на даремне я родив ся, що в салдата і города не роздивиш ся й не узнаєш, як у ньому живуть люди.

А скільки я натерпів ся на тій службі, бодай і не згадувати!

Але терпів усе до кінця, думав, що хоч клаптик землї вислужу в царя,хату поставить.

Кінчив службу й приїхав у рідне село. Роду нїякого, землї нї клаптя, хати нема. Знову пішов я по наймах. Ходив, аж поки розпочала ся оця війна, куди мене й погнало начальство. Тепер я попав у полон і оце сиджу тут і думаю: що дасть менї цар за те, що я воював?

Так скінчив своє оповіданнє мій знайомий.

Захар Боязливий.

Сон невільника.

Минув день. Втомив мене труд і нудьга,
Надзиратель говорить менї:
Девята година—вже спати пора,
Схилившсь я на нари у снї.

Заснув я і снить ся менї у ві снї:
Ангел мира над світом іде,
Дають буцїм то волю братам і менї
І не довго нам ждати прийде!

Десь я на волї у рідній семї
З сестрою, з матусею плачем:
Скорше гадали ми будем в землї,
Нїж тебе, мій сину, побачим!

До серця голубить і батько старий,
Як голуб зрадїв і воркоче:
— Тебе вже оплакали, синочку мій,
На віки матусині очі!

Так любо і мило у рідній сїмї,
Веселая рідна хатина;
Радїю, невільник, так я у ві снї
І плачу мов тая дитина.

Прокинувсь—ох, лихо! іще в полонї,
За дротом стоїть вартовий —
Болить моє серце і тяжко менї,
А сльози не ллють ся з очий!

Г. ТУМАН.

Схаменув ся.

Коли було послїдне таборове віче, то я був трохи хорий, бо одержав із дому листа, із котрого довідав ся, що моя жінка, Катруся, найшла сина, а я вже два роки як у полонї. Я не хотїв іти на віче, а лїг на матрасї й думав заспокоїти себе сном. Довго лежав, а заснути не міг і потім, як не тяжко було, а таки пішов на віче.

Не дійшов щей до пляцу, де було віче, як менї зустрів ся земляк, котрий змусив мене забути про свою Катрусю і про новорожденного сина, а пригадати про Катерину II.

Я ще здалека замітив земляка, як він вискочив із гуртка віча, швидко біг, крутив головою і кричав до других товаришів, що він цему не вірить. А на вічі говорив один товариш із полонених про поміщ., графів, князїв і про всїх тих, котрі володїють величезною силою землї. Коли той земляк, котрий кричав, що він не вірить, а сам тїкав із віча, порівняв ся зі мною, я задержав його за рукав і спитав, що він чув і чого так скоро бїжить.

Він нїчого не відповів, а рвав ся від мене чуть не з бійкою. Не дивлячи ся на те, що він лаяв ся, я все таки де якими словами його заспокоїв і він згодив ся дати менї відповідь, чому він не вірить і чому не хоче бути на вічу.

Відповідь його була така:

„Там кажуть, що поміщики мінїстри та князї

мають у Росії багато землї, котра їм прийшла ся даром та що вони на нїй не робили й не роблять, а ми всї на них робимо, на їхню користь. Я цему нїколи не повірю, бо де ти бачив такого дурного, хоч би й царя, щоб дав кому небудь землю даром, або де ти бачив такого чоловіка, щоб пішов на когось дармо робити?..

Я йому згадав для прикладу зразу Катерину другу. Росказав, що за 34 роки її царювання в Росії появило ся дуже й дуже багато поміщиків, котрі до сего часу числять себе законними володїтелями землї й як нинї їх спитати, де вони взяли землю, то певно, що кождий скаже, що це їх батьки та дїди нажили своєю працею. А чи се правда? Ми знаємо, що коли Катерина друга насильством заволодїла престолом, то вона після того наградила всїх тих, хто їй у тому насильстві помагав. Навіть лакей її получив 1000 душ селян з землею. Багато також даром попало селян і землї в руки Катерининим любовникам, котрих вона дуже часто міняла; хоч нам і не слїд мішати ся до її приватного життя, але мусимо, бо тї її любовники дуже дорого коштують робочому народові.

Перший її любовник був поручик Орлов, котрий получив дарунків від Катерини за її царювання 45 тисяч душ селян із землею, а також дуже багато гроший і ріжних дорогоцїнностий. Тому то й тепер нащадки Орлова, нинїшнї графи Орлови-Давидови володїють великими помістями в Саратівській і в иньших ґубернїях. І таких багато було у Катерини, котрих вона наградила землею з селянами й котрі тепер старають ся, як можна більш гнїтити робочий народ та не давати йому просвіти й прав, що належать кождому горожанинові. Поміщики добре знають, що коли народ темний, то тодї їм лекше з нього витягати користь для себе й тому вони боять ся просвіти народу, щоб він не бачив свого кепського життя, не бажав кращого, не домагав ся прав. Поміщики заздалегідь подбали про ті закони, по котрим, як хто скаже, що у мінїстрів та поміщиків багато землї, а в нас мало, що народ не має просьвіти й кругом кепські порядки, зараз шлють його на Сібір.

Тому то треба тут нам єднати ся, треба все узнавати, до всього прислухати ся й думати над тим самим. Тут нам треба хоть трохи де чого зрозуміти й коли ми вернемо ся до дому, то щоб знали, хто як і з чого живе. Коли ми будемо думати в одно, будемо одного бажати, то не пошлють нас всїх на Сібір, а можемо бути певні, що добємо ся хоч того, чого добили ся иньші народи.

Не поспів я ще всього сказати, що було на моїй думцї, як мій земляк схопив мене за руку, кріпко пожав і мовчки пішов до бараку.

Віче вже скінчило ся, але на пляцу стояло багато товаришів гуртками, котрі поміж собою розмовляли. Я зовсїм забув про свою Катрусю й про новорожденого сина, почував себе цїлком здоровим і охоче пішов послухати, що росказують останнї товариші. Балакали до тієї пори, аж поки не заграв рожок, і тодї тільки пішли по бараках.

На другий день я ще не успів устати з ліжка, як до мене прийшов той земляк, з котрим я так довго говорив, і каже:

„Ви учора мене спинили, як я біг із віча, я навіть лаяв вас, але ви все таки примусили мене з вами говорити та вислухати вас. Я прийшов перепросити Вас, бо я переконав ся, що ви правду казали менї вчора, й на вічі правду казали. Я цїлу ніч не міг спати. Думки менї самі в голову лїзли й я роздумав і бачу, що це все правда, бо й я живу на землї Сухомлїнова, а самого Сухомлїнова я й разу не бачив на тій землї. Це правда, що землю обробляємо ми, весь робочий народ, а працею нашою користують ся мінїстри та ріжні поміщики.

Дякую вам, що ви учора мене спинили й почали зі мною розмову. Тепер і я трохи зрозумів, що ми є також люде, котрі сотворені тим же Богом, і що ми повинні користати ся тим, що нам найбільш належить, а раннїш я до цего не додумував ся“.

Х. Донецький.

Прокидайтесь, часу не гайте!

Годї вже спати вам, заслїплені очі,
Вже кращі часи настають;
Розходять ся тучі темрявої ночі—
В серцї живі струни бють!

Бачу здалека схід сонця ясного
І чую вже слово живе:
Підемо вперед, і для дїла сьвятого
Там жде нас щастє нове!

Щоб щастє здобути, свободу і долю
Нам треба ще працї, науки й знаття—
Тодї ми добудемо народові волю,
Українї щастя й новеє життя! *І. ТУМАН.*

Із таборового життя.

З початком жнив праця в таборі зменшила ся, а згодом і цїлком припинено роботу в народнїй школї, Сїльському господарі й иньших орґанїзаціях, тоб то почались звичайні вакації. Товариші, що поїхали на жнива, матимуть, правда тяжко працюючи, таку чи иньшу розвагу, трохи спочинуть їх натружені голови, попсовані неволею нерви. З новими вражіннями повернуть вони після жнив до табору й з кращими надїями та завзяттям візьмуть ся за перервану працю. Але в таборі ще лишило ся чимало інвалїдів та товаришів, що вертаючи з роботи, тимчасово пробувають тут. Щоб дати якусь розривку під час вакацій, влаштовують раз чи двічі на тиждень кіно. Кожного разу збіраєть ся повно людий; видко, що люди дуже потрібують хоч на хвилину забути сїре й неприв'ітне життя невільника й щиро сміють ся, як побачуть щось веселе, смішне. Треба тільки побажати, щоб пояснення були більш вичерпуючі; особливо це потрібно для таких річей, як напр., драми, де без докладних пояснень годї зрозуміти щось навіть більш освіченій людинї. Не знаю, на скільки практично це можна б здїйснити, але було б дуже добре, як би перед кождою новою точкою програми пояснювано її в загальних рисах та щоб дальші пояснювання тільки доповнювали подробицями загальну картину.

Звертаємо увагу товаришів на те, що курити під час вистави не можна, щоб не затемнювати хмарами диму картин на екранї, тай взагалї не варто б курити у салї, як з пошани до Народнього дому, так і тому, що там буває під час вистав багато людий хорих на груди чи горло, на яких безперечно шкідливо впливає дим тютюну, а потерпіти пів години до перерви без тютюну не так вже й трудно. Дуже гарно булоб, як би товариші виявляли свою пошану до Народнього дому ще й тим, що, увійшовши до салї, здіймали б кашкети, чи шапку, як це роблять їхні товариші по иньших українських таборах, не кажучи вже про те, що цїлком негігієнїчно сидїти в душній хатї в шапцї, чи кашкетї. Звичку сидїти в хатї в шапцї, а також погану брудну лайку ми набули в салдатах і час уже нам позбути ся всього негарного, що дала нам салдатчина.

6. серпня заходами хору відбув ся духовний концерт, що складався з багатьох духовних пісень, серед яких було навіть скілька більших річий Бортнянського, як напр. „Блажен муж“. Концерт взагалї пройшов добре. Треба лиш зауважити, що хор для таких серьозних річей, як Бортнянського, був дуже замалий, всього, либонь, 18 чоловіка. Отже не диво, що лехко помічали ся найдрібнїщі дефекти, не.маючи на думцї, звичайно, когоб то будь образити. Секрет успіху хору полягає перш за все в тім, щоб нї одна партія анї окремі голоси її не пересилювали без потреби иньших. Отже співаки повинні дбати, аби їхнї голоси зливали ся в один мельодийний згук, а не видїляли ся, як це помітно було на останньому концертї. Це одно. Далї зверну увагу на те, що партії після своїх окремих павз приєднували ся до хору не дуже впевнено. Це теж лехко помічаєть ся збоку й хор, звичайно, на цьому теряє. Що до „Solo“, то якось так трапляло ся, що або перший тенор чи баритон заглушає другого, або навпаки. Краще виконували й „Solo“ й „futti“ баси, найслабше барітони, які власне співали тенорами. Та поминувши зазначені вище похибки, треба сказати, що концерт пройшов добре й ми мусимо бути вдячні товаришам співакам, що розважають нас своїми співами й підносять вгору пригнїченого недолею нашого духа.

Вісти з Росії і зі світа.

Росийсько-японська умова. Японська часопись „Ніші Ніші“ подає услівя росийсько-японської умови, які підписав Сазонов:

Японїя доставляє Росії воєнний матеріял до кінця війни, а за се 1) Росія відступає Японії східно-китайську желїзницю на північ від Чан - Чун аж поза Харбін і право плавби по річцї Сунґарі. 2) Росія облегчує всїм Японцям, що хочуть поселити ся у східній Сибірі, північнім Сахалїнї, північній Манджурії й в области східно-китайської желїзницї. 3) Росія відкриває у Владивостоцї торговельну пристань для Японїї. 4) Колиб вибухли якісь неспокої у сфері росийських інтересів на сходї, на просьбу Росії заведе там лад Японїя. 5) Якби Японїя уважала за добре підійняти якусь акцію в Китаї, Росія признає Японцям найповнїйшу свободу дїлання. Таким робом Японїя зробила кориснїйшу умову за доставу оружжя, як за тяжку війну, яку вела з Росією.

Нова крадїж. Берлїнська часопись подає вість із Штокгольму: Бувший оберпрокурор св. синоду купив за один мілїон воску до церков у Ро-

сії, а державна каса виплатила йому на основі пофальшованих квітів 60 мілїонів.

Пожари на фабриках муніції. Та сама часопись доносить: Пожари росийських фабрик мунїції знов поширили ся. Не менче як 17 фабрик пропало одного дня в огнї. В Петербурзї згоріла фабрика Обводнїка, в Москві давня броварня Шамовнїчевської. Вісїм кольон огневої сторожі надармо змагали ся погасити огонь, попри се огонь впав на сусїдні склади оружжя. Один склад вартости два мілїони рублїв вибухнув зі страшним лоскотом. Від того вибуху впало багато людий.

Втрати по сторонї порозуміння подає копенгаґське товариство, що займаєть ся соціяльними наслїдками війни в таких числах:

	Белґія,	Анґлія,	Франція,	Італія,	Росія,	Сербія
убитих	50.000	285.000	885.000	105.000	1.498.000	110.000
ранених	110.000	512.000	2116.000	245.000	3.820.000	140.000
інвалїд.	33.000	154.000	634.000	73.500	1.146.000	42.900

Про втрати Нїмеччини, Австро-Угорщини й Туреччини часописи відомостий не подають.

Резерви Росії. З Копенґаґи пише один великий американський промисловець до нїмецьких часописий про настрій у Росії. Все вказує на те, що в Росії напружують ся останнї сили, щоби привести війну до найскоршого рішення. Молодцїв і старих покликуєть ся наскорі, бо панує загальне переконаннє, що Росія не зможе видержати нового зімового походу. Підняли настрій успїхи на півднї. Поважні круги оцїнюють положеннє песимістично, як довго нїмецький фронт на півночи стоїть непорушно. Росийсько-японську умову уважають дипльоматичним погромом Росії.

Переселеннє Галичан. До віденської часописи „Цайт“ доносять на основі київських журналів: З новозабраних повітів Галичини всю людність виселюють росийські власти до полуднево-росийських концентрацийних таборів без ріжниці віку й стану, покликуючи ся на мілїтарні цїли. Але що желїзниці заповнені раненими—гонять їх піхотою.

Росія лякає своїх союзників. Копенґаґська часопись подає, що мінїстер фінансів Барк подав на засїданню мінїстрів вислїд своєї подорожі за границю в справах кредиту. Він ставив умову Анґлії й Франції, що позичка 6 мілїярдів, яку дістала Росія є безпроцентова. Дальший кредит до ведення війни йому обіцяно, бо загрозив, що инакше Росія відступає від ведення війни.

Високий гість у Чернівцях. Втїкачі з Буковини доносять, що до Чернівцїв мав приїхати цар сими днями. День приїзду держав ся в найбільшій тайнї. Цар мав замешкати в митрополичій палатї. Знято австрийського орла й видано наказ змінити всї вивіски українські й нїмецькі на росийські. Аж ось нинї населенню дано приказ 24 години остати ся в помешканню з позаслонюваними вікнами. Вулицї обсадили шпалєри салдатів, і високий гість переїхав через місто серед окликів „гур-ра!“.

Українцї в Росії підіймають ся. Із Штокгольму доносять, що в Петербурзї й Київі відкрила росийська полїція тайнї українські полїтичні орґанїзації. Вони утворили заговір у цїли оружного повстання в разї нїмецької інвазії. Від кількох місяцїв видавали вони аґітацийні писання за самостійність України. Вони ширили пекуче домаганнє утворити з українських земель окрему державу. Нове відкриттє самостійницьких змагань на Україні викликало в петербурґських полїтичних кругах дуже велике збентеженнє. Много осіб арештовано.

Розрухи в области Кубанського козацького війська. Берлїнська часопись доносить із Штокгольму: При поборі наймолодших річників тамошнього козацького війська прийшло до опору, а відтак до поважних розрухів. Тому, що місцева полїція не мала сили, вислано з околиці чотири кавказькі сотнї до Катеринодару, які й здушили бунт, ужившн оружжя. В Тифлїсї теж вибухли кріваві розрухи. Демонстранти кричали перед палатою Миколая Миколаєвича: „Доволї убивств! На шибеницю превосходитєльних злодїїв“. Налїчено 28 забитих, більше 100 ранених.

Знищеннє Волинї з поворотом Росії. Зі Штокгольму доносять до берлїнського „Місцевого Вісника“: Росийський мінїстер війни подав письмо до мінїстра внутрішних справ, яке говорить про знищення пороблені росийськими військами в відбитій Волинї. У меморіялї говорить ся, що похід наперед і уступленнє, розпускає, як учить досвід, дисципліну у війську. Через те зрозумілі незвичайно великі ушкодження, які потерпіла Волинь. Одначе тому, що знищення повстали майже виключно *через росийські війська*, правительство обовязане подбати про швидке відшкодованнє. На Волинї в останнїх чотирьох тиждних зруйновано зовсїм 18 місцевостий і знищено 11.000 домів. Одинайцять сїл підпалили росийські війська, коли їх здобули назад. Наслїдком насильств салдатів зголосило ся 17.000 тяжко ушкоджених жінок. Цівільні особи, котрі дають удержаннє своїм родинам по приходї Росіян зникли зовсїм. Цїле населенне терпить велику біду, бо військова власть

забрала всї засоби поживи для війська. Місто Дубно виглядає, як купа руїн. Давнє рухливе містечко пусте. Дахи позаламлювані, стїни подїрявлені, шиби потовчені, плоти повалені, дерева постинані.

Настрій серед росийського війська. Нїмецькі ґазети подають опис безприкладного геройства росийського народу, рішеного на судьбу, яка б вона не була. За фронтом стоїть збірка рекрутів. Що забере нїмецький огонь гармат, то росийська управа дожене з них на це місце. Як довго це буде, вони не питають, не жалують ся, ці селяни. Вони йдуть зовсїм добре до штурму. Може будуть тільки ранені, то небавом відпочинуть, може упадуть—то найдуть мир на віки. Що говорять вони про будучність?—Нїчого. Вони їдять свій хлїб, зносять всякі суворі несподїванки й страхіття зовсїм рівнодушно, самі з природи сильні й терпеливі. Офіцери є суворі: цїлу компанїю вибив ротний командїр по лицї, бо не добре стояла. Тільки серед старших підофіцерів чуєть ся: „По війнї не віддамо ми свої ружжа, перше помалюємо *своїх Нїмцїв*“, на яких уряд зложив усї недостачі в інтендантурі, „а потім *усїх офіцерів*, але всїх“. В лазаретї сказав один піп: „Мої дїти, добре стоїть дїло з війною!“—Та для подібних до тебе—закричали ранені, а один феєрверкер (ун.-офіцер) з Севостополя обложив його стусанами й викинув у двері. Тупо, сьміло, без трівоги наступають вони сї „малі сїрї звірята“, як вони самі себе зовуть, на трупи своїх попередників. Повалених вогнем нїмецьких гармат пожерає волинське болото цїлими стосами—за ними йдуть другі, треті з таким самим чуттєм на смерть. Кожного зворушує до глибини, коли бачиш їх упертість, їх силу, їх доброту, їх терпіння й їх гордість на своє побоєвище. За що?—нїхто не знає!

Положеннє на фронтах.

(від 3—12 серцня 1916.)

Росийська полуднево-західна армія натискала на австрийсько-нїмецькі лїнії на полудне від Днїстра. Завдяки переважаючій силї й японській артилерії захопили Росіяни Надвірну, Тисьменицю й дійшли до Станїславова. На Волинї й коло Бродів положеннє не змінило ся. Головний наступ в сторону Ковеля відперли Нїмцї. Нїмецькі часописи подають число втрат у Росіян на 750.000 і 24.000 офицерів. До помочі австрийсько-нїмецьким військам прийшло військо турецьке.

На французькім теренї велика офензива французько-анґлїйських військ притихла, а головна дїяльність боєва обертаєть ся коло Вердену, де цїле поле роїть ся від кратерів (ям, що вибили знаряди). Нїмцї знов зблизили ся до твердинї.

На італїйському фронтї вдалось Італїйцям захопити гору замкову Гориції, головного міста над Сочою. З правого берега сеї ріки уступили Австрійцї на лївий. Коло Сальонїк має зачинати ся боротьба сими днями. Росія висилає туди свої війська на поміч Французам і Сербам проти Болгарів.

Готує Росія військо до наступу в Бесарабії в числї 300.000 і дала наказ черноморському фльотови бути готовим між Акерманом, а гирлом Дунаю. Румунїя ще не рішила ся.

Переписка Редакції.

Тов. Х. Донецький: Оповідання „Схаменув ся“ поміщуємо, але иньше не підходить. Пишіть далї оповідання, на вірші не марнуйте часу.

Тов. Кислий: „Що треба“ нам не підходить.

Тов. Свідомий Украïнець: Пробуйте писати оповідання, за вірші не беріть ся.

Тов. Бобовський. Пишіть образки з таборового життя. У вас є обсерваційні здібности.

Тов. Добровольський. У вас змаганнє до гарної форми є головною річчю й через те не додержуєте змісту.

Т. т. Боязливий, Л. К-о, Х. Донецький. Просимо прийти до редакції й відібрати гонорар за свої писання.

Датки на редакцію

Від т. Бо̀язливого	1 м. 90 ф.
„ т. Невідомого	0 м. 25 ф.
Разом	2 м. 15 ф.

Посмерні звістки.

Роман Прищепа, хлїбороб, учень таборової школи, уродив ся 1884. р. на Чернигівщинї, того ж пов., родину має в с. Білоцерковцї.

Помер 15.серпня, від туберкульози.

Василь Аркуша, уродив ся на Полтавщинї, Хорольського пов. с. Березняки,

Помер 1. серпня від туберкульози.

МІСЯЧНЕ ЗВІДОМЛЕННЄ кооперативної чайні за м. липень 1916 року.

РАХУНОК КАСИ.

ПРИХІД.	мар.	ф.	РОЗХІД.	мар.	ф.
Решта на 1-е липня	1521	39	На закупку краму й майна	3176	10
Поступило за липень:			Винагорода членам управи, служащим, канцелярські й иньші трати	246	50
Паєвого	110	50	Боргу	5281	10
Краму	8033	15	Звернено паїв	32	96
Датків	—	20	Видано девіденди	211	44
За ящики від товару	4	33	На датки й фонди	59	14
Ріжних сум	6	02	Решта на 1-е серпня	668	35
Білянс	9675	59	Білянс	9675	59

РАХУНОК КРАМУ.

ПРИХІД.	мар.	ф.	РОЗХІД.	мар.	ф.
Решта на 1-е липня	1468	46	Продано за липень	8180	02
Поступило за липень:					
Краму	8011	49			
Зиск за липень	1164	54	Решта на 1-е серпня	2464	47
Білянс	10644	49	Білянс	10644	49

РАХУНОК ЗИСКІВ і СТРАТ.

ПРИХІД.	мар.	ф.	РОЗХІД.	мар.	ф.
Валового прибутку:			Щоденно на робітників:		
За крам	1164	54	Какао	128	12
Пожертвовано на посуду чайні від комендантури	70	—	Платня робітникам і служащим за липень	149	92
Знижки з рахунків	2	60	Зіпсованого краму	5	90
Від продажі банок і ящиків	4	33	Торгові трати	28	98
			Канцелярські прилади	53	90
			Куплено майна	13	70
			Чистого прибутку за липень	860	95
Білянс	1241	47	Білянс	1241	47

БІЛЯНС на 1-е серпня 1916 року.

АКТИВ.	мар.	ф.	ПАСИВ.	мар.	ф.
У касї гроший	668	35	Капітали:		
Краму	2464	47	Паєвий	350	50
			Основний	30	—
			Запасний	427	39
			Фондовий	138	27
			Борговий	941	77
			Датки	133	98
			Прибуток з минулих місяців	249	96
			Чистий зиск за липень	860	95
Білянс	3132	82	Білянс	3132	82

ЧЛЕНИ.

	Членів	Сума паїв. мар.	ф.
На 1-е липня було членів	723	270	30
За липень уписалося	240	110	50
„ „ виписало ся	10	30	30
Членів на 1-ше серпня	953	350	50

З друкарнї „Союза визволення України“ у вецлярському таборі.

УПРАВА.

Ч. 22. ДАВАИТЕ З РУК ДО РУК, З БАРАКА ДО БАРАКА! Р. II.

ПРОСЬВІТНИЙ ЛИСТОК

Видає Пресова секція полонених Українців табору Вецляр.

Виходить 5. 15. і 25. н. ст. кожного місяця. Ціна одного примірника 2 фен.

Вецляр, дня 25. серпня 1916. р.

Що вже нам дала війна.

Розпочинаючи цю війну, Росія мала дві мінімальні цїли: здобути Царгород і Галичину. Царгород отворив би вихід до середземного моря, Галичина під Росією не грозила б їй відірваннєм України.

Зовнїшньою полїтикою до недавна управляв мінїстр Сазонов. Він ішов з лїбералами за порадою Анґлії, тому й справу здобуття Царгороду віддав у її руки. Як вона скінчила ся, то ми вже знаємо, але важно, що Анґлія тодї, ради своїх цїлий, твердила так: „Дорога до Царгороду веде через Берлїн“. Росія послухала. Але замість того, щоб вдарити на Шлезк і піднявши повстаннє в Чехів, розбити сили союзників, вона втратила всю мунїцію й майже, що не цїле військо тільки на захоплення Галичини в 1914. р. Тимчасом Нїмцї дійшли на 30 верст до Парижа. Росія, щоби ратувати Францію, вислала двічи армію до Прус і, хоч понесла страшенно великі втрати,— осягнула своє:

Париж був уратований.

Тимчасом війська Нїмеччини й Австрії всїми силами вдарили на Росію на півднї. Під цим натиском не встояли росийські війська—уступили з цїлої Галичини й навіть не могли оборонити й своєї землї. Мінїстр Сухомлїнов більше дбав про свою кишеню, нїж про побіду над Нїмцями.

Але як би там не було, а з початку війни Росія провадила меньше-більше *самостійну полїтику*. Зовсїм инакшу полїтику мусїло вести росийське правительство після відступлення. Брак мунїції й гроший на дальше провадженнє війни заставили його зійти зі свого шляху й поставили Росію в залежність від союзників. Чим скрутнїще було грошове становище Росії, тим більшою й тяжчою ставала та залежність: Росія мусїла робити те, що було вигодно для союзників, а не для неї, як ось офензива в маї.

У цвітнї сього року мінїстр фінансів Барк заявив, що воєнні видатки виносили до того часу 13 мілїярдів рублїв і що до кінця року треба буде ще позичити 10—12 мілїярдів. Але він тодї дуже помилив ся. Перед останнїми часами курс рубля дуже понизив ся, тому й воєнні видатки зросли більше нїж удвоє. Причиною обниження курсу росийського рубля було те дуже безвиглядне становище на фронтї, зріст зовнїшнїх боргів і господарська непевність Росії. На початку війни воєнні видатки виносили щоденно тільки 8.000.000 рублїв, а пізнїще зросли вже на 31.000.000 руб. Зросли в таких застрашаючих розмірах воєнні видатки з одного боку через пониженнє курсу рубля, з другого через те, що Росія майже всю мунїцію й усї засоби для дальшого ведення війни мусить купувати за границею, бо дома все це виробляти вона може тільки в невеликій кількости. Крім усього цього Росія має до плачення Анґлії й Франції старих боргів більше, нїж цї держави, разом із Америкою хотять і можуть їй позичити.

Тому в минулім місяцї мінїстр Барк знов зажадав у Франції й Анґлії 10 мілїярдів позички, під загрозою окремого мира з ворогами. Тодї й дали йому 6 мілїярдів—і Росія *6. мая 1916 р. почала офензиву*, заключивши тайну умову з Японією, про яку тодї нїхто ще не знав.

Але ця офензива, це вже не чисто росийська, як пишуть швейцарські часописи. Зачали її на просторі 300 верст французькі лїтаки, бельґійські панцирні автомобілї, японські гармати, американська муніція, а росийські люди під проводом французьких і иньших офіцерів та інженїрів, з осібним виддїлом японської артилєрії й 20.000 жовнїрів. Відкіля походить така милостивість Японії до Росії, писало „Новоє Время“ в липнї м. с. р.. Капітал наших союзників захоплює все те, що ми називаєм багацтвом Росії, в чім лежить наша будучність. Вже перешахровано копальнї золота й плятини на Уралї, в Альтаї й на Амурі; розкинено між чужинців концесії на копальнї нашого срібла й иньших руд (крушів). Сибір тепер заповнили японські ткацькі вироби, медікаменти, навіть китайські черевики, а японські купцї вже досягають Кавказу. Японські капіталїсти закупили кращі части забайкальського краю на купелеві місця; за Японцями йдуть Американцї, які вже виперли з України всї росийські вироби й перебрали на себе, за згодою уряду, будову всїх росийських желїзниць. Значить чужий капітал захопив все господарське життє Росії. Та на цїм не кінець.

Японська часопись „Ніш—Ніш“ принесла страшну відомість про **японсько-росийську умову,** яку підписав в цвітнї мінїстр Сазонов. На підставі цїєї умови Росія, за доставку муніції до кінця війни, відступає Японії желїзницю від Чун-Чан аж поза Харбін, а також плавбу по ріці Сунґарі; позволяє Японцям поселювати ся в східній Сибірі, Сахалїнї, північній Манджурії, відкриває пристань Владивосток для Японії й лишає їй повну свободу дїлання в Монголії та в Китаї. За таку цїну Японія дала свою артилєрію й 20.000 війська до помочи в війнї. Вона добре розуміє, що для неї далеко краще, коли Росію зовсїм не побідять. Побіджена Росія мусїла б прийти до великих реформ і порядку, а то Японцям не на руку; коли ж Росія лишить ся такою, як вона єсть, то Японії буде лекше з нею упорати ся. Недурно ґенерал Окума сказав у парлямєнтї, кільки лїт тому назад таке: „У серединї двайцятого столїття Японія воюватиме в степах осередньої Азії з Европою за пановаппє над світом“. Тому тепер вона так допомагає Росії. Японія зробила вигиб у австрийськім фронтї своєю артилєрією під Чернівцями й допомогла Росіянам дійти аж до Станїславова.

Та війна коштує страшні гроші. Росийське правительство вже не має що плюндрувати за позички—остав ся нарід, так воно вже й ним торгує, аби добути гроший.

Під проводом ґен. Лїхтовського вирушила через Сибір у Владивосток перша висилка 15.000 людий до Франції, довкола Азії через Суез до Марселї. Небавом наспіла вість, що знов Росія висилає 80.000 людий. З Франції Росія вислала 8.000 тих Росіян до Сальонїк, на поміч французько-анґлїйській армії, проти Болгар. Ось що пише парижський журнал „Paris Jurnal de peuple“ про нас, про наших братів:

„Добрі люди ті Росіяни, згідливі як дїти, бють ся й гинуть не питаючи, за що й для кого. Ідуть через Париж, не відчуваючи його краси, машерують просто й остро, аж земля дуднить під ногами; провадять війну не знаючи чому—бо се наказав батюшка цар, а також „цар“ Пуанкаре. Добрі люди ті Росіяни. Добрі для всїх тільки не для себе! Проливають кров за всїх, тільки не за себе, не за свою свободу, не за свої інтереси, а за інтереси чужих капіталїстів“. Та як уступив Сазонов, широкі круги суспільности побачили, що Росія стоїть на арканї в своїх союзників. Про це свідчить книжка, яка появила ся скоро по його уступленню й викликала шум в цїлій державі. Її автор, лїберальний московський полїтик Микола Суханов, поставив їй такий заголовок:

„Чому провадить Росія війну?“ Головні її думки, як подають часописи невтральних держав, такі: „Війна—се вже покінчене дїло. Нечисті, славолюбні, підкуплені ті полїтики, котрі хотїли зробити інтерес на війнї й пхнули Росію в кріваву купіль, котра завертає її на 100 лїт взад без нї якої користи. Теперішня задача росийської полїтики направити той блуд. Не було нїколи в нашому інтересї провадити війну проти Нїмеччини, нашої учительки, якій ми завдячуємо найважнїйщі наші здобутки. Ми впали жертвою анґлїської жадоби слави. Анґлїя й Франція зєднали в нас собі потрібних союзників, щоби ми прийняли на себе *головний тягар і найбільші жертви в боротьбі за анґлїйські інтереси.* Борба може бути питаннєм життя й смерти для Нїмеччини й Анґлії, для Росії невтральність і усуненнє себе від настигаючої катастрофи в Европі були б найлїпшим виходом. Наша свідомість дозріла до сього: Ми, Росіяни, любимо свою батьківщину, не своїх союзників і гнобителїв, з якими нас звязав хвилевий союз. Дальша боротьба значить для нас безуслівне пораженнє, бо побіда по анґлїйській сторонї є нашим найбільшим пораженням. Так звана патріотична течія в Росії—се є тільки робленнє інтересів. Тільки заінтересовані капіталїсти в Росії хочуть війни.

Чи не досить? Але вже трохи запізно й за це пізно нам прийдеться платити дуже дорого. Кому?—від нас самих залежатиме: чи нам, чи тим, що війну запалили?!

Приятель.

Як сьогодні бачу я бідних, нещасних, обшарпаних і сухолицих, із мозолистими руками людий села К—к, чернигівської ґубернії. Землї своєї мали вони дуже мало, а село так широко розросло ся й так густо наліпило ся в ньому хат, що новому поколінню вже не було де й хати поставити. Хлїба свого не хватало, худоби пасти нїгде, заробіток кепський.

З трох боків села порозлягали ся величезні економії ненажерливих поміщиків. Кляті були ті поміщики. Не попадай ся було нїхто на панській землї з коровою, або з конякою, бо мало того, що заплатиш за неї більш, нїж вона сама того варта, але ще й „інгуші“, котрих пани мали в себе по 5 чоловік, так помалюють тобі спину, що не забудеш до нових вінників. І додаток усьому цьому, урядник заарештує, скомпонує протокола й як „неблагонадьожного“ випровадить до станового. Тут уже, як усїм звісно, з таким розраховують ся по свойому.

На роботї в наших панів було дуже погано. Платня мала, а робити мусиш од сходу до заходу сонця. Крий Боже, коли що загубиш, або зломиш на роботї: заплатиш удвоє та ще не минеш і кари від полїції, на доказ пана, буцїм то зроблено „с умишлєнной цєлью“. Дуже тяжко й невиносно було жити селянам. З усїх боків жали їх пани й „начальство“.

Стали думати селяни, як запобігти своєму горю. Був у селї хлопець Анатолїй Курило. Мав він всього 21 рік, але дуже багато бачив і розумів, од чого походить уся кривда людям. Бачив він бідування й своїх односельчан і дуже хотїв їм допомогти. Знав Курило, що в Росії весь народ хоче скинути зі себе тягарі, тому він почав єднати до цього й своїх людий. До помочи йому приїхав ще товариш із партії есерів.

Щиро взяв ся Анатолій Курило до працї. Люди дружно стали гуртувати ся. Перестали за малу платню ходити на роботу до панів, і вони мусїли задовольнити домагання робітників. Зовсїм було перемінило ся життя селян і дома й у панів. Цї останнї побачили, що сила на сторонї селян, робітників, тому й поводили ся краще й платню побільшили, мусїли зменьшити й день працї. Та на жаль не все так робить ся, як хочеть ся.

Мав Курило в себе одного приятеля. Чоловік він був заможнїй, але з дуже отроєною заздрістю душею—все йому мало. Цей і наробив лиха.

Прочуло „начальство“ про працю в селї й захотїло ся йому знати, хто то „бунтує“, щоб того взяти на розправу й тим запобігти небезпецї. Нїхто не находив ся. Тодї воно обявило: „Хто вкаже бунтівника, той одержить винагороди 50 карб., а хто передасть його до рук полїції—дістане 100 карб.

Курило знав, що це річ іде про нього, бо його товариш уже відїхав, а він зостав ся працювати сам. Боляче його вразила така оповістка.—Купують—думав він. Туга обняла його серце.

—„Затоптаний, мій люде, обижений, безправний... Як низько тебе ставлять, як боять ся тобі дати право й признати за людий“... З такими думками пішов Курило до свого приятеля.

Той радий приходу Курила, потїшає його різними словами, самоварчик поставив, чарочку... Пішли веселі балачки, звісно як приятелї. Забуло ся все на годину.

Не те думав приятель Курила. Він думав, як би дістати за нього 100 кар.—„Нї, не можна... Він дізнаєть ся, хто продав його, другі теж узнають... Соромно. Нї, так не можна, хіба 50 дістати?.. Це лекше й більш можливе—не виявить ся“. Так і зробив, як надумав: росказав усе полїції. Зробили трус у Курила й понаходили книжки, прокляматції...

Приятель дістав своє, а з Курилом тільки й бачили ся.

Минуло два роки. Курилї якось удало ся втїкти з тюрми й він повернув у рідне село. Зрадїли люди, тільки Курило мусїв переховувати ся, мов той злодїй, щоб знову його не забрали. За те й поводив ся він тепер цїлком инакше. Про себе йому думати нїчого було—чим тільки міг, він старав ся допомогти своїм односельчанам, а нашкодити поміщикам.

На цей раз і „начальство“ оцїнило його дорожче.

„Хто повідомить, де він знаходить ся—100 карб., а хто передасть його до рук полїції, живим або мертвим, дістане 200 карб“.

— „Двістї карбованців... Гм... Це сума...—казав приятель Курила й рішив дістати цї гроші.

Від людий Курило не ховав ся й усї йому допомогали, в чім було потрібно. Одного дня зустрів його приятель і каже: „Ти б до мене коли зайшов. Побалакали б про старе тай відпочив би, ми ж були приятелями!..“

Курило не знав, хто продав його перший раз і повірив словам свого найлютїщого ворога.

Жнива. Теплий, ясний день. Люди всї в полї працюють, тільки стражники нишпорять по селу, шукаючи Курила. Прийшла й їм жара: губернатор видав такий приказ: „Єслї не будєт пойман Курїло в сємь днєй—вся полїція етого уєзда будєт смєнєна". Скрізь почали пильно трусити, але Курило, як у воду канув. Так було кільки днїв. Але, як усе вже заспокоїло ся й Курила не знайшли, він пішов над вечір до свого приятеля.

Дуже радо той прийняв його й привітав ся з ним по приятельськи. Тепер дістану 200 кар., подумав собі приятель, треба тільки повідомити полїцію.

Як йому прийшло на думку, так він і зробив.

Саме в той час, коли Курило зі своїм приятелем вів задушевну розмову, явила ся полїція. Вискочив Курило з хати та нїкуди було втїкти. Вскочив у якусь комору й замкнув за собою дверї. Через хвилю кемора була окружена й полїцаї почали виламувати дверї. Але Курило почав стрїляти й ранив пристава. Побачили вони, що коли Курила взяти живим, то не одному з них прийдеть ся наложити своєю головою, тому пристав оддав команду стрїляти в комору. Після першого залпу Курило ще одстрїлював ся, але потім не стало чути його стрїлів. Розламали дверї. Курило лежав по серед комори з простріленою головою й грудьми. Так скінчив своє життя борець за долю й право народу.

Захар Боязливий.

ВПЕРЕД!

(*З. С. Надсона.*)

Вперед! Забудь свої страждання,
Хай не страшать тебе громи,
Борись за дальнеє сїяння
Зорі, що блиснула в пітьмі!
Працюй, аж поки служать руки,
Ясних надїй не занехай,
Во имя світла і науки
Свій чесний світоч підіймай!
Нехай призирством і ганьбою
Плямує тебе злобний мир,
Нехай з ненавистю слїпою
На тебе кидає докір:
Не падай, друже мій, душею,
Своєю стежкою іди,
Зустрінь і силою своєю
Всї бурі жизнї побіди.
Буди поснулих в млї глибокій,
Упавшим руку подавай
І істини слова високі,
Немов проміння, роскидай!

1916 р. *Переклав К. ШЕСТЕРНЯ.*

Несвідома зустріч та свідомий спомин.

Ще в 1914. році в місяцї листопадї йшов із Акерману на позіцію наш ешелон. Зсадили нас у Люблинї й повели в якийсь двір обідати.

Завдяки тому, що жінка продала кожуха, то й у мене було кільки гроший. По дорозї зайшов я в крамницю, купив собі трохи хлїба, ковбаси й циґарок, хоч і піймав од зводного по лицї за те, що буцїм то не спитав його, а воно скоріш за те, що не подїлив ся з ним.

Увійшли в двір. Тут уже були полонені Австрийцї, які, певно, так само хотїли їсти, як і ми, або щей більше. Розглядати їх не було часу, бо кожний мусїв лаштувати ся на обід, та й як можна з ворогом розмовляти?.. Аж вони самі не заважили ся підійти до нас.

Тільки що я налагодив ся, щоб сїдати за той „кандьор", як ось підходить до мене два Австріяки: „Чи далеко ще до Сибіру?—питають, кажуть, що нас повезуть аж на Сібір."—Витріщив я на них очі й сам собі не вірю: чи то Австріяки, вороги мої, чи то наші люди?...

— Чого ви на нас так дивите ся? Ми такі люди, як і ви, православні,—при цих словах один із них ростибнув пазуху й показав хрестика.

Більше говорити ми не могли, бо їх зараз же забрали й кудись повели. Остав ся я сам із нерозгаданою думкою: як же воно так, що й у Австрії є такі люди, як і ми?—а в душі зворушило ся, наче б я рідного брата, або батька побачив.

Скоро після цього зібрали й нас і повели до потяга. На позіції менї не довело ся довго бути, бо скоро попав у полон і як Українець дістав ся до табору Вецляр.

Тут я тільки зрозумів, що в Люблинї я зустрів ся зі своїми земляками, галицькими Українцями. Згадую тепер і серце забиваєть ся то від

суму, коли пригадую, яким я був, то, навпаки, від радости: тут я багато дечому навчив ся й упізнав те, чого ранійш не розумів, завдячуючи тим же, колись невідомим менї, Австріякам.

Хай же їм Бог допоможе витримати тяжку неволю.

Т. Рибалка.

Із таборового життя.

Кіно хворе!

Це не брехня, а чистісенька правда, що наше загально-люблене кіно захворіло і то, либонь, дуже небезпечно, бо все його на вонїти бере. Що йому не даси: чи велику драму з французької революції на 2.200 метрів, чи дрібницю яку з репертуару Макса Лїндера, чи кого иньчого,—все виблює, нїчого не прийма його душа.

З чого йому таке стало ся, чи з вітру, чи з води, а чи може навіть і з пристріту,—далебі не знаємо, бо, либонь, нї ворожки, анї баби-шептухи ще не кликали, то ж і нїкому прописати діяґнози (означеннє хороби). Поживемо почуємо!

А тим часом капосне створіннє, хоч і хворе, але зїдає одного лиш молока за три днї на 25 марок! А пелюшки та сороченята для немовляти теж потрібні, без няньок також нїяк не обійдеш ся... І на все це потрібні гроші, гроші та й ще гроші!.. Справдї виходить, що „не мала баба клопоту, то купила порося“.

На цьому думав уже ставити крапку, та згадав, що вчора менї Кум Микита розказував про наше нещастя. Каже, як що, звичайно, не бреше, що виною в усьому цьому старша нянька. Мов би то вона в неділю нїяк не може не випити зайвої чарчини міцнонької перчівочки, чи запіканки, або варенухи якоїсь. Річ цїлком звичайна й навіть наслїдування варта, та капосне кіно не розуміє того й як зачує запах алкоголю то й прикинеть ся хворим: забастує й нї з місця. Оттаке оповідають, та я гадаю, що брешуть.

Хтось.

В неділю 20 серпня Артистичним Т-вом ім. М. Лисенка була виставлена комед. на 5 дїй „*Розумний і Дурень*“ І. Тобілевича.

Зміст і характери дієвих осіб пєси зясовують нам життя нашого селянина та навчають більш критично відносити ся до людий, щоб пізнавати їх вартість. Часто помиляють ся батьки в оцїнцї своїх дїтий. Того сина, що всякими засобами дбає тільки про гріш, про збагаченнє, називають „розумним“, не вважаючи на те, який він із морального боку в поводженнї з людьми. А того сина, що стремить до книжки, до світу, що має добре серце, ославляють, як „дурня“. Згодом життя показує здібности „розумного“ й „дурня“. Щирість, моральність, праця та ум „дурня“ беруть верх над хитрощами, підлотою та кулацькою зажерливістю „розумного“. „Дурень“ одержує признаннє на вартного чоловіка, котрий заслуговує щастя від судьби, а на „розумного“ відкривають ся очі, як на злу силу, котра за свої вчинки не обминає кари судьби.

Ся ідея, ся правда служила підставою багатьох наших старинних народнїх казок, в котрих „дурень“ переносить зпочатку зневагу й прикрости від рідні, від „розумних“, а після підносить ся життєм, як найвартнїща людина.

Така ідея, не дивлячи ся на часті життєві їй протилежности, характеризує наш нарід із лїпшого боку, показуючи на його стремлїння до добра, до правди.

Вистава пройшла гарно. Головні ролї „Розумного, „Дурня“ й їх батька проведені були товаришами з повним розуміннєм і старанністю. Тільки важній ролї „Маряна“, мабудь не знайшло ся в Т-ві відповідної сили. Може й товариш, що виконував ролю „Марьяни“ показав би в нїй живіщий тип, коли б у свій час подбав про відповідність рухів, про переходи й передачу словами почуття переживань. Дефекти з сього боку яркіще помічали ся в монольогах, які, крім того промовляли ся, без потреби, крикливо.

Дуже гарно виконав коротеньку ролю закоханої „Марти“ т. Д. Любо було бачити в ролї „Гайдабурихи“ знамениту нашу бабу т. К.

Від щирости бажаємо шановним товаришам артистам і дальшої успішної працї над виставами таких пєс, як „Розумний і Дурень“.

Слїд звернути серьозну увагу на орудуваннє завісою, бо невчасне опусканнє й піднїманнє завіси дуже шкодить повнотї й цїлости вражіння. Також треба звернути як найбільшу увагу на правильність вимови, бо дуже неприємно вражає вухо, коли чуєш „хлиба“, замість „хлїба“, „хадив“, замість „ходив“ і т. ин.

Багато дає приємности в антрактах вистави також духова орхестра Товариства. Орхестра грає так, що в салї слухають музику не як в антрактї, а як на концертї. Приємно було б, щоб в репертуарі орхестри на виставах були й українські річи, хоч попурі й окремі пісні, коли нема нот на складнїщі українські музичні пєси.

Кіно зачинає вже сердити людий своїми шматованними картинами. Із послїднього сеансу в неділю по обідї багато товаришів вискакувало від нетерплячки із салї, лаючи кіно. Та й не можна не співчувати таким товаришам, бо коли через 2—3 хвилини картина розриваєть ся й часу більше йде на перерви, нїж на глядїння, то тяжко усидїти, хоч і заплатив гроші. Дякуючи тільки т. Лис—му, котрий використовував довгі перерви

на докладні пояснення французької революції, із часів котрої йшла картина, люди могли висиджувати ті довгі перерви.

Треба б подбати про те, щоб картини (фільми) присилали ся справнїщі.

Сухарі. Багато шуму наробили прислані із Росії сухарі. Досї всї дарунки роздїлювали ся тільки між тими полоненими, котрі перебувають у таборі. На цей раз хотїли вислати ще на три команди—150 чол. (на шахти), бо вони дуже того потрібують. Так де там, люди наробили такого репету, що страх.

Вся вина спала на плечі учеників, мов це все для них, бо вони поїхали на роботи; дехто, то навіть готовий був їхати до другого табору, аби сховати ся від „Просвіти".

Сумно, дуже сумно робить ся коли чуєш ще таке від людий.—Не старайте ся ховати ся ви від „Просвіти"—вона сама від вас захована.

Багато ще треба покласти боротьби, щоб її до вас пустили!

Вісти з Росії і зі світа.

Мир зближаєть ся зі сходу. Перед двома тижднями англїйський уряд запитав Росію, чи се правда, що вона думає заключити окремий мир із ворогами. Росія відповіла, що вона йде згідно з інтересами четвірного порозуміння.

Тимчасом 20 серпня насшіла вість із Штокгольму, що в головній кватирі відбула ся царська нарада, на котрій був присутнїм і віцепрезідент Думи Протопопов, що, підчас своєї подорожі з Англії, старав ся навязати зносини з визначними нїмецькими полїтиками.

Скоро після цього заговорила дуже живо російська преса, про що доходять вісти зі Штокгольму: ґазета „День" оголошує лист президента Думи Родзянка до посла Бублікова, в якім говорить ся, що він скликає надзвичайне засїданнє членів Думи на вість, подану в московській часописї „Утро Росії". Та вість каже, що Протопопов вишукав у Штокгольмі *нїмецького* посла, щоби говорити про можливість окремого мира. Там здав Протопопов звіт слїдуючого змісту: „Разом з послом державної Думи Олсуфієвим зустрів Протопопов у знайомого ґрафа О. пана В., котрий належить до нїмецького посольства. У товаристві ґр. О. й иньших осіб завязала ся розмова про мир. Подробиці тих сповірень не можуть бути оголошені, щоби не захитати четвірне порозуміннє.

У звязку з тим кидаєть ся в очі те, що мінїстр фінансів Барк не дістав останньої позички на покритє воєнних коштів анї в Англії, анї у Франції, але ледви натягнув на один мілїярд аж у чотирох державах, а се: в Італії, Японії, Швеції й Норвеґії.

Та нїмецькі часописи все це спростовують і говорять, що такої розмови Протопопов із членом нїмецького посольства не мав.

Туга за миром у Франції проявляєть ся в артикулї часописи „Прогрес", де домаґаєть ся від уряду подання до відома умов мира. Правительство проволїкає, аби не збуджувати небезпечних іллюзій серед людности, що бажає повороту своїх рідних. Але число тих, що хочуть знати умови мира зростає все більше, тому що теперішня хвиля надаєть ся до обговорення їх, бо четвірне порозуміннє чуєть ся тепер таким сильним, як і Нїмеччина, коли вона оголошувала свої мирові умови. Нація мусить пильнувати працї своїх дипльоматів і виказати свої домагання.

Запит про мир в анґлїйськім парляментї поставив до Асквіта посол Byles: Чому нїмецький уряд частїще завляє охоту зачати мирові переговори, як четвірне порозуміннє, що стоїть під натиском Анґлії, чи Асквіт звернув увагу на мирові бажання, які поставили соціял-демократичні зборив Линську і в иньших містах Нїмеччини? „Вкінцї запитав, на скільки анґлїйський уряд є готовим відповісти на ці виявлені бажання ворогів. Асквіт відповів, що нїмецьке правительство не виявило нїякого нахилу до мира, бо подало такі умови, які для союзників є неприйнятливими й понижаючими. Те твердженнє, що Анґлїя на союзників виконує натиск, є неправдиве.

Тодї посол Dalziel запитав: „Чи умови миру предложено? „На се Асквіт:—Тільки ті, що згадують ся в часописях". Dalziel знов: „Отже не урядово?" Асквіт: Нї."

На слїдуючім засїданню запитав радикал Ponauby, чи в тому випадку, як би підчас вакацій парляментарних були навязані мирові переговори, щоби покінчити війну, чи тодї премієр мінїстрів скличе парлямент для спільних нарад?

Асквіт відповів остро: „Ні, я не можу брати на себе такого зобовязання.

Видно не певне правительство, що мир здійснить його обіцянки для Анґлії.

В справі мира пишуть з Льозанни: Підчас соціялїстичного конґресу говорив американський професор унїверзитету Гаррен, що Сполучені Держави вмішають ся в війну, коли вона до вибору президента не скінчить ся. Вони навчать зрозуміти воюючі держави, що через оружну розправу не можна осягнути рішення. Тому Сполучені Держави звернуться своїми військовими й господарськими силами проти того, хто не хотїв би пристати на завішеннє оружжя для справи мира.

Ми тут ждемо миру з дня на день, а тимчасом Штюрмер вітає третій рік війни такими словами: „В день, де ми всї вступаємо вже на поріг третього року війни, в цей день ми всї рішаємо вести її аж до побіди—до кінця"...

Невжеж цей кінець війни в Штюрмера є без кінця?

Анґлїйське правительство видало таку відозву до своїх робітників: „Всї, хто говорить, що робити на фабриках мунїції є нездорово й навіть небезпечно для життя—ці будуть засуджені на 6 місяців тюрми й на заплаченнє 100 мілїонів (2400 марок)" Значить—як є війна, то мусить бути всюди здорово й безпечно—так то можна балакати!

Як умирав Сер Рожер Кейзмент,ірляндський моральний провідник повстання проти Анґлії, засуджений на смерть через розстріляннє, описує нам лїкар присутнїй при екзекуції у вязниці.

„Я застав його дуже спокійним і зрівноваженим. Наша розмова звернула ся на уласкавленнє, якого ожидав я й його приятелї. Та він сказав, що йому предкладали, щоб підписав прохання до короля, а він відмовив ся. Він знав, що його смерть скорше, чи пізнїще справить Анґлії великі трудности, з яких увільнилоб її його уласкавленнє. Він не хотїв прохати ласки короля, щоб не бути, зрадником ірляндської справи. Він радїв, що ірляндське питаннє через його засуд стане приводом до вмішання в ірляндську справу всього цівілїзованого світа. Уласкавленого Кейзмента забув би небавом увесь світ, тодї, коли засуджений Кейзмент спонукає цїлу Ірляндію до дїла. Ще в останнїй хвилї урядники хотїли витягнути недостойне зізнаннє від нього за цїну його уласкавлення, але він обурив ся й відповів: „Вони мусїти зробити з людськими переконаннями злі досвіди—я зістану ся Ірляндцем". Через пів години його розстріляно. Останнї слова його були: *Я помираю за мою вітчину (батьківщину)! хай живе Ірляндія!*" Кількадесять чоловік і жінок упали під тюрмою на колїна й клячали з молитвами до нього, поки він, невмірущий герой Ірляндії, не впав поцїлений у серце. Це було 2. серпня 1916 р. о 9 годинї зранку.

Команда царицї. Зі Штокгольму настигла вість, що цариця має великий уплив на переміну людий в росийській командї. На місце Куропаткіна за її впливом обняв команду ґен. Рузський. Куропаткін пішов до Туркестану втихомирювати повстаннє, що вибухло проти Росії під проводом хана з Хіви. Ґен. Брусілов має бути висланий на Кавказ. Місце мінїстра фінансів Барка має заступити секретар Покровський, що стоїть за независимістю Росії від Анґлії. Далї мають стати членами кабінету сторонники згоди з Нїмеччиною: Маклаков, бувший мінїстр внутрішнїх справ: Щеґловітов, бувший мінїстр справедливости.

З тим лучить ся тайний приказ Штюрмера не допускати нїде в пресї напастий на двірського любимця, монаха Разпутіна.

Повстаннє в Туркестанї проти Росії обхопило широкі круги. На чолї станув хан Хіви, щоби визволити Хіву з під росийського панованя. Чиновники не находять послуху серед населення. Повстанцї криють ся в горах і узгірях і мають добрий матерял у вооруженню. Ґен. Куропаткін, як прибув, заказав всї збори, паради й свято в честь Лєрмонтова та оголосив воєнний стан. Серед лїбералів підносять ся голоси за мирним полагодженнєм через посередництво посла Датирова.

Нове злодїйство в Росії припало сего разу на мінїстра земледїлля ґрафа Бобринського й мінїстра желїзниці Трепова. Бобринський, один з найбільших фабрикантів цукру в Росії, ховав його для спекуляції, а „Новоє Время" спихало вину на управителя, якого назвиско видумало. Як цей обман виявив ся, мінїстр визначив ревізийну комісію з предсїдателем Дейтріхом на чолї. Але цей Дейтріх є головним кредітором Бобринського... Другий мінїстр Трепов підняв ся викрити свої сховки цукру й у трьох днях удало ся йому викрити 11 криївок вартістю на 63 мілїони рублїв, але з них на 15 мілїонів пропало. Мінїстр поставив своїх урядників перед суд. Який то суд буде—ми знаємо. От Сухомлїнова вже випустили—бо хорий.

Французькі приготованя на 1917 р. Військова управа розписала новий побір рекрутів 1918 р. на жовтень і падолист, а до нього ще раз зробити загальну ревізію всїм увільненим і тимчасово відпущеним, щоби приготовити стан війська для весняного походу 1917 р. Так само бельґійське правительство оголосило, що бельґійські піддані років

16—18, та 40—45 повинні голосити ся на добровольців.

Румунїя ставить услівя. Братіяну, президент мінїстрів у Румунії поставив Росії й союзникам таку умову для виступлення проти Австрії: Румунії повинні відступити по війні Семигород, Буковину, полудневу сторону галицьких Карпат, північну частину повіту Торонтоль—але вона приступить до війни тільки тоді, як Росія займе Львів, Ковель і Володимир Волинський. На це згодив ся французький посол, а російський сказав так: „Це неможливо, він далї захоче цїлої Росії; от зажадав від мене рамени Дунаю, Кілїю, щоб захопити цїле гирло Дунаю, а нїчим не хоче вязати ся“!

Положеннє на фронтах.

(від 12—25 серцня 1916.)

На анґлїйсько-французькім фронтї над річкою Соммою положеннє незмінене. Американський журналїст Віґанд пише ось що: „На протязї майже двох місяцїв відбили Французи й Анґлїйцї приблизно 150 км².., а Нїмеччина має ще 21.000 км². північної Франції й 29.000 км². Бельґії. Цей наступ і оборона за тих 150 км.² коштує обом сторонам найменче 300.000 людий, як не пів мілїона. Кождий день падає тільки по сторонї Анґлії й Франції по 9.000 людий. Але битва йде далї, головно артилєрія обох сторін стоїть на рівні. Що одну й ¾ хвилини падає 1.600 шрапнелїв на кільки сот метрів, так щоденно падає 200.000 французьких і анґлїйських ґранатів на нїмецькі лїнії. А як подумати, що кождий набій коштує 60 м.—то сама мунїція коштує денно мілїони. Числять на 10.000 гармат по обох сторонах. Хто переживе це пекло на землї, той не побоїть ся й попівського пекла“.

На росийсько-нїмецько-австрийськім фронтї росийська офензива застановила ся. Перед тиждднем була велика битва на 120 км. в Галичинї: між Бродами, Бережанами аж до Маріямполя, в якій брали участь турецькі війська під кермою нїм. ґен. Ботмера. Тепер стоїть фронт на лїнії Стоход, Броди, Зборів, Підгайцї, Єзупіль, Станїславів і Надвірна попід Карпати. Наслїдком невдалої битви дня 17 серпня с. р. заявили офіціяльні росийські комунїкати, що застій на галицькім фронтї повстав із за того, що Австрійцї такі великі сили нагромадили, що навіть хочби ми й зайняли Львів, то втратили б стільки людий, що не оплатила ся б шкірка за вичинку. „Львів має більше полїтичне значіннє, але не має нїякої стратеґічної вартости“. Тому остановили офензиву.

На перзько-турецькім фронтї. Турки обсадили місто Гамадан, що має дуже велике стратеґічне значіннє на роздоріжу до Тегерану, Касвіну і Тебріс. Таким способом турецькі війська знївечили плян сполуки Анґлїйцїв і Росіян в одну армію. Це зробило велике вражіннє на Перзів, що готують ся злучити ся з Турками, щоби скинути анґлїйсько-росийське ярмо.

На македонськім фронтї на північній границї Греції, в напрямі до Сальонїк, 17 серпня зачали велику офензиву болгарсько-нїмецькі війська. Від Фльоріни коло Монастира аж до Демір Гіссар та в напрямі Кавалї, зі сходу виступили болгарські сили дуже скорим зосередженим наступом проти Сербів, Французів і Анґлїйцїв, що стоять під проводом ген. Сераїля в Сальонїках. Нїмецькі підводні судна заложили море від полудня. У всїх балканських державах це викликало найбільше напруженнє. Цїлий балканський півострів дріжить перед цїєю бурею, що має рішити долю майже цїлої війни. Болгари машерують на Серес, обсадили Кавалю, наближають ся на південь. Анґлїйцї шанують себе—дістали наказ остати ся в резерві, а проти Болгар ідуть тільки Серби, Французи й прибувші Росіяни.

Нїмцї й болгарське правительство дали запоруку, що зайняті землї вернуть ся Грекам. Тому грецькі війська опорожнюють свої міста й твердинї перед Болгарами. Людність утїкає з загрожених місць і заложила всї стежки в горах, що нїкуди пройти військам четвірного порозуміння, якого є там 500.000, а Болгарів з Нїмцями, під проводом Макензена,—800.000.

Ця офензива Болгарів несподївано заскочила союзників. Вони ждали поки рішить ся Румунїя стати проти Австрії—та поки в Греції перейдуть вибори, від послів котрих вони ждали рішення про виступленнє Греції проти Болгарів.

Від Редакції.

Оголошують ся на конкурс слїдуючі теми:

1) Автономія чи самостійність краще для робочого народу.

2) Спомин із революції 1905 р. (оповіданнє очевидця).

3) На царській службі (малюнок із життя жовнїра Українця).

4) Що принїс селянству земельний закон 9 листопада? (його користи й шкода).

Грошеві нагороди визначить Редакція.

Дрібні рукописи, що надсилають ся до ґазети, редакція авторам не звертає.

†

Посмерні звістки.

Петро Мотренко, помер од туберкульози 10. серпня (із табору Зальцведель).

Іван Артеменко, із Єлисаветграду, 256 піхотн. полку; уродив ся 1872. року, помер 10. серпня від перітіплїтісу.

Ч. 23. ДАВАЙТЕ З РУК ДО РУК, З БАРАКА ДО БАРАКА! Р. II.

ПРОСЬВІТНИЙ ЛИСТОК

Видає Пресова секція полонених Українців табору Вецляр.

Виходить кожного тижня в неділю. Ціна одного примірника 2 фен.

Дрібні рукописи редакція авторам не звертає.

Вецляр, дня 10. вересня 1916. р.

Війна з Румунією а Україна.

Четвірне порозуміннє стратило надію побідити сього року на заході й на сході. Тому постановило пробувати щастя сього року на Балканї, а великий удар у Франції відложити до слїдуючого року.

Щоб їх плян мав успіх, треба вбити клин між союзні держави: вдарити на найслабшу союзницю Нїмців, Болгарію, відбити клином Турцію від Нїмеччини—а тодї можна думати й про побіду на веснї, коли вже анґлїйська армія буде мати перевагу.

Допоміг до сього пляну наскок Болгарів на армію в Сальонїках. Цїлий Балкан напружив свій слух, затрівожив ся зростом Болгарії, найбільше Румунія. З того скористало порозуміннє. Анґлія заявила Румунії, що в разї її невтральности, вона забере свої війська. Росія натиснула на неї, що довше ждати не буде, Франція предложила їй умови: Приступиш до нас, дістанеш Семигород, Буковину, Сербський Банат і російську Бесарабію. Побідим—будеш мати все, не побідим—дістанеш Бесарабію!

Добре поцїлено. Румунія скликала мінїстеріяльну раду, більшість заявила ся за війною з Австрією. Король, з роду нїмецького цїсаря Гогенцоллєрнів, заявив, що він, як Нїмець, піде туди, куди його кличе обовязок, значить по сторонї рішення народу. Не обійшло ся й тут без хитрощів. Рішеннє затаєно, згоди з Австрією не вимолено, а обсаджено військом всї переходи в гори, так, що в годину виповідження війни, армія вже стояла на границї, а російські війська стали переходити через Дунай до Болгарії.

Росія подала такий плян румунсько-російського походу, як подає італїйська часопись, „Коррієре Італія:“ лїве крило має йти на Добруджу на Болгарію до Царгороду, осереднє на Софію, столицю Болгарії, аби перервати Нїмцям звязь із Царгородом; праве крило має вдарити на Семигород.

Тепер подивмо ся на вигляди. Румунія має пів мілїона війська й 7000 гармат, одну твердиню Букарешт, обезпечену зі сторони Росії, не зі сторони Болгарії. Росія має довгий фронт—від Риґи аж по Добруджу,—амунїції в обох замало. На обсаду Семигороду треба всеї румунської армії, наступ на Болгарію тяжкий, бо болгарський беріг Дунаю високий, румунський низький і болотнистий,—в Болгарії стоїть Макензен з нїмецькою армією вже кілька місяців і приготовив ся до цїї кампанії. Можуть Румуни зайняти увесь Семигород, але це ще не побіда. Побіда або пораженнє рішить ся на Українї на волинських болотах під кермою Гінденбурґа.

Нїмеччина знає, що це боротьба „бути або не бути“ Нїмеччинї! Тільки Росія й Анґлія є причиною цїї страшної боротьби

Робили наступ зі сходу—не удав ся, робили бльокаду й примус голодом—не удалось, робили наступ із заходу—не удав ся! Висунули проти нїмецької сили Італїю, Португалїю, тепер Румунїю, небавом може й Грецію—але се вже остання ставка! І тепер Нїмеччина бачить, що „поки одну з тих двох держав не побідить цїлковито, доти про мир не можна думати", як пишуть нїмецькі часописи. Росію побідити лекше, як Анґлїю. Росія, крім союзних держав, має ще ворога в лицї Анґлії, бо посягає тим походом за Царгородом, браму й ключ до Чорного моря. Але побідити Росію значить зайняти не Польщу, не Литву, навіть і не Петербурґ, а відлучити Україну. І як побідить Нїмеччина, мусить це зробити!

Але візьмім навпаки, що Росія замирить побідно. Чи думаєте, що Анґлія позволить їй взяти Царгород? Чи позволить на мировій конференції з її ласки утворити велику Румунїю й Сербію та малу болгарську ґубернїю, з російським князем на чолї, хоч би Царгород був навіть вільним містом усїх держав?—Нї, цього не може стати ся без розвязання українського питання. В такому випадку Росія через десяток лїт посягнула би знову по Царгород проти волї Анґлії й західної Европи. Тому українська справа мусить висунути ся, аби ослабити велику централїстичну Росію.

Таким робом із висуненнєм Ромунії, як ставки порозуміння на сході, головна вага східного питання перехиляєть ся з польської справи на українську. Питаємо себе: що ми хочемо.

Тепер воно від нас залежить. Чи ми хочемо бути рабами, з похиленим чолом, народом без землї, на найбогатшій землї, гарматним мнясом великої Росії, чи хочемо бути мирними хазяями на своїй землї? Подумай над тим! Чи не краще, щоб та земля, яку захопили поміщики чужої народности, припала робочому народові твоєму? Поміркуй, чи не краще щоб ті багаті копальнї вугілля, желїза, соли, живого срібла були основою до богацтва таких, як ти, замість того, щоб бути жерелом наживи капіталістів, котрих наслала Росія за гроші, потрібні їй на війни. Погадай над тим, що твоя Україна під російською управою, шпихлїр збіжжа „черкаського" мняса, не годує тебе, а виганяє на Сибір шукати правди й землї. Чи на цїй землї маєш право ти посилати свою дитину у вищу школу? Чи перший лїпший заволока не висміває твоєї дитини, за його мову, й не робить із неї тумана на цїлий вік, що зве себе Малороссом і танцює гопака та пє горілку на втїху московським панам? А вибухне війна, чи не йде нїд гук гармат і гине не за Україну, а за її ката, навіть свого брата стріляє й руйнує, бо так велить російський уряд з царем на чолї.

І нині з анґлїйських уст Вінстона Черчіля падуть такі слова: „Ми хочемо, щоби війна змінила карту Европи на основі національного принципу, згідно з непофальшованими бажаннями народів, що заселюють спірні теріторії. Ми стремимо до тревалого миру, котрий би установив гармонїю, увільнив би народи й зєднав поділені на шматки нації".

Припустїм, нині полагоджують мир після цїєї думки. Всї народи: Румуни, Серби, Поляки, Болгари дістають свою землю, а ми хочемо бути в комірнім у пана, що зайняв нашу землю й каже: „Вони не хочуть нїчого!" І воно так станеть ся, як ми не будемо хотїти! Україна буде, але не ваша, лишень змінить свого пана.

Конґрес гноблених народів.

Перший конґрес гноблених народів відбув ся в Льозаннї й відбив ся широким відгомоном в европейській пресї, тільки до нас дійшли слабі його відгуки.

Конґрес відбув ся під протекторатом товариства „Унії національностий", котрої завданнєм є оборона малих народів. Президентом його є французький полїтик Пенлеф, тепер член французького кабінету. Значіннє конґресу набірає спеціяльної ваги, коли прийняти можливість, що велика біжуча війна розвяже також *національні* питання.

У конґресї взяли участь представники 23 народів, з котрих переважаюча більшість походить

із Росії. Були там: Поляки (неофіціяльно), Українці, Грузини, Ірляндці, Бельґійці, Вірмени, Альбанці, Єгиптяни, Татари, Греки, Литовці, Лотиші, Естонці, Кіргізи, Жиди, Катальонці й Баски з Іспанії, Перзи, Туркмени.

Найбільше обжалованъ піднесено проти Росії й Анґлії. Швайцарські Поляки рішили не брати участи в конґресї, не бажаючи в своїх заявах виступати солїдарно з иньшими народами проти Росії, з огляду на спеціяльне значіннє польської справи, иньшими словами: уважають себе негнобленим народом у Росії, а її союзником у гнобленню Українців.

Президентом конґресу вибрано бельґійського професора Отлєта, знаного з праць, посвячених національному питанню.

Представник *Українців* із Росії піднїс, що 5.000.000 Українців у Австрії „поводить ся взагалї не зле“, між тим коли 30 мілїонів росийських Українців зносить нелюдський гнїт, який змалював перед присутнїми яркими красками. В кінцї висказав надїю, що війна визволить Українців із росийського ярма.

Супроти заяви предсїдателя, що *Анґлія має* намір скликати конференцію підчиненых собі народів, щоби разом із ними уложити відповідну форму правлїння—ухвалено *виключити Ірляндців* із ряду гноблених народів, але Єгиптянам дано слово, що кинули гасло: „Єгипет для Єгиптян!“.

Се було може з боязни перед пімстою Анґлії, бо віцепрезидент Льозанської мійської ради упоминав зібраних, щоби шанували „невтральність краю“, що дав їм можність свобідно радити.

На конґресї були деякі непорозуміння. Після промови одного Грузина, що домагав ся відлученя Грузії від Росії, иньший Грузин висказав симпатії до росийського народу. Наслїдком сего прийшло до нагальної і неприємної суперечки між земляками. Знову одна Лотишка заявила, що спасеннє свого народу бачить тільки в звязи з Росією. Тодї кинено їй у лице зовсїм виразно закид шпігунства. Дальші події сконфісковано в пресї в Галичинї, значить вони доторкали польсько-українського питання.

Полуднево славянські народи, себто Серби, може й Словінцї зложили заяву, що відклонюють ся від участи тому, що сподївають ся здїйснення своїх мрій від четвірного порозуміння.

Із другого конґресу не маємо поки що нїякої вістки, за те дістали ми від Президії Союза Визв. України слїдуючі

Витяги з українського реферату, предложеного третїй конференції народностий, відбутій у Льозаннї 27—29. червня 1916. року.

„Війна, одною з причин, котрої було стремлїннє Росії захопити під своє панованнє Східну Галичину (то значить українську часть сего краю), а також Буковину, підчеркнула значіннє українського питання.

Преса багато писала про проєкт сотворення самостійної української держави. Сазонов говорив про український рух та трудности, які повстали через него для росийського уряду. Насильні заходи зрусифікувати Галичину підчас заняття її в минулім році Москалями та душеннє українського руху внутрі Росії викликали протести навіть у Думі та в росийській пресї.“

У дальшім викладї реферат представляє полїтичну історію України від часу утрачення полїтичної волї в 14. віцї, історію, котра являєть ся перед нами неперервною героїчною боротьбою українського народу за свою свободу.

По тім переходить реферат до відродженя українського народу, котре зачало ся в 19. віцї. Не уважаючи на полїтичне поневоленнє, в 19. віцї для українського народу зачинаєть ся доба лїтературного відродженя й національного пробудженя. Тут власне виникає питаннє, чи являєть ся українська мова самостійною й чи заслуговує вона на право стати мовою лїтературною на рівнї з иньшими мовами. Відповідаючи на закиди русифікаторів, котрі твердять, що українська мова то лиш діялєкт мови росийської, засуджений на смерть. Реферат наводить гадки поважних славістів, росийських і нероснйських учених, котрі одноголосно признають українській мові право на самостійне істнованнє й лїтературний розвиток поруч з иньшими мовами, а спеціяльно поруч і незалежно від мови московської. Тут згадано також про думку в сїй справі росийської „Академії Наук“, котра в спеціяльнім рефератї, предложенім, на жаданнє росийського правительства, мінїстерству внутрішнїх справ, признала, що Українцї говорять мовою, котру належить признати за цїлком самостійну й відрубну від московської.

В кінцї знов зачеплено полїтичну сторону українського питання й говорить ся:

„Коли з одної сторони Росіяне займали Галичину, а з другої сторони Австріяки вступили на Волинь, то вони підчеркнули міжнароднє зна-

чіннє українського питання. Не будемо розводити ся про значіннє сего питання для внутрішнього життя тих держав, в склад котрих входять Українці. Подїлені між Росію та Австрію, ми подібно Полякам та Литовцям засуджені на те, щоби взаїмно мордувати ся, як ті ґлядіятори в старі часи, для приємности наших гнобителїв. Ми терпимо окрім того від спустошень війни, від примусових евакуацій, бо власне Українців загнано аж на Сибір, як то твердив помішник мінїстра Плєве перед одним польським послом. До того *наших* священиків і *наших* інтелїґентів із Галичини вивезено на Сибір, *нас* і нїкого иньшого переслїдують у Галичинї, ми терпіли релїґійні *переслїдування* від часу арештования голови унїятської церкви митрополита Шептицького, як також проти *нашого національного життя* направлені заходи знищення, які проголошено й які переводять ся вже в життє. „Але ми повні віри“. На обширі, більшім нїж Франція, нас єсть 35 мілїонів, і то на підставі даних офіціяльної статистики, котра подає наше число нижче правдивого, а наше національне пробудженнє єсть вже доконаний факт.

Росія заявляє вже тепер голосами своїх послів та преси, що розвязаннє українського питання, так само як польського, то домашня, внутрішня річ Росії, до котрого її союзники не мають права вмішувати ся.

Ми не знаємо, якої гадки будуть тримати ся правительства союзних держав, але думаємо, що їм прислуговує право піднести свій голос у оборонї справедливости й свободи кождого народу й зажадати, щоби цїлому українському народові признано право, коли вже не на самостійну державу, то бодай на розвиток його національної індивідуальности, і дана була можність користати зі всїх тих полїтичних прав, які ґарантовані Українцям у Австрії, під панованнєм австрийським та в Росії, як то ґарантував Переяславський договір.

Український народ має право на інстнованнє як кождий иньший, і він твердо вірить в благородні слова Вінстона Черчіля: „Ми хочемо, щоби ся війна змінила карту Европи на основі національного принципу, згідно з непофальшованим бажаннєм народів, що заселюють сї спірні теріторії. Ми стремимо до тревалого миру, котрий установив би гармонїю, увільнив народи й зєднав подїлені на шматки нації.“

Україна сподіваєть ся, що се слово, дане народам Европи, не зістанеть ся пустим звуком.

Український павільон на воєнній виставі у Відні.

У Відні влаштовано воєнну виставу, куди зібрано все, чим воює сучасна людина на суші, на морі та в повітрі. На цїй виставі має свій куточок і український легіон, або ж „Українські Сїчові Стрільцї“, про що повідомляють українські львівські часописи.

Маленький кусник землї, 7 кроків довгий і 5 широкий, що на йому збудовано невеличку деревляну хатину, коштує на час вистави по над 12 тисяч корон. У хатинї по стїнах розвішано зброю, яку здобули Стрільцї за теперішню війну, фотоґрафії й малюнки з життя стрілецтва та патрети атаманної старшини й иньших дїячів українського легіону. Звертає на себе увагу таблиця, на котрій зазначено розвиток ріжних українських орґанїзацій, котрі мали в себе наші закордонні брати перед війною. Довідуємо ся з таблиці, що „Сокіл-Батько“ мав 967 товариств з 58.627 членами; „Український Сїчовий Союз“ мав „Сїчий“ 944 з 60.000 членами та 86 товариств „Сїчові Стрільцї“ з 8.200 чл. Союз Сїчий на Буковинї заснував 112 товариств з 6.000 чл. Як оповіщено було війну, народ лавою посунув до „Стрільців“, так що на протязї першого місяця зголосило ся по над 27.000 людий, не дивлячи ся нї на які перепопи. Але заздрому сусїдові*) було це не до вподоби й він подбав, послуговуючи ся брехнею й байками про „Зраду“, щоб вступ до українського легіону був обмежений. Наведені в горі товариства мали передовсїм економічний характер—боротьбу зі своїми злиднями та з віковічними гнобителями. Ту боротьбу провадили вони дуже енерґійно, завзято, а через те, звичайно, з успіхом. Згадаймо, наприклад, останнїй загальний страйк селян 1902 р. у Галичинї, коли добре зорґанїзовані галицькі хлїбороби, під проводом своєї інтелїґенції, примусили панів збільшити зарібну платну в кільки разів. Крім цього зорґанїзовані маси мали великий уплив на зміну виборчого закону до парляменту. Після росийської революції вони розвинули широку аґітацію за загальне, рівне й таємне виборче право, відбуваючи денно понад тисячу віч, а коли польська адмінїстрація почала ставити перешкоди й забороняти віча, обурений народ звернув ся до мінїстрів і навіть до цїсаря з пересторогою, „що не безпечно

*) Полякам.

є дратувати українського льва"...

Після цього Поляки помнякшали, а згодом було оголошено новий закон про вибори. Боротьба галицьких селян за свої права дуже цїкава й для нас повчаюча; вона свідчить, що тільки зорґанїзований народ може полїпшити свою долю, вирватись із пазурів своїх гнобителїв.

Із таборового життя.

Вже більше місяця, як таборове організацийне життя майже зовсїм завмерло. Кільки членів редакцийного комітету, що лишились в таборі, відбувають свої звичайні засїдання для ведення часописи; кооперативна чайня веде свою торговлю; кустарня працює над виробами; по неділям або Артистичне Т-во розважить земляків виставою, або погуде кіно. От і все. Зборів иньших орґанїзацій, а також викладів і віч давно не було. А треба сказати, що почувала ся потреба і в цьому, хоч би зрідка, по вечері, бо людей в таборі увесь час лишалось в порівнанні з тим, що чекали, дуже багато й таки зануджували ся від тії гульні.

Застій сей мабуть вже кінчаєть ся й скоро стане потроху ворушить ся орґанїзацийне життя, а головне мають відбувати ся від понеділка 4. вересня н. ст. віча й виклади щодня, по вечері.

Через кільки неділь піде повним ходом таборове життя, то ще не відомо.

Люди то прибувають до табору невеличкими гуртками й одиницями, то відбувають на робітничі команди.

Баптисти дуже щиро молять Бога, щоб послав мир та щось не помогає, навіть Румунїя захотїла воювати, певне тому, що не на рідній мові молять ся.

А землячки—патріоти III бл. 3. барака скільки не надривають горло, щоб Бог послав побіду Миколї II—теж не помогає.

Прийдеть ся й їм скоро здати ся на капітуляцію.

Багато товаришів надсилають листів про зміну їх з роботи, але то зробити занадто трудно. Прийдеть ся перетерпіти до кінця жнив.

Від понеділка 4-го вересня друкарня з міста вже перенесла ся до табору. Багато з приводу цього радїє, але дехто може є й незадоволений. Ну та менше з тим, аби для діла було добре. Від тепер ґазета почне виходити що тиждня.

У четвер 31. серпня відбули ся загальні місячні збори кооперативної чайні.

Не вважаючи на те, що в нашому таборі, з усїх майже орґанїзацій, одна тільки чайня не переривала нормального життя за весь час канїкул і повинна, так би мовити, займати уми всїх членів її, на збори зявила ся незначна кількість їх (всїх членів є 970) тай та, за винятком хіба 100-150 люда, вела себе дуже не тактовно: одні гуртами розглядали ґеоґрафічні карти, розвішані по стїнах, другі забавляли ся якоюсь грою (домино, шахмати), голосно розмовляючи, заважали зборам. Дивно, що навіть таке, переважно матеріялїстичне дїло, як кооперація, з якої кожний член міг би винести тільки добру науку для самостійного економічного життя в будучинї, й то мало цїкавить.

Де-де, а в цьому дїлї вже здаєть ся немає нїякої полїтики, отже й відношеннє до його повинноб бути зовсїм иньшим чим до тих справ, де наших землячків полїтика лякає. Але на привеликий жаль тут ми стикаємо ся з упоєною в орґанїзм байдужністю до громадянського життя більшости наших селян.

Булиб дуже раді, як би виявило ся, що ми помиляємо ся в своїх думках.

Приступаємо до сутї дїла.

По прочитанню місячного звідомлення Управи з дїяльности чайнї й звіту Ревізийної Комісії з провірки рахунків приступлено до розділу зиску за липень місяць, який виносить 860 мр. 95 фен. Із них призначено 270 мр. 90 фен. на виплату девіденди, по 30 фен. на члена; 5%=39 м. 50 ф. на таборову соціяльну секцію, 10 м. на стіпендію убогому учневі при українській ґімназії по війні; 150 мар. на будову памятника помершим в таборі полоненим товаришам; 50 м. допомоги хорим полоненим, які знаходять ся в таборовому шпиталю. Лишок від чистого зиску 270 мар. 35 фен. та 70 мар., які подарила чайнї команда, разом отже 340 мар. відчислено в запасний капітал.

Лише допомогу орґанїзації „Сїльський Господар" в сумі 25 мар. відкинуто з того огляду, що, мовляв, „Сїльський Господар" зараз „не працює". Також рішуче відкинуто кілька пропозицій про асіґнованнє допомоги пресовій секції на виданнє таборової ґазети, принципіяльно виправдовуючи це тим, що пресова секція не дає даром ґазети членам чайнї.

Після цього вибрано 4. членів нової управи та ревізийну комісію з 6. членів.

Більш не було нїчого важного, хіба що члени управи просили підвищити платню їм та скаржились на делеґата „Просьвітного Видїлу" за те, що він без осібного повідомлення не явив ся на збори.

Як бачимо, товариші кооператори, трохи замало удїляють своєї ласки культурно-просьвітним цїлям.

Але ми маємо надїю, що ся матеріялїстична хвиля є тимчасовою, яка з появленнєм громадянської свідомости потоне в морі культурно-просьвітних завдань.

Найщик.

Після майже що півторамісячної перерви таборової роботи Ґенеральна Старшина відбула своє засїданнє 6. й 7. вересня. Головним осередком нарад було приватне засїдання членів орґанїзацій під час перерви 18. серпня. Одні вважали його легальним і нормальним, другі противно. Також жваві дискусії викликала справа таборової ґазети.

Через те, що з робіт майже нїхто ще не повернув ся ухвалено робити вечірнї читання й віча, а також заснувати окремі курси: бухгалтерії, нїмецької мови й инші, коли знайдуть ся слухачі.

Із українського життя.

Дома не сплять.

У числї 21. ми вже подавали про революцийний рух на Українї. Але ось „Райхспост“ до цього ще подає слїдуюче поясненнє від свого дописувача.

„Про заговір Українців я довідав ся ще слїдуючі подробицї. Українські товариства в Росії, закриті у хвилї вибуху війни, зовсїм не припинили своєї дїяльности, але витворили чисельні широко-розгалужені союзи, котрих метою є працювати при допомозї тайних летючих листків і проклямацій над визволеннєм України. В одній проклямації, яку привезли люди подорожні, сказано таке: Українцї! Година визволення наближаєть ся! Було б зайвим тратити багато слів за нашу справедливу справу. Наші предки заключили в р. 1654. в Переяславі угоду з Московщиною, якою зобовязала ся Росія зберігати нашу автономію. Серед найлютїщого нехтування договору, Москалї потоптали наші права; цїлі столїття ми змушені проливати нашу кров за виключно росийські інтереси. Підчас, коли вел. князь Микола Миколаєвич обіцяв Полякам автономію, то в манїфестї до наших братів у Галичинї він замість майбутнього визволення заповів повне обрусїннє. Приступайте до наших орґанїзацій, поможіть нам зєднаними силами в цю рішаючу хвилю вибороти собі також національні права. Хочемо спільно розважити всї дїйсні можливости, не відступати перед нїякими жертвами, щоби тільки визволити поневолену Україну“.

Полїція в Київі, підчас трусу в одній хатї мала впасти на слїд української орґанїзації. Одного студента, у якого найшли вибухові матерії, обвинувачують, що він хотїв зірвати т. зв. ланцюговий міст у Київі. Є фактом, що в перших недїлях війни, невідомі люди сильно ушкодили цей міст вибухами динаміту. По донесенню, все це зробило велике вражіннє у великих полїтичних кругах Петербурга.

Українська справа на кооперативнім конґресї в Київі.

На кооперативнім конґресї, який радив у Київі в половинї лютого при участи 250. заступників рїжних кооперативних орґанїзацій, ухвалено такі резозюції:

З огляду на те, що поширеннє кооперативної думки можливе тільки через *основаннє працї на національнім ґрунтї*, вважає конґрес конечним знести всї виїмкові укази, що відносять ся до національностий і домагаєть ся:

1) скасованнє обмежень українського слова,
2) знесення заборони української преси й видавництв,
3) відновленнє давнїйших і дозволенне нових українських просвітних і наукових орґанїзацій,
4) заведенне української викладової мови в народнїх школах на Українї.

Постанова кооперативного зїзду.

Харьківський з'їзд кооперативних товариств півдня Росії ухвалив, щоб кооперативні спілки й товариства звернули як найбільшу увагу на видавничу дїяльність та росповсюдженнє лїтератури. Книжки ухвалено друковати на українській мові.

Чи не замало?

Тернопільський ґубернатор дозволив провадити науку по дїточих захистах (приюти) рідною (українського) мовою.

Поляки працюють.

В останнїх днях усякі польські заходи увінчали ся знов значними успіхами. В урядових часописях читаємо, що власти (австрійські), на бажаннє, висловлене з польської сторони, випустили на свободу частину росийських воєнних полонених, що походять із Польщі, й відставили їх до рідного краю. Заступником військового ґенерал-ґубернатора в Люблинї іменовано дотеперішнього бриґадира польських легіонів, ґенерал-майора Віктора Ґжесїцького. Загалом у Люблинї (австрійське ґенерал-ґубернаторство) всї власти находять ся в польських руках, компетенція (права) яких незвичайно широка. Тепер старають ся зробити з Люблина великий польський осередок, прилучуючи до нього сусїднї села. Се буде так званий „Великий Люблин“. Як поступив уперед розвиток польського шкільництва під австрийською окупацією, доказом сього є хоч би замостейський повіт, де крім 52 давнїйших шкіл заложено 111 нових, так що тепер цїла ся округа засїяна школами. А з початком шкільного року 1916—17 повстає 4 мужеских учительських семинарій (з них одна в Замостю з 4 класовою взірцевою школою для хлопців), 3 жіночих учительських семинарій, 4 реальних мужеських ґімназій і реальна мужеська

школа в Пулавах. Польські ґазети подають в останніх часах звістку, що польська суспільність у Королівстві дожидає в найблизших днях важних рішень у користь польської державности. Сї вижидання основані на висловах поодиноких вищих нїмецьких (австрійських) урядників, котрі заповідають польським дїячам недалеке вельми корисне рішеннє центральними властями польської справи. Скільки в сїм правди, побачимо.

Отаке подає В. С. В. Укр. про польську роботу на окупованій території. В той час, як ми тут у таборі будемо бояти ся просвіти рідною мовою, спритні Поляки буквально засиплять нашу Холмщину й Волинь своїми школами. Подумайте про се, кому дорога доля рідного краю.

ВІЙНА.

(від 22. серпня по 5 вересня 1916.)

Пожар розширяєть ся далї.

Наскок Болгарів на Солунь—як ми писали—зробив переворот в сїй війні. Головна точка війни перенесла ся з над Сомни і з Галичини на Балкан. Дня 27. серпня н. ст. оголосила Італїя стан воєнний проти Нїмеччини. Дня 27. серпня вечером видала Румунїя війну Австро-Угорщинї. Дня 28. серпня Нїмеччина оголосила стан воєнний із Румунією, як союзник Австрії. Дня 31. серпня Турція оголосила війну Румунії. Дня 1. вересня Болгарія обявила війну Румунії.

Головний узол війни на сходї.

Нїмецький цисар здіймив обовязок шефа генерального штабу з Фралькенгайна, а перенїс його на Бенекендорфа і Гінденбурґа, іменуючи ґенеральним майстром кватири ґенерал ляйтнанта Людендорфа. Воно має для нас велике значіннє. Віденський дописувач часописи „Аз Ешт“ кидає таке освітленнє: з іменованнєм Гінденбурґа віднесла побіду полїтика Бетмана Гольвеґа, канцлєра Нїмеччини. Він заявив ще в листопадї минулого року, що з найбільшою силою треба *звернути ся проти Росії*. Тої власне думки й Гінденбург. З його іменованєм побідив сей погляд в рішаючих кругах Нїмеччини. З виступом Румунії, після нашого погляду, рішеннє війни наступить на східнім теренї. Се має велике значіння для української справи, бо велику місію (післанництво) Румунії, яка здержувала Росію від Царгороду займе тепер *Україна*, як не будь рішить ся війна.

Росіяне йдуть на Балкан.

Переставка військових сил Росії відбула ся сими днями. Головна тяга боротьби має бути на Балканї. „День“ подає число машеруючих Росіян в Румунії на 400.000. На чолї стоїть Іванов, а в Добруджі Болгарин Радко-Дімітрієв. На власну вітчину несе пожежу й кров і руїну. Росіяни йдуть в трох кольонах: з Ґаляц до Ченавато, з Ґаляц до Сілїстрії із Ґаляц до Джюрджєво. Цариця поїхала до головної кватири—цїль покажеть ся.

На східнім теренї.

Росіяни підняли головний напір в околиці Луцька межи Турією й Лугом, а в Галичинї коло Зборова. Там потерпіли великі втрати. Те саме на Волинї. Як подають ґазети втрати досягають 5.000 убитих.

На кавказькім фронтї.

Турки розбили дві дивізії наступаючих Росіян і взяли 5.000 в полон при кінцї серпня.

Болгари з Нїмцями в Добруджі.

Болгари посувають ся наперед. Зайняли Македонію, обсадили місто Серес і Кавалю, а на сходї великі сили, разом із Нїмцями, розбивши пограничні війська, йдуть на зустріч росийському військові. Констанцу, Букарешт і склади нафти в Пляштї запалено бомбами.

Румунія в Семигородї.

Румуни вдерли ся до Семигороду. Але тепер побачили, що здобути його дуже трудно. Треба переходити цїлий ряд високих гір і тратити багато людий, тодї як ворог, добре захищений, майже нїчого не тратить.

Греція перед війною.

Уся власть правлїння в Греції перейшла в руки четвірного порозуміння. Королївські війська обезоружені, а їх команданта Трукоиїса увязнено. Партія Венїзелося взяла гору й він має стати на чолї правлїння. В Атенах панує страшне замішаннє й розпука. Французько-англїйська фльота 2. вересня відїхала до пристанї Пірей у Атенах і наставила цїлі сотнї гармат на місто, де уряджено демонстрацію проти війни. Крета оголосила республику й президентом оголосила Венїзелоса. Четвірне порозуміння господарює в цїлій Греції, забрало до своїх рук цїлу управу почти й телеґрафу. Не сьогоднї, завтра треба сподївати ся виступлення Греції проти Нїмцїв і Болгар.

Вісти з Росії і зі світа.

Рух магометан у Росії.

В останніх часах сильно поширюєть ся пропаґанда серед росийських могометан до повстання проти Росії,

Приводом до того, послужив приказ царя, щоб народ Середньої Азії й Кавказу, попереду увільнений од рекрутчини, тепер давав би людий до війська.

Також магометани вважають за свій обовязок іти проти Росії ще тому, що Султан, розпочинаючи війну з Росією обявив її *священною.* Цілі сотні ріжних старців пішли між магометан і іменем Султана заклікають до повстання.

В Суданї, Тріполї й магометанській Індії вони вже визвали народній рух, а в Хіві підняло ся цілком орґанізоване повстаннє.

Призначеннє туди Куропаткіна ґенерал-ґубернатором, як найкращого знавця середнє-азийської Росії, свідчить про те, що повстаннє приймає дуже небезпечний характер. Він уже навіть зажадав, щоб йому дали найменьше пять корпусів війська й додає, що з цим військом здушити повстання вдасть ся не раніще, як через рік.

Панщина.

Зі Стокгольму повідомляють, як пише „Р. В.“, що калужський ґубернатор своєю владою знову заводить панщину. Він наказав, щоб усї селяне, чоловіки й жінки від 15 до 50 років життя, після закінчення своїх жнив, обовязково наймали ся на роботу до панів та орендарів, коли вони потрібують робітників. Плату за роботу має визначити земство, тоб то, самі поміщики. Нїхто не має права одмовляти ся від роботи. Полїції наказано в потрібних випадках примусово заставляти селян працювати на панських ланах. Такі звістки надходять і про волинську та инші ґубернії. Пани роблять собі добрі інтереси на війні, а народ змушують працювати на них майже задурно.

Китайці—робітники.

Ґазета „Рєч“ пише, що до Петербурзї має прибути 100.000 Китайців, яких найняли поміщики на сїльські роботи. Росийські робітники боять ся, що „жовтошкурі“, як їх називають, лишать ся в Росії й на після війни. Як відомо, китайські робітники працюють за дуже низьку платню. Свого часу сила їх було посунула до Америки, та місцеві зорґанїзовані робітники добили ся від уряду (правительства) закону, по якому китайцям—робітникам заборонено вступ до Зєднанних Штатів.

Арештованне депутата.

Депутата росийської Державної Думи з Катеринославщини соціаль-демократа Петровського, що за агітацію проти війни було покарано заслання, недавно арештовано в Енїсейську й переведено аж до Якутської области. Цей депутат багато промовляв у Думи в оборонї прав українського народу.

Між партіями.

Союз американських соціялїстичних партій виключив польських соціялїстів за те, що вони аґітують за вступ у польські леґіони—значить підтримують мілїтаризм. Польські соціялїсти в Америцї відповіли на те відозвою, в котрій кажуть, що боротьба за свободу рідного народу не може числити ся з нїякою доктриною.

Нова позичка Росії..

Цар уповноважив мінїстра фінансів Барка зробити нову позичку в сумі 2 мілїярди на таких самих умовах, як були зроблені позички попереднї.

Переписка редакції.

Товаришам, які просили книжок посилаємо на такі каманди:

1) Höchstenburg: перевод—„Украінець в Нїмеччинї“, ґазети.

2) Oberjosbach, Грицьку А. Л-ру: „Кобзар“ II ч.

3) Meinz-Rostheim: „Звідки пішло імя Украіна“, „Що тепер дїється в Росії“, перевод „Украінець в Нїмеччинї“.

4) Anschlag Bez: на прислані ґроші 1 м. 30 ф. посилатимемо, що просили.

5) Atzbach: перев. „Украінець в Нїмеччинї“.

6) Serkenrode: перев. „Soldaten sprache“, „Що тепер дїєть ся в Росії“.

7) Neckarhausen: 4 перев. „Украінець в Нїмеччинї“.

8) Braumfels: 3 перев. „Украінець в Нїмеччинї“.

Надалї просимо товаришів подавати точно адресу, хто хоче одержувати на себе, нехай подає призвіще й Nr. Листи адресуйте до редакції „Просвітного Листка“.

Тов. **Л-ко.** „В обіймах Д-ща“ й „Пани побили ся, а в селян зуб заболїв“ не підходять.

Тов. **Донецький.** „До земляків“ й „Чи треба вчити ся“ не надаєть до друку. Вірш „Доля“ також. Даремне ви потїєте над ними та напружуєте свій мозок. Полишіть вірші писати кому иньшому.

„Мара“ буде поміщена, як вона не виїде.

Пересторога землякам.

Доходять до нас вісти, що деякі земляки утїкають з пільних робіт на волю.

1) Утеча з полону неможлива, бо границя—далеко, а утїкач, що звичайно не знає нї дороги, нї нїмецької мови—мусить примирати з голоду; деяких утїкачів вже найшли трупами, або пострілляли.

2) Утїкачі будуть записані і опісля виїдуть о 6 місяців пізнїйше до рідні, як всї прочі.

3) Утїкаючи з робіт, шкодите своїм землякам, бо нїмецьке начальство впровадить суворійші умови життя в таборі, як отсе повірка двічи на день.

Отже перестерігаєм Вас, що утечою тільки собі накоїте лиха, а не осягнете нїякої цїли.

За голову **Лепкий Богдан.**

Представник Просвітного Видїлу **Пачовський Василь.**

ПРОСВІТНИЙ ЛИСТОК

ПОЛОНЕНИХ УКРАЇНЦІВ У ВЕЦЛЯРІ.

Виходить кожної неділї. Ціна одного примірника 2 фен.

Дрібні рукописи редакція авторам не звертає.

Ч. 24. Вецляр, 17. вересня 1916. р. Р. II.

А що ми на се?

Виступ Румунії звернув увагу цілого світу на Чорне море й значіннє Царгороду. Заздрість европейських держав лишила сю браму до Чорного моря в руках Туреччини. Нині витягає свою руку по Царгород Росія й каже: або пан, або пропав!

І Німці спізнали, що „як довго Росія велика й сильна, змагатиме вона до Царгороду, все одно, чи дорога туди мусить іти через Відень, чи навіть через Берлїн". Нині має ключ до Царгороду Берлїн. Аби вдержати той ключ у своїх руках, треба розбити Росію„ Росія стала великою державою, коли від Польщі здобула Україну. Не тільки тому, що вона нині має 30 мілїонів населення, але й тому, що вона є шпіхлїром збіжа, руди й вугіля Росії. Має Росія Україну—вона велика, втратить її—упаде її велич, бо серце Росії не лежить нині на півночи, ані в Петербурзї, ані в Москві, воно лежить на полудні, значить на Україні. І поки на Україні не повстане великий провал, що віддїлюватиме Росію від Чорного моря, вона не дасть спокою Европі."

Так пишуть Німці*) і всї часописи признають, що треба їм змагати до Чорного моря. Небавом почуємо й анґлїйські голоси, бо й Анґлії незручно, якби Росія захопила Царгород. Російські часописи писали, що будуть вести війну за Царгород хоч би Анґлія й Франція замирили з Німеччиною; правительство замовило 19. мілїонів аршинів військового сукна на весну. Буде розправа не аби яка! Що скаже Анґлія?

І Поляки підняли голову. Заздро їм стало, що українська справа може заглушити польську. Коли осереднї держави хотїли признати польський сойм у Варшаві, коли Австрія віддала Полякам нашу Холмщину, Краків домагав ся часописями від Варшави, щоби вона заявила ся за осереднїми державами. Вона мовчала!

А тепер вона заговорила многотисячними зборами до угорського народу проти Румунії. Вислала письмо до угорського президента мінїстрів Тіси: нехай угорський сойм ужиє свого впливу (в Німеччинї), щоби не протягало ся оголошеннє польської держави й утвореннє польської армії,—„На грянницях Польщі й на лїнії від Двини поза припецькі болота рішить ся доля ваша й

*) Книжка Акселя Шмідта: Кінцева ціль Росії.

вашаг. Сим кажуть Поляки: хочуть Нїмцї утворити вал проти Росії—ми готові, ми даєм армію, тільки не забувайте про нас, що границя Польщі від сходу не є означена. Угри заслонятиме братня Польща від Росії.

Та се української справи не заглушить. Нїмцї знають, що Поляки лукавили перше. Про українське питаниє чимало пишуть у Росії, а особливо на Українї. Чимало українських студентів, як говорив повернувший галицький закладник із Росії др. Федак, виїхали на села помогати в роботї, щоби виучити ся української мови. Їм сором не знати мови народу, до якого вони самі належать і про якого тепер говорить увесь світ.

А нам у полонї хіба не сором, що ми цураємо ся України, не хочемо говорити „малоруським нарєчєм“, боїмо ся полїтики? Адже приїдемо до села, а там ту полїтику рознесли між наших бабів і родичів студенти. Чи не сором буде вам, що ви з цеї полїтики не будете знати нїчого та що ви не научили ся по українськи писати й читати, перевернули свою мову на салдатську, якою не говорить нїхто на світї? Чи не час вам подумати, що ви сини „славних батьків“, що за Богдана й Володимира говорили сею мовою? Подумайте, чи не треба вам станути проти того, щоби вашу землю не захопили польські пани, чи не треба вам полїтики, чи не треба вам другого Богдана, що гнав би тих панків Ляшків за Вислу?! Не будете ви говорити про себе—то про вашу землю заговорять польські пани й сядуть на вас, як чорная хмара!

Громадський і полтичний рух на Українї.

Зараз після скасування Гетьманщини за Катерини II роспочинаєть ся боротьба за визволення рідного краю. Працю в тім напрямку почала лївобережна шляхта, що вислала ґрафа Капниста до Нїмеччини прохати допомоги проти „росийської тиранїї“.

На початку XIX ст. Українцї ширили свої думки через масонські ложі, а далї через товариство декабристів. Року 1846. повстає „Кирило-Методїєвське братство“, придушене в зародку твердою рукою „фельдфебеля царя“, як називає Шевченко Миколу I.

У 60. рр. минулого столїття рух український знову оживає: у Київі, Петербурзї й по иньших містах закладають ся т. зв. „Громади“, що чимало спричинили ся до розвитку української думки. У кінцї 70-х і на початку 80 рр. серед української молодї помітні радикально-полїтичні й соціяльно-революцийні течії, почасти під упливом росийської революцийної боротьби. Українські орґанїзації не сходили ся з росийськими в тім, що перші дбали про перебудову Росії на федеративних основах, тодї як другі мали централїстичні тенденції. В ті часи найбільш прислужив ся до розвитку українського соціяльного й полїтичного радикалїзму проф. Михайло Драгоманів, якого росийський уряд викинув із київського унїверситету й змусив еміґрувати за кордон. Ідейний, енерґійний вчений працює, не покладаючи рук, і за кордоном. Його писання, особисті знайомства, листування роблять величезний уплив на громадянство українське, особливо на молодь.

Та до початку XX-го стол. не було на росийській Українї справжньої полїтичної партії з відповідною проґрамою, орґанїзацією й пляновою роботою.

Першою такою партією була „Революцийна Українська Партія“, заснована р. 1900. Ця партія відома з орґанїзації селянських розрухів на Полтавщинї в 1902. й иньших пізнїйших виступів. Р. У. П. найшла собі чимало прихильників серед української молодї й швидко по всїх більших містах України почали працювати її комітети („Вільні Громади“) з „Центральним Комітетом“ у Київі. Крім сього партія мала й „Закордонний Комітет“ у Львові. Поминувши загально-росийський революцийний рух, в якому Р. У. П. грала не останню ролю, вона особливо багато зробила для українського руху, як революцийного, так і загально-національного й культурного.

Зі своїм розвитком Р. У. П. зазнала деяких змін, наслїдком чого повстало дві нових партії. Самостійницькі елементи заклали т. зв. „Українську Народню Партію“, а ті, що були під упливом росийської соціаль-демократії, в 1905 р. прилучили ся до останьої, заклавши так зв. „Спілку“, краєву орґанїзацію українського сїльського пролетаріяту. Хоча „Спілка“ мала на метї працювати, пристосовуючись до завдань загально-росийської революції, але в дїйсности вона мусїла зважати й на у-

країнські постуляти й агітувала за автономію України.

Та більшість лишила ся в Р. У. П., яка після виходу „Спільчан“ та „Самостійників“ переіменувала ся, в „Українську Соціяль-демократичну Робітничу Партію“, з головною точкою програми—автономія України. Ся партія й до тепер грає значну ролю серед української суспільности, а особливо молоді.

Другою поважною партією на Україні є „Українська Демократична Партія“. Остання повстала після 1905 року й до неї прилучило ся головно старше покоління українського громадянства, що перед тим гуртовало ся по „громадах“.

Програма й тактика У. Д. П. має багато спільного з російськими „кадетами“. Але головна різниця полягає в тому, що українські демократи домагають ся федеративного устрою в Росії й широкої автономії для України, до чого пізнійше почали нахиляти ся почасти й російські „кадети“.

До У. Д. П. прилучила ся „Українська Радикальна Партія“ з покійним Грінченком на чолі, змінивши назву попередньої на назву „Україн. Демократично-Радикальна Партія“.

Иньші напрями серед українського громадянства не спромогли ся утворити виливових партій. Поминувши консерваторів, котрі навіть і заходів не робили коло зорганізування й горнули ся до октябристів чи подібних партій; треба згадати українських соціалістів-революціонерів, що почали виявляти себе в 1905—6 р.р. В 1907 р. відбув ся установчий зїзд української соціялістично-революційної партії, який наражував ся над програмою партії, але ухвалено було лише окремі пункти її. Крім відозв партія укр. соц.-рев. видала за кордоном кілька перекладних брошур.

Отже треба зауважити, що з усїх українських партій найбільше виявили праці й здібности до життя демократи-радикали та соціяль-демократи. В 1905—7 р.р. вони згуртовали біля себе майже всї свідомі українські елементи й підчас виборів до 1-ої й 2-ої Думи провели чимало своїх кандидатів, що утворили в Думі навіть окремий клюб під назвою „Українська Громада“, який видавав власну часопись.

Приглядаючи ся до життя й праці політичних партій на Україні, мимохіть кидаєть ся в вічі пекуча потреба заснования селянської партії.

У цьому напрямку вже, правда, чимало зроблено, підготовлено, так би мовити, ґрунт для неї.

Сїльська інтелїґенція—вчителї, кооператори, аґрономи, а по-де-куди навіть й попи ширили українські думки через читання, розповсюдження літератури, традиційні Шевченкові свята, що відбували ся часто-густо й без дозволу, вистави й т. и. Реальним здобутком було кільки „Просвіт“, заложених по селах лївобережної України.

Дуже багато прислужила ся розбуджуванню поміж масами української свідомости молода наша преса, призначена для селян і робітників. „Село“, „Засїв“, а особливо „Маяк“ згуртовали коло себе багато селянської інтелїґенції, серед якої останнїми часами зявило ся чимало щирих і свідомих працьовників.

Все це подає надїю, що наше селянство вневдовзї спроможеть ся на свою власну орґанїзацію.

Ось в головних рисах наш полїтичний рух на Україні до початку теперішньої світової війни.

Д. Волиняк.

Не порозумнїшали.

Вже давно загально-відомим є, що російські керовничі (правителї) не відзначають ся далекосяглістю свого розуму, але в цю війну це виявляєть ся з незвичайною яскрявістю. Загальний клич чорносотенства *„держі і не пущай“* став гаслом російської внутрішньої полїтики. Чорні зграї посїпак виконують цей клич із незвичайною ретельністю. Нїхто й нїщо не може переконати всяких Хвостових, Маклакових і т. д., що так робити, як вони роблять, і не розумно й небезпечно—не помоґає! Як ті хробаки зморщують ся від ясного світу й свїжого повітря, так вони не можуть переносити проявів вільної думки й змаганъ до кращої будучини з боку народу.

Вони тільки й ждали тої хвилї, щоб накинути ся на народнї надбання, мов та голодна зґрая круків на свою здобич.

Тільки вибухла війна, зараз посипали ся заборони на українську пресу, українські культурні й иньші професіональні т-ва, одним словом, почали нищити все, що хоч трохи нагадувало про спільний здобуток працюючого люду. Це було в середині Росії.

Але ще з більшою лютістю накинули ся вони в Галичині. Свора ґрафа Бобринського улаштовувала цїлі облави, аби викорінити те, що нагадува-

ло про національне право українського народу, що нагадувало про існуваннє Українців. Та скоро союзні армії положили кінець цій люті—Галичина, цей захисток нашого національного руху, була висвободжена від лютого ворога. Багато цьому висвободженню допомогли й ті, кого йшли визволяти царські наємники.

Вже тодї вони самі помітили, що задуже ретельно взяли ся нищити народнї придбання, тому чимало довело ся почути й ґрафу Бобринському та епископу Евлогію за їх пильність та невтомність із трібуни Державної Думи. Здаєть ся добрий досвід мали, щоб не робити так на далї. Так нї, не можна—спокою не дає оте прокляте „хахломанство".

Знову таке нещастє, як і вперше, постигло частину Галичини й Буковину. Знову лютує страшний ворог і глузує над найкращими, насвятїщими народнїми почуваннями.

Прибувший у Буковину ґенерал-ґубернатор Трепов видав указ, яким гостро заказав уживати української мови; велїв поздирати всї українські написи й позамінювати їх росийськими. Мало того—назву Буковина перехрестили на „Зельоную Русь".

Чи це не глум над нашими почуваннями, чи не насильство над самими природнїми правами народу?

— Не смій балакати мовою, якою почав говорити найдорощі для себе слова: мати, батько, якою навчив ся розуміти життя, людий, на якій переповідаєш найгарячіщі молитви свої до Бога, здобув науку—на цій мові не смій говорити. Так хотять Трепови, Евлогії й уся їхня свора, так хоче оборонець Славян, цар Микола.

Дивіть ся ж, дивіть ся ви,—бідолашні патріоти, яке право й яка росийська свобода! Це так робить свободолюбна Росія. А пригляньтесь, чи так роблять вороги—Нїмцї? Чи видавали вони такі прикази на зайнятих землях, чи нищили культурні народнї інституції?..

Приглядайте ся ж, та добре приглядайте ся, бо прийде каяття, та не буде вороття.

Кращі сили України, вірні своїй ідеї, видержали першу московську навалу, видержать і другу—ворог буде усунений, але усунений заплямованим перед усїм культурним світом своїм поступованнєм проти українського народу.

Онисим Чемара.

Де-що про виставу в Франкфуртї.

У великому нїмецькому містї Франкфуртї, де мешкає багато визначних мужів краю, а також купців і фабрикантів, відбула ся з 16. серпня по 15 вересня велика військова вистава, що складала ся з воєнних трофеїв: французьких, анґлїйських, росийських, бельґійських та иньших воюючих із Нїмеччиною держав.

Вистава зразу переносить глядача на поле війни з її наслїдками. Насамперед кидаєть ся у вічи, коли зайти до першого віддїлу, ряд окопів з приладами до них; далї бачимо великих розмірів гармати, а також вози, аеропляни, автомобілї, походні кухнї й багато иньших річей.

Ось перед глядачем страшна картина сучасної війни: розірвана броня з морського корабля, порвані гармати, розбиті й погнуті вози, залїзні мотори й узагалї всї страхіття, що несуть смерть та муки. Далї йде ряд иньших характерних картин війни: образи, мальовані артистами на фронтї, фотоґрафії ренґенівським світлом, які показують кулї в тїлї до операції й т. ин.

Зі всїх сторін Нїмеччини їхали люди до Франкфурту подивить ся на цїкаву виставу.

Вистава виробів Кустарного Т-ва нашого табору.

Дякуючи заходам проф. Лепкого, заняли віддїл на виставі й вироби Кустарного Т-ва табору Вецляр. Дуже багато оглядачів зупиняли ся коло нашого кутику, любуючи ся простотою й звязаністю нашої рідної штуки.

Жаль тільки, що на цїй виставі, куди зїхала ся така сила людий, де ми своєю рідною штукою могли би багато сказати про себе й показати природні здібности українського народу, не було річей і з других українських таборів. А то було би так бажано й так потрібно для популяризації нашої простої, але милої штуки.

Багато ріжних річей було роскуплено в перший день відкриття вистави й багато було бажаючих ще щось дістати на спомин про Українців, та на жаль наші сили не вспіли заранї виробити в потрібній кількости тих річей, щоб ними задовольнити покупців. Одержано навіть кілька замовлень на наші національні вироби.

Оглядачі цїкавили ся гончарними виробами, особливо нашими узорами та вишиваннєм на полотнї й взагалї стильовими виробами.

Між Нїмцями у Франкфуртї.

Ще кілька слів про мій побут на цїй виставі. Я був у вишитій сорочцї з гаптованою шовком стрічкою в комірі, в козацькій шапцї, підперезаний широким червоним поясом.

Коли я йшов вулицями міста, дуже багато людий зупиняло ся та дивили ся на мій одяг, а коли я підійшов до майдану, де між деревами широкого мійського парку видко було чоло великої вистави, то мене так обступили цїкаві, що довело ся на деякий час зупинити ся, бо неможливо було продерти ся. Навкруги мене чутно було: „хто він?“, а коли довідали ся, що я Українець, то це слово „Українець“ передавалось із уст в уста.

Через кілька годин я повертав із вистави до залїзницї й знову був предметом цїкавости Нїмцїв. Відношенне до мене увесь час було дуже гарне.

Почувало ся, що так замазала нас Московія перед світом, що люди дивлять ся на нас, як на вихідцїв з другої планети. І пригадували ся з історії ті часи, коли й нас ближче знали, коли слава про наших предків лунала по світу.

М. Р—о.

Із таборового життя.

Життя в таборі потрохи починає ворушити ся. Що вечора сурмач грає сїчовий марш, яким скликає людий на виклад чи віче, буває що іноді й у ранцї почуєш—але не часто. У день люди одні на роботї, другі находять собі иньше заняттє: ті забравши ся до чайнї чи до читальнї цїлий день водять пальцями по мапі, міряючи чи далеко до кордону Голяндиї, або Швейцарії, иньші таки цїкавлять ся становищем на фронтї й навчають ся ґеоґрафії—добре дїло роблять. Але найбільш роботи комерческим людям: за ними нїде не встигнеш—нї в кантинї, нї вчайнї, — тай чого спішити, вони самі піднесуть, тільки вже вибачайте, здеруть, як із рідного батька. Але ще є иньша категорія таборових промисловцїв. Цїлий день вони сидять у баракї, а як тільки повернуть ся люди з роботи й трохи підвечеряють, вони зараз стільцї на плечі й на найбільш людяні місця. Тут уже звичайне заняттє: той придумав лотерею та виуджує гроші з кишень землячків, той за червону й за чорну обіцює добрий виграш, а той крутїлкою туманить голови людям. Отак розважаючи ся, землячки, хоч і підуть із пустими кишенями, зате вдоволені, що нема полїтики.

.....

В суботу 9. вересня після довгої перерви відбуло ся перше загально-таборове віче з таким денним порядком.

1) таборові справи,

2) національне питаннє (реферат),

3) Світові події.

Багато назбірало ся питань із таборового життя, тому перша точка забрала найбільш часу. Між иньшим знову порушували справу дрібних таборових гроший, справу дорожнечі в центральній таборовій кантинї, справу вступу до школи утїкачів із робіт.

Останнї матимуть вступ до школи тільки після вияснення причин утечі та після ствердженя того, чи такі справдї хотять учити ся, чи тільки може ухилити ся від роботи.

Справа дрібних гроший досї не рішена згідно проханню полонених.

Референт очевидно не уяснив собі докладно, в чім полягає вага національного питання, тому весь час говорив про становище гноблених націй у Росії, а не про суть національного питання.

На дискусії часу не було. Про. події в світї згадано дуже коротко, бо всї мусїли спішити на повірку.

.....

Дуже приємним явищем є для нас, що Т-во імени М. Лисенка працює не тільки для плеканя української театральної штуки, але також розуміє громадянське значіннє своєї праці, стараючи ся провадити її згідно цїлям Союза Визволення України. Через те воно тепер перевело таку ухвалу, що ті члени, котрі є ворожі українській справі, будуть виключати ся з т-ва без згляду на те, на скільки вони товариству потрібні.

За час своєї праці т-во передало на волинські школи 75 м. 10 фен. й що місяця від першого липня відчисляє із загального прибутку 15% на щкільний фонд, на соціяльну секцію т-во видало 51 м. 25 фен.

З радістю вітаємо цей крок і бажаємо як найбільшого успіху в дальшій дїяльности товариства.

.....

Генеральна Старшина відбула засідайннє в четвер 14. вересня, на якому ухвалено розклад занять на попереднїй тиждень; також рішено занять у школї не розпочинати, доки люди не повернуть ся з робіт.

У недїлю 10. вересня драматичним гуртком ім. М. Лисенка виставлено було в память Івана Франка його драму: „Украдене Щастє“:

Прийшло людий на виставу багато, але на жаль деякі спізнили ся й тим турбували товаришів, які уже сидїли перейняті увагою до того, що дїяло ся на сценї. Із початку вистава йшла трохи мляво, але потім артисти перейняли ся духом пєси й виконували свої ролї досить гарно. Ролю

„Ганна“ виконано дуже добре, теж виразно й правдиво в ролї „Миколи“ виконавець дав глядачам тип селянина з доброю душею й мягким серцем, але заляканого й без волї. Його правдивий жах перед жандармом добре відомий більшости глядачів. Що до ролї жандарма, то вона виконана гарно й правдиво. Глядачі побачили чоловіка, в якого в молодости украдено щастє—його кохану. Сцена „гостї в Миколи“ виглядала трохи карікатурно й нагадувала більше гульню в корчмі: молодицї занадто вдавали зі себе пяних і бояли ся розлучити ся з пляшкою. Правда, наші жінки хоч і люблять випити але ж до цього треба їх уважно припрошувати; краще було б, як би всї сидїли за одним столом.

Загально ж пєса пройшла дуже добре, що свідчить про серйозне відношеннє до свого дїла тт. артистів.

Після закінченя вистави в короткій, але горячій, захоплюючій промові голова „Просв. Вид.“ познайомив присутнїх з автором пєси, покійним Франком, і провів анальоґію між ним і Шевченком, які все своє життє присвятили своєму обездоленому народові.

Рясні оплески були відповідю на щиру промову голови.

У недїлю 10. вересня відбули ся загальні місячні збори кооперативної чайнї.

Чистий прибуток за серпень у сумі 358 мар. 70 фен. подїлено так: 195 м. 20 фен. призначено на виплату девіденди, по 20 ф. на члена: 17 мар. 90 ф. на *Соціяльну Секцію*; 10 м. на стіпендію вбогому учневі при українській ґімназії по війнї, 67 м. 80 ф. на *Пресову Секцію* та стільки ж (67 м. 80 ф.) т-ву *Сїльський Господар*. Цїкаво між иньшим зазначити, що останнї дві орґанїзації на минулих зборах мали якраз неласку чайнї й усї пропозиції про асігнування їм були провалені. Правда, й на сїх зборах один із товаришів намагав ся щось закинути *Пресовій Секції*, але що саме, так нїхто й не довідав ся від нього. Другий товариш відповів йому, що ми маємо допомогати *Пресовій Секції* грішми й співробітництвом, а не підкопувати ся під неї.

На запит, чому такий малий прибуток проти попереднього місяця, пояснив голова Заряду, що стало ся се через те, що по постанові минулих зборів показано лишок краму по закупній цїнї, а не по продажнїй, як було до тепер. Але се мало вплив тільки на сей раз.

Підносили товариші ще голос, щоби девіденду виплачувати крамом, а не готівкою. Під час дискусії по цьому питанню вияснило ся, що краще пождати із сїєю ухвалою, поки не зїдеть ся до табору більше пайщиків, щоб, мовляв, не було нарікань.

Перед замкненнєм зборів забрав голос новий відпоручник до чайнї від „Просв. Видїлу“, т. Б—й, й привітав присутнїх іменем товаришів полонених із Зальцведеля, звідкіль він недавно прибув до нас. Тодї спинив ся трохи на великому значіннї кооперації для робучого народу й закінчив признаннєм, що сьогоднїшні збори зробили на нього дуже миле вражіннє.

Пайщик.

ВІЙНА.

(від 5. до 13 вересня 1916.)

На болгарсько-румунськім фронтї.

На цьому фронтї сього тиждня були рішаючі бої. Дня 7. вересня взяли Болгари румунську твердиню наддунайську Туртакан. Всю мунїцію, артилєрію, 21.000 салдатів, 400 офіцерів взяли до неволї. Дня 11. вересня взяли Болгари з Нїмцями другу наддунайську твердиню Сілїстрію, другу з черги по Букарештї. Се викликало панїку (страшну трівогу) в Букарештї, з якого вся людність утїкає хто желїзницею, хто повозками або піхом до Плешті—Сіная. З болгарського фронту тільки 60 км. до столицї. А до того, найблизча пристань над Дунаєм, Рамадан, стоїть у вогнї.

На Букарешт раз у раз падають бомби з лїтаків та цепелїнів.

Се найшло відгомін за границею. До головної царської кватири покликано румунського головного команданта і ґен. Іванова, що стоїть під його командою. Мають віддати провід Миколаєви Миколаєвичу.

На галицькім фронтї.

Був недавно (онодї) великий наступ Росіян коло Бережан, але не удав ся. Там полягло нашого брата 100.000. Але де-де посунули ся Росіяни в Карпатах на Буковинї. Загалом київське центральне бюро виказує лїсту втрат Росії від 1. червня до 20. серпня на 685.000 людий, 54.600 офіцерів, 23 ґенерали, 88 командантів реґіментів.

На угорсько-румунськім фронтї.

У Семигородї стоять австрийсько-угорські й румунські війська проти себе коло міста Клявзенбурґа, яке стоїть пусткою.

На італїйськім фронтї.

Борба ведеть ся на передмістях Горицїї, якої твердиню, як звісно, захопили Італїйцї.

Вісти з Росії й зі світа.

Сумний образ.

Ґазета „Реч“ починає свою передовицю такими словами: „У нас нема жадного міста деб за останній час не стало ся, зі звичайною безпаказаністю, крадїжі, грабіжництва, душогубства.“

Становище російських салдатів у Перзії.

„Нов. Вр.“ доносить із Тегерану, що становище російського війська в Перзії дуже серйозне: армія гине. Вона дуже терпить тепер від спеки й малярії (східна хороба). Санїтарна поміч мала, продукти не надходять завчасно й через те грозить іще голод. Народ (Перзи) веде з російським військом партизанську війну.

Німецькі соціялїсти про війну.

Берлїнська фракція більшости соціяльної демократії зібрала ся вперше в цїли обговорення війни й с.-д., депутат до парляменту, др. Давід, сказав між иньшим слїдуюче:

„Як каже цїсарський розпорядок, народи тужать за сонцем мира. Але охоту до мира не всюди можна добачить у рішаючих мужів. І так заява нашого правительства не найшла відгомону у наших противників. Жофр (франц. головно-командуючий) заявив: за границею говорять про мир, а у нас тільки про побіду. А Асквіт (англ. мінїстер для заграниць) „нїмецький мир“ відкинув з насмішкою. На такий-же тон були настроєні промови Пуанкаре (франц. президент) й Сазонова, тоб то, не може бути мира скорійш, аж поки не буде розторощена нїмецька воєнна могучість. Що з нїмецького боку були мирові предложення, не підлягає отже сумнїву. На жаль офіціяльні представники французької соціяльно-демократичної партії й англїйської робітничої партії віднесли ся до мирових предложень негативно“.

А далї каже бесїдник: „Революція (в Нїмеччинї) поза фронтом була-б божевіллєм і злочином. Бо гарна була-б ся свобода, яку принесла-б нам парова машина царя (так звали російський наступ в 1914 р.) А якої пощади могли-б ми надїятись від Французів і Англїйців, що увійшли-б в Нїмеччину?“.

Висновок із сих слів такий: видержати, аж поки вороги Нїмеччини не зрозуміють, що їхня надїя на здавленнє Нїмеччини безвиглядна.

(*Р-т*)

Що думають Росіяни про війну?

Про хід війни в Росії заговорив Брусілов таке: наступ Росії щойно приготовляєть ся. А кінця належить сподїватися в серпнї 1917. р. А російський публїцист Меншиков пише в „Новім Времені:“ Тому що осїння негода не пригожа до роблення наступу, то увесь наступ може тривати до Покрови 1916. р.—а після того мусить застановити ся до весни.

Повстанне селян у Добруджі.

Перед 1913 роком була Добруджа болгарською. І тепер, як вступили Болгари, селяни привітали їх горячо, жінки й дїти носять їм воду гасити розпалені кулемети. З болгарськими селянами злучилися й румунські, яких визискують румунські пани, й зробили повстанне. Висланий проти румунський полк, нїчого не вдїяв. Його прогнали, а 100 жовнїрів узяли в неволю.

В Греції зміна кабінету.

Під натиском четвірного порозуміння кабінет Заїміса уступив, але вибори не певні для Венїзельоса. Армія стоїть по сторонї короля, бо опікуни хочуть Грецію поділити між себе.

Робітничі розруxи в Одесї.

Часопись „Реч“ подає слїдуючі подробицї про розруxи в Одесї: Коли на Александровськім проспекті (базар) довідали ся, що полїцейські убили на смерть увязненого робітника, повстало велике збіговище, що кинуло ся на полїцийний будинок. Шефа полїції й кількох полїцийних урядників ранено. Дві Росіянки, що їх посуджено о підбуреннє, увязнено й на основі воєнного права засуджено на тяжку вязницю.

Обіцянки четвірного порозуміння.

Пробі перехиленя Болгарії робила Росія по вистуні Румунії. Їй обіцювано Кавалю, часть Турції по Мідія-Ефрос, Грецьку Македонію, Сербію й часть Добруджі, що до неї належала до 1913. р. Але надурно. Обіцянка—цяцянка, а дурному радість! От Румунії вже відмовляють російські часописи Бесарабії й Буковини, а англїйські навіть сего Семигороду, де мешкають Угри й Нїмці. Тепер поставили Болгари перед суд о підкупство тих, що входили в переговори а се: Генедієва й провідників аґрарної партії, Турлякова й Стамбулїнського.

Синод піклуєтьсл

Св. Синод займаєть ся тепер уведеннєм правосла. вія в занятих повітах Галичини й Буковини У всїх церквах заряджено молитви за царя й побіду російського оружа.

Оповістка.

Від 11. вересня починають ся записи в школу, на курси бухгатерії, сїльського хазяйства та нїмецкої мови.

Просимо товаришів як найскорше зголошувати ся. Хто на роботї, нехай наперед повідомлює про своє бажаннє вчити ся. Не гайте, товариші, дорогого часу, користайте з усього доброго, що може дати полон.

Переписка редакції.

Т. С. Зубченко. Ваше оповіданне « І ти будеш убивати» признане конкурсовим і призначена перша нагорода.

Ви маєте здібности до писання, тому просимо й на далї писати.

Т. Л. Ко. Оповіданне «На царській службі» написане задовольняюче. Призначена третя нагорода.

Т. С. Перемога. „Во імя світла“—розуміть ся „світло“ ідеалу, ідеї... Загляньте в творп наших письменників **І. Франка** й иньших, то й ви зрозумієте так як треба, а не так, як вам здаєть ся.

Товаришів, що на роботї, просимо давати звістки про себе й узагалї просимо переписувати ся з нами.

МІСЯЧНЕ ЗВІДОМЛЕННЄ кооперативної чайні за м. серпень 1916. року.

РАХУНОК КАСИ.

ПРИБУТКИ.	мар.	ф.	ВИДАТКИ.	мар.	ф.
Решта на 1-е серпня .	668	35	На закупку краму й майна . .	3415	69
Поступило за серпень:			Винагорода членам управи, служащим, канцелярські й иньші трати	196	40
Паєвого	11	10	Боргу	3491	19
Краму	6972	76	Звернено паїв.	3	90
За ящики від товару . . .	3	70	Видано девіденди	10	40
Знижки з рахунків	4	84			
			Решта на 1-е вересня. .	543	17
Білянс	7660	75	Білянс . . .	7660	75

РАХУНОК КРАМУ.

ПРИБУТКИ.	мар.	ф.	ВИДАТКИ.	мар.	ф.
Решта на 1-е серпня .	2464	47	Продано за серпень . . .	7126	13
Краму	6855	18			
Загального зиску за серпень . .	727	38	Решта на 1-е вересня. .	2920	90
Білянс . . .	10047	03	Білянс . .	10047	03

РАХУНОК ЗИСКІВ і СТРАТ

ПРИБУТКИ.	мар.	ф.	ВИДАТКИ.	мар.	ф.
			Торгові трати	43	05
Загального зиску за крам.	727	38	Канцелярські прилади . . .	23	75
			Куплено майна	19	20
Від продажі банок і ящиків .	3	70	Винагорода управі й служащим. .	148	40
Знижки з рахунків . . .	4	84	Витрачено за серпень какао . .	129	46
			Зіпсовано краму	7	36
			Виплачено за сахарин . . .	6	—
			Чистого зиску за серпень . . .	358	70
Білянс . . .	735	92	Білянс . . .	735	92

БІЛЯНС на 1-е вересня 1916. року.

АКТИВ.	мар.	ф.	ПАСИВ.	мар.	ф.
У касї готівкою	543	17	Капітали:		
Краму	2920	90	Паєвий	357	70
			Нерухомий	30	—
			Запасний	767	74
			Фондовий	148	27
			Борг	917	52
			Невиданої девіденди . . .	510	46
			Прибуток з минулих місяців . .	373	68
			Чистий зиск за серпень . . .	358	70
Білянс . . .	3464	07	Білянс . . .	3464	07

ЧЛЕНИ

	Членів	Сума паїв. мар.	ф.
На 1-е серпня було членів	953	350	50
За серпень уписалося	31	11	10
„ „ виписало ся	8	3	90
На 1-ше вересня числить ся членів . . .	976	357	70

З друкарнї „Союза Визволення України“ в таборі Вецляр.

УПРАВА.

ПРОСВІТНИЙ ЛИСТОК

ПОЛОНЕНИХ УКРАЇНЦІВ У ВЕЦЛЯРІ.

Виходить кожної неділі. Ціна одного примірника 2 фен.

Дрібні рукописи редакція авторам не звертає.

Ч. 25. Вецляр, 24. вересня 1916. р. **Р. II.**

І як вони досї того не розуміють?

Такі слова здивування й разом обурення виходять уже з уст тих, які й самі колись того не розуміли, для кого все те, що вони бачили й чули здавало ся занадто новим, нечуваним і навіть жахливим, тепер стало зрозумілим і конечно потрібним.

Вони не розуміли, але хотїли розуміти; вони не знали, але хотїли знати й думали над тим, що так часто говорило ся й говорить ся. Вони власним міркуванням прийшли до розуміння тих користий, які несе зі собою Самостійна Україна українському народові. Їм це здаєть ся тепер таким простим для зрозуміння, що вони тільки дивують ся, як люди, ширший загал, досї того не може зрозуміти. У цьому здивованнї бренить не тільки сум, але й жорстока правда: люди не розуміють—а чому?..

Відповідь на це питаннє вони дають своїми словами: „Не хочемо полїтики, не треба нам України!“—Значить не хочете розуміти власних інтересів, не хочете знати, в чім полягає ваше добро й краще життя.

Це „не хочу“ й „не треба“ виходить із ваших уст не тому, що ви справдї нїчого не хочете, але тому, що ви не думаєте над тим, від чого терпите кривду, не думаєте, при яких умовах життя ви найкраще зможете задовольняти свої матеріяльні й духові потреби. Багато каже, що для них зовсїм однаково чи то буде Україна Самостійна, чи примосковська—аби було добре.

А чи ж воно буде добре? Чи можна сподївати ся чогось кращого від тих, хто тільки думає про своє панованнє й нїяк про потреби народу, тим більш українського?

Хіба ті, що гнїтили цїлі столїття укряїнський нород можуть забезпечити йому національні права, або хіба вони зможуть відректи ся від тих сотень тисяч десятин нашої землї, які грабіжницькими способами вони загарбали в свої руки на цїлій Україні? Нїчого цього сподївати ся не можна й то найяскрявіще показала отся війна—український нород засуджений московським правительством і всїми його урядниками на загибель.

Але коли б ми навіть могли припустити, що те „добре“ в якійсь мірі могло б і справдити ся, то чи не слїд бажати кращого й до нього стреміти?—Всї наші стремлїння повинні бути направленими туди, де ми з найменьшими затратами найбільше зможемо осягнути.

Головною підставою людського життя є матеріяльний добробут. Від нього залежить у великій мірі культурний розвиток цїлих нородів і країв.

Чим більше люди незалежні матеріяльно,

тим більше вони звертають уваги на иньші сторони життя, тим скорше поступають наперед у своєму розвитку. Ріжні науки й містецтво перестають бути ужитком тільки вибранців, бо матеріяльна забезпеченість дає можність і широким масам народа користати зі всього того.

Самостійна Україна насамперед приносить нам ті матеріяльні користи, яких при иньших умовах ми осягнути не зможемо. Вже ми всї добре знаємо, що Україна крім багацтва збіжжа, в своїх нетрах землї має невичерпані скарби вугілля, желїза, живого срібла, нафти, соли й узагалї всього того, що забезпечує їй цїлковиту незалежність у господарцї від других країв. Навпаки ж, иньші краї й держави потрібують не тільки українського збіжжа, а також багато иншого сирого матеріялу. Це дало би можність розвинути велику торговлю, при чім всї користи від тої торговлї не будуть розпливати ся так як досї, на потреби виключно московської держави, а підуть на задоволення потреб рідного краю.

Тепер і далї, доки Україна буде тільки провінцією московської держави, осередками примисловости й фабричної дїяльности завжди будуть зоставати ся московські ґубернії, хоч би по своєму положенню вони менч тому відповідали нїж українські. Українські краї завжди лишатимуть ся упослїдженими, аби осередками ваготїння зоставали ся краї московські. І то воно так є. Найбільше залїзниць, найбільше фабрик і заводів находить ся в московських краях, хоч весь сирий матеріял, який вони обробляють, а також вугілля й нафта йдуть із України.

Таким чином коштом української землї збогачують ся чужі країни. Зовсїм инакше має бути при самостійности. Тодї витворюють ся українські промислові центри й то тим більше, чим повнїща економічна незалежність країни. Все те, що йшло на збогачуванє московських країн, лишаєть ся в своєму краю. Ті желїзницї, ті фабрики й заводи, що будували ся на українські гроші в московщинї, мусять повставати в своєму краю й спричинювати ся до розцвіту економічних його багацтв.

Зріст промисловости в своєму краю потрібуватиме нових сил і таким чином тисячі людий знаходять собі постійне забезпеченє працї.

Але найважнїщим для нас є розвязання земельної справи. І то запитаємо себе, де це лекше можна осягнути, чи там, де цар має зорганїзоване військо, щоб боронити інтересів московських і польських панів, чи там, де будуєть ся держава зовсїм на нових підставах і де головною державною справою являєть ся розвязаннє земельного питаннє на користь селянству?

Утвореннє ладу в українській державі не звязане з нїякими династичними традиціями, тому перший голос у цїй справі належатиме народньому представництву. А хто, як не справжнє народнє представництво може завести добрий лад у державі й видати закони, корисні для працюючого люду.

Все це повинно заставити вас думати, чи буде Самостійна Україна чи нї. Скрізь ми повинні стежити за кожним кроком нашої судьби й бути готовими зустрінути її з належним підготованнєм.

Наша увага й наш голос є найкращі оборонцї власних прав і інтересів.

Онисим Чемара.

Чому московські загребущі полїтики боять ся Самостійної України.

До заключення тимчасового союза України з Москвою (переяславська умова за Богдана Хмельницького 1654 р.) московські полїтики сидїли більше-меньше тихо, бо, будучи ще тільки на порозї своєї могутности, не мали чим завойовувати чужі краї та народи. Та не могли вони спокійно дивити ся на благословенну сусїдню країну, яка своїми величезними природнїми скарбами землї вабила їх ненажерливе око.

У ті часи Україна, закровавлена й обезсилена боротьбою за свою полїтичну волю з другим сусїдом ворогом—Польщею, змушена була шукати помочі, бо Польща зброїла ся наново до бою, а зі сходу грозили напасти Татари та Турки. Тому Хмельницький зробив у 1654 р. персональну унїю (рівноправний союз) з Москвою, застерігши для України самостійність внутрішньої організації та право безпосередно дипльоматично зноситись із иньшими державами.

Але Москва не на те єднала ся з Україною, щоб спільно боронити ся від ворогів та охороняти її права. Вона бачила в нїй, крім величезних

земельних багацтв, також добру мілїтарну силу, яку й зуміла повернути на власну користь. Тою силою безперечно були й тепер є українські козаки та сильний і фізично здоровий український нарід, з якого складаєть ся майже вся ґвардія та кавалєрія.

І от Москва з першого ж дня почала нехтувати переяславську умову поки й слїду від неї не зостало ся. З того часу московські полїтики не скривають своєї головної мети: здобувати й руйнувати всї чужі краї й нїчого не давати їм.

Нас запитають, чому ж вони раніш цього не робили?

Та дуже ясна річ: тому, що не мали українських козаків, не мали такого численного війська, не мали стільки скарбів, а тепер усе дала їм Україна.

Дуже прикро, що український нарід, хоч і несвідомо, а спричинив ся до збудования великої Росії, яка гнїтить не тільки Українців, але й багато иньших народів, що теж жили колись своїм самостійним життєм: як от Кавказці, Поляки, Фінляндці, Білоруси, Туркестанці (середня Азія), Монголці й ин., та крім того всї дорогоцїнні скарби свого краю*) віддав чужинцям, замість того, щоб самому користати ся ними.

Але не забуваймо ми одної істини, а именно: „все, що має собі початок повинно мати й кінець". А коли панованнє Москви над Україною розпочало ся так давно, що про те всї вже було майже забули, а потім знову пригадали й їх душі запалили ся давньою славою дїдів, це є признакою, що ми переживаємо останнї хвилини московської вовчої „приязни", яка довела наш нарід і край до тяжкого занепаду.

Не можуть недобачати цього й московські полїтики. Вони бачуть краще від заслїплених „малкоросів", що днї панованнія їх над нами вже пораховані, що настали часи Хмельниччини, а в лицї „Союза Визволенння України" їм мерещить ся постать самого Хмельницького. І це їх лякає.

Ясно, як божий день, що Москва тратить з Україною не тільки її багацтва, але й своє великодержавне значіннє перед Европою; найголовнї ще ж те, що без України їй нїхто не буде визичати тих мілїярдів, які вона повертала не на піднесеннє економічного добробуту робучого народу, а на боротьбу з ним в його змаганнях до кращої долї.

З утерєю України московським полїтикам лишаєть ся одно: задовольнити ся тим що мають й звернути більшу увагу на внутрішнє життя краю. Цим самим вони дадуть спокій зі своїми безнастанними війнами всїм поневоленим росийським народам, не виключаючи й бідних московських робучих мас.

З цього ми бачимо, яка то небезпека грозить московським загребущим полїтикам. Тому вони й боять ся Самостійної України й Українців (не „малкоросів") далеко більше, нїж самої нїмецької офензиви.

С. Журба.

„Чи знаєте Росію?".

Так питають культурний світ поневолені в нїй народи. 12 підданих росийських написало таку книжку по анґлїйськи під заг. „Do you know Russia?" і видала її „Лїга інородців Росії" в Стокгольмі й у Льозаннї.

На початку подають свою скаргу на Росію, предложену Вільзонові 9. мая 1916 р. представниками Финляндців, Бальтийців, Лотишів, Литовців, Білорусинів, Поляків, Жидів, Українців, Музульманів і Грузинів. Далї в першій части описують мешканців Росії, росийський характер народнїй, росийське правительство, внутрішню росийську полїтику й найбільшу грозу Росії.

В другій части поодинокі народи подають терпіння під росийським панованнєм, а се: Фінляндції, Балтийці, Естонці, Лотиші, Литовці, Білорусини, Поляки, Жиди, Українці, Нїмці-кольонїсти, Молдавани (Румунії), Грузини, Черкеси й турецько татарські народи—кождий в окремім уступі. На кінці пишуть таке: „Така держава не може й не повинна в теперішнїм віці далї істнувати. Така держава не належить до культурної громади народів XX. століття. І як би світова війна тільки се довершила, що *стара Росія счезне з Европи,* то не дармо поклали б великі жертви всї народи Европи, не дармо проливали ся б потоки крови. Тодї була би світова війна справедливим судом світа над Росією—тою тюрмою народів".

На кінці долучують мапу Росії, де змальовано всї чужі народи на своїх землях, які треба визволити з росийського ярма. Сеї мапи не зітре вже нїякий приклонник росийського централїзму перед новим світом, який буде рисувати карту нової Европи на мировій конференції.

В слїдуючих числах нашої часописи подамо вам зміст першої части сеї книжки.

*) Дивись статистику України, де докладно показані багацтва нашого краю, які йдуть до кешенї московських ненажер-капіталїстів та бюрократів.

Лист до Л-сї.

Шлю із неволї тобі я привіт,
Моя вірна і люба дружино,
І рожевих надій моїх цвіт,
Що воскресне свята Україна.

Що порве віковічні кайдани свої
Народ скривджений й змучений в горі,
Що здійснять ся найкращії мрії мої
Про волї людий безмежні простори.

Що на місці руїн, моря крови і слїз
Царство правди і волї повстане,
А вдячний народ за свободу борців
Добрим словом подяки помяне.

С. Зубченко.

По дорозї до науки.

Один заможненький селянин задумав оддати сина в науку, бо хоча сам був і неграмотний, та добре бачив, що неграмотному жити кепсько. Куди не кинь ся, чи що написати, чи прочитати, то треба все когось просить, а як натрапиш на несовісну людину, то ще й одурить. Отож селянин дуже хотїв, щоб хоч син його добре навчив ся грамоти. Хлопець його скінчив сїльську школу на дванайцятому роцї й був як раз у тій порі життя, що тільки вчить ся. Тієї науки, котру він винїс із сїльської школи, було замало, а куди далї кинутись, батько не знав,—звісно сїльська людина та ще й неписьменна. Розпитував у сусїдів, де б лучче й дешевше, але й вони нїчого про це не знали. Чули, що єсть, якісь ґімназії по містах, та там дуже дорого. Крім того, казали, що вчать ся там тільки панські дїти, по духовних школах попівські, а мужикові нїчого й совати ся. Думав, думав сердешний та й пішов до попа за порадою, тож таки людина вчена, до того й „пастир“. Розказав про справу, а той аж руками плеснув.

— Що се ти, каже, Іване, надумав? Чи хватить же в тебе гроший? Та й на що мужикові потрібна та наука?—ти ж ось неписьмений, а ще як гарно живеш. Так і син твій проживе. Чи ти ж не знаєш, що з тих учених виходить?.. Хлопець як навчить ся, то й до церкви кине ходити, пан-отцеві не кланятиметь ся й Бога забуде. Сохрани тебе Боже, Іване, не оддавай сина в науку, бо будеш каятись.

— Нї, пан-отче, каже Іван, я неписьмений, то менї дуже зле, а що ви кажете про Бога, то невже ж правда, що вчені його забувають?

— О, щож, я брешу, ти думаєш?—спитав піп. Вони зараз кажуть, що все, що ми бачимо, то є природа.

— А ви ж, пан-отче, вчені, а Бога не забули, зауважив Іван. А книжки про Бога й про те, які він чуда творив на землї, хто пише, як не вчені?

Задумав ся пастир, бачить, що попав ся та й каже: Е, що там казать, Іване, я був у такій школї, де більше про Бога навчають.

— То може б і я свого малого туди віддав?

Але піп наказав йому такого, що в Івана аж волосся дубом стало. Там, каже, дорого дуже, а дїтий як карають, щоб не забували Бога: ставлять на вколїшки на гречку, дають березової каші, та до того й не приймають мужицьких.

Іванові аж страшною стала така наука, бо він жалїв свого сина, а порада попівська нїтрошечки його не розважила. Як не прохав він у попа доброї ради, як не благав його, щоб допоміг віддати сина в науку, та піп співав своєї. Сумний вернув ся Іван до дому. Дуже хотїло ся йому вивести свого сина, хоч не на світлу дорогу з темного лїса, як він казав, а хоч на край його. Але піп розвіяв усї його надії й бідолашний, кленучи долю й те, що він мужик, для котрого наука є така неприступна, думав залишити свою гадку.

На щастя їхав через те село один учитель і попросив ся до Івана ночувати, бо наближала ся ніч, а їхати було ще далеко. Іван був чоловік добрий, заможненький, оселя його гарно виглядала й приваблювала мандрівників. Він приймав усїх, хто б тільки не попросив ся.

Іван почав розпитувати гостя, хто він, звідкіль, та як довідав ся, що це вчитель, аж зрадїв і розказав йому про своє горе й що радив йому піп.

Учитель вислухав усе, покликав хлопця й розпитав про школу, в котрій він учив ся. Хлопець розповів йому, що в їхньому селї нема школи й що він ходив у сусїднє, за чотири верстви. Вчив їх старий дяк про те, як жили Адам та Єва й иньше з закону божого, та ще трохи читати та писати. Гість довідав ся, що Іванів синок учив ся найкраще, знає „казку про рибалку та рибку“, „стрекоза“, добре вміє читати „часослова“ й ще де-що, а писати та рахувати не дуже, а хотїв би більше й краще повчити ся.

Учитель побачив, що охоту мають і син і батько, а з охотою всього можна дійти. Він і порадив Іванові віддати хлопця до „Городського Училища“. Розповів, що треба й написав прохання до інспектора.

На другий день поїхав Іван у повітове місто до інспектора. Віддав прохання й на словах додав,

у чім справа. Інспектор сказав йому, що не знає, чи приймуть його хлопця, чи ні, а що буде іспит, після якого Іванові про це скажуть. Іван зразу й не второпав, про що йому натякав інспектор, але потім догадався й днів через кілька приїхав знову, до нього; на цей раз узяв добре порося, масла яєць, пару гусий та ще де-що. Інспектор прийняв тепер Івана далеко краще й порадував його, що синка напевне вже приймуть, аби тільки частїйш навідувавсь Іван.

В кінці серпня одвіз Іван хлопця до міста, звичайно, не забув зайти й до інспектора вклонити ся, чим Бог послав... Найняв для сина кімнатку й лишив його в чужому місті.

Захар Боязливий.

Боротьба з піяцтвом у Думі Державній.

Сього лїта в Думі піднесено було питанне, щоб заборонити законом назавше продаж усяких алкогольних трунків, включаючи сюди пиво й навіть вино.

Докладчиком у сїй справі був Годнєв. Він казав між иньшим, що в Росії вже з давнїх-давен дуже було поширене піяцтво. Цїлим рядом статистичних даних та медицинських дослїдів доведено, що алкоголь є незвичайно шкідливий для людини. За останнїх часів, каже докладчик, йде агітація, щоб дозволено було продавати принаймні пиво та вино, хоч вони не менш шкідливі, як і горілка. На жаль, до сїєї агітації причетні й навіть інтеліґентні люди. Даремно кажуть, що пиво є пожиточне. Адже воно має в собі найбільшу отруту, що вироблюєть ся з хмелю. Правда, пиво пожиточне, але не для того, хто його пє, а для того, хто ним торгує.

Звичайно люблять казати, що піяцтво поширене лише серед селян та робітників, а панів, мовляв, не побачиш, щоб валяли ся на вулиці. Правда, на вулиці пани не валяють ся, але попитайте слуг, скільки вони їх, а навіть і високих достойників та коронованих таскали за ноги.

Під час дискусії де-які депутати кажуть, що уряд навмисне підтримує піяцтво, щоб забрати у народа останнього шеляга та здержати освіту.

Як наступила війна, уряд заборонив продаж алкоголю, одначе за 11 місяців продано було аж 4 міл. відер спірту. Під час ревізії одної єпархії вияснило ся, що піп замовив 10 відер спірту начеб то для чистки риз.

Небіж єпископа Варнави (ставленик відомого Распутіна) почав за божою службою напивати ся „до положенія різ“, але коли на його поскаржив ся дядькові один заслужений піп, то останнього ще й покарали, виходить, що архирейським небожам можна глумити ся й над таїнством євхаристії.

Про всї ці факти розказували лїві депутати, щоб показати, що й попи пють не менш мужиків.

Чорносотенцї були иньшої думки. Вони казали, що лише горілка шкідлива, а пиво й вино корисні. Чому? Дуже просто. Горілку вживають більше селяне та робітники—виходить треба заборонити, пиво та вино пють пани—отже треба дозволити, мовляв, „що попові можна, то дякові зась“.

Ще була одна причина, яка змушувала правих агітувати за знесення заборони продажу пива й вина, а саме, найбільші винокури, броварники та й виноградарі у нас ці ж самі чорносотенні пани, що засїдають у Думі, а звісно, нїхто собі не ворог. Дуже горячо боронили пани свої інтереси й таки почасти добили ся свого, бо Дума дозволила продавати вино, але лише в районї, де воно вироблюєть ся; також можна торгувати ним по городах. Міць вина має бути не більш 12%. Торговлю вином почати лише через рік по закінченню війни.

Горілку й пиво цїлком заборонено.

Д. Волиняк.

Із таборового життя.

Зовсїм несподївано наш табор майже опустїв. І до тепер людий у ньому не багато було, а коли раптом вивезли на роботи ще 600 чоловік, то лишили ся тільки самі інвалїди. Члени орґанїзацій майже всї по роботах, за винятком одиниць, що мають на собі якісь функції й у часї перерви.

Табор наш знову нагороджено тютюном, а також на лазарет одержано кількі посилок із дарунками.

У четвер 14. вересня відбули ся загальні чергові збори Музично-Драматичного Т-ва ім. М. Лисенка з таким порядком дня: читанне протоколу попереднїх зборів, справозданне уступаючаго видїлу, вибори нового видїлу, приняттє в Т-во почесних членів і вільні внесення.

Уступаючий видїл подаючи звіт з дїяльности Т-ва за час від 27. червня по 14. вересня б. р. устами голови т. Д. підкреслив, що він доклав усїх старань, аби Т-во розвивало ся й міцнїло. І треба сказати, що в цьому напрямі вже не мало осягнено. Це видко напр. з того, що при виборі пєс до вистав звертаєть ся серйозна увага на їх ідей-

ність, а також і у внутрішньому житті Т-ва помічаєть ся розуміннє громадянської ваги його дїяльности та серйозне відношеннє членів до дїла. Орґанїзація орхестри добра, а от хор трохи шкандибає.

Збори радо прийняли в почесні члени Т-ва трох товаришів, між ними двох офіцерів. Голова зборів коротенько привітав їх, висловлюючи надїю, що вони своєю участю в Т-ві спричинять ся до дальшого його розвитку й осягнення тої цїли, яку воно ставить разом зі С. В. У. Товариші почесні члени коротенькими, але теплими промовами засвідчили готовність радо прислужити ся Т-ву своїм словом і дїлом.

Приємне враженнє на збори зробило проханнє одного товариша прийняти й його до України, бо він теж Українець і співак. З того, каже, часу, як я довідав ся на роботї з вашої ґазети, що ви тут живете своїм рідним життєм, я не мав собі покою й усе рвав ся в табор.

На прикінцї т. режісер драматичного гуртка звирнув увагу Т-ва на те, щоб як найскорше була перебудована й поширена сцена в театрі, а иньші товариші піднесли потребу підвищити цїну на місця першого ряду в салї.

Загалом збори пройшли оживлено й цїкаво.

С. К—ий.

У суботу 16. вересня відбули ся збори старших і блькових, на яких голова „Пр. Вид.“ зазначив, що польові роботи кінчають ся й до табору прибувають люди що днини в значній кількости, отже час відновити просвітну роботу в таборі. Рішено, щоби старші блькових при допомозї т. т. учителїв приступили негайно до вписів учнїв у школу. Із звітів старших і блькових виявило ся, що орґанїзацийне життє табору під час перерви майже завмерло, але подали надїю, що воно в недовзї піде краще, нїж було раніще. Що до роздїлу запомог із таборової каси, то рішено передати на розвагу блькови̯м орґанїзаціям.

16. вересня відбуло ся чергове таборове віче з такими точками обговорення: реферат про вагу освіти, таборові справи й світові події. У своєму рефератї про вагу освіти т. Б. докладно й яскряво змалював значіннє освіти взагалї для піднесення духової й матеріяльної культури в краю та особливо, вагу її для українського народу бож преціньвін має ще й тепер 80% неграмотних. А з огляду на наслїдки війни потреба освіти для народу значно побільшуєть ся, бо з поворотом до рідного краю здорові повинні будуть взяти ся до полїпшиня свого економічного стану, а калїки мусять мати якесь знання для здобуття кусника хлїба, щоб не довело ся жебрати, бо годї сподївати ся, що росийське правительство заопікуєть ся інвалїдами.

А поповнити страшну прогалину в освітї, або набрати її, хто зовсїм неграмотний, за короткий час і зі значним успіхом можна тільки в народнїй мові, значить тут в таборі, а не в Росії, де нам запаморочують голови чужою й незрозумілою нам мовою.

Скінчив свій реферат т. Б. горячим закликом вписуватись до таборової школи.

За браком часу дискусій по рефератї не було.

Із таборових справ найважнїщою була ухвала послати відповідну частину подарунків на робітничі команди тим товаришам, які виконують тяжкі роботи й потрібують підмоги.

Під кінець було подано коротенько важнїщі події з фронтів та світової полїтики.

У неділю 17. вересня драматичний ґурток ім. М. Лисенка виставив драму І. Тобілевича: „Безталанна“.

Головним мотивом пєси являєть ся побутове явище сїльського життя, яке так часто затроює сїмейне щастє людий: кохаєть ся з однією—а за дружину має другу, котра підвернула ся зовсїм припадково.

Виною цьому буває не тільки ота молодеча завзятість: „не піддам ся“, яку виводить автор у своїй пєсї, але багато й иньших причин: заздрість на багацтво, воля батька, або матері, а врештї—трагедія.

Народнє прислівя: „звикнеть ся—злюбить ся“, не виправдуєть ся.

Парубок женить ся не на тій, котру кохав. І хоч дружина душі в ньому не чує, своїм коханнєм зогріває й його душу, щебече йому, мов та пташка й нї на хвилину не дає задумати ся, щасливими вони були, доки Ґнат не зустрів ся зі своєю коханою. Одна його розмова з нею й коханнє спалахнуло з новою силою. Нудно йому робить ся тепер зі своєю дружиною—життя пропало. Мати довершує муки сина своєю щоденною ґризотнею, незадоволенням на свою невістку, хоч вона того не заслуговує. Доки не побє син своєї жінки мате не могла бути спокійною. Всїми способами й за всяку дрібницю чіпляєть ся до своєї невістки, а коли те не помогло, просто каже: „шкода йому побити своєї жінки, як би попобив добре, щоб синяки три днї не злазили“... і цією ґризотнею доводить свого сина до того, що він розлючений свою жінку убиває. Так кінчаєть ся драма.

Тип сварливої свекрухи став перед очима глядачів із незвичайною яскрявістю й не одному пригадало ся й своє життє в свекрушеній хатї. Т.т. артисти свої ролї виконали добре, а які були дефекти, як трохи недружний спів, помилка в назві імен Ґната й Степана, або через неподаннє останньої фрази артистом, трохи спізнене опущеннє завіси, зґлажували ся одноцїльністю ґри й поодинокими виконавцями ролїв: свекрухи, Софії, Ґната й москаля Івана, а також досить гарно видержана була роль і карявого парубка Степана.

Про це свідчать оплески, якими нагороджувала авдиторія артистів.

Приємно й відрадно було бачити таке знамените виконаннє ролї свекрухи; а Софія з таким розумінням передавала моменти своїх псіхольоґічних переживань і так природно плакала, що не в одного із ґлядачів навернули ся сльози.

Ґлядач.

Через перебудову сцени в народньому домі, театральні вистави на деякий час будуть застановлені.

Із українського життя.

Недуга митрополита Шептицького.

Митрополичий ординаріят видав такий розпорядок під днем 26. серпня с. р. „Сумна вістка дійшла до нас, що Ексцеленція митрополит Андрій Шептицький від перших днів липня має бути тяжко хорий. Задля його великих заслуг, праці та трудів коло добра нашої Церкви й нашого Народа, як також задля його теперішньої тяжкої долі, як страдальця за нашу святу Церков, відчуваємо його хоробу дуже болючо всї, як духовні, так і світські. З наших грудий пливуть молитви до престолу Всевишнього о привернення дорогого нам здоровля нашому найлюбійшому Архипастиреви. В тій думці заряджує митрополичий ординаріят, щоби, по всїх церквах парохіяльних архієпархії в днї недїльні й святочні, всї всч. отцї долучували наміреннє „за болящого“, а дня 19. вересня с. р., як в день вивезення в полон митрополита, відправили по попереднїм заповідженню торжественну Службу Божу на наміреннє здоровля й як найскоршого повороту Архипастиря до нас.“

Останнїми днями розійшла ся по Львові вістка, поки що не провірена, що митрополит Шептицький помер у неволї в Курську.

Іменованнє Українця.

Бувшого полковника Українських Січових Стрільців гавптмана Гриця Косака іменовано майором.

Волинські виселенцї в Німеччинї.

Як подають нїмецькі часописи, частина виселенців з Волинї, які втикли перед приходом Росіян, знайшли захист у Шлезвігу й Гольштинії. Кілька день приходять сюди окремі потяги з волинськими втїкачами, яких розсилають по сїльських округах провінції на жнива. За браком робучих рук вітають їх всюди дуже радо та щиро ними опікують ся. Втїкачі взяли з собою чимало своїх коний, які продають місцевим рільникам пересїчно по 2. 300 марок від штуки.

З радости знову почав говорити.

Один жовнїр, підчас страшної гарматної стрілянини, з переляку дістав таке сильне нервове потрясеннє, що втратив мову. Довший час його лїчили та не було нїякої надії, щоб відзискати мову. Та ось недавно, коли бідолашньому жовнїрові сказали, що до шпиталю прийшла його мати й хоче з ним побачити ся, він з великої радости знову почав говорити.

ВІЙНА.

(від 13 до 20. вересня 1916.)

На росийсько-нїмецькім фронтї.

Над Стоходом здобули Нїмцї причілок Зарiче й узяли в полон 2511 жовнїрів, 31 офіцерів, 17 кулеметів. Коло Пустумит робили Росіяни наступ на ґен. Лїнзінґена, але не переломили лїнії, тільки втратили 50.000 людий, з яких 12.000 убито.

На галицькім фронтї в Карпатах.

Росийський фронт доходить до Долини, але не зайняв ще Галича, ні Бережан, ні Золочева. Коло Нараївки втратили Росіяни 4.200 в полон. Тяжкі бої ведуть ся коло Дорни—Ватри з великими втратами для Росіян. Над Золотою Липою була битва, але Росіяни знов не посунули ся, тільки втратили 3.500 людий у полон.

На французько-анґлїйськім фронтї.

Над річкою Сомною наступали Анґлїйцї й Французи знов на просторі 45 км., але Нїмцї відперли наступ.

На італїйськім фронтї.

Італїйцї почали наступ на горах Карст, але не осягнули своєї цїли. 500 їх дістало ся до неволї. Малі наступи роблять коло Ґориції, Віптах, коло Флітш і в тирольських горах.

На румунсько-австрийськім фронтї.

Коло Гатсеґ на самім углї Семигороду напер-ли на Румунів австро-угорські війська й гонять їх на південь.

На румунсько-болгарськім фронтї.

Велика битва під Добріч трівала три днї й три ночи. З одної сторони йшли росийські й румунські війська з болгарськими хоругвами, співаючи болгарську пісню „Шумі Маріца“, проти Болгар. Останнї з піснею: „Добрянський край“ проломили з Нїмцями середину й змусили противників до втечі. Кільки добровольців болгарських кинули ся серед граду куль у Дунай, продерли дротяні запори й перетягнули румунський корабель „Елїзабет“ до себе, називаючи його по болгарськи: „Рагово“.

Дня 14. вересня була під Макензеном друга велика битва між Ґузґун-Караомер, в якій Нїмцї з Болгарами розбили 7 дівізий росийсько-румунських і прогнали знов далї на північ о 20 км. від Черної Води й Констанци, куди йде одинока чорноморська желїзниця. Через се звузив ся фронт болгарський на 70 км. Тепер вони гонять їх далї, аби захопити ту желїзницю. Число всїх полонених до 12 вересня 28.000, між ними 522 офіцерів; крім того дістало ся 130 гармат, 62 кулеметів.

На македонськім фронтї.

Під напором італїйського й сербського війська

уступили Болгари коло міста Фльоріни, а під Белїца Пляніна уступили Італїйцї. Союзні війська напирають на цїлім фронтї, але слабо. Болгари стоять всюди на своїх місцях.

Грецький корпус перейшов до Нїмцїв.

Фльота четвірного порозуміння блькувала побереже Кавалї й недопускала живности. Пята часть армії грецької, що сидїла в Кавалї, Серес і Сальонїках піддала ся Нїмцям, не хотячи вступати у війну, анї гинути з голоду.

Вісти з Росії й зі світа.

Нове покликаннє до війська.

„Правіт. Вєстн.“ від 7. вересня оповіщує указ про нове покликаннє до війська ратників другого розряду р. 1915 до 1903., а також ратників фльоти 1902 року до 1899 го. Петербурські ґазети пишуть, що покликаннє ратників другого розряду вже оповіщувало ся 2 міс. тому назад, але двічі відкладало ся, бо нема кому зібрати врожаю.

Воєнна цїль Росії..

Провідник блькоку прогресистів проф. Мілюков заявив представникові шведської часописи „Афтенпостен“ про воєнні цїли Росії: „Ми мусимо за всяку цїну покінчити з Нїмцями, і на се годять ся—всї лїберали в Росії. Ми є приготовані, що війна ще протріває найменче рік. Така велика держава як Росія має претенсію до моря, тому мусять бути росийські Дарданелї й я думаю, ми се перепремо на мировій конференції. Наша дорога йде на південь, не на північ, а маймо ми Дарданелї, то нам досить землї. Тисячі лїт тодї треба, щоби всї можливости розвою Росії використати. Тому нїхто не мислить завойовувати Швецїї та Норвегії“.

Криза зростає.

„Руск. Сл.“ пише, що з приводу зростаючої споживчої кризи, рада мінїстрів постановила відложити на один місяць заняття по школах у Петербурзї, щоб відтак стримати приїзд учащих ся. Окрім того, постановлено вислати всїх тих, хто непотрібний у столицї, щоб таким чином зменшити число їдцїв. Ґазета „День“ пише, що криза захопила не тільки Петербург, але всю Росію. У Рязанї були великі робітничі розрухи, про які цензура не дозволяє писати.

Розрухи в Москві.

Зі Стокгольму повідомляють, що 1. вересня знову були розрухи в Москві. Причина—поганий догляд за раненими салдатами, що тільки що прибули з позиції. На допомогу полїції покликано було військо, але воно відмовилось стріляти в народ. Між полїцією та військом прийшло до кривавих сутичок.

Взагалї в Москві довший уже час помічаєть ся значний протиурядовий рух.

Правда очі коле.

Мінїстра рільництва Наумова скинуто з посади за те, що він отверто заявив про брак запасів поживи для армії.

Не час для реформ.

Новий мінїстр суду казав кореспонденту „Р. Сл.“, що тепер не час для внутрішнїх реформ.

Хоч не хочеш—роби на поміщиків.

Головний начальник мінської військової округи видав обовязкову постанову, щоб усї сїльські робітники, втїкачі та иньші особи від 15 до 50 років після закінчення своїх жнив ішли на роботу до поміщиків та орендарів.

За невиконаннє сїєї постанови каратимуть 3-х місячним арештом, або грошевим штрафом у 3 тисячі карбов. Зарібну платню має визначити земство.

Переписка редакції.

Т.т. С. Зубченко й Л. К-о просимо прийти відібрати конкурсові винагороди.

Т. Трацюсюк (ком Michelbacher Hütte) Вам послано: „Кобзар“ II ч. і „102. роковини смерти Т. Шевченка“.

Т. В. Сиреденко. Просимо подать нам призвіще того, хто з вами так поступив і назвати свідків.

Товаришів, які на робітничих командах не одержують часописів, або може мають якісь бажання, просимо писати на адресу редакції „Просвітного Листка“.

Оповістка.

Оголошують ся на конкурс слїдуючі теми:

1) Автономія чи самостійність краще для робочого народу.

2) Спомин із революції 1905 р. (оповіданнє очевидця).

3) На царській службі (малюнок із життя жовнїра Українця).

4) Що принїс селянству земельний закон 9. листопада? (його користи й шкода).

Грошева нагорода трох степенїв: перша 7 м., друга 5 м., третя 3 м.

Посмертна звістка.

Павло Ярошенко, хлїбороб, уродив ся в 1889. роцї в с. Доброводня євської вол., орловської ґуб. і повіту; служив у 36 артил. бриґадї, має жінку й двоє малих дїтий; помер 16. вересня від туберкульози й запалу легких. Похований 17. вересня н. ст.

З друкарнї „Союза Визволення України“ в таборі Вецляр.

ПРОСВІТНИЙ ЛИСТОК

ПОЛОНЕНИХ УКРАЇНЦІВ У ВЕЦЛЯРІ.

Виходить кожної неділї. Ціна одного примірника 2 фен.

Дрібні рукописи редакція авторам не звертає.

Ч. 26. Вецляр, 1. жовтня 1916. р. Р. II.

Надходить хвиля.

На руїнах західної Росії виростає на наших очах—Польща.

У французькім дневнику „Jaurnal de Geneve“. 22. м. м. описуєть ся зміст умови Австрії з Нїмеччиною в тій справі. Польща має бути самостійною державою звязаною з Нїмеччиною конвенцією військовою й економічною. Має бути осібний сойм і не висилати своїх послів до нїмецького парляменту. Королем має стати кн. Леопольд Баварський, зять Франца Йосифа, католик. Обшир її має обіймати 10 ґубернїй, з яких ґубернію Сувальську, що має прилучити ся до Прусії з військових причин—замінять на деякі повіти російської Литви. Після мани випадало би на слїдуючі ґубернії: Калїшську, Петриковську, Кєлецьку, Радомську, Варшавську, Плоцьку, Люблинську, Ломжинську, ну— і Холмську, а замість Сувальської частину ґубернії Гродненської, замешканої Поляками, а в більшости Білорусинами й Українцями. Галичина ж має лишити ся при Австрії. Се проєкт порішення польської справи перед виступом Румунії. По виступі Румунії пересунула ся, як ми писали у вступній статї 23 ч., вага війни на Балкан і на Україну. Тому Поляки з Варшави віднесли ся до угорського президента мінїстрів, ґр. Тіси, аби ухвалою угорського сойму підпер їх домагання утворити мілїонову польську армію. Ще в ч. 111 „Вістника С. В. У.“ ми читали, що в урядових часописях оповіщено: власти, відповідаючи бажанню, висловленому з польської сторони, випустили на свободу часть російських воєнних полонених, які походять із Польщі, й відставили їх до рідного краю.

Услїд за тим вийшов дозвіл австрийського цїсаря (оголошений в нїмецьких часописях 21. вересня 1916. р.), щоби розширити польський легіон, що носить назву „польського воєнного корпуса“, далї щоби офіцери прибрали мундур польського легіону, та щоби регіменти дістали національні польські хоругви (білочервоні). Не без значіння для справи є замітна (після донесення урядової „Львівської ґазети“) візита нїмецького цїсаря й болгарського короля в архикнязя Стефана, в Живцї на Шлезку, що, як звістно, оженений з Полькою, провадить польський двір і давно уважаєть ся кандидатом на польський престіл в польсько-австрийських кругах.

Чи не має стати ся щось рішаючого на сході, чи не ходить о армію, що має йти рука в руку з Нїмцями й Болгарами?

Але з виступом Румунії нїмецькі часописи заявляють, що польська справа недо-

сніла і вяжеть ся з балканською справою. Аж ось у франкфуртській часописї „Ґенераль Анцайґер“ з 19. вересня вирнув новий проєкт на основі книжки фон А. Бовенпена „Нїмеччина на проломі часу“—але він вже трактований в лучности з українським питанням.

Після сього проєкту „держава білого орла“ (себто Польща) мусить бути відбудована, яко окрема держава від Нїмеччини. Її злука з Нїмеччиною зашкодила би нїмецькій єдности національній в державі. Елєменти русофільські в Польщі, так звані неопанславісти, (як посол Дмовский) мусять бути усунені Поляки з Прусії і Познанщини можуть бути переселені на місце 620.000 нїмецьких кольонїстів в Польщі, які перейшли би на їх місце—в той спосіб усуне ся небезпеку польської ірредснти в тих провінціях Нїмеччини. На чолї держави ставить ся князя саксоньського на основі прав сеї династії з XVIII. століття до Польщі.

„Про відбудову історичної Польщі „від моря до моря“ нема що натурально й думати. „З Галичини, коли вже так мусить бути, могла б Австрія без шкоди і спожаління зовсїм зрезиґнувати (відректи ся). Вона ж, не говорячи про племінні тертя, вимагає після статистичного обчисленя більше вкладу, як приносить користи. Східна „рутенська“ (українська) часть Галичини мусїла би бути віддїлена і прилучена до племінно спорідненої української держави, якої відродженнє творить ся (наступає)“.

Той голос нїмецької опінії говорить, що побіч польської справи має бути полагоджена українська. Поступованнє Нїмців у польській справі показує цїлу брехню російської преси, нїби то Нїмці хочуть знищити всїх Славян. Коли вони так чесно і справедливо поступають з дволичними Поляками, своїми ворогами—то ми, Українці, не маємо нїякої причини до трівоги перед Нїмцями. Засїяно той страх серед темної маси російськими часописями, а нинї бачимо, що Нїмцї хочуть нас вивести з дому египецької неволї і Москви і Польщі. Ми хлїбороби—вони промисловцї, ми собі можем тільки помагати проти спільних ворогів, якими є нам Польща і Росія*).

Хоч ми не знаємо воєнного пляну Нїмців, та можемо сподївати сь, що кожної хвилї заграють труби йти на Україну. Поляки вже стоять готові, а ми?!

Ми ж мусимо видати з себе верству, що зуміє поставити таке дїло, як своя держава. Бо як там не буде нас поруч із Нїмцями, то там те дїло буде ставити хіба не для нас мілїонова польська армія!

Правда, на нашій землї застали би Нїмцї нашу інтелїґенцію. але з військом ішло би тільки кілька тисяч українських „Стрілців Сїчових! Всї українські полки вислала Австрія проти Італії. Чи змогло би кілька тисяч „Сїчових Стрілців“ провести лад на такім просторі хоч би від Луцька до Київа?!.

Чи найшло ся би відповідне число людий із тіє маси наших полонених, яких би можна було випустити до рідного краю, як се випущено Поляків? Але кожний із них мусить бути зорґанїзований, мусить підчинити свою особисту волю волї громадській, мусить виконувати свій обовязок там, де того вимагає справа, кожний мусить переняти ся духом карности й предприємчивости, щоби ми могли дїлом, а не словом повести люд на новий шлях. А як не зробимо цього самі, то зроблять Поляки, та не для нас, а для себе...

І тодї дїти наші прокленуть нас, що ми цю велику хвилю не зуміли використати для рідної справи, для власного добра, і вони за наші гріхи каратимуть ся так, як ми за гріхи наших батьків караємо ся тепер у чужому ярмі!

Спогади полоненого.

Останнїм табором, звідкіль я приїхав до Вецляру, був Ламздорф, який дав ся нам у тямки тим, що майже цїлий рік нїхто з нас не одержував із дому листів.

Аж приїздить до нас якийсь пан і береть ся допомогти в сїй справі. Ми, звичайно, охоче посунули до його, радо розказували про себе, з якої хто губернії, повіту, волости, села, подавали своє йменя та призвіще.

Мушу признати ся, що сей пан зробив на мене велике вражінне, особливо тим, що гарно розмовляв по нашому, по простому, бо в Росії менї не трапляло ся чути, щоб пани балакали по мужицькому. Тай розмовляє щиро, любо, мов із рідним братом зустрів ся: радить, як можна покращити наше житє тут, у полонї, а також розказує,

*) Під цим не розуміємо цїлий народ, а пануючі верстви.

що маємо робити, як повернемо ся до дому.

Пан поїхав, а між нами почали ширити ся ріжні трівожні чутки: кажуть, що всїх „хахлів“ вивезуть до окремого українського табору, а звідтіль на позицію.

Зажурили ся ми, а анахтемські кацапи ще й кепкують із нас, радїють, що нам швидко „вічну память“ проспівають, мовляв.

Я з розпуки сам себе не тямлю, що його почать—не додумаю ся, проклинаю долю, що народив ся „хахлом“.

Пішов я за порадою до попа, який теж був у полонї й жив у нашому таборі, відправляючи що неділї службу божу. Розказав йому про все й про чутки, які ходять у таборі. Піп вислухав мене, а тодї й каже:

—Так, справдї з вас зроблять гарматне мнясо! На кождих 20 „хахлів“ дадуть 40 Нїмців і пожене-нуть на позицію, а як попадете до полону в Росію, то там вас повісять. Памятайте, в українському таборі навчатимуть вас проти царя, проти росийських порядків, тож не слухайте й не вірте сьому, а особливо не вписуйте ся нїкуди та не розписуйте ся нї в чому.

Порада попова не розважила мене. По його виходило, що, або тут „гарматне мнясо“, або там шибениця, мовляв, „хоч круть верть, хоч верть круть“, як каже народнє прислівя.

Погано, міркую собі, та треба якось відкараскати ся „небезпешного“ табору. Думав, думав тай порішив попасти за якусь провину до арешту на той час, як посилатимуть до українського табору.

Чую, кажуть через кілька днїв, що завтра рушатимем у дорогу.

Не гаючи часу, беру під пахву чоботи, мов би то на продаж (продавати чоботи було заборонено), тай іду на вулицю, щоб побачив вартовий. Йду та все озираю ся, чи не натраплю була на постмана.*) Аж ось і він. Простую на його, мов би не помічаю, а тодї раптом удаю з себе переляканого й кажу тремтячим голосом: „пост... пост... іх... штіфель“...

Вартовий помітив мене й я опинив ся в буциґарнї. Ну, думаю собі, хоч і доведеть ся посидїти тут 14 днїв, зате життє урятував. Повеселїщав, згадав дім і швидко заснув на голих дошках. Та не довго довело ся менї спати; чую крізь сон, одмикають двері й переді мною станув нїмецький унтер-офіцир, бере мене за рукав і веде до гуртка полонених, що призначені були до українського табору.

Тієї хвилини довго я не забуду; думкою прощав ся я з білим світом і родиною, все в голові мов би перевернуло ся. Тепер, як згадаю про се, аж соромно стає, а разом і смішно, що так був перелякав ся.

Правда, декотрі з товаришів були веселі, казали, що нїчого бояти ся, намагали ся розважити зажурених тим, що, мовляв, в українському таборі краще буде жити.

Приїздимо до Вецляру. Тодї саме будували Народнїй Дім. Питаємо товаришів вецлярців, що і як, та нам такого наказали, що ще страшнїще стало.

Другого дня дехто з прибувших побував у школї, на викладах, роздобув картку, що увільняє від робіт, а я нїкуди й не рипаю ся, хоч як кортить довідати ся, що там у школї та на викладах роблять.

Так минуло кілько днїв. Одного разу мій товариш занедужав трохи й каже, що сьогоднї не піде до школи. Я й прохаю його, щоб позичив свою картку, бо дуже хочеть ся почути, чого навчають у школї. Товариш дав. Але як біда, що там, кажуть, і нумери записують. Так товариш дав менї й свою шинелю з нумером.

У чужій свитинї й з чужою карткою помандрував я до школи. У той час саме була наука для неписьменних; провадив її полоненний учитель. Учнїв було в школї чимало, але на мою „візиту“ не звернув нїхто уваги. Я потихеньку залїз аж у найдальший куток, сїв та й слухаю, мов би й справжнїй учень. Незабаром зайшов до школи якийсь цивільний пан і почав балачку з нами по нашому ж таки; розважав, потїшав, що нїчого бояти ся.

У вечорі побував я й на викладї, все прислухав ся, чи не балакають що про „позицію“.

Отак кілько днїв у чужій шинелї та з чужою карткою ходив я до школи та на виклади. Згодом записав ся й сам, бо дуже кортїло вивчити ся читати й писати.

Страх , який було завів мене аж до арешту, тепер розвіяв ся й я лише жалкую за чобітьми, що так по дурному їх позбув ся.

Учень 3-ої кл. таборової школи.

Як Росія дбає про народню освіту.

Широка народня освіта взагалї має велике й важне значіння для піднесення духової й матеріяльної культури народу. Вона облагороднює душу людини, змнякшує характер її, поширює її світогляд та спричинюєть ся в значній мірі до по-

*) Вартового.

лїпшення економічного добробуту в цїлому краю. Це давно зрозумїли культурні народи й ми бачимо, що в них у державному бюджеті (державні видатки) на першому місцї стоїть народня освіта.

Французький чи нїмецький громадянин може не журити ся про народню освіту; він добре знає, що правительство само виконає свою повинність перед народом, бо воно відповідає перед ним за свої вчинки. І сьогодні ми бачимо, що в Нїмеччинї та Франції майже немає неграмотних. Через те там значно краще нїж у Росії, забезпечені матеріяльно селяне та робітники.

Та не однакові народи, неоднакові й правительства.

Те, що у инших культурних народів вважаєть ся за передумову економічного добробуту широких мас, кращого їх життя, в Росії є небезпекою для існування держави.

Російське бюрократичне правительство не тільки не поширює далї народню освіту, цю найважнїщу основу громадського добробуту, а всякими способами стараєть ся звузити її, здушити найменьший прояв культурного надбання. Правда, воно так само, як і иньші розуміє вагу й значіння народньої освіти і, властиво, через це саме й стараєть ся держати народ в темряві. Воно міркує собі так: доки народ буде темний, доти з ним можна робити що хочеш, можна його використати так, як того потрібують інтереси багатої кляси, у котрої воно є ретельним слугою. Бо хіба ж не темнота народу, якою правительство так уміло скористало ся, обернула в нївець здобутки кривавої боротьби за кращу будучину російського народу 1905—6. рр. Або хіба не довічна темрява потягає за собою економічні злиднї, полїтичне безправє та безпорадне соціяльне становище широких робучих мас Росії?

Подаємо тут деякі цифри ухваленого на 1913. р. державного бюджету у висотї 3 мілїярдів карб., які досить яскряво показують, як чиновницька Росія дбає про народню освіту.

На армію річно витрачаєть ся 779,1 мілїонів, мінїстерству втутрішнїх справ разом із видатками на полїцію 180,5 мілїонів, мінїстерству фінансів 484,7 мілїонів, мінїстерству рільництва 135,5 мілїонів, львина частина йде на утриманнє царського двору та инші трати, які здебільшого нїчого спільного не мають з культурними потребами народу, а на народню освіту всього тільки 142,7 мілїонів.

З цього ми бачимо, що утриманнє династії й правительства, армії й адмінїстрації, звичайно, далеко важнїще для самодержавної Росії, нїж народня освіта. Наслїдком цього є 80% неграмотних в Росії.

Та цього російському правительству замало. „В імя фінансового добробуту“ воно зменшує розпись мінїстерства народньої освіти на 1917 р. на 12 мілїонів карб. Таким чином значно зменшено видатки на загальну народню освіту. На зменшеннї настоював представник мінїстерства фінансів. З цього приводу російська ґазета „Утро Росії“ пише таке:

„Досліди останнїх часів докладно вияснили, що зріст грамотности в Росії відстає від зросту населення навіть тепер, коли заведено загальну освіту: числа учнїв з 1906. й 1911. років, у порівнаннї з населеннєм, безперечно установили зменшеннє показчика освіти: в 1906. р. цей показчик був 3,92, а в 1911. р. вже тільки 3,85, тоб то в 1911. р. на 100 душ населення учнїв припадало менше нїж у роцї 1906“.

Як узяти на увагу, що видатки на навчаннє одного учня в початковій школї пересїчно виносять 14 р. 69 к. (в мінїстерських школах 16 р. 86 к., церковних 8 р, 84 к., в школах других відомств 21 р. 76 к.), то легко установити, що кожний „зменшений“ мілїон рублїв по розписї на загальну освіту що року відбірає можність одержати саму початкову освіту близько коло 67 тисяч дїтий шкільного зросту.

Таким чином, зменшуючи вадатки на загальну освіту, хоч би тільки на один мілїон карбов., побільшить ся число анальфабетів (неграмотних) у Росії на 67 тисяч душ. А позаяк видатки зменшено на кілько мілїонів, то виходить, що за один тільки 1917. р. число безграмотних дїтий Росії мінїстерство скарбу має на цїли побільшити цїлою армією в кілька сотень тисяч душ.

На жаль представник мінїстерства скарбу не взяв на себе труду пояснити громадянству, який саме фінансовий добробут він має на увазї осягнути цим штучним витвореннєм армії безграмотних.

А нам здаєть ся розгадка цього дуже проста. Раз те, що ті мілїони, які мали йти на народною освіту, воно поверне на зміцненнє полїції, адмінїстрації та инших засобів „держать і непущать“ бідний народ у залїзному кулацї російської сваволї, а друге, що неграмотним народом не тільки легше управляти в себе вдома, але й на инші цїли його легше можна вжити. Бо хіба на те, щоб покірно й мовчки зносити російський кнут потрібна грамота? Або хіба вона потрібна на те, щоб покірливий і нуждений російський мужик без нарікання клав голову свою за завойовничі забаганки своїх повелителїв. Нї, як раз навпаки Для того, щоб народ мовчки й покірно, зносив усї кривди, треба було його цїлими столїттями держати в темряві й несвідомости.

Для чиновницької Росії стремлїння до загаль-

но-людських ідеалів, як я вже сказав раніще, є небезпекою для існування держави. Вона нічого не хоче внести в скарбницю загально-людської культури. По що? Хіба це прославить російського самодержавного царя, або його правительство? Ні! Це може зробити тільки народ—дійсною силою ума й енергії, зробить його свідомим своїх прав.

А коли так, то на щож допускати його до поступу на полї культурного доробку, нехай краще сидить мовчки, як сидїв уже вїки в багнї неуцтва й темряви, нехай буде посрамовищем для всього цивілїзованого світу.

С. К—й.

З воєнних мотивів.

„Все я бачив, од усього
серде надривалось“..
Щоголїв.

Полки за полками в поход виступали,
Рядами вояки озброєні йшли,
А члени родини з жалю умлївали,
Кривавії сльози в розпуцї лили.
І неньки й сестрицї, і дїти й дружини
Своїх виряжали в непевную путь;
Картини прощання—сумнії картини,
Яких до могили менї не забуть.
О, скільки тут горя, одчаю і муки
Читав я на лицях нещасних людий!
Там ненька старенька, ломаючи руки,
Тулила салдата—синка до грудий:
„Мій сину каханий“, крізь плач промовляла,
„Хай Матїнка Божа тебе заступа!“
Старенька душею, мабуть, почувала,
Що сину готує фортуна слїпа...
Там сльози ронила нещасна дружина:
Вона так недовго щаслива була,
Так нагло підкралась лихая година
І тихеє щастє її відняла...
Там дїтки—дрібнята з плачем виряжали
В далеку дорогу салдата—отця;
Там сестри над братом невтїшно ридали...
Плачу і риданням не було кінця.
І душу гнїтило людськеє страждання,
Хотїлось самому од болю ридать...
В думках мимоволї зявилось питання:
„За віщо ж ці люде повинні страждать?...

1916 року Вецляр *К. Завзятий.*

Мілюков був кравцем, а тепер став ворожбитом...

Нї, це не є жарт. Мілюков, провідник конституційних демократів (кадетів) російської Думи, вивчив ся за два роки аж двом професіям. А все те наробила війна. Колись, як тільки цей вогонь розгорів ся по всьому світї, два роки тому назад, Мілюков забавив ся в кравця.

Зачав кроїти Европу на більші й менші кавалки—як кравець сукно. Тут утне шматок східної Галичини та північної Угорщини—бо там бач мешкають Українцї (се ще край московського князя Івана Калити.)—там знов кроїть аж геть поза Босфор, Дарданелї, Царгород, а навіть малоазийське побережжке. А скроїв Кавказ гористий, взяв ся мірити Арменїю турецьку тай Адріянопіль на латку витинає—вже й Прусію почав мірити... І все це для свойого „отечества“—думав шити шубу для Миколи та не вийшло. Кроїти то покроїв, прийшлось шити—анї руш! Або нитка вірветь ся, або голка зломить ся, або так щось латка не пристає, як „полагаєть ся“.

Близько повних 2 роки мучив ся бідолашнїй Мілюков над цїєю шубою, а врештї кинув цю професію кравця й став „ворожбитом“. Тільки вже не собі ворожить, анї своєму „отечеству“, а Сербії, Румунії та Італії.

В паризькій часописї „Журналь“ пише Мілюков таке: „Я наперед предвиджую, що в цїй війнї—по розділї Астрії—народ італїйський, сербський і румунський дістане свою давню історичну вітчину...“ Чому ж той самий Мілюков не ворожить своєму „отечеству“ от хочби так „як у цїй війнї будуть дїлити Росію, то *ми*, *Українці*, *станемо самостійні й вільні*, дістанемо свою батьківщину, яку ми давнїще мали, що Білорусини, Литовці, Кавказці й усї инші поневолені Росією народи також будуть самостійні, а навіть рускому робучому народові буде лекше побідити цареславний абсолютизм.

Чому таке не ворожить Мілюков? Нїчого дивного. Це бачите дїло циганське. Ворожбит циган нїколи не стане ворожити собі—а другому.

N. N.

Жартівливий і Богомільний.

(*Бувальщина*).

Наш таборовий штукар завжди веселий, усюди вештаєть ся й править свої теревенї. Чи то в чайнї, чи в театрі, а чи на таборовому базарі, всюди він буває, до всїх залицяєть ся, всїм догоджає.

Почалась у таборі просвітня робота й він поплентав ся до школи; взяв картку, щоб увільнити ся від роботи, понюхав науки та й залишив, заходив ся коло торговлї. Накупив ріжних солодощів та циґарок й швендяє по таборі й вигукує.

— Солодкого! Солодкого! Господи, яке солодке!

Скрізь лунає голос Жартівливого й приваблює покупців. Линуть до його кишенї останнї феники, а він і радїє та ще й до иншого додумуєть ся.

Одного разу зявляєть ся він у чайнї з гарно намальованим образом, вішає його на стїнї, прибиває скарбоньку, чи не знайдеть ся, мовляв, спасенна душа й чи не кине якогось шеляга!

Та „спасенні“ до чайнї не вчащають, бо боять ся полїтики, то й феників до скриньки не багато котить ся.

В допомозї стає „Монах“, або ж Богомільний. Удвох із Жартівливим заклали вони спілку. Богомільний уміє по попівському затуманювати голови „темнотї“, а Жартівливий жартами її заманювати.

Образ було перенесено до порожнього курінь й почали ся ґешефти. „Темноти“ до них спочатку чимало ходило. Були тут люди ріжної ранґи: підпрапорщики, заурядпрапорщики й навіть вище, словом збірали ся всї панські посїпаки, які до війни не вміли инакше з „темнотою“ розмовляти, як „осадї назад!“

Забрязчали в скриньцї гроші й одного разу після відправи почали Жартівливий із Богомільним дїлити ся. Як завжди буває з грішми, прийшло до непорозуміння: кожний хотїв більше собі загарбати феників. Зчинили біля образа страшний галас, звичайно, не бракувало московської лайки. В рештї решт Богомільний сказав Жартівливому, щоб той забірав ся геть із своїм образом і що він замовить собі далеко кращий, мавляв.

Та все йде, все минає й Жартівливий із Богомільним швидко помирили ся й дальше провадять свої ґешефти.

На що витрачають виманені феники—не відомо, але частенько спільники бувають дуже веселі, чи це, може, релїґійний екстаз ними опановує після подїлу феників...

Останнїми часами спільники мусїли дїлити ся ще й із титарем зауряд-пр. К., який недавно виїхав із табору, взявши з собою 18 марок спільних гроший.

Як бачите, люди добрі, „зібрала ся кумпанїя невеличка, але „чесна“.

Чорнуха.

Із таборового життя.

Ґенеральна Старшина відбула засїданнє 26. вересня.

Найважнїщою точкою обговорення була справа нового розпорядку про відїзд нової партії на роботу. Після того в таборі майже що нїкого б не застало ся й робота, в широкому розумінню того слова, мусїла би припинити ся. В цїй справі голова Просвітного Видїлу має їхати до Берлїну. Генеральна Старшина подала йому такі директиви: обстоювати, щоб до табору можна було повернути членів орґанїзацій і учеників, щоб члени орґанїзацій мали як найширшу можність їздити по робітничих командах із тою метою, щоб піддержувати тїснїщу лучність із табором, а також для переведення орґанїзацийних і просвітних справ.

23. вересня відбуло ся чергове таборове віче з такими точками: 1) таборові справи, 2) вільні внесення та 3) реферат про світові події.

Більшість учасників віча складала ся з інвалїдів (10-й бльок), що дуже боять ся „полїтики“, а прибули на віче мабуть через те, що на черзї була цїкава для всїх справа з хлїбом.

Звичайно, дискусії були дуже горячі, до того ж один панок завзяв ся підлити масла в огонь. Цей „інтернаціонал“, як він себе величає, що вже скілька разів на попереднїх вічах промовляв в „інтернаціональнім“ дусї „Нов. Времени“, й тепер хотїв зірвати дешеві оплески демаґоґічними виразами про „права“ полонених. Але на сей раз дістав дуже влучну й гостру відповідь із боку т.т. і мусїв замовкнути.

Про світові події говорено було досить вичерпуюче. Люди довідали ся про становище української справи в міжнародній полїтицї, про Польщу, проєкти відбудови королївства, про становище на фронтах і т. д.

У неділю 24. вересня показували ся картини таборового кіна. Людий було повно, не дивлячи ся на те, що багато виїхало на роботу. Кіно дуже подобаєть ся й землячкам, бо там не завше буває полїтика.

Із українського життя.

Про митрополита Шептицького.

Занепокоєні трівожною чуткою про смерть улюбленного митрополита українські посли з Галичини звернули ся до австрийського мінїстра закордонних справ бар. Буріяна, який обіцяв довідати ся через іспанське посольство в Петербурзї

про стан здоровля митрополита Шептицького й повідомити українське суспільство.

Протест Загальної Української Ради.

Загальна Українська Рада ухвалила видати письменну Заяву в усїляких мовах, котра в імя культури й цивілїзації, в імя людськости й поступу, в імя природного права українського народу на своє власне життя й на розвиток своєї національної окремішности, запротестувала б як найбільше рішучо й урочисто перед лицем цїлого цивілїзованого світа проти переслїдування та давлення українського національного життя, веденого Росією в занятих частях Галичини й Буковини, як також проти явного змагання Росії підчинити Галичину й Буковину царській тиранії.

Український вечір у Стокгольмі.

15. серпня відбув ся в Стокгольмі, як подає В. С. В. У.. великий концерт на користь австро-угорського червоного хреста, в якому виступав також оперовий співак Модест Менцїнський (співав на Шевченківськім святі в нашому таборі) з 6 українськими піснями. М. Менцїнський співав по українському й відкрив не перед одним із присутнїх гостій, Шведів і членів дильоматичного тїла в Стокгольмі, котрі явили ся на концерт у великім числї, новий світ музикальної творчости, який криєть ся в прекрасній і що до форми і що до змісту український пісні. Яке велике зацїкавлення викликав виступ М. Менцїнського, видко з того, що в Стокгольмі зродив ся попит на українські музичні твори, бо присутнї на концертї кинули ся по книгарнях, шукаючи нот із українськими піснями.

Українські Сїчові Стрільці.

Як подають львівські українські часописї, Сїчові Стрільці мали останнїми часами дуже завзяті бої з Росіянами, що з початком вересня все напирають з надзвичайною силою на Бережани та Галич; Стрільці хоробро боронили свої становища й часто ходили до протинаступу. Підчас одного бою трох офіцирів із сїчового війська попало до неволї, але наспіли сусїднї віддїли Сїчовиків і відбили їх.

Сїчові Стрільці виявили багато хоробрости й завзаття, але понесли значні втрати в людях, які одначе ще докладно не вияснено.

Чи порозумнїшали?

Російський уряд (правительство) порішив покищо не переводити русифікації в занятих місцевостях Галичини й Буковини. Москвофільські часописі „Прікарпатская Русь“ та „Голос Народа“ заборонено. Також заборонено переїзд до Галичини „Народному Совєтові“ та Дудикевичові.

Ця звістка не вяжеть ся з попереднїми, з яких видко, що праця русифікаторська вже почала ся.

ВІЙНА.

(від 20 до 27. вересня 1916.)

На галицько-волинськім фронтї.

Росіяни підіймають раз-у-раз зусилля пробити ся до Ковля та Львова. 24. с. м. робили пять раз наступ на Зборів і їх відперто. Втратили 700 людий до неволї і 7 кулеметів. 26. с. м. робили там шість раз наступ і знов їх відперто. Стокгольмська часопись пише про настрій у російському війську таке: Недавно дістали наказ щадити муніцію на зиму. Але з муніцією скупо, бо фронт у Румунії продовжив ся. Настрій серед людий дуже придавлений. Нові сили приходять невправлені. Великий ропіт невдоволення серед Росіян, що не в силї взяти навіть Галича, на котрім можна би оперти ся в зимі. „Русскій Інвалїд“ нарікає на Румунів. Їх офіцери думають тільки як би скорше втїкти з фронту, а прості не мають військового духа. Паризький „Журнал“ журить ся, що „боротьба на східнім фронтї що раз тяжча. Нїмці дістали нові сили і переходять з оборони до наступу від часу, як прийшов Гінденбург“, який перемінюєть ся з Макензеном наступами кожний на своїм фронтї. Росіяни вислали багато війська на Добруджу, тепер прийдеть ся його перевозити на волинський фронт, а полученнє желїзниць не добре.

На семигородськім фронтї.

Австрийцї зайняли вульканський перехід. Бої ведуть ся по обох боках Германштадту. Король румунський Фердинанд зрік ся проводу над військом, обняв провід „Червоного Хреста“. За двацять днїв втратили Румуни 70.000 убитих і раненних, а 30.000 дістало ся до неволї—отже втратили четверту частину армії.

На болгарсько-румунськім фронтї.

У Добруджі закінчено битву коло Тузлі Копадіну. Під напором російських переможних сил 20. вересня Нїмцї й Болгари посунули ся взад, але потім знов зайняли позиції коло валу Траяна, 20 км. від желїзниці Констанца-Чернавода. Головнокомандуючого російського Поляка Зайочковського скинено, а провід армією має обняти французький ґенерал По. Ґен. Іванов має перейти на північний фронт. Тепер там тихо—вістий нема.

На македонськім фронтї.

Бо обох боках Фльоріни й над азером Пресба ведуть ся бої між Болгарами, а союзниками.

На анґлійсько-французькім фронті.

Увесь час трівають тяжкі бої над рікою Сомною. Три пятих частий французької й анґлійської армії стоїть в огні проти Нїмців. Завдяки великій кількости оружжя вироблюваного у всїх фабриках світа, здобули від Нїмців кілько сїл, але лїнії нїмецької не проломили. 30 км. за фронтом дрожить земля від сеї страшної стрілянини.

На італійсько-австрийськім фронті.

Італійці напирають далї на Карст. На північ від Азієро висадили Австрийці гору Чімоне, що зайняли Італійці. З нею взяли 13 офіцерів і 427 людий до неволї. Решта загинуло серед звалів каміння присипані горою.

Вісти з Росії й зі світа.

ГОЛОС МИРА В АНҐЛІЇ І ФРАНЦІЇ.

У французькім парлямонтї за миром підняв голос соціялїст Костадан: „Франція—казав він—вже досягає кінця своїх сил. Вона дала 60 мілїярдів і більше пяти мілїонів людий! Ми дійдемо до 100 мілїярдів. Ми одинока нація, що вишлемо наших 45 лїтних у вогонь. Ми мусимо від своїх ґенералів жадати пощади людського життя. У нас вже нема селян! Се непокоїть нас, що французький край далї стане пустинею! Я апелюю до вашого патріотизму, ратувати нашу расу. Я хочу побіди, але не побіди на цвинтарі! Ми мусимо заключити мир“. На се відповів Бріян, що Франція робить старання, щоби Росіяни взяли більшу участь на французьким фронті. От де поле стелить ся для нашого брата! Росийський цар дав пораду західним союзникам не щадити війська, як Брусїлов—а вони хочуть людий із Росії. Анґлія стоїть як камінь проти мира. National Review ставить такі услівя миру до Нїмеччини: „Всї кольонії нїмецькі для нас. Бельґія відбудована з Ахеном із відшкодованнєм 600 мілїонів ф. штерлїнґів. Альзас Льотаринґія з Трієром для Франції. Пруси й Польща для Росії. Всїм воєнні кошти. Усю воєнну і торговельну фльоту мусить Нїмеччина видати Анґлії. Каналь Кіль оголосити невтральним. Військо нїмецьке розоружити до пів мілїона. Збурити найкращі палати в Берлїнї і міст на Рейнї в Кольонії. Як же Нїмцям не бороти ся далї?! Але на Анґлію йде кара. Часопись „Націон“ пише з переляком, що з шести мілїонів дїтий мілїон виявило ся в школї зовсїм духово й тїлесно упослїдженими. Нїчого не піймають з науки. Чи з переляку перед цепелїнами? То є кара—пише сей дневник—за затвердїлість наших сердець і темноту нашого духа.

КРАДЇЖКИ В РОСІЇ.

Повновласник інтендатури на північнім фронтї Рап, предсїдатель ґубернської адмінїстрації в Курляндії, продав 600 пуд. найлїпшої муки, призначеної для армії по цїнї ½ руб. за пуд. Мінїстерство війни повідомлено, що мука зіпсувала ся. Надужиття з деревом на полуднево зехідних зелїзницях виносять зегалом 6 мілїонів руб.

НАЙНОВІША ЛЄҐЕНДА ПРО КІНЕЦЬ ВІЙНИ.

В симбірскій ґубернії в Росії ходить між людьми така лєґенда про кінець війни: В одній тамошній родинї заснув хлопець і спав три доби. Як четвертого дня збудив ся, прийшло багато сусїдів і зачали розпитувати ся, що йому снило ся. Хлопець не хотїв знершу оповідати, бо казав, що як оповість, то вмре. Але врештї таки оповів. У снї бачив він сивого старця, який сказав йому: Як збудиш ся хлопче, то оповідж людям, що на Кузьми й Демяна перестане лити ся кров людська.“ Потім зник. Кузьми й Димяна припадає 1. листопада.

АТЕНТАТ РУМУНСЬКИХ ЖОВНЇРІВ.

Зі Штокгольму пишуть: Потяг обсаджений 400 румунськими офіцерами висадили жовнїри бомбою в повітря. Вони їхали до Семигороду. Тільки 7 офіцерів вийшло цїлими. З одного реґіменту за се розстріляно 6 підофіцирів, тодї відмовив послуху цїлий реґімент. Видно народ не хоче воювати, що панам румунським забагло ся.

ЖІНОЧЕ ВІЙСЬКО В МЕКСИЦІ.

Ще в 1910. р. почали закладати ся по більших містах Мексики (північна Америка) жіночі союзи, що на випадок війни мають не тільки доглядати ранених, але й зброєю боронити вітчину. Жіночого війська тепер є там понад 100.000. Носить воно, звичайно, чоловічу одїж, добре вміє стріляти, а ще краще знає докладно Мексику зі всїми кручами й проваллями.

НОВИЙ ГРЕЦЬКИЙ КАБІНЕТ.

Новий кабінет з Кальоґеропульосом на чолї заступив на місце кабінету Заїміса. Його члени всї вороги Венїзельоса, а сторонники армії й короля. Супроти того Венїзельос зі своїми сторонниками хочуть оголосити самостійне правительство на Кретї й у Македонії.

Переписка редакції.

Т. Бурчаков. Безпосередно задовольнити ваше проханнє редакція не може, але воно передано куди слїд.

Т. Большак. Подайте нам точно адресу: назву команди й її *№*.

Т. Любисток. Ваше оповіданнє: „Хто ж утїшить“ буде надруковане. Просимо й надалї писати.

Товаришів, які звертають ся до редакції в яких небудь справах, просимо докладно й виразно писати свої адреси, зазначаючи *№* робітничої команди; також треба подавати своє прізвище й *№*.

З друкарнї „Союза Визволення України“ в таборі Вецляр.

ПРОСВІТНИЙ ЛИСТОК

ПОЛОНЕНИХ УКРАЇНЦІВ У ВЕЦЛЯРІ.

Виходить кожної неділї. Ціна одного примірника 2 фен.

Дрібні рукописи редакція авторам не звертає.

Ч. 27. Вецляр, 8. жовтня 1916. р. Р. II.

Новими стежками до старої мети.

Одною з головних цілий теперішньої війни є для Росії здобути за всяку ціну Галичину, щоб, опанувавши цим „ісконї рускім краєм“, задушити в корінї демократичний рух український, небезпечний для велитенської держави північного деспота.

Ще задовго до вибуху світової війни хоробрі писаки чорносотенних ґазет загрожували Австрії воєнним походом на Відень за „український піємонт“ у Галичині, брязчали зброєю, гострили, мовляв, свячені.*) Правительство прислухало ся до їхнього голосу й собі не марнувало часу. Попливли мілїйони рублїв до Галичини на ширення москвофільства: під покровом православія вела ся полїтична аґітація, мобілїзували ся сили на випадок воєнного конфлїкту (непорозуміння).

Вибухла війна й росийські армії залили Галичину. Не встигли ще її завоювати, як почали ся страшні, нечувані знущання над українським населенням. Цїла зґрая „воронья“, як влучно охрестив єпископ Никон шумовиння росийської бюрократії, котре мало прилучити галицьких Українців до московської культури,—кинуло ся в обійми місцевим москвофілам і почала ся страшна оргія нищення всього українського.

*) Ножі.

Всї періодичні видання (коло 50) спинено, друкарнї, книгарнї, бібліотеки, музеї, економічні товариства замкнено; заборонено понад 3.000 народніх шкіл, десятки ґімназій, учительских семинарій, видїлових (городських) шкіл, 16 катедр на львівському університетї, заказано вживати прилюдно українську мову. Тисячі інтелїґентів вивезено до Росії й на Сибір.

На щастє побідні війська центральних держав прогнали ворога з Галичини й тим припинили роботу „воронья“.

Цїлий світ загомонїв про вандалїзм (дикунство), який виявили Росіяни під час панування в Галичинї. Наробили лементу в Думі, заголосили поступові часописи, й правительство мусїло потягнути до суду декого з „воронья“. Та справа дальше суду не пішла, бо присудів над засудженими, кажуть, не виконано.

Тим часом наспіла друга офензива й вся Буковина та значна частина східної Галичини опинила ся знову в руках Росіян. Що ж думають на цей раз робити завойовники? Про це маємо дуже суперечні звістки, з яких ясно лише одно, що росийське правительство переконало ся в нездатности старих способів нищення української культури, думає йти до давньої цїли иншими

шляхами, за які принаймні не доведеть ся йому червоніти перед західними союзниками. Про теперішні наміри Росіян довідуємо ся дещо з російських же часописий, як шовіністичних, так і поступових. Так, чорносотенний „Колокол“ пише:

„В 1914.—15. р. р. наша управа в Галичині знаходила ся цілком під впливом галицьких „москвофілів“ в особі д-ра Дудикевича та його друзів. Ся ґрупа була дуже злим дорадником нашої галицької адмінїстрації. Фанатичні нетолєрантні приятелї д-ра Дудикевича провадили надто різку полїтику, бачучи зрадника в кожнім читачеві „Кобзаря“. Коріня серед галицького селянства „москвофіли“ також не мали. Вони не могли бути міцною суспільною ґрупою, на котру можна було б оперти ся в боротьбі з австрийським впливом.

„Наслїдком нашої полїтики в Галичині було те, що відношення населення до нас змінило ся; українська інтелїґенція, українське селянство й опозиційне унїятське духовенство, котре повертано на старобатьківську віру не завжди з місїонерсько-пастирською терпеливістю, стало ворожо ставити ся до нас. Наші домові засоби в завойованих краях не придатні. Галицьке унїятство й українофільство мають за собою історичну давнину, а тому боротьбу з ними треба провадити уважно, рахуючи ся зі складними полїтичними обставинами в Галичині та на Буковині.

Дуже цїкаві признання шовінїстичної ґазети, які вперше чуємо з уст „істїноруських“, а саме: галицькі москвофіли зовсїм не мали впливу на селянські маси, не дивлячись на те, що щороку одержували мілїйони на ширення своєї аґітації; українство зросло в силу й має за собою історичну давнину; селянство українське ворожо поставило ся до своїх „визволителїв“ та що треба провадити боротьбу з українством у Галичині новими способами, бо старі, домашні не помагають.

Дотепер ми чули, що українство се польсько-австрийсько-нїмецька „інтріґа“, яка не має під собою нїякого ґрунту й держить ся лише гуртком фанатичної інтелїґенції, що варто тільки переступити російським військам галицький кордон, як уся „підяремна Русь“ вийде на зустріч „визволителям“. Яке розчарованнє спіткало московських „обєдинителїв“! Яка невдячність!

Мудрі полїтики після цього поставили б хреста над старими своїми переконаннями й дали б спокій українству, бо ж воно є сила, воно пустило коріння в народї, воно має за собою історичну давнину. Але московські полїтики мудрими нїколи не були, тому й боротьби з природним явищем не залишають, лише мають провадити цю боротьбу новими способами.

Лїберали російські також забрали голос у цїй справі. Їхнїй впливовий публїцист князь Трубецкой гудить в „Рус. Слові“ стару полїтику правительства й каже, що коли вона повторить ся в завойованих країнах, то святе гасло війни: „за рідний край!“ цілком затратить ся й можуть спіткати Росію нові небезпеки. „В інтересї цілої Росії необхідно,—пише Трубецкой,—щоби в особі Галичан ми здобули приятелїв, а не ворогів, щоб прилученнє до Росії було добром не лише для Росії, але й для Галичини. Коли російська окупація причинить ся до припиненння занять в українській школї, коли вона буде загрожувати самому існованню цїєї школи, ми матимемо собі ворога в кожному українському школярові та його батькові. Навіть прихильникам у Галичині вполїмо ми тим думку, що російська влада є для них не прилученнєм до Росії, а тяжким чужоземним ярмом. Галичанам треба вполїти переконаннє, що Росія прийшла до Галичини не ломати, а охороняти їх віковий лад. Державну великоруську мову треба завести в галицькій школї яко новий обовязковий предмет, а не яко мову навчання, якою повина лишити ся українська мова“.

Так роспинаєть ся пан Трубецкой в оборонї чотирох мілїйонів галицьких Українців, і словечком не закидуючи про 30 мілїйонів, що живуть у його державі й терплять страшні знущання. Чи ж можемо вірити щирости його слів, коли знаємо, що в Росії дисятки мілїйонів Українців не мають нї одної школи, нї одної часописи, а тим часом він про це й не згадує? Чи не на те бере Трубецкой в оборону галицьких Українців, щоб лише допомогти правительству асимілювати їх із Москалями, обвороживши підлесливими лїберальними словами? Мимоволї пригадують ся Шевченкові слова: „розумне ваше слово брехнею підбите“.

Московські лїберали взагалї нїколи не визначали ся щирістю в відношенню до українства. В той час, як чорносотена преса обкидала нас гря-

зюкою, лїберали мовчали, мов води в рот набравши, а як визначні українські письменники ходили зі статтями по українському питанню до редакцій поступових часописий, то їх приймано дуже холодно й тільки через якісь щасливі випадки такі статї по кількомісячних запізненнях зявляли ся на сторінках лїберальних ґазет.

І шовінїсти і лїберали безперечно ставлять ся вороже до нашого руху, а теперішнї залицяння їхнї до галицьких Українців се лише новий спосіб, яким вони хочуть перевести асиміляцію закордонних братів наших із Москалями.

Приклад Галичини, яку ми спізнали під час теперішньої війни не з книжок та часописів, а з дійсного життя, мусить нас, росийських Українців, багато дечому навчити. Перше за все ми мусимо застановити ся над великим значінням для нас національної орґанїзації. Ми не можемо виправдовувати себе лихими полїтичними обставинами в минулому, не сміємо покладати ся на якісь щасливі умови в будучинї, а мусимо самі здобути кращу долю для нашої нації. Орґанїзація й тільки організація, починаючи з самих примітивних форм її—націоналїзації родинного життя, виведе нас на шлях щасливих народів!..

Д. Волиняк.

Україна. (*А. Толстого.*)

Ти знаєш край, де все достатком дише?
Де ллють ся ріки срібної води,
Де вітрик у степу ковиль колише,
По хуторах пишають ся сади?
В садах погнулись дерева рясної,
І висять до землї плоди важкії?

Де очерет над озером куняє,
І небозвід так лагідно блищить,
Співа косар, коса дзвенить і сяє,
Край берега зелений гай шумить,
А там дим клубочить ся над водою
І в гору вєть ся синьою тясьмою?

Ти знаєш край, де рано у неділю,
Коли роса на соняшник паде,
Не мовкне пташка нї на хвилю;
Ревуть корів отари; дзвін гуде,
І в Божій храм, увінчані квітками,
Ідуть козачки пестрими юрбами?

Туди, туди всїм серденьком я рву ся,
Де серцю легко, легко так бува,
Де із квіток плете вінок Маруся,
Про давнину слїпий Грицько співа,
На майданї дївчата з парубками
Здіймають пил веселими танками.

1916. р. Переклав К. Перемога.

І ти будеш убивати?*)

(*Хата над яром*).

До 10. години ранку вся площа залїзничої станції (т. зв. Київського вакзалу) у містї П... була запруджена ріжно-манїтною публикою. Були тут і старі й молоді, селяни й міщани. Найбільше ж було сїрих, обвішаних, як старцї, торбинками постатий, що заклопотано якось старали ся використати кілько тих хвилин на розмову, може в останнє, зі своїми рідними. Ось жінка з малою дитиною на руках, а більшою побіч себе, стоїть засмучена й крізь сльози вислухує накази й роспорядження по хазяйству свого чоловіка, нїби й справдї вони їй тепер потрібні. Ось дївчина прощає свого коханця, схиливши ся безсило йому на груди. А там мати сина благає, щоб беріг своє здоровячко та не забував її стареньку.

Менї не було з ким прощати ся, бо нїхто мене не проводив, і я міг тільки дивити ся як инші прощають ся.

Через кілько хвилин поміж сїрою масою салдатів забігали серйозні на вид і набундючені фельдхвебелї, чи як їх називають у нас—„шкури“ й почали гукати на них, щоби всїдали в поїзд. Підняв ся страшенний зойк жінок, плач дїтий. Сїрі постати нашвидку прощали ся зі своєю рідною і влазили до ваґонів. Туди їх так повно було набито, що й пальцем нїгде було ткнути. З долу нас в останнє прощали, махаючи шапками й хусточками. Жінки в безнадїйному відчаї ломали руки й заливали ся гіркими слїзми, нїби мерців у домовину ховаючи.

З сїрого неба накрапав дрібненький та теплий дощик, додаючи своїх чистих, як душа дитини, крапельок у море людських слїз.

Здавало ся в забуттї, нїби нас хотять спасти від того моря, а тим часом червоне море крови людської невідступно стояло перед очима.

Менї було невимовно сумно.

Хотїло ся рвати на собі все, кричати, плакати, щоби заглушити люту злість, яка опанувала мене в серединї до тих кровопийців-катів, що мілїони здорових, свіжих, повних сил людий топлять в їх власній крові, в сльозах жінок, батьків, братів і сестер і дїтий.

Ще хвилина й поїзд різко й якось жалібно засвистїв і рушив.

Поволї ховали ся один за другим будинки рідного міста, аж поки й зовсїм не зникли за синьо-прозорим обрієм.

*) При обсужденню конкурсових статей, авторові цього оповідання присуджено першу нагороду. **Редакція.**

Боїть ся полїтики—а сам полїтик!

(Картинка з тоборового життя).

(*Пізно вечером. У чайнї з вікна зиркають скарбники чайнї на годинник й ждуть 8. год.; голова чайнї також закочує рукав й глипає на свій годинник, який все показує ½ 7. год.—Там знов у кутику запивають ще два земляки вечірню „болтушку“ теплим чайом... А он на самій серединї чайнї, біля облупаного стовпа стоїть гурток людий й живо балакають та сміють ся*).

Терентїй: (*землячок із курської суберніï хоче тїкати від „укр. полїтики“ до своїх кацапів, як каже, в Ерфурт*).

...Та чого ж ви сьмійотєсь, чудаки? От невіри... за чим менї брехать, що я Українець, коли я Великорос...

Грицько: (*з гурту*) Великорос, а не вміє по великоруськи й балакати!.. (*всї сміють ся*).

Терентїй: Балакати.. хе-хе-хе, балакати!... мало що балакати.. а я полїтики вашої не хочу, от що—вона менї не нужна....

Сидір: (*з гурту*) А ви думаєте, що між вашими кацапами в Ерфуртї полїтики немає?

Терентїй: Е, нї брат, руський народ не такой як етї Вкраїнци... руський народ не требуєть України—він має свого царя і начальство і знає, що єго треба слухати. Руський народ хоче только равноправностї, щоб з наших людей були і начальство і єднорали і в правітельстві даже щоб наші були... от чого руський народ требуєть; нїкакая Україна єму нє нужна....

Грицько: Так вам не треба України, точому ж ви нам мішаєте.. віддїлить ся від вас... Бач який....

Терентїй: Хе-хе-хе, мішаєте... мішаєте...канєчно мішаємо... бач Росія зараз велика, правда?..

Всї: Правда, земляче.

Терентїй... Так і знайте, коли ви, Українци отдїлите ся од Росії, а там Поляки собі, Кавказцї собі захочуть отдїлитись... а з Росії що тодї буде?... (*Всї в сміх — земляк здивований дивить ся на їх...*) Ето нє смєх.... Вже два годи воюють і Росії не могуть розбіть, а коли ета ваша Україна отдєлїть ся тодї конєчно й за два—три месїца могуть ґерманци ілї хто инший зявоювать Расєю....

Грицько:... Он як, а каже, що боїться полїтики....

Терентїй: (*смієть ся*) Канєчно бою ся.... я тільки за равностью дам голову срубать....

Салдати весело розмовляли, реготали ся, перекидали ся ріжними дотепами, та видко було по їх обличах, що робили вони се навмисне й з зусиллєм, щоб заглушити в собі якийсь внутрішнїй біль.

Один тільки К... ще як ускочив у ваґон та як упав у куток, то так і досї лежав, обнявши голову руками. Тїло його тремтїло й здрігало ся: він плакав.

Я підійшов до його й почав його розважати.

— Чого ти плачиш товаришу?—питаю я його. Яке тяжке горе хочеш вилити своїми слїзьми? Сльозами моря не напоїш, тай горю не поможеш. Коли вже судило ся заглянути смерти в очі, то не треба впадати в одчай. А може доля зглянеть ся над нами й ми ще повернемось туди, відкіль вона нас оце нагло вирвала проти нашої волї.

Він поволї підняв голову, глянув на мене, так нїби шукав очима в мене відповідї на свої думки, й вимовив:

— Тяжко, невимовно тяжко на душі! Розпука бере, коли подумаєш, як то дешево віддаєш своє життє. І за що, за кого? За того лютого ката, котрий, щоб продовжити близький кінець свого панування над обезславленим, обездоленим його коронованими попередниками, такими ж катами, моїм рідним народом!? За того, котрий простяг вимиті в народнїй крови пазурі свої, щоб загарбати, взять у домовину свого власного царату, останнїй куточок, де ще палає огонь любови до рідного краю, й надїя на кращу його будучину. Ах! Який тяжкий, непростимий гріх бере на свою душу той, хто свідомо йде виконувати це сатаниньске дїло!..

Поїзд летїв і одноманїтно та рівномірно одбивав своє: так! так! так!

Це так нїби говорило: так, так, вас темних, забитих, зацькованих царськими чиновниками та попами будуть гнати на убій, як овець, будуть пити вашу кров і в полї і дома, аж поки з ваших дужих стомілїонових грудий не вирветь ся грізний крик до своїх катів—людоїдів:

—Годї торгувати нами, годї пити нашу кров! Ми не раби, ми люди!

І так сумно було менї, так боляче стискало ся серце від думки одної, що скривджений добрий народ мовчки й покірно, як той раб, зносить таку тяжку наругу над собою, що не кричить на весь світ про заподїяну йому найтяжчу кривду.

Три днї й три ночі їхали ми желїзницею. Потім богато днїв ішли пішки.

Всюди по дорозї ми бачили сумні слїди російського наїзду.

Сидір: Вкраїнці також хочуть рівності...

Терентій: (*не дає докінчити*) Якой равности... ви только й хочете від руського народу отдєліть ся!...

Грицько.. А ви цього не хочете?...

Терентій: Та не тільки я—а ведь весь руський народ не хоче щоб Україна отдєліла ся од його.... канєчно не захоче...

Сидір: Чому ж народ руський не хоче, щоб Україна була самостійна?..

Терентій: Хе-хе-хе.. якой ви чудак... якби Україна отдєліласъ тодї б каждій з Українцев мав по 20, або 30 десятин землї, а руський чоловік мав би только 2, або 3 десятини землї.... от почому мусить руський народ противити ся вашій Україні... (*сміється ся*)

Всї (*вибухають сміхом*) Бач який полїтик?.. ха-ха-ха!..

Терентій: Хе-хе-хе... чого ви чудаки й сміється сь... Хе-хе-хе....

Голос із надвору: На смотр!...

(*Всї сміючись розходять ся. Чути голоси:* „Прощай земляк! Щасти, Боже, в Ерфуртї від полїтики сховать ся!“)

Терентій: Чудакі, єй Богу чудакі! Что с вами говорить?! Ет!...

Михайлівський.

Із таборового життя.

1) Віче. В суботу 30/IX відбуло ся загальнотаборове віче з двома точками: а) таборові справи й б) світові події. Із дискусій виявило ся, що винна в тому, що хлїб не роздають вчасно, не комендатура й не хто инший, а сам червоний хрест, що все обіцяє прислати свого представника, а обіцянок своїх не одержує.

Дуже жваві дискусії викликало внесеннє одного з товаришів про вибір роздавочного комітету для подарунків, а також для зносин із червоним хрестом; також порушили й справу таборової запомогової каси. Це було тим більше приємним явищем, що тепер справа запомогової каси виходить від самого загалу, що в цьому вони самі побачили потребу. Після довгих дискусій вибрали комісію із 6-ти чоловік, яка має на слїдуюче віче предложити регулямін роздавочної комісії й проєкт орґанїзації таборової запомогової каси.

Довідали ся товариші й про найважнїщі події на фронтї. На ширший огляд світових подій не стало часу.

.....

2) Чайня. Загальні збори кооперативної чайнї, що мали відбути ся в неділю 1. жовтня, через те, що члени не зійшли ся в потрібній кількости

Нарештї прибули ми в село Б... у східній Галичинї й нас зараз же загнали в окопи, що були поперед сього села.

Обзнайомивши ся з місцевістю, на третїй день я пішов до найближчих хат купити чогось їсти. Зовнї не було нїяких признак, що в тих хатах живуть люди. Заходжу до тої, що стояла над яром у садочку. В хатї було вбого, але надзвичайно чисто. Скрізь видно дбайливу руку господинї. В нїй побачив я стару бабу, молодицю й двоє дїтий. Моя несподївана поява спершу трохи збентежила мешканців, але від того, певно, що я привітав ся до них по нашому, вони повеселїщали й почали привітно до мене балакати.

Спочатку бідкались на те, що Москалї та козаки дуже знущають ся над ними граблять все, що де попадуть: сїно, збіжжє, бараболю, а на останку козаки приїхали й забрали останню корову.

А як почули, що я говорю до їх тою самою мовою, що й вони до мене, то це їх розохотило й молодиця почала ширше оповідати про рїжні, звичайні для „освободітєлєй братьєв славян“ вчинки. В очах її сьтив ся жах. Нарештї бачучи моє сердечне співчуттє в їх горі, молодиця сказала що її ґазда теж на війні, в сїчовому полку. Я тодї ще нїчого не знав про Сїчовиків і попросив її докладнїще розповісти менї про них.

Заручившись обіцянкою, що я не вжию її щирости на зле, вона менї розказала все, що знала про Сїчовиків та й ще дечого чимало.

Під час нашої розмови підійшов до мене й хлопчик Івась, якому на вигляд було років 3—4, і розглядаючи мою рушницю, запитав мене:

— А ти будеш убивати Сїчовиків?

Це мене відразу так уразило, що я розплакав ся, як дитина.

Я сказав йому, що я Сїчовиків убивати не буду і як би можна було то й сам би Сїчовиком зробив ся, щоб тільки бороти ся з нашим одвічним ворогом.

Довго там бути я не міг, бо пішов самовільно й пообіцявши прийти ще, вийшов із тяжкими думками. Менї все перед очима стояв загадковий для мене сьогочасний Сїчовик.

Тїлько що я відійшов від хати, як раптом і несподївано наткнув ся на ротного командїра, підпоручника К. Він так і накинув ся на мене, як мокрим рядном: „Ти ґдє хадїл средї ночі? Нє у мазєпінцев лї галїцїйскіх бил? Нє затєваєш лї с нїмі какую нїбудь раду? Сматрі мнє, сукін син, а то я тєбє пакажу Україну, анархіст ти етакой!“

А знав він мене ще з запасного баталїону в П... де зловив був мене одного разу за читаннєм ґазети „Рада“.

переносить ся на сьогоднї на 3. год. по обідї. Збори вважатимуть ся правними при всякій кількости присутнїх.

. . . . . .

„Т-во Воля." В понедїлок 2. жовтня відбули ся збори членів Т.-ва „Воля" (Соціальної Секції), на яких порішено деякі внутрішнї справи Т-ва. Між иншим ухвалено 4. товаришів послати в науку до таборової друкарнї вчити ся друкарського дїла, а також кількох товаришів послати до переплетнї.

На зборах 3. жовтня прочитано два реферати на слїдуючі теми 1) „Чому У.С.Д. ставить у своїй програмі аґрарне питаннє?" і „Що лучить пролетарія з сїльським робітником?"

Обидва реферати пройшли жваво, референти зуміли зацїкавити присутнїх.

Курс малюнків після перерви знову розпочав ся з 1. жовтня. Відбуваєть ся щодня від 9.—½12. год. перед обідом і від 2.—½6. год. по обідї. Малюють олівцями й фарбами. Курс дуже цїкавий. Спішіть записувати ся!

Загальні Збори Пресової секції відбули ся дня, 4. жовтня с. р. з таким порядком дня: 1)Звіт Редакцийного комітету, 2) Звіт Надзорчої Комісії, 3) Реферат про ґазету й проєкти комітету, 4) Вибір нового Редакцийного комітету, 5) Впис нових членів і 6) Вільні внесення. Докладне звідомлення подамо в слїдуючім числї.

ВІЙНА.

(від 27. вересня до 3. жовтня 1916.)

Французько-анґлїйський фронт.

Над річкою Сомою далї ведуть ся бої; там грохотять по обох боках щодня 4000 ґармат і се три четвертини дня і ночи. Про села за які борять ся обі сторони не можна говорити. З сїл остали ся тільки звалища й руїни, серед яких сторчать пнї безлистих дерев. Щодня пересїчно падає там 4600 люда, з того 900 убитих. З 50,000 км. здобули союзники тілько 0,03% на що втратили ½ мілїона вийська.

Росийсько-волинський фронт.

27. і 28. вересня робили Росіяни наступ на Свинюхи в напрямі Володимира-Волинського. Але він не вдав ся. Втратили 3000 людий, 41 офицерів до неволї; 17 скорострілів, 2 ґармати забрали Нїмцї. На 3. жовтня приготовляли великий наступ знов. Потяґ за потяґом їхали нові сили з Ровна і Київа на фронт. 3. жовтня робили 17 наступів приступом по сильнім огнї артилєрії. Брали участь в тій битві два ґвардийські і 4. сибірський полки. Не щадив Брусїлов нї людий нї муніції. То мав бути найбільший наступ з росийського фронту від початку війни. Але й він не вдав ся.

Я взяв лїниво під козирьок, повернув ся, мовчки й майже не дослухавши його лайки, ображений у своїх найкращих почуваннях із зіпсованим вражіннєм, яке зробила на мене розмова з молодицею, пішов до окопів.

Ідучи, я знову почав думати про Сїчовиків і хоч нїяк не міг собі уявити, які вони ті Сїчовики на вигляд, менї вони здавали ся надзвичайно милими, приваблюючими. Вони воскресили славну минувшину Запорожської Сїчи, вони показали нам як треба боротись за великі ідеї, бо вони ж славні сини великого народу, для святого дїла визволення України кинули радо тихий рідний закуток, лишили всїх найдорожчих серцю, забули про свої мрії й особисті бажання, а свідомо пішли проти тирана півночі, проти відвічного ворога й гнобителя нашого роду, щоб знищити його, порвати кайдани, окропити своєю кровю волю України.

І передімною виринали з давної минувшини тїни славних їх предків, борців за святую волю-правду.

А тисячі могил, де поховали найкращих синів українського народу, безлїч хрестів, які вкрили нещасний наш край, стояли менї перед очима і краяли серце.

Тисячі пекельних дум промайнули менї в голові. Я почував, що зараз можу сїсти на землю, схопити голову в руки й ридати.

Два місяцї ми стояли в тому селї й я мало не щодня потай бігав до хати над яром. Я носив туди все, що мав у себе: хлїб, цукор, грошi.

А менї там розказували про безчислені муки й зла, які їм заподїювано ворогами правди-сонця, про славних безстрашних лицарів, що пішли в смертельний бій на поклик власної совісти.

Одного чудового весняного ранку, ледви я задрімав в окопі, як прокинувся від страшенного гуку. Спершу менї здало ся що це кошмар, але то була страшна дїйсність. Кругом несамовито ревіли гармати. Зі скаженим тріском що хвилини по 5 в одному місцї розривали ся знаряди. Окопи зрівняло з землею. Клекотїв град скорострілів. Дріжала земля. Величезні стовпи куряви від розриву знарядів підіймали ся з землї й змішували ся з клубками шрапнельного диму. Тяжкі стогони ранених краяли серце. Сонце своїм гарячим промінням гріло свіжі трупи.

В недалекому віддаленнї від боєвої лїннїї, ми примушені були віддати ся до рук „ворогів". Вели нас тим самим селом. Я обернув ся в той бік, де була хатина над яром, але від неї зістало ся одно попілище...

С. Зубченко.

Росийсько-галицький фронт.

30. вересня робили Росіяни наступ на желїзницю Броди-Красне і до Золочева. Втратили знов 1500 людий, а наступ не вдав ся. Посунули ся о кілька сот метрів коло Бережан.

Семиргородсько-румунський фронт.

Румуни ввійшли до Семиргороду з великими арміями. Перша армія увійшла під Германштадт із півдня, друга і східня вступила від сходу. Але під Германштадом 1. жовтня вдарили на них австро-угорські війська в середині, а нїмецькі обома крилами. Тимчасом баварські зайшли їх ззаду і зайняли перехід Червоної вежі. Наслїдком цього ціла перша армія пропала. До неволї взято 3000, решта утїкла стежками у високі гори. Але амунїцію забрали вороги. 13. гармат, 2 лїтаки, 10 льокомотивів, 300 возів желїзничих, 200 возів амуниції, 270 возів провіянту і багато знарядів. Катастрофа цїєї армії спровадила нїмецькі війська на румунську землю на південь від переходу Червоної Вежі. Ціла Волощина є загрожена, а Букарешт горить запалений бомбами.

Румунсько-росийський фронт у Добруджі.

Підмога росийських військ здержала похід болгарсько-нїмецької армії під проводом Макензена. Вона стоїть 20 верст перед желїзницею Черна вода-Констанца, ся желїзниця йде через Дунай. Та міст на Дунаю розбили нїмецькі лїтаки, через се перервана комунїкація для війська.

Із українського життя.

УКРАЇНСЬКІ СЇЧОВІ СТРІЛЬЦЇ Й ТУРКИ.

В останнїх боях коло Бережан Турки, в наслїдок завзятого бою з переважаючими росийськими силами, втратили дуже важне становище. На допомогу Туркам прийшли Стрільцї й відзискали втрачене становище та відперли Москалїв кілька кільометрів взад, при чім взяли до неволї понад 300 люда з офіцерами. За це дістали Стрільцї з усїх сторін признання й письменну похвалу від дивізії, в якій піднесено хоробрість і завзятість українського стрілецтва. Багато офіцерів та Стрільцїв предложено до військового відзначення австрийській та нїмецькій команди. Командант турецької дивізії теж зажадав спис усїх офіцерів і Стрільцїв, які брали участь в протинаступі, в цїли відзначення.

УКРАЇНСЬКИЙ РУХ У РОСІЇ.

„Украінская Жізнь“ доносить, що член Думи від Полтавщини Українець Коваленко (правий) на Зборах земства в Полтаві проголосив заяву, в котрій він зазначує потребу розвитку української штуки й культури, а також жадає признання прав для української мови. На його думку треба завести в середнїх школах і учительських семинаріях, а також заснувати катедри на унїверситетах у Київі, Харкові та Одесї в українській мові. Ці домагання він має предложити в Думі.

НЕ ДОЗВОЛЕНО УКРАЇНСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ.

„Газета Польська,“ що виходить у Москві, подає в ч. 235. вістку, що відомий український дїяч землевласник Шемет робив заходи о дозвіл на відкриття в Лубнях гімназії з українською викладовою мовою. Київська наукова округа не дала на це дозволу й Шемет подає прохання до мінїстерства просвіти.

ЗАБОРОНА УКРАЇНСЬКОЇ КНИЖКИ.

Газета „Рєч“ з 9. серпня повідомляє, що накладено арешт на українську книжку: „Чому наша земля зветь ся Україною?“

Вісти з Росії й зі світа.

ПЕРЕД ОДКРИТТЄМ ДУМИ.

Як доносять часописи, в Росії панує горячка перед одкриттєм Думи. Лїві партії мають значну перевагу над правительством тому, що в Державній Радї сварила ся поступова більшість, а до неї прилучив ся й центр. Тому правительство опинило ся в непевному становищі й думає відсунути відкриттє Думи.

РЕЗОЛЮЦІЯ НЇМЕЦЬКИХ СОЦ.-ДЕМОКРАТІВ.

На другому засїданнї нїмецької соц.-демократії ухвалена 251. голосами проти 5. така резолюція:

„Нїмеччина воює для самооборони й тим виправдуєть ся постанова соц.-демократів одбити всї удари ворогів проти Нїмеччини й її союзників.“

Далї нарада признала, що для боротьби з капіталїзмом треба відновити міжнародний соціялїстичний союз. Завданнє уряду нїмецької соц.-демократії поновити розірвані звязки.

Нарада жадає, щоби правительство безупинно працювало для закінчення війни.

ЗМІНА В РОСИЙСЬКІМ КАБІНЕТЇ.

Мінїстром внутрішнїх справ іменовано Протопопова, звісного з переговорів із Нїмцями в Швецїї. На мінїстра президента ставить ся Шуваєва. Се рівняєть ся введеню мілїтарної диктатури (самовластя) в Росії.

Переписка редакції.

Тов. Касянчук. Ваше оповіданнє: „На сценї і поза сценою“ годить ся до друку. Піде до друку в найблизчому числїї

Тов. Селянин. Оповіданнє: „Таборові інтелїґенти“ до друку годить ся. Пишіть. Маєте хист.

Роб. ком. фаб. Шарфе Франкфурт-на-Майнї. Листа Вашого одержали. Будемо старати ся ваше проханнє задовольнити.

Тов. Донецький. Оповіданнє: „За Богом молитва, а за царем служба не пропадає“ до друку не надаєть ся. Оповіданнєм: „ Наїв ся“ скористаємо ся.

МІСЯЧНЕ ЗВІДОМЛЕННЄ кооперативної чайні за м. вересень 1916. року.

РАХУНОК КАСИ.

ПРИБУТКИ.	мар.	ф.	ВИДАТКИ.	мар.	ф.
Решта на 1-е вересня	543	17	На закупку краму й майна	2414	01
Паєвого	84	50	Винагорода членам управи, служащим, канцелярські й инші страти	197	64
Краму	7840	09	Боргу	3702	65
За ящики від товару	3	15	Звернено паїв	7	80
Жертвених на волинські школи		30	Видано девіденди	160	40
			Видано Соціяльній Секції	57	40
			Решта на 1-е жовтня	1931	31
Білянс	8471	21	Білянс	8471	21

РАХУНОК КРАМУ.

ПРИБУТКИ.	мар.	ф.	ВИДАТКИ.	мар.	ф.
Решта на 1-е вересня	2920	90	Продано за вересень	7966	95
Краму	6615	09			
Загального зиску за вересень	998	41	Решта на 1-е жовтня.	2567	45
Білянс	10534	40	Білянс	10534	40

РАХУНОК ЗИСКІВ і СТРАТ

ПРИБУТКИ.	мар.	ф.	ВИДАТКИ.	мар.	ф.
Загального зиску за крам.	998	41	Торгові страти	25	90
Від продажі банок і ящиків	3	15	Канцелярські прилади	11	81
Випадковий зиск на крамі	10	50	Куплено майна	34	95
			Винагорода служащ. і робітникам	136	25
			Витрачено за вересень какао	123	85
			Зіпсовано краму	3	01
			Виплачено за статут	35	—
			На ґазету	1	38
			Чистого зиску за вересень	639	91
Білянс	1012	06	Білянс	1012	06

БІЛЯНС на 1-е жовтня 1916. року.

АКТИВ.	мар.	ф.	ПАСИВ.	мар.	ф.
У касї готівкою	1931	31	Капітали:		
Краму	2567	45	Паєвий	434	40
			Нерухомий	30	—
			Запасний	767	74
			Фондовий	158	27
			Борг	1453	10
			Невиданої девіденди	545	26
			Прибуток з минулих місяців	470	08
			Чистий зиск за вересень	639	91
Білянс	4498	76	Білянс	4498	76

ЧЛЕНИ

	Членів	Сума паїв. мар.	ф.
На 1-е вересня було членів	976	357	70
За вересень уписало ся	165	84	50
„ „ виписало ся	20	7	80
На 1-ше жовтня числить ся членів	1121	434	40

УПРАВА.

З друкарнї „Союза Визволення України“ в таборі Вецляр.

ПРОСВІТНИЙ ЛИСТОК

ПОЛОНЕНИХ УКРАЇНЦІВ У ВЕЦЛЯРІ.

Виходить кожної неділї. Ціна одного примірника 2 фен.

Дрібні рукописи редакція авторам не звертає.

Ч. 28. Вецляр, 15. жовтня 1916. р. Р. II.

Передплачуйте нашу часопись „ПРОСВІТНИЙ ЛИСТОК“.

Місячна передплата виносить тільки 10 фен.

Політичний підступ.

Визначний провідник кадетів (конституційно-демократична партія) п. Мілюков під час свого останнього побуту в Швайцарії умістив в українському місячнику „L'Ukraine“ (друкуєть ся французською мовою) заяву, в котрій зазначає становище своєї партії і взагалї поступовців до нашої справи. Заява досить довга, але не ясна й не щира, а головно дуже суперечна. Подаємо тут головнїщі уступи з неї:

„З початком війни, коли становище Українців супроти війни і воюючих ґруп держав не було ще ясне, конституційно-демократична партія виробила проєкт широкої культурної й адмінїстративної автономії земель, заселених Українцями“.

Так урочисто почав п. Мілюков свою заяву, не згадуючи одначе, коли й де оголошено було кадетський проєкт, бо Українцї щось про його нїчого не чули.

„Тим часом,—читаємо далї в заяві Мілюкова,—українське громадяство не тільки з Галичини, але також із Росії показувало ся з ходом війни що раз більше непримиримим. Се утворило майже непоборимі трудноші не тільки для пропаґанди партії, але також для моєї (Мілюкової) особистої пропаґанди. Та не зважаючи на се, коли в Думі утворив ся поступовий блюк і коли він почав займати ся національним питанням взагалї і зокрема українським, став він, взагалї беручи, на становищі партії кадетів і рішив домагати ся деяких уступок для України“.

Замість широкої автономії маємо тепер лише деякі уступки! А ще кілька рядків нижче читаємо, що кадети „примушені здержати ся від усякої публичної заяви в Думі про українську справу“, бо, як від щирого серця признаєть ся п. Мілюков, налякали ся реакційних партій, які, мовляв, тероризували правительство українськими симпатіями для центральних держав та приготованнєм до оружного повстання.

„Та хоч всяка дискусія в Думі про українську справу була неможлива—каже Мілюков,—поступовий бльок не переставав далї студіювати се питаннє. Що більше, він ще поглибив студійованнє сього питання, запевнивши собі співробітництво відомого українського історика проф. Грушевського. В порозуміню з ним виробив бльок цїлий ряд мір, які прийнято в програму поступового бльоку в українській справі. В порозуміню з проф. Грушевським виробляє бльок також инші тези, які, хоч досї не ввійшли ще в його програму, одначе певне будуть прийняті до неї".

Як бачимо, поступовцї й кадети задовольняють ся тепер вже тільки студійованнєм нашого питаня; про якісь права для українського народу й не згадують. А щоб це студійованнє виглядало краще, щоб можна було ним обдурити Українців, спритні кадети силоміць тягнуть до свого табору нашого славного історика проф. Грушевського. Знають-бо, що людина, якій закидають державну зраду, не може тепер протестувати печатно проти кадетських заяв. Та ми певні, що є це звичайна провокація, на яку ні нас, ні нашого шановного історика не пощастить кадетам піймати.

Для чого одначе п. Мілюков старає ся так, чому побиває ся нашою справою? Дуже просто. Він хоче облесливими словами оплутати нас, навернути наше серце до Росії, до тої Росії, яка вже понад двістї пятьдесять років знущаєть ся над нами, нищить нашу культуру, до тої Росії, що вкрала навіть наше імя, нашу історію!

І чи можемо ми взагалї вірити на слово кадетам, які власне устами Мілюкова нїчого реального не кажуть? Чи можемо ми вірити тим панкам, які навіть свій народ продали правительству під час останньої революції й за обіцянки мінїстерських місць допомогли врятувати абсолютизм? А тепер, коли ми поставили нашу справу на суд усього культурного світу, коли вона набрала великого значіння, безсоромні кадетські крамарі й нас хочуть купити підступом, щоб потім продати російському правительству за добру цїну.

Та ми не дамо себе ошукати, бо добре знаємо, бо твердо переконані, що не в спілцї, а тільки віддїленню від деспотичної Росії краща доля нашої нації, краща доля десятків мілїонів Українського робочого народу. Ми віримо, і заявляємо разом із Союзом визволення України, що тільки на руїнах деспотичної імперії, сеї тюрми народів, встане.

Вільна Самостійна Україна!

Звірства в росийських вязницях.

Реферат з бесїди Francis de Pressensé, предсїдателя французької лїги людських і горожанських прав виголошеної дня 13. лютого 1913. р. в. Парижі під проводом **Вери Фіґнер,** революціонерки з часів „Народної волї".

Толстой оповідає, що кара смерти була така чужа в росийських звичаях, що через довгі лїта в сїй великій державі був один одинокий кат (палач).

Нині відносини сильно відмінили ся, смерть панує всюди. Як хочемо зясувати собі докладно образ числа жертв, що коштувала росийська революція за останнїх вісїм лїт, то мусимо після петербурґської часописї „Современьонний мір" вчислити всї ті позасудові екзекуції у погромах Жидів і карних експедиціях, у смертних походах чорної сотнї, тої банди злобних провокаторів і звичайних злочинців. Там є числа, що подає ся часопись про погроми Жидів і карні експедиції (з років 1906--10): 21.183 убитих, 31.117 раненых; тільки в балтийських провінціях від 1, грудня 1905. до 1. лютого 1906. карними експедиціями покарано 959 людий, а то: 18 повішено 621, розстріляно й 320 убито в боротьбі.

Але залишімо цї числа, що означають тільки побічні жертви протиреволюції. Держімо ся тільки чисел так званих судових засудів. Тут є статистика вище наведеної часописї. Протягом пяти лїт, із 1906. до 1911. р. взагалї через полїтичні провини всїлякого рода в Росії засуджено судом 37.620 людий, то є: 7.524 людий річно, 627 місячно, 20 денно. Сюди входять засуди за участь у полїтичних рухах масових, як наводить ся урядово, числом не менше як 19.145, то є більше як 50%. А на присуди за полїтичну пропаґанду, за привину належення до нелеґальних товариств, за пресові проступки припадає 9.323, то є 25%.

Звернїмо ся тепер до засудів на смерть у періодї 1906-1911. р. За цей час покарано більше як 8.100, між тим за полїтичні провини 5.735; опісля 4.306 засудів, з того 3.741 за полїтичні провини. В протиставленню до 80 лїтнього часу загальне число засудів на смерть за ріжні провини, всїх учасників у польському повстанню—1008, за полїтичний злочин 623 і загальне число здебільшого полїтичних засудів було 525. От же

На сцені й поза сценою.

Коли ви прийдете до чайні, випєте шклянку какао, або чаю й підете до дверий, щоби вийти, то я б вас просив виходити не через ті двері, що виходять на вулицю, а через супротилежні. Як тільки ви вийдете з дверий і підете просто—ви тут о два кроки зупинитесь перед дротяною загородою в сяжень заввишки. Коли підете праворуч—ви можете вийти до „Народнього Дому“, або куди вам забажаєть ся. Коли ж підете лїворуч, то дізнаєтесь дечого цїкавого. Тому я б вам порадив піти лїворуч.

Коли ви підете так як я вам раджу, тут же таки лїворуч, ви зауважите перші двері, а як кинете на них знечевя свій погляд—ви побачите на них невеличку біленьку табличку, на котрій написано здоровими чорними лїтерами: „Артисти“.

Не дивниця, коли після того, як ви прочитаєте таку напись, раптом вами опанує якесь надзвичайне небуденне почуття. Вам зараз пригадаєть ся театр: сцена, закрита червоною, чи то якоюсь иншою заслоною; перед сценою грає орхестра; чути дзвінок, другий, третїй, заслона величаво підіймаєть ся й ви бачите садок, чи то нутро хати, нашої рідної української хати: піч розмальована, білі стїни, приоздоблені рушниками й т. ин. Виходять люди, справжні люди: старі, з бородами й довгими сивими вусами, й молоді юнаки, одягнені по нашому—в жупанах, у широких синїх штанях, у вишиваних сорочках, у високих шапках. А ось і дївчата—у квітках, корсетках, червоних чоботях, на грудях гарне намисто,—і всї говорять так гарно, по нашому, мельодійною українською мовою.

—Та ж се наші люди!—хочеть ся крикнути вам.

Онде старий сивий дїдусь щось лагідно промовляє до юнака, що стоїть перед ним, соромно похиливши свій погляд до землї, а онде старенька щось промовляє до дївчини, що сидить біля столу й щось вишиває, тихенько співаючи.

—Боже мій,—думаєте ви, та то мій батько, моя мати, мій брат, сестра... А онде їх багато: братів, сестер. Я їх усїх бачив там, далеко в милому, рідному краю. Ось вони всї тут: говорять, радїють, співають, танцюють, а при кінцї плачуть, бють ся й умірають.

І сидите ви мов зачаровані, на хвилину забуваєте сю сувору дїйсність і думками перелїтаєте в життя казки.

Раптом ви прокидаєтесь мов зі сну й вам здаєть ся, що вас хтось обморочив,—але ви не хочете вірити. Нї, так щиро говорили співали... Нї, то справжнє життя; його показували артисти.

—Артисти! Милі мої артисти! Дайте я вас поцїлую за вашу щирість!—хочеть ся вам закричати.

за 80 років—525, а за пять лїт 3.741 засудів на смерть. Зложім усї числа, взявши період од року 1908. до 1911. Тут зявляєть ся слїдуючий образ: полїтичних засудів у р. 1908:—1959 (у 1908. році почала тріуфрувати протиреволюція) р. 1909.—1435, р. 1910.—438, р. 1911.—257; взагалї за чотири роки, після тріумфу протиреволюції 4489 засудів на смерть. Виконано їх: 782 у р. 1908; 583 у р. 1909; 129 у р. 1910.; 58 у р. 1911.—взагалї 1552.

Може зясував ся в криміналїстицї погляд, що кара на смерть найстрашнїща кара. Дивовижний блуд Є доказано, найбільша частина простих проступників боять ся більше безконечної, скучної неволї в тюрмі, нїж скорої, дикої траґедії смерти, оскільке се доторкаєть ся людий, що добровільно жертвували життя великій ідеї. Вони мученики! Вони приносять цю жертву з самовідреченнєм, що инколи переходить у радість. Ми маємо неопровержимі документи на це, які подає росийський письменник Українець Короленко в рядї статей про кару на смерть.

От що пише один із молодих людий перед засудом до рідні: „Я прошу вес, не плачте! Будьте горді на свого сина, я вмірaю спокійно й дивлю ся сміливо смерти в лице. Я не бою ся її. Я дуже щасливий, що мої муки кінчать ся. Мене засуджено 29. жовтня, а тепер є 22. падалиста—і вже майже північ, або 1. година рано. Я дуже радий, я є гордий, що вмірaю без трівоги. То є моє прощанне! Я цїлую Вас, Батьку й Мати, Василю, Іване, Катрусю, Марусе, Варваро! Здорові будьте, здорові будьте—Микола Котель“.

Отже найгірша не є нечайна скора кара смерти. Найгірше—і правительство се знає—є мука ожиданя, непевність, особливо коли надїя і розпука напереміну бють ся в увязненім. Ось такий лист засудженого: „Я чую кроки і припадаю до дверий—нї, се була знову непотрібна трівога: то були кроки доглядача. Страшенна смертна тиша давить мене. Я задушу ся. Моя голова здаєть ся менї з олива й упадає без сили на подушку. Так, смерть є тут, цїлком близько мене. Я чую її зимний подих; її страшне лице стоїть менї перед очима. Як пробуджу ся вранцї, то тїшу ся як дитина, що я живу ще, ще маю один день перед собою, щоби зажити життєм. Але що за ночі! Але час

І ось ви тепер перед дверима, де мешкають сї „щирі“ люди. У вас зявляєть ся велика цїкавість зайти до мешкання; вам хочеть ся поглянути на їх приватне життя. О, та вони ж мусять бути щирі-прещирі, Українці! А що найцїкавіще й найславнїще у їхньому приватному життю, так се те, що мабуть не почуєш уже московської мови. Ба таки й справдї, хиба ж позволять вони себе понижати, говорячи, як то кажуть, тією „казьонню“ мовою, або ще й того гірше—„салдацькою“?

Так думаєте ви й вас ще більше кортить зайти до середини. Вас кортить відчинити двері.

Стрівай, щось написано! Трошки низче таблички, на котрій написано „ Артисти“, на великій паперовій картцї, великими лїтерами надруковано: „Просимо без дїла не заходити!“ Надруковано по-українські, так що від однієї написи віє чимось українським, якимсь українським духом вас обдає.

Що?.. Прислухаєтесь і не вірите. Вам здало ся нїби крізь відчинене вікно, мимо вашого вуха, мов стрільно на позиції, просвистала московська лайка, вдарила ся об стїну кухнї, розірвала ся й розсипала ся по всьому пятому бльоцї; полетїли оскілки геть аж у осьмий бльок і, мов „удушливими ґазами“, наповнили таборову атмосферу. Але то вам певно тільки здало ся. Вас все ж таки тягне зайти до середини, але ви не осмілюєтесь, бо „без дїла“ заборонено. Ви стоїте в нерішучости. Але я вам таки раджу зайти; винайти якунебудь приключку й зайти.

І ось ви зайшли. Простора кімната, на стїнах багато ріжних малюнків, а між ними й образ Т. Шевченка.

—О, се гарно!—думаєте ви.

Коли ви спитаєте, чи тут мешкає такий-то, вам дадуть відповідь: „здєсь“, або: „нєт“.

—О, се погано!—думаєте ви.

Осьде стоять біля стола й щось читають. Се вам подобаєть ся. Але онде за другим столом зібрала ся кумпанїя невеличка, але як то кажуть тепла й ведуть суперечку щиро-московською мовою, немов хоче доказати один другому, хто краще балакає по московськи.

—О, се погано! Се вже зовсїм паскудно!—думаєте ви.

Що? Ви зневірили ся? Вам хочеть ся плюнути? Стрівайте, ви ж самі хотїли їх цїлувати там, на сценї!

Що? У вас сльози на очах, вам жаль стискає серце? Нїчого, не тужіть, не все зразу. Поволї всї дійдуть до свідомости й зрозуміють, що передусїм треба говорити виключно по українськи, шанувати свою рідну мову, й завше ставити її на першому плянї.

—Дай то, Боже, наперед лїпше!—думаєте ви й тяжко зітхнувши, виходите все таки з надїєю, що вони схаменуть ся.

М. Касянчук.

уже кінчити! Вже майже 2 години ночі. Я можу спокійно заснути—вже не прийдуть сьогодні щоби мене відвести... (на шибеницю).

Короленко описав казнь із давнїщих часів, коли засуджений прощав ся серед зворушення зі світом, уклонюючись на північ, південь, схід і захід. Тепер робить ся се зовсїм інакше в Росії. От як описує оден засуджений на смерть повішення своїх приятелїв: „5. падолиста вечером прийшов директор вязниці до нашої келії і запевнив нас, що наші засуджені на смерть приятелї—помилувані! В дійсности се була тільки вишукана брехня. Він знав добре, що засуд відбудеть ся слїдуючої ночі. Засуджені не довідали ся нїчого, аж їх зачали вішати, і не могли навіть попрощати ся зі своїми товаришами. Коло півночі заснув я не зауважуючи нїчого надзвичайного. О 3. год. вранці пробудив ся я, хтось кричав: нас виводять! Я буджу товаришів і біжу до вікна. В корідорі бачу салдатів. Потім чути дзенькіт кайданів і кроки по асфальтовій підлозї корідора. За хвилю пізнїще перейшло кілька салдатів попри вікно; між ними ступали чотирі засуджені. Вони були в сорочках. Їх стягнено з постелї, не оставивши їм часу загорнути ся. Брязкіт кайданів, стукіт кротів*), здушений шепіт доглядачів перервав ся голосним хлипанням. Один із засуджених, Сурков, молодий чоловік може 20 лїт, плакав. Привели їх чотирох на подвіря, зняли з них кайдани і запровадили їх на місце кари. Був мороз тієї ночі. Віяв холодний вітер. Довкола мурів стояли салдати й козаки. Не було шибеницї, то заступила її пожарна драбина, що спирала ся на мур. Приведено засуджених, уставлено їх, прочитано їм засуд і сказано сповідати ся й причащати ся. Двоє відмовило ся, двоє прийняло причастє. Сурков хлипав без упину. Три инші потїшали його, як уміли. Один із них, Ногін, був дуже спокійний, мимо того, що був дуже молодий (17 лїт). І тодї почали їх вішати одного за другим; другі мусїли чекати, аж попереднї задубіють. Здавалось, що два доглядачі з нашої вязниці були катами (палачами). Вони мали маски, аби їх не пізнати було“...

Так воно відбуваєть ся тепер нїччю, коли обманено приятелїв, що хотїли попрощати ся. То є підле ремесло, що відбуваєть ся в темноті. Спо-

*) Черевиків.

Із таборового життя.

Загальні Збори Пресової секції відбули ся 3. жовтня с. р. з таким порядком дня: 1)Звіт Редакційного комітету, 2) Звіт Надзорчої Комісії, 3) Реферат про ґазету й проєкти комітету, 4) Вибір нового Редакційного комітету, 5) Вписс нових членів і 6) Вільні внесення.

Після звідомлень Комітету й Надзорчої Комісії, які збори приняли до відома, голова секції прочитав реферат про значіннє вільного друкованого слова взагалї й то тим більше, коли ми говоримо самі за себе, а далї перейшов до теперішнього стану нашої ґазети: які вона має хиби, чому не стоїть на своїй висотї й що робити, щоби полїпшити її стан, щоби вона стала популярнїщою між людьми.

Референт, зясовуючи теперішнє становище нашої часописї, вказав, що головними причинами недостачі оживлення було те, що до 1. вересня друкарня часописї знаходила ся в містї й більша частина полонених, які могли би підпирати її своїми працями, не мали з нею нїяких звязків, що в самому таборі життя ледви жевріло й це безумовно відбило ся на часописї, а головно, що майже цїлий час часопись підпирала ся тільки одиницями, ширші ж круги стояли осторонь, не дивлячи ся на те, що Комітет кілько разів закликав товаришів до участи й робив можливі заходи над полїпшеннєм стану часописи. При тому не було звязків із командами, звідкіля можна було б черпати матерял для часописї, а розсилка часописї по командах знаходила ся цїлковито в руках коман датури.

Широка дискусія по рефератї показала живу заінтересованість справою. В дискусії тов. голова Просвітного Видїлу навів висліди конференції голов Пр. Видїлів і Централї Союза та піднїс дотично реферату, що на його думку не грало великої ролї те, що часопись виходила в містї й що, як зазначив референт, у таборі через виїзд учеників не було живіщого життя. Головні бажання до редакційного комітету, щоби часопись оживляла життя через захоплювання загалу принціпіяльними питаннями, так національними як соціяльними, а не йшла за хвилевим настроєм у таборі та щоби Пресова секція зорганїзувала кольпортерство, оживила часопись новинками про всї події в таборі та приїднала найбільше членів завела конференції читачів. Ті думки обстоював також тов. П-ок.

Щоби полїпшити стан часописи збори рішили видавати часопись двічі на тиждень як найскорше, містити в часописї статї по можливости короткі, на ріжні теми й із ріжних галузий знання, а для цього притягнути до активної участи як найбільше членів ріжних орґанїзацій (тов. „Волї“, тов. „С.-Господар“ й инших), відкрити школу для виховання репортерів, читати реферати про ґазету на вічах, улаштовувати конференції для обговорювання таборової часописї й завести постійні зносини з робітничими командами.

Новий комітет приняв усї ці точки на увагу й заявив, що прикладе всїх своїх сил, щоби наша часопись стала необхідною річю кожного полоненого.

.....

Т-во „Сїльський Господар“. Як відомо читачам нашої ґазети, ще в липнї місяцї заснувало ся в нашому таборі с.-господарське товариство під назвою „Сїльський Господар“.

Мета т-ва освітити з ріжних боків дефекти в сїльському господарстві й передбачити всї можливі способидля усунення їх.

За короткий час (липень) своєї повної дїяльности т-во зуміло твердо стати на ноги й широко розпочати намічену в програмі дїяльність.

Школа т-ва з перших днїв відчинення показала свою витріваліть і живучість. Члени збільшують ся масово, коли при заснованню т-ва налїчувало ся 50—60 членів, то за місяць число їх збільшило ся до 100.

Крім школи, де члени могли набирати ся знання зі всїх галузий с. господарства (полеводство, скотарство, садівництво, бжільництво й т. п.), т-во зорганїзувало систему досвідів з пророщуванням насїння, а також перевело деякі досвіди з перерібкою овочів.

Бібліотека т-ва за короткий час збільшила ся майже в 2 рази й має літературу хоч небагату, але зі всїх галузий с.-господарства—де члени знов мають можливість доповнювати свої знання.

С.-господ. музей т-ва улаштовуєть ся відповідно до предметів школи т-ва.

По місячній дїяльности т-во змушене було припинити свою працю по наміченій програмі й обмежити ся лишень декотрими досвідними роботами по причинї відїзду членів на роботи.

Головну увагу звертає заряд т-ва в сей час на збільшення предметів музею, підготовку й закладку кімнатних досвідів і улаштовань досвідно-

дївають ся таким пониженнєм зломити енергію й силу тих, що мусять вмірати в такий противний ганьблячий спосіб.

От яким добромхотїла Росія зі своєю полїцїєю ущасливити Европу, визволивши її з, „ґерманскаго іга“...

В. II.

ЖЕРТВУЙТЕ
на
ВОЛИНСЬКІ ШКОЛИ!

В суботу 14. (Покрова) і в неділю 22. жовтня буде в каплиці богослуженнє від 9. год. рано,

У пятницю 21. жовтня від 9. год. рано сповідь.

У середу 18. жовтня читаннє пан-Отця.

го поля, щоби члени по поворотї з робіт мали матеріял для продовження практично-теоритичних занять в школї т-ва.

6. жовтня відбуло ся засїданнє заряду т-ва. Предметми обговорення були: дїяльність за минувший час і проєкти на будуче, поворіт членів із робіт і відчиненнє школи т-ва. Ухвалено науку в школї розпочати 12. жовтня.

Лекції мають відбувати ся щодня по обідї від $^1/_2$4.—$^1/_2$6. г. за винятком середи.

—**Віче.** В суботу 7. жовтня відбуло ся загально-таборове віче. На порядку дня було дві точки: таборові справи й реферат про світові події.

Після коротенького звіту голови табору, пішли ріжного роду злободневні заяви й люди хвилювали ся, обурювали ся, виявляючи це криком і гамом, так мов би вони перший раз зявили ся в салю Народнього дому.

На вічу обговорювала ся справа роздїлу хлїба в таборі й на командах. Із тих скарг, що підносили ся на вічу було видно, що на деяких командах роздїлом хлїба люди не задоволені, тому комітет постараєть ся про се довідати ся й розвязати непорозуміння.

Але ось із обуреннєм заявив один із т. інвалїдів:„ Кожного разу, що не станеть ся, звалюють на інвалїдів десятого бльоку, мовляв, то вороги українській справі. Коли так, то для чогож нас тут тримають? На що ж ваші товариші як ось В. говорять нїсенїтнипї, буцїм нас не відсилають тому, що ми не зорганїзовані, а коли були б зорганїзованими, то вже б давно нас одправили в Росію! Товариші інвалїди самн розуміють, що то залежить не від нас самих, а тільки від уряду, тому й не слїд одні других обвинувачувати. Зорганїзовувати ся ж потрібно також і для власної користи.

Піднесли, щоб лазню (баню) включити в межі табору. У відповідь на се вискакує один, мов той із печі, й кричить: „коли б сюди завше більше вас ходило, то була б і тут добра баня“. Піднїмаєть ся гамір, сміх. Цей добродїй уже не один раз обурював людий подібними жартами, тому на цей раз одержав належну відповідь.

Кілька тижнїв уже не виступав перед вічем усїми улюблений референт і тепер, як і кожного разу, його появу на підвишеннї віче нагородило гучними оплесками.

Із реферату т. Л-го віче довідало ся, що борби на фронтах хоч і дуже кріваві, але великих змін не зайшло. Виключаючи Балкан, по всїх инших фронтах борба йде лиш позиційна. За те в палїтичному життю все більший жах опановує людність за наслїдки війни й це найбільше відчуває Франція.

Також сказав новинку, що Американцї таки дуже турбують ся за миром.

Вони не задовольняють ся балачками, а дошукують ся найрадикальнїщих средств. Так Едисон винайшов такий апарат, що коли пустити ним електричну хвилю, то на кілька десять верстов уздовж винищить усїх людий, чи то пак коли поставити цей апарат на фронтї, то тодї анї гармата не перебє, анї птиця не перелетить, а про людий то вже й казати нема що.

.....

Просвітна Секція. 7. жовтня відбули ся загальні збори орґанїзаційно-просвітного гуртка „Просвітна Секція“ з таким порядком дня: читаннє протоколу, прийняттє нових членів, звіт управи й скарбника, реорганїзація секції, вибір нової управи й заснованнє учительских курсів.

По прочитанню й ухваленню протоколу, принято 13 нових членів. Ранїще чим зайнятись зборами секції скажу кілька слів про її завдання. Ідея секції—ширити поміж масою просвіту та національну свідомість, подавати їм орґанїзаторські знання та привчати до громадянського способу життя. Средствами для переведення цих завдань у життє є веденнє таборової школи, улаштованнє публичних концертів та відчитів, орґанїзація курсів, аґітація й читаннє по бльоках, провід бльокових орґанїзацій і т. д.

При обговоренню точки—реорґанїзація секції, багацько товаришів висказувало ся за те, щоб доступ до секції був можливий не тільки для таких товаришів, які перебірають на себе якусь самостійну працю, але й для таких, які хоч і не матимуть на собі подібних обовязків, але все таки своєю участю зприяли б ширшому розвиткові секції. Та через те, що справа реорґанїзації є досить ґрунтовна, конечне її рішеннє, як також і вибори нової управи, перенесено до другого засїдання на понедїлок 9. жовтня.

Усправі курсів винесено постанову розріжнити їх на дві категорії, а именно: на загально-просвітні курси для ширшого загалу та на конференції учителїв з більше спеціяльною метою познайомлення їх із модерною педаґоґікою та методою навчання й виховання, приннятою в заходнїй Европі. Також постановлено домагати ся від Генеральної Старшини, щоб вона дозволила Пр. С. уложити плян курсів та конференцій.

9. жовтня по довшій дискусії над реорґанїзацією секції товариші прийшли до того переконання, що інтерес справи промовляє за те, щоби в секцію були допущені й инші члени, яких називали деякі товариші пасивними, а не тільки такі, що перебірають на себе якусь самостійну працю і збори винесли відповідну цьому постанову.

На цих останнїх зборах вибрано нову управу секції.

Прикро зазначити, що один товариш вийшов зі секції з причини непорозуміння, яке виникло на ґрутнтї тактичної неодностайности. Та з другого боку приємно вражає те, що на зборах з приватної ініціятиви голови Пр. С. зібрано поміж членами її 29 м. 25 ф. на волинські школи.

.....

Генеральна Старшина. У суботу 7. жовтня Генеральна Старшина скінчила своє засїданнє, яке в чєтвер 5. жовтня було перервано покликаннєм голови до командатури у нагальній справі. На початку засїдання голова подав звіт із конференції голов Просвітних Видїлїві Централї С. В. У. в Берлїнї. У нїм він подав до відома, що тепер ро-

бота значно змінить ся, бо в таборі для наших потреб лишить ся тільки 500 людий. Вся вага праці перенесеть ся на робітничі команди, тому найважнїйщим средством національного й полїтичного освідомлюваня людий буде друковане слово—таборова ґазета, тому треба, щоб і наша ґазета виходила більше разів на тиждень. Повідомив, що тепер по робітничих командах будуть їздити мужі довіря й що в цїм напрямку дуже багато поступили наперед товариші раштатського табору.

Подав до відома також, що незабаром і таборова кантина перейде в наші руки й що тодї багато корисного винесуть товариші на рідну землю з науки товариського крамарства.

Справа курсів вищої освіти викликала дискусії.

Рішили відкрити популярні курси для ширшого загалу, а також застановити ся над одкриттєм учительських конференцій.

Рішено вибрати по кілька мужів довіря й застановити ся над видаваннєм ґазети 2 рази на тиждень, а коли можна, то й частїще.

Товариство кустарів. 7. жовтня в тов. кустарів відбуло ся чергове засїданнє, на якому крім обговорення біжучих справ, постановлено: установити одночасову членьску вкладку 30 ф., утворити запомогову касу для членів, відчисляти відсотки на волиньскі школи й на будівлю памятника помершим полоненим таб. Вецляр.

Так і кустар почуває себе дїйсним членом української організації.

.....

Чайня. У неділю 8. жовтня відбули ся загальні збори кооперативної чайнї. Звіти управи й ревізійної комісії були прийняті до відома без дискусій, за винятком деяких запитів у справах видатків.

Що до роздїлу зиску, то тут із чисто формальних зглядів виникли суперечки. У проєктї управи не було нїчого визначено на волинські школи. Один із товаришів звернув на це увагу й пропонував визначити на волинські школи 25%. Але не було ясно зформуровано чи з чистого зиску, чи зі суми, яка лишить ся після відчислення на девіденду й запасний капітал. Одні, опираючи ся на статут, доказували, що 25% можна вираховувати тільки зі суми, яка призначаєть ся на загальнокультурні цілї а другі були противних гадок і боронили своє становище, мовляв, що ухвала пройшла, щоб дати 25% від чистого зиску. Несправедливий закид зроблено одному з товаришів, не мов би він боронив свою думку з ворожости до рідної школи. З такими закидами слїд би бути трохи обережнїщим, бо вони вносять тільки недовірє й непорозуміннє між товаришів.

На памятник помершим із пропозиції управи припадало тільки 17 м. На заяву одного із товаришів, збори признали, що то замало й пожертвували 25% від суми дівіденди. Весь чистий зиск 639 м. 91 ф. поділено так: на виплату дівіденди 165 мар. 60 ф., запасний капітал 98 м. 11 ф. на волинські школи 150 м., на суспільну секцію 32 м. на Пресову секцію й т-во „Сїльський Господар“ по 30 м., на фонд українському синові 10 м. й винагорода управі 69 м. 20 ф.

Багато зауваг і навіть закидів од поодиноких членів було зроблено старій управі, але все ж дїяльність її признана корисною для спілки. Одно тільки недобре, що товариші неначе забувають про моральний обовязок кожного працювати для громади. Виходить, що члени управи працюють тільки ради винагороди, коли члени висказували ся проти видачі такому то нагороди, він заявив, щоб із нього вирахували ся за те, що не був на засїданнях кільки разів і не зявляв ся в чайнї. Неприятно вражає, коли чуєш, що хтось доказує, що він працював, а коли запитаєш, що зробив, виявляєть ся, що двічі сходив до міста заплатити гроші за крам. Треба, товариші, добре оцїнювати людий і тодї видавати нагороди, щоб то була справжна заслуга, а не подачка.

.....

Нарада учителів. На своїй нарадї товариші учителї пастановили, помимо загально-просвітних курсів, які відчиняють ся для ширшого загалу, розпочати з суботи, 14. жовтня, педаґоґічні конференції учителїв, які начають в таборовій народнїй школї. На цїй першій конференції буде уложено плян і проґраму дальнїщих конференцій.

.....

Т-во „Воля“. У вівторок, 10. жовтня на зборах т-ва, дебуло чимало й не членів, один із товаришів, полон. К. прочитав реферат на тему:

„Якої полїтики додержували ся росийські кадети в часи революції, після неї й тепер у відношенню до українського народу?.

Матерялом для реферату була стаття п. Мілюкова, яку він помістив у одній із французьких часописий, у якій обіцює Українцям деякі полекші (ласки).

Реферат викликав живу дискусію, після якої винесли резелюцію слїдуючого змісту:

„Ми, полонені Українці, рішуче протестуємо проти підступу аґента росийського правительства, п. Мілюкова, який нїкчемними обіцянками хоче купити український народ у ту хвилю, коли українська справа стала перед цїлим культурним світом на весь свій зріст, коли вона набрала такого значіння, від якого залежить існованнє „єдиної, недїлимої Росії“. Український народ не потрібує нїчиєї ласки, він сам добєть ся своєї полїтичної САМОСТІЙНОСТИ!“

Вісти.

ЗМІНА В РОСИЙСЬКІМ КАБІНЕТЇ.

В росийські головні квартирі говорить ся про рішаючі справи що до цїлої війни. Стокгольмські часописї пишуть, що Коковцев прибув до Петербурґа і впробляє важне письмо. Кривошеїн і Трепов покликані до квартири. Бувший посол росийський у Відні Шебеко теж покликаний з Криму до квартири. А посла з Риму Ґерса покликали, щоби обняв мінїстерство заграничних справ по „хорім“ Штюрмері.

НОВА КАРА НА МИТРОПОЛИТА ШЕПТИЦЬКОГО.

Як доносить „Русское Слово“, митрополита Шептицького, на основі рішеня Св. Синоду, вивезено з Курська до Суздаля й увязнено в Спасо-євфимівському монастирі. Сей монастир служить від давна за вязницю для релігійних проступників.

ЛЇВИЙ ОКТЯБРИСТ—МІНЇСТРОМ.

Предводитель дворянства Симбірської ґуб. Протопопов, царським указом назначений мінїстром внутрішнїх справ на місто Хвостова. Видно, що не добре в серединї, коли депутата покликали на мінїстра. Певно хотять запобігти перед настроєм народу.

В І Й Н А.

(від 4. вересня до 11. жовтня 1916.)

Французько-анґлїйський фронт.

Над Соммою підняли 29. вересня Анґлїйцї і Французи знов одноцїльний наступ, але він скінчив ся відступом їх. Нїмцї відперли їх, захопивши протинаступом 54 полонених. Капітан Белькe скинув 30, лїтак з черги в борбі. На той фронт доставляла оружє Америка. Та саме тепер появило ся нагло в Америцї підводне судно № 53. і пустило на дно 6. кораблїв з американською мунїцією для Анґлїйцїв.

Росийсько-волинський фронт.

Наступ Росіян від Свинюх Киселин скінчив ся невдачею дня 5. жовтня. Взято 6 офіцерів 622 людий і 8 кулеметів. Дня 9. жовтня, знов почали трома або чотирма наступами, які відперто. На тім фронтї явив ся нїмецький цїсар у містї Ковлї і у Львові. Руський Інвалїд заповідає велику росийську офензиву щойно на весну 1917 р. Анґлїйські часописи заповідають, що Росіяни будуть вести далї наступи в Галичинї і на Волинї, хоч тепер там треба добувати кожду пядь землї і нїчого сподївати ся. Головні події—на Балканї.

Семигородсько-румунський фронт.

Того тижня розбили Нїмцї першу армію під Германштадтом, сього—вдарили на другу армію, дігнали її над Алютою, взяли 40 гармат і розбили 9. жовтня другу армію під Кронштадтом. Взяли 1176 полонених, 25 гармат, багато возів мунїції, 2 локомотиви, понад 800 ваґонів поживи. Недобитки сеї армії втїкають в гори. Зайнято Кронштадт і граничний замок Терцбурґ (Терчвар). Під напором Нїмцїв, Румуни евакували (випорожнили) міста Кампулюнґ і Сіная, де заїздили румунський король і нани на лїто. Остала ся тепер в Семигородї тільки маленька армія коло Вульканського переходу і східна армія в горах Гарґіта на південь від Дорни Ватри з Росіянами.

Добруджсько-румунський наступ.

18 баталїонів другої армії висїли на болгарськім березї Дунаю, між Раговою а Тутракан, щоби зайти з заду Болгарам. Зайняли кілька сїл болгарських, дуже знущали ся над людністю. Тодї Австрийська фльота знищила їм міст на Дунаю. Болгари взяли їх в два огнї й знищили їх до одного. Коло Свістова зайняли Болгари один остров на Дунаю.

Болгарсько-македонський фронт.

Союзні війська Французів, Сербів та Росіян стали перти на Болгар у Македонії, хочуть дійти до Монастиру, але Болгари захопили добру позицію на горах Черна коло Фльоріни і не пускають їх. На лївім березї Струми опорожнили Болгари 5. жовтня деякі місця.

Спис жертв на волинські школи.

Від кого.	Сумма. М.	Сумма. Ф.
Від. т. Ю. М-го	1	—
„ „ К-го.	1	—
„ „ Г. Т-а	—	50
„ „ Б.	1	—
„ „ Д-а	1	—
„ „ К. Г-го	1	—
„ „ Л.	—	50
„ „ Л-го	2	—
„ „ К-го	—	40
„ „ Л. П-а	—	50
„ „ А-а.	2	—
„ „ К. В-а	1	15
„ „ Г-а.	1	—
„ „ С-а.	1	—
„ „ П-го	1	
„ „ К-го	—	20
„ „ Т-го	5	—
„ „ Б-а.	3	—
„ „ Є.	4	—
„ „ Р-а.	2	—
Разом . .	29	25

Всїм жертводавцям складаємо щиру подяку.

Щиро дякуємо редакції „Розваги“ за надісланий даровий примірник календаря.

Редакція.

Переписка редакції.

Т.т.: Перемога, Волиняк, Зубченко, Михайлівський, О. Чимара й Боязливий. Просимо прийти до редакції й одібрати ґонорар за свої писання.

Повідомляємо всїх т.т. на робітничих командах, що **школа почне функціонувати аж по закінченню пільних робіт.** Тимчасом просимо всїх, хто хоче вчити ся в таборовій школї подавати нам свої точні адреси.

З друкарнї „Союза Визволення України“ в таборі Вецляр.

ПРОСВІТНИЙ ЛИСТОК

ПОЛОНЕНИХ УКРАЇНЦІВ У ВЕЦЛЯРІ.

Виходить кожної неділї. Ціна одного примірника 2 фен.

Дрібні рукописи редакція авторам не звертає.

Ч. 29. Вецляр, 22. жовтня 1916. р. Р. II.

Чому так тяжко робочому народови добити ся політичних прав у Росії?

Боротьбу за політичні права ведуть робочі по всьому світї. Одні добивають ся скоріще якоїсь полекші для себе, другі ж мусять зводити тяжкі кровавi боротьби—одним лекше, иншим тяжче вибороти якенебудь право.

От возьмім західну Европу. Боротьба там невгасає—захоплює щораз ширші маси робочих. Кожний рік боротьби приносить зі собою певне політичне право—кожний рік якась полекша для робочого народу. А вже на сході, в нас, у Росії, ми бачимо, як страшно поволї й як тяжко йде боротьба. Цїлими роками—далї пів століття минає завзятої боротьби народу з російським абсолютизмом і нїякої зміни. За десятки лїт своєї боротьби, доборов ся народ у Росії—повно тюрем...

Нїчого не зробили повстання поодиноких націй, нїчого не змінили місцеві розрухи, навіть революція 1905. р. не розбила російського абсолютизму. І Державна Дума за 10 років свого існування не дала найменшого права робочому народові. А депутати Думи (за винятком 24. депутатів з лївиції) замість боротьби йдуть на весну цього року до таврійської палати перед самого царя і бють чолом в імени народа... поклін віддають абсолютизмові, скріпляють той самий абсолютизм. І зараз, коли мілїони молодих, здорових людий гатить собою цїлі окопи „за отечество“, те саме „отечество“—російське правительство—й не гадає про права для робочих, а все думає про одно: як би дістати в свої руки щораз більшу силу, як би стати сильнїщим від своїх підданих...

В чім же лежить сила російського правительства?

Сила його в великій, єдиній, неподїльній Росії, бо:

1) чим більшою стає Росія, тим більше будуть її боять ся всї заграничні держави й безкарно може московське правительство поневолювати чужі, вольні народи,

2) чим сильнїщою буде зараз Росія обєднана й нероздїльна, тим лекше буде російському правительству побороти весь робочий народ—бо всї розрухи, забастовки буде правительство поборювати другими націями. Приміром, повстане український робочий народ за свої права—от хочби тому, щоб землю від поміщиків відібрати—то правительство заставить кавказьких, чи сибірських козаків убивати українских робочих і т. д.

3) Чим більше обєднує Росія чужих народів, націй—тим тяжче кождому робочому навіть і Росіянинові, вибороти для себе полїтичні права, бо зі зростом Росії росте в силу російське правительство. „Правительство ж-те, як каже російський марксїст Плєханов, замість волї й свободи має нагайку для робочого народу!.. Той же самий Плєханов на одному інтернаціональному конґресї в Цїріху 1893. р. вказав на „єдину, неподїльну Росію,“ як на велику небезпеку для всього робочого народу і, хто перейде в війнї границю Росії, той буде спаситель всїх робочих... І цїлі столїтя веде російське правительство одну й ту саму полїтику: а) завоювати, як найбільше землї, б) поневолити, як найбільше чужих-народів націй. Одне й друге дає вже нову більшу силу російському абсолютизмові—одне й друге робить робочий народ слабим, безсильним в борбі з царським абсолютизмом.

Як-же можна зломати силу російського правительства?

Раз на все буде зломана сила московського абсолютизму, як увесь робочий народ вдарить у найбільше болючий бік тогож абсолютизму—як народ робочий „велику Росію“ зробить меншою, там тільки на півночі...

Меншою стане „велика Росія“, як всї поневолені народи відпадуть від неї і перестануть бути залежні від російського правительства. Тільки тодї царський абсолютизм буде безсильний, як всї поневолені народи в Росії зажадають своєї національної самостійности, як ми, українські робітники, захочемо самі на нашій землї правити—зажадаємо **Самостійної Вільної України.**

Подоляк.

Дбаймо сами за себе!

Всякому, хто тільки дивить ся на життя отвертими очима, ясно видно як дбало й тепер дбає російське правительство на чолї з самодержцем про народнїй добробут. Куди не глянь, скрізь видно шляхи їх невтомимої працї. До якого б города не наближав ся чоловік, перш усього кидаєть ся йому в очі величезний цегляний будинок. Закордонний чоловік подумав би, що це якась школа, бо в усїх державах найлїпші будинки віддають ся під школу. Та в нас зовсїм навпаки, в нас школа містить ся в найгіршій будівлї, той же величезний будинок, що першим кидаєть ся в очі, має в вікнах товсті ґрати, а зветь ся він

Хтож утїшить?

(Оповіданнє)

—Приходив, синку, десяцький із волости до тебе!

Такими словами зустріла мати Тимка й Ярину, які тільки що вертали ся з роботи.

—А чого ж він приходив? Чи не про мобілїзацію говорив?—спитав Тимко.

—Так, синку, про молїбізацію; та ще казав' щоб ти нїкуди не виходив із дому, бо завтра зарання поїдете до города—сказала стара мати.

Скривили ся, задріжали губи і з очий побігли сльози. Мати й Ярина плакали.

—Чого ж ви плачете, ще ж не вміраю!—з досадою промовив Тимко й кинув серп на призьбу.

—Знаю, щоб їй добра не було тій мобілїзації! Менї ще мабуть у першу чергу прийдеть ся йти—думало ся Тимкові.

Про мобілїзацію йому ще коло села сказали. В душі його неначе похололо. Щоб хто на нього вилив відро води, то, здаєть ся, не так би вразило, як оця звістка.

Ярина мовчки порала ся коло печі й нїчого чоловікові не говорила, нї про що не питала. Серце злякало ся й десь заховало ся, язик не повертав ся спитати, що з цього буде. Вони тільки два роки, як побрали ся, ще й не пожили до ладу, життя тільки починало ся.

Слово „війна“ немов блискавка рознесло ся по всьому невеличкому селї. Зашуміло, заколихало ся село, мов осока на ставку, мов гай при дорозї від подиху вітра. Багацько де—кого заставила мобілїзація задумати ся.

Прийшов вечір, лїтнїй вечір, коли повно шарудїння, шуму, гаму. Сонечко вже далеко закотило ся за лїсок, а небо зверху ще палає червоним полумям. Тїнї, такі довгі, такі чорні стають зовсїм невидимі, а далї й геть злили ся з сутїнками Десь на мить блиснув вогник і погас... В яру раптово здрігнули ся високі тополї, затремтїли листочки, немов злякали ся чогось. Шелест пішов далї й геть далеко десь затих.. Стає темно й тиха ніч окутує село своїми чарами-мріями, зплющує очі трудящим, змореним. Ще трохи гаму, ще трохи шуму—і село спить. Чорними купками й білими плямами заховали ся в вишневі густі садки хати й хатки. Солодко торкаєть ся вітрець листочків, квіток, темної кори й темного моху.

Але що це?! Десь у вербах, чи в садку кахикнуло, гукнуло, засміяло ся. Сміх веселий, здоровий, жартівливий. Тягне тебе туди, просить... і

„Романівською дачою“. То тюрма, куди віддають кожного, хто не хоче в Росії мовчати, вчити ся „мовчанки“.

В городі знов на кожному кроці ви здибаєте ся з поліцайом, або городовим, а на кожній вулиці знайдете участок. Ціль і завданнє таких „учрежденій“ кожному в Росії відомі. А скілько „сискних отделенїй“ з аґентами—не порахуєш! В кожному селї знайдете єя не урядника, то стражника, а тако ж кутузку (холодну). Це все слїди знаменитої працї російського правительства з самодержцем.

Вся ця праця направлена до того, щоби народ, яким вони кермують, мовчав. Не даром Шевченко в своїх на весь світ славних піснях сказав про Росію, що в нїй „па всїх языках все мовчить“. Мовчить, бо мусить мовчати! Скажи одно слово, яке не подобаєть ся правительству, й тебе зараз запохторять на „Романівську дачу“, або в Сибір, а то й на Сахалїн. Багата й славна, на весь світ славна велика Росія своїми тюрмами та місцями заслання.

Так дбають за нас. Не знаєш—не питай, не розумієш—не добивай ся, знаєш—мовчи. От основні закони котрі правительство поставило народові. Ці закони-мають велику силу в Росії. Залякавши народ тюрмами та поставивши на сторожі „легіон“ посїпак (сищиків та полїцаів), держать народ у темряві, не дають прав, а за те висмоктують із народа останнї соки, котрими сами живлять ся, а бідний народ страждає й терпить.

Терпить, бо не знає як скинути з себе тяжку неволю. А правительство замість школи дає народові тюрми, замість читалень—участки, Сибір, Сахалїн, щоби далї знущати ся над ним досхочу. Положило всїм на уста печатку, щоби всї мовчали, щоби не вчив один другого, як визволити ся від такого лиха.

От так дбає правительство про долю народа. Що ж до народньої освіти, до національно-полїтичного добробуту народа не зроблено а нї кроку вперед. Нїде не видно заботи нашого правительства про полїпшення долї народа.

Тому, як прийдеть ся нам повернути ся в таку Росію, якою вона була до свого часу, коли не застанемо її новою, перебудованою, то не покладаймо надії на те, що нам Бог дасть, або цар, а **дбаймо сами за себе!** *Руш-Голь.*

СЇРОМАСЇ-ХЛІБОРОБОВІ.

Слїзми й потом чужу ниву
Поливаєш ти рік-в-рік,
Свою долю нещасливу
Проклинаєш цїлий вік.

Та клятьба твоя безплідна,
Твоя доленька глуха:

не хоче, щоб не бачити того сміху, повитого сутїнками. В коханнї та в жартах забувають нарубки й дївчата про тяжку працю, про зморені руки та ноги. Чорні очі загорілись, усміхають ся уста. Розпалені, гарячі, шукають таких же уст—утолити жагу відразу. Вмить занїміть і не дихать, а тодї кричать, кричать на весь яр, щоб слово великого щастя лунало там у горі, де тільки зорі, а більше нїхто...

* * *

Не спало ся Тимкові, не спало ся й Яринї. Чув Тимко, як поскрипувала колиска й раз-у-раз здрігала ся всїм тїлом Ярина. Вона колихала дитину, що прокинула ся й плакала.

Не спало ся обом, а мовчали, немов бояли ся своїми словами розворушити нависле, темне й тяжке повітря в хатї. Тимко лежав до стїни з одкритими очима, дивив ся на стїну й нїчого не бачив-темно і все. З думки не виходила мобілїзація.

—Тимко!—нараз озвала ся Ярина.

—Чого тобі?

—Ти ще не спиш?

—Нї, а хиба що?

—Нїчого!

І знов те саме здріганнє всього тїла від посмиків колиски.

Уривками проходили думки. „Мабуть заберуть... Заберуть небезпремінно... Три роки як зі служби... Жито не зжате... Одна жінка з матїрю... Що вони зроблять? Хлїв не закінченний... Не було віддиху нїколи: до служби в наймах, служба в муштрах, у натяганнї старшими, після служби знов робота раз-у-раз... Дечого придбав, дещо прикупив, а тут війна...“ Роєм, купами без упину бігли думка за думкою в його голові. „Десь та буде кінець! І від цього всього віяло холодом, тугою, невиразним, гнїтучим жалем. В грудях набрало ся багацько повітря й цїлим снопом воно вирвало ся глибоким зітханнєм. Повернув ся до Ярини. Підвів ся на лїктї й заглянув їй в очі. Вона не спала й широко відкритими очима дивила ся за стїну, за вікно...

—Чого не спиш, Ярино?—спитав Тимко.

—Тяжко. Як тебе заберуть, як я сама буду? —і в голосї її чули ся сльози.

—Не плач, якось воно буде! Не я перший, не я й останнїй...

Заплакала дитина, ще швидче заколивала ся колиска.

В стареньке віконце злегка хтось затарабанив.

—А чи вже спите?—почуло ся за вікном.

Вона иншим—мати рідна,
Тобі ж мачуха лиха.

Доля дбає про багатих,
Всим добром їх наділя:
В них високії палати,
Їх лїси, луги, поля...

Глянь: кругом, як бачить око,
Мов безмежний окіян.
Геть розкинув ся широко
Незміримий пишний лан,

Там он, далї,—другий, третїй....
Все то—панськії лани,
А на них, мов очерети,
Пшениці й жита буйні.

І, водицею неначе,
Вітер зеленню гуля:
То хвилюєть ся, земляче,
Праця гіркая твоя,

То нудьга твоя щоденна...
Ти було, по цїлих днях,
Мов худоба підяремна,
Працював на тих ланах.

Як дозріє збіжже в полї,
З під твоєї же руки,
Біля панської стодоли
Бстануть велетнї—стіжки,

І цїною твого поту,
Мій земляче дорогий,
За нудьгу твою, турботу,
Купить пан собі спокій.

Що вельможному до того,
Що працюєш ти як віл,
За шматок хлїбця сухого
Вибиваєш ся із сил,

Що на панщинї щоденній
Себе губиш без пуття?
Серце панськеє холодне:
В нїм нї крихти співчуття.

Годї, бідний хлїборобе,
Дармоїдові служить,
Бо вельможної утроби
Ввік тобі не утолить!

Ти і так уже знеміг ся,
Розхитав здоровя в край,
А чи пан задовольнив ся?
Нї,—йому ще більше дай!...

Схамени ся, друже, брате,
Навїснє ярмо зломи!
Лучче сили свої тратить
В боротьбі, а не в ярмі!..

Вецляр, 1916 р. **К. Суспільний.**

—Хто там?—спитав Тимко й підійшов до вікна.

—Я, десяцький. Завтра поїдете до города, так щоб готові були! Візьміть із собою хлїба й ідїть до школи, там будуть підводи!

Сказав і пішов.

Тепер не було нїякого сумнїву. Такого скорого звороту вони не ждали. Під грудьми щось запекло, замлоїло, під горло Ярини підступили ридання. Не здержалась. Солоні сльози з болем бризкнули з очий і, лоскочучи, побігли по лиці на подушку. Тимко засвітив каганець і сїв коло столу без усякого наміру.

—Ну, перестань же плакати! Значить, так треба... Так Бог дав!—говорив Тимко. А в голові думка за думкою, як метелики: „Нї, нї, не Бог тут винен, не Бог так дав! Бог зла не жичить людям!

—Не плач, дасть Бог верну ся живим!—утїшав він Ярину.

Не стихала Ярина і сльози гіркі, пекучі й тяжкі лились без упину. А далї вже й слїз не хватило, тільки часто всим тїлом хлипала вона по дитячому: сухо, з перервами... аж дух забивало. Не було слів говорити, не було змоги втїшити, уговкати наболїле серце, дати йому спокій, вселити надїю. Такі далекі, а вкупі з тим такі близькі одно одному, вони не могли перемогти свого несподіваного лиха. Незавмерле коханнє ворушило ся в їх серцях. У цих двох зашкорублих, вигнїчених життєм людин було стілько горя, що нїякими мірилами не можна було його виміряти. І все воно тепер вилило ся незміреним морем печалї.

Ще довго блимало світло в Тимка. Темна ніч заглядала в вікна, а з неба сумовито усміхали ся зорі.

* * *

На другий день, ледви сонечко озолотило верхи хат, ледве встигло поцїлувати росою припале листя, як на площі біля школи зібрало ся майже все село. Хто сина вийшов випроваджати, хто брата, хто чоловіка, хто кума, свата, а хто й так, щоб подивити ся, а може й собі сльозу пропустити. Тут уже стояли й підводи, якими мали їхати до города. Коні, які в лїтню пору, а особливо в жнива не мають спокою, позвісювали великі голови й помалу, лїниво відмахували ся від мух, що встигли вже попробуджувати ся. До города набрало ся тільки три підводи. Усї молоді й майже всї женаті.

—З Богом!—гукнув хтось.

Зашамотїло, загуло, підняв ся крик, лемент, неначе де загата прорвала ся й звідтіля кинула ся вода з шумом, у перемішку з землею, камінням

Таборові „інтелїгенти“.

(*Монольоз*).

Хто менї може заборонити говорити по російськи? Хто сміє робити менї зауваги, що я не балакаю по вкраїнськи? Хто мене може змусити говорити „по-мужицьки? “ Якийнебудь дядько зі села менї, мешканцеві великого міста, якийсь мужик позволяє собі говорити менї такі капости! Та ще й звертаєть ся до мене: „ти“, „товариш “. Який я йому товариш? Він—там десь на селї нас худобу, копав ся в гною, а я—мешкав у великому містї, на великій вулицї, в льоху великого будинку. О, все велике!... І він менї осмілюєть ся говорити такі „дєрзостї“!

„Ти не шануєш української мови“... Боже великий! Їйбогу „ненормальний“! Та хиба ж від мови залежить пошана до України? Можна ж любити Україну і *все українське* й без української мови Та я певний, що йому репаному мужикові недоводило ся й бачити, а навіть і не снило ся скілько я випив української запіканки! А українські ковбаси, а вареники, а чудові українські пісні, а гопак, а.. та що й говорити!? Хиба ж можна цього всього не любити? Або як се все вживати, то хиба конче потрібна українська мова? Можна й без неї обійтісь! Як він говорить „по мужицькому“ тільки через те, що не втне „по нтелїгентному“, то й я повинен тієї ж? Щиро дякую! Та чим же я тодї відзначав ся б від того репаного мужика, коли б од мене відібрали се послїднє (себ-то, заборонили бахають по російськи!)? А вони верзуть, що блазень той, хто не вміє, або не хоче говорити по українськи. Докоряють менї, що я, мешкаючи у великому містї України, займав ся втоптуваннєм „тротуарів“, що я тільки „ізощряв ся“ в виразах бульварної мови, а поза тим нїчому иншому не вчив ся! Та ще врештї-решт, вибачайте, назвав мене „бульварною гончіркою!“ Та се ж нахабство! Се ж образа! Рятуйте, хто в Бога вірує!

Селянин.

Загальні методичні уваги.

Реферат т. Т-го й дискусії над ним.

Кожний предмет має свій осібний метод для навчання. Але говоримо тільки про те, що є спільного для всїх предметів у школї, чого конче потрібно додержувати ся при провадженню науки в школї, не кажучи вже про такі способи полекшення науки, як рисованнє, малюнки, вирізуваннє з паперу, ручні роботи та ріжні прилади до навчання: ґеометричні фігури, живі рослини й т. ин.

На думку т. референта, того мало, що учитель скінчить найкращу школу, впізнає найновіщі методи навчання й т. д. Учителем треба роди-

та всїм тим, що попадало ся на її шляху. Молодиці та баби плакали голосно, з причитами. Дївчата тихо втирали ся хвартухами, щоб нїхто не бачив слїз кохання... Дехто сидїв уже на возах, а инші нїяк не могли розпрощати ся.

—А сїдайте-бо, а то опізнимо ся!—сказав староста й вози помаленьку стали рушати.

Тимко з Яриною йшов позаду, вбраний у свій салдацький мундур. Опухлі червоні Яринені очі вказували на те, що багато слїз вилило ся за цю ніч. І тепер нїчого не лишило ся. Що було—те вилито сльозами, виплакано, тільки гнїтучий біль наповняв серце. Немає поради! Немає рук, немає ніг, нїчого немає, немов хто одірвав од землї й почепив у повітрі, між небом і землею.

Підводи виїхали за село. Люди все більше й більше лишали ся позаду. На переднїм возї хтось затягнув сумну пісню, а другі враз підхватили її.

—Їдем!—ще раз крикнув староста.

Ті, що лишили ся позаду, прощали ся й доганяли вози.

Тимко застановив ся й обняв міцно Ярину. Сльоза скотила ся й сховала ся в вусах.

—Прощавай! Дай о собі звістку!

Нї крику, нї слїз. Поцїлував дитинку, потім ще Ярину й похапцем побіг до воза. З воза махнув шапкою. Ярина в безсиллї сїла на край рову й дивила ся аж поки не заховили ся.

* * *

Минув місяць. Багато забрали знов по мобілїзації. Смуток і трівога опанували людьми. Від Тимка не було нїякої звістки. Ярина мов стерялась: не їсть, не пє та все плаче. Змарнїла, зхудла. Розважать люди—затихне. Оце не плаче, не плаче, а далї затрусить ся всїм тїлом і полили ся сльози.

—Ой, Боже мій, Боже мій!—тільки й чути.

—Пропаде бідна молодиця—говорили сусїди—і ніч і день божий голосить.

Щораз сумнїщі вісти приходили в село. Той ранений, той убитий, а той без вісти пропав.

Короткими лїтнїми ночами, коли затихає все на селї,—Ярина сїдала на призьбу й так сидїла нїчого не думаючи. Дивила ся й нїчого не бачила. Мати бувало спитає в неї про щонебудь, то вона подивить ся на неї, помовчить, а тодї як заплаче—і не втихомирить. Ярина, як і всяка жінка на селї, вірила в усякі забобони, вірила в те, чого не зносили її хворі нерви, вірила в усякі пророкування.

Якось у недїлю десяцький принїс Яринї листа, де було коротко оповіщено, що Тимко

ти ся. Треба мати врождені учительські спосібности: відповідний темперамент, лагідність, терпеливість і т. ин.

Хоч у цьому поглядї т.т. роздїлили ся й доказували, що все те можна осягнути вихованнєм, все ж більшість була згідна з полядом референта.

Першою задачою учителя, коли він одержить посаду, є ознайомити ся з місцевістю, з околицею. Нїчого в околиці не може зостати ся для нього невідомим. І тут для нього в перші днї відкриваєть ся широке поле для студіювання й він мусить це виконати як нацкраще, для того, щоби на прогульках із дїтьми все міг їм пояснити.

Наука для дїтий не повинна начинати ся в мурах школи. Велику вагу треба покладати на прогульки й з них починати шкільну науку. Але зробити прогульку так як слїд дуже й дуже тяжко.

Учитель найдокладнїще мусить уяснити собі цїль тої прогульки, зорієнтувати ся в який бік мала би відбути ся та прогулька й про що має говорити, бути готовим на всї можливі запити. І тут йому в допомозї стане його студіюваннє місцевости.

З научного погляду розумно улаштована прогулька відограє дуже й дуже важну ролю.

Способи навчання в школї, на думку референта, відбиваютъ ся на способї думання людини в цїлому життї, тому не диво, що ми на кожному кроцї зустрічаємо людий, які самостійно не можуть думати.

Наука повинна так провадити ся в школї, щоб то було похоже на дискусію між учителем й учениками. Вони самі мусять доходити до знання.

Нїколи дитину не повинно лишати незадоволеного, коли воно про щось запитає. На думку референта, можна иногдї обійти ся без наукового пояснення річи, але нїколи не можна лишати для дитини щось не розясненим.

Що ж до того, як повинен учитель віднести ся до соціяльного питання в школї, референт стояв на тому становищі, що він не повинен сам його підносити, а мусить тільки відповідати, коли дїти запитають. Із дискусії над сим вияснило ся, що вчитель нїяк не може обминути соціяльного питання в школї, бо воно так різко висуваєть ся наперед в щоденному життю між учениками, що учитель так чи инакше мусить на нього реаґувати. І тут можна привчати дїтий до громадськости—гуртом запомогати біднїщому.

Що до учителя, чи він може бути полїтиком, були рїжні гадки. В засадї учитель не повинен би бути полїтиком, але життє вимагає зовсїм иншого.

Теперішнїй лад, його соціяльне й економічне становище примушує його бути полїтиком. Але в школї не повинно її провадити; в школї не повинно бути нїяких тенденцій, наука повинна бути вільною.

О. Чемара.

Із таборового життя.

Віче. У суботу, 14. жовтня відбуло ся чергове таборе віче, на якому крім обговорення таборових справ та подання новинок із подїй на фронтах та зі світової полїтики один із товаришів-офіцерів виголосив реферат з приводу того, що лїдер (провідник) кадетської партії склав заяву в нашій справі.

Реферат був досить докладний і ґрунтовний. Товариш референт зі всїх боків розглянув полїтику російського правительства в українській справі, як ця україножерна полїтика з часом все зростала й дійшла до таких розмірів, що аж пхнула російське правительство до війни, щоб здобути Галичину й до щенту знищити ненависний йому український рух.

Далї тов. референт застановив ся над тим, як війна взагалї та зосібна варваське поводженнє російских властий у Галичинї й безоглядне нищиннє ними всього українського у великій мірі спричинили ся до того, що за кордоном глибше пізнали наш край та нашу справу. А коли завдяки дїяльности С. В. У. про нас голосно заговорив весь культурний світ і російське правительство побачило, що йому вже нїхто не вірить, почуло, що під ним захитав ся ґрунт, воно пригадало на кадетів, які зробили йому добру послугу ще під

вбитий під Івангородом і як „храбрий защітнїк“ нагороджуєть ся хрестом. Тут же був і хрест св. Ґеорґія

Як опценьками ztиснуло серце, в очах потемнїло й Ярина без сили впала на землю, забила ся в судорогах та в муках.

Тимкові хрест? Нї! Замість Тимка-хрест! Неначе хрест, отой кусочок срібла, міг замінить опору сїмї, дати хлїба старій матері, їй і дитинї? Хто ж утїшить, хто пригорне одиноких сиріт? Нема в тих, за кого вмірають, серця! Холодом могили віє від них!...

Мати втирає свої сльози й утїшає поневечину життям, таку сироту, як і сама, бідну Ярину.

А Бог бачить--та мовчить. Коли ж він заговорить, коли ж утїшить бідних сиріт життя? Коли свою ласку покаже?...

Л. Любисток.

ЖЕРТВУЙТЕ
на
ВОЛИНСЬКІ ШКОЛИ!
Жертви надсилайте до редакції „Просвітного Листка“.

час російської революції й послало Мілюкова за кордон, щоб той поробив нам де які обіцянки.

В довгій та суперечній в собі заяві п. Мілюкова ясно просвічуєть ся з одного боку стремлїннє кадетів заманити нас в свій табор, а з другого бажаннє російського правительства перенести українську справу до Росії, бо це, мовляв, „наша хатня справа".

По рефератї промовляло двох товаришів із загалу, які освітлили відношеннє кадетів не лише до українського руху, але й взагалї до визвольних змагань російського народу.

З публики чути було голоси:

— Правда! Вірно!

Віче винесло резолюцію з приводу заяви п. Мілюкова такого змісту:

Ми, полонені Українцї вецлярського табору, в заяві, яку склав п. Мілюков у швайцарській ґазеті, вбачаємо не що инше, як тільки іронїю й глузуваннє над нашою справою; в нїй вбачаємо лиш спритний манєвр панів-кадетів, яким вони хочуть одвернути нашу увагу від дїйсного стану річий і приманити до свого табору.

В своїй лояльности до московського правительства пани Мілюкова зайшли так далеко, що навіть уже й за межами російської держави випробовують свою провокаційну тактику. Тому ми рішуче протестуємо проти цього й заявляємо, що нїякої ласки від блюдолизів московського правительства не потрібуємо!

Навчіть ся насамперед боронити інтереси свого народу, й гідність Державної Думи, тоді тільки ви матимете право говорити за других!

Ми стоїмо на становищі Союза Визволення Україні й певні того, що тільки цим шляхом здобудемо собі належно право. Тільки розвал „єдїной і неделїмой Росії" принесе волю українському народові, як також і всїм иншим поневоленим нею націям.

.....

Т-во „Воля". На загальних зборах Т-ва 12. жовтня порушено (крім инших дрібних) важні справи, як вибори мужів довіря та реорґанїзація „Сїчи". Збори поважно застановили ся над тим, щоб вибрати найсвідоміщих людий для поїздки на робітничі команди в справах освідомлення своїх братів-земляків на роботах із національно-полїтичного боку, заснування бібліотек і т. и. Крім цього на обовязку мужів довіря лежить полагодженнє всїляких справ, що виникають поміж полоненними та господарями—Нїмцями.

Збори довше зупинили ся на справі „Сїчи", якій признали велику вагу й конечність потреби такої орґанїзації нашому таборі. На „Сїч" Українцї мусять дивити ся, як на товариство свідомих громадян, де поза ґімнастичними вправами, навчатимуть ся борцї за долю і щастє рідного народу так потрібної нам витревалости, карности та згоди.

Збори Т-ва „Воля" продовжували ся ще й на другий день. Усї товариші приймали найживішу участь у дискусії. *Забитий.*

18. жовтня відбули ся **вибори старших—табору й бльоків.** За винятком одного вибрано всїх тих, що були до сього старшими, бо орґанїзація вважає їх за відповідних для цїєї роботи людий.

На засїданнї було затверджено де кількох старших бараків. Порушену справу запомог зальцведельцям та інвалїдам передано роздавочній комісії—новій орґанїзації, яка незабаром почне функціопувати. Звернено також увагу, що в таборі де-не-де зустріти ще можно таблиці з російськими написами й висловлено бажанє як найшвидче замінити їх на українські. *Боязливий.*

ВІЙНА.

(від 11. вересня до 19. жовтня 1916.)

За той тиждень на всїю фронтах ослабли бої. Головна подїя—се заостреннє боротьби нїмецьких підводних суден проти противників. Так затопили вони між Америкою а Анґлїєю 19. кораблїв з амунїцією, а капіталїсти американські відчули 120. мілїонів долярів втрати. Крім цього затоплено один румунський корабель з амунїцією вартости 40 мілїонів марок.

Семигородсько-румунський фронт.

З усїх найживіще йшли події на сїм фронтї. По розбиттю другої армії під Кронштадтом прийшла черга на третю. Сего тижня її розбито й останки її гонять союзні війська в гори Дєрдєй. Тепер увага звернена на Букарешт. Румуни евакують (опорожнюють) Волощину разом зі столицею. Нїмецькі лїтаки спалили $^3/_4$ цього міста, зруйнували міст у Чернаводї й запалили склади нафти в Констанца. В Румунії панує страх і пригнобленнє.

Вісти з Росії й зі світа.

РОСІЯ ВЗЯЛА РУМУНІЮ В ОБІЙМИ.

Ілїєску, шеф румунського штабу їздив до Петербурґа за поміччю. Згодили ся під умовою, що на чолї буде стояти росийська управа з полїцією. На шефа поставлено про око короля Фердинанда, а в дїйсности—Бертельота француза з росийськими офіцерами. Росія висилає поміч у Добруджу й переймає війну в Семиргородї—Румуни мають боронити тільки Румунії.

ЯПОНІЯ І ХІНИ.

Між Японїєю й Хінами грозить війна, тому Японцї столи відмовляти ся висилати Росії муницію, бо потребують ся для себе. За те Росія дістала 21. кораблїв амунїції з Америки через Архангельськ, але сего мало, бо тепер фронт знов продовжив ся.

В ГРЕЦІЇ НЕМА ФЛЬОТА

На розказ почвірного порозуміння Греція розброїла свою маринарку, а кораблї забрали опікуни. Крім цього грозять узяти арсенали. Король тримаєть ся далї невтральности. Венїзельос оголосив правлїння в Македонії і на островах, і його узнало почвірне порозуміннє.

ХОЛЕРА В СИБІРІ.

Вздовж сибірської желїзниці забірає пошесть 2,800 людий денно. Занесли її кулї (китайські робітники) з Китаю.

НЕДОСТАЧА.

Проєкт буджету на 1917. р. в Росії виносить на звичайні видатки 3,998,000,000., на надзвичайні 6,000,000. Звичайні видатки з коштами війни 3,734 мілїонів, надзвичайні 343 мілїонів рублїв. Отже бракує 7,300,000. рублїв. Сего року збільшено буджет о 966,000,000., а видатки о 447,000,000., то є 12%. від минувшого року. Те що бракує сподіваються покрити більшими податями на селянах.

Листи з робітничих команд.

До редакції „Просвітного Листка“ щодня надходить велика скількість листів із робітничих команд і инших таборів у яких т. т. висловлюють щиру подяку за нашу часопись із бажаннями успіху в роботї і з проханнями помогти їм поширити свою національну свідомість. Ці листи вказують на те, що наші люди ще не зовсїм запаморочені російським правительством, що своє рідне сховане в них коло серця. Потрібно тільки маленького товчка, щоби вони прокинули ся, стали на правдивий шлях і національно свідомі стали до боротьби за своє право.

Ось один із тов. із другого табору пише:

„Шановні панове! Від щирого серця бажаю вам всього найкращого в світї й посїху в працї вашій. Хотїв би й я прилучити ся хоч духово до вашої працї, а тому прохаю вас Ш. П. не оставте мого бажання й пришлїть менї нїмецький учебник частину I. й українські часописї. Я буду вдячний вам. Очікуючи вашої відповіди остаюсь прихильний вам ваш товариш **К. Ч**“.

Або ось такий лист:

„Посилаємо щиру подяку редакції, що ви нас не забуваєте й нам надсилаєте часописї й ми, будучи на роботї знаємо, що робить ся в таборі й у світї. Шлемо нашу пошану т. т. табору Вецляр. **Робітнича команда Штайндорф.**“

І таких листів надходить дуже багато. Надходять вони від т.т., що свідомими виїхали на роботи, й від таких, що стали свідомими на роботах і бажають поширити свою свідомість. Багато до цього спричинили ся учнї таборової школи, які, як видно, й там не сплять, а сїють між товаришами ті думки, яких вони набрали ся в школї й на викладах.

Тов. із одної робітничої команди пише:

„Пани добродії! До сього я бояв ся школи, мене земляки лякали, а я дурень сам на знав, що там робить ся, а їх послухав і бояв ся. А тепер менї прийшло ся робити вкупі з школярами, і коли менї розказали, що там робить ся, то в мене зявило ся велике бажанне повчити ся, то щиро прошу, як будете забірать у школу, то й мене візміть... **Т. С.**“

Від цих листів віє щирістю, любовю до всього рідного, й довірєм до того, що робить ся для справи відновлення нашого народу. Те довіря, яке мають до нас т.т. дописувачі, свідчить, що ми стоїмо на добромому шляху в роботї.

Жертви.

На Пресову Секцію:

Робітн. ком. Майнцляр на руки о. П. (збірав П. Ям.) 9 м. 40 ф., таборова кооперативна чайня 30 м., із робітничої ком. Мінценберґ № 1098 т. т.: Олекса Б.—1 м., Олександер Ц.—1 м., М. Г-ко—1 м., І П-кій—50 ф., М. П-ко—50 ф., М. Б-дар—20 ф., Г. Х-ак—10 ф., І. Ш-ко—10 ф., С-цький—10 ф., Г. О-тюк—10 ф., М. М—20 ф., Т. С-ко—20 ф., Я. Т-ко—20 ф., Ф. Г-ів—20 ф; тов. Н.—10 ф.; разом—44 м. 80 ф.

На окрасу церкви (на руки п.-о. П.):

Робітн. ком. Аценгайн—6 м. 90 ф., роб. ком. Флєнзунґен—19 м., роб. ком. Зихингауз—22 м. 50 ф., роб. ком. Гольцаппелєр Гітте I—32 м. 40 ф., роб. ком. Гольцаппелєр Гітте II—11 м. 70.ф. роб. ком. Гольцаппелєр III—7 м. 5 ф., роб. ком. Гревиник—4 м. 20 ф; разом—103 м. 75 ф.

На хорих у таборовім лязаретї:

Ананій З., полон. із роб. ком. Флєнзунґен (на руки о. П.)—20 м., роб. ком. Гольцаппелєр Гітте I—8 м. 10 ф., роб. ком. Альфельд—5 м.; разом 33 м. 10 ф.

На будівлю памятника померлим полоненим:

Т. т.: Р. Ю-в, Б-кий і В-к із роб. ком. Алєндорф—6 м. 6 ф., робітнича ком. Альфелъд—21 м 20 ф.; разом 27 м. 26 ф.

Всїм жертводавцям складаємо щиру подяку.

Переписка редакції.

Т. т. П. М-нко й А. Ц-ко (ком. Münzenberg). Брошури: „ Українець у Нїмеччинї“ й українсько-нїмецький учебник вам вислали.

Тов. Щирий. Ми працюємо не для того, щоби відтручати людий від нашої справи. Ваша допись мала би тільки такий наслїдок, тому ми її не можемо помістити. На другу вашу допись скажемо те, що ми не відповідаємо за ненормальний стан окремих одиниць. Що до того „койщо“, яке ви хотїли написать, а не написали боючись, що редакція відкине, то будьте певні, що коли щось розумне напишете, редакція прийме із вдячністю.

Т. т. М. Касянчук, В. С-ич, Боязливий. Просимо прийти до редакції й відібрати гонорар за ваші дописи.

У вірші „Україна“ (Ч. 27. „Просвіт. Листка“) автор замінює сї стрічки:

„А там дим клубочить ся над водою
І в гору веть ся синьою тясьмою?“

такими:

„Звиваючись клубками над водою
До неба синїй дим пливе тясьмою?“

З друкарнї „Союза Визволення України“ в таборі Вецляр.

ПРОСВІТНИЙ ЛИСТОК

ПОЛОНЕНИХ УКРАЇНЦІВ У ВЕЦЛЯРІ.

Виходить кожної неділї. Ціна одного примірника 2 фен.

Дрібні рукописи редакція авторам не звертає.

Ч. 30. Вецляр, 29. жовтня 1916. р. **Р. II.**

Для кого мусить український народ визволити Україну?

Провідником демократизму є всюди робочий народ. Чимало вже ми пережили розрухів чи революцій і все ми бачили й бачимо на передї працюючу масу народу. Нород робочій веде боротьбу не тільки за демократичні права, але стремить ся також до того, щоби мати вплив у державі—вплив на державну політику. Разом із тим змаганням, добити ся значіння в державі, росте й друге змагання народу,—змагання до національної самостійности. „Народ робочій не може мати впливу на державну політику там, де инша є мова держави, а инша народу—де иншу політику веде держава, а иншої потрібує народ“....—каже письменник Кавтський.

Росія, яка поневолила тілько народів, силою завела всюди московську мову. Це зроблено тому, щоби другий народ, не розуміючи тієї мови, не втручував ся в політику московського правительства, щоби народ „інородців“ не міг самостійно розвинути ся. В нас на Україні по школах і досї не можна вчити на нашій рідній мові, українські просвітні товариства, орґанізації заборонені, видавання часописий на українській мові не дозволене... Словом, цілий культурний рух нам, Українцям, московське правительство силою нищить.

Чому ж це так, спитає неодин? Зовсїм просто. Політика московського правительства є инша, а инша українського народу. Росії треба, щоби український робочій народ був темний, несвідомий, нехотів нїчого і в її політику не зазирав—Росії хочеть ся, щоби ми преспокійно платили податки (налоги) й навіть не питали куди дївають ся наши гроші—щоб ми мілїонами клали наше життя за неї—як це є зараз.

Знов ми, Українці, бажаємо свойого, вільного, культурно-національного розвитку, домагаємо ся політичних прав для себе, хочемо добити ся нашої самостійности. Ми своїм домаганням національної самостійности сповнюємо велику задачу цілої демократії, яка признає самостійність і незалежність для всїх народів, великих чи малих.

Як це станеть ся, тодї жадна нація не буде зростати коштом иншої, не буде грозити війною одна другій і тим скорше прийде час вічного мира, чим ширше запанує між народом демократизм. „Побіда демократизму може бути тільки там де мова народу

є мовою держави, а це є знов можливе тільки в державі національній"... каже далі той самий письменник. Тому то й домагання до демократизму є так тїсно звязане зі змаганнєм до національної самостійности, що одно від другого віддїлити не дасть ся. І боротьба українського народу за полїтичні й демократичні права для його мусить бути також боротьбою за полїтичну незалежність, за його національну самостійність.

Культура, краще життя може розвивати ся тільки на землї вольній і незалежній—і тільки при помочі своєї рідної мови.

Подоляк.

„Петроградець".

(Нарис із таб. життя).

О восьмій годинї вечора я вертав ся з прогульки. Бачу на вулицї Кронпринца, недалеко перехрестя, стоїть чималий гурток людий. Дай, думаю, підійду близче, послухаю, про що радять ся, про що балакають. Може новина яканебудь забрела до нашого табору, або що инше? Підхожу. В серединї гуртка один із добродїїв N щось оповідає. Прислухаюсь, але не чути добре всього. Став я місце вибірать: то туди підійду, то туди—не чути! Вже й вухо поверну до оповідача й голову нахилю—не чути! І так прислухаючись, я помітив, що добре виходить, як усе те робити заразом. Пробую—чудесно!

Те, що попереду балакало ся не чув. Почало ся про Сїч, Сїчовиків. Оповідає N, що то воно за штука, яке їхнє завдання і т. д. При словах: „Сїч" „Сїчовики" землячки деякі аж заворушили ся цїлим тїлом, неначе б хто, чимнебудь гострим провів попід шкурою. „Ай болить... та все одно говорить—не я ж сїчовик"... неначе говорили самі вони. Таке вразливе!!..

„Говори, говори!.."

„Ходїм!"

„Ну його, з його балачкою".

„Підожди, зараз підем!."

Шепотом балакають землячки й далї, по одному одходять. Другі, зацїкавившись—стають і слухають.

„А как ето ми"... почув ся з гурту голос.

Я глянув у той бік. Говорив тонкий, безвусий молодий хлопець. Прислухаюсь.. Він питає, нащо, мовляв, нам здала ся Україна, *як* ми можемо отут бороти ся за права і т. д. Дрібничка.

„А хто ж він? Якої губернії? Як прозиваєть ся?"—запитано у нього, як завжди. Трохи помов-

Замітки полоненого з робітничої команди.

День мого приїзду на роботу випав на пятницю в вечір, так що вечеряти прийшло ся вже в господаря. Знайомство відбуло ся в той спосіб, що мене розпитали, як зву ся, якої національности, професії й т. ин., на що мої відповідї були—або „я, я," або „найн." Одно тільки здивувало моїх хозяїв, що я поїхав добровільно на роботу, але й в цїм скоро заспокоїли ся, коли я сяк-так пояснив, що приїхав лишень повчити ся в Нїмців господарювати. Вчення моє почало ся на другий день і з того дня я й почну робити опис нїмецького господарства, що міг за короткий час вглядїти.

Почала ся уборка жита. Перші днї мене старають ся ознайомити зі способом уборки, вязання й складання снопів, одним словом прикладають усї зусилля, щоби з мене вийшов господар і страшенно радїють, коли бачать пильність у науцї, а деколи й самостійні кроки. Пильність же моя була дуже щира, бо тільки й відпочинку тодї, як іде наука: учень собі стоїть і пильно придивляєть ся, а господар, чи хтонебудь із сїмї, його навчає й робить. Одним словом і хозяї були задоволені й учневі-робітникові вело ся не зле.

Снопи вяжуть, або готовими соломяними перевеслами, або шнурками. Як у першім так і в другім випадку снопи страшенно тяжкі (коло 2-х пудів). Пояснюють це тим, що машина для молотїння платить ся від копи (60 снопів—5 марок), тому й снопи важуть ся можливо великі.

Хиби цього ті, що снопи недобре просихають. Часто лучаєть ся, що в серединї сніп або вогкий, або зовсїм мокрий. Коли до цього прибавити вогкий клїмат, то зло буде ще гірше. (В инших селах, де за машину платить ся від години, снопи менчі й такої небезпеки нема).

Головним злом, яке й у нас страшенно шкодить культурному провадженню хозяйства, є велика черезполосність. Кусні часто попадають ся в сажень шириною, а то й ще вузчі; також і довжина невелика. Можна собі уявити, яку кількість кавалків повинен мати господар при володїнню 40—60 моргів землї, а таких у цьому селї є не мало, бо село дуже багате. Недостатки такого володїння господарі цього села добре добачають і болюче відчувають, а се—у надмірній і даремній тратї труда і в неможливости користати ся всїма техничними полїпшеннями, які потрібно уживати в культурних господарствах. Наприклад багато господарів не можуть уживати нї жаток, нї сївалок, нї добрих

чавши, відповів.... І виходить, що він сам Петроградець, там родив ся і проживав, а прізвисько—Кумньов. Кацап.

— Гм..м..м!... А як же він попав сюди?

— По помилці!

— Тодї вїн може бути байдужим до тутешньої роботи! Нащо йому Україна, коли він Петроградець?

Все це я чую. Ой, думаю, чогось не похоже воно на таке. Усе доказує, що нї, а гірше всього його видав українській виговір у московській мові. Коверкає по московському, аж менї стидно за нього зробило ся і, не дожидаючсь кінця, я пішов до дому—бо все таке старе... Збрехав чоловік на здоровя, нехай буде по його!

На другий день я зайшов до таборової почти (Post-Barake), де якраз видавали посилки. Коло одного столу було кілька чоловік, що ждали черги, коли їх викличуть.

— Ваша фамилїя как?—запитав ся писар у одного з тих, що стояли чекаючи..

— Тихоненко!—відповідає він.

Придивляюсь до нього й бачу вчорашнього Петроградця--Кумньова. Може помиляюсь, думаю собі, і став лучче придивляти ся. Їйбо він! Все в нього таке, як і вчора, тільки балакає вже не так—а живо, по простому, без коверкання.

— Од кого дожидаєте посилку?—допитують його.

— Мабуть од матері Марії, ст. Трущівка Кат. ґуб.—відповідає Петроградець.

От тобі й маєш! Значить ся, збрехав—і знав же як?!

Получив він дві посилки й пішов. Я не хотїв його турбувати і нї про що не питав—нехай іде. Він і забув мабуть про вчорашнє. Збрехав—аби повірили.. Також полїтика!..

Л. Любисток.

На смерть друга.

(Присвячуєть ся памяти Б.)

Рано, рано тебе, друже,
Смерть в обіймн приняла,
Твоя жизнь, корисна дуже,
Раньше часу одцвіла.

Несподївано, на полї,
У далекій сторонї
Впав ти жертвою страшної
Навіженної різнї.

До останнього зітхання
Ти таїв в душі своїй
Чисті мислї, почування
Й силу райдужних надїй.

Жив ти мріями про волю
І освіти всїм бажав,

плугів, хоч це все в них лежить даремно, а повинні робити всю роботу первісною машиною-руками, бо не можна на ниві обернути ся.

Земля в цїй окрузї хоч і багата, але для оброблення зла, бо крім каміння, якого тут дуже багато, має те зло, що тяжко найти рівну поверхню а все круті й довгі спади, або горби й т. ин. Коли попадеть ся де рівний кусник, то не дивлячись на те, що на кожнім кроцї плуг наскочить на камінюку, цїнить ся той кусник дуже дорого (1 морг 200—300—400—500 марок).

Хлїба поспівають поволї й нема тої хапливости, яка настає в нас на Українї в жнива. По закінченню з житом і ячменем поспіває пшениця (озима). Скоро готовий і овес, який збірає ть ся зараз по пшениці, або майже одночасно. Кінчаєть ся збір зернового хлїба (жито, ячмінь, пшениця, овес) на місяць пізнїще, як у нас на Українї. Причина—сире лїто, а тому хлїба пізно дозрівають.

Плодозмін ранїще (років 20 назад) був звичайний трехпільний, як у нас в більшости тепер. Але зріст населення заставив селян займати паровий клин якоюнебудь культурою й до сього часу трехпільна система має лишень ту зміну, що нема парового клина, який пустував би, як тепер у нас.

Виглядає нове трехпілле так:

1. Конюшина.	4. Картопля. Буряки.	I. Паровий клин.
2. Пшениця.	5. Жито.	II. Озимина.
3. Ячмінь. Овес.	6. Ячмінь з конюш. Овес.	III. Яровина.

Строгого порядку в цїй системі господарі не придержують ся й часто лучаєть ся, що клин після картоплї займаєть ся не житом, а пшеницею, бо попала ся краща земля, або після конюшини сїють жито, коли якраз зла земля й т. ин.

При оброблюванню землї головна увага звертаєть ся на лущіння стернї й придаєть ся цьому способові велике значіннє, тому першою роботою по скошенню хлїбів є лущіння й для того часто копи переставляють ся, або на чуже, або, в більшости випадків, на з оране й поле зараз по жнивах начинає виглядати чорним, хоч копи ще довго стоять на чорному тлї. Для наших південних, сухих губ. України лущіння є необхідним засобом для полїпшення землї. Наперед усього воно служить для задержання в землї великої кількости води, яка через стерню випарила сяб і пропала б задаремно для господаря, а крім того лущінням визиваєть ся до росту багато буряну, який другою (повною) оранкою не вспівши дати насїння при-

Для народнього розвою
Неутомно працював.

І не раз ти намагав ся
Розбудити сонний люд,
Щоб скував він собі щастя
Й нерухомий добробут.

Але всї твої заміри,
Твої чисті почуття
Й поривання твої щирі
Смерть взяла без вороття...

Наша Ненька Україна,
Яку щиро ти любив,
Загубила в тобі сина,
А я друга загубив...

15. серпня 1914. р.
Галичина. *К. Тополя.*

Із учительських конференцій.

На учительській конференції (наради) 19. і 20. жовтня відбув ся реферат т. Л.—цького на тему: „Як учити дїтий грамотї в 1. кл. народньої школи по новітнїй (модерній) методї?“.

Реферат був дуже цїкавий і викликав гарячі дискусії учасників наради.

Новіщі засоби, як учити дїтий у 1. клясї, дуже ріжнять ся від того, як колись учили й як нині вчать у наших школах. Колись підставою грамоти було нудне заучування букв та складів. Буква називала ся цїлим словом, або складом: букву „а“ звали „аз“, букву „б“—„буки“ і т. д., а дїлом учителя було вказувати, що „буки“—„аз“ читаєть ся „ба“, „мислетї“—„он“ читаєть ся „мо“, або як пізнїще, а навіть і нині ще вчать: „бе“ та „а“ буде „ба“, „ем“ та „о“ буде „мо“ і т. д., що по сутї є те саме, що було в старовину при навчанні по часослову в сїльських дячків.

Пізнїще дійшли педаґоґи до лїпшої методи навчання грамотї, відкинувши сухе заучування, а висуваючи наперед пояснення та живі вправи зі звуками. Кожну букву стали звати одним звуком, напр., для букви „а“ звук „а“, для букви „б“ звук „б“ (а не „бе“) і т. д. Ріжними вправами зі словами та звуками вони навчають нині писати й читати відразу цїлі слова без окремого довгого й скучного заучування складів.

Однак сей спосіб навчання грамотї більше підходить для дорослих людий, а для дїтий він в такому видї є теж за сухий, бо головна робота тут для вуха, тодї як дитина не того потрібує. Найцїкавіщі й найсильнїщі враженя дитина перейнає очима й тому новітня метода головну увагу звертає на показування й розясненнє дїтям того, що круг них дїєть ся. Новітня метода найблизче підходить до душі дитини, до її псіхольоґії, та

горуєть ся й зогниває, а без луцїння зерно цих сорних ростин лежало б в землї аж до весни й тодї вкупі з культурними ростинами посходило б і засмічувало би хлїба. По жнивах зараз починають звозити й молотити. Молотять машинами. На все село одна парова машина, якою повинні обмолотити хлїб усї господарі. Зерно зпід машини виходить чисте, солома пресована й вязана. Ще не скінчили молотити, а вже починають брати ся за отаву. Використовують кожний соняшний день, щоби скосити, просушити й звезти отаву, з якою приходить ся мати великий клопіт тому, що й тут багато шкодить черезполосиця, а головне, що в цей період (під осїнь) часто випадають дощі, так що приходить ся використовувати кожну хвилину.

На цїм мої замітки кінчать ся. Велику увагу читачів звертаю ще на те трехпілле, яке нїмецькі господарі зуміли полїпшити в користь для себе, а нашому господареві воно й досї стоїть на перешкоді у всїх його культурних поступах у господарстві, не дивлячись уже на те, що кожного року марнуєть ся задаремно $^1/_3$ землї. Збільшення населення й дорожнеча с-господарських продуктів —заставили нїмецьких господарів звернути увагу на більше інтензивні способи використовання землї, богатство їх збільшуєть ся, тодї як сама земля при добрім уходї за нею не тільки не біднїє, а ще й збогачуєть ся.

Подивім ся тепер на нашого господаря. Богатством він похвалити ся не може, землї багато теж не має, а що й має, тепер дорожче всього на свїтї, отже ми бачимо перед собою всї факти, які повинні підганяти наших господарів до більшого поступу в своїх господарствах. Пора вже подумати, якби найкраще використати ту третину землї, яка марнуєть ся задаремно, бож уже минули ті часи, коли можна було обмінювати нездібну землю свіжою цїлиною, а виснажену закидати на відпочинок на довгі роки. Треба памятати, що тепер як рік, то земля й продукти з неї дорожчі і продукту того вона дає менче. Тому ж дбаймо про свою землю, бо вона одна нас годує. Коли сами не вміємо коло неї ходити, учімо ся у сусїдів, добрих людий, читаймо с-господарські книжки—всїма способами набираймо ся знання, бо тілько наука не дасть нам зовсїм засушити дорогі цїнности нашої землї, а навідворіт поможе нам полїпшити її й здобути найбільшу користь.

В. С.

вказує, як повнїще задовольнити її природнї почування й осягнути разом із тим наукову цїль.

Повне, задовольняюче життя дитина знаходить у забавках, а тому й заняття в 1. клясї повинні провадити ся в забавках, які прямують до розвитку свідомости дитини, до грамоти.

Перший день у 1. клясї школи учитель проводить у балачках із дїтьми тримаючись того правила, щоби дїти розповідали учителеві, а не навпаки (про рідню, про дорогу до школи і т. д).

Що до розмов учителя з дїтьми, то підносить ся таке переконання, що найлїпший учитель є той, що найменше балакає і в якого дїти найбільше балакають.

Головне правило новітньої методи навчання дїтий говорити до них: „подивись, подумай і роби“. Не досить показати дїтям предмети кляси, або картинки, а треба привчати дїтий обсервувати (пильнувати) дїйсне життя, для чого потрібно з перших же днїв ходити на прогульки.

На прогульку йдуть не по салдатському, а свобідно, не стримуючи живости дїтий, а на прогульцї про все, що зацїкавить їх, повинна провадитись весела, жива балачка. Після прогульки в школї дїти вирізують із кольорового паперу, вилїплюють із глини, або обводять ниткою, чи рисують дещо з того, що бачили на прогульцї: чи то качок на водї, чи зайця, чи що инше.

Коли ж проводить ся спів, то з відповідними рухами на те, про що співаєть ся в пісні; багато є підходящих для того дїточих пісень.

Треба, щоб наука була забавкою, играшкою для дїтий. Учителеві треба бути обережним у поправленнях хиб дїтий та старати ся не ображати їх, терпіти дїточий природний лемент і обходити ся без принижуючих кар.

В балачках із дїтьми треба плекати мову, виправляти слова й вирази, а також робити для цїєї цїли й для розваги деклямації дїточих віршів із голосу. Бавлячись роблять ся і вправи зі звуками, а заучування букв закріплюєть ся вирізуваннєм букв із поперу, складаннєм із патичків, гороху і т. д.

Буквар перший рік непотрібний, бо дїти сами собі можуть зробити буквар-друкарню. Треба тільки, щоби дїти мали скриньки з маленькими містечками для кожної букви, а ті букви дїти по мірі проходження азбуки, вирізують із нарочитаго для того паперу й поволї розкладають по своїх скриньках.

Наука рахунків також починаєть ся на прогульках і цїлий час не відходить від дїйсного життя, а в клясї вправи роблять ся на патичках, горосї і т. д. Все робить ся при помочі забавок, при помочі наглядної, живої роботи, але завсїгди треба уважати на бесїду, виправляти й не ображати. Наглядні вправи вирізування з паперу, лїплення з глини, викладування з патичків та инші т. референт демонстрував перед т. т. учасниками наради.

В дискусіях по рефератї товариші більше забирали слово не до сутї реферату, а до того, що переведеннє навчання дїтий по новітнїй методї не дасть ся в наших школах і при наших обставинах. Дуже далеко ще наша школа від того, щоби в нїй провадити науку дїтям таким гарним способом.

Підносилось також, що не добре цїлий рік не давати дїтям букваря, бо дїти цїкавлять ся першою книжкою, але погодили ся товаришї на тому, що дїти більше цїкавлять ся малюнками в книжцї й тому лїпше давати їм книжку з малюнками, а тексту щоб було не багато.

Нїколи не треба тримати ся букваря, як слїпий плоту, і коли вже признавати буквар, то він повинен бути пристосованний для данної місцевости: для села, чи для кількох сїл, чи для повіту. Тільки такий буквар може бути гарним підручником в школї, бо свідомість дитини росте від того, що ближче, що круг неї.

Про те, що буквар і вся наука для дитини в школї повинна бути на рідній мові, вже й говорити не приходить ся, бо все того вимагає і всї педаґоґи, а між ними й найбільший російський педаґоґ Ушинський, сказали вже давно, що наука в школї повинна провадити ся на мові матері дитини, на мові її родини.

У дальших дискусіях вказували товариші на трудність модерної методи для учителя, бо багато ся метода вимагає від нього такту, вмілости, терпцю, пильнования.

Взагалї прийшли до того висновку, що й при наших обставинах все ж можна користати ся зі вказівок новітньої методи, котра відкриває нам найкориснїщі шляхи, якими повинна прямувати в школї наука для дїтий.

В. Гончар.

Із таборового життя.

Життя в таборі за останнїй місяць стало багато живіщим, нїж було до сього часу. З 16. жовтня маємо в таборі, крім викладів у залї Народнього Дому, курси загальної освіти, а також засновано новий курс із окремою програмою, курс для мужів довіря. Цїль таких курсів є та, щоби, обзнайомивши товаришів із українознавством, дати їм крім того й орґанїзаторські знання, щоби коли повернуть на Україну, могли самостійно йти до наміченої цїли. Курси мужів довіря мають ще й найблизчу цїль виховання людий, які змогли б на робітничих командах повести просвітно-

органїзаційну роботу. Це необхідне тому, що вся вага праці переносить ся тепер на команди, бо майже всї полонені знаходять ся на селах. Крім того заходом Просвітної Секції, теперішньої Просвітної Громади, уладжені учительські конференції, ціль яких виховати учительські сили, дати їм найпотрібнїщі педаґоґічні знання й обзнайомити їх із найновіщими методами науки в народнїй школї. Як на курси так і на учительські конференції вступ вільний для кожного.

.....

Гостї. Від 12. до 23. жовтня перебував у нашому таборі пан-отець Петро. Недовго гостював у нас дорогий гість, але його побут зістав ся не без користи для нашого табору. В суботу й неділю (14. й 15. жовтня) мав богослуженя, а в середу 18. жовтня—читанє про церкву, про її повстання, про роздїл на східну й західну, й про вплйви церкви в державі. На тижнї їздив по робітничих командах, привіз звідтіля багато жертв полонених на окрасу таборової церкви, на хорих і калїк, на памятник померщим полоненим, на Пресову Секцію.

В неділю 22. жовтня відправив у таборовій церкві службу Божу, а на другий день одіхав.

Щира дяка йому від нашого табору за його працю!

В суботу 21. жовтня завітав до нашого табору президент С. В. У. т. Скоропис. Він перебував в таборі ще й зараз.

.....

Віче. В суботу 21. жовтня відбуло ся в залї Народнього Дому загально-таборове віче. До обговорення було дві точки: таборові справи й світові події.

На передостанньому вічу було ухвалено вибрати новий роздавочний комітет. Сьогоднї голова віча повідомив, що такий комітет уже вибраний, що складаєть ся він із 20 виборних із загалу на чолї з управою, яка буде мати постійні зносини з Червоним Хрестом у справі подарунків для полонених.

Далї було піднесено, щоби всїх інвалїдів знову стягнути до Х. бльоку, бо вони нездатні нїдякої фізичної роботи, на що голова віча відповів, що кожний признаний лїкарем за пів робочого чоловіка мусить працювати, бо в таборі людий нема.

З огляду на те, що до табору щодня напливають жертви від полонених на памятник померщим товаришам у вецлярському таборі, вічем вибрано постійний комітет, котрий піклуватиметь ся справою памятника. У комітет увійшло пять товаришів полонених.

Віче було вшановано присутністю президента С.В.У. т. Скорописа.

.....

Просвітна Секція. Загальні збори Просвітної Секції відбули ся в неділю 22. жовтня на яких обговорювано статут секції, при чім змінено назву з „Просвітної Секції“ на „Просвітну Громаду ім. М. Драгоманова.“ Крім того ухвалено від громади до Ґенеральної Старшини послати трох представників.

Після редакції статут ухвалено й передано Ґенеральній Старшинї на затвержденя.

Трутень.

.....

Ґенеральна Старшина. В понеділок 23. жовтвідбуло ся засїданнє Ґенеральної Старшини, на якому обговорювала ся справа робітничих команд з боку посилки на команди мужів довіря. Перед останнїми днями до Раштату їздили трох товаришів для ознайомленя з органїзацією і практичним переведенням цїєї справи в Раштатї. Один із товаришів-делеґатів подав інформації з поїздки, які зводять ся до таких головних уваг: мужі довіря мають бути великими діпльоматами так у відношенню до товаришів полонених, як і в зносинах з нїмецькою адмінїстрацією; повинні вести себе в вищій мірі ґуманно й морально бездоганно та бути скромними у своїх вимогах, бо на їх випадає велике завданнє національного освідомлення та суспільно-політичного виховання своїх товаришів земляків. Врешті доручено вибраній із 5 людий комісії переглянути й подати на остаточне затвердженнє до Ґенеральної Старшини кандїдатури на мужів довіря.

Між иншими біжучими справами був предложений до затвердженя статут перетвореної в „Просвітну Громаду ім. М. Драгоманова“ бувшої „Просвітної Секції,“та остаточне затвердженнє його відложено на далї. Одначе один важний прінціпіяльний параґраф, а власне право„Просвітної Громади“мати заступництво в Ґенеральній Старшинї з трох представників (всї инші органїзації мають по одному представникові) вже тепер не затверджено. При цьому одні доказували, що було б недемократично дати привілеї одній органїзації перед другими, а инші стояли на тому, що полишаючи формальну сторону, інтерес справи вимагає, щоби та органїзація, яка ширить національну свідомість та просвіту була сильно заступлена, вказуючи на те, що прінціп демократизму вже є нарушений тим, що в складї Ґенеральної Старшини є весь Просвітний Видїл, а не один представник, як від инших органїзацій.

В звязку з цим члени Ґенеральної Старшини розминули ся з деякими членами Просвітного Видїлу в прінціпіяльних поглядах на тактику в таборовій роботї й ролю в цїй роботї полонених. При цьому рішуче васловили ся за те, що органїзаційна частина роботи повинна бути в руках самих полонених.

На засїданню був присутнїй президент С.В.У. т. Скоропис.

С. К-ий.

.....

Т-во „Воля.“ 24. жовтня відбули ся загальні збори членів т-ва „Воля.“ На зборах порушували ріжні справи котрі головно торкають ся органїзації. Давали ся звіти: Ревізійної Комісії й представника до Ґенеральної Старшини. При звітї прдставника до Ґен. Старш. виник запит: „чи представник повинен давати повний звіт із дїяльности Ґенер. Стар., чи тілько те, що безпосередно стосуєть ся до т-ва „Воля.“ Над цим питаннєм розвинула ся дискусія, із которої винесли резолюцію,

щоби представник коротко давав повний звіт, а коли яка справа буде потрібувати ширшого пояснення, тоді представник в тій справі дає жадані пояснення. Також т-во ухвалило 100 марок на закуп популярних книжок для бібліотеки т-ва із власної каси, бо виявило ся, що бібліотека т-ва дуже бідна книжками на ті питання які найважнїщі для орґанїзації. Крім цього т-во приняло в члени своєї орґанїзації кількох нових членів. Багато часу пішло на дїскусії яке має займати становище „Просвітний Видїл“ у відношенню до ріжних орґанїзацій. У цій справі дав пояснення президент С.В.У. т. Скоропис.

Багато питань зістали ся не виясненими але за браком часу збори були закриті, а не розяснені питання відложені до других зборів.

Забитий.

В І Й Н А.

(від 18. до 25. жовтня 1916.)

Російський фронт у Галичинї.

Головні бої на цїм фронтї вели ся над річкою Нараївкою коло Бережан. Кілько разів денно Росіяни робили наступи. За сей тиждень крім убитих втратили 5.245 полоненими і 32 машинових скорострілів (пулеметів.). Під напором союзних військ уступили назад на східний беріг Нараївки.

Семигородсько-румунський фронт.

Головні бої ведуть ся коло Дорни Ватри на півночі на Буковинї й коло переходу Предеаль на півднї. На півночі боронять Росіяни з Румунами, щоби не переломили їх фронту, а то могли би загрозити цїлому російському фронтови. На півднї знову Румуни боронять переходу, щоби Нїмцї не захопили копалень нафти, що находять ся поблизу. Той перехід вони два роки укріпляли і стягнули туди багато війська.

Болгарсько-румунський фронт.

В Добруджі прийшло до нового наступу нїмецько-болгарського війська. Вони взяли укріплені місця Топрайзар і Конадїну 24. с/м. взяли найкращу пристань Румунії—Констанцу і перетягли одиноку желїзницю, що вела від Чорного моря до Букарешту—так перервали звязок Румунії з чорноморською російською фльотою. В погонї за румунсько-російськими військами взяли союзники Медґідін і Розову. В полон попало 75 офіцерів, 6.693 людий, хоругва, 52 скорострілів (пулеметів), 12 гармат. Наслїдком сього короліївська рада ухвалила повернути всї війська з Семигороду назад, поки Росіяни не займуть Львова і Ковля. А поки що—кликати помочі в почвірного порозуміння, а передовсїм у Росії.

Французько-анґлїйський фронт.

Дня 22. і 23. жовтня робили Анґлїйцї з Французами дуже сильний наступ на Нїмців над річкою Соммою, але їх відперто. Щоби собі помогти підняли рівночасно наступ під Верденом, але він не вдав ся.

Вісти.

УБИВСТВО ПРЕЗИДЕНТА МІНЇСТРІВ В АВСТРІЇ.

В Австрії застрілив редактор соціяльної ґазети „Боротьба“, Адлєр, президента мінїстрів Штірка. Він був противником Поляків.

ЗАСУД МІНЇСТРА В БОЛҐАРІЇ.

В Болґарії засудив суд за зраду бувшого мінїстра Ґенадієва на 10, инших членів „Собранія“ на 8 лїт примусової роботи. Їх підкупило почвірне порозуміння, щоби розірвати союз Болґарії з Нїмеччиною й союзниками.

ІНВАЛЇДИ.

Із Треллєборґа (Швеція) повідомляють від 17. жовтня, що знову поновив ся обмін інволїдами. Росії з Нїмеччиною. Туди прибуло з Нїмечини 228 інвалїдів-рядових і 20 офіцерів.

РОСІЯ НЕ ЗАКЛЮЧАЄ ОКРЕМОГО МИРА.

Петербужрська телеґрафична аґенція рішуче заперечує поголоски про окремий мир. Звідомлення, які привіз із царської кватири Протопопов (18. жовтня) доказують, що царське правительство хоче провадити війну до кінця—аж до побіди.

ВОЄННІ КОШТИ РОСІЇ.

Льондонська часопись „Економія“ обчислює кошти війни в сїм роцї на 33 міл. рублїв денно. Першого року виносили вони 1.675.000 фунтів штерлїнґів, отже половина сьогорічних коштів.

ПРИГНОБЛЕННЄ В РОСІЙСКІМ ВІЙСЬКУ.

Через те, що команданти немилосердно жертвують людьми без нїякої цїли й наслїдку, щезла надїя побіди в Росії й у війську панує пригнобленнє. „Якби Нїмеччинна“—пише „Одеський Листок“—мала тілько війська, здобула би вже половину світа, а ми не дійшли й до Ковля„

ПІДВОДНИИ ЧОВЕН № 35.

Нїмецьке підводний човен № 35 затопило 126 кораблїв за три четвертини року. Вартість їх виносить 450 мілїонів марок. Пішли на дно мілїони, а кілько то вони обтерли би людських слїз?

СТРІЧА ЦАРЯ З РУМУНСЬКИМ КОРОЛЕМ.

Стріча має бути в Ренї над Дунаєм у товаристві трох румунських ґенералів Зотта, Ілїєску, Авереску. Між російським й румунським коман-

дантами виникло непорозуміння й суперечки. В Росії побіди над Румунією зробили велике вражінне. Російсяка територія загрожена. Зарядженo укріпляти *Одесу і Київ.* До Каменця Подільського, де пробуває цар, зїхали всї команданти: Алєксєєв, Брусїлов, Еверт і Рузький. Туди має приїхати Бертельот-Француз, що має виложити плян і обняти провід військом у Румунії.

ВТРАТИ ЗА ДВА РОКИ ВІЙНИ.

„Наукове товариство для студійования соціяльних наслїдків війни“ повідомляє, що втрати всїх воюючих держав за перших два роки війни виносять: 4.631.500 убитих, 12.245.300 ранених і 3.373.700 інвалїдів. Усього разом 20.280.500 людий. Мирне населення, що полягло в сїй війні, в це число не залїчуєть ся.

ЗАСУД УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕННИКА.

Нашого письменника Гната Хоткевича присудили російські власти на три роки заслання за українську пропаґанду в Харкові.

НА УКРАЇНСКІ ЦІЛИ.

Член російської Державної Ради М. Череванський, що помер у 1914. р., призначив у заповітї 2000 рублїв на видавництво популярних книжок в українській мові.

ДОРОЖНЕЧА В КАТЕРИНОСЛАВІ.

Гостру крізу в засобах поживи переживає Катеринослав. Загально відчуваєть ся недостачу мяса, яке продаєть ся поверх такси. Цїна на хлїб доходить 12-ти коп. за фунт. Муки мало. Нафта дійшла до 50-ти коп., мило—до 60-ти коп., бараболя—до 5—6-ти коп. за фунт, масло—1 р. 40 к., риба—60 коп.

Останнї вісти.

ЧОРНА-ВОДА ВПАЛА!

З заняттєм Чорна-Вода в Добруджі дістала ся остання желїзниця в руки Нїмцїв і Болгар. Всеї землі відбили нїмецькі й болгарські війська в Добруджі 20.000 квадратових кільометрів.

Нїмцї взяли багате місто Предеаль на проходї до Семиґороду. Там збірали ся пани на лїтнє мешканнє, поруйновано ті віллї (палати) гарматнїми стрілами. Нїмецько-австрійські війська йдуть в глибину Волощини в напрямі багатих копалень нафти. Румуни евакують велику й малу Волощину. Пани й багачі втїкають до Росії.

Товариші!

Жертвуйте на памятник померпшм товаришам у вецлярському таборі!

Дня 25. листопада заснував ся Комітет для збору жертв на будівлю памятника померпшм товаришам.

Товаришів, що мешкають у таборі, просимо надсилати жертви до старших блъоків і бараків у яких мають ся для того підписні листи, а також до скарбника Комітету т. Калашникова.

Товаришів на робітничих командах просимо жертви надсилати на адресу Комітета.

Всї жертви приймають ся з великою подякою.

Комітет.

Жертви.

На волинські школи:

Тов. Волиняк—5 м. 86 ф., тов О. Чимара—4 м. 54 ф., тов. В. С.—88 ф., тов. Т-ень—1 м. 26 ф.; разом—12 м. 54 ф.

На окрасу церкви:

Роб. ком. Нідеромен—15 м., роб. ком. Ґрубе Лєапальдін Луізе—15 м. 15 ф.; разом—30 м. 15 ф.

На хорих і калїк:

Роб. ком. Ґрубе Лєапальдін Луізе—15 м.

Всїм жертводавцям складаємо щиру подяку.

Переписка редакції.

Т.т. із робітн. ком. „Нідеромен.“ Гроші на окрасу таборової церкви (12 м.) дістали й передали куди слїд. Три марки (3 м.), що призначені вами для батюшки також передали ми на окрасу церкви, бо батюшка виїхав із табору. Може би ви хотїли тих три марки призначити куди инше, то просимо висловити ваше бажаннє.

Т. С-енко. Ваша оповіданнє: „Верховоди громадян нашого села“ до друку годить ся. Піде в найблизчому числї. Пишіть і надалї.

Т. Любисток. Ваш нарис: „Сукняна мова“ піде в найблизчому числї. „Спомини з революції 1905. року“ ухвалені до збірника творів полонених.

Т. Л-ко. Пишіть щонебудь кращого. Ваше: „Нагадай козї смерть“ до друку не надаєть ся.

Т. Полуботок. Вашим: „Ще не вмерла Україна“ при нагодї скористуємо ся.

Т.т. Подоляк, Руш-Голь, Любисток, Суспільний, Селянин, К-ий, Забитий, Боязлмвий. Просимо прийти до редакції й одібрати гонорар за свої дописи.

З друкарнї „Союза Визволення України“ в таборі Вецляр.

ПРОСВІТНИЙ ЛИСТОК

ПОЛОНЕНИХ УКРАЇНЦІВ У ВЕЦЛЯРІ.

Виходить кожної неділї. Ціна одного примірника 2 фен.

Дрібні руконписи редакція авторам не звертає.

Ч. 32. Вецляр, 12. листопада 1916. р. Р. II.

Самостійна Польща а Україна.

Дня 5. листопада 1915. року цїсар Нїмеччини й цїсар Австрії та король Угорщини видали манїфест до мешканців Варшави й Люблина **про постанову Самостійної Польщі.** Границь ще докладно не означено. Орґанїзація польської армії, її образованнє й провід будуть довершені спільними силами. На чолї цїєї конституційної монархії має стояти король і сойм у Варшаві.

Отже стало ся. Польща воскресла. Воскресла завдяки не російській побідї, а побідї осереднїх держав над Росією. Нїмцї, після російських часописий „вороги Славян“ —ставлять Самостійну Польщу!

Правда, не такою хотїли її бачити Поляки. Коли не можна добути Познаньщини, Поморя і Шлеску, то хотїли вони побачити Польщу в злуцї з цїлою Галичиною. Але так не стало ся. Австрійський цїсар видав 1. листопада відручне письмо до президента минїстрів Кербера, що він думає Галичинї дати самоуправу (автономію), оскільки се буде згідне з державною єдністю Австрії. Сей проєкт має виробити той мінїстер і предложити до затвердження. Отже Галичина лишаєть ся при Австрії.

Хоч ми боїмо ся кожної автономії Галичини, як цїлости, щоби Поляки не зайняли перевагу над нашою східною українською частиною—та сей факт автономії ще належить до будуччини. Ми сподіваємо ся, що голос нїмецької опінії не буде не вислуханий в Австрії. Та опінія говорить устами Бовеншена (в книжцї „Нїмеччина на проломі часу“) таке: „Східна рутенська (українська) частина Галичини **мусить бути прилучена** до племінно спорідненої української держави, якої відродженнє наступає.“ І ми віримо, що вона не буде належати до однієї цїлости з польською частиною, хоч би Галичина лишила ся й при Австрії!

Для нас утвореннє Самостійної Польщі важне тим, що тепер уже заміна східної Галичини за Польщу в мирних договорах з Росією, чого могла би домагати ся Росія,— виключена. Польща самостійна! Однак бажаючи Полякам щасливого розвою в границях етноґрафічної Польщі, ми застерігаємо своє право що до Холмщини, як до історичної землї короля Данила, заселеної українською людністю. Далї утвореннє Самостійної Польщі для нас важне ще й тим, що тепер висуваєть ся наперед і наша українська справа і набірає що раз більшої ваги. Бо чи ж може бути утвореннє Самостійної Польщі кінцевою цїлю цїєї війни? На нашу думку ще анї Нїмеччина, анї Австрія цим не буде забезпечена від російської небезпеки. Тїльки посуненнєм границь Росії аж за Днї-

про, **тільки утвореннєм Самостійної України** можна усунути цю небезпеку.

Економичні інтереси Польщі завжди схилятимуть її не до Нїмеччини, а до Росії. Польща (127,000 кв. км, 12 міліонів людий) видає збіжа 10 пудів на голову, отже вистарчає собі: не потрібує привозу й не може вивозити нїкуди. А промисловість польська далеко гірша від нїмецької—має збут тільки в цїлій Росії. Через те Самостійна Польща по всяк час може стати рука в руку з Росією, як Румунїя, маючи з нею спільні інтереси економичні, а також бажаючи відібрати давнї польські землї від Австрії й Нїмеччини.

Супроти того Україна має спільні інтереси економичні **з осередними державами.** Вона видає 43 пуди збіжжа й 14 пудів цукру на голову, отже безпечно може вивозити ³/₄ тих плодів поживи. Спільний інтерес, взаїмний обмін товарами міцно звяже цї два народи й Самостійна Україна все буде йти проти польско-росийських спільних інтересів у союзї з Нїмеччинню й Австро-Угорщиною.

З того висновок такий: Польща не захистить Нїмеччини від Росії. Тільки коли Самостійна Польща **буде віддїлена від Росії Самостійною Україною**—тодї тільки осередні держави будуть забезпечені перед грозою війни й тодї буде **трівкий** мир на сходї Европи! І тому по рішенню польської справи **мусить прийти на чергу українське питаннє.**

В. П.

— М и р. —

Оце недавно приснив ся менї дивний сон. Буцїм то рознесла ся вістка по таборі, що війна скінчила ся!! І так я зрадїв, що не тямив де я находив ся в цю радісну хвилю. Але ще таки не вірив, аж поки не забачив власними очима, що дїйсно вже мир. Нїмецьке начальство стало дуже гарно поводить ся з нами й страву почали варити кращу нїж попереду.

Ото ж снить ся менї, що нїби одягли нас, дали нам гарно пообідати й повели на станцію. Привели, постановили всїх у ряд і почали з нами прощати ся. Але прощали ся лишень інтелїґентні, а прості все з підлоба дивили ся на нас. Але мене те не цїкавило, бо я вже душою давно був на Українї.

Врештї ми рушили. Як їхало ся—добре не памятаю. Приїздимо ми до Росії в якесь місто, ме-

Українське життя в конституційній Росії.

З проголошеннєм манїфесту 17. жовтня 1905 року впали вікові бюрократичні пута не лише з московського державного народу, але й недержавних народів—Грузинів, Лотишів, Поляків, Естонців, у тім числї й з нашого українського народу. Розпав ся валуєвський замок „не било, нєт і нє может бить“, яким майже сорок лїт було сковане вільне слово українського народу.

Власть маючим видало ся, що можно відспівати похоронну пісню по українськім народї, що вдало ся вигнати всяку думку з його голови про окремі національні потреби.

Але сорок лїт неволї українського слова не змогли цїлком знищити духовний дорібок народу, який мав за собою славне, хоч і тяжке минуле.

Як тільки прояснило ся небо над тюрмою російських народів, розійшли ся чорні хмари московського бюрократизму, український народ показав свою життьову силу,—здатність творити, а не бути тяглом і погноєм для других народів.

За значно малий час московського конституційного правлїння, український народ проявив себе у всїх галузях культури. Найяскравіще відбило ся українське громадське життя в письменстві, котре в більшій части зосереджуєть ся в журналїстиці. Майже в кождому визначнїйщому містї на Українї повстають часописи й журнали. Закладають ся наукові й просвітні товариства, які розвивають свою широку дїяльність не лише в великих містах,—як Київ, Катеринослав, Житомир, Миколаїв, Камянець-Подільськ., Чернигів, Баку, але й переносять свою культурну дїяльність на село (Мануйлівська „Просвіта“ видїли Каменецької „Просвіти“ у багатьох села на поділлю і. т. д. У рїжних містах повстають українські видавництва, закладають ся книгарнї, бібліотеки й читальнї. Оживає український театр, повстають аматорські (любительські) гуртки, які дають рїжні вистави й концерти.

В унїверситетах і других школах засновують ся українські земляцтва—„Громади“, в яких гуртуєть ся українська молодїж. Шкільна молодїж домагаєть ся викладів по українській лїтературі, історії й з других галузїв українознавства.

Українське життя не тільки зосереджуєть ся по великих містах, але в великій мірі проявляєть ся в глухих закутинах малих місточок, пробиває собі дорогу й у бідну хатину селянина. Не меншу

нї не відоме, а вже нас там чекають звичайно, як гостей. Насамперед, наші землячки почали гукати: „Наші їдуть! Наші їдуть!“ Заграла музика, ми почали чоломкати ся, а де котрі й цїлувати ся, а з кінцем усього пан-отець почав молебінь служити. Одслуживши молебінь, почав нас кропити свяченою водою, і так менї стало легко на тїлї, мов би я на світ народив ся. Тут я згадав той час, коли нас Нїмцї кропили своєю водою, щоби руські воші згубити, котрих ми досить принесли.

Після всього батюшка почав казати:

— Дорогі браття! Розгнївав ся було Бог на нас православних і допустив нас до такої страшенної війни. Більше нїж два роки, ми благали Господа Бога в своїх горячих молитвах, щоб простив вам наші тяжкі гріхи! На решті вблагали,— послав Господь на нашу землю мир! Але то ще не дїйсний мир? Бо цей мир тільки з Нїмцями та з Австрійцями. Вже нам цар-батюшка написав манїфест, що мовляв Нїмцї вже не наші вороги, бо війну ми вже покінчили і Нїмцїв і Австрійцїв за ворогів не вважати. З цього часу Нїмцям і иншим чужим народам, дозволено в Росії купувати землї й добувати оселї. А ось нинї нам треба бороти ся з внутрішнїми ворогами, не війною, а орґанїзацією: всїм писати ся в союз руського народа. І таким робом ми зможемо побороти своїх ворогів, котрі вічно домагають ся „землї та волї, поборо-

ти тих соціялїстів, котрих не тільки цар-батюшка проклинає, але й сам Бог їх ненавидить.

Я став просити голосу і добрий батюшка дав менї слово. Питає мене:

— Що ж ти, чадо, будеш казати?

Оце ж я й кажу йому:

— Так ви, батюшка, соціялїстам землї й волї не давайте, а лишень нам дайте, не соціялїстам, а войовникам, бо ми воювали за земельку та за волю.

А піп менї відповідає:

— Якої тобі землї треба? Хиба в нашій матушцї Росії мало землї? Аби ти мав грошї! Ось тобі цїлий Сибір не заселений. А ще мушу тобі пригадати, скільки є землї в нас у полудневих ґубернїях (себто на нашій Українї)! Хоч вона є по більшій частинї в поміщиків, але та земелька дуже родюча, вона вас всїх кормить і нема вам чого верещати про землю, бо поміщики всього хлїба самі не зїдять, за грошї й вам продадуть.

Але я ще раз не стерпів, запитав ся:

— А той хлїб, що нас поміщики годують за наші грошї, хто на його працював: поміщики з жінками, чи може й допомогали монахи з батюшками?

Але як розсердив ся мій шановний піп та як христоне мене хрестом прямо в пику, аж у очах позеленїло. Від переляку я й розбудив ся.

А. Я.

ролю в громадському життю відограють селяни й робітники. Селянство, робітництво й дрібне міщанство з горячковістю поспішають вияснити своє національне становище. По селах засновують ся ріжні товариства, які передплачують українські часописи й журнали, збірають на памятник Т. Шевченкові, видають досить значні грошові датки на ріжні культурні цїли.

Про свідомість нашого селянства в великій мірі доказом служать вибори до перших двох Дум і ті посли, яких послано у Думу. Значна більшість депутатів від українського народу були свідомі Українцї. У першій Думі українські посли, щоб мати більший вплив в Думі, закладають свій клюб, в який входили б всї представники українського народу. Але поки клюб зорґанїзував ся Думу розпущено. Українське представництво у другій Думі, згуртоване в окремій групі— „Громада“, вносить ряд поправок до правительственного законопроєкту, який торкав ся народньої освіти: 1) негайного заснування курсів української мови, лїтератури й історії для учителїв, 2) викладів української мови й історії в учительських семінаріях на Українї, 3) щоби на унїверситетах Київськім, Харківськім і Одеськім увели галузї наук по українознавству. Крім того розроблюють матеряли для внесків у Думу про автономію України, про місцеву самоуправу, про українську мову в судї, в церкві й т. д.

Та всї заходи народнього представництва були даремні. Правительство, зібравши ся зі своїми силами, пішло на рішучий крок у боротьбі з народом і його представництвом. Другу Думу, як і першу правительство розігнало. Лучших народнїх представників зіслало по тюрмам і каторгам, а щоб забезпечити собі панованнє змінило (3. червня 1907. р.) виборчий закон до Державної Думи. Сим законом селянське й робітниче представництво у Думі було зменьшене більше, як на половину. Тай ті, що попали у третю Думу, були ставленики панів, бо на ґубернських виборах до Держ. Думи представників від селян вибирали (тепер також) не самі селяне, а поміщики й духовенство.

Позбавивши прав широкий загал людности (виключно селян і робітників), правительство приняло ся відбирати й ті свободи, які під час його безсилля вдало ся вирвати російським народам. Пішли ріжні мінїстерські циркуляри, сенатські розяснення, штрафи й заборони. Про духове життя нашого народу за час розправи московського уряду поговоримо у другім числї „Просвітного Листка“.

Кость Мариняк.

— Картини. —

Зеленії гаї, діброви
Та ріжнобарвнії луги,
Лани, могили та Днїпрові
Стрімкі високі береги,
Чудові села над рікою
В густих зелених вишниках;
Шляхи, обрамлені вербою,
Ставки в барвистих берегах,
Стрункі високії тополї
В селї, неначе сторожі,
І збіжжє золоте на полї,
І степ широкий і безмежний,
І неба сяєво чудове,
І все кругом,—мов Божий рай,
Чи фантастичний дивний край—
Все радувать тебе готове.

* * *

Ба нї, не все: ті краєвиди,
Що нїжно так ласкають зір,
Народнїм лишеньком повиті,
Помиті кровю з давніх пір;
Там стогне люд в обіймах горя,
Ллючи потоки гірких слїз...
Багато їх Днїпро до моря
З своїми хвилями віднїс!..
Дари свої родючі поле
Панам ледачим віддає,
А хлїбороб голодний, голий
Збірає, сїє... не своє.
Пиха вельможної людини,
Убогих праця та нужда,
І піт, і сльози, як вода...
Які ж сумнії ці картини!

К. Барва.

Із таборового життя.

В неділю, 5. листопаду, заходом Артистичного Т-ва ім. М. Лисенка й „Просвітної Громади ім. М. Драгоманова“ відбув ся безплатний вокально-музичний концерт з деклямаціями.

На скору руку зорганїзований з більш-меньш фахових співаків хор досить гарно виконав популярні народні пісні.

Перед співом т. Л. в промові зхарактеризував нашу українську пісню, її красу й багацтво, прослїдивши в історичному огляді також громадський бік української пісні.

Орхестра музики в перший раз виступала в кількох номерах в симфонічному складї і хоч струнні сили були замалі, все ж виконаннє пєс було гарне. З повною певністю пройшли досить складні річи в виконаннї духової орхестри.

В деклямаціях велике вражіння зробив т. П. „Гамалїєю“ т. Шевченка, а найбільш гучні оплески викликав т. Ш. гумористичною деклямацією про сповідь у попа та сатиричними куплетами на злоби дня в таборі.

В кінцї залунав гімн „Ще не вмерла Україна“, а потім понесли ся до хору й орхестри голоси: „Сїч! Сїч!...“ і орхестра з хором виконали улюблений товаришами сїчовий марш: „Гей там на горі“.

Театр зпочатку концерту був повнюсенький, але після перерви людей значно меньше стало: видно товариші не призвичаїли ся довго слухати музику.

Цїкаво ще те, що багато земляків не люблять оплесків, рахуючи їх за прояв нїби то дикости: „От—каже—заляпали, наче в перший раз попали в театр!...“ *В. Г.*

.....

Ґенеральна Старшина 6. листопада відбула своє чергове засїданнє. По звітах представників таборових орґанїзацій з дїяльности їх за минулий тиждень, ухвалено порядок віча на середу й суботу. За сим т. Скоропис подав до відома, що учителям дозволено прогульку до нїмецької школи, та що командатура уряджує в лазаретї таку салю, деб могли відбувати ся курси неграмотних для хорих, літературні читання, або читаннє з чарівним ліхтарем і т. п. Упорядкувати це доручено Просв. Громадї ім. Драгоманова. Довший час заняло підготованнє орґанїзацій до участи в Установчій Радї. Закінчило ся зібраннє ріжними дрібними справами.

С. К-ий.

.....

Кооперативна чайня. У понедїлок, 6. листоп. в 7. год. вечора відбули ся збори чайнї зі слїдуючим порядком дня:

1. Читаннє протоколу.
2. Звіт управи й ревизійної комісії.
3. Роздїл зиску.
4. Вибір членів управи й ревизійної комисії.
5. Вибір референта для чайної від „Пр. Вид.“
6. Справа створення спілки кооперативів українських таборів і справа курсів кооперації.
7. Вільні внесення.

Звіти управи й ревизійної комисії приймають ся без дискусій. Далї голова подає проєкт управи що до подїлу зиску.

Розвиваєть ся горяча дискусія, після якої увесь зиск подїляєть ся так: увесь свій дівиденд в сумі 168 м. 30 ф. члени одноголосно ухвалюють на українських дїтий, котрі побрані з окупованих земель і находять ся в таборах у Австрії. Сюди ж долучена й та сума, яка була пропонована управою на редакційну секцію—62 м. 50 ф.

Разом на дїтий ухвалено 230 м. 80 ф. На волинські школи ухвалено—62 м. 50 ф.;на редакцію Вістника Союза Визволення України 25 м.; на лязарет хорим 35 м.: на соціяльну секцію 12 м. 50 ф.; на фонд стіпендії українського сина 10 м.; на памятник помершим товаришам 42 м. 50 ф. і 64 м. 45 ф. до запасного капіталу.

Після цього Президент С. В. У. т. Скоропис сказав, що між тими зборами, на яких він був останнїй раз і зборами теперішнїми є велика ріжниця. Теперішні збори показали товариство справдїшнїми громадянами, котрі взагалї не тільки мають добре українське серце, але й практичний розум. А це служить запорукою нашої кращої будучини.

Від Президента збори довідали ся, що комендант згодив ся вже передати таборову кантину в руки Чайнї, й що то станеть ся в скорому часї. Далї вибрали 4 членів управи, на місто вибувших. На цьому збори були перервані. Продовженнє має бути в недїлю о 9 год. ранку.

Добре було би, щоб товариші й надалї приходили на збори в такій кількости, як цього разу.

О. Ч.

.....

Т-во „Воля.“ 6. листопада відбули ся загальні збори т-ва „Воля“. На зборах обговорювалась справа, в які відносини має стати Т-во до центрального комітету, котрий засновав ся в таборі Раштат. Комітет цей має на метї обєднати в одну організацію соціяльні секції таборів Раштатського, Зальцведельського і т-во „Волї“ Вецлярського табору.

Справу відносин т-ва „Воля“ до центрального комітету збори передали комітету Т-ва на обговорення, після котрого має намітити проєкт відносин і приставити на слїдуючі загальні збори для затвердження. Далї в звязку з тим, що в таборі мають наступити деякі зміни по відношенню до просвітно-орґанїзаційної працї, головно, що веденнє працї переймає на себе Ґенеральна Старшина, головою Ґен. Старшини має бути полонений Українець, то Т-во застановилось над наміченнєм кандідата на голову Ґен. Старшини і вибрало таким т. А.

Крім сього вибрано одного до комітету Т-ва, тому що один із членів відмовив ся од своїх обовязків. Принято нових членів більше 20. Люди чим раз більше освідомлюють ся і з великою охотою пристають до організацій. Пристають, бо бачать, що вся сила в єднаннї. На зазов— „гуртуйте ся!“ гуртують ся т.т. більше і більше навкруги кождого гуртка і набірають ся свідомости й сили розуму.

Для більшої практичности т-во „Воля“ ще з початку поділено на менші гуртки— „на ґубернї.“ Кожна ґуберня має свій комітет з 3-х членів. Зборами ухвалено, щоби ґуберні відбували точнїй свої зібрання й реферати.

Руш-Голь.

.....

Установча Рада. До сього часу в нашому таборі, як і в инших українських таборах, просвітна робота, як також провід в таборових орґанїзаціях, були в руках Просвітного Видїлу. Але практика таборового життя показала, що в інтересї дальшого розвитку його, як також для вироблення більшої самодїяльности у т.т. полонених булоб на разї, щоб полонені перебралп в свої руки ініціятиву й провід просвітної й орґанїзаційної роботи.

Для цїєї цїли й були скликані 7. листопада збори зарядів всїх таборових орґанїзацій, які приняли назву Установчої Ради. Ся Установча Рада ухвалила, що провід працї в таборі від нинї перебірає на себе Ґенеральна Старшина, яка складаєть ся з представників всїх правних орґанїзацій в таборі. Правною таборовою орґанїзацією визнаєть ся кожна громадка т.т. полонених і тих Українців, що мають вступ до табору, яких обєднує спільна цїль, які мають правильні періодичні зібрання, платять членські вкладки в свою касу, мають виборний заряд і статут, затвержений Ґенеральною Старшиною. Голова Ґенеральної старшини писар і скарбник на сей раз вибірають ся Установчою (а на далї) Ґенеральною Радою на 3 місяцї. Ґенеральна Рада має бути періодичними нарадами зарядів всїх існуючих у таборі й заступленних у Ґенеральній Старшинї орґанїзацій. Відбуватиме свої зібрання Ґен. Рада що три місяцї.

Відносини свої до Союза Виз. Україны Ґенеральна Старщина визначає тим, що вона приймає проґраму Союза, довіряє йому цїлковито й доручає заступати всї орґанїзації назверх.

Референта для взаємовідносин між полоненими й командою визначає Союз.

Такі основні підвалини поклала Установча Рада для дальшої роботи в таборі.

С. Троянда.

.....

Віче. Згідно з постановою Просвітної Громади ім. М. Драгоманова, (див. 31 число„Просвітн. Листка“)в середу 8. листопада в салї Народного Дому відбуло ся загальне таборове віче.

Першим промовляв т. Скоропис. Він повідомив присутнїх на вічу, що за минулий тиждень у внутрішньому життї табору зайшли важні зміни. (Про цї зміни подаємо в уступі „Установча Рада“.)

Просвітно-орґанізаційним життям в таборі кермує від нинї Ґенеральна Старшина, а члени Просв. Вид. можуть входити в склад Ґенеральної Старшини остільки, оскільки їх виберуть своїми представниками ті орґанїзації, в які вони можуть вступити, як звичайні члени.

Далї подав звіт Роздавочний комітет. Віче приняло звіт на увагу й одобрило рішеннє комітету давати макарон більше тим, що в лазаретї, бо зовсїм зрозуміло, що хорі потрібують кращої їжі, нїж инші полонені.

Відносно фершалів та їх відношення до хорих у лазаретї прийшли до того висновку, що кожний незадоволений відношеннєм фершалів до хорих, може звертати ся до Ґенеральної Старшини, а фершали повинні рахувати ся з зарядженнями тієї орґанїзації.

Врешті приступлено до огляду світових подій. З огляду на те, що часу зіставало ся дуже мало, референт, т. С. поминув події на фронтах, а перейшов до найсвіжійшої події, що стала ся на сьому тижнї, а се до утворення Самостійної Польщі.

Із реферату віче довідало ся, що спонукало центральні держави утворити Самостійну Польщу (див. передовицю), як вони підготовляли грунт до утворення цїєї держави, надаючи що раз більше прав Полякам.

Польське Королївство по Віденському конґресї 1815. року мало під Росією широку автономію і

тільки мусїло признавати своїм королем царя російського. Завдяки ж відомій полїтиці російського правительства, „Царство Польське“ врештї стало звичайною російською провінцією, т. зв. „Привислянським краєм“ без жадних прав.

Отже не дивно, що Поляки з вдячністю приняли від центральних держав те, чого довгі роки даремно домагали ся від Росії.

В звязку зі створенням Самостійної Польщі стоїть і автономія Галичини, яку Австрійський цїсар проголосив 4. листопаду.

В решті референт закінчив закликом, щоби ми завсїгди стояли на поготові, бо може стати ся й з Україною те, що стало ся з Польщею та щоби ми набирали ся свідомости наших інтересів.

За пізнїм часом віче мусили на цьому закрити.

Г. Трутень.

ВІЙНА.

(від 2. до 8. листопада 1916.)

Французько-анґлїйський фронт.

Ратувати Румунїю взяли ся всї союзники на своїх фронтах. Над Сомою підняла ся 5. листоп. знов крівава битва на просторі 20 км. В тій битві взяли Нїмцї 10 офіцерів, 380 жовнїрів, 11 скорострілів. Вони там знищили бомбами з лїтаків великий склад оружа. Під Верденом уступили Нїмцї зі зруйнованого форту Во; а під Реймсом зачала ся стрілянина.

Італїйський фронт над Сочею.

Так само Італїйцї почали наступи над Сочею (Ізонцо) на просторі 18 км, числом 120—150 т. людий в напрямі Лохвицї і гори Печінка, отже самі назви вказують словенські землї, які хочуть зайняти Італїйцї. Вони вислали свої війська до Епіру в Греції і получили ся з армією в Салонїках, так що тепер фронт сягає від Адрійського моря до Салонїк.

Семигородсько-румунський фронт.

Рішаючими є битви на переходах до Румунії. Вульканським, Червоної Вежі і Передеаль серед стрімких гір і снїговищ. Головна битва ведеть ся на північ від Камполюнґу, де Румуни втратили останнїми часами побіч убитих 2747 жовнїрів, 24 офіцерів і 20 скорострілів. В Добруджі тихо, тілько на Констанцу бють часом гармати російської фльоти. На инших місцях семигородського фронту ведуть ся завзяті бої, передовсїм коло Кірлїбаби і Дорни Ватри.

Галицько-волинський фронт.

Головні битви сего тижня були над рікою Стоходом, де Росіяни втратили до полону 22 офіцери 1500 салдатів 10 скорострілів. Опріч того над Нараївкою в Галичинї Росіяни роблять уперті наступи по кілька раз на день. Впрочім всюди з малими виїмками тихо.

Вісти з Росії й зі світа.

Стокгольмські дневники з 6. с/м. подають таку звістку: Російський мінїстер просвіти позволив отворити в Лубнях або Київі українську ґімназїю, в котрій викладовою мовою має бути українська.

САМОСТІЙНА ПОЛЬЩА.

Найважнїщою подїєю є проголошеннє самостійної **Польщі**, як дїдичного конституційного королївства, цїсарем Нїмеччини і Австрії дня 5. листопаду в Варшаві і Люблинї. Цїль висказав Канцлер Нїмеччини до Поляків у Варшарі: „Що Поляки повні довіря ожидати муть своєї долї з рук обох цїсарів і самі рука в руку по нашій сторонї будуть співдїлати в остаточнім осягненю великої цїли. Про се дїло ми говоримо в передовицї.

ПОЛЬСЬКА АВТОНОМІЯ ГАЛИЧИНИ.

Далеко більше обходить нас Українців відручне письмо австрійського цїсаря до мінїстра Кербера з 4. падолиста 1916. Тим письмом поручено йому зробити проєкт автономії Галичини в національнім і господарськім розвою, хоч в повній зависимости від цїлости монархії.

Се є уступка в сторону Поляків--хоч сей проєкт має бути щойно затверженій. Поляки хочуть видїлити (80) галицьких послів з парляменту (думи) і перенести власть центральної Австрії до сойму, де вони будуть мати перевагу над Українцями, як Угри на Угорщинї. Аби приневолити до сего центральне правлїннє висувають питаннє, чи Австрія, чи сама Галичина буде поносити кошти реставрації (відбудови) знищеного краю. Знаємо, що знищена східна Галичина українська—то вони готові переймити на себе відбудову за право рішати все у себе. Українську Галичину можуть лишити без відбудови—а осягнути повну самовладу над Українцями, а вони не будуть вже засїдати з Нїмцями у Відні в думі і не можуть жалїти ся перед Австрією і Европою.

ПРОТЕСТ УКРАЇНСЬКИХ ПОСЛІВ В АВСТРІЇ.

Парляментські заступники (посли) української нації постановили одноголосно резолюцію, в якій вони рішучо протестують проти всякої зміни: Українцї, що досї в австрійській думі підносили жалоби на гнет Поляків, побоюють ся з дальшим розширенням самоуправи в Галичинї такого скріплення польської більшости, що Українцї щойно тодї будуть під безпощадним гнетом свого національного розвою зі сторони Поляків. Голови парляментарних клюбів мали зложити свої мандати, що не хочуть брати відповідальности за те, що станеть ся.

ЖАДАННЯ ПОЛЯКІВ.

У всїх великих містах і містечках Польщі і Галичини відбули ся радісні святочні зібрання з нагоди проголошення Самостійної Польщі. При такій нагоді висловив у Варшаві проф. Брудзінській жадання Поляків до центральних держав:

1) Установити реґента (заступника короля) до виконування повного правлїння на територіях Польщі.

2) Знести границю межи землями занятими Нїмцями, а Австрійцями.

3) Сотворити провізоричну державну раду з польських елєментів, як орґан, що мала би за задачу: а) вироблення системи правлїння і проєктів законів, б) орґанїзацію польської управи краю.

4) Сотворити департамент мілїтарний при державній раді для зорґанїзования будучого польського війська, якому має служити кадра польських леґіонів.

Ці жадання цїкаві для нас як зразок, як творить ся основа до самостійної держави.

ХОРОБА ЦАРЯ НИКОЛАЯ.

Цар з своєю жінкою та дїтьми виїхав з головної квартири до Царського Села. Він є хорий на нерви і мусить бути довший час під доглядом лїкарським.

МУКИ СИБІРСЬКИХ ЗАСЛАНЦІВ.

Як доносять петроградські дневники, соціялїстичний посол до думи Ченкелї зібрав підчас свого побуту в Сибірі вражаючі вістки про долю полїтичних засланців в послїдних часах. В околицях Николаєвська положені нові копальні серед найстрашнїщих багон та убійчого підсоня, в котрих працює 800 російських соціялїстів засланців під доглядом заамурських козаків. Багато з тих засланців померло, багато також тяжко хорує. На 8 копалень, в яких занято тяжкими роботами 4.500 вязнїв, є лиш один молодий лїкар, що не покінчив ще навіть наук. З лїків можна дістати там тільки найпростїщі; бандажів зовсїм нема. Коли вязнї жалують ся на обходженє з ними, то сїчуть їх за те різками і обмежують їду. Між вязнями находять ся також посли до другої думи. Вязнї цїлковито відрізані від світа. Умови праці незвичайно тяжкі: в зимі не мають вони відповідного убрання до охорони перед зимном, а в лїтї терплять від спеки й випарів довколочних багон. Ченкелї має намір зробити відповідні заходи у правительства, аби вже раз покласти кінець обурюючим відносинам в згаданих копальнях коло Николаєвська. Так томлять ся в Росії тисячі і тисячі найкращих патріотів, що не допустили ся такого злочину, а бажали тільки добра свому народови і мали відвагу виступити проти царської самоволї.

Заряд Музично-драматичного Т-ва ім. М. Лисенка складає щиру подяку всїм жертводавцям, що в часї концерту, 5. листопаду, в Народнїм Домі уважно віднесли ся до зазову **жертвувати на будову памятника померших товаришам.**

При отворенню урни були присутні: голова Т-ва т. Б., т. т: Р., Ш., А., Н. і скарбник Т-ва т. Д.

Всього жертв оказалось на суму двадцять пять (25) мар. 79 ф., які гроші передані т-шу К., як скарбнику Комітету по збору жертв на будову памятника.

ЖЕРТВИ.

Хто жертвує.	На волинські школи.		На памятник.	
	Мар.	Ф.	Мар.	Ф.
Ст-ч	—	65	—	—
Чер-к	—	15	—	—
Наг-й	—	15	—	—
Б-ко	—	20	—	15
Ш-ко	—	15	—	—
Д-ко	—	15	—	—
Т-к	1	35	—	—
К-в	—	35	—	—
П-кий	—	15	—	—
Ш-ль	—	15	—	—
Ш-го	—	15	—	—
Щ-на	—	65	—	—
М-ко	—	35	—	--
Д-ко	—	65	—	--
В-н	—	35	—	--
К-ський	—	—	—	15
Г-ський	—	—	—	15
К-нко	—	—	—	30
Д. П.	1	—	—	--
Разом. .	6	60	—	75

На пресову секцію: т. К-нко--35 ф.

На хорих табору: т. Д. П.--2 м.

На інвалїдів табору Вецляр. Т.т. з робітн. команд. Рааб Левицький—3 м. Зозуля 2—м. Пилипенко—1 м. Курченко—1 м. Милащенко 50 ф. Буячий—40 ф. Бойко—40 ф. Шапочник—40 ф. Шутенко--30 ф. Барановський—30 ф. Шкорупа—30 ф. Тетянкін--30 ф. Бублин--20 ф. Костоглод--20 ф. Садовой--20 ф. Винник--20 ф. Вдовиченко--10 ф. Разом 11--м. 30 ф.; в дійсности одержано нами 11 м. 50 ф., які й будуть передані по призначенню.

Т-во „Воля“ складає щиру подяку т. т. жертводавцям, що опустили свої жертви в вивішену в чайнї скриньку. Всього поступило пять (5) м. 83 ф., які гроші підуть на книжки Т-ва.

Переписка редакції.

Тов. К. Г. табор Пархим. „Просвітний Листок“ будемо вам висилати.

Тов. А. М. табор Пархим: Ваше проханнє про книжки для театру передали в С.В.У., бо у нас з таких книжок зайвих не знайшло ся.

Багато товаришів звертаєть ся до нас з проханнєм висилати книжки: Кобзар, Історію України (з картинками), Ґеоґрафію та инші. Коли такі прохання нами, як скорій не виконують ся, то тільки тому, що не завсїгди є в запасї потрібні книжки. Будемо старати ся доставати ті книжки й задовольняти товаришів.

Прохаємо т.т. на робіт. командах. які звертають ся з усяґими проханнями, щоб обовязково подавали свою точну адресу, бо без цього справи не можливо виконати.

Поправка. Жертва на памятник 6 мар. 6 фен. з робітничої команди Алєндорф зібрана від всїєї команди, а не від трох душ, як надруковано в 29 числї „Просв Листка.“

МІСЯЧНЕ ЗВІДОМЛЕННЄ кооперативної чайні за м. жовтень 1916. року.

РАХУНОК КАСИ.

ПРИБУТКИ.	мар.	ф.	ВИДАТКИ.	мар.	ф.
Решта на 1. жовтня.	1931	31	Куплено краму	1600	90
Поступило за жовтень.			Виплачено боргу	4523	21
Паєвого	1	80	Вернено паїв	1	50
Внесено вкладів	38	—	Вернено вкладів	35	—
Краму	5986	48	Видано дівіденди	88	55
За ящики від товару	8	70	Видано жертв.	148	15
Пожертвовано	6	70	Видано запомоги прислузї й робітник.	131	60
			Канцелярські прилади	6	61
			Куплено майна	16	25
			Торгові й инші трати.	106	60
			Решта на 1. листопада	1314	62
Білянс	7972	99	Білянс.	7972	99

РАХУНОК КРАМУ.

ПРИБУТКИ.	мар.	ф.	ВИДАТКИ.	мар.	ф.
Решта на 1. жовтня	2567	45	Продано краму	5986	48
Краму	4912	25	Витрачено краму на упр. присл. й роб.	64	50
Остаток краму	67	92	Зіпсовано краму	4	05
Загального зиску за жовтень	672	30	Решта на 1. листопада	2164	89
Білянс.	8219	92	Білянс	8219	92

РАХУНОК ЗИСКІВ і СТРАТ

ПРИБУТКИ.	мар.	ф.	ВИДАТКИ.	мар.	ф.
			Торгові трати	19	08
			Канцелярські прилади	12	37
Зиск від продажу баньок і ящиків	8	70	Куплено майна	16	25
Остаток краму.	67	92	Запомога прислузї і робітникам	131	60
Загального зиску за крам	672	30	Поправка кімнати прислуги чайні.	16	04
			Видано на часописї.	2	28
			Витрачено крам. на упр., присл. й роб.	55	39
			За доставу краму з міста.	8	47
			На ревізійну комісію	—	64
			Зіпсовано краму	4	05
			Чистого зиску за жовтень	482	75
Білянс.	748	92	Білянс.	748	92

БІЛЯНС на 1-е листопада 1916. року.

АКТИВ.	мар.	ф.	ПАСИВ.	мар.	ф.
У касї готівки.	1314	62	Капітали:		
Краму	2164	89	Пайовий	362	70
			Вклад	75	—
			Нерухомий	30	—
			Запасний	865	85
			Фондовий	168	27
			Борг	247	—
			Невиданої дівіденди	622	31
			„ „ жертвен.	625	63
			Чистий зиск за жовтень	482	75
Білянс.	3479	51	Білянс.	3479	51

ЧЛЕНИ

	Членів	Сума паїв. мар.	ф.
На 1-е жовтня було членів	1121	362	40
За жовтень вписало ся	6	1	80
„ „ виписало ся	5	1	50
На 1-ше листопада числить ся членів	1122	362	70

УПРАВА.

З друкарнї „Союза Визволення Украïни“ в таборі Вецляр.

ПРОСВІТНИЙ ЛИСТОК

ПОЛОНЕНИХ УКРАЇНЦІВ У ВЕЦЛЯРІ.

Виходить кожної неділї. Ціна одного примірника 2 фен.

Дрібних рукописів редакція авторам не звертає.

Ч. 34. Вецляр, 26. листопада 1916. р. **Р. II.**

Професор Михайло Грушевський.

„Українці мусять стати нацією, коли не хочуть зостати ся паріями (рабами) серед народностий“. (Проф. М. Грушевський. „Українство і питання дня в Росії“).

Хто не знає славного українського історика, проф. Михайла Грушевського? Хто із грамотних людий України й Росії не читав хоч дечого з безчислених наукових праць, що написав М. Грушевський про український народ? Не тільки в Україні й Росії є популярне се імя, а й у західній Европі знають його, та знають через нього й про нас, Українців, про нашу історію.

Тому то не може не цікавити нас життя та громадська й наукова дїяльність найвизначнїщого мужа України в нашому часї, і тому то не можемо ми не віддати нинї пошани й подяки славному нашому Землякові своєю скромною згадкою в цьому роцї сповнення його пятидесятилїття з дня народження (1866 роцї).

Михайло Грушевський,
професор української історії на львівськім університетї, род. 1866. р.

Проф. М. Грушевський наукову свою дїяльність розвинув на галицькій Україні, ві Львові, як професор української історії на львівському університетї та як провідник „Наукового Т-ва ім. Шевченка“.

На російській Україні неможливо було до сього часу утриматись такому дїячеві, як М. Грушевський, який усї свої величезні сили віддавав для України й для українства з тим переконанням, що „Українці мусять стати нацією, коли не хочуть зостати ся паріями серед народностий“.

Із цим переконанням проф. М. Грушевський віддав ся тій кипучій дїяльности на українському полї, що дала надзвичайно багаті наслїдки.

З кличем за всеукраїнське єднання, за невпинну, всесторонню працю на рідному полї гуртує М. Грушевський в „Науковім Т-ві ім. Т. Шевченка“ визначнїщі сили українського громадянства, притягує молоді сили й утворює той осередок науки, від котрого все більше й більше стало сяяти проміння

світла на український народ.

Найбільша наукова праця проф. Грушевського се—„Історія України“ в 8 ми томах, яка доведена ще тільки до 1648 року і над продовженнєм якої йде дальша праця.

Для ширшого кола читачів М. Грушевський написав „Ілюстровану історію України“, а крім того цю саму історію видав ще й по російськи, щоб і російські читачі і ті Українці, що забули свою мову, взнали б про минувшину українського народу.

А ще написав для більш освічених людей з російських читачів „Очерк історії українського народа“, яка книга, як і перші, незвичайно важна. Ся праця видана на французській мові й на нїмецькій, як також на нїмецькій мові є виданий і перший том великої праці його „Кієвская Русь“.

Але в цій науковій праці проф. Грушевський не замкнув ся, а відкликав ся на всї життьові питання українського народу, як щирий громадянин. В українській, а іноді й в російській пресї він виступає в своїх статях, як талановитий публіцист. В заснованному при його великій співучасти „Літературно-Науковому Вістнику“ видне місце займають його статї в оборонї інтересів українського народу. В публіцистичній своїй дїяльности проф. Грушевський являєть ся пропаґатором ідеї всеукраїнського єднання та всестороннього розвитку сил народу.

Щирий громадянський дух його дїяльности робить великий вплив на сучасників, а в роки російських свобід, коли українська преса ожила й на російській Україні, в критичний мент він в найголовнїщій мірі причиняєть ся до культурного зєднання всїєї Соборної України.

„Всеукраїнство—пише М. Грушевський—або український універсалїзм*), тїсне єднання всїх частей української землї й підпорядкування всїх ріжниць які їх дїлять і мішають прямувати до єдиної цїли. Таке єднання є бажане не тільки для поодиноких частин української землї, але й для потреб місцевого життя й для обсягу їх спільних цїлий і завдань“.

Ці слова являють ся відповідю тим російським Українцям, котрі дивлять ся на галицьких Українців, як на виходців з того світу, як також і тим з Галичан, що не рахують ся з настроєм і звичками російських Українців. Треба вибрати середню линїю: вона дає найбільшу силу і правду.

*) Змагання пізнати все.

Зпочатку цієї війни проф. Грушевський був в Галичинї, відкіля переїхав в Італїю, а в груднї місяці того ж 1914. року приїхав до Київа, де скоро був заарештований. Ненавидники українства дуже тїшили ся цїм арештом „Мазепинського батька“, як вони його прозвали.

Російське правительство обвинуватило проф. Грушевського в зрадї й ріжних злочинах проти Росії й вивезло його до Сімбірску. Від недавна, як оповіщають часописї, проф. Грушевський переїхав жити у Москву, щоб займати ся там науковими працями, а дозвіл на це виклопотала академична ґрупа членів Державної Ради, себто представники до Ради від університетів, російські професорі.

Ми можем бути певні за те, що зміна гнїву російського правительства на полекші для професора—Українця не говорить за зміну того або другого: сьогочасне російське правительство ненавидить українство всїм своїм нутром, хоч і починає вже підходити до нього, а проф. М. Грушевський, сей велитень української сучасної думки, всїм єством своїм є Українець і буде працювати тільки для українського народу, для його культурного піднесення та визволення із довгої й тяжкої неволї.

На порозї другого півстолїття життя шановного проф. М. Грушевського ми здоровим Великого Оборонця України та бажаєм ще довгого, дорогого для нас життя та праці для лїпшої, щасливіщої долї українського народу.

В. Г.

Що дїєть ся на робітничих командах?

I.

Перед чотирма місяцами наші полонені земляки розїхали ся на роботи, а в таборі остало ся лише яких тисячу людий. Та через те просвітна й орґанїзаційна робота в таборі не припинила ся, а йде природним ходом вперед. Про цю роботу в таборі пишеть ся частенько в таборовій часописї, але якось мало там дописів із робітничих команд. Тому міг би може дехто подумати, що лише в таборі ведеть ся ця робота і в таборі й кінчить ся, а поза табором уже не має її зовсїм. Але така думка була би хибною. Хоч на роботи виїхали з табору передусїм ті, що й заоєї тїни бояли ся,

Де лучче живуть селяни—в Німеччині, чи в Росії?

Ізза сього важного для нас питання, бувають дуже горячі спори між полоненими земляками, як в таборі, так само й на робітничих командах. І се буває не тільки між масою, але й між українською „інтеліґенцією,“ яка дивила ся в Росії тільки на своє особисте життє, але до мужика в хату не заглядала і не питала ся: „що там робить ся?“

Не будемо говорити про політичні права німецьких селян, а також і про їх культурний розвиток, та про високу народню освіту, а загляньмо просто до звичайного німецького селянина в хату і перенесїм ся на хвилю до українського, то й побачимо, що ріжниця така, як небо від землї.

Дарма те, що Німеччина, кругом замкнена своїми ворогами, які надіяли ся її виголодити, дарма й те, що у нас ще з початку війни кричать:

„Німцї дохнуть з голоду!“

Але Німцї ще й тепер їдять пять разів на день, іто: хлїб з маслом, або мармеляд, булки печуть, калачі із сливами, або з яблуками, каву, молоко, суп, картоплю, капусту, і т. и. Ба! навіть яєшню їдять, чим наші селяни ласують ся дуже рідко.

І не дивлячи ся на те, що мясо страшно дороге, але як відчинить ся мясна лавка, то й дотовпити ся не можна й в кожній хатї їдять майже кожний день на обід кусок мяса, або ковбаси.

В Росії ж на селї мнясом лакомить ся тільки піп, дяк, учитель і т. и., а селяне тільки на пущення, та по великим празникам.

—Та що,—вони мажуть хлїб маслом дуже тонко!—кажуть так наші невдоволені німецькими харчами, але те й забувають, що дома сами мазали хлїб завше цибулею, а олїєю, так тільки тодї, як є з чого її збити.

—А молока капне в каву, аби тільки забілити,—кажуть наші „богачі.“ Але те й забувають, як дома мати, або жінка куплять чвертку олїї на цїлий тиждень і як мастить кашу, то боїть ся, щоб ложки не перелити.

—А в вечері—кажуть наші—майже завше їдять Німцї картоплю, та кисле молоко або сколотину.—А те й забули, як дома, вечеряли юшку, наварену на обід і на вечерю, або огірки солоні з капустою, або за пять копійок один оселедець на сїм душ сїмї. Та се ж в мирні часи, а що ж тепер?

Можна сказати тільки народною пословицею, що „дома й солома їдома.“

Але тепер порівняймо село й саме помешканнє німецьких і російських селян.

Про те, що в німецькому селї всї улицї вистелені каменем, і що всі будівлї з каменю й кир-

---

або такі, що в таборі були противні просвітній та орґанізаційній роботї, а лише дуже мало поїхало свідомих товаришів, то тепер на робітничих командах малощо-не між усїми земляками завважуємо досить радісне явище.

Насамперед не бачимо між товаришами вже тієї байдужости й ворожости до своєї справи, до просвіти й орґанізації, як то бувало в таборі. Питаєш ся, відки це взяло ся, як це таке склало ся. Можуть цьому бути всїлякі причини, та наведемо тут лише кілька причин. В таборі приходило все даром і легко: другі люди виклопотували товаришам всякі вигоди, увільняли від фізичних робіт, спрошували до науки, просвіти й до орґанізацій, а наші земляки й думали собі, що воно так і мусить бути, що иначе неможливо. Через те, що все приходило легким коштом, наші люди збайдужнїли. А що вже від довших столїть так складаєть ся історія нашого українського народу, що всяк використовував і використовує наших людей, зразу ластить ся коло їх, а потім і обдурить, вперед золоті гори обіцяє, а потім ломить данне їм слово, волю перемінює в кайдани, і т. д. і т. д., то недовірчивість до всїх і до вся стала немов прикметою нашого народу. І в добрих та щирих своїх людях, у правдивих приятелях, бачить наш чоловік ворогів, і доброму дїлу противить ся, ставить ся до нього вороже. До неправди й кривди привик, як віл до ярма, добровільно дає себе запрягати, а як хто його не запрягає та доказує, що носити ярмо це негідне чоловіка, сотвореного на образ і подобіє боже, коли обходить ся з ним, як, людиною, неба йому хоче прихилити, наш земляк і зарепетує: „нє нада, нє нада!.“ Хто не знав би нашої історії та душі наших земляків, то може б і обурив ся і спитав би:„та що-ж це за люди, що то за народ.?“ Але для народнїх робітників це зрозуміла річ. Бідняга земляк не хоче ярма, але він не може вірити, щоби хто ще на світі був до його щирий; він боїть ся, що як він скине ярмо, до якого вже навик, то йому його той освободитель наложить ще тяжче, нове, невтягнене ярмо, що коли з нього хотять зняти ярмо, то це хіба так, як з вола, якого розпрягають, ще й добре кормлять, нїм його поведуть на заріз. Ось у чому тут противенство: в недовірчивости й боязнї. Це так бувало в таборі.

Та иначе стоїть тепер справа на робітничих командах. Признати треба, що й ті свідомі товариші, що виїхали з табору разом з другими на роботу, не заложили рук, а освідомлювали й освідомлюють і там дальше своїх земляків. Вже сам виїзд із табору та розбиттє земляків на малі гурт-

пичу (цегли) й покриті черепицею й що, електричне освітленнє не тільки в жилих помешканнях і стайнях, але й на улиці—треба ж знати. Сього в Росії й по великих містах немає...

Про се не треба й писати, бо тільки слїпий може сказати, що це неправда. Але треба лучче придивити ся до самого нїмецького селянина. Помешкання, яке має звичайно два поверхи (етажі) дїлить ся на чотири кімнати. Стїни оббиті гарною шпалерою, підлога, двері й вікна покрашені, в кімнатї дорогі мебелї, годинник (часи), желїзні печі отоплюють ся вуглем, або дровами і т. д. і т. д... А сього в Росії не то що в мужика, але і в попа немає.

Про хату ж російського селянина, ось як пише один нїмецький салдат до своєї рідні з російського фронту:

—Підлоги немає. В хатї сїмя, телята, кури, й поросята і тут і ми спимо.

І се може бути й правда, бо нїмецькі мужики мешкають в чистих, гарно провітрених кімнатах; відпочивають після денного труду в ліжках на пружинних матрацах, півголі, на пуховиках і пуховиками вкриті.

Нашому ж селянинові часто приходить ся спати на дворі в соломі, або зимою в хатї, протопленій ще з ранку картоплинням, або соломою. І то на полу, застеленім соломяною матою, або просто долї на розстеленій соломі й часто в чоботях і в штанях.

І таких порівнань можна бачити дуже й дуже багато, що щоденне життє нїмецького селянина далеко краще. Тільки із „самолюбія“ не хочемо сього признати. Але я бажаю, щоб і наші селяни в скорому часї на Вкраїнї зажили так, а то ще й лучче!

Олек. Полтавський.

В Осени.

Пролетїло красне лїто;
Сїра, хмура і сердита
Грає осїнь на полях.

Квіти зжовкли, травка вяне,
Он за табором каштани
Ронять листячко на шлях.

Мла нависла над полями,
І гаї, мов сїри плями,
Ледве мріють в далинї.

Скучно, сумно... Що години
Чути крики журавлині
В піднебесній вишинї.

З неба сонечко й не гляне:
Сїрі, наче оловяні,
Хмари плинуть ізза гір;

ки богато причинили ся до того, що ряні противники тепер і самі взяли ся до просвітної та орґанїзаційної роботи або навіть вибили ся на провідників у цїй роботї. Таборова вигода урвала ся, а земляки мусять повнити нелегку фізичну роботу. Віджило охляле тїло, заграла кров, збудив ся і дух. Але тут біда; вже не теє, що було під боком і оком в таборі, що стояло кождого часу і подостатком до ужитку. Щезла з очий та ранїще страшна, проклята саля, де вела ся „небезпечна полїтика,“ де були „бісовськія пінія і плясанія,“ „нелеґальні зборища,“ де прославляли якогось „українського царя“ Тараса, де без сорому говорили до людий по зрозумілому, „по хахлацьки,“за якогось „одступника“ Мазепу. Нема тих шкіл, де вчили не дїтий, а вже старих якоїсь „хахлацької“ азбуки, якіхось „счотів,“ „дєлометрії,“ показували „вкрадені од російського штаба“мапи; де бувші воїни брали ся за бабську роботу вишивання; де якийсь перебраний панок учив нас крестян, як господарювати, немов би ми й без попа не знали, що в недїлю свято: дайте лиш землї до схочу, а загосподарюєм, аж гортяка зарегочеть ся! Нема тут на робітничих командах і тих зрадників-земляків, що поначіплювали собї якихось повязок, як на якім весїллю, нема, нема нїчого.

Але бо й свободи чорт має. Будять тебе досвіта, стягають із постелї, гонять на роботу, дадуть що хлепнути або й нї, кричать „арбайтин,“ стоять над головою зі штиками, а пізнїм вечером заганятюь мов череду в загорожу. Повечеряєш що, не повечеряєш, навіть обмити ся од грязюки не маєш часу, а тут часовой уже й кричить „ліхт капут!“ „шлафин“!. Ось тобі й життя! Не один із земляків і залаєть ся й заматїкаєть ся, але все дарма. Де хто погадає собі або й голосно вигукне: „А не добре було тобі, старий дурню, сидїти тихо в таборі та не шукати пиханого; не хотїв їсти кашку, поїси тепер бурянцю.“ Та, слава Богу, що не на всїх командах такі строгі часові, та й ті строгі, що бувають, часто зміняють ся людянїщими, що позволяють і при світлї посидїти трохи, написати лист до дому, почитати часопись або й яку книжочку.

І цїкаво бачити, як товплять ся наші земляки, немов мухи до слїпкуватого світа, де йде читання. А в недїлю, коли свобідно, як погодуєш хазяйську худібку, вистоїш своє на провірцї, чи вернеш ся із костела, бо часто позволяють тутешні священики заходити й полоненим у їх церкви на молитву, як помієш та простелиш білля, можеш трохи й відітхнути. І знова цїкаво буває на деяких

Холод, мрака, дощ, калюжі...
Буря стогне, плаче, туже,
Виє, мов неситий звір.

Неохота й на годинку
Вийти з теплого будинку:
Табор наче б то замер....

Ми, невольники, під дахом,
Але як то тим бідахам,
Що воюють і тепер?...

15 жовтня 1916 р. **К. Сваволя.**

Із таборового життя.

Т-во „Воля“. На чергових зборах Т-ва „Воля“ 13 і 17 листопаду замісць звичайного реферату владжено дискусії. Це нова форма вияснювання, новий спосіб провадити соціяльну науку одними дискусіями на якусь тему.

При рефератї слухач не має змоги зараз же висловити того, що прийшло йому на думку, не має змоги висловити свого погляду, а тільки переймає те, що говорить референт і тому немає повної уважливости до реферату. При диспутах слухач може бути опонентом, чутко прислухаєть ся, ловить кожний звук.

На цей раз до розбору взято за тему „Ж і н о ч е п и т а н н є“. Цїкаво було дивитись, як крок за кроком виникало одно питання за другим і те, що видавало ся на око звичайним собі, ставало важним і значним.

Почавши з малюнків життя сїмї, де,як буває, голова сїмї, пяниця, бє жінку, як худобу, або свекруха їсть її, як іржа желїзо,—дорогою дискусій дійшли до того, що поставили три питання: які права повинна мати жінка—1) в сїмї, 2) в громадї (горожанські права) і 3) в державі (полїтичні права).

17. листопада на перше питання дискусія тягла ся 3 години; у нїй забирали слово за повне зрівнання жінки з чоловіком 26 душ, а за обмеженнє жіночого права 6 душ і висновок з тих поглядів вийшов такий: сучасне становище жінки в сїмї неможливе; нерозривний шлюб віддає її цїлком на волю чоловікові, котрий робить з неї рабиню, і що він старший у сїмї, то й за людину її не вважає. Тому, щоб примусити чоловіка рахуватись із жінкою, як із людиною рівною йому, треба шлюб зробити союзом вільних людий, котрі можуть порвати союз, як життя вкупі стане якось-небудь неможливе. Тодї тільки може наступити спокій у сїмї, коли небезпека розриву змусить чоловіка й жінку поважати одне одного. Дискусії на другі два питання ще не закінчились.

Інт-нал.

.....

Ґенеральна Старшина. 16. листопада надзвичайні збори Ґенер. Старш. розглянули й ухвалили бюджети всїх таборових орґанїзацій на листопад місяць.

На засїданню 20. листопада крім прийнятя

командах, як то неграмотного дядька учить землячок пізнавати й зложувати букви, писати, рахувати то що. І дїйсно таке буває. От і не втїк од школи; забрала охота й старого пізнати тайну, яку скривали перед ним дома сильні мира сього, щоби слїпий не прозрів та не перестав покірно гнути ся, й давати ся обманювати. Правда, в таборі кликали в школу, але передусїм якось стидно старому, вусатому й бородатому сидїти на лавцї, як дітвак та вчити ся грамоти від якогось молодака, рядового салдата, а до того в таборі ще й так богато людий, сміють ся, кепкують із тебе, а деякі ще й страшуть, що за школу потім у Росії віпати муть. Тут на робітничій командї мало хто й дізнаєть ся, що тобе вчить твій приятель із сусїднього села, спасибі йому за те. А що то й жінка й дїти дома здивують ся, як получать од тебе власноручно писаний лист. Ще більше допечеш дома громадській старшинї, як сам зможеш прочитати „оповіщеніє,“ підписати ся або й у церкві апостола прочитати. Ось один із мотивів, чому то й на командах наши люди учать ся грамоти. Але на цьому не кінець. Ті, що вже знали з дому або в таборі навчили ся грамоти, замовляють собі часопись і книжочки, та вже самі собі читають, лежачи на ліжку, а не потребують товпити ся круг других, що читають. Це що до **просвітної роботи** на робітничих командах.

(Закінченнє буде.)

„Одиниці й громада в українському життю“.

(З реферату проф. С-ча на вічу в середу, 15. листоп.).

Та різня, ті страшні повстання, які наш народ, не витримуючи гнїту та знущання, не раз піднїмав ще з часів Козаччини, все кінчали ся невдачами для народу, все пани, гнобителї, брали над ним верх. Такі могучі одиниці, як Дорошенко, Мазепа і сам Хмельницький не змогли вийти побідниками, і найщирійші їх наміри й сила їх духу не дали відповідних наслїдків. А чому так було? Не тільки тому, що вороги були сильні, а найбільше тому, що наш народ тодї не пізнав свого інтересу, не пізнав своєї сили й сили та намірів своїх провідників. Одиниці з провідників українського народу далеко стояли від широкого загалу, не входили з народом в порозуміннє, не ширили між ними своїх думок. Тільки до невеликої купки прихильників з інтелїґенції доходили думки тих одиниць, а широкі маси народу не розуміли тієї купки, бо лишили ся осторонь від їх плянів, від їх переконань.

І в рішучій хвилї зворушення той нарід не пішов за провідниками з потрібною єдністю, котра дає непереможну для ворога силу.

тижневих звітів з дїяльности орґанїзацій та залагодження ріжних дрібних, технїчних справ нїяких важних ухвал не запало. *С. К-ий.*

.....

Т-во „Сїч“. У четвер, 16. листопада відбула ся перша вечірка т-ва зі співами й деклямацією. Співали „Сїчовий марш“, „Не пора“, „До волї з неволї“, та „Ще не вмерла Україна“. Деклямували вірші сатиричного та гумористичного змісту. По кожній деклямації товариші зауважали похибки в нїй, над чим розвивала ся дискусія.

В деяких піснях поробили деякі поправки, напр. в марші сїчовім викинули два рядки про радикалів, щоб надати йому загально-український характер, а не місцевий, галицький.

Співали всї разом. Вечір пройшов весело й цїкаво.

В суботу, 18. листопада, відбули ся сїчові вправи в ґімнастичній салї під орхестру, яка грала сїчовий та сокільський марші. З боку багато приходить подивити ся на вправи.

Сїчовиків є тепер 60. *Сїчовик.*

.....

У середу, 22. листопада, відбули ся загальні збори **Пресової Секції** з слїдуючим денним порядком: 1. Читаннє протоколу, 2. Звіти з дїяльности редакц. к-ту, 3. Зміни статуту, 4. Вибір нового комитету, 5. Вільні внесення і впис нових членів.

На зборах було 25. членів Секції та кілька т. т. з правом дорадчого голосу. По прочитанню й ствердженню протокола попереднїх зборів, вислухали звіти від голови секції, від скарбника, експедитора, администратора, книгаря і контролїра. Змінено деякі точки статуту та перемінено назву „Пресова Секція“ на „Видавниче т-во ім. Б. Грінченка“.

Ухвалено також, що редактор та експедитор можуть бути покликані й не з редакційного комитету. По виборі нового комитету принято 8 заяв від нових т. т. з бажанням вступити в члени Т-ва.

В. Г.

.....

Віче. В середу, 22. листопада, відбуло ся чергове віче, що уряджуєть ся „Просв. Грамадою ім. М. Драгоманова.“ Проф. С-ч прочитав реферат на тему про соціяльну й національну боротьбу робучого люда, яку тему зпочатку загально зазначив запитом: „Як ми маємо дивити ся на події, що переходять перед нами, та яких думок повинні держати ся?“

Ми частина народу, а кожний нарід подїляєть ся, не по кількости, а по значінню, перш усього на дві громади: на пануючу клясу капиталїстів і працюючу клясу робітників. Інтереси сих кляс є протилежні між собою і тому між капиталїстами й робітниками йде боротьба. Так є серед усїх націй і так є в цїлому світї. Але є тут і ріжниця, як подивить ся на ріжні нації. Бачимо, що одні нації є пануючі й свобідні з національного боку і тому між иншими є щасливіщі і у таких націй клясова боротьба (робітників з капиталїстами) відбуваєть ся з більшим успіхом для робітників. Для приміру можна взяти Анґлїйців та Ірляндців. Ірляндцї пригнїчені не тільки економічно, а й національно і через те, що національний гнїт завсїгди найгірше відбиваєть ся на робочій клясї, робітники мусять вести подвійну боротьбу—економічну й національну. Коли будуть здобуті національні права, коли робітники вийдуть з національного поневолення, тодї вони стануть сильнїщі, бо будуть провадити далї тільки економічну боротьбу. Як що не звертати уваги на національний гнїт і оминати національну боротьбу, то се дїлу не поможе, від того робітники поневоленої нації сильнїщі не стануть, а навпаки. Багач, капиталіст ще може покинути свою націю і се він перший робить, бо в нього є гроши і йому не тяжко користатись усїми здобутками чужої нації; він за гроши гарно переймає і чужу мову, і культуру, а бідний, відкидаючись від свого, чужого все ж не здобуде, а тільки повсяк час принижує себе, гальмує свій розвиток та свою силу позбавляє в економічній боротьбі з багачами.

В соціяльній боротьбі приходить ся іноді робітникам на якийсь час станути в спільцї навіть і зі своїми визискувачами, коли, приміром, треба переперти на виборах якусь партію чорносотенців. Така тимчасова згода робітників, що вимагаєть ся власним їх інтересом буває корисна для них і тому є розумна.

Так само в національній боротьбі поневолена нація може входити в згоду з якою угодно нацією, з котрою її вяже спільний інтерес. Здоровий розум підказує йти до власного інтересу, до волї, разом з тим, у кого є спільний з нами інтерес.

В пізнїщій нашій історії такі одиниці, як Т. Шевченко, М. Драгоманов, всю свою могучу силу звертають до широких мас народу, але ж обставини для сього стали вже гірші, вже не було свободи єднання і голос їх в свій час не дійшов до народу. Т. Шевченко скоротав життя на засланнї і його огненні слова тільки пізнїще нарід пізнає. Дрогоманов мусив кинути свій край і вже зза кордону зносив ся з одиницями України, а широкий загал заборонами та карами від тих думок був відгорожений.

Такі одиниці нашого народу, як Дорошенко, Мазепа, Хмельницький, Шевченко, Драгоманов, надзвичайно видїляють ся серед свого народу, бо сила їх в свій час не піднесла народ, не приблизила його до себе, а значить і в самому життю тодї їх сила відповідного значіння не мала.

Коли ж одиниця як найбільше впливає на широкий загал, то сама одиниця більш-меньш губить ся в масї, бо маса підносить ся до одиницї. Д-р Бебель, провідник нїмецьких робітників, як одиниця, згубив ся в тій масї, за те робітники вже при ньому послали в парлямент до сотнї своїх представників.

Отже треба йти до найширшої єдности в думках та до зрозуміння своїх інтересів, не боячись в тій цїли переходового ріжнодумання й спорів,—щоб не було того безладдя, яке було в нашій історії, було 1905 роцї та яке було і в нашому нинїшньому життю й роботї в полонї.

Л. Л.

Висновок з цього такий, що як в клясовій боротьбі, так само й у національній мусить рішати політичний розум, який рахуєть ся тільки з власним інтересом.

В дискусії голос зобирали кілька товаришів. Тов. Р. думає, що робітники понуючої нації не причиняють ся до гнїту поневоленої нації, а кличуть до свободи всїх націй. Україна мусить бути свобідна і наші багацтва повинні бути нашими, бо вони найбільш политі нашим потом і кровю.

На віче було до 400 люда. В кінцї т. Р. іменем віча подякував т. С-ча за працю у нашому таборі.

З щирим жалем миримось з тим, що т. С-ч в четвер має видїхати до Зальцведельського табору, але сподїваємось все ж, що може ще стрінемо ся й у нас. *В. Г.*

В І Й Н А.

(від 15. до 22. листопада 1916.)

Французько-анґлїйський фронт.

Бої ведуть ся над Соммою як і минулого тижня. Шведський офіцер присутний на тім фронтї подає відношення втрат анґлїйських: в липнї 16.000 на здобуте одного км., а в листопадї 46.000 на 1 км. Та все таки годї їм проломити нїмецькі линії. Якби так хотїли виперти Нїмцїв до Рейну, треба 15 лїт бою.

Італїйсько-австрійський фронт.

Девята офензива італїйська вимірена на добуте Трієсту. Італїйцї за увесь час посунули ся 12 км. від Сочі, втратили на се милїон війська.

Семигородсько-румунський фронт.

На тім фронтї відбувають ся рішаючі події. Коло проходу Предеаль посунули ся Нїмцї о 8 км., через прохід Терцбурґ 27 км., через прохід Червоної Вежі 30 км. в глибину Румунії. Але найбільша битва була сього тижня коло Вульканського провалу під Торґу Уйду, де Нїмцї з Австрійцями проломили румунський фронт і увійшли в серце малої Волощини, що багата на склади збіжжа. Нині наспіли вісти, що зайняли столицю мал. Волощини **Крайову** і взяли західну румунську армію коло Орсови, відтявши їм желїзницю Орсова-Крайова. Румуни втратили від 1—18 листопада 189 офіцерів, 19. 338 салдатів, 26 гармат, 17 возів мунїції, 72 скорострїли.

Болгарсько-македонський фронт.

Французькі війська Сарая в союзї з сербськими та російськими наперли на долину Монастиру; зайняли Букрі й Кеналї та увійшли до Монастиру. У здобутім містї вивісили сербські хоругви. Болгари цофнули ся в ночі так тихо, що навіть не замітили їх французи. Вони зайняли нові позиції на горах за Монастиром. На рештї фронта малі перепалки без значіння.

Затопленнє кораблїв.

За місяць жовтень затопили Нїмцї 146 кораблїв ємкости 306.500 тонів. Від початку війни осередні держави затопили 3,322,000 тонів ворожих торговельних кораблїв, з того 2,550,000 тонів самих анґлїйських.

Вісти з Росії й зі світа.

УКРАЇНСЬКІ ШКОЛИ В РОСІЇ.

Українській депутації, яка була у російського мінїстра просвіти ґр. Іґнатєва, заявив мінїстер, що нема нїяких принципіяльних перешкод для закладання українських народних і середних шкіл.

СМЕРТЬ АВСТРІЙСЬКОГО МОНАРХА ФРАНЦА ЙОСИФА І.

Дня 21. листопада о 9. год. вечером умер цїсар Австрії, Франц Йосиф І. Вступив на престол 18 лїтним молодцем 1848 р., панував несповна 68 лїт. За його панованнє перебула Австрія цїлу еволюцію (перехід) від абсолютної до конституційної дуалїстичної держави, себто подїленої на Австрію і Угорщину. Останнїй акт самоуправи Галичини вказує напрям политики австрійської за його панування. Наслїдник його Карло Франц Йосиф має 30 лїт, перебував як офіцер в Коломиї, де пізнав наш нарід.

ВИБУХ В АРХАНҐЕЛЬСЬКУ.

В пристанї Архангельську, 15. листопада, о 6. годинї зранку вибухнули в повітрє 7 кораблїв з мунїцією. Кавалки їх вилїтали на 700 м. в гору. Се спричинило великий перестрах. Кораблї з пристанї стали тїкати на море, але там загородили їм дороги ледяні гори, тому 20 кораблїв розбило ся. Число вбитих подають 790. Підчас того вибуху запалав пожар і вибухнули склади оружа в пристанї, зложені за цїле лїто, вартости 80 мілїонів рублїв, і склади бавовни 20.000 балїв, а склади буми потерпіли шкоду 15 мілїонів рублїв. Згорів увесь склад автомобілїв, що мали возити мунїцію до Петербурґу. За це має бути скинений мінїстер маринарки Ґріґорович, а мінїстер війни Шуваєв назвав сей вибух одним з найбільших нещасть Росії. Анґлїйцї постановили домаганнє, що вони мусять обсадити сю одиноко вільну пристань Росії з огляду на неспосібність російської сторожі.

ПОЛЬСЬКИЙ УНЇВЕРСИТЕТ В КИЇВІ.

Аби притягнути Поляків на свій бік, російське правительство хоче отворити польський унїверситет в Київї. Так у нашій столицї українській будем мати російський і польський унїверситет, а українского дасть Біг! Добрих маєм опікунів—будують Польщу на нашій землї!

ПАРЛЯМЕНТ ПОЧВІРНОГО ПОРОЗУМІННЯ.

Плянуєть ся спільний парлямент (дума) всїх воюючих по сторонї Анґлії союзників. Кожда держава давала би 25 своїх заступників (8 сенаторів і 17 послів думи). Той парлямент засїдав би що три місяцї в иншій столицї: у Льондонї, у Парижі, в Римі, в Петербурзї. Членів вибірають полїтичні партії. Засїдання їх мають бути тайні.

АТЕНТАТ НА ШТЮРМЕРА І НЕСПОКІЙ В РОСІЇ.

Онодї був атентат на Штюрмера. Він їхав о 11. годинї в ночі до Царського Села. Ледво сїв на автомобіль, як впало кілька вистрілів, його зранено, хоч не смертельно. Стріли походили з військового кріса. Виновника не найшла полїція. Стріли мали впасти з моторового човна на Неві, поблизу мінїстерства заграничних справ. Цензура затаїла сей атентат, та він дійшов до нашого відома. В Петербурзї була сими днями велика демонстрація кількатисячного народу проти Анґлії, що проходила улицями з окликом: „Долой анґлїйське іго!“

КОЛИ СКІНЧИТЬ СЯ ВІЙНА?

Микола II. сказав сього місяця (16 листопада) таке: „Росія нїколи не опустить своїх союзників і не прийме осібного (сепаратного) мира і буде воювати до останньої годины, аж до кінця“... Так заявив цар. А зараз на другий день 17. листопада в Думі державній заговорив мінїстер війни Шуваєв ось як: „ 27 місяцїв вже тріває тяжка, страшна й люта війна. У нас (в Росії) ведуть війну не лиш салдати, але й вільне населеннє... Скільки то людий працює зараз на оружійних фабриках—не тільки мущини, але жінки й дїти—всї помагають в цїй війнї. **І Бог один тільки знає, як довго ще те буде, коли скінчить ся війна**“... Цар говорить, що воювати аж до кінця... а Шуваєв винить Бога за продовженнє війни...

ПРОТОПОПОВ ПІДГОТОВЛЮЄТЬ СЯ ДО МИРУ.

Мінїстер внутрішнїх справ Протопопов виробляє проєкт реорґанїзації полїції. По цьому проєкту вся Росія подїляєть ся на полїцийні управительні округи, котрі повинні обіймати в містах 30.000 душ, у селах 4000. Полїцаїв повинно бути стільки, щоб на кожді 400 душ приходив ся один полїцай. В Петроградї, Москві, Архангельську, Ялтї полїція повинна бути побільшена приближно в 4 рази.

Також з легкої руки Протопопова змінено нинї в Росії закон про збори в змислї невсипущого полїцийного догляду за ними.

ЗА УКРАЇНСЬКУ МОВУ.

У Винницї відбував ся зїзд подільських кооператистів. При обговорюванню проєкту уладження на Поділлю школи інструкторів по кооперації з трилїтнїм курсом ґрупа визначних кооператистів запропонувала завести, як викладову мову в школї, українську мову. Пропозиція стрінула ся з різким супротивленнєм священика Славинського, на що у відповідь пішли різкі репліки. Коли вмішав ся предсїдатель, сторонники української мови покинули демонстративно залю. Друга ґрупа відійшла, протестуючи проти позбавлення можливости обговорювати питаннє, яке так розхвилювало учасників. Лишили ся тільки сторонники св. Славинського. Дальша праця зїзду майже завмерла. Більшість питань усунено з причини неприсутности референтів, що покинули зїзд.

ЖЕРТВИ.

На памятник в Комітет по будові памят. поступило
від жертводавців II блъоку табору Вецляр 10 мар. 60 фен.
„ „ III „ „ „ 34 „ 26 „
„ „ VIII „ „ „ 14 „ 20 „
„ „ IX „ „ „ 27 „ 78 „
„ „ X „ „ „ 5 „ 35 „
від. жертводавців з роб. ком. Штейндорф 1 „ 95 „

Разом . . . . . 94 мар. 14 фен.

Скарбник Комітету К.

Від роб. ком. Іренгаузен через редакцію „П. Л.“ 7 м. 50 ф., роб. ком. № 5551: А. А.—50 ф., П. Л.—15 ф., П. Г.—20 ф., М. П.—10 ф., Б. М.—10 ф., Т. Г.—20 ф., П. Я.—10 ф., Ш. С.—20 ф. разом—1 мар. 55 фен.

На бібліотеку Т-ва „ВОЛЯ“ передано через тов. С. від т.т. з роб. ком. Альтефельд—5 мар. 70 фен.

На Волинські Школи від тов. А. А. робітн. команди № 5551 — 50 фен.

Переписка редакції.

Т-шу ферш. А. К-ко. Ви пишете: „В попередньому числї (32) „П. Л.“ в виділї „Із таборового життя“ була між иншим поміщена замітка, буцїм то фершали таборового лязарету зле поводять ся з хорими“.... Далї говорите про „возстановленіє істини“, про „брудну пляму“ на персонал та розповідаєте з чого зайшло дїло, говорите про якісь „ухвали“ „Установчої Ради“ що до цього дїла (яких зовсїм і не було), радите „обережність з загальною оцїнкою“ і т. д. Бійте ся Бога! Візьміть лїпше 32 число „П. Л.“ та ще прочитайте, що там написано. Нїчого більше не знайдете там в уступі „Віче“ крім слїдуючого:„Що до фершалів та їх відношення до хорих у лязаретї прийшли до того висновку, що кожний незадоволений відношенням фершалів до хворих, може звертати ся до Ґенеральної Старшини, а фершали повинні рахувати ся з зарядженнями тієї орґанїзації“. Більше нїчого! Чи є тут про „зле поводженія фершалів“? В цїх словах, що ми помістили, немає нїякої нї оцїнки, нї образи, нї усього того, про що Ви пишете. Коли загально сказано „фершалів“, а не когось з них, то не тому, щоб усїх фершалів в „злому поводженню“як Ви думаєте, обвинувачувати, а для того, щоб нї одного з них не обвинуватити, бо нема для того нїякої підстави. Сконстатовано тільки в корректній формі вказівку віча, по якій дорозї треба апелювати до громади, щоб і рота людям не затуляти і безпідставно не кидати перед народом плями на чоловіка, як може було на вічу. За те, що було на вічу, Редакція не може відповідати і Ви з своїм протестом віднесїть ся лїпше до віча, а тих кілька слів, що надруковано в „П. Л.“, як бачите, нїкого не плямують.

Т-шу С. М-цу роб. ком. Віршайд. „Просвітний Листок“ та инші часописї будемо Вам висилати, а також пошлем і книжки.

Поправка.

В 32. числї „Просв. Л.“ в віршу ‚Картини“ трапили ся помилки: замість „помиті“ треба читати „политі“ й замість слів „і безмежний“ треба „без межі“.

З друкарнї „Союза Визволення України“ в таборі Вецляр.

ПРОСВІТНИЙ ЛИСТОК

ПОЛОНЕНИХ УКРАЇНЦІВ У ВЕЦЛЯРІ.

Виходить кожної неділї. Ціна одного примірника 2 фен.

Дрібних рукописів редакція авторам не звертає.

Ч. 35. Вецляр, 3. грудня 1916. р. **Р. II.**

„Принціпіяльно нїчого не має“.

Вже перед двома місяцями появила ся в часописях вістка з Росії про безуспішне прохання полтавського поміщика Шемета о відкриттї української ґімназії в Лубнях. Але вже самий фактъ, що таке прохання було піднято, дещо говорив собою, бо раніще зовсїм даремне і навіть небезпечно було б піднесення такого прохання.

І дїйсно, зміна полїтики російського правительства що до українства підтверджуєть ся пізнїщими вістками після того, як прохання Шемета пішло до вищої урядової інстанції.

Як відомо, вже від 6. листопаду прийшла зі Стокгольму телеґрама, що „російський минїстер просвіти позволив отворити в Лубнях або Київі українську ґімназію, в котрій викладовою мовою має бути українська“.

Ще пізнїще прийшла й друга вістка, що українській депутації, яка була у того ж мінїстра, сей мінїстер заявив, що „нема нїяких принципіяльних перешкод для закладання українських народних і середних шкіл“.

Що ж се є? Як се розуміти після всего того, що ми, Українці, призвичаїлись бачити з боку російського правительства?

Се є не що инше, як старий, випробований спосіб російських полїтиків іти нїби на уступки в той мент, коли вони почувають себе в скрутному становищу. В такий мент ці полїтики на який час ховають свій нагай за спину і лївою рукою починають злегенька гладити противника по шерстї, даючи деякі півобіцянки, а тим часом вижидаючи, як би міцнїще знов сїсти верхом на того противника.

Заворушились працюючі маси в 1905. роцї, підняли міцний клич проти гнобителїв і—пообіцяли полїтики зверху „нові порядки“, землю, свободу, дали манїфест, а з часом скрутили вдесятеро.

Взяли Нїмцї Польщу, утворили Полякам державу,—стали й російські полїтики до Поляків більш залицяти ся і вже обіцяють відкрити для них унїверситет....у Київі.

Стали прокидати ся Українці, стали їх підпирати держави Европи,—і російські полїтики від Мілюкова до Ігнатєва стали підходити до Українців і починають промовляти, що „нема нїяких принципіяльних перешкод“.

Ця заява: „принципіяльно нїчого не маю,“розумієть ся, звучить і так, що мов— „попробуй ще з нами оборотиться“, однак в цїлому вона не мале значіння має.

Вже офіціяльно йде в архів той клич, що й до сього часу панував, клич, що „нє

било, нєт і нє может бить українського язика".

Нині міністер просвіти своєю офіціяльною заявою зазначує, що була, є й буде українська мова, бо жив, живе й буде жити український народ.

Разом з тим можна бачити на цій зміні поводження з нами російських політиків те, що тільки страх, тільки сила змушує їх віддати те, що вони за довгий час у нас відняли.

Нині український народ не задовольнить ся обіцянками, а буде рішуче йти аж до повного здобуття свободи й усіх своїх прав. *Інт-нал.*

Закон 9-го листопаду.*)

Нужда російського селянина на початку нашого століття дійшла до крайніх розмірів. Займаючись майже виключно хліборобством, він не має змоги жити з його. Величезна більшість селян має до оброблення землї так мало і так вона виснажена, що нїяк не хватає задля виживлення сїмї й виплати всїх податків. Учені люди підрахували, що російський селянин має до своєї розпорядимости три рази меньше землї, як би він міг обробити сам, своїми руками, без підмоги наймита. Збільшити земельну власність коштує непомірно дорого, бо ціна на землю страшенно підняла ся у гору. Платня за арендовану й купчу землю не тільки забірає увесь дохід із неї, але веде селянське господарство до повного знищення. Селяни голодали, продавали худобу й необхідні в господарстві річі. Та нужда від того не зменьшувала ся, навпаки-ще більшала. Довго терпів російський селянин, та нарештї терпець йому увірвав ся. Доведений нуждою через безземелле до крайности, він кинув ся шукати земли. Перші великі земельні бунти (ще в 1901 р.) підняли ся на Україні, в полтавській та харківській губернїях. Зголоднїлі селяни кинулись на панські маєтки,нищили їх, забирали хлїб, сїно, картоплю. Це був голодний бунт. „Нехай дадуть нам їсти, а нї, так ми сами все візьмемо"—казали селяни. Вони вважали цїлком законним і справедливим відібрати у поміщиків їх же руками випрацьований хлїб.

Але спершу в широких селянських масах рух харьківських та полтавських селян не найшов одностайної підмоги. Тільки сумні наслїдки нещасливої для Росії війни з Японією та широка революційна проґанда так само серед селянства, як і серед робітників, розкрили їм очі на російські непорядки, на те, що самодержавіє губить Росію.

І от в 1905. році селянський революційний рух широкою хвилею розливаєть ся по всїй Росії.

На першому плянї він має яскраво зазначені вимоги землї, від котрої селяни тільки й мають хлїб і котру вони вважають за єдине средство для виплати податків і взагалї для свого життя.

Російський робітник теж зрозумів, яке важне значіннє має для здїйснення його революційних цїлий перемога селян над поміщиками й тому одним з перших домагань виставив передачу всієї землї в руки селян без жадного викупу. Він розумів, що перехід землї від поміщиків до селян дасть величезний товчок господарському піднесенню селянства, а з ним і всїй Росії; що відібраннє у поміщиків землї позбавить їх економічної й політичної власти над селянами й положить цїлковитий кінець російському дворянському самодержавію.

Правительство зрозуміло небезпеку від здїйснення цих вимог і поспішило поставити їм свою проґраму, котра й вилилась в законї 9. листопаду, 1906. року, про вихід із общин*) і перехід на хуторські хазяйства.

В чім же суть цього закону?

В тім, що замісць рівномірного на підставі трудової норми наділення безземельних та малоземельних селян казьонною, монастирською, царською та поміщицькою землею правительство наділило дуків-селян землею, яку вони ріжними неправдами загарбали від сїльської голоти.

Хоч Росія країна перш усього хлїборобська, та проте це не оберегло її від загального порядку життя в капіталїстичному ладї, де один розживаєть ся працею багатьох. В селї також одні розоряли ся, нищили ся, попадаючи в руки лихварів а другі багатїли, збіраючи в свої руки від бідних земельку.

І цар з мінїстрами стали до помочі тим лихварям і сочинили закон, в котрому радять багачам—видїляйте ся скорше з общини, забірайте з собою всї багацтва, котрі ви всякими неправдами відібрали в сусїдів і виходьте на хуторі, робіть ся поміщиками!

—А ми ж то як? ми при чому зостанемо ся?—питають голодні бідняки.

—А до вас нам дїла нема! —відповідає їм перший мінїстер царя, Столипін. Чим скорше ви видохнете всї, тим краще! Ми помогаємо багатїти тільки сїльським глитаям-павукам. Ми їх руку держимо, за те й вони будуть нашу руку держати, а як ви, голота нещасна, здумаєте бунтувати, то вони поможуть нам скоро усмирити вас.

---

*) Авторові цієї статтї на конкурсову тему присуджено другу нагороду.

*) Община—громадське володіннє землею.

Така ціль правительства. Зробити сїре дворянство, внести в широку масу працюючого селянства заколот, одвернути увагу селянської голоти від поміщиків і зробити нову підпору із дуків-хуторян, котрі підуть по слїдам вірних цареві мінїстрів проти голоти разом „з білим“ дворянством.

Ціль „добра,“ хитро придумана. Над цїм заміром самодержавія варто глибше задумати ся. Над тим, як ця славетна реформа проводила ся царським правительством у життє, ширше зупиняти ся не будемо. Пригадаємо лише, що багато було загублено селянських жизний, багато людий наложило своїм життєм лише тому, що відмовили ся виходити на одруби.

Так самодержавне правительство відроджує „добробут села“ й розцвіт „сїльського господарства“, ради котрого воно по його словам, видало закон 9. листопаду. Цей закон нїякої користи безземельному та малоземельному селянству не принїс. Він не тільки не полїпшив його долї, не тільки не підняв культурного стану його, а навпаки—ще погіршив. Він тільки ще дужче зміцнив право приватної власности на землю й можливість переходу її з рук до рук, від чого стогне й буде стогнати наш єдиний кормилець, селянин-хлїбороб.

Головною причиною селянської нужди є малоземелле та нерівномірний роздїл земель. Про се останнє нема чого й балакати: досить порівняти земельне багацтво якого-небудь поміщика з бідненьким надїлом першого лїпшого робочого селянина й відразу стане ясно, що значить „нерівномірний роздїл земель“.

А хіба ж закон 9. листопаду усунув ці причини? Може додали земельки селянам, або зменшили податки?

Нї! це все лишило ся по давньому. Зміна зайшла лише в тому, що з одного боку правительство своєю реформою утворило клясу дрібних земельних власників, незалежних від громади, а з другого—зруйнувало безлїч дрібних хазяйств, бо зіставшись при 2-3 десятинах, селянин їх продавав та робив ся наймитом, або йшов на Сибір, на „вольні землї,“ відкіля жебраком повертав ся в рідний край.

Нїякі бюрократичні (чиновницькі) заходи, нїякі їх закони й реформи подібні закону 9. листопаду не можуть розвязати земельного питання, бо вони узгляднюють інтереси поміщиків і обороняють їх.

Для того, щоб полїпшити долю селянина-хлїбороба, треба в корнї змінити цїлу систему землеволодїння та сїльського господарства.

Багачам легко устроїти своє хуторське хозяйство, у них є капитал, дешеві робочі руки, досить

Що дїєть ся на робітничих командах?*)

II.

Але й орґанїзації вже не лякають ся на робітничих командах наші земляки. І чого лякати ся? Не такий страшний чорт, як його малюють. В таборі називали орґанїзацію „лїворуцїєю“, а тут на командах трудно без неї й обійти ся; вона тобі помогає, улекшує життє. Спільне життє й заняттє, головно між шахтовими чи фабричними робітниками, веде мимоволї до єднання, доказує, що громадою дібєш ся всього лекше, скорше й певнїще, нїж одинцем, бо „громада великий чоловік.“ Ось приміром: самому прати біллє трудно; даємо прати нїмецьким дїткам у село, але ті з кожного беруть у двоє більше, як одинцем даємо прати, а лиш половину платимо, як всї разом збіраємо біллє й оддаєм у одно місце прати. З покупками те само. Курцї купують разом велику коробку циґарет і дїлять поміж себе; виходить, що як кожний собі купує малу пачечку циґарет, то одна циґарета стоїть о 2 пфеники дороще. Або ще одно. На одній командї був нїмецький Полячок переводчиком, що не передавав вірно те, що наші люди говорили й що їм говорило ся; із цього виникали всякі непорозуміння, знущання, арешти, забастовки, навіть утечі бували. Не було ради, аж усї разом зєднали ся, заявили інспекційному офіцеру на письмі, що виною тут переводчик та рішучо всї зажадали, щоб аби забрали від них цього переводчика, або їх перевели на иншу команду. Успіх був: переводчика забрали, а всї часові стали з людьми обходити ся дуже чемно. Правда, що й наші люди глядїли один за одним, аби не було знов якої приключки. В иншому шахтї цивільні робітники позволяли собі негарно поступати супроти наших людий, але коли за одного й за другого обстали всї товариші, то все змінило ся на добре. Такі й подібні випадки заставили наших земляків до єднання, до орґанїзації, хоч ще без статутів і реґулямінів, але таки до орґанїзації з людським, громадянським порядком.

Так отже і поза табором бувають орґанїзації, головно економічної натури. А треба признати, що й ті, котрі в таборі противили ся всякій орґанїзації, тут на командах стали самі гуртувати людий, поробили ся провідниками. Хоч не вдало ся їх зискати для таборових орґанїзацій, то орґанїзаційна робота в таборі не лишила ся без добрих на-

*) Див. ч. 34. „П. Л.“

худоби. У них і до видїлу, до нового закону дїло йшло, як найкраще: розживали ся, багатїли чужою кривавицею, загрібали все до своїх рук.

А голота, пнучись до хуторських хазяйств, розоряєть ся, збільшуючи дешевий пролетаріят (робітників), а цим користують ся капиталїсти-фабриканти та заводчики й як найдешевше купують робочі руки.

Земельне питанне велике й мудре. Воно не повинно рішити ся чиновниками в мінїстерських канцеляріях та полїцейських управах, воно повинно бути рішене в народнїх комитетах, свобідно вибраних самими селянами.

С. Офіра.

„У Мезопотамії, в країні рік Тіґра і Евфрата, відбувають ся завзяті бої.“
З газет.

О, як би воскрес ти нині,
Прародителю Адаме,
І побачив рай Едемський
З його пишними садами,
Той куточок благодатний,
Де ти з Богом вів розмову,
То, запевне, з переляку
Вмер би, праотче, ти знову!..
Твою тихую оселю
Осквернили твої дїти:
Вмісто раю люте пекло
Розвели, несамовиті;
Всю Едемскую долину
Вкрили трупом свого брата
І рудою окрасили
Води Тіґра и Евфрата.
Де колись по волї Бога
Процвітало древо жизні,
Там по волї чоловіка
Люта смерть панує нині....
Люта смерть, пекельні муки,
Стогін, сльози і прокляття...
То, прабатьку, бенькетують
Твої дїти—люди-браття...

***

Гірко плакав ти, Адаме,
Як твій первенець лукавий
Над своїм молодшим братом
Учинив злочин кривавий,—
Що ж робив би ти, прабатьку,
В нашу тяжкую годину?
Де набрав би слїз—оплакать
Кожну вбитую дитину?...
Дякуй Богові благому,
Що, во гнїві правосуднім,
Він судив тобі не жити
Вічно в світї многолюднім..
Нині спиш ти і не бачиш

слїдків, а поучила навіть і противників, як вести орґанїзаційне дїло де—будь у життю. А на це ж і вчать усяких наук і орґанїзацій у таборі, аби у будучому життю уміли люди дати собі раду, бо табор істнує лиш короткий, непевний часок, а людське життє, слава Богу, не кінчить ся полоном, а трівае довше і має доволї труднощів. Ходить о те, щоби час полону не пропустити марно, щоби його використати як слїд, улекшити собі життє в полонї й у будуччинї. І ця цїль осягаєть ся.

Взагалї приходить ся ствердити, що наші люди на жаль аж по утратї добра стають це добро цїнити як слїд. Із цього й ясно, чому так богато людий просять ся назад до табору, хотять взяти ся до того, чого передом чогось бояли ся, або чого не хотїли. Та тепер по новим нїмецьким разпорядкам може дістати ся назад у табор лише не багато людий, через те, що багато людей хоч і прихильних просвітї й орґанїзації, і тих, що разкаяли ся, мусить таки остати ся на роботах поза табором. Не вміли користати з доброї нагоди, а тепер уже запізно. Але на втїху тим землякам, що будуть поза табором, можна сказати, що опіки над ними таборові орґанїзації не зрікають ся,а противно—ще більше ними будуть турбувати ся, нїж це було до тепер, і помогати муть їм, чим можна.

Впрочім,—як каже наша пословиця,—нема зла, що не вийшло б на добро. Таке й тут. Чим меньше нагоди й свобідного часу в наших людий до науки й орґанїзації, тим більше вони почувають потребу науки й орґанїзації, шукають їх самі.

Чим більше працюють тїлесно, чим тяжше їм, тим більше прагнуть і духової поживи, просвіти й розради, як це завважено, приміром, на командах у Альтефельдї, Майцлярі, Аценгайнї, Нїдер.—Омі, Флензунґенї, Цолгавзї, Ґрефенску та в Голцапелер Гіте і ин. За те вже меньше запалу й охоти до просвіти й орґанїзацій межи товаришами, що їм лекше живеть ся, приміром, на хозяйських роботах. Це бачимо хоч би й із жертв на добродїйні цїли і писем та замовлень книжок і часописів. Та й наш батюшка, що відвідував недавно людий на робітничих командах, правив Богослуженя, сповідав, проповідував і списував і подав дальше просьби й жалї наших людий, може це потвердити. Він між иньшим сказав, що люди по шахтах,—а цї тяжче жиють, як другі, надзвичайно радо слухають Божого слова, зворушують ся словом правди до глибини душі, розкаюють ся до щирих слїз, а навіть без усякого зазиву зложують поважні жертви на своїх товаришів у лязаретах, на калїк, на окрасу церкви, на часопись, на орґа-

Того зла, що скрізь панує,
І не чуєш, як несите
Твоє племя бенькетує.
Ще й вину кладе на тебе
За всї лишенька народні
І—погане—проклинає
Тебе й гріх твій первородний.

В мартї, 1916 року. **К. Искра.**

Із таборового життя.

Т-во „Сїч“. У четвер, 23. листопаду, відбули ся товариські сходини, на яких виголошено реферат про галицькі Сїчи.

По рефератї відбула ся дискусія, направлена до вирішення питання, в який спосіб зорганїзувати такі т-ва у нас, на російській Українї, як що, доведеть ся по війнї повернути ся знову під московську кормигу. Дискусія „пройшла з оживленнєм,“ в нїй приймало участь 10 товаришів.

В суботу, 25. листопаду, відбули ся сїчові вправи в ґімнастичній салї, в 10 бльоцї. Музика на вправах не грала з незалежних від нас причин.

Сїчовиків є тепер 68. *С. Зубченко.*

.....

Ґенеральна Старшина. 24. листопаду відбуло ся надзвичайне засїданнє Ґенеральної Старшини, на якому залагоджено декілька спеціяльних та дрібних біжучих справ.

На черговому засїданню 27. листопаду Ґенер. Старшина приняла звіти з дїяльности таборових орґанїзацій за останнїй тиждень та залагодила звичайні біжучі справи. *С. К-ий.*

.....

Віче. 25. листопаду, в суботу, відбуло ся чергове віче з таким денним порядком: 1. Світові події, 2. Таборові справи, 3. Вільні внесення.

Про світові події говорив т. П-ий, який спершу торкнувсь справи мира, а потім перейшов взагалї до світових подій. Як видно з часописий, усї держави довоювались так, що далї нїкуди—війна дійшла до самої вищої точки. Усї предбачають безцїльність дальшого ведення війни і рішуче заговорили про справу мира. Нїмецький канцлєр висловив ся, що Нїмеччина при всякім разї є готова до заключення миру, аби тільки згодили ся другі держави. Вона може виступити з французької території, возстановити Бельґію, уважити Анґлії, але всю вагу звертає на схід, до Росії, яка муситиме заповняти втрати Нїмеччини, хоть і потеряла в цїй війнї більше всїх, як людьми, так і грішми.

До подій на фронтах т. П-ий оповів, що анґлїйські й французькі війська, сильно напирали на річцї Соммі, але виложили багацько людий, а здобули мало: один тільки кільометр. Війська осереднїх держав поставили в трудне становище Румунїю, а тим самим і Росію, Францію й Анґлїю.

Анґлїйцї робили заходи перетягнути на свій бік Швецію, аби зручнїще можна було доставляти мунїцію в Росію, але Швеція рішуче відмовилась, бо голос народа там має силу.

нїзації, на волинські школи; просять книжок і часописів і бажають учити ся в таборі; при цїй нагодї треба піднести, що на робітничій командї в Флензунґенї один земляк сам зложив аж 20 м. на хорих.

Із цього, що тут сказано, бачимо, що наші земляки на робітничих командах не дармують, а противно—багато прихильнїще ставлять ся до просвіти й орґанїзації, нїж у таборі; стають самодїяльні, освідомлюють ся, учать ся й орґанїзують ся. Сподїваємо ся, що наші мужі довіря, які вже перебувають на робітничих командах та ще поїдуть туди, ще більше поширять та угрунтують цю працю між земляками. *П. К.*

Впертий Дмитро.

В полонї він живе другий рік і багато дечого за цю пору перетерпів, пережив, зате не мав нещастя переїздить з табору до табору, як инші: Попав зразу в N., в лязарет, а звідтіль спровадили його сюди. Приймав участь в упорядкованню цього табору: возив глину, каміння, дошки для бараків, копав рівчаки і обкладав дерном доріжки. Бувало й гірше та—нехай йому, лучче не згадувати. Як одкрилась тут школа, став лютим ворогом її і всїма силами стараєть ся не піддаватись „іскушенію.“ Радо вірить, що десь у другому таборі немає цїєї школи, немає полїтики, але ж виїзжать не рішаєть ся. Через що? Хто його знає!.

„Тведий, як камінь і упертий, як бик!“ говорять про нього деякі з товаришів і ті, що мали вже дїло з ним. І прозвали його „упертим і твердим.“ Є й такі, що й хвалять його за упертість: „молодець—мовляв—не піддаєть ся на полїтику!“

„Які докази не давай, все одно не помагає!“ говорили деякі. „Дай—думаю—я з ним побалакаю, вже я його переконаю!“ Але думка думкою осталась, а слушного випадку не траплялось поговорити з Дмитром. А Дмитро за ту пору просвіщав ся читаннєм книжечок, як от сказ. о Св. Антонії, о Ів. Кроштадськім, о „Вредє богатства“ і т. п. та лаяв всїх школярів „подлєцами.“ Та ось і удалось менї з ним поговорити. Як зайшла у нас розмова, добре не памятаю, здаєть ся про грамотність, про потребу вчитись. Слово за словом і ми таки добре розходились: я йому про своє, а він про своє. Коло нас аж кучка людий зібралась та зацїкавилась нашою розмовою.

„Нехай буде так, кажу я йому, але як по вашому, чи треба нам отут вчитись бороти ся з лихом, вчити ся, щоб знати дещо про себе й про других?“

За пізнїм часом таборові справи не обговорювались. На вічу було до 400 люда.

Л. Л.

Таборова школа. З понедїлка, 28. листопаду, відкрита таборова початкова школа. Поки що є відкриті три ґрупи школи, а в дальшій дїяльности будуть відкривати ся нові ґрупи та добавляти ся нові предмети науки відповідно потребам і обставинам життя.

За перші дні учеників записало ся до 80 душ. Разом зі школою функціонують поки що і загально-просвітні курси, на котрих читають ся лекції більше для тих т. т., що покінчили початкову школу.

Т-во Старших бараків 29. листопаду відбуло загальні збори. На зборах затверженo статут і ухвалено присвятити Т-во ім. І. Мазепи. Були порушені ще деякі важні справи, але за браком часу збори були перервані і обговорення справ відложено до слїдуючих зборів. Ухвалено скликати надзвичайні збори на середу, 6. грудня.

Руш-Голь.

Віче. В середу, 29.листопаду, в Народному Домі, під проводом **Т-ва „Воля“** відбуло ся віче, яке мало своїм предметом промови й дискусії на тему: „Кріпацьке право в Росії.“ Ся тема не була до кінця додержана промовцями, але від того цїкавість віча не утратилась.

Спочатку т. Б-ко зробив огляд суспільного руху та змагань і ідей поступових людей за кращий державний лад, за кращу долю людства на протязї послїднїх віків. Промовець вказав, що багато було за цї віки гарних, поступових думок та боротьби за кращий лад, але ж загальний поступ ішов дуже повільно і люде все мало вгадували свою дорогу вперед і тих, що приходили ту дорогу освітлити.

Шкода, що промовець вживає багато незрозумілих для слухачів слів і понять, як „сантиментальїзм,“ „ідеольоґія“ і т. п., не стараючись балакати по простому та як близче до провідної думки.

Далї говорив т. Б., який згадав борцїв за визволення селян з тяжкого кріпацтва та про ті обставини, як севастопольська війна, що помогають народові здобувати свої права. А в кінцї промовець зазначив, що коли закон проводить ся знизу, то він буде корисний для народу, а як закон дає ся зверху, без участи в тому народу, то він буде тільки для верхів корисний.

Потім появляєть ся на підвищенню незнайомий промовець і заявляє, що він хоче поки що поговорити з товаришами на „чисто російській мові.“ Голова віча йому дозволяє. Тільки ж вже з перших слів видно стало, що новий промовець хоче говорити не на тему віча і голова се йому зауважив, звертаючись за рішеннєм до віча. Віче просить промовця говорити, що хоче. (Голос ззаду: „пусть скажет і на російськом язикє!“).

Промовець починає по російськи розясняти про гимни—„Боже, царя храні“ і „Ще не вмерла Україна“ і влучним порівнаннєм і розкриттєм високого змислу українського гимну виявляє всї свої симпатії в сей бік, кажучи, що коли вже спі-

---

Дмитро недобре подивив ся на мене й одповів: „На чорта, як це не в Росії, а в Германії і усе це для пользи Германії.—

—По вашому виходить—кажу йому я—що може наука зовсїм непотрібна нам?—

—А нащо вона здалась, коли і без науки добре жити!—отказує, не задумуючись Дмитро. Бачу я, що далеко так не поїдеш, а треба приклад в руку, як кажуть. От я й начав:—Усе це добре,—кажу я. Дмитро з недовірєм подивив ся на мене й чекає далї.

—У Вас, наприклад, земля є?—питаю.

—Немає!— була відповідь.

—Та він і жінку лишив у скарбовій хатї! сказав поблизу мене землячок, але я, буцїм, не дочув і почав далї.—Ви заробили грошний і захотїли купити земельки,—то ви дасте тому грошї, а собі земельку заберете і більш нїчого?

—Хіба ж дурний хтось без документа землю купувати?—одказує питанням Дмитро.

—Треба документ зробить?

—Треба.

—А документ хто зробить?

—Волосне правлїня!—А то ще й до вищих прийдеть ся—додав я. Дмитро згоджуєть ся.

—Пішли ви, скажем, до волости, чи куди там написали вам документа і вже аж потім виявилось, що документ не вірно зроблений і землю, яку купили, можете втеряти—хто тут винен?

—Сам винен!

—Тото ж—бо аби був грамотний зміг би прочитати, ознакомити ся про цю справу і помилки не було б. Так?

—Так.

Зі всїм цїм Дмитро згоджуєть ся. Ну, думаю собі, і далї згодить ся. От я йому й кажу:—Виходить, що наука потрібна при всякім разї і вчитись треба?

Здорово замислив ся Дмитро. З боків вже чулись одобряючі слова: „так, правда!“ і я радїв, що зміг доказати так просто Дмитрові, але тут він з обуренням підвівсь і, бризкаючи слиною менї в лице, закричав:—„Ідїть к чортовій матері! Думаєте, що соглашусь з вами, думаєте, що зроблюсь ізменником, як ви?“... Дальше він тільки лаявсь. Його болїло й інакше він чи й міг поступити при своїй впертости. Я скорше залишив його,—нехай втихомирить ся, але все таки не кидаю надії його переконати. Мала сила з часом камінь точить.

Л. Любисток.

вати гимн ранком і вечером після молитви, то тільки—„Ще не вмерла Україна“...

При піднятім настрої промовець пропонував заспівати національний український гимн, і всї з завзяттєм гарно проспівали —„Ще не вмерла Україна“.

Послїдуючі промовцї говорили вже далї тільки за гимни та знаходили все більші глибини й красоти в дїйсно патріотичному гимнї за український народ, за його свободу.

Людей було до 300 душ. За вичерпаннєм часу віче було закрито, а слїдуюче віче Т-ва „Воля“ оголошено на третю середу.

В. Г.

ВІЙНА.

(від 22. до 30. листопаду 1916.)

Французько-анґлїйський фронт.

Минулого тижня на сїм фронтї були слабші перестріли артілєрією. Нїмцї взяли 26. листопаду 4 офіцери і 157 Анґлїйцїв у полон. На прочих фронтах на заходї було спокійно.

Болгарсько-македонський фронт.

Попереднього тижня зайняли Французи Монастир. Дня 27. листопаду перли французько-сербсько-російські війська на нові позіції болгарсько-нїмецькі від Трозова до Макови на північний захід від Монастиру. Але їх відперли Болгари й Нїмцї з гір Черна з великими втратами.

Семигородсько-румунський фронт.

По битві під Терґу Ійу зайняли Нїмцї Крайову і посунули ся 24. листопаду на захід до ріки Алюти. Макензен перейшов Дунай коло Свістова від сторони Болгарії. Під заслоною мраки зроблено понтоновий міст, зайнято на лївім березї причілок Зімнїцеа, після чого австрійська фльота з нїмецьким віддїлом піонєрів моторами перевезла армію Макензена. Він зайняв місто **Алєксандрію**. А вслїд будуєть ся міст для перевозу артілєрії. Австрійські війська захопили над Дунаєм місто **Турну-Северін і Орсову**; болгарські—**Калєфату і Дюрдієво**. Макензен поступив тимчасом на північ і злучив ся з армією Фалькенгайна з півночі у містї **Слятіна**, так що тепер Нїмцї, Австрійцї і Болгари йдуть на захід валом від Карпат аж до Дунаю, вже пруть Румунів на річку Ведеа. Румуни ставили розпучливий опір, з самих полків букарештенських було втрат 20.000. Вони зруйнували желїзницю з Пітешті до Букарешту і з Букарешту до Черної Води. Дістало ся до неволї 28 офіцерів, 1600 салдатів, 17 скорострілів, 27 возів амунїції, 800 возів провіянту. Букарешт у небезпеці, його доля рішить ся у двох-трох днях, тим більше, що ворог наближаєть ся від сторони, що має ледве один форт, а всї инші форти (8) є від сторони Росії. Росія мала вислати велику поміч, але поки вона прийде, чи не буде запізно! Неприятель є від Букарешту всего 50—40 км.

На прочих фронтах слабі перепалки.

Напад нїмецької фльоти на устє Тамізи.

Дня 24. листопаду в ночі напала часть нїмецької фльоти на уйстє річки Тамізи коло Льондону. Зайняла укріплене місце, але фльоти англїйської не зістрінула. 27. листопаду зробила другий напад, але затопила одно судно, забрала залогу, а невтральні кораблї перешукала і перепустила.

Вісти з Росії й зі світа.

ПОСЛІВ ОСЕРЕДНЇХ ДЕРЖАВ ВІДІСЛАНО З ГРЕЦІЇ.

На жаданнє французського консуля послів нїмецького, австрійського, турецького й болгарського відіслано через Кавалю до їх держав. Венїзельос видав війну Болгарам і їх союзникам. Король заховує пасивний опір.

НЇМЕЧЧИНА ГОТОВИТЬ ЗАГАЛЬНУ ОБОРОНУ.

На засїданнє парляменту готуєть ся проєкт нїмецького правлїння увести обовязкову службу для війська всїх мущин до 60 року, а жінок до виробу муніції. Такий самий проєкт хоче за Нїмеччиною увести в життє Анґлія й Італія.

ІТАЛЇЙСЬКИЙ МАНЇФЕСТ ПРОТИ ВІЙНИ.

Тайний комітет „Солюте публїка італїяна“ оголосив манїфест, кличучи до бунту народу: „Війна вже програна. Пан Вітторіо Савойський (король) може відїхати собі до своїх дібр, а ми з мїністрами порахуєм ся кулаками! Обманець Д' Анунціо (поет, що підбурював їх до війни) нехай їде до своїх веселих дам у Франції, бо небавом буде заперта дорога! Мілїон людий жертвувавало правительство на добутє 10 кільометрів! Ми силою усунем таких провідників народа!“—Се головні думки сього письма, що розкинуто по цїлій Італії. Розношиків сього письма покарало правлїннє дуже лагідно, бо боїть ся робити мучеників і роздражнювати нарід, готовий до бунту.

ГОЛОСИ ОБУРЕННЯ У ФРАНЦУЗСЬКІМ ПАРЛЯМЕНТЇ.

Дня 21. листопаду проти внесенного правлїннєм проєкту покликання 18 лїтних підняв ся протест зі сторони соціялїстичних послів Брінет'а й Фавра. Вони говорили про знесиллє Франції у сїй війнї. Франція дала $^1/_6$ частину своєї людности у вогонь, Італія $^1/_{11}$, Анґлія $^1/_{10}$, а Росія $^1/_{20}$. Втрати Франції є три рази більші від втрат Анґлії. Тепер черга на союзників—час подумати про спасеннє французької раси, правлїннє дає тільки пусті обіцянки. Счинив ся гамір в палатї. Перед закриттєм засїдання проголошено тайність його іменем погибших.

ЗМІНА МІНЇСТРІВ В РОСІЇ.

Премієр мінїстрів Штюрмер станув проти участи Думи в рішенню державних конечностий і відрочив її на тиждень. На раді 4. листопаду більшість кабінету заявила ся за мінїстром Треповим, а Штюрмер остав при меншости. Супроти того за участю Родзянко **Трепов** поїхав до царя до головної квартири і вернув іменований президентом мінїстрів на місце Штюрмера, а мінїстром заграничних справ став **Нератов**. Ся зміна йде в сторону кадетів за впливом анґлїйського посла Буханана. Поступовий бльок урядив бенкет (пир) для Трепова і запросив анґлїйського посла, до якого говорив бесїду посол Шидловський, аби був необхідним дорадником Росії в тяжку годину. Так тепер став диктатором (необмеженим володїтелем) Росії **анґлїйський посол**. Штюрмер схиляв до сепаратного мира з Нїмеччиною, як всї праві. Тепер взяла верх лївіца, лїберальна партія—а Анґлїя руки затирає, боїть ся, щоби Росія першою не заключила мира з більшими користями.

МІЛЮКОВ—ПРИЧИНОЮ УПАДКУ ШТЮРМЕРА.

Копенгагська „Полїтікен“ доносить, що приключкою упадку Штюрмера була остра промова проф. Мілюкова в Думі проти правлїння і царя. Тодї скликано кабінет на нараду, що зробити з тим бесїдником. По довгій перепалці голоси подїлили ся, за нерушимость посла Мілюкова була більшість—себто і внесеннє Штюрмера упало більшостю одного голосу.

ЩО ДІЄТЬ СЯ У ВІДНІ?

Помершого австрійського цїсаря переведено з Шенбруну з лїтньої палати до Гоффбурґу (зимової палати) у Відні, у вівторок, у вечері, і поставлено в двірській каплиці. В середу (29. лист) буде вільний вступ для народу, На похорон їдуть цїсар нїмецький з головної кватири, шведський наслїдник престола і всї нїмецькі князї. Новий цїсар зветь ся просто **Кароль**. Має коронувати ся на угорського короля, ще перед Різдвом у Будапештї, щоби мати право затвердити буджет угорського парляменту.

КОЛИ БУДЕ МИР?

В Ню-Йорку зійшли ся на конференцію значнїйші американські полїтики, щоб порадити ся над миром. Посли-нїмецький, анґлїйський і французський побажали членам того америк. товариства щасливого успіху в приверненню миру. А Ґрей, анґлїйський презід. мінїстрів, посилає на конференцію таку телеґраму: „В нас кожний чоловік попирає вашу велику цїль і завдання, але ми всї є тієї думки, що перед закінченням війни, ледве чи вдасть ся привернути мир“... Виходить, що мир буде.... аж по війні.

500,000 виборців збільшило ся в Голяндії наслїдком зміненого виборчого закону. До тепер Голяндієць, який мав 24. роки, мав право вибирати депутата,—а від сьогодня, хто скінчить 23. роки, може вже вибирати,— Зниженнє о 1. рік побільшило силу робучого народу голяндського о $^1/_2$ мілїйон.

В числї 124, „Вістника Союза Визволення України“ є подані цїкаві вісти з революційного руху в Росії.

З партійного звідомлення соціял-революціонерів узнаєм про настрій робітників, селян і салдат, про становище самої партії в часї цієї війни та про переслїдування правительства за революційні заворушення.

По настрою та по все більшому ширенню революційної пропоґанди можна бачити, що робуча Росія всї свої надії покладає на революцію, котра приде чи ще до миру, чи після миру, і котра все охопить і переверне в користь працюючих мас.

ПОМСТА РОСІЇ ЗА ПОЛЬСЬКЕ КОРОЛЇВСТВО.

Росія вислала до Галичини Сухомлїнова, як заступника військового ґубернатора, аби проголосити аннексію (прилученнє) занятої Галичини до Росії з помсти за проголошеннє польського королївства.

НЕБЕЗПЕЧНІ ПОЛОНЕНІ.

„Новоє Время“ доносить з Київщини: „Воєнна управа видала розпорядок забрати в найблизшім часї всїх полонених, переданих окремим сїльським господарям, і на будуче не призначувати полонених селянським господарствам, а посилати їх в села лише більшими ґрупами.“

НОВА РОСІЙСЬКА ПОЗИЧКА.

Російське правительство знов затягає позичку в Америці в сумі 50 мілїонів долярів (доляр—2 рублї) на $6^1/_2$ процент на 5 лїт.

ЖЕРТВИ.

На памятник.

Від VI бльоку по підписному листу № 6—32 м. 75 ф.
„ V „ по двом підписним листам другого й
„ пятого бараків . . . . —15 м. 55 ф.
„ IV бльоку по підписному листу № 4— 3 м. 15 ф.
„ III „ „ „ „ № 3— 7 м. 85 ф.
„ VII „ „ „ „ № 7— 5 м. —
„ X „ (крім 5 м. 35 ф., що оповіщено в ч. 34)
ще поступило . . . . . — 3 м. 35 ф.
Від Кустарного Т-ва . . . . . — 5 м. —
„ Т-ва ім. М. Лисенка (кружеч. збор)—25 м. 79 ф.
З робітничої команди „Аспер“ . —17 м. —

Разом . . .—115 м. 44 ф.

Всїм жертводавцям складаємо щиру подяку.

КОМИТЕТ.

З друкарнї „Союза Визволення України“ в таборі Вецляр.

ПРОСВІТНИЙ ЛИСТОК

ПОЛОНЕНИХ УКРАЇНЦІВ У ВЕЦЛЯРІ.

Виходить кожної неділї. Ціна одного примірника 2 фен.

Дрібних рукописів редакція авторам не звертає.

Ч. 36. Вецляр, 10. грудня 1916. р. **Р. II.**

„Дума нїчого иншого і не хоче“....

І знов в думі радять.... З далека від брудних, підземних окопів, не чують гуку, реву й тарахкотїння гармат, нї стону, зойку й нарікань покалїчених.... Не бачуть, як мільони молодих, здорових людий топить ся в своїй же власній крові... І саме в цю страшну хвилю забалакала дума, знов заговорило правительство й заступники народні, але не про те, чого бажає нарід, не про потреби народу.

Починає говорити воєнний мінїстер Шуваєв про війну; хвалить вояків, що так здорово бють ся за „отечество“, вихвалює населення, підданих своїх, що своєю роботою помагають у війні, а далї бере мінїстер війни царя Миколу в оборону, мовляв—цар нїколи не хотїв проливу крови й тепер він того не бажає... Це вороги Росії вже десять років готовили ся до цієї війни, думаючи завоювати для себе й поневолити цїлу Европу...“

Слухає це депутат Марков і стидно мабуть йому самому стало, що воєнний мінїстер так невміло взяв царя в оборону, бо ж говорити про це, що цар нїколи не хотїв проливу крови—зараз нагадує 1905 рік, а балакати, що хтось инший хотїв завоювати цїлу Европу і її поневолити—пригадує цїль Росії в цїй війні, а це завоювати Константинополь і поневолити тих Українців, які є в Галичинї й на Буковинї. Хто ж отже береть ся завоювати й поневолити чужі народи й землї? Сама ж Росія...

Коротко обміркувавши все те, Марков зачинає виправляти мінїстра війни: „правительство—каже—має сильну опору й оборону зараз в нашій думі й тільки на свою думу може правительство надїяти ся“....

По нашому треба бесїду депутата Маркова розуміти так: „Чи цар завинив, чи но, про це не слїд тепер балакати, коли ви маєте таку думу, яка є зараз. Прогрішить ся чим небудь цар, чи правительство, то, як довго маєте таку думу, так довго можете бути безпечними перед народом, бо дума всї ваші (правительственні) гріхи перебере на себе“.....

Як так, міркує собі мінїстер маринарки то війну ми будемо вести аж до самого кінця... І я“говорив дальше той мінїстер—вважаю за свій обовязок тут вам сказати, що ваша постійна поміч (значить—депутатів) для національної оборони є дуже потрібна“....

З того виходить, що загарбати землю чужу й поневолити український нарід, який живе в Галичинї й на Буковинї, або Турків в Константинополї є „національною обороною для московського правительства“.

Мілюков же почав лаяти правительство Штюрмера—начеб хотів сказати: „Ви всї без мене не стоїте й копійки“... За те ж розсердив ся Штюрмер і на другій день по всїх часописях московських бесїда Мілюкова була замазана....

Про щось більше балакати, дума не мала часу, бо зійшла ся тільки на пару день. В прочім над чимсь иншим радити ся не було й потреби, бо, як сказав депутат Родічев —„згідно з волею царя, армія буде воювати аж до самого кінця. А дума нїчого иншого і не хоче.... Дума зійшла ся тільки на те, аби подати свою згоду... що війна буде йти аж до самого кінця“...

Цар Микола дуже втїшив ся із нарад своєї думи й вислав телєграму до президії думи, де дякує за такий „патрійотизм“ депутатів і каже: „Ми мусимо все віддати, аби наше дїло закінчити“...

І згідно за волею царя й правительства, починає Росія „все віддавати, аби дїло начате довершити“...

Зараз і депутата Керенського, який брав участь на святї робітничому 1. мая, мають віддати під суд, а далї беруть ся й до Чхеідзе з тим наміром, що „треба віддавати аби дїло докінчити“...

Подоляк.

Подорож до нїмецької школи.

Гурток полонених із пяти чоловік, переважно учителїв таборової школи, відбув недавно подорож до нїмецької народної школи, що в сусїдньому селї. О 8. годинї ранку ми вже були перед гарною двоповерховою камяницею, що стоїть посеред села, в якій містить ся двоклясова школа. Кидаєть ся в вічі, що подвіря при школї занадто мале та й те зо всїх боків оточене камяницями мешканців села; городу й садка нема. Нема нашого простору, не бачить дитина з вікна школи вільного степу, чи зеленого гаю. Зате помешкання школи дуже гарне в серединї; чисті й просторі кімнати з великими вікнами, на яких повно квіток. На стїнах портрети цїсаря та рїжні історичні малюнки. Образів (святих) нема, бо мешканцї села—протестанти. Школа має дві кляси, але під час війни обслуговує її лише один учитель. Останнїй працює тепер у другій клясї з 8 до 10 г. ранку, а в першій з 10 до 12 годин; перерви (паузи) 10 і 15 хвилин. Спершу ми зайшли, рівно о восьмий годинї ранку, до 2 кляси. Дїти чемно привітали нас, промовивши в один голос: „guten tag!“, після чого сїли всї разом, мов по командї. Була як раз лекція нїмецької мови. В старшій ґрупі (друга кляса дїлить ся на 3, а перша на 4 ґрупи) читали виконане на письмі дома завданнє. Учнї самі робили уваги, зле чи добре завдання виконано. Наша присутність не вязала нї дїтей, нї вчителя. Дїти відповідали голосно, влучно, сїдали й вставали швидко, в три такти доставали й ховали зошити, книжки й инші річи. Розум, сприт і меткість дїтий видко по кожному їхньому рухові. Коли учень зробить помилку, всї, хто це помітив, підносять до гори руку на знак, що хочуть поправити. Сам учитель майже нїколи не має потреби зупиняти ся над похибками, бо се зроблять за його дуже пильні учні. За кожним рухом учителя вони уважно слїдкують, як то кажуть, пасуть його очима; вчитель рідко називає дїтий на ймення, а все показує пальцем на того, кого запитує. Се робить учнїв дуже уважними. Взагалї вчитель намагаєть ся говорити мало; як дотепний дірїгент, він лише кермує клясою при допомозї рухів, таблиць і т. п. Після письменної роботи деклямували вірші й читали прозу. Учитель користуєть ся з кожної нагоди, щоб завести розмову про патріотизм. Все це робить ся щиро, дотепно й дїти справдї виховують ся в любові до своєї батьківщини. В такий самий спосіб ведеть ся наука мови і в першій клясї, яка складаєть ся з чотирох ґруп. Година аритметики була дуже цїкава в обох клясах. Ми не могли начудовати ся, на скільки здібні до рахунків нїмецькі дїти. Вони лехко справляли ся з дуже трудними завданнями на відсотки (проценти), з якими не може дати собі ладу наш дорослий пересїчний інтелїґент.

Мимоволї переносиш ся думками на нашу далеку безталанну Вкраїну, до брудної й тїсної школи, до затурканих, обдертих дїтий, від яких слова не можеш добити ся.

Між учителем і учнями повна згода; відносини, як у зразковій родинї. Вчитель не дозволяє собі прикрикнути на дитину, не то щоб покарати. Кари, правда, допускають ся, але їх нема потреби вживати, бо найбільша кара для дитини, се коли вона не може відповісти на запит учителя. Було скілька випадків, що дїти плакали в наслїдок того, що не змогли подолати якесь трудне питаннє.

Дїти починають ходити до школи з шести років. Вакації дуже короткі, а саме: на Різдво 10 день, на Великдень 14, зелені свята 5, косовиця 14 і на час, коли викопують картоплю, 4 тижнї. А в нас дїти не бувають у школї майже цїлу весну, лїто й осїнь. Не диво, що й наслїдки инші.

Нїмцї давно вже зрернули увагу на велике значіння народної освіти й прикладають усїх сил, щоб поставити сю справу як найкраще. Після останньої франко—пруської війни р. 1870 Нїмцї з погордою казали, що Французів побив нїмецький народний учитель. Ті ж самі слова напрошують ся й тепер, коли бачиш, як не так численний, але добре вихований, освічений і дісціплїнований народ із успіхом бореть ся проти майже цїлого світа.

Д. Волиняк.

Горе матери.

Мала я сина—дитину єдиную,
Ждала на старість для себе підпори,
Та й не діждалась—прийшлось сиротиною
Вік доживати в великому горі.

В військо забрали синка мого милого...
Щож мені бідній на світї робити?..
Муки серденька з жалю наболїлого,
Й трохи менї не дають відпочити...

В чорную днину з синком роспрощала ся:
Вже менї його не бачить нїколи...
Ждала хоч вісточки, нї—не діждала ся...
Деж ти, коханий мій сину-соколе?
Знаю, ох! знаю... нема мого Якова:
Люде чужії мене сповістили...
Жертвою бою під мурами Кракова
Впав мій синочок, орел сизокрилий...

Мов та зозуленька, я, безталанная,
В світї лишилась одна—одинока...
Доленько люта, слїпа, невблаганная,
Як же ти мене караєш жорстоко!...

К. М-ий.

Куропаткін грає комедію.

Недавно тому вислало московське правительство Куропаткіна в Туркестан, щоб він назбирав там молодих здорових Сардів, які пішли би в окопи за „царя й отечество“... Сарди не дуже то брали ся ратувати велику Росію, але для чого ж Куропаткин? Міркував, міркував і зговорив ся зі своїми прислужниками—інспектором школи Ташкенту й Сардом Ходсаєвом мовляв, скличемо громаду, нарід і ти, пане інспекторе, зачинай лаяти Сардів по московськи, а я Куропаткін, як їх ґубернатор, буду обороняти від твоєї лайки. Ну й скликали людий. Інспектор школи починає лаяти Сардів: „Немає—каже—більше нїде такого нїкчемного народу, як є Сарди—це нарід злодїйський, лїнивий, працювати не любить, не має нїякої культури, на-

На риковській шахті.

З вечора почав трусити ріденький снїжок, що падав, мов листочки цвіту у вишневім садку, як прийде їм черга осипатись. Але чим пізнїше становилось, тим густїше падав снїг; піднїмав ся вітер, починало свистїти за вікном. О півночі піднята ся страшна завірюха, заревла застугонїла, мов у пеклї.

Левко ще не спав, як почув ся плач за вікном, але коли він вийшов на двір і окликнув, то нїхто не обізвав ся. Щож воно плакало?—вертаючись в хату думав Левко.—Хіба може дитина чия заблудилась, а може менї так тільки почулось?...

О, як він цей плач зтурбував мене, що тепер не можу й заснути, а завтра ж треба йти на роботу!

Боже, Боже! як тяжко робити в цїй страшній шахтї. Вже два роки пройшло, як кум пішов на роботу в цю ж шахту та більше вже не вернув ся до своєї сїмї. А Бог його знає, чи не станеть ся й зі мною те, що з кумом?...

Думаючи над цим страшним випадком, Левко ще довго не міг заснути і тільки майже перед гудком заснув.

Довго не прийшлось Левкові спати. Прокричав гудок, жінка зхопила ся з ліжка, одрізала кавалок сухого хлїба, налила в пляшку холодного чаю й почала Левка будити:„ чоловіче, чоловіче! та вставай же, бо гудок уже прокричав, а ти все спиш!“.

Левко перевернув ся на другий бік і заснув мов його нїхто й не будив.

Але жінка не дала йому спати, підійшла до ліжка зтягла з Левка порване рядно й почала докоряти:—Бога ти, чоловіче, не боїш ся, ти тільки подумай своєю головою, що ми будем їсти коли ти не підеш на роботу! Скоро прийде получка, а в тебе ще немає нїчого зарабленого, чи ти хочеш нас поморити ґолодом, їх он шестеро; вони й волосся на голові обірвуть...

— А... та одвяжись від мене, бо я ще майже не спав, цїлу ніч якісь погані думки лїзли в голову й не давали спати.

— Та як же воно буде, хіба ти не думаєш іти на роботу, хіба ж ти не знаєш що їсти немає нїчого, чи хочеш, щоб дїти пухли з голоду?...

— Я тобі кажу—одчипись, геть з твоїми дїтьми! я не піду сьогоднї на роботу, тяжко менї на душі, я хворий, змучений проклятою роботою...

— О, Боже!... та як же ти думаєш, та хіба ж можна не йти на роботу, коли нїчого дати їсти дїтям, немає в що одягти, за поріг вийти... Скіль-

рід темний і навіть неспосібний до служби воєнної"... Як тільки закінчив інспектор свою бесїду, виступає Куропаткін перед нарід і нїби-то сташно обурений на інспектора говорить: „Це все неправда, що балакав вам інспектор. Наш нарід, Сарди, є дуже працьовитий, який сповняє свої обовязки дуже точно; нїхто не може сказати, що ми не маємо культури, нїхто не сміє нам говорити, що ми, Сарди, темні й до воєнної служби неспосібні, бо ми на дїлї покажемо, що Сарди—се найлїпші вояки"...Ходсаєв же так і потакує Куропаткіну.

А нарід? Нарід собі обурив ся за клевету й лайку на інспектора, та дякує Куропаткіну, що він так „вступаєть ся й боронить нарід". Знов Куропаткін радїє, що вдала ся йому комедія і зараз того самого тижня вислав одну роту Сардів ув окопи...„за отечество". *Л.*

Із таборового життя.

Т-во „Сїч". У четвер, 30. листопаду відбула ся товариська вечірка зі співами, гумористичними оповіданнями та деклямаціями.

Співали сїчові та народні пісні, деклямували з Руданського, Глїбова, і инш. Вечірка розпочала ся й закінчила ся співом: „Ще не вмерла Україна"...

Принято нових членів 8. Т-во дало відпустку голові сїчової управи на поїздку до Раштату. Свої обовязки голова передав на той час писареві.

В суботу, 2. грудня відбули ся сїчові вправи в ґімнастичній салї в 10. бльоцї. Музика, як і тамтого разу, не грала з тих же незалежних від нас причин. Ґімнастикували й машерували під власний спів. Сїчовиків є тепер 86. *Сїчовик.*

.....

Т-во „Сїльський Господар" 1. грудня відбуло загальні збори. Після звітів управи й ревізійної комісії був вибраний новий заряд і ревізійна комісія. Було піднято питаннє про деяких членів, котрі не ходять на лекції. Висказували ся, щоб таких членів виключити з орґанїзації, але до якоїсь ухвали не дійшли, а передали се питаннє на обговореннє управи, з тим, щоб вона винесла свій погляд на се питаннє на слїдуючих зборах Т-ва.

Після вільних внесень т. Ч. прочитав реферат: „Боротьба за землю в Росії", який дуже зацїкавив присутнїх, але за браком часу дискусії відложені на слїдуючий день.

На зборах присутнїх членів було до 80 душ.

Взагалї т-во увійшло в нормальне життє. Два рази відбуло вже семінар, яким так люди цїкавлять ся. Засїдання управи й загальні збори відбувають ся нормально, лекції відбувають ся справно. Членів дотепер є 189. З минулої середи т-во почало провадити читання в інвалїдів і сподївають ся, що сї читання принесуть їм велику користь. *Ч.*

.....

Віче. В суботу, 2. грудня, відбуло ся чергове віче з денним порядком. 1) Світові події і 2) Вільні внесення.

ки ти за цей місяць заробив: цїлого пів місяця проходив у больницю з ногою, а тепер тільки почав робити і вже кажеш, що хворий... Нащо ж ти тодї женив ся, нащо голову менї завязав?... А може хочеш, щоб я дїтий послала по-під вікнами хлїба просити—так нї, не діждеш, не буде по твойому!... Іди на роботу!.

Не витерпів Левко, хватили жінчині слова його за серце, тяжко здихнув і хутко встав. Не вмившись, мовчки одяг ся і пішов на роботу.

Йдучи до шахти, Левко не перестав думати про той невідомий плач, що почув ся в ночі; хотїлось остановитись, подумати, але слова жінки гнали, не давали обмірковувати те, що гнїтило Левка. А коли згадав про дїти, то підбігцем пішов до шахти, щоб не опізнитись на роботу.

Не счув ся, як в будинок ускочив, де вже була робота: раз у раз клїть спускала людий в шахту, мов у прірву. Люди всї були худі, чорні, обірвані, на лицях був страх і непросвітна темнота.

Прийшла черга й до Левка. Закрутилось у голові, потемнїло в очах, але ради не було,—голод гонив на клїть і тільки десь глибоко ворушила ся думка:„вернутись, вернутись і більше не приходити до цього пекла, що губить людий..."

Став на клїть. Серце трепетало в грудях, мов хотїло вискочити, щоб тільки остановити Левка, не пустити його в шахту. Але бовкнув дзвоник, клїть підняла ся в гору, а потім, мов та куля, полетїла на низ. Зашуміло в голові, зупинили ся думки і серце захолонуло. Далї клїть почала тихо, тихо спускатись.

Душно стало, зачув ся страшний клекіт внизу, а через хвилину зі страшним тріском і згуком вдарив огонь під клїть і... все прапало!... Все охопив огневий вибух. (Мабуть якийсь бідолаха хотїв закурити, або розбив скло в лихтарі).

Нїхто не остав ся живим з тих, що спустили ся на низ. Підземний бог зробив своє дїло: згорїло майже триста душ. Огонь вилетїв на верх, запалив будинок, щоб доконати своє страшне дїло. Через десять хвилин майже ввесь нарід збіг ся людий ратувати.

Левкова жінка теж прибігла, але її не можна було пізнати: без платка, волосся розтріпалось, очі страшні, зупинились, не моргнуть.

—О! я—злодїйка, заріжте мене, я чоловіка спалила!...

Хотїла кинути ся в огонь, але люди не пустили.

—Не пускаєте, то знайте Левкову жінку! вона спасе свого Левка!—і побігла геть од шахти, але не до дому, а до дїрки, з якої вилїтав огонь. Добігла, озирнулась кругом і... кинула ся в дїрку....

Дїти теж бігли і бачили, як мати плигнула у прірву.... *В-лий.*

Голова віча оповістив присутніх, що про таборові справи, хто що має може внести на вільних внесенях.

Про світові події оповідав т. Л-ий, з слів якого присутні довідали ся, що на західнім фронті бої трохи ослабли після довгого сильного напруження. На сході, на російському фронті, боїв зовсім немає, стоять спокійно, крім Карпат, де російські війська сильно напирають, але, як видно, своєю офензивою вони не старають ся проломити фронт, а тільки, аби одтягнути нїмецько-австрійські і болгарські війска од наступу на Румунію, аби хоть трохи улекшити положення її. Анґлїйське правительство потїшає Румунію великими російськими силами, нїби йдуть на підмогу, але то є тільки слова.

На вільних внесенях т. К. оповістив про одержання дуплїкату на три транспорти хлїба.

На вічі було до 500 люда.

Л. Л.

.....

Кооперативна чайня. 3. грудня відбули ся звичайні загальні збори членів кооперативної чайнї. На збори явилось досить значне число пайщиків, понад 400 душ. В такій кількости не було зборів вже більше 3-х місяців, бо багато членів було на роботї, та навіть і тепер ще є на роботї не менше 500. членів. Зібравшись в чайню о ½2. години дня збори вибрали голову для провадження засїдання, який оголосив такий порядок дня:

1) Читаннє протоколу,
2) Звіт управи і ревізійної комісії,
3) Роздїл зиску за листопад,
4) Вибір нових членів до управи і ревізійної комісії,
5) Вільні внесення.

Протокол був принятий без поправок. При звітї управи і ревизійної комісії виявилось, що за листопад на крамі наросла надвижка на 70 мар., але це добре було пояснено тим, що обгорточний папер не йде в розцїнку, а коли приходить ся продавати крам, то він іде на вагу разом із крамом в одну цїну з ним і тому вийшло, що папер своєю вагою на 70 марок зробив надвижку на крамі. При 3. точцї, роздїл зиску, розвинула ся широка дискусія. Тут згадали й померших товаришів, і хорих, і тих, що на роботї, й тих дїтий, що взяті з окупованих земель українських, і рідну Вкраїну, і свято Різдва, що наближаєть ся й инш. Отже зиск подїлили так: 1) дивіденди на паї по 20 ф., разом 268 м. 20 ф., 2) до запасного капіталу 123 м. 24 ф., 3) на волинські школи 50 м. —ф., 4) на т-во „Воля“ 10 м. —ф.. 5) на фонд українського сина 10 м. —ф., 6) на дїтий, що взяті з окупованих земель і находять ся в таборах австрійських 30 м. —ф., 7) нагороди член. управи за місяць листопад 69 м. —ф., 8) на різдвяне свято 100м. —ф., **разом—660 м. 44 ф.**

Подїливши зиск, вибрали 3-х членів до управи і ревізійну комісію.

При вільних внесеннях виникла справа, як би зорґанїзувати такий комітет, котрий би міг діставати з невтральних держав продукти живности для табору. Справа ся заняла чимало часу і нарештї вибрано управу із 7 членів, котра з 8. грудня має почати приймати грошові паї для здобуття тих продуктів. Один пай рівняєть ся 1 марцї. Паї приймають ся в необмеженій кількости.

Збори закінчились о 6-ій годинї.

Пайщик Патлах.

.....

Ґенеральна Старшина. 4. грудня, в понедїлок, відбуло ся чергове засїдання Ґенеральної Старшини. Прийнято звіти з дїяльности таборових орґанїзацій за минулий тиждень та залагоджено звичайні біжучі справи. Якихсь цїкавих ухвал не винесено. *С. К-ий.*

.....

Віче. В середу, 6. грудня, в Народному Домі, під проводом „Просвітної Громади ім. М. Драгоманова“ відбуло ся віче. Предметом віча були промови на питання про польську справу, про небезпечну для нас, Українців, полїтику польських панів та про те, як ми до тієї полїтики ставимо ся.

На віче зібралось понад 600 люда. З промовами виступало 11 промовців, які, один одного доповнюючи, вияснили, як стоять для нас зазначені питання й яке наше до того відношеннє.

Тов. С., нагадуючи про те, що границї новоутвореної польської держави ще незазначені, повідомляє віче про недавню заяву польських полїтиків розширити як найдалї територію Польщі в дальшому ході цієї війни. В який же бік це поширення Поляки собі уявляють? Розуміють ся, не в бік Нїмеччини, Австрії або Росії, а тільки на наші землї, на Україну, на Волинь, Поділлє, Підляшє.

Поляки історичні наші вороги. Ми памятаєм Б. Хмельницького, Гайдамаччину і всю боротьбу за визволеннє зпід ляцького іга. Ми не уживемо ся під пануючою рукою Поляків і бажаєм дістати для себе повну свободу, а не йти з вогню та в полумя.

Тов. К. рішучо заявляє, що не буде того, щоб Поляки знову піймали нас в свої руки. Се пахло би великим неспокоєм, се моглоб викликати другу Гайдамаччину. Ми, як і всї, хочемо миру й тому застерігаємо від прилучення нас до Поляків. Хай Поляки дадуть порядок у своїй землї, а не простягають руку по нас.

Тов. Б. вказує, що хоть Поляків багато меньче, нїж нас, але коли ми будем мовчати, то вони можуть сїсти на нас, можуть підорвати наші сили. Поляки є наші ласі сусїди й обставини екомомічні пруть їх зі своїми загребущими панами на наші землї. Але хай вони памятають, що коли вони не утримають себе від старої полїтики, то буде те, що вже було. Ми мусимо голос свій подати та застерегти від небезпеки.

Тов. Т. влучно піднїс думку про тих наших земляків, які думають, що всї ці наші балачки є пуста річ, бо—мовляв—як були під Росією, так і далї будем і нема тут чого турбовати ся. Але ж ці земляки тяжко помиляють ся, бо те, що наступає, страшенно може відрiжнить ся від того, що було. Головне, про що ми повинні дбати є те, щоб з одного ярма не попасти ся в друге. Польське ж ярмо ми добре знаємо. Поляки можуть красно промовляти про „братерську справедливість“ з їх боку до нас, але ж по нашій минувшинї та по сучасному життю в Галичинї можна бачити, що то за

„справедливість“. Досить згадати про утиски на українські школи в Галичині, про польських урядників, про криваві вибори, про провокації й шибеницї під час цієї війни з боку тих „справедливців.“ Тому нїяким способом не можемо згодити ся на польське панованнє над нами. Наше рішуче жаданнє є тільки за самостійне порядкуваннє на своїй землї, для чого ми маєм і розум і силу.

В тому ж напрямі говорить тов. Я. і пропонує виразить через Союз Визволення України словесний протест проти польських намірів що до нас.

Тов. Л. говорить, що з тим людом, який про себе мовчить, роблять те, що робили раніще з рабами. Свідоміщі нації, свідоміщі робітники західної Европи нині стремлять, щоби мати голос в справах держави, в справах народу і не дивлять ся байдужо на національну самостійність. Тільки робітники самостійної нації мають до своєї роспорядимости всї средства до боротьби за поліпшеннє свого становища. А тому Польща хай буде в себе, а Україна не хоче собою доповнювати „історичної“ Польщи.

Ще промовляли т. т. і всї однодушно сходили ся на кличу: „Геть польське панованнє з української землї!“

Під кінець т. С. читає резолюцію протесту, яка формулована в слїдуючих словах:

„Ми полонені Українцї Вецлярського табору відносимо ся до Союза Визволення України і прохаємо від нашого імени рішуче протестувати проти можливого прилучення українських земель до польської держави.

Починаючи від Холмщини й Підлясся на південь і схід лежать землї осібного від Поляків українського народу, які землї политі потом і кровю наших предків і які історично належать Українцям.

Тому ми, як Українцї, разом з Союзом Визволення України добиваємо ся, щоби з тих українських земель, які є вже видірвані й ще можуть бути видірвані від Росії, створити осібну Українську Державу і на ряду з иншими державами хочемо бути незалежними господарями на своїй землї“.

Резолюція ставить ся на голосованнє й одноголосно ухвалюсть ся вічем. *В. Г.*

. . . . . .

Т-во Старших ім. І. Мазепи. 6. грудня видбуло надзвичайні загальні збори. На збори т-во запросило фотографа, який зфотографував збори т-ва, а потім уже приступили до рішення справ. Зпочатку, вирішили ріжни адмінїстративні справи, а потім давались звіти з дїяльности бльокових орґанїзацій. Ухвалено, щоби кожен старший носив на рукави національну (жовто-блакітну) відзнаку. Принято кілька нових членів до т-ва.

З засїдання всї старші з пожарними ходили розглядати пожарні крани і прилади, щоби на случай пожару кожен міг сам відкрити кран.

Патлах.

Співацький гурток т-ва ім. М. Лисенка. За останнї часи гурток не мав змоги робити концерти, або приймати участь в театральних виставах, бо було багато незалежних від товариства причин, ради яких приходило ся лише присвятити цей час, на підготовку тих сил, що є, до будучої працї. Отже поки що гурток є занятий щоденними пробами співу, які відбувають ся від 3—4. год. що дня. Та ще виконує свій скорботний обовязок, провожаючи померших товаришів на місце останнього спочинку. На разї, хор т-ва має на метї значно побільшити свій склар, для чого прохає всїх т.т. полонених нашого табору, що мають голоси і любять рідний український спів, зголошувати ся в таборі до голови гуртка, тов. Гловацького у 2. бар., 2. бат., а з робітничих команд—до голови Генеральної Старшини. *Г.*

ВІЙНА.

(від 29. до 6. листопаду 1916.)

Семигородсько-румунський фронт.

Крім маловажних перестрілів над Соммою, та невдалого наступу Росіян на турецькі війська над Золотою Липою головні події творять ся в Румунії. Росіяни наступають там від Молдавії, від Буковини, аж до Плєшті на лїсові Карпати, а Румуни хочуть заступити дорогу до столицї своєї держави, Букарешту. Але нїмецько-австрійсько-болгарська армія йде доосереднїм наступом, наступаючи з заходу, з півдня і з півночі. Дня 3. грудня зійшли ся ті армії над річкою Арґезуль, що хоронить Букарешт від заходу. Армія з **Крайови** під проводом Кюне, армія з **Шітешті** під проводом Крафта, армія з **Камполюнґу** під проводом фон Морґена, армія з **Алєксандрії** під проводом Коша зійшли ся в области річки і розбили у великій битві румунські сили між рікою Неяловою, й Арґезуль під Букарештом. Від 29. листопаду до 6. грудня попало в полон 33,224 Румунів і Росіян на тім теренї. Опріч сього здобули Нїмцї 10 льокомотив. 850 возів желїзничих, 6 кораблїв, 79 плотів з ячменем і кукурузою, 80 гармат, 100 возів з амунїцією. Великі стада, волів свиний великі запаси збіжа і кукурузи віддали під осібний господарський штаб, що має роздїлити і розпорядити сими запасами та доставити союзникам. Сї здобутки такі великі, що облегчать союзникам провадити спокійно війну без огляду на бльокаду (окруженнє) Анґлії. Землї румунської самого чорнозему захопили 45,000 км., що родить пшеницю.

Тепер приступають до облоги Букарешту, який може боронити решта румунського війська, та з його втратили Румуни 320,000, себто половину з верхом. Букарешт має в обводї 72 км., на борзї поставлених фортів 18, межифортових укріплень 18, з яких 4. найсильнїщі звернені на схід до Росії.

Крім наступів російських в лїсових Карпатах на Семигород—нїде не було рішаючих боїв. Ті наступи сильні, але не змогли осягнути сього, щоби відвернути злуку армій під Букарештом і поражения Румунів над Арґезуль.

Вісти з Росії й зі світа.

БЕСЇДА ТРЕПОВА НА ОТВОРЕННЮ ДУМИ.

Новий президент мінїстрів в Росії Трепов зі сторонництва лїбералів говорив бесїду 3. грудня с. р. при отворенню думи слїдуючого змісту: "Цїлий світ знає, що не Росія зачала війну і не на неї спаде відповідальність за потоки крови. Мусимо заявити знову, що не перестанемо воювати аж до повної побіди і не заключимо миру окремого без наших союзників. Росія і її союзники не пощадять останнього жовнїра й останніх средств, поки сила ворога не упаде зломана,—а до сього треба помочі цїлого краю і всього народу! Нас чекає побіда: ми мусимо здобути Польщу в історичних границях і злучити з Росією (то є Пруси, Познанщину і Шлезк). Ми мусимо мати вихід на море і забрати ключі до Босфору і Дарданелїв, де київський князь Олег прибив щит на брамі Царгороду. На се дала нам запоруку Анґлїя і союзники 1915. року, що Росія має право на ті морські проливи і на Царгород. Нїколи не було більше рішаючої хвилї, ми мусим ворога цїлою нашою силою побити. Хоч як би сильні були удари, а вкінцї прийде на півднї наша побіда!"(Або буде Україна! Ред.)

МІНЇСТЕРІЯЛЬНА КРІЗА В АНҐЛІЇ.

Наслїдком пораженя Румунії, анґлїйський мінїстер війни, Джорж, вручив свою просьбу о димісію, бо є невдоволений нерішучістю і отяжілістю в кермуванню війною. Се є виступ проти Аскіта. Його димісія скінчила ся його побідою, він став диктатором (необмежним володїтелем) у Англії на час війни. Або пан, або пропав!—бо вже й Анґлії не стає поживи: Ішпанїя заборонила вивіз, Америка не хоче висилати під напором робітників і дорожнї і пре до миру в своїм інтересї.

СТРУНИ ТРІСНУЛИ В ГРЕЦІЇ.

Почвірне порузумінне зажадало видачі оружжя в Греції через французського посла Фурне до 1. грудня. Того дня вийшли жовнїрі їх в Пірею (пристань) і машерували до Атен (1. грудня) та загородило їм дорогу грецьке військо. Цїлий день (1. грудня) острілювала фльота Атени, а війська стріляли до себе. Прихильники Венїзельоса счинили розрухи, які здавило грецьке військо. Посли вели переговори з королем, який зарядив мобілїзацію військових сил на ново. На разї завішено оружжє. Але полягло 2 офіцери, 74 жовнїрів, переважно Італїйцїв, 94 ранено, а 40 дістало ся до неволї. По сторонї греків 3 офіцери і 29 жовнїрів вбито, а 54 ранено. Серед Греків стануло так, що якби король сказав видати оружжє, то військо його не видасть. Перетягнули струни і—готово на зле повернути ся!

ЧОМУ АМЕРИКА ХОЧЕ МИРУ?.

Америка пре до миру, але стоїть по сторонї Анґлії. Вона знає, що небавом прийде до розправи з Японїєю о панованнє над Спокійним океаном. Її союзником буде Анґлїя. Росія буде по сторонї Японії ізза союза з нею. Нїмеччина готова також бути по сторонї Японії. То треба такий мир перевести, щоби Анґлїя вийшла сильною.

МОБІЛЇЗАЦІЯ ВСЬОГО НАРОДУ В НЇМЕЧЧИНЇ.

Ухвалено в парлямент мобілїзацїю всїх сил від 17—60 року до військової підпомоги. До того вчислено і жіночу поміч. Таку саму ухвалу має перевести Австрія, Турція і Болгарія.

НОВЕ ПОКЛИКАННЕ РЕЗЕРВІСТІВ В РОСІЇ.

Італїйські часописї подають вість з Петербурга, що Росія покликала під оружже 39 річників резервістів.

ТРУДНОСТИ ДОСТАВИ ХАРЧІВ У РОСІЇ.

З Христіянії (в Норвегії) доносять: Тепер панує кріза транспорту (перевозу) в Росії. Трудности такі великі через брак ладу, через що грозить Росії катастрофа в цїй зимі.

Останнї вісти.

Дня 6. грудня наспіла вість, що союзні війська окружним наступом під ґенїяльним проводом Макензена і Фалькгейна взяли 52. твердиню, столицю Румунії **Букарешт.** Вона має 320. тисяч мешканців. Над укріпленнєм її працювало 60,000 цивільних людий. Всїх полонених Румунів взято до неволї 100,000, від початку війни. Рівночасно з півночі війська захопили місто **Сінаю і Плєшті,** на північний схід від Букарешту, осередок нафтового терену і дистилярнї румунської нафти.

ЖЕРТВИ.

На памятник померщим полоненим.

З роб. ком. Штейнбах, від т. т.: М.—1 м., Т.—50 ф., М.—50 ф., Т.—50 ф., А.—50 ф., С.—20 ф., І.—20 ф., Ст.—10 ф. разом—4 марки.

Від роб. ком. Бринінгауз—17 марок.

Переписка редакції.

Т.т. Б-к і У-н, роб. ком. Обергайн. Ви будете повернуті до табору.

Тов. Ч-ну, ком. Бікельгайм. „Просв. Лист." і инші часописї Вам посилаємо; книги також пошлемо.

Тов. Б-ко, ком. Кіркінрод. „Просв. Лист." Вам висилаєть ся. Про своє бажаннє що до свят подайте лїпше заяву на містї.

Т.т. роб. ком. Штейндорф. Часописї Вам посилаємо.

Тов. К-ку, Альтештедтен. Часописї Вам посилаємо.

Т. т. роб. ком. Оббернгофен. Добре. Будемо менше примірників висилати.

Тов. М-ку, у К.-Л. Бромбах. Часописї й переводи Вам послані.

МІСЯЧНЕ ЗВІДОМЛЕННЄ кооперативної чайні за м. листопад 1916. року.

РАХУНОК КАСИ.

ПРИБУТКИ.	мар.	ф.	ВИДАТКИ.	мар.	ф.
Решта на 1. листопад.	1314	62	Куплено краму	1279	27
Продано краму	6370	67	Виплачено боргу	3420	79
Скидки з рахунків	1	49	Вернено паїв	—	90
За банки від краму.	7	26	Видано дивіденди	62	30
Паєвих	68	40	Видано жертв.	142	30
Внесено вкладів	5	—	Канцелярські прилади	14	33
Жерт. на фонд українського сина	15	—	Куплено майна	15	30
На волинські школи.	1	90	Торгові й инші трати.	25	02
На дітей утїкачів	—	15	Видано запомоги прислузї й робітник.	149	50
Ріжних сум	—	10	Нагорода членам управи за жовтень.	60	—
			Ріжні суми	10	—
			За часописї	4	84
			Решта на 1. грудня.	2609	94
Білянс	7784	59	Білянс.	7784	59

РАХУНОК КРАМУ.

ПРИБУТКИ.	мар.	ф.	ВИДАТКИ.	мар.	ф.
Решта на 1. листопада	2164	89	Продано краму	6370	67
Куплено в борг	4215	14	Витрачено краму на упр. присл. й роб.	62	15
„ „ за гроші	1279	27	Зіпсовано краму	7	70
Поправки	—	20	Поправки	—	20
Остаток краму	70	66			
Загального зиску за листопад	920	57	Решта на 1. грудня	2210	01
Білянс.	8650	73	Білянс	8650	73

РАХУНОК ЗИСКІВ і СТРАТ

ПРИБУТКИ.	мар.	ф.	ВИДАТКИ.	мар.	ф.
Канцелярські трати.	14	33	За банки від товару	7	26
Закуплено майна	15	30	Скидки з рахунків	1	49
Торгових трат	25	72	Злишку краму	70	66
Заномог. служащ. і робітникам.	149	50	Загального зиску за листопад.	920	57
Винагорода управі за жовтень.	60	—			
Для часописї	4	84			
Витрачено краму на служ. і робіт.	62	15			
Зіпсовано краму	7	70			
Чистого зиску за листопад	660	44			
Білянс.	999	98	Білянс.	999	98

БІЛЯНС на 1-е грудня 1916. року.

АКТИВ.	мар.	ф.	ПАСИВ.	мар.	ф.
У касї готівки.	2609	94	Капітали:		
Краму	2210	01	Пайовий	430	20
			Вклад	80	—
			Нерухомий	30	—
			Запасний	930	30
			Фондовий	193	27
			Борг	1042	05
			Невиданої дивіденди	560	31
			„ „ жертвен.	893	68
			Чистий зиск за листопад.	660	44
Білянс.	4819	95	Білянс.	4819	95

ЧЛЕНИ

	Членів	Сума паїв. мар.	ф.
На 1-е листопада було членів	1122	362	70
За листопад вписало ся	222	68	40
„ „ виписало ся	3	—	90
На 1-ше грудня числить ся членів	1341	430	20

УПРАВА.

З друкарнї „Союза Визволення України“ в таборі Вецляр.

ПРАЦІТНИЙ ЛИСТОК

ПОЛОНЕНИХ УКРАЇНЦІВ У ВЕЦЛЯРІ.

Виходить кожної неділї. Ціна одного примірника 2 фен.

Дрібних рукописів редакція авторам не звертає.

Ч. 37. Вецляр, 17. грудня 1916. р. Р. II.

Як розуміє Росія національну оборону та як її треба розуміти?

Державна політика Росії для великої більшости з нас є мало відома. Ми більше знаємо тільки одну частину тієї політики, іменно, внутрішну політику, що провадить ся в межах самої держави. Знаємо сю політику по наслїдкам її: по невинним заборонам, по тюрмам, по засланням та по шибеницям. На те ж, яку політику провадить Росія за своїми межами, про внїшню політику, наслїдком якої виникає за війною війна, ми знаємо менче, та навіть менче й цїкавимо ся нею.

Між тим політика внутрішня й політика внїшня в великій мірі залежать одна від одної і коли хочемо зміни внутрішньої політики, то повинні не забувати й на потребу зміни внїшньої політики.

Ще з давнїх часів Росія йде по дорозї завойовань, по дорозї загарбання в свої межи славянських і неславянських земель і народів. Ще цариця Катерина, приборкавши Україну, вказала Росії сю завойовничу дорогу, дорогу до Турції, до Дарданель, до Австрії й Нїмеччини для загарбання від них славянських і инших земель і народів.

З цими завойовничими намірами та з провадженням відповідної політики Росія так призвичаїла ся на протязї історії послїдних віків аж до нашого часу, що уявляє все те, що хоче здобути, вже нїби своїм добром, своєю конечною необхідністю і що найбільше—вважає се своєю національною обороною.

Нинїшня найстрашнїща війна для европейських та инших держав не була несподїванкою, бо до неї Росія всїєю своєю політикою прямувала і всї держави мусїли до вибуху готовити ся.

Те, до чого прямувала Росія, про що говорило ся до війни в кабінетах російських та инших дїпльоматів, про те в часї війни відверто говорить ся. 11. лютого, 1916. року д. Мілюков виложив плян Росії, до виконання якого вона прямує в цїлях своєї „національної самооборони“. В цїй програмі говорить ся, що Росія мусить здобути насамперед східну Галичину й землї на північний схід від Угорщини, себто ті землї, де живуть Українці, а далї—західну Галичину й усю Польщу в історичних межах, східну Прусію, а на південь—Босфор, Царгород, Мармарове море з землями, Дарданелї, Адріанополь і турецькі та перські землї, що за Кавказом.

Дивно тому чути, коли недавно в думі воєнний мінїстер Шуваєв говорить, що

„цар нїколи не хотїв проливу крови й тепер він того не бажає“... Дивно чути цї слова, коли знаєш історичну полїтику російських царів у напрямі завойовань і загарбання під свою полїцийну руку все нових земель і народів. Дивно—бо у тій же думі новий президент мінїстрів Трепов оголошує слїдуючу найменчу програму вийни: „Ми мусимо здобути Польщу в історичних границях (з Прусами, Познаньщиною й Шлєзком) і злучити її з Росією... Мусимо забрати Босфор, Царгород, Дарданелї“... Про теж, що „мусять забрати галицьку Україну зі Львовом“ вже нема чого й говорити, що то входить в сей найменчий завойовничий пляи Росії.

Цього всього потребує Росія нїби для національної оборони.

А чи так повинно розумїти національну оборону? Чи потребують такої заборчої програми народи Росії й ми, Українцї? А ще треба спитати ся й про те, що ж несе зі собою така „оборона“ робучій клясї, як цїлої Росії, так і инших держав?

Зазначена заборча програма Росії не служить цїлям національної оборони, а тільки є обороною російського деспотизму та російської богатої кляси, яка при тому деспотизмові як повнїй набиває грішми свої кишенї. Коли нарід нїчого не зискує від такої полїтики й оборони, а тільки терпить кривду, проливає кров та тратить життя, то така „оборона“ є тільки в користь насильників, а не в користь всього народу.

Для нації, чи націй держави, тодї наступає національна оборона, коли приходить ся своє від инших народів боронити, коли тій нації, чи націям, грозить небезпека стратити свої землї, свої права на нїй, свої національні здобутки, а найбільш свою незалежність. Коли ж такої небезпеки немає зовнї, а як раз навпаки—сама Росія в своїому войовничому походї несе цю небезпеку, несе гнет і насилле не тільки чужим, а й своїм народам, то се вже не національна оборона, а національне розбишацтво.

Тому то інтерес усїх народів Росії не вяжеть ся з інтересом тієї „оборони“, до якої пруть російські царі та їх прибічники, бо найбільший ворог народів Росії є цї послїдні, є він не внї, а внутрі самої ж Росії. І тому то в Росії демократичні елементи дивили ся на справу вийни, як на таке становище, коли можна скинути гнет деспотизму та здобути народові права, а не йти туди, куди посилають, затуманюючи очи, дїйсні вороги.

Так само й дорога Українців розходить ся з тою дорогою, по якій прямують „російські оборонцї“, бо вся історія нашого спільного з Росією життя говорить за те, що національна оборона українського народу мусить тримати ся програми протележної тій, яку нам віками російські полїтики накидають, та через яку ми ві всїх вийнах, як і в цїй, на свою шкоду стільки крови пролили.

Так розуміє Росію й робуча кляса західних народів, а найпаче Нїмеччини, якій по суміжности в першій черзї грозила російська небезпека. Нарід нїмецький дїйсно веде національну оборону своєї держави, бо Росія намогла ся не тільки до переведення свого завойовничого пляну, а навіть було оголосила й цїлковите знищення Нїмеччини.

Робітники Нїмеччини дуже багато здобули для полїпшення свого соціяльного становища й російський похід на них грозив на випадок побіди Росії поверненнєм їх до гіршого положення в державі, до того становища, в якому знаходить ся нинї російський робітник. Нарід нїмецький знає свою державу, знає своїх сусїдів і противників та знає, що чекає його з одного й другого боку, і в цїй свідомости є найбільша сила його для своєї національної оборони.

Та ж полїтика насильства російських керманичів, що безсоромно зветь ся ними національною обороною по заслузї терпить на наших очах все більший і більший крах. Шкода тільки задарма загублених мілїонів жертв та всїєї тієї крови, що безупину ллєть ся, але вже можна бачити початок кінця, можна бачити, що за крахом російських намірів сяє народна побіда, сяє воля народів і встає Вільна Україна!

В. Гончар.

Дуб.

Біля міста Батурина,
Над Соймом рікою,
Стоїть собі дуб зелений
Прибитий журбою.

Чого ж тяжко зажурив ся
Той дуб зелененький?
Чого так він похилив ся
Мов дїдусь старенький?

Чом на ньому не сїдає
Зузуля кувати?
Чом соловей не важить ся
На нїм щебетати?

Чому в день він так жалібно
Шумить—розмовляє
З буйним вітром і похмуро
На Сейм поглядає?

Чому в ночі під тим дубом
Сумно так буває?
Чому завше опівночі
З нього сич гукає?

Давно колись, може буде
Лїт більше, як двістї—
Пролила ся кров козацька
На цїм саме місцї....

Отут саме, на цїм місцї:
Однієї днини
Лягло безлїч мучеників
За волю Вкраїни...

Отож тому й не дивуйтесь,
Що дуб похилив ся,
Бо він тії червоної
Занадто напив ся.

Він з коріня і до верху
Кровію набрав ся,—
Не диво, що й соловейко
Його відцурав ся.

Але дивно, що дуб старий
Не згинув до нинї:
Він роскидав своє сїмя
По всїй Українї.

Не згинула анї крапля
Марно тії крови:
З неї виросли великі,
Зелені діброви.

Зашуміли ті діброви
На ввесь світ широкий:
Здивувались воріженьки
І втеряли спокій.

Не вважайте, дібровоньки,
Що ворог лютує!
Шуміть, наші дібровоньки,
Най ввесь світ вас чує!

Скоро зникнуть ті морози,
Весна враз прибуде,
Розцвітуть ся дібровоньки
І зрадїють люди.

І прилетять соловейки
З західного краю,
І принесуть нову пісню
І вам заспівають.

Хто матїр забуває, того Бог карає.*)

I.

Коли б ви, наприклад, запитали Нїмця, хто він є (звичайно, якої він народности), то він би з гордістю відповів, що він є Нїмець. Так само Француз відповів би, що він є Француз, Поляк, що він є Поляк, Росіянин, що він є Росіянин і так далї, і т. д. Взагалї, здавало би ся, що нема на світї такої людини, яка би признавалась не до тієї народности, з якої вона походить, або, щоб забула свою народність. Але, на жаль, не так воно є. Є люди, котрі або забули, хто вони є, або не хотять признати ся до своєї народности, нїби соромлять ся її. І, щоб далеко не ходити за прикладами, пошукаємо їх у себе дома, у нас таки на Вкраїнї. Бо й справдї—запитайте ви Українця, хто він є, то він одповість звичайно, що він є руський, (себто Москаль). Дивно! Се все рівно, що якби ви запитали якогось Петра—як його звать, а він або забув, або встидав ся свого ймення, тай сказав би, що не Петром його звать, тільки Данилом. Гірка се правда, але мусимо признати, дїйсно воно так є. Але, якби запитали самого руського (Москаля), хто ми, то він би инакше й не сказав би, як тільки: „Хахли безмозглиє.“

Прикро стає, коли почуєш таку назву, дуже прикро. Думаєть ся: „Як же се так, невже ж ми й справдї такі, як Москаль каже. Ми, що уміємо далеко лїпше від Москаля і землю обробляти, і коло господарства ходити, взагалї, провадимо життя далеко краще й розумнїще від Москаля, і той Москаль говорить, що ми „безмозглиє.“Ми, що маємо такі гарні й розумні звичаї, яких у Москаля, звичайно бракує,— що витворили пісню, рівної котрій в цїлому світї нема, і ми... „безмозглиє?!“ Прикро й образливо. Ми горнемо ся до нього, говоримо, що ми руські, а він нас називає Хахлами, Малоросами, Русинами й чим хочете, тільки не руськими.

Отже нема чому дивувати ся, але як гарненько поміркувати та приглянутись, то Москаль має рацію, бо він цим нїби хоче сказати: „Які ж бо ви й спрадї дурнї,—маєте свій гарний, принадний край, свою окрему минувшину, свої прегарні звичаї, котрі з нашими звичаями не мають нїчого спільного,—свою пісню, свою гарну милозвучну

*) Це є один з рефератів, що читають ся мужами довіря на їх кожнодневних конференціях (нарадах). Ред.

Сядуть на старому дубі,
Над Сеймом рікою,—
Розіллєть ся вільна пісня
Хвилею—луною!

М. Касянчук.

З таборового життя.

Народна школа. За послїдні два тижнї таборова народна школа значно збільшила ся. Зі зглядy на те, що кількість учеників дуже підняла ся, мусїв учительський гурток побільшити чисґло кляс, зробити нову переґрупировку та докладнїще уложити плян наук по клясам.

Коли зпочатку, від 27. листопаду, було 3. ґрупи школи, а виклади на курсах провадили ся цїлком відрубно від школи, то нинї маємо чотири кляси, а курси зєднані зі школою й виглядають як би пята, вища кляса школи. Відрізняєть ся пята кляса від звичайної кляси школи тим, що не має кріпкого звязку з четвертою клясою й учнї пятої кляси не обовязують ся до записї, не контролюють ся й через те не одержують зошитів та инших приладів до науки,—являють ся вільними слухачами викладів.

В чотирох клясах школи викладають ся слїдуючі предмети: грамота, українська мова, аритметика, історія, ґеоґрафія, природознавство, ґеометрія, купецька аритметика, бухгалтерія і провадить ся спів; в пятій клясї—історія, ґеоґрафія, українська лїтература, українська мова, полїтична економія, фізіка, ґеометрія, природознавство, біольоґія, ґеольоґія, гігієна, землемірство і спів.

Всїх учеників в перших 4. клясах нинї є понад 200, а крім того слухачів в 5. клясї буває від 50 до 100 і більше.

Наука в усїх клясах відбуваєть ся з 8½ до 11½ год. ранку, по 3 год. в кожній клясї.

Курси нїмецької мови відбувають ся від 3 до 4 год. по обідї.

Всї учителї й професори школи зєднали ся в учительський гурток, який зветь ся—„Учительський гурток Просвітної Громади ім. М. Драґоманова“. Гурток має свій заряд, в який входять: голова гуртка, секретарь, відпоручник до Ґенеральної Старшини й діректор школи. *В. Ґ.*

.....

Ґенеральна Старшина. У четвер, 7. грудня, відбуло ся надзвичайне засїданнє Ґенеральної Старшини. Обговорювала ся справа одного полоненого та справа мужів довіря.

11. грудня на звичайному засїданню Ґенеральної Старшини з участю мужів довіря встигли обговорити лиш одну точку, а то справу мужів довіря. Виявило ся, що деякі правові та практичні сторони дїяльности мужів довіря не задовольняють їх. Такі справи або залагоджено, або буде старати ся о можливе їх залогодженнє.

С. К-ий.

.....

Т-во „Сїч“. У четвер, 7. грудня, т-во відбуло свої звичайні збори, на яких зпочатку прийнято 14 нових членів, потім проспівали під орхестру 4

мову і ви кажете, що ви—руські (Москалї)!?.. Взагалї, ви нї трошки не похожі на руського (Москаля), а особливо ваша мова дуже а дуже рїжнить ся від нашої мови. Одним словом ви є цїлком що иншого,“—так нїби хочуть сказати.

Але добре, якби то нам сказали так просто, то ми б уже якось порадили собі. Вхопились би за своє рідне, та й трималисъ би його, а не подирали б очей на чуже. Але то біда, що нам скажуть тільки, що ми якісь „Хахли“ та на тому й скінчить ся. А ми нїяк не розберемо в чім річ, не зрозуміємо вчому тут полягає секрет, тай ходимо, мов у туманї, як той Марко Проклятий, що і не вмірає, бо земля його не приймає, й на сїм світї життя йому нема. Чи то підем до Москаля, скажемо, що ми руські—він каже,—нї, ви не руські,—чи то підем до Поляка, скажемо, що ми Поляки, він каже,—нї, ви не Поляки. Хтож ми є? Нїхто нас не приймає до себе та щей кепкують з нас... Правда, наше майно, взагалї наші богацтва, вони не одмовлять прийняти, з великою приємністю признають їх за свої, але ж нас не хочуть признати за своїх людий.

Що ж се воно значить? За що ж се на нас така кара впала, що мовляв, всї люди, як люди, а ми якісь „Хахли“ та щей „безмозглиє?“ Тодї, як ми знаємо, що ми люди розумні й досить дотепні.

Оце ж то й є те, що сказав наш незабутнїй Тарас Шевченко, що: „Хто матїр забуває, того Бог карає.“

Ми матїр забули, от що! І за те ми караємось. Перше ми залишили свою історію, кровю пишемо для других, бо завше кров проливаємо на війнах не за свій рідний край, а й самі не знаємо за що й за кого; друге,—ми легковажимо свої гарні звичаї й стараємось їх забувати, а натомість переймаємо чужі, хоч вони часто й густо бувають погані; третє, що найголовнїще,—ми забуваємо мову свою, сю найважнїщу прикмету своєї народности. Мову, котрою в часї, коли була Україна самостійною, говорили наші князї, гетьмани, взагалї всї освічені люди і котра була в такій пошанї, що нею учили ся говорити навіть чужинцї. Тую мову, котрою ненька до нас промовляла, коли ми ще в колисцї були, на котрій склала ся така безлїч пісень, всїляких казок, переказів і котра спосібна не лишень до пісень і казок, а також спосібна вона й до всїляких наукових річей—тую мову ми забуваєм...А разом з тим ми забуваємо й рідну свою країну, свою матїр... І за сей тяжкий гріх упала на нас ся кара, котра проявляєть ся в тім, що нас не поважають, глузують,

пісні: „Сїчовий марш“, „До волї з неволї“, „Гей на горі там женцї жнуть“ і „Ще не вмерла Україна“. Після сього розучували сїчовики без орхестри „Шалїйте, кати“.

Крім того обговорювала ся справа перебрання нашою Сїчею нічної сторожі в таборі взагалї і особливо в інтересї охорони громадського майна яке є в розпорядимости таборових організацій, але за браком часу ця справа до кінця не доведена, а перенесено її на другі збори.

У суботу, 9. грудня, відбули ся сїчові вправи в ґімнастичній салї. Вправи робили під орхестру й без неї, машерували під власний спів під орхестру. *Сїчовик.*

.....

„Просвітна Громада“. 8. грудня, видбули ся звичайні загальні збори „Просвітної громади ім. М. Драгоманова“. На зборах були присутнїми майже всї члени.

Голова Громади т. Т. видкрив збори коротенькою промовою, в котрій зясував дїяльность управи і взагалї всїєї Громади за жовтень і листопад. Після промови голови прочитано протокол попереднїх зборів, а потім давали ся звіти управи поодиноко кождим членом зі своєї дїяльности. Потім дала звіт ревізійна комісія, а також і учительский гурток. Після звітів вибрано нову управу (видїл) Громади, а вірнїще сказати перевибрано, потому що більшість із членів старої управи увійшли в склад нової; також вибрано директора таборової школи, представника до Ґенеральної Старшини, 3-х заступників до управи та ревізійну комісію.

Після того змінено були деякі точки статуту, намічено плян дальшої працї і т. д.

Дїяльність управи і взагалї Просвітної Громади за минулий місяць зводить ся к слїдуючому. Щоби поширити свідомість між товаришами Громада уладжувала віча, на полїтично-національні теми, курси по ріжним науковим предметам, конференції, лекції в сали Народного Дому на ріжні теми, провадилась наука в школї, давались вистави кіна з поясненнями, видкрито школу й читальню в 10 бльоцї для інвалїдів і в лязаретї і т. п.

Взагалї Просвітна Громада увесь час дбала про те, щоби задовольнити всїх в духових потребах і праця її не загинула, а дає гарні наслїдки. В салї Народного Дому завше буває багато слухачів, таборова школа має понад 300 учнїв, до котрих ще кожен день прибувають все більше й більше.

В 10. бльоцї теж робота принесла гарний успіх і тільки в одному лязаретї рух поступає не скоро.

Тепер товариші вже не так, як раніще, відносять ся до полїтики, а сами просять, щоби їм казали про неї, а то й сами полїтикують. Взагалї табор переродив ся. Не побачиш тепер гуртків, що сварять ся, нема гуляк на площі, не сидять крамарі з ціґаретами—всї заняті дїлом—той іде до школи учити ся грамоти, той до бухгалтерії, той до иншиx наук і т. д. і т. д.

Руш-Голь.

.....

Віче. В суботу, 9. грудня, відбуло ся чергове віче з денним порядком: 1. Світові події, 2. Таборові справи і 3. Вільні внесення.

Про світові події оповідав т. Т-ий, який коротко змалював справу війни осереднїх держав з Румунїєю та вказав на значіння стратегії Макензена. Румунія втратила свою столицю Букарешт, який думалось будуть боронити. Втрата Букарешту зробила велике вражіння на війська й на народ, який хоть не бажав війни, але не сподївав ся такого сильного удару. Осередні держави тепер мають в своїх руках значну частину Румунії, т. зв. Волощину, край багатий нафтою і збіжем. Росія, яка так пхала Румунїю у війну, обіцюючи давати підмогу, одмовилась рішуче боронити Букарешт.

Плян, що задумали Нїмцї щасливо вдав ся: вони заняли пів Румунії, багато скоротили свій фронт, так що сила оружжя і війська значно побільшили ся.

Пани й мінїстри російські обіцяють вести війну доти, доки нї одного ворожого салдата не зістанеть ся на російській землї, доки не одбере Росія завойованої Польщі і всїх польських земель, що забрані раніще другими державами. Але то так тільки говорить ся, а події примушують до чогось иншого.

На таборових справах т. Б. запитав ся у віча, що робити з консервами і чаєм, які поступили до таборового складу. Ухвалено консерви подїлити між хорими на сухоту та між інвалїдами, а чай увесь подїлити між людьми, які є в таборі.

Присутнїх на вічу було більше 500 люда.

Л. Л.

дражнять всїлякими нїкчемними назвиськами й таке инш.

Ось що між инчим каже наш покійний шановний письменник Б. Грінченко:

„Нї смерти йому, нї спочину:
Страшнїш бо нема над той гріх,
Як зрадити рідну країну,
Продати Святая-Святих.“

Так, ми зраджуємо рідну країну, продаємо ми Святая—Святих, коли забуваємо рідну мову, так би сказати душу нашого народу. І за те ми поневіряємось, і за те нас називають всїлякими небажаними назвиськами, а нашу націю вважають за мужицьку, за націю пастухів, а мову нашу також вважають за мужицьку, як непридатну для того, щоб нею говорили поважні люди, або щоб нею викладала ся наука.

Що ж се таке? Чи сьому правда? Скажіть, будь ласка, чи є де на світї такий нарід, котрий мав би дві мови—і панську, і мужицьку? Нема... Та перейдїть цїлий світ, ви побачите такі країни, де навіть не знають, що таке гроші, але щоб ви здибали ся з таким народом, деб говорило ся двома мовами,—сього годї вам осягнути.

(Закінченнє буде).

Театр. У неділю, 10. грудня, таборове Муз.-Др. Т-во ім. Лисенка відкрило сцену пієсою Ів. Тобілевича „**Бурлака**“ (Драм. в 5. д.).

Велика заля Народного Дому була цілком набита людьми, котрі мусїли містити ся коло стін і в проходах.

Т.т. артисти, видно, чимало поклали праці й зуміли грою захопити слухачів. Вся пєса розвертала ся картинно і в цілім дала дійсний нарис життя. Правда, деякі картини вийшли не дуже яскраво, але тим вони ще лучче оттінили останню картину душевних почувань, котру так уміло провели всї дієві особи й тим дали яскравий вираз цілій драмі.

Головні ролї Бурлаки і старшини були проведені уміло й дали цільні нариси. Бурлака—людина, котра в життю не може мирити ся з нїякою кривдою й гостро почуває тяжке становище поневолених громадян—добре удав ся тов. Б-ові. Тип старшини, сельського крутія, котрий дивить ся, що для „начальства“ все можливо, теж добре був нарисований тов. З-ком. На жаль була мало виразна в цім типі риса поважности, котру всюди підкреслюють старшини.

Добре, хоч і не так яскраво, вийшли ролї писаря, Сидора і жидка: перший—пьянчужка, пригнїченний „статистикою,“ а другий—підбрехач і приспішник,—були цим тільки наполовину.

Ролї Петра, Олекси, Галї й Оксани були виконані з чутєм і правдиво. Невелика роля дїда (т. К-жа) мило збудила забуту в полонї постать нашого сїльського дїдуся.

В перервах грала таборова духова орхестра й визивала щирі й тучні оплески слухачів.

Дякуючі тов-шам артистам за щиру й умілу працю, бажаєм їм і далї успішної роботи в цім святім дїлї. *Слухач.*

.....

Відїзд інвалїдів. 13. грудня 84. чоловіка інвалїдів 10. бльоку нашого табору відїхали від нас на рідну Україну. Т. т. інвалїди, котрі довгий час ставили ся неприхильно до нашої просвітньо-орґанїзаційної працї під кінець добре зрозуміли українську справу, пізнали ідею єднання і відїхали щирими й вірними синами України. Школа, котра була заснована в їх бльоцї принесла найкращі наслїдки. Кожен з неграмотних хоть трохи научив ся грамоти, придбав знання та пізнав себе й свій нарід.

Відїзжаючи т. т. інвалїди зазначили, що вони хоть сюди приїхали і „рускими“, але відїзжають свідомими Українцями, і що вернувшись в Рідний Край з радістю будуть дбати о поширення ідеї українства.

Інвалїди були самого бодьорого настрою духа. Дякуючи щиро всїм, котрі причинились до їх національно-полїтичного освідомлення, т. т. інвалїди на завше попрощали ся з табором, бажаючи всїм добра, успіху і скорого повороту на Вільну Україну.

Проводили інвалїдів майже всї мешканцї табору. Не тільки в грудях кожного чоловіка, але в самім повітрі носив ся трівожно-радісний настрій, який тяжко зясувати. В кожного в думцї промайнули і рідний край, і сїмя, і хата, і садки, і гайки, і все минуле-пережите й все те, що може бути й чого хотїлось.

Душевне почуття підіймала таборова орхестра, котра при проводах грала рідні пісні. На бажанне інвалїдів наш народний гимн „Ще не вмерла Україна“ орхестра виконала кілька раз, а також і сїчовий марш.

Тов. К. сказав на прощанне промову, в котрій дякував т. т. інвалїдам, що вони послїднїй час своєю прихільністю до українства дали добрий примір і другим, побажав їм щасливого приїзду на Україну і закликав їх готовити шлях до нашого повороту освідомлюванєм і єднанєм тих, котрі дома. Т. т. інвалїди в один голос відповіли, що вони „не забудуть сього обовязку і не залищать великої ідеї, бо не час тепер спати—треба волю добувати“!

Щасть їм, Боже, в добру путь!

На жаль, не всїм інвалїдам удало ся відїхати, кількадесять лишили ся чекати другої черги.

Патлах.

.....

Віче. Заряджене Т-вом „Воля“, у середу, 13. грудня, віче пройшло досить жваво. Товариш Б-ко порушив богату тему: „Революційна боротьба у Росії в звязку з подією 1861 року“, зазначивши деякі менти у розвитку громадської думки. Товариш Л-кий підкреслив негативність (невідповідність дїйсним потребам) реформи 19 лютого та зупинив ся на потребі широкої, повної свободи. Товариш Б-н торкнув ся ганебности цього „Освобождєнія“ у порівнанню з колишньою українською волею. Товариш Б-ик довів, що свобода є тодї варта, коли вона не даєть ся, а здобуваєть ся.

Говорило всього 8 промовцїв. Незвичайно зворушуючою була сповідь товариша N, котрий щиро перед усею громадою разповів про той безоглядний страх, що панував досї в його душі, що ставив його вороже до всього. Промову провожали дружні оплески понад 300 люда.

При кінцї заспівали „Ще не вмерла Україна“. Почали розходитись, коли вже був час спішити на повірку. *Б.*

ВІЙНА.

(від 6. до 13. грудня 1916.)

Румунсько-семигородський фронт.

Дня 5. грудня с. р. о 10. год. ранку вислав Макензен свого парляментаря (бесїдника) до столицї Румунії з жаданнєм здачі твердинї до 6. ранку під загрозою добування оружєм. Відповідь була: „Букарешт не є нїяка твердиня“! (Се неправда. Ред). Дня 6. грудня зайняли союзні війська Букарешт, привитані цвітами зі сторони публики. Серед казематів твердинї застали велику скількість набоїв до гармат, нафти, харчів і дротяних перешкод. Всї гармати 18. фортів та 18. укріплень впали неушкоджені в руки побідника.

Але Нїмцї не остали в столицї ні хвилї тільки гнали утїкаючого ворога далї. Досї з утїкаю-

чої армії румунської впало 80.000 салдатів, 184 гармат, 120 скорострілів. Армія що стояла над Алютою окружена австрійськими військами піддала ся в числї 8000 люда і 26 гармат. Але найважнїща добича була місто Плєшті, де зайняли Нїмцї увесь склад нафти, що сягає поверх один мілїон тонів. Усї копальнї дістали ся майже неушкоджені в руки союзної армії.

Розбита румунська армія утїкає аж на лїнїю **Ґаляць-Текучію над Серетом.** Правительство втїкло до Яс, король втїк також зі столицї на границю, звідкіль має подати ся на мешканнє до Київа. Оружжє, яке звозило почвірне порузумінне для Румунів до Яс, перевозять за Прут до Росії. Салдати не мають зимового одїння, через те просить рум. правлїннє складати старі переношені одїння для салдатів. Болгари коло Тутракан і Черної Води перейшли Дунай і крилом взяли російсько-румунські окопи проти Черної Води. Раді не раді—мусять всї цофати ся на лїнїю Бузєв-Дунай. Так вийшла Румунїя на своїх союзниках з почвірного порозуміння!

М И Р.

МИРОВЕ ПРЕДЛОЖЕННЄ НЇМЕЧЧИНИ Й СОЮЗНИКІВ.

Дня 12. грудня 1916 р. була проломова хвиля усеї війни. Нїмецький канцлєр Бетман-Гольвеґ заявив у промові в парляментї в Берлїнї, що він через американського, іспанського й швейцарського посла передав ноту (письмо) з предложеннєм мира ворожим державам і повідомив про се папу. Те саме зроблено й у Відні, в Царгородї й Софії.

Ся нота зазначує: Війна показала, що не сила зломити нас дотепер і надалї; про нас говорить ся, що ми хочемо противників здавити й знищити,—та ми не хочемо проливати крови далї і предлагаєм своїм противникам **закінчити війну й приступити до мирових переговорів.** Наші умови йдуть до сього, щоби істнованнє, честь і свободу розвою в наших народів підняти й тому становлять підставу до відстанови трівкого мира. Колиб мимо нашого предложення далї війна вела ся, то будем її вести до побідного кінця—та тодї ми відкидаєм від себе урочисто всяку відповідальність за се перед людством й історією.

Цїсар Вільгельм II видав такий **розказ до своїх жовнїрів:**

„Салдати! В почутю побіди, що ви своєю хоробрістю вибороли, предложили Я і Володарі вірних союзників ворогови мир. Чи тим осягнемо з ним звязану ціль, ще не рішено. Ви маєте надалї стояти проти ворога на становищі з божою помічю і його воювати.“

Подібний розказ видали до своїх військ инші володарі.

СТАНОВИЩЕ АНҐЛІЇ Й СОЮЗНИКІВ ДО МИРА.

З Копенгаґи доносять: Анґлїйський президент мінїстрів Джордж вислав телєґраму до французького президента мінїстрів Бріяна, що він є рішучо за сим, щоби **війну провадити до повної побіди у відповідь** на мирове предложеннє осереднїх держав. Таке саме запевнєє не мирити ся з Нїмеччиною вислав у відповідь мінїстер фрацузський Бріян. Що парляменти скажуть, ще не знати. Анґлїйська преса домагаєть ся розоруженння Нїмеччини й знищення нїмецької фльоти та Царгороду й Дарданелїв для Росії, Альзасу й Льотарінґії для Франції, звороту всїх обсадженних областий і відповідного відшкодовання за кошти—тодї Анґлїя приступить до мирових переговорів. Італїйська преса жадає предложення умов мирових; з Росії нема ще вістий.

МИР—АБО ПРОГОЛОШЕННЄ УКРАЇНСЬКОГО КОРОЛЇВСТВА.

Швейцарське бюро доносить з Царгороду: Турецька преса з нагоди проголошення Самостійної Польщі звертає увагу Росії, що, як Росія буде далї обстоювати за веденнєм війни, то згодом буде проголошене побіч польського ще й **українське королївство.**

ЯПОНЇЯ ХОЧЕ ВІДЛУЧИТИ СЯ ВІД АНҐЛІЇ.

Японїя має намір відлучити ся від своїх союзників, бо вони не хочуть пристати на її жадання в полїтиці Сходу. Вона рахує: краще тепер заключити мир з Нїмеччиною, вийде на тім найкраще, бо бачить, де буде побіда.

НЕВТРАЛЬНІ СУПРОТИ ПРЕДЛОЖЕННЯ МИРА.

Всї невтральні вітають предложеннє Нїмеччини з одобреннєм. Північні держави (Скандинавія) хочуть у випадку відмови анґлїйських союзників мирити ся з Нїмеччиною—підняти спільну акцію (дїяльність).

Вісти з Росії й зі світа.

ДОБИЧА ОСЕРЕДНЇХ ДЕРЖАВ В РУМУНІЇ.

До дня 10. грудня зайнято 64.000 км. (зі 137.902 км. всеї Руминії.) 2000 км. желїзниць, 137 льокомотивів, 4000 ваґонів. Збіже здебільше осталo невимолочене в руках селян. Край знищено мало. За се осудила провід румунської армії Росія, що радила все нищити й палити, як вона зробила на Волинї.

ЗМІНА КАБІНЕТУ МІНЇСТРІВ У ФРАНЦІЇ.

Наслїдкоом пораженння почвірного порозуміння на Балканї наступила зміна кабінету у Франції під проводом Бріяна. Головно командуючий Жофр уступив, а на його місце став ґенерал **Нївель** головним командантом північно-східної армії.

ЗМІНА КАБІНЕТУ МІНЇСТРІВ У АНҐЛІЇ.

Наслїдком пораження в Румунії уступив кабінет Ґрея й Ескіта; а на його місце утворив ся новий кабінет під проводом **Льойда Джоржа**, в якій зайняли перевагу стороники сильнїщого ведення війни.

ЗМІНА КАБІНЕТУ МІНЇСТРІВ В ІТАЛІЇ.

За приміром Анґлії й Франції має наступити й зміна кабінету Бозелї в Італії на сторону ведення війни до кінця, як в Росії кабінет Штюрмера заступив кабінет Трепова і лїбералів.

ЗАГОВІР НА КОРОЛЯ КОНСТАНТИНА.

Король Константин повідомив, короля Анґлії Італії й царя Росії, що виказало слїдство: 1. грудня, коли счинила ся бійка в Атенах, мали заговірники його звалити з престола за співучастю чужих держав. Та се не вдало ся—почвірне порозуміннє вийшло скопромітоване!

Конкурс.

Видавче товариство ім. Б. Грінченка оголошує конкурс на святочні оповідання, розслїди про колядки та вірші. Авторам їх визначить ся відповідні нагороди, як що сї твори помістить ся у різдвянім числї нашої часописї.

Зміст оповідань і віршів мусить чим небудь вязати ся з великим празником Різдва, Йордану свята коляди, сонця, весни. Хто напише що небудь—кидайте у скриньку рукопись під видуманим назвиськом до кінця грудня (н. ст.).

Від командатури просять нас помістити слїдуюче:

Давнїще приходили посилки для полонених ненарушені й цїлі, а тепер буває багато випадків, що посилки ті приходять ушкоджені. Бувають деревяні коробки поломані—чи кришка зовсїм відломана, або й не прибита, або мішочок не добре зашитий. Оказалось, що московська цензура посилки переглядала, як це видко із написів на маленьких карточках, або й печаток на посилках.

Виглядає посилка з верха ушкоджена, то й в серединї тієї ж посилки пачки чаю, або тютюну є на двоє переломані й помішані з кришками хлїба, цвібаку, або якогось печива. Такі випадки з посилками вказують на те, що московську цензуру нїчо не обходить, яку посилку дістають російські салдати—цїлу, чи ушкоджену.

В багатьох випадках й є таке, що те, що є в посилках, до нїчого не годить ся. Московська цензура навіть до красних хрестів не має довіря, бо й їх посилки переглядає. І чи всї посилки, по причинї російської цензури, доходять сюди до полонених—годї сказати певно.

Гумористичний куток.

Що ми знаємо про те, коли скінчить ся війна?

В „Vossische Zeitung“ знаходимо таку історію з окупованої Литви: Старий реб Давид, учений в жидівських книгах, запитаний, чи нема в них чого про те, коли буде кінець війни, відповів: „Я оповім вам історію. Ішов собі раз слїпий, якого вів видючий дорогою до одного села. По дорозї слїпий зголоднїв і каже до видючого: „Коли прийдемо в село, куплю собі хлїба й молока. Зрештою сказки менї, як властиво виглядає молоко“. „Молоко—відповів видючий—є біле“. „Біле?—питає слїпий—що то є біле?“ „Ну, біле, се є як пірє гуски“. „Гуска? Але як виглядає гуска?“ „Ну, гуска, се птах, що ґеґає і має криву шию“. „Шия, то я знаю, але що то є криве?“ „Ну, диви ся!“ І видючий каже слїпому діткнути ся своєї протягненої руки. „Се є просте“. А потім згинає руку і каже знов діткнути ся: „А се є криве“. Тепер розяснило ся обличє слїпого і він закликав: „Вже добре вже знаю, як виглядає молоко!“ Стільки, як слїпий знав, як виглядає молоко, стільки знаємо ми з книжок, коли скінчить ся війна.

ЖЕРТВИ.

На памятник помершим полоненим.

В Комітет по будові памятника поступили жертви:

Від IX бльоку по підписному листу № 9. . .	21	мар.	30 фен.
„ Кустарного т-ва за листопад місяць . . .	5	„	— „
„ Т. т. з роб. ком. Ґрубе Ферніх Ґіссен № 796, через Івана Кравчука № 2. . .	32	„	10 „
Кружечного збору в кооперат. чайнї .	3	„	87 „
Разом	62	мар.	27 фен.

КОМІТЕТ.

На ту ж цїль поступили жертви через **Редакцію:**

Від т. П. Д-ч з роб. ком. № 2521	1	мар.	— фен
„ т. т. роб. ком. № 2521	1	„	60 „

На інвалїдів.

Від т. т. К-ди „Нївern“	13	мар.	25 фен

На редакцію „Просв. Лист.“

Від т. Д. К-ко, № 3280	1	мар.	50 фен.

Всїм жертводавцям складаємо щиру подяку.

Переписка редакції.

Тов. М. Ч-ну № 1277. Адрес **Союза Визволення України** в Нїмеччинї слїдуючий: „Ukrainer Bund. Berlin W. 66 Leipzigerstr. 131.

Тов. Г. Г., № 4949, ком. Ернстгофен. Часописї Вам послані.

Тов. Д. К-ку, № 3280 ком. № 1881. Вашу жертву „в друкарню“ згідно з Вашим проханнєм поділили ми так: 50 фен. на газету, яку будемо Вам висилати, а 1 м. 50 фен. як жертва на Редакцію.

Т-шам роб. ком. Франкфурт н/М. Всї часописї Вам посилаєм.

Тов. Д. М-ко, № 2640 і тов. А. Д-ну, № 561. Вас занесено до списку й Ви будете повернуті до табору.

З друкарнї „Союза Визволення України“ в таборі Вецляр.

ПРОСВІТНИЙ ЛИСТОК

ПОЛОНЕНИХ УКРАЇНЦІВ У ВЕЦЛЯРІ.

Виходить кожної неділї. Ціна одного примірника 2 фен.

Дрібних рукописів редакція авторам не звертає.

Ч. 38. Вецляр, 24. грудня 1916. р. **Р. II.**

Що може принести мир Україні?

Як знаєш, що чиниш,—
Закон є ти сам;
Не знаєш, що чиниш—
Закон є твій пан!

Іван Франко („Слова Христа“).

Яке значіннє має світова війна для народів Европи, зокрема для України, оцінити нині ще зарано. Досї можемо потвердити тільки се, що сталось, що принесла війна до нинї для нашої суспільности. Неволею викинула нас війна з рідного краю на тяжку науку життя серед чужого світа.

І серед того життя ми спізнали, що значить для народу своя школа, своя преса, своя орґанїзація розсипаних мас у одну велику силу. У неволї удало ся нам завести свої школи, видавати своїх пять часописів, перевести орґанїзацію маси під національним і суспільним кличем і показати її вартість для життя народу. Така праця довела нас до великих здобутків.

Ми кинули в душу сплячої маси свідомість нашої окремішности серед народів Росії, ми дійшли до свідомости своїх інтересів клясових, національних, суспільних, і приготовили ся до нового життя. І тепер велика частина нашого люду верне у свій край з тим почуттєм, що Українцї є окрема нація від московської, що наші інтереси є суперечні інтересам московського правительства. Далї допевнили ся ми, що мусим провадити борбу з капіталїстами на нашій землї і що до боротьби за наші права треба нам своїх орґанїзацій в кождім полї, у кождім повітї, в кождім селї. У тяжкій школї життя ми становимо ся з розсипаної маси—свідомим себе народом, який знає, що чинить і може бути собі законом!

Та що буде далї? Що нам принесе мир по сїй війні? Ми були у сїй війні, не молотом, а ковадлом. Ми писали кровю історію не для себе, а для наших ворогів, ми були гарматним мясом у несвідомости своїй; чужі закони були нашими панами, бо ми не знали, що чиним. Се є сумна правда. То чого ж ми й маєм право домагати ся від сього миру? Він може нам принести волю, але чи се буде наша заслуга?—Нї! Се буде заслуга других народів, в яких інтересї буде наша воля, наше визволеннє, наша окрема держава.

Але се все може бути, може не бути, залежить від того, чи переможуть прихильні нашому визволенню держави і чи так далеко досягати буде їх сильна рука. Так отже нам по нашій заслузї може припасти рїжна доля.

Берім найгірший для нас вислїд війни, що в тім мирі уся українська земля може опинити ся під московським правлїннєм

без нїякого застереження автономії. Що ми тодї?

Ми тодї мусим опирати ся на собі, на своїх власних силах, добути з себе енергію до дїла та до свідомости того, що чиним. Тодї ми станем собі законом, тодї будемо не ковадлом, а молотом, до гуку якого буде прислухати ся не тільки Росія, а й цїлий світ, бо від того молота може залежати і мир і війна.

Мусимо підняти борбу на цїлім фронтї проти ворожого нам правительства.

Якими дорогами підемо? Які цїли поставимо до осягнення прав для свого народу? Ми пізнали у неволї про те, чого потребує нарід для розвою й скріплення своєї сили. Отже треба добивати ся своєї національної школи, свободи преси і волї українського слова, як також свободи зборів і орґанїзацій, деб могли ми порадити ся свобідно, як маємо перевести борбу суспільну й національну зі своїми ворогами. Як здобудем се в межах російської держави, то ми здобудем основи до істнования усього нашого народу, як самостійної одиниці. Як би не скінчила ся війна, Росія не стане такою, якою була до війни. У тій новій Росії, чи вона буде поступова, чи реакційна, мусимо поставити нашу справу так, щоби наш голос не був послїдний навіть серед найголоснїщої революції. А тодї щойно він відібєть ся відгомоном в Европі, яка за війну більш познайомила ся з тим, що таке Українцї, і після буде цїкавити ся нашим голосом і дїлами для рішення великого питання про українську самостійну державу!

Треба все памятати, що ми, Українцї, стоїмо між Росією і Дарданелями і поки не буде задовольняючого рішення українського питання, доти не буде трівкого миру в Европі. Скорше, чи пізнїще, а від Росії відколеть ся ще одна держава, а се—українська, бо того вимагає інтерес народів.

Так уявляєть ся блища, чи дальша наша будуччина, щоб нам мир не принїс, а ще про се—в слїдуючому числї.

П.

Байдужі елементи.

Українському народові, в його боротьбі за свої права доводить ся здибувати ся з самими рїжнородними противниками. Більшість сих противників належить до чужих націй і їх противенство нам цїлком зрозуміле. Але деякі з них належать таки до нашої сїмї. Сї останні се вже противники завдяки своїй байдужости і є продукт спільного життя України з Великоросами, так сказати, наслїдок їх „висококультурної“ полїтики. Придивімо ся ближче, що уявляють собою сї противники з нашої землї.

Коли ми звернемо ся до самих себе і докладно оглянемо ся, то мусимо признати, що поміж нами є ще багато людий, які або зовсїм байдуже ставлять ся до наших змагань, або уперто намагають ся як найдальше стати від всякої участи в роботї. Сї люди, або застрашені російським режімом, або боять ся згубити ту ласку, яку мають за те, що мовчки та покірливо терплять всї неправди і кривди над собою. Можна навести ще инші причини, які покалїчили їх душі, зробили їх нечулими до всього того, що вважаєть ся змислом істнования кожної людини.

Їх нїщо не в силї зацїкавити й вивести з тої заскорузлої темряви й байдужости.

Нї цїкавий реферат, нї школа, нї грамота, нїщо не викликує у них оживлення й заінтересования. Вони є той бурян, та хороба, що зїдають нас внутрі. Сї люди цїлком забули, хто вони є, а свідомо й несвідомо простують шляхами наших неприхильників.

Але нам вони не страшні. Вони викликують у нас до себе лише жалість.

Скілько лихолїть не посилала доля нашому народові, хто не намагав ся і не намагаєть ся відобрати нам право на національне істнованнє ми все-ж жиємо, все знаходимо в собі сили для відпертя ворожих замислів.

Не поможуть нашим ворогам і їх—„золотого Тамерлана онучата голі“...

Як вони не скверняють багном нашу справу, як не огірчують ся за те, що їм бажаєть ся добра кличеть ся до кращої долї, ми все-ж віримо, що колись сами запануємо в своїй хатї, що колись і нам „усміхнеть ся доля“.

Лише тодї вже сим байдужим елементам не буде місця межи нас. Як під подихом весни зникають снїгові кучугури так вони під подихом свобідного життя уступлять ся перед новими дужими елементами.

І коли вони бажають, щоби пізнїщі нащадки не соромили ся, згадуючи їх, коли не бажають стати тим, що вічно нагадуватиме про часи національного горя, мусять „схаменутись“, мусять по людськи сповняти свої громадські обовязки й гідно виконувати заповіт Великого Поета—„чужому научатись“ і „свого не цуратись“.

І. Дряпіка.

Зівялі квіти.

Зацвіли роскішні квіти
В днї чудової весни,
У садочку цїле лїто
Красували ся вони,
Та підкралась люта осїнь,
Буйні вітри подули,
І холодні впали роси,—
Квіти—наче й не цвіли:
Як один, усї зівяли...
А холодная зима
До кінця їх доконала,
І нема вже їх, нема...

***

Так і ви, мої надії,
Мої квіти дорогії...
Чи я мав вас, чи не мав?...
Розцвіли ви та й зівяли,
З мене лиш покепкували...
Ах, на що ж я вас кохав?!...

1914 року,
в день мобілїзації. *К. Шумний.*

З таборового життя.

Т-во „Сїч“. У четвер, 13. грудня, відбули ся збори т-ва, на яких принято 13 нових членів, ухвалено запросити на деякий час до нашого табору-пана полковника Раштатської Сїчи тодї, як на те буде потреба. Утворено формально сотню Сїчи з тих сїчовиків, що є тепер. За патрона Сотнї обрано Союз Визволення Украïни. Крімтого обрано Отаманну Старшину: Осаула, Сотника, двох Хорунжих та Підхорунжого. Обрано також Четарів.

В суботу. 15. грудня відбули ся сїчові вправи в гімнастичній салї, в 10. бльоцї. Вправи робили та машерували під орхестру. Сїчовиків є тепер 106.

Сїчовик.

.....

Віче. В суботу 16. грудня відбуло ся чергове віче зі звичайним денним порядком. Про світові події говорив т. Л. З його слів присутні довідали ся про деякі події на фронтах та в рїжних державах. На російсько-румунськім фронтї, коло міста Тернополя російські війська пробували проломити фронт, але то був тільки спосіб для одтягу нїмецьких, австрійських, балгарських і турецьких військ од наступу на Румунїю.

На вільних внесеннях обговорювала ся справа з дарунками від червоного хреста. Однодушно було зазначено бажаннє, щоби таборовий роздавочний комітет мав всї права до розпредїлення дарунків. *Л. Л.*

.....

Театр. 17. грудня в Народному Домі відбув ся музично-артистичний вечір. В 1. оддїлї був поставлений водевіль „**Бувальщина**“ І. Бондаренка в 1. дії, котрий пройшов жваво, весело і гарно був закінчений танцями. Одно тільки зле, що дяк

Хто матїр забуває, того Бог карає.*)

II.

Наприклад, підїть ви до Французів, там ви побачите Французів і панів, і мужиків, і говорять вони однїєю французською мовою—пани й мужики. У Нїмцїв—теж саме зауважите, у Поляків—теж саме, у Москалїв—теж пани й мужики говорять однїєю мовою, московською мовою. Взагалї, нема на світї такого народу, де булаб мова для панів окрема, а для мужиків окрема. Всякий нарід має своїх панів і своїх мужиків, а проте мова для них одна. Рїжниця хіба в тім, що у панів, взагалї в інтелїґентних людий, вона виходить якось нїби обробленою, так би сказати отшлїфованою, а у мужиків простїще, а проте,—се мова одна.

Отже у нас на Вкраїнї инакше ся справа стоїть. У нас якось мов навмисне все не так, як у людий. У нас чомусь витворило ся дві мови—панська й мужицька.

Хто небудь з товаришів скаже: ну, та то, певно, пани викували, мовляв, отшлїфували, мову тай таким чином і відокремили від мови мужицької.

Так то воно так, скажемо, але чому ж то у Москалїв, або в яких инших народів так далеко не відокремилась вона. Як вище зазначено, в усїх народів є рїжниця між мовою лїтературною і мовою місцевою, якою говорить простий нарід, але ж немає у них такої великої рїжницї, як у нас між мовою українською й московською, яку ми звикли звати панською мовою. Тим більше, що ми ж маємо й свою українську лїтературну мову, яка так близько звязана з тією мовою, якою говорить наш простий нарід. Нї, тут щось цїлком иншого, цїлком инша причина сьому. Причина та, що в нас пани говорять чужою московською мовою,—бо так склали ся обставини, а простий нарід говорить своєю, українською мовою.

Та то лишень ті пани говорять московською мовою, котрі продали ся за чини, „за для лакомства нещасного,“ як то кажуть. Ті, про котрих Т. Шевченко каже: „За шмат гнилої ковбаси, у вас хоть матїр попроси.“ Решта ж, котрі мають світлїщий розум, добру душу й щире серце, зрозуміли красу й вартість української мови і вернули ся до неї; вернули ся до своєї Неньки-України і всю свою силу духову й фізичну привели в рух,

*) Див. ч. 37 „П. Л.“.

дуже багато пив горілки, та й Панас дуже упив ся, бо довго не міг дати ладу свитці і шапці. Не страшно, як дяк і Панас справді стільки пють (бо то тільки для них зле), але як то артисти „пили“ стільки за них, щоб визвати більше сміху, то се вже забагато.

Друга частина вечера була вокально-музична, де приймали участь хор, струнна і духова орхестра. Хор зразу показав, що він під приводом Т. Ш-на зуміє ще багато гарного дати слухачеві і, як не лїчить деяких дрібничок, то треба сказати, що всї пісні виконані були дуже гарно і з почуттєм, наприклад „Наш отаман Гамалїя“ (муз. М. Лисенка) і без слів би виразно росказав про минуле козацьке життє.

Увертюра з опери „Калїф Багдат“ (струнна орх.) пройшла не дуже виразно (бо таки трудна річ) за те вальс „Шац“ Штрауса і марш „Вихід Гладїаторів“ пройшли виразнїще і задовольнили слухачів; також задовольнила слухачів і духова орхестра. В кінцї хор з орхестрою виконали українські марші і гимн „Ще не вмерла Україна“.

Вечір пройшов дуже добре. Слухачів було повна саля. *Слухач.*

.....

Ґенеральна Старшина. На засїданню в понедїлок 18. грудня Ґенеральна Старшина переслухала й приняла звіти таборових орґанїзації за минулий тиждень, затвердила статут орґанїзації „Т-во українського мистецтва,“ що звала ся раніш Кустарнею, та залагодила звичайні біжучі справи.

На надзвичайному засїданню 19. грудня Ґенеральна Старшина затвердилаа після деяких поправок статут нової орґанїзації „Самостійна Україна“, яка повстала з інституції мужів довіря, утвореної Ґенеральною Старшиною.

По за сим розглянули й затвердили бюджети таборових орґанїзацій на сїчень місяць.

Крім того разглядала ся ще справа перебранння в руки орґанїзацій таборової кантини, але конечне вирішеннє сїєї справи відложено до часу, як буде подано докладнїщі відомости про стан кантини. *С. Зубченко.*

.....

Т-во „Воля“. 19. грудня т-во „Воля“ відбуло реферат на тему: Виборче право в Росії по закону 3. червня 1916. р. Тов. В-ий порівнюючи виборчі права поміщиків з правами селян і робітників, указав, що поміщики більшої руки мали на 230 чоловік одного депутата в думу, меньшої руки—на 1000 чоловік одного, домодержавцї, дрібна буржуація (пани) на 15,600, селяни на 60,000, а робітникам найбільше обкроєні права, бо в них один депутат приходив ся на 125,000 чоловік.

Слухачи реферату були зворушені такою не правдою, яку російське правительство навмисне робить, щоб довше держати в темнотї робочий люд. *В-лий.*

.....

Т-во Старших ім. І. Мазепи 20. грудня відбуло надзвичайні загальні збори. На зборах вибрано 3. кандидатів в мужі довіря, принято де кілька нових членів до т-ва, а одного виключено. Крім того, обговорювались ріжні, дрібні, адмінїстрацийні справи. *Шупик.*

в дїяльність за для рідної справи. Цї послїдні, розумієть ся, спокутували свої гріхи, коли вони повернули до свого народу, коли вони спізнали „чиї сини, яких батьків дїти.“ Вони почувають себе на своїм місцї, вірними синами своєї Неньки-України і нїхто їм не сміє закинути, що вони—„безмозглиє.“ То люди, котрі зрозуміли самих себе, а зрозумівши—схаменули ся.

Але цїлком инакше справа стоїть з нами, низчими верствами—робітниками й селянством. Ми таки ще не встанї знайти свою дорогу серед того страшного баламуцтва, котре запровадили нам вороги наші на нашу некористь, на наше безголовя. Нам все ще здаєть ся, що мова російська краща, бо нею говорять у нас пани наші і через те всїми силами бажаємо як найлїпше навчити ся по московськи цвенькати, бо се є найлегчий спосіб показати ся перед другими, що ми щось подібне до панів, чи до освічених людей. А про те забуваємо, що чужою мовою не так то легко дійти до справжньої мудрости, що душу розвивати тільки й можна рідною мовою, живою, а не якою небудь казьонною, з гори накинутою, так як накинули Москалї.

Отже для того, щоб нам увільнити ся від сього фальшивого погляду, виборсатись із сього баламуцтва, вийти на правдивий шлях, котрий повів би нас до кращої будучности, ми перше всього повинні тримати ся, як слїпий поводатаря, своєї рідної мови, котра й приведе нас до кращої долї. Передовсїм ми повинні говорити поміж себе тільки по вкраїнськи, працювати над мовою, щоб як найкраще пізнати її, гордити ся мовою, шанувати її, бо се є наше Святая-Святих: вона нас виховує, вона нас до розуму доводить, вона нас оберігає... Хоч ми нею й гордуємо, хоч ми її забуваємо, але вона нас не забуває, вона піклуєть ся нами, вона нас таки зберігає. Бо якби вона нас не зберігала, то ми при нашій байдужости, давно б стратили своє національне „я.“ А так, хоч як ми бажаємо кимсь иншим бути, хоч як ми говоримо, що ми руські (Москалї), а мова, котра стежить за нами, пильнує нас, щоб ми не заблудили ся, нїби контролює нас, чи ми й справдї руські і не дасть нам збрехати; вона зараз нам скаже—хто ми, вона говорить: „нї, ви не руські, ви Українцї.“ А Москалї й кажуть: „та таки вони й справдї не руські, бо говорять якось нїби то не по руські, не по нашому.“

Поки Москалї кажуть, що ми—„хахли безмозглиє,“ бо думають, що ми такі дурнї, що й говорити не вмієм. Але з часом вони все таки зро-

Віче. На вічу від „Просвітної Грамади“ у середу 20. грудня першою точкою був реферат Ч-хи: „Як повинна виглядати церква на Вкраїні“. Промовець, зробивши історичний огляд нашої української церкви, прийшов до висновку, що церква повинна бути захистом народньої душі.

Проф. Л-кий додав далї де-кілька історичних фактів, зазначивши, що церква на Україні мусить бути самостійною, національною. Т. Б-н підкреслив вагу церкви, як полїтичного чинника, вияснивши потребу широкої зміни (реформи) її.

При другій точцї т. А-к прочитав листа, що пересланний через С. В. У. від української дїтвори зі школи у Володимирі-Волинському. У листї була проставлена програма вечера 28. падолиста в честь Т. Г. Шевченка й повідомлення про се полонених Українців нашого табору. Після цього співали гуртом з орхестрою націон. пісні: „Ще не вмерла“,„Ой на горі та женцї жнуть“ і т. п. Віче виглядало більш-меьнш повним; народу було понад 400. Люде захопили ся співами і розійшли ся тодї, коли увесь час до повірки був вичерпаний.

Б.

.....

Т-во „Сїльський Господар.“ В минулому тижні закінчила ся реорґанїзація т-ва.

До того членів у т-ві було 205, але багато їх виїхало на роботу, а инші по другим причинам не могли бувати на викладах і на зборах і через те дальші загальні збори стало неможливо скликати за відсутністю більшости членів. На цїй підставі було ухвалено зробити реорґанїзацію т-ва, для чого були заряджені наново вписи, як старих, так і нових членів. Такі вписи продовжували ся до 17. грудня, при чім тих членів, які до 17. не вписали ся наново, порішено було виключити з т-ва. Також рішено зробити через таборову часопись оповістку для тих членів, які є на робітничих командах, що коли вони й надалї бажають зістати ся членами т-ва, то повинні зголосити ся і внести членські датки. Вписують ся лишень ті, котрі згожують ся виконувати слїдуючі постанови: членом т-ва може бути лишень той, хто буде ходити на виклади, бути на всїх загальних зборах і семінарах, виконувати практичні роботи й мати за мету добробут т-ва.

Член т-ва, який їде на роботу, повинен перед одїздом прийти й заявити, що він хоче й надалї зістати ся членом, инакше він також буде виключений з т-ва.

Всїх членів вписало ся 158.

Дальший впис нових членів йде звичайним порядком.

Ч.

ВІЙНА.

(від 13. до 21. грудня 1916.)

Французько-анґлїйський фронт.

Над Соммою раз у раз відбувають ся то слабші то сильнїщі бої артілєрією. До того лучають ся перестріли під Реймс—але головну вагу положили Французи на **Верден**. Тут під загрозою некористного мира вони підняли офензиву 5. дівізіями і

зуміють, що ми є цїлком окремий нарід, маємо цїлком окрему мову, так як і Поляки, Серби, Чехи й инші славянські народи, що наша мова також має право на свою самостійність, як і мови инших народів. І кінець кінцем хочуть—не хочуть, а мусять признати нас за цїлком окремий нарід, котрий має історичне право на свою самостійність. Лишень аби ми самі себе не забували, аби ми самі себе шанували.

—Але, як же се так? Що ж то за причина така, що на Вкраїні дві мови повстало?-хтось запитає. Причин багацько було, але не будемо тут їх перелїчувати, а лишень в коротеньких рисах подамо саме ту головну причину, в наслїдок якої й повстало дві мови, а то—панська й мужицька.

Як нам відомо, в лиху годину Україна, після довгої боротьби з польським гнїтом, прилучила ся до Москви. Що се шматочок дуже ласий, сього нїхто не стане заперечувати, і вже раз дiставши такий ласий шматочок—нїкому не охота випустити його з рук. Дiставши, чи властиво не дiставши, а лишень ввійшовши в спільку з нами, московське правительство, собі на користь, дуже пильнувало того, щоб цї два народи злили ся в одно цїле, щоб наша українська нація розтопила ся й розплила ся в московскій нації. Для того московське правительство вжило всїляких хитрощів і рiжних лихих вчинків.

Перш усього воно старало ся позбавить нас наших провідників, наших панів, і для того стало підкуплювати їх: чинами, маєтками і Бог вість якими ласками осипало, аби вони зрекли ся свого народу, а рівночасно й своєї мови. Наші пани тодї стали помаленьку приймати московську мову, а далї стали цурати ся своїх звичаїв, а приймати чужі, щоби в той спосіб відокремити ся від народу, на котрий вони, поробившись російскими дворянами, стали дивитись, як на своїх підданних, як на рабів.

Які ж не хотїли приймати сього всього, тих московське правительство не поважало й не давало їм жадної державної служби, нїякої урядової посади, без чого пан уважав своє становище не нормальним, бо пан звик „начальникувати“.

Таким чином наші пани, взагалї наша шляхта залишила свою мову, прийняла московську і, в такий спосіб зросійщила ся. А ми, простий нарід, зістали ся позбавлені своїх керманичів. А натомість ті колишні керманичі народні поробились його завзятими гнобителями.

Отже з таких причин і повстало на Вкраїні дві мови: пани говорять по московськи, а нарід по

після французського звідомлення мали взяти до неволї понад 10.000 Нїмців в послїднім тижнї. Се не має впливу на військове положення, тільки на настрій воєнний французського народу та союзників у відношенню до предложення мира.

Галицько-волинський фронт.

В Галичинї зачали ся уперті російські наступи на лїнїю желїзницї Тернопіль-Золочів під Августівкою, але без наслїдку; так само невдачею закінчили ся наступи коло Луцька, без значіння для цїлої війни.

Македонсько-болгарський фронт.

Більше значеннє мають тепер бої коло Монастиру. Супроти вагування Греції, яку обложило блокадою від моря почвірне порозуміння, тут мабуть буде рішати ся доля Балкану. Там ведуть ся час від часу завзяті бої в горах Черна—але се щойно вступ до рішаючої розправи.

Семигородсько-румунський фронт.

Рішаючий і в сїм тиждні був наступ нїмецьких військ з Волощини на утїкаючих Румунів. Вони опустили лїнїю ріки Яломіта, далї лїнїю ріки Бузев, далї втїкають на лїнїю Рімейкуль-Серет. Опорожнено міста Браїла й Ґаляц. За той тиждень Нїмцї взяли у неволю 18.150 салдатів. Росіяни подали ся з Добруджі під саме устє Дунаю і тут готовлять ся до бою з наступаючим нїмецько-болгарським військом. Росія готує рішучу битву перед містом Ренї, але Николай Николаєвич висказав ся, редакторови „Новостий“, що мабуть треба буде цофати ся над Прут, до Бесарабії.

М И Р.

ФРАНЦІЯ ПРО ПРЕДЛОЖЕННЯ МИРА.

Дня 14. грудня в парляментї говорив президе́нт мінїстрів Брiян про нїмецьке продложеннє мира, що воно є спробою посїяти незгоду між союзниками і здеморалїзувати зєднані народи. Для того застерігав перед затроєннєм онінїї. Тепер наступило скріпленнє у людях і мунїції на всїх фронтах. Нїколи перше не мали Французи такого довіря і певности до своєї побіди. Соціялїстичний посол Містріль жадав, щоби Франція подала до відома свої умови мира.

ФРАНЦУЗЬКІ СОЦІЯЛЇСТИ ПРО МИР.

Засїданнє французьких соціялїстів департаменту Сейн заявило ся проти мира 5020, за миром 5426 голосами. Перед святами має бути нарада партії, куди вибрано депутатів. Вони є сього погляду, що до миру може приступити почвірне порозуміннє щойно тодї, як мирова нота подасть умови мира. За тим заявило 10.026 голосів проти 403.

вкраїнськи. Так само було й під—час польського панування, тодї польська мова вважала ся панською, так як тепер московська, а вкраїнська мужицькою.

Правительство російське, не перестає далї вести свою, як то кажуть, „обрусительну“ полїтику. Воно старає ся аби й нарід „зросійщити“, позбавити його своєї мови. І для того ужило всїляких насильств, одним із котрих заборонило наше друковане слово.

Але, як не можна спинити річки, або змусити її потікти догори, як не можна рослинї рости догори корінням, так не можна позбавити якийсь нарід його мови, котру він природним способом утворив для себе.

—Не скуєш душі живої і слова живого...— так каже Тарас Шевченко.

І дїйсно, не скуєш. Бо ми знаємо з практики, що се є річ неможлива. На се ми маємо найлїпший доказ, а саме: більше, як двістї пятьдесять років московське правительство всїма силами старало ся поробити нас руськими (Москалями,) а проте те зробило тай нїколи не зробить, бо се річ, неможлива.

Тай само правительство, нарештї переконало ся, що не в силї спинити наш національний рух, бо се є рух стихійний, значить природний, а не штучний—тай стало дещо нам попускати. От наприклад, маємо певні відомости, що на російській Украйнї уже повстала українська ґімназія, а се не малий крок наперед для нашого національного розвитку. Се показує, що наша справа не стоїть на місцї, а крок за кроком поступає наперед і чим далї, то скорше. Можна бути певним, що не за горами вже той час, коли засяє зоря нашої волї, нашої цїлковитої незалежности.

А тому не потребуємо забувати нашу мову. Навпаки, ми мусимо плекати її, як найлїпше пізнавати її, щоб повернувшись на Вкраїну як найсвідоміщими під цим зглядом, заняти становище справжнїх громадян. Ми не повинні стидати ся нашої мови, а навпаки повинні нею гордити ся... Бо як вже зазначено, всї розумнїщі, освічені люде зрозуміли, який дорогий скарб є мова, і повернули ся до неї.

Тому й ми вертаймо ся до рідної мови, до рідної пісні, до рідних звичаїв... Вертаймо ся, тай потїшим на старість нашу страдницю Неньку Украйну! Обітремо й осушимо її сльози!...

„І забудеть ся срамотня,
Давняя година;
І оживе добра слава,
Слава Украйни“!. *М. Підгайний.*

РОСІЯ ПРО МИРОВЕ ПРЕДЛОЖЕННЯ.

Перед повним засїданнєм думи 15. грудня н. ст. говорив проти мира мінїстер заграничних справ Покровський: „Нїмеччина предкладала вже окремий мир то одній, то другій сторонї, тепер всїм, щоби нас розбити. Але вона зайняла Бельґію, Сербію, Чорногору, частину Франції і Румунії— оголосила Польщу самостійною, щоби зєднати собі нове військо. В державах наших ворогів панує розпука, треба підняти настрій, а союзних ворогів розєднати. Та уся Росія буде стояти коло свого високодостойного володаря, що на початку війни сказав; „Скорше не буде мира, поки останнїй чужий салдат не опустить нашої землї.“Нїмеччина пробує облудним предложеннєм затаїти своє неминуче пораженнє.“За тим голосом заявила ся дума одноголосно. Так само рішив „Правітельственний совєт“.

ДЕМОНСТРАЦІЇ В РОСІЇ ЗА МИРОМ.

Проти відкинення мирового предложення без застережень має бути в Росії все селянство і військо, що грозить бунтом. В петербурзьких фабриках мусїли козаки з полїцією перешкоджати великій демонстрації за миром. У многих каварнях і чайнях виступають люди на столи і кричать: „Розженїть думу, яка не хоче мира!“ На другий день перед Таврійською палатою, де дума мала раду в справі поживи, зібрала ся юрба народу, що не хотїла пустити послів, з криком: „Дайте нам мир і хлїба! Геть підюдники війни! Дума запродала ся Анґлїйцям!“ Тому що з засїдань виключено лївіщих послів кричала юрба: „Нехай Чхеідзе говорить! Нарід повинен мати слово!“ Крик трівав до 5. години. Полїція заховувала ся обоятно. Зауважено много тайних чиновників і аґентів „охрани“, що мали вивітрити настрій народу (або його проти Думи підбурити? Ред.)

АНҐЛЇЯ ПРО ПРЕДЛОЖЕННЯ МИРА.

Дня 19. грудня мав президент мінїстрів Льойд Джордж бесїду пере дпарляментом в справі предложеня Нїмеччиною мира: Чоловік, або гурт людей, що хотїли би продовженння проливу крови, якої не може змити океан,—звалив би злочин на свою совість. Але коли не осягнено найвищої цїли, заключати мир—се була би тяжка в своїх наслїдках трусливість. Ми ставимо умови: цїлковиту відбудову, повну відплату і сїправдїшні ґарантії (запоруку). Без відплати мир неможливий. А нїмецька нота не запевня нас, що ми одержимо трівкий і повний хвали мир. Союзники виступили до війни, щоби Европу спасти перед пруським мілїтаризмом, який був неприємним нашим сусїдам; він нарушував мир в Европі. Тому мусимо доповнити мобілїзацію, постановити будову нових кораблїв. А коли увесь народ покаже тїльки готовости, як армія— я пересвідчений о нашій кінцевій побідї.“Отже й Анґлїя відповіла відмовно на ноту Нїмеччини серед оплесків усього парляменту.

ІТАЛЇЯ ПРО ПРЕДЛОЖЕННЯ МИРА.

Італїйський парлямент поки що мовчить. Ґрупа невтральних католиків, соціялїсти і консерватисти стоять за миром. Стороники війни жадають дослїду умов мирових, але під умовою, що вони будуть відповідати головним бажанням почвірного порозуміння. Італїя не має вугілля, боїть ся бунту населення, а з другої сторони вона зовсїм зависима від Анґлії.

ПАПА ПРО ПРЕДЛОЖЕННЯ МИРА.

Папа рішив зі своєю радою, не виступати анї з посередництвом, анї на користь мира, бо не має виглядів на мир при теперішнїм станї війни. Так само призидент Сполучених Держав.

БЕЛЬҐІЯ ПРО ПРЕДЛОЖЕННЯ МИРА.

Бельґійське правительство заявило, що воно не підписало згоди на неможливість окремого мира і має вільну руку. Як предложать можливі умови, ми не скажемо: „Нї! Але ми не хочеме бути підданними Нїмеччини, але вольними. Як нам дадуть запоруку на се, ми не бачимо причини, чому нам далї ще нести жертву крови.“

Відповідь усїх держав наступить небавом на ноту Нїмеччини.

Вісти з Росії й зі світа.

ОФЕНЗИВА НА КИЇВ ЗІ ШВЕЦІЄЮ.

„Швайцарське інформаційне Бюро доносить зі Штокгольму, зі Швеції: У Петербурзї ходять страшні поговори про велике занепокоєннє Росії. На вість про воєнний стан у Одесї й Бесарабії затревожили ся круги перед офензивою Нїмців на Київ. Під гуком гармат над гробом Мазепи в Ґаляцї може підняти бунт Україна, а Швеція прилучить ся аж з сею офензивою до осереднїх держав і наступить пімста за Карла XII та поневоленнє України.

УТРАТИ ФЛЬОТИ ПОЧВІРНОГО ПОРОЗУМІННЯ.

З воєнної фльоти за ввесь час війни утратила Анґлія 123 кораблів, Франція 29, Росія 16, Японїя 4 кораблї—разом 129 кораблїв, містимости 744.000 тон.

РУМУНСЬКЕ МІНЇСТЕРСТВО РОЗПУСКАЄТЬ СЯ.

Всї мінїстри в Румунії подали свою просьбу о димісію. Остав одинокий Братіяну. Правлїннє переносить ся до Петербурґа, а король їде через Швецію до Анґлії. А втїкачі, що втекли до Бесарабії, гинуть цїлими купами по дорогах з морозу.

ДОБИЧА НІМЦІВ В РУМУНІЇ.

Німці здобули в Румунії 60% запасів поживи, а се: пшениці $2^1/_2$ мілїона, жита 1 мілїон, ячменю $7^3/_4$ мілїонів, кукурузи $8^1/_2$ мілїонів гектолїтрів, разом 25 мілїонів. До неволї взяли до 10. грудня 145.000 полонених 422. полевих гармат, 23 тяжких 364 скорострілів 200.000 крісів (ружжа). У Букарештї захопили увесь арсенал, 146 льокомотивів, і 4.400 возів желїзничих. Останні вісти доносять про втрати Румунії—280.000, між ними 7939 офіцерів.

УВАГА РОСІЙСЬКОЇ ДУМИ ПРОТИ ПРАВИТЕЛЬСТВА.

Більшостю $^5/_6$ частий голосів ухвалено в Думі: Тому що теперішня історична хвиля в Росії вимагає напруження всеї сили до рішучої побіди і треба спільної працї обох законодатних палат з правительством, ми жадаємо усунення всїх невідповідальних лиць із державної служби і спільного зложення правління спосібного до працї, що виробило би одноцїльну програму, і мало би довірє краю, яке могло би працювати з законодатними тїлами, (думою й совєтом).

У Франції підняв ся голос, що Трепов мав би уступити, а на його місце прийшов би Мілюков. На нього мав счинити ся заговір і є докази, що його хотїли згладити зі світа. Проти блоку в Думі виступило 35 членів шляхти (дворян) під проводом Голїцина й заснували консервативну фракцію.

ДОМАГАННЄ ПОЛЯКІВ до НІМЦІВ,

Представники польських партій заявили Ґен. Ґубернаторові Базелєрови, що не приймуть розпорядку з 13. падолиста, що до Ради й Сойму і жадамуть відповідних змін,—а дотого домагають ся, щоби зараз був покликаний Король з католицької династії, прихильний до Поляків. Скикано зїзд „опіки“, у Варшаві і він знов поставив домоганнє: прилучити до Польщі сувальську і сєдлецьку губернію. (У сєдлецькій губернії мешкають Белорусси і Українцї). Поляки з Вільна домагають прилучення й Литви до Польщі. Шкода, що ще київські Поляки під Росією, а то б і вони домагали ся прилучення України до Польщі, а не питають, що народ литовський, чи український на се! Ой удавлять ся!.

ЗМОРА ГОРОДУ ПЕРЕД СВІТОМ.

Ізза недостачі рук зменчила ся управа землї в Америцї о 17.2% в Росії о 16.7%, в Канадї о 22.3% в Англії о 12.1%. Через неурожай поменчало збіжа в Америцї о 40.2% в Росії о 20.6% в Канадї о 57% в Індіях о 15.6% в Анґлії о 23.2%. Одинокі добрі жнива сего року мала Румунія. Дорожня зростає на всї продукти не тільки в замкнених осереднїх державах, але і в Росії, як пишуть звідтам: в Херзонї пара чобіт 30 р. на Поділї 60 р. мясо можна купити тільки (два три рази на місяць) 40 к. за фунт. Сало 1 рубель за фунт, сир 80 к. за фунт. Курка 2—3 рублї; цукру (сахару) зовсїм не можна купити.

ПРАВА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.

Черниговське уїздне земське зібрання ухвалило, як доносить „Київська Мисль“ поробити заходи в таких справах:

1). У справі заведеня української мови в народнїх школах.

2). У справі допущення викладів українознавства в учительскій семінарії й у вчительських інститутах.

3). У справі допущення книжок в українській мові до народнїх бібліотек і читалень.

ЖЕРТВИ.

На волинські школи.

Від т. т. роб. ком. Мінценберг: А. Ц-нко—50 фен., М. Б-рь.—50 ф., С. Г-віч—50 ф., М. Г-ко—20 ф., М. П-нко—20 ф., разом—1 мар. 90 фен.

На памятник.

Від роб. ком. Мінценберг—4 марки 15 фен.

На т-во „Воля.“

Від роб. ком. Аллендорф перед. т. П. голові т-ва 2 м. 55ф.

На редакцію „Просв. Листка“

Від т. Ч-ленка 95 фен.

Переписка Редакції.

Т. т. М. Б-р і С. Г-ч, роб. ком. Мінценберг. Ви внесені у список і будете повернуті до табору.

Тов. Ф. В-вк. ком. Аллендорф. Ваше проханнє може бути залагоджено на місцї, коли приїде до Вас із табору чоловік довіря. Грошї 1 мар від А. П-ка одержали і посилаєм йому часописї.

Список тих учнїв, що будуть в таборі, вже закінчуєть ся, але прохання о поворотї до табору, у школу, можна подавати до Ґенеральної Старшини з докладним, точним адресом і зазначеннєм свого бажання.

Тов. П. Д., ком. № 2521. Ви занесені до списку і будете повернуті до табору.

Тов. Українцеві. Грошей 2 мар. від Вас одержали. Календар на 17 рік вишлемо Вам, коли сами одержимо. Часописї посилаємо.

Подяка.

Від інвалїдів табору Вецляр.

Ми, інвалїди табору Вецляр, одержали 15. сього грудня (через Редакцію „П. Л.“) 24 марки 75 фен., за що від щирого серця дякуємо нашим товаришам, що не забули нас у наших обставинах і від своєї працї удїлили нам частину, як жертву. Щиро дякуємо, товариші! Дай Бог Вам, товариші, сили і здоровя!.

Інвалїди табору Вецляр. IV бат., 10 блок.

Оголошенє.

Управа т-ва „Сїльський Господар“ просить усїх членів т-ва, які працюють на робітничих командах, відповісти, чи хочуть вони й надалї зіставати ся членами т-ва.

Всї ті, які не зголосять ся, будуть виключені з т-ва.

Членів, які не внесли членських датків за минулі місяцї, Управа просить внести їх. УПРАВА.

З друкарнї „Союза Визволення України“ в таборі Вецляр.

ПАСКІТНИЙ ЛИСТОК

ПОЛОНЕНИХ УКРАЇНЦІВ У ВЕЦЛЯРІ.

Виходить кожної неділї. Ціна одного примірника 2 фен.

Дрібних рукописів редакція авторам не звертає.

Ч. 39. Вецляр, 31. грудня 1916. р. **Р. II.**

Мир і становище „малих“ народів.

Обидва табори воюючих держав поставили собі одну ціль: сю війну мусить завершити такий мир, щоби наново другий раз не могла розгоріти ся крівава боротьба народів. Між тим Нїмеччина за ввесь час війни стреміла до того, щоби осередні держави сполучити одною желїзницею з Берлїну до Баґдаду та з Індійським океаном, бо сього вимагає економічний інтерес Нїмеччини. Росія в економічному інтересї виявила необхідну конечність своєї імперії виборoти собі вихід на море здобуттєм Царгороду, та проголосила се як „історичну місію“ визволення другого Риму православної віри. Анґлїя поставила нове гасло: визволити всї малі народи в національних територіях— хоч се проголосила не з людяности, а в своїм економічнім інтересї панування над світом.

І несповна три лїта обхопила увесь світ крівава війна, яка вже схиляєть ся до миру. Хоч іще тепер до його й далеко, бо ще нїяка сторона не повалила зовсїм противника—та вже появляють ся мирові ластівки, почавши від заяви Нїмеччини за миром. Одною такою ластівкою є неофіціяльні [необовязуючі державу] умови анґлїйського дипльоматичного аґента, Г. Джонстона проголошені з Гааґи в берлїнській часописї.

Вони є слїдуючі: 1) Віддача Бельгії і всїх обсаджених частий Франції зі сторони Нїмців. Анґлія й Нїмеччина заплатить по 100 мілїонів хунтів штерлїнґів відшкодованя. 2) Росія одержує вільний переїзд через Дарданелї на основі угоди з Болгарією і Румунією. Сербія, Чорногора і Румунія будуть опорожнені й одержать від всїх держав відшкодованнє. 3) Росія одержує протекторат над Вірменією; Франція над Сирією; Анґлія обсаджує Синай і долину Евфрату аж до Баґдаду. Перзія йде під догляд (опіку) Росії й Анґлії, Египет лишаєть ся так, як був; Вірменія стає автономною. 4. Італія одержує Трентіно і протекторат над Альбанією, остров Родос, Кипр і 12 остров. грецькими. Східна Африка вертає до Нїмеччини, якій оставляєть ся вільну руку пошукати собі відшкодования на Туреччинї. 5) Росія отримує назад усе, що утратила. Але Польща остає самостійною, та до неї не мають належати анї Литва, анї рутеньські (українські) части Галичини. Вони мають бути прилучені до „Малороссії“. Таким робом неофіціяльні умови Англії проголошують мир не на основі нового гасла визволення всїх народів, а на старих основах імперіялїзму (панованя) старих державних націй-капіталїстів.

Поминаєм се, що сї умови не можливі

до прийняття противній сторонї, бо вони відсунули би раз на все Нїмеччину від Баґдаду, змели би з лиця землї Туреччину, а Росії не дали би ще осягнути поки що Царгороду, але дали би привід до нової війни на Балканї. Для нас найважнїща справа визволення так званих „малих“ народів, які обіцяла Анґлїя визволити.

З малих народів осягнула в цїй війни свою самостійність тільки Польща і се завдяки не Анґлії, а тільки осереднїм державам. Та між умовами почвірного порозуміння говорить ся тільки про відбудову Бельґії, Сербії, Чорногори,евентуально Румунії, може з утратою Молдавії на користь Росії. А деж Перзія, Ірляндія, Україна, Литва, Египет,Грузія, Вірменїя, Фінляндія, Білорусь? Вони мають далї стогнати під кормигою? Про Ірляндію, Грузію, Білорусь і Фінляндію й не говорить ся. Еґипет має далї бути під анґлїйським панованнєм, Вірменія має мати автономію під російською протекцією, Литва не має належати до Польщі--отже прийшла би до Росії. А Україна?!

Про Україну тільки й кажеть ся, що українські части Галичини не мають належати до Польщі, а мають бути прилучені до „Малороссії“ (себ то до України). А вона має належати до Росії, як видно з того, що Росія має вільний перехід через Дарданелї. А про нїяку самостійність, навіть про нїяку автономію й не говорить ся.

Вправдї англїйська дипльоматія підчеркнула тут, що Галичина має бути прилучена до „Малороссії“, не прямо до Росії—але чому нема явного підчеркненя прав української нації? Адже Анґлїя докладно знає про українське питання, а воно набірає значіння і в рішаючих кругах Анґлії. Маємо докази на се. В 14.605. ч. „Нового Времени“ з 14. падолиста обурюєть ся дописувач може на виявленнє думки Анґлії в українській справі з нагоди голосу анґлїйських часописий. „Під шум світових подій—пише він—наші Українці приймають усї міри для пропаґанди ідеї Самостійної України за границею, з окрема в **Анґлії**, стараючи ся вмовити становище „Малоросії“ в будучім устрою Европи на ряду з Бельґією, Польщею, Сербією і т. д.“

Та таке становище України на рівні з Польщею, ще не є в інтересї Анґлії, може буде при кінцї війни, як вже буде Архангельськ і Ревель в анґлїйських руках, а велика Росія загрожуватиме анґлїйським інтересам в Перзії чи в Індії. Але поки що не обезпечено навіть автономії України в мирових умовах...

І се є свобода малих народів! Чи ті, що пишуть сей мир думають, що визволеннє Польщі не буде мати великого впливу на змаганнє всїх других „малих“ поневолених народів? Чи думають, що се буде трівкий мир, коли їх полишить ся далї у неволї, а рештy піддаєть ся під чужу протекцію? Чи вони не знають, що се є московська, чи анґлїйська протекція, де всї найкращі соки висисає протекторка з протеґованої нації й її землї? Ми бачим протекцію Росії на Україні, протекцію Анґлії у Індії—і нинї бачимо, що на сих найбогатших землях мешкають народи похилених жебраків і гинуть з голоду!

Нї, панове, такий мир, як отсе ви хочете дати світови, се не мир, а будуча велика боротьба, ще більша від нинїшної війни!

Адже за увесь час сїєї крівавої розправи думали ті народи і лелїяли мрію свого визволення і тому проливали кров не тисячами, а мілїонами і не ріками, а морем. Чи ви думаєте, що вони з проголошеннєм миру перестануть думати? Чи перестануть вони дивити ся на Польщу, що стояла по обох сторонах однако і від обох дістала опрощеннє і визволеннє за свою безхарактерність?!

Нї, панове дипльомати! Такий мир—се завалений вулькан, що вибухне ще повнїщою силою в оборонї прав поневолених націй, загрожених визиском і кривдою зі сторони капіталїстичних націй, що цїлий світ між себе роздїлили і всї народи „менчі“ хочуть зробити невольниками і безплатними робітниками своєї величі і багацтва. Вершок вулькана затрусить ся та так вибухне, що спалить лявою ваше майно і вкриє все жужелицею і попелом, не як мирителїв, а як кривдників людських прав всїх живучих народів!

І тодї щойно скінчить ся війна миром на нових основах, як буде той мир завершений справедливістю для всїх народів, коли по вислову Родославова, президента болгарського—„кождий нарід буде паном і господарем у свій етнографічній території“, коли створить ся в Европі наймодернїща форма полїтична: національна держава кождого народу, як одиниці, без нїчиєї

протекції і нїякого постороннього визиску. А такий мир на старих основах панування одних народів над другими—се завязок будучої другої, ще тяжчої війни народів!

II.

Мармеляд.

Коло аґрономічного бараку стоять два землячки й читають надпис: „Курси сїльського хазяйства.“ Мимо них швидко проходить один із учеників.

—Степане, куди це ти так спішиш,—запитали його землячки.

—Мармеляд їсти! —пізнавши своїх землячків, відповів Степан.

—Який? де?...

—А ось тутки, в сьому барації! Вчора варили, а сьогодня, казали, будемо коштувати. Ходїм!

—Е нї, щоб там ще записали!

—Та нї, хто се вам казав? А коли боїте ся, то можете хоч подивити ся.

Землячки упірали ся, упірали ся, а далї увійшли в барак і стали біля дверей; коло стола, стоїть багато людий і ведуть живу бесїду поміж собою. На столї стоїть шклянка з мармелядом, який земляки їдять ложкою.

—Пробуйте, т-ші, всї та пізнавайте його смак і вартість, чи можна, чи вигідно його варити! —сказав учитель.

Земляки, котрі стояли ще оддалї, підступили блище до стола, пильно дивлячись на шклянку.

—А ви ж чого стоїте там? ходїть блище тай ви покоштуєте,—звернув ся вчитель до тих двох землячків, що стояли біля дверей. Вони здивувались, зирнули один на другого, подивили ся на двері, а далї й кажуть:

—Та ми... не були вчора.

—Е, се нїчого! ходїть коштуйте то може й завтра прийдете, як що подобаєть ся.

Землячки ще раз зирнули один на другого, потім на всїх земляків і підійшли несміливо до стола. Учитель набрав ложку мармеляду й дав спочатку одному, а потім другому.

—Е, їйбогу добре! —сказав один із них.

—Егеж! —відповів другий.

—Скажіть, будьте ласкаві, чи се ви самі варили, чи в кантинї купили? —запитали вчителя землячки.

—А вжеж сами! От як би ви були вчора, то бачили б, як се робить ся.

—Роскажіть, як що можна ще й нам про се!

—Добре! —відповів учитель і, призвавши присутнїх до спокою, почав росказувати.

—Перерібка овочів має велике значіннє в розвою садівництва, особливо для нас, Українців. Величезна маса овочів, які дає річно Україна, не приносять такої великої користи, яку могли б приносити, а се через те, що більшість їх є сорти лїтнї, які не можуть довго хоронити ся і потрібують як найскоршого збуту або перерібки. Цї овочі можна сушити, консервувати, виробляти з них повидла (мармеляд), желє, пасту, пастелу й т. и.

Для мармеляду годять ся ріжні, звичайно спілі овочі; їх перед варкою миють у чистій водї, ріжуть на шматочки й скидають у котел, який опісля доливають водою так, щоб вона покрила овочі. Котел ставлять на плиту й варять доти, доки овочі добре не розварять ся, при сїм треба дивити ся, щоб вони не пригоріли, для чого помішують їх деревяною ложкою. Розварені овочі здіймають із вогню й протирають через дрібне решето (лїпше цинкове, або з лика), щоб зернятка, хвостики і шкурочки не могли пройти через нього.

Все те, що не протираєть ся, викидають, а протерту масу важать, виливають у велику миску й добавляють $^1/_2$ фун. цукру на фунт маси. Розмішавши цукор добре з масою, ставлять її на плиту і знов варять, але треба безперестанку помішувати деревяною ложкою, щоб вона не пригоріла. Ця друга варка продовжуєть ся довше $1^1/_2$—2 год. Готовий зварений мармеляд буде: 1) коли він при мішанню тягнеть ся за ложкою, 2) коли встромлена в нього ложка не падає і 3) коли капка мармеляду, вилита на пропусну бумагу, не промочує її. Готовий мермеляд здіймають з плити, дають трошки остигнути і гарячий ще ризливають у шклянки, або поливяні горшки. Шклянки чи горшки завязують пергаментною бумагою і ставлять у сухе помешканнє на сховок. Як котел, так і миска повинні бути емальовані, або з жовтої мідї.

—Е, так менї не можна сього робити, бо в мене дома нема плити!

—О, се можна обійти ся й без плити! Покладїть на дворі три цеглини, а на них поставте котел і можете варити, скільки хочете.

—Добре! а скажіть, що се ви варите? —запитав земляк, показуючи на пічку, де стояв котел з яблуками.

—А се будемо варити желє, але сьогодня лишень розварімо яблука й відцїдимо юшку, а завтра зваримо його, бо сьогодня вже пізно.

З цими словами вчитель зняв котел із пічки і висипав яблука на полотно, прибите до нїжок стільця, який був перекинутий вверх ногами.

Землячки подивили ся ще й на це і вийшли з барака.

Ч.

* * *

Глуха ніч... Лютує буря,
Дощ по даху стукотить.
Я не сплю: тяжка, понура
Дума серденько гнїтить...
Бурі люте завиваннє
Все нагадує менї—
То надгробнеє риданнє,
То надгробнії пісні;
І марить ся, що природа
Тризну жалібну справля
Над могилами народа,
Що покрили скрізь поля...

С. К-а.

З таборового життя.

Т-во „Воля“ 21. грудня відбуло реферат на тему: „Робітники на заводах, фабриках і шахтах та їх економічне й духове становище“.

Т-ш Б-ц-ко порівняв загальне положеннє робітників у Росії і в Нїмеччинї. Реферат викликав дискусії, бо кожного торкало ся це важне питаннє. Багато т. т. забирали слово, але обговореннє такої широкої теми не можливо було за один раз закінчити *В-лий.*

Віче. 23. грудня, вечером, в салї Народного Дому відбуло ся чергове віче зі звичайним денним порядком.

Про світові події говорив т. К., від якого присутні довідали ся про те, як стоїть справа з миром і про деякі головні світові події.

Потім говорив на ту ж тему (світові події) т. С. який висловив гадку, що тепер миру не можна чекати, а настане він тілько тодї, коли одна з воюючих сторін рішучо розібє другу.

На вічу було понад 500 люда. *Л. Л.*

Театр. Три днї празника під ряд (24, 25, і 26 грудня), коли всї в таборі були вільні од своїх робіт, дуже хороше були скористовані Т-вом ім. М. Лисенка, котре дало духову розвагу своїм слухачам і зробило велику просвітну роботу (бо те, що людина бачить на сценї, багато будить думок і ширить її світогляд на все життє). Не диво, що слухачі так щиро витали т. т. артистів, так гучно їх нагорожували оплесками за їх умілу, захвачуючу гру.

24. грудня йшла оперета „Сватання на Гончарівцї (в 3 д., Гр. Квітки-Основян).

Ролю Пр. Шкурата т. П-ко провів так хороше, що не можна було сказати, чи то артист грає свою ролю, чи він дїйсно живе; його спів в першій дії, повний життя, і гра зразу захопила слухачів.

Т. Б-ко (роля Стецька) далї дав яскравий напрямок комедійного одтїнку та своєю умілою грою ще дуще усїх зацїкавив.

Ролї Уляни (т. Д-р) і Олексія (т. Б-їв), як і звичайно, були проведені хороше, хоч і не так яскраво.

Бояв ся української шапки.

Цими днями, якось вранцї зустрічаю я свого старого знакомця, що приїхав з Мюнхену до нашого табору. Виходить зі шкільних дверей, несе книжку

—А що це—питаю—чи не почав і ти, товаришу, до школи ходити?

—А так—каже—хожу і дуже задоволений ученнєм.

Ми з ним давненько вже не бачились і тому я трошки здивував ся, бо я знав його раніще зовсїм инчим. Памятаю добре нашу колишню розмову. Попрохав він мене якось написати листа до жінки. А менї було саме щось дуже вже нїколи, та й дошкулили таки оцї прохання. „Іди—кажу—до біса; давно б уже навчив ся он у школї сам писати!“ Він якось соромливо подивив ся та й каже: „та воно правда, товаришу, але ж я боюсь; там, кажуть, учать полїтики, а далї наряжатимуть у жупани і шапку українську напнуть, та й поженуть на фронт.“—„Отто, дурний—кажу—та ти ж і не був там ще; наслухав ся не знати чого та й плетеш нїсенїтницю. Піди хоч раз, то й переконаєш ся сам, що говорять там про грамоту та про хазяйство“.

—Почухав він потилицю і відійшов геть, замисливши.

—Цїкаво було менї бачити тепер його знов. Подивив ся я на його та й кажу з посміхом:

—Мабуть ти таки був на фронтї, чоловіче, бо й шапку сиву вже маєш і обличчє таке, немов би з хреста знятий?...

—Та так—відповідає він сумно—воював з Москалями тільки не на фронтї, а в таборі.

—Де, в російському? питаю.

—Єге ж—відповідає.

—Он як, а ну ж бо разкажи, як то було саме, що вони тебе аж у школу загнали?

—А бодай уже й не згадувати.

Помовчавши трохи, почав тяжко зітхаючи.

—Надав менї чорт поїхати туди, а все мабуть тому, що дуже вже багато страхів начув ся я тут від своїх земляків. Приїхали ми ото цїлою партією і тільки що ввійшли в табор, як зараз почули вигуки наших руських: „а кто єта прієхал к нам?“—питає один.„Анї будут занїмать караули, а патом примут присягу і пайдут асвабаждать Маларосію, как Паляки,—відповідає другий. Далї чую—зачали ся звичайні лайки, якими вони нас завсїди дратують. „Дайтє хахлу сєна!“,—кричить один десь, а другий кричить—„соломи!“. Третий каже—„вони люде!“—„А как любят, то дайтє больше!“

Трохи слабше проведені були ролї Кандзюби (т. М-ч) Осипа (т. З-ко) і Одарки (т. П-кий), котра при своїй хорошій грі несла якийсь-то холодок і не захоплювала слухачив.

В цїлому оперета пройшла гарно і не диво, що так гучно і щиро слухачі вітали т. т. артистів і орхестру.

25. грудня була поставлена ком. 1в. Тобілевича „Мартин Боруля“ (в 5 д). Март. Боруля (т. З-ко), богатий шляхтич, котрому засїла в голову думка, шляхецтва, для чого він готовий все стратити, всїх загонити, аби тільки бути справжнїм паном,—хороше удав ся артистові. Роля Палажки, жінки Б-лї (т. Кр-жа), теж була проведена добре, як і ролї Марусї (т. Д-р), Миколи (т. Б-їв) і инш.

Дуже добре проведена була роля Омелька (т. Б-ко), котрий своєю життьовою фільозофією і гумором прихилив усїх слухачів. Із поодиноких картин була добре проведена сцена наймитів у кімнатї, послїдня картина, де Мартин палить свої шляхетські бумаги. В цїлім був даний яскравий нарис життя.

26. грудня поставлена була драма „Дай серцю волю, заведе у неволю“ М. Кропивницького в 5 д.

Головні ролї Микити (т. Б-ко), Семена (т. Б-їв) Непокритого (т. Шам-й), Одарки (т. П-ий) і Марусї (т. Д-р)—були проведені, як і в поодиночніх сценах, так і в гуртових, хороше, і все життє було намальовано яскраво і захоплююче. Треба тільки сказати—любовні картини (Семен і Одарка) якось і при умілій, хорошій грі не дають огню кохання. Микита Гальчук (т. Б-ко) внїс дїйсний запал і свого кохання і душевного надлому, і ролю свою провів визначно гарно; так, хоч і не з таким запалом проведена була роля Марусї.

Було богато дуже хороших картин, котрі захоплювали всїх, наприкл., вечерницї зі співами (співи дуже хороше) і танцями, котрі приходилось повторять при гучних оплесках слухачів.

Добре були подїлені і гарно пройшли і инші ролї. Не можна не подякувати т. т. артистам та не побажати, щоб і далї так любовно й успішно йшла їх робота!

Слухачів було цїлком повна саля і видко було повне задоволеннє грою артистів і орхестрою.

Слухач.

.....

Учительський гурток. 26. грудня відбуло ся чергове засїдання Учительського гуртка Просвітної Громади ім. М. Драгоманова. Члени Гуртка дали звіти зі своєї дїяльности, як в головній школї, так і у видїлах її—в лязаретї та в інвалїдів. Обговорено справу з курсами нїмецької мови і рішено відкрити крім того курса нїмецької мови, що істнує, новий, початковий курс, який доручено провадити т-шу Л-му. Старший курс взяли ся провадити т. т. П-кий і К-ба. Занятя на обох курсах відбувають ся по обідї.

Обговореннє инших справ откладено до слїдуючого засїдання. На засїданнї було 14 душ.

В. Г.

.....

Віче. У середу, 27. грудня, відбуло ся віче від т-ва „Воля“ з промовами на тему: „Тюрма народів“.

Як почув я все це, то немов хто ножем шарпнув мене по серцю. Підходе незабаром до нас і лїкар російський, питає: „кто ви—Малороси?“—„Ми—Українцї“—одповів хтось з нас. Той тільки головою зхитнув. Переводчики розпитали, чи нема між нами хворих, а далї фельдфебелї наші розбили нас по бараках. У вечері дістали пайку хлїба і по пів лїтра чаю.

На другий день підпрапорщики, що назначали нас на роботу, кричали й лаялись, як скажені; розбили по партіях і повели видавати одїж, у кого не було, та російські сухарі. Тут знов чую: „їм нє слєдуєт давать сухарєй—пусть ім Малоросія даст“. Та хіба ж наша Малоросія не є в Росії?—подумав я зі злістю. Коли дивлюсь, почали видавать оцї шапки, дають і менї. Як глянув же я на неї, так аж замлїв, одразу пригадав усе, що тут ще чув, та почав одмовлятись. Тодї як гримне на мене підпрапорщик, мов несамовитий: „бери, чортав Хахол, кагда дают, не разсуждай! На пазіції баял ся нємецких шапок, а здєсь і сваєй пугаєш ся!—Багато ще наговорив він такого, на що здібні одні Москалї, хай їм аби що.

Узяв я ту шапку, надїв тремтячи й думаю: „от так руський табор!“ Довго вона пекла менї, немов огнем, голову, і вже нескоро доміркував ся, яка то була дурниця. А то все здавало ся—ось-ось трапить ся щось непевне.

Послали нас на роботу. Як на гріх попав ся менї „пост“ страшенно сердитий—тільки й знає, що кричить: „арбай, руский“! І так він менї остогид отим „руский,“ що я не витримав та й кажу йому одного разу: „я не руский, а Українець“! Він мабуть не зрозумів мене, подумав, що я лаю його почина замірятись, хоче вдарити прикладом. Я бачу, що дїло кепське, давай до його і по нїмецьки вже кажу: „ich ist kosak“! Як же сказав я це, то мого Нїмця мов окропом опарило. Белькоче він щось по своїому, белькоче і все заміряєть ся вдарити. Не міг я з ним дати ради—пояснити йому, що я є старий український козак, а не розбишака якийсь, як він видно зрозумів.

Отак цїлїсенькими днями нападав він на мене. І пожалїтись нїкому, побалакати по людськи нї з ким. Прийдеш у табор, то на тебе дивлять ся, як на звіра, раді б камінцями побити. Прямо хоч здихай—до того важко було з тими кацапами. Я думав, що вони сами дізнали ся про те, що робить ся тут в нашому таборі, але ж після довідав ся, що то наші таки Українцї їм усе росплескали.

Про порядки тамошні вже й казати нїчого. Усїми подарунками, що приходять з Росії, підпра-

Перший промовець т. Б-н зазначив, що „Тюрмою народів“ справедливо звуть Росію і, росповівши в коротких нарисах історію її будування, показав, що Росія зростала під рукою тюремщиків, як тюрма, і нині для широких верст її народів є тюрмою і тільки для своїх тюремщиків вона є „матушкою“.

Тов. Л-ий, порівнуючи мурована тюрму з такою величезною тюрмою, як вся Росія, зазначив, що, терплячи арештантське положенне в державі, не треба з ним звикати ся, а треба його помічати, треба бачити, що сидиш в тюрмі, і тільки тодї можна уявити й пізнати счастя свобідного життя.

Тов. Б. зясував в тому ж порівнанню те, що як мурована тюрма зроблена з цеглин, так „тюрма народів“—Росія зроблена з нас і нами держить ся і коли ми зрозумієм своє положення й заворушимо ся, то й велика тюрма розвалить ся. Того розвалу нам не приходить ся бояти ся, бо він роздавить не нас, а наших тюремщиків, наших катів.

Инші промовцї додавали все нові риси Росії з боку її системи деспотизму.

Всїх промовців, яких виступало 6 душ, віче нагороджувало гучними оплесками.

Розійшли ся зі співом „Ще не вмерла Україна“.

В. Г.

порщики та переводчики разпоряжають ся неначе своїм. Нема нїякої орґанїзації, контролю. Частенько я згадував своїх земляків, що зістали ся тут серед своїх людий, завидував їм.

Промучили ся ми там цїлих два місяцї. Я вже думав, що пропадем, як мухи, коли залишимось ще хоч на місяць. Але ж Бог дав так, що нас забрали сюди назад. Тут я почуваю себе зараз,— неначе з пекла вилїз.

—Ну, а до школи як, призвичаїв ся вже?.

—Ге, та я тепер і чорта не злякаюсь після того, що бачив. Тепер для мене вже зрозуміло, що вся ця орґанїзація йде на нашу користь, бо коли не будемо як раз у своїй купі жити, то кожен, хто схоче, над нами наругаєть ся й віднїме все, що маємо. Дуже жалкую, що тодї, раніш, не послухав твоїх слів, товаришу! Кожному тепер, хто ще боїть ся або не вірить і не хоче ходити до школи вчити ся розуму, я раю побувати на мойому містї.

А. Що-лів.

Дві години—як дві хвилини.

Вечером, по скінченню віча, що уладжене було т-вом „Воля“, валять купами товариші на повірку. Вперед мене йде два землячки, від одного з котрих чую:

—Бач,—дві години, як дві хвилини пролетїло і не замітив...

—То-то, а ти ж не хотїв іти! Ну, що ж—подобалось?

—Їй-Богу, і не наслухав ся, і не замітив, як пролетїв час, а я ж, дурний, бояв ся і не ходив до тепер.

—Я ж тобі ще той рік казав, щоб ходив... не послухав...

Що ж.... бояв ся... не вірив... Тепер тобі завидую, що ти ходиш увесь час... Чого вже ти не чув?! А я... як був дурнем... як не знав нїчого, так і не знаю...

—Ну а тепер, як ти?

—Тепер нї одного дня, нї одної лекції, нї одного урока не пропущу, буду ходити, слухати, учити ся, все таки чому-небудь, а научусь.

—Ти ж менї, казав,—не треба!

—Ат! не споминай!.. Як не треба? Що ж я дома буду казати, коли скажуть: „був стільки у полонї, там, де була школа, і нїчого не научив ся“ —і стануть указувати на тебе... А ти, як на те, живеш не далеко та з неграмотного став грамотним...

—Еге!... От то-то й є!...—була відповідь.

Чухрай.

ВІЙНА.

(від 21. до 28. грудня 1916.)

Французько-анґлїйський фронт.

Над Соммою, коло Іперн, коло Аррас і Верден бувають то слабші, то сильнїщі наступи з обох сторон, при співучасти артілерії. Та нїчого важного не стало ся на тім фронтї.

Семигородсько-румунський фронт.

В Карпатах бувають сильні бої від Золотої Бистрицї аж до долини Ойтош. Але рішаючі битви на сїм теренї були в великій Волощинї. Армія Фалькенгайма проломила в пятидневній боротьбі дротяні перешкоди коло **Рімнїкуль-Сарат** на просторі 17 клм. серед великих страт Росіян. Від 22 до 27 грудня взято у неволю 7.600 салдатів і 27 скорострілів, та два міномети. Армія російсько-румунська тїкає на лїнїю **Серету**. Армія Макензена взяла приступом місто Філїпешті, а в Добруджі міста **Ісачеа і Тульчеа** над Дунаєм і тепер обстрілює бесарабський берег Дунаю і причілок Мачін. Взяла у неволю 1300 салдатів, разом отже всїх 8.900. Таким робом окружають довкола **Браїлу-Галяц**.

Бої в найблищих днях будуть рішати про посїданнє Молдавії. Залежить від того, чи Росіяни вдержуть лїнїю Галяц-Фокшанї. Рішатиме той, хто

поспіє момо зими стягнути тяжку артілєрію. Сей похід має значіннє для скоріщого мира, а може ще більше для **української справи**, бо як лїнїя відсунуть ся на Прут, то буковинсько-галицькі позиції Росія змушена буде пересунути на схід.

М И Р.

НОТА ПРЕЗИДЕНТА СПОЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

Поки почвірне порозумінне дало відповідь на ноту осереднїх держав **Вільсон** поручив своїм послам вручити свою ноту в справі **мира**. В тім письмі жадає в інтересї Америки предложити умови мира. Зясовує воюючим, що в них одна цїль: права і свободи малих і великих народів і держав обезпечити перед новою такою війною, дістати запоруку на независимість і територіяльну ненарушимість та на господарську свободу розвитку. Ті спільні цїли можуть бути основою до умов, які належать предложити. Сполучені держави стоять у власнім інтересї за покінченнєм війни, поки одна сторона зовсїм не знищить другої—в імя людяности і поступу. При обмінї гадок за посередництвом Америки може промостити ся дорога до спільної конференції. Ту ноту вручено обом сторонам. Америка стоїть перед небезпекою війни з Японїєю—то рада би довести до мира в Европі, щоби мати серед европейських держав поміч у борбі з жовтою небезпекою.

Подібну ноту на користь мира вручила **Швайцарія** і заявила ся за покінченнєм війни. **Ішпанія** і **Швеція** з огляду на шкоду, яку приносить війна невтральним—вони мають приготовляти теж свої ноти в справі мира.

ВІДПОВІДЬ ОСЕРЕДНЇХ ДЕРЖАВ НА НОТУ АМЕРИКИ.

На ноту Вільсона відповіли осередні держави, що годять ся на спільну нараду послів воюючих держав у якімсь невтральнім краю, але справу обезпечення перед будучою війною можна перевести щойно після війни. Таку відповідь дали Швайцарії.

ВІДПОВІДЬ ПОЧВІРНОГО ПОРОЗУМІННЯ.

Кабінети всїх союзників Анґлії вироблюють дві рїжні ноти, одну для осереднїх держав, другу для Америки. В нїй мають бути зясовані воєнні цїли і заява, що вони не зложать оружжа, поки не дістануть відповідного **відшкодования** за жертви у цїй війнї.

РОСІЯ НА НОТУ ВІЛЬЗОНА.

Родзянко заявив, що тепер не пора на заключенне мира, він може наступити щойно після цїлковитого пораженння Нїмеччини. Мілюков доказав, що нема мови про яке небудь помиренння дорогою посередництва. Посол Шинґарев сказав, що Америка має у війнї інтерес торговельний, не воєнний, вона не прилучить ся до воюючих з боязни перед Японїєю. Російський мінїстер заграничних справ заявив, що нота Вільзона не може привести нїякої зміни. Союзні держави відповідять на сю ноту, та відкинуть його предложенне. Війну треба видержати, поки істнованнє малих народів (чи й Українців?! Ред) забезпечить ся і нова світова війна буде неможлива.

ДЕМОНСТРАЦІЇ РОБОЧИХ В РОСІЇ.

Коли дума заявиля ся неприхильно до мирових предложень, у Петербурзї, Москві, Київі і инчих містах вибухли розрухи і демонстрації робочих. Рівночасно зростає ненавість до Анґлії; посол анґлїйський Буханан одержав много листів з погрозами. Юрба впала до кімнат посольства і знищила кімнатну обстанову, тому від тодї дім обстановлено охоронною полїцією.

ТРІВОГА ЗА ЯПОНЇЮ.

Російська преса всїх партій висказує трівогу, що японське правительство хоче забезпечити собі независимість в справі мира і не буде вязати ся з державами почвірного порозуміння. Взиває російське правлїннє підняти дїло перед союзниками, щоби перешкодити відлученню Японії.

Вісти з Росії й зі світа.

ЗНАМЕННА ПЕРЕМІНА СТОЛИЦЇ ГАЛИЧИНИ.

Останні вісти зі Львова говорять, що столиця будучої Галичини має бути **Краків** і там переносить ся намісництво зі Львова. Се має першорядне значіннє для української справи. Намісництво (управа) Галичини було обсаджене самими Поляками. Отже **Львів** має бути або віддани Росії, або має станути новою столицею української Галичини, (то є правдивої Галичини, бо її імя походить від українського міста Галича). Як воно буде,—покаже будучий хід війни. Може бути, що Львів стане столицею всїх зайнятих українських земель зі східною Галичиною під назвою Галицько-Володимирське Королївство, як було в XIII столїттю.

ЗА УКРАЇНСЬКУ ШКОЛУ В РОСІЇ.

Що тиждня приходять вісти з України, що всюди підіймаєть ся голос громадянства за українськими школами на Україні. Так 28. листопаду с. р. ухвалило повітове земство Кремчужського повіту клопотати в горі, що би в народнїх школах на Україні науку ведено на українській мові.

ВЕЛИКІ „ХВОСТИ“ БІЛЯ МАҐАЗИНІВ У РОСІЇ.

Нам було дивно, як ми стрічали у Нїмеччинї часом купку людий ожидаючих коло лавок. Але тепер чуємо, що не те в Росії. Наприклад 19.

падолиста коло маґазина потребительного товариства робітників південно-західних залїзниць стояло 1.027 людий, із котрих було 822 дорослих і 205 дїтий.

ЗМІНИ В РОСІЙСЬКІМ КАБІНЕТЇ.

Президент мінїстрів Трепов зістав покликаний до головної квартири. Се має вязати з новою зміною мінїстрів у Росії, яка має наступити до 31. грудня 1916 р.

САМОУБИВСТВО РУМУНСЬКОГО ШЕФА ҐЕН. ШТАБУ.

По битві під Аржесу застрілив ся давнїй шеф ґен штабу ген. Котту. Се був найспосібнїщий з румунських ґенералів, дорадник короля побіч Сахарова й Бартельо.

РОСІЙСЬКИЙ ДОГЛЯД НАД РАНЕНИМИ.

Увесь військовий і управний персонал лязаретного поїзду ч. 72. на буковинськім фронтї обжаловано не тільки за недогляд ранених, але й за розпусту з сестрами милосердя. Штабський лїкар, два ассистенти (помічники лїкарські), два завідателї засуджені на довшу вязницу. А на кавказькім фронтї у резервовім лязаретї панують невиносимі надужиття: пожива противна, брудними бинтами обтирають посуду, хорі цїлими тижнями лежать немиті, увесь шпиталь подібний до виходу (аборту). Ексцеленцію лїкаря Архарова враз із комендантом сего лязарету вислано до тюрми на кілька місяцїв, а лязарет закрито, щоби його за місяць очистити з плюгавства.

Листи з робітничих команд.

1). Шановний пане Голова! Я прочитав в таборовій часописї „Просвітний Листок“, що по роспорядженню Головної Централї С. В. У. просвітна праця буде поширювати ся й по робітничим командам, то я щиро прохаю, щоби менї вислали книги:

Кобзар 1. і 2. випуск, Історію України, Географію, Сїм пісень, Нїмецький перевод, Запорожська вольність, книгу про медицину, про сїльське господарство (агрономічну), календар на 1917 рік. Скільки вони будуть коштувати, то я з великою охотою заплачу. А як нема усїх цїх книг, то вишлїть, які є з тих, що я прошу. Та скоріще посилайте, а то я вже й так багато часу втеряв, бо я маю 20 книжечок і їх уже по 10 разів перечитав, а до вас за книжками оце третє проханнє посилаю.

Щиру подяку посилаю шановним товаришам за вашу працю, що ви на нас не забуваєте, часописї присилаєте, за що ми дуже останемо ся вдячні.

Ще прошу вислати буквар, бо в нашій командї є один товариш неграмотний, а ми хочемо його виучити, бо нам через його совісно, що як гроші получаємо, то всї товариші росписують ся, а він ставляє три хрестики. Ми усїми силами стараємо ся виучити його та ще й він охоту має.

Наша команда є з 13 чоловік і всї Українцї.

Полонений Українець *Ем. П-ка.*

2). Панове Просвітники України! Я П. Д-ч з першої стрічки мого письма шлю вам усїм панам просвітителям і учителям Союза Визволення України од свого серця найщирїщу подяку. Щиро дякую я вам за ваші Просвітні Листки і за книжечки, котрі я дістав од вашої змоги; хоч вони й маленькі книжечки та дуже цїкаві, а найцїкавіща й наймилїща для мене книжка се—„Що треба знати кожному Українцеві.“ Тепер прошу вас, пани просвітники, будьте милостиві на моє прохання і як будете кликати до школи, то не забудьте й на мене, бо я дуже бажаю учити ся і це 5. раз прошу ся до вас. Вже 9 місяцїв я читаю ваші Листки, а тепер хочу поступити у школу. Жертвую на памятник померших товаришів у нашому таборі 1 марку. *П. Д-ч.*

3). Посилаємо щиру подяку Редакції, що за нас не забуваєте і нам надсилаєте часописї і ми й на роботї знаємо, що робить ся в таборі і по світу. Шлемо нашу пошану т. т. табору Вецлар.

Роб. ком. *Шт-ер.*

ЖЕРТВИ.

На волинські школи.

Через. т. скарбника **Просвітної Громади** відправлені по призначенню жертви від т. т. С-са—10 мар., Т-го 10 мар., Ч-ка 10 мар., Е-ца 40 фен., разом 30 мар. 40 фен.

ТЕАТР.

НАРОДНИЙ ДІМ у таборі ВЕЦЛЯР.

У НЕДЇЛЮ 31. ГРУДНЯ с. р.

Заходом Тов. Ім. М. Лисенка

буде вистав. перший раз на нашій сценї

СУЄТА

Комедія на 4 дії І. Тобілевича (Карпенко-Карий).

Перед початком і в часї антрактів грає духова орхестра під орудою т. Чапіги.

Цїни на вступ: 50, 40, 30, 20, 15, 10 і 5 фен.

Початок рівно о 5½ год. вечера.

Режісер т. Бондаренко.

З друкарнї „Союза Визволення України“ в таборі Вецляр.